

Autor: **mgr Ignacy Waleski**

PRACA DOKTORSKA

Znaczenie trudnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w rozwoju miast

Szkoła Doktorska Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny Uniwersytetu Łódzkiego

Praca napisana pod kierunkiem naukowym promotora
dr. hab. Zbigniewa Przygodzkiego, prof. UŁ
i promotorki pomocniczej
dr Pauliny Legutko-Kobus, SGH

Łódź, 2025

Pracę dedykuję Alicji i Jackowi Pawlak.

Spis treści:

Wstęp	6
Rozdział 1. Dylematy percepcji dziedzictwa kulturowego socmodernizmu	14
1. Istota dziedzictwa kulturowego	14
2. Socmodernizm, jako element dziedzictwa kulturowego	20
3. Narracje i przekazy charakteryzujące trudne dziedzictwo kulturowe	24
4. Dysonanse w percepcji dziedzictwa socmodernizmu	27
5. Formy ochrony dziedzictwa socmodernizmu	32
Rozdział 2. Dziedzictwo kulturowe socmodernizmu jako czynnik rozwoju lokalnego	40
1. Podejście procesowe do dziedzictwa kulturowego	40
2. Rola interesariuszy w kształtowaniu percepcji dziedzictwa kulturowego.....	42
3. Socmodernizm jako element kapitału terytorialnego	44
4. Rynkowe oddziaływanie dziedzictwa kulturowego	47
Rozdział 3. Wartość i metody wyceny dziedzictwa kulturowego socmodernizmu	52
1. Dylematy postrzegania wartości zasobów dziedzictwa kulturowego	52
2. Istota konserwatorskiego rozumienia wartości zasobów dziedzictwa kulturowego	54
3. Strategiczny potencjał dziedzictwa kulturowego według teorii zasobowej	60
4. Wartość dziedzictwa według teorii kapitału kulturowego	65
5. Bezpośrednie metody wyceny wartości ekonomicznej dziedzictwa kulturowego	72
6. Pośrednie metody wyceny wartości ekonomicznej dziedzictwa kulturowego	75
Rozdział 4. Znaczenie i potencjał dziedzictwa kulturowego socmodernizmu - metodologia badań	79
1. Luka badawcza i cele badania	79
2. Hipotezy i pytania badawcze	81
3. Wykorzystane teorie i ich powiązanie z celami i budową narzędzi badawczych	83
4. Zakres przestrzenny i przedmiotowy badania	94
5. Zastosowane metody i techniki badawcze	99
6. Wkład do nauki i potencjalne korzyści dla praktyki gospodarczej	103
Rozdział 5. Diagnoza wykorzystania dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w polityce rozwoju miast	105
1. Mapowanie i inwentaryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.....	105
2. Identyfikacja zakresu wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu do kreowania polityki rozwoju miast	126
3. Identyfikacja funkcji zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w miastach	129

Rozdział 6. Ocena gotowości interesariuszy lokalnych do wykorzystania dziedzictwa kulturowego socmodernizmu na rzecz rozwoju miast według modelu VRIO	131
1. Ocena potencjału strategicznego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu	131
2. Identyfikacja wartościowości zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu	133
3. Identyfikacja rzadkości zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu	144
4. Identyfikacja imitowalności zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu	157
5. Identyfikacja cech świadczących o dobrym zorganizowaniu dziedzictwa kulturowego socmodernizmu	170
6. Synteza wyników analizy modelu VRIO.....	183
Rozdział 7. Szacowanie nieużytkowej wartości ekonomicznej dziedzictwa socmodernistycznego metodą WTP.....	191
1. Interpretacja ogólnych wyników badania gotowości do zapłaty	191
2. Interpretacja wyników badania gotowości do zapłaty w podziale na interesariuszy	194
3. Interpretacja wyników badania gotowości do zapłaty w podziale na funkcje obiektów	200
4. Synteza wyników badania gotowości do zapłaty	203
Podsumowanie	209
Bibliografia	216
Spis rysunków.....	249
Spis tabel.....	251
Spis wykresów.....	252
Załącznik 1.....	254
Załącznik 2.....	256
Załącznik 3.....	264
Załącznik 4. „Atlas dziedzictwa socmodernizmu”	267

Wstęp

Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy i luka badawcza

Dziedzictwo architektoniczne z okresu PRL utożsamiane jest ze spuścizną kulturową o ambiwalentnym charakterze. Czynniki, które decydują o takiej percepcji są głównie aspekty związane z jego kategoryzacją jako tzw. dziedzictwa trudnego. Fakt ten wynika przede wszystkim z obciążeń historyczno-politycznych i realiów socjalistycznego ustroju społeczno-gospodarczego, w których powstawało. Na ambiwalentny odbiór tej spuścizny wpływają także kwestie estetyczne (Zys, 2020). Opinię tę dodatkowo wzmacnia postępująca degradacja techniczna i funkcjonalna wielu obiektów, a przeprowadzone często w sposób niefortunny remonty i modernizacje, nierzadko pozbawione są poszanowania dla pierwotnych wartości stylu architektonicznego (Biernat, 2012; Ciarkowski, 2021, Drozda, 2017:121; Wenka-Radzińska, 2011). W konsekwencji czynniki estetyczne prowadzą do utrwalania negatywnego obrazu architektury socjalistycznej. Innym utrudnieniem warunkującym percepcję dziedzictwa kulturowego socmodernizmu są trudności z jednoznacznym określeniem współczesnej roli tych obiektów. Wynika to z faktu, że należą one do relatywnie młodego dziedzictwa, poddawanego ciągłym reinterpretacjom kulturowym. W rezultacie, obecne ramy prawne nie zawsze są w stanie właściwie odzwierciedlić specyfikę odpowiedniej ochrony tej kategorii zasobów, co potęguje trudności w podejmowaniu świadomych i długofalowych decyzji zarządczych. Ambiwalentny charakter spuścizny sprawia, że współcześnie funkcjonuje ona w przestrzeni miejskiej na swoistym rozdrożu, stając się wyzwaniem dla jasnego określenia kierunków dalszego postępowania.

Biorąc pod uwagę powyższe, wydaje się kluczowe zbadanie zarówno dorobku, jak i oddziaływania rynkowego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Identyfikacja wartości dziedzictwa pozwala bowiem na określenie znaczenia i potencjału zasobów w skali zarówno ogólnokrajowej, jak i przede wszystkim lokalnej (Murzyn-Kupisz, 2010:64). Dotychczasowe badania nad architekturą socmodernistyczną w Polsce skupiają się najczęściej na działaniach o charakterze popularno-naukowym, dokumentacyjnym, rzadziej diagnostycznym. Dodatkowo, warto zauważyć, iż opracowania o charakterze naukowym najczęściej przybierają postać badań opierających się na analizie studiów przypadków. Dostrzegalny jest brak kompleksowych opracowań, które obejmowałyby te zasoby w sposób jednolity i całościowy. W konsekwencji rzadko postrzega się je jako potencjalne aktywa, mogące odgrywać istotną rolę w procesach rozwoju lokalnego. (Murzyn-Kupisz, 2010:63)

Niniejsza praca, stanowi kompleksowe opracowanie traktujące zasoby dziedzictwa kulturowego, jako złożoną, ale jednocześnie spójną kategorię. Diagnozowane zasoby obejmują bowiem budynki o różnorodnych funkcjach użytkowych, zlokalizowanych w różnych częściach kraju, lecz poprzez swoją odrębną morfologię, utożsamiane są jako zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Tego typu perspektywa badawcza pozwala spojrzeć na tę spuściznę nie fragmentarycznie, lecz w perspektywie całościowej, uwzględniającej zarówno powiązania przestrzenne, ekonomiczne, jak i kulturowe. Dzięki temu możliwe staje się zrozumienie znaczenia tych zasobów dla procesów rozwoju lokalnego oraz określenie ich roli w budowaniu kapitału terytorialnego miast. Holistyczny charakter pracy potwierdza jej kompozycja. Struktura dysertacji bierze za podstawę trzy główne filary, tj. diagnostyczny (badanie świadomości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu); określający strategiczny potencjał zasobów dziedzictwa kulturowego (określenie terytorialnego oddziaływania dziedzictwa); jak i waloryzacyjny (aksjologia dziedzictwa kulturowego socmodernistycznego). Takie podejście z jednej strony koncentruje się na systematycznej identyfikacji oraz inwentaryzacji najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu, a także na ocenie aktualnego sposobu wykorzystania ich w politykach rozwoju miast. Z drugiej strony umożliwia określenie ich wartości strategicznej i ekonomicznej, wskazując potencjalne kierunki rozwojowe w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.

Teoretyczny kontekst badań

Badania wpisują się w obszar studiów regionalnych, co podkreśla interdyscyplinarny charakter pracy. Z punktu widzenia teoretycznego, praca korzysta z dorobku trzech głównych teorii badawczych, kształtujących przebieg procesu badawczego i stanowiących podstawę stosowanych metod i technik badawczych, jak i samego wnioskowania. Są nimi odpowiednio *teoria rozwoju lokalnego (rozwoju endogenicznego)*, *teoria zasobowej szkoły zarządzania strategicznego*, jak i *teoria kapitału kulturowego Davida Throsbiego*.

Za wiodącą teorię, z punktu widzenia celu pracy, uznano *teorię rozwoju lokalnego (rozwoju endogenicznego)*. Teoria ta koncentruje się na roli specyficznych zasobów o wewnętrznym charakterze, które wpływają na przebieg procesów rozwojowych w określonym terytorium (Jewtuchowicz, 2016:223). Zakłada ona istnienie unikalnych czynników (takich jak np. zasoby dziedzictwa kulturowego), które dzięki swojej obecności mogą inicjować i wzmacniać procesy rozwoju na danym obszarze (Mateczak, Szymańska, 2000:97; Boryczka, 2016:9; Sobala-Gwosdz, 2024: 4-8). Teoria ta, wyjaśnia więc w jaki sposób endogeniczne czynniki rozwoju i akumulacja zasobów o charakterze specyficznym przyczyniają się do

osiągania rozwoju gospodarczego w skali lokalnej (Rynio, 2010:63). W tym ujęciu dziedzictwo kulturowe socmodernizmu może być postrzegane jako jeden z kluczowych zasobów endogenicznych, zdolnych do generowania impulsów rozwojowych.

Teoriami odnoszącymi się do procesu pomiaru wartości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu były: *teoria zasobowej szkoły zarządzania strategicznego* i *teoria kapitału kulturowego Davida Throsbiego*.

W przypadku oceny wartości o charakterze strategicznym, czyli związanym z budowaniem rynkowych przewag konkurencyjnych, skorzystano z dorobku *zasobowej szkoły zarządzania strategicznego*. Teoria podkreśla, iż rola i sposób wykorzystania aktywów i zarządzania nimi, świadczyć będzie o budowaniu potencjału konkurencyjnego i pozycji rynkowej danej organizacji. Osiągnięcie trwałej przewagi konkurencyjnej jest możliwe wówczas, gdy organizacja dysponuje zasobami cechującymi się wysoką wartością (zarówno o charakterze materialnym, jak i niematerialnym), rzadkością, trudnością w imitacji oraz odpowiednim stopniem zorganizowania (Pietrzyk, 2000:30; Przygodzki, 2005: 174-177; Sokołowicz, 2015:164, Bański, 2016:8-9; Sołtys, 2016: 39-40). Spełnienie wszystkich kryteriów świadczyć będzie o wysokiej użyteczności zasobów, a tym samym o ich znaczącej wartości strategicznej. W kontekście badania znaczenia zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w rozwoju miast, oznaczać to będzie, iż odpowiednio rozpoznane i wykorzystane zasoby, jeśli spełniać będą powyższe kryteria będą mogły stać się kluczowym czynnikiem wzmacniającym pozycję konkurencyjną miast.

W przypadku *teorii kapitału kulturowego Davida Throsbiego*, jej zastosowanie wynika ze specyfiki badań nad wartościowaniem dziedzictwa kulturowego. Teoria ta zakłada bowiem, iż na obraz całkowitej wartości dziedzictwa kulturowego nakładają się cechy zarówno kulturowe, jak i ekonomiczne. Wartości kulturowe związane są głównie z elementami warunkującymi tożsamość miejsca, np. formy architektonicznej, symboliki, historii. Wartość ekonomiczna z kolei rozumiana jest z jednej strony poprzez pryzmat jej użyteczności, z drugiej zaś zespołu cech (korzyści), generowanych przez dziedzictwo kulturowe dla jego użytkowników (Throsby, 2010:43). Określenie wartości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu oznaczać będzie więc identyfikację zarówno jego atrybutów kulturowych, jak i przede wszystkim ekonomicznych (obejmujących zarówno cechy użytkowe, jak i nieużytkowe dziedzictwa). Tego typu założenie, ma istotne znaczenie dla rozwoju miast, ponieważ pozwala świadomie włączać te zasoby do procesów planowania i kreowania strategii rozwojowych, wzmacniając zarówno tożsamość miejsca, jak i jego atrakcyjność, a w

konsekwencji wpływać na procesy rozwojowe. Szczególnie ważny z perspektywy operacyjnej jest pomiar wartości nieużytkowej. Tego typu badanie, w myśl teorii, umożliwia wypracowanie odpowiednich scenariuszy zarządczych, mających niebagatelne znaczenie dla samego dziedzictwa, jak i kształtowania miejskich polityk rozwojowych.

Przedmiot i podmiot badań

Przedmiotem badania są niemieszkalne budynki socmodernistyczne o różnych funkcjach użytkowych oraz dużym stopniu oryginalności i istotnym znaczeniu kulturowym. Do badania wybrano obiekty zlokalizowane w wybranych miastach, posiadających niegdyś funkcje stolic województw. Zarówno miejsca, w których przeprowadzono badania, jak i sama selekcja obiektów poddanych badaniom miała charakter celowy.

Podmiot badań stanowią interesariusze dziedzictwa kulturowego zgrupowani w dwóch kategoriach:

1. *Bezpośredni dysponenti mienia:*
 - a) właściciele nieruchomości socmodernistycznych;
 - b) zarządcy/administratorzy nieruchomości socmodernistycznych.
2. *Instytucje zorientowane terytorialnie*, w tym:
 - a) Władze publiczne, tj.:
 - Urzędnicy miejscy;
 - Wojewódzcy konserwatorzy zabytków;
 - b) Organizacje pozarządowe;
 - c) Instytucje naukowo-badawcze, tj.:
 - Eksperti – naukowcy z zakresu gospodarki przestrzennej;
 - Eksperti z oddziałów terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Cel pracy i hipotezy badawcze

Nadrzędnym celem badania jest identyfikacja znaczenia i potencjału dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w procesach rozwoju miast w Polsce. Cel realizowany jest w trzech wymiarach (W1-3):

W1: Świadomość dziedzictwa;

W2: Terytorialne oddziaływanie dziedzictwa;

W3: Wartość dziedzictwa.

Operacjonalizując proces badawczy, przyjęto trzy cele szczegółowe (C1-3) bezpośrednio powiązane z poszczególnymi wymiarami realizacji. Są to:

C1: Identyfikacja zakresu wykorzystania dziedzictwa socmodernizmu w politykach rozwoju miast;

C2: Identyfikacja potencjału konkurencyjnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu;

C3: Waloryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego.

Realizację celu głównego, jak i celów szczegółowych warunkowało poszukiwanie odpowiedzi na sformułowane osiem pytań badawczych (P1-8) powiązanych koncepcyjnie do poszczególnych wymiarów badania. Istota pytań badawczych zaprezentowana jest w rozdziale metodycznym pracy. Na etapie konceptualizacji sformułowano także trzy hipotezy badawcze (H1-3) dotyczące zarówno części teoretycznej, jak i empirycznej pracy:

H1: Jeżeli istnieje niski poziom świadomości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu to nie jest ono wykorzystywane strategicznie w procesach rozwoju miast.

H2: Jeżeli zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu posiadają cechy zasobów strategicznych to są czynnikami rozwoju lokalnego.

H3: Jeżeli kompleksowa ocena wartości dziedzictwa socmodernizmu jest wysoka, to dziedzictwo to determinuje atrakcyjność i konkurencyjność miasta.

Metody badawcze i źródła informacji

Interdyscyplinarny charakter problemów badawczych, jak i przyjęte cele rozprawy przesądziły o wyborze zarówno metod badawczych, jak i wykorzystywanych źródeł informacji. Wielowątkowy charakter opracowania spowodował, że zastosowany katalog metod badawczych wpisuje się w grupę metod hermeneutycznych, łączących problematykę badań jakościowych z ilościowymi. Skorzystano z trzech kategorii metod badawczych:

1. Metody o charakterze historyczno-interpretacyjnym;
2. Metody logicznej argumentacji;
3. Metody studialne (terenowe).

Pierwsze dwie wskazane powyżej metody, tj. metody historyczno-interpretacyjne i logicznej argumentacji miały zastosowanie w przypadku realizacji wymiaru badawczego W1 (identyfikacja świadomości dziedzictwa). Metoda studialna została wykorzystana dla realizacji celów badawczych W2 (terytorialne oddziaływania dziedzictwa) i W3 (wartość dziedzictwa). Do wykorzystywanych w pracy metod historyczno-interpretacyjnych zaliczono:

- analizę i interpretację pozycji literaturowych (w tym monografii, albumów, przewodników miejskich, opracowań eksperckich, itd.),

- analizę i interpretację materiałów archiwalnych, w tym: fotografii, pocztówek, wycinków prasowych, map,
- analizę i interpretację źródeł internetowych o tematyce dziedzictwa kulturowego, architektury socmodernistycznej
- obserwacje własne (wizyty studyjne) w miastach, w których prowadzono badania.

Powyższe metody doprowadziły przede wszystkim do opracowania kompleksowego kompendium wiedzy o obiektach będących przedmiotem badania (Atlas dziedzictwa socmodernizmu- Załącznik nr 4).

Do wykorzystywanych w pracy metod logicznej argumentacji zalicza się narzędzia i techniki realizacji studiów literaturowych dokumentów strategicznych, służących pomiarowi zakresu wykorzystania dziedzictwa socmodernizmu w politykach rozwoju miast. Wykorzystano tym samym: techniki opisowe, komparastykę i wyjaśnienia, bazujące na analizowanej literaturze przedmiotu. W ramach tej części badania poddano analizie: strategię rozwoju gmin, strategię rozwoju województw, gminne programy rewitalizacji/ lokalne program rewitalizacji, programy współpracy miast z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami działającymi w sferze pożytku publicznego.

W przypadku realizacji wymiaru badawczego W2 i W3 skorzystano z metod wpisujących się w metody studialne (terenowe). Identyfikacja potencjału strategicznego (konkurencyjnego) dziedzictwa, jak i określenie wartości dziedzictwa wiązało się z przeprowadzaniem badania ankietowego. W tym celu wykorzystano kwestionariusz ankietowy typu CAWI/CATI (ang. computer-assisted web interviewing/ computer-assisted telephone interviewing). Badania przeprowadzone w oparciu o wsparciu o kwestionariusze ankietowe zostały zrealizowane w latach 2023-2024.

Struktura i treść pracy

Praca ma charakter teoretyczno-empiryczny i składa się z siedmiu rozdziałów i podsumowania syntetyzującego badania. Rozdziały te powiązane są ze sobą w sposób logiczny. Immanentną część pracy stanowi załącznik nr 4 - Atlas dziedzictwa socmodernizmu, który w sposób szczegółowy opisuje badane zasoby socmodernizmu.

Rozdział pierwszy, ma charakter teoretyczny. Prezentowane w nim treści odnoszą się do kwestii postrzegania zasobów dziedzictwa kulturowego. Intencją autora w tym zakresie było zaprezentowanie zarówno istoty dziedzictwa kulturowego *in genere*, jak i w szczególności

charakterystyki dziedzictwa trudnego. Szczególne miejsce w tym zakresie poświęcone zostało specyfice trudnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Rozdział zwieńczony został opisem występujących w Polsce form ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.

Rozdział drugi definiuje dziedzictwo kulturowe pod kątem rozpatrywania go w kontekście czynników rozwoju lokalnego. Teoretyczny charakter z jednej strony ogniskuje uwagę czytelnika na procesowym ujmowaniu dziedzictwa kulturowego (nazwanego w pracy „dojrzewaniem” dziedzictwa kulturowego), z drugiej zaś podkreśla rolę interesariuszy dziedzictwa kulturowego w procesie kształtowania i zarządzania tymi zasobami. Ostatnie dwa podpunkty rozdziału odnoszą się do kwestii wykorzystywania zasobów dziedzictwa kulturowego jako zasobów wchodzących w skład kapitału terytorialnego, jak i samego rynkowego oddziaływania dziedzictwa.

Rozdział trzeci związany jest z aksjologią dziedzictwa. Przeanalizowane zostały w nim teorie związane z ewolucyjnym charakterem wartościowania dziedzictwa kulturowego, jak i jego współczesnym rynkowym oddziaływaniem. Ponadto, rozdział ten skupia się na uzasadnieniu i wyjaśnieniu istoty zaadoptowanych i wykorzystywanych w pracy metod badawczych. Zaprezentowane i przeanalizowane zostały w nim zarówno badania mające na celu ustalenie wartości strategicznej, jak i ekonomicznej dziedzictwa kulturowego.

Rozdział czwarty ma charakter metodologiczny. Przedstawia informacje o celach pracy i praktycznym zastosowaniu pracy, wpisującej się w istniejącą lukę badawczą. Rozdział konkretyzuje założenia naukowe w tym hipotezy i pytania badawcze warunkujące z jednej strony zastosowany proces badawczy, z drugiej zaś, wspomagające weryfikację celów badania. Istotnym elementem metodologii badawczej jest ponadto prezentacja zarówno przedmiotu, jak i podmiotu badań. Punkt ten zawiera szczegółowe założenia wyjaśniające celowy dobór badań. Istotnym elementem jest też część prezentująca wykorzystywane w pracy metody i techniki badawcze, mające za zadanie zapewnienie wiarygodności procesu badawczego. Zwieńczeniem rozdziału jest punkt wyjaśniający zasadność prowadzonych badań pod kątem wkładu teoretycznego do nauki, jak i praktycznej implementacji wyników badań w warunkach rynkowych.

Rozdział piąty, jest pierwszym z rozdziałów o charakterze wynikowym. Prezentuje wyniki identyfikacji zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Zebrane informacje zarówno prezentują w formie graficznej (mapują) zidentyfikowane obiekty na terenie Polski,

jak i pokazują wyniki inwentaryzacji budynków. Istotnym punktem rozdziału jest synteza przeprowadzonego badania dotyczącego aktualnego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w politykach rozwoju miast. Rozdział zawiera ponadto wyniki oddziaływania przestrzennego obiektów odnoszącego się do endo i egzogeniczności funkcji pełnionych przez analizowane zasoby.

Rozdział szósty prezentuje wyniki badań przeprowadzonych z wykorzystaniem metody VRIO, którego celem było określenie strategicznego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Prezentacja wyników badań przyjęła logiczny charakter, zgodny z koncepcją wykorzystanej metodyki. Kolejne punkty rozdziału koncentrują uwagę na poszczególnych sferach badania odnoszących się odpowiednio do ustalenia: *wartościowości*, *rzadkości*, *trudności do imitacji*, a także *zorganizowania* zasobów socmodernistycznych. Charakter badań sprzyjał ponadto interpretacji wyników na poszczególnych poziomach analitycznych w odniesieniu do: wszystkich badanych obiektów, funkcji obiektów, jak i do typów respondentów. Tego typu schemat analizy zastosowano w przypadku interpretacji wyników wchodzących w skład poszczególnych komponentów badania VRIO.

Rozdział siódmy odnosi się do wyników badań WTP, których celem było ustalenie ekonomicznej wartości nieużytkowej zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. W tej części pracy przedstawiono rezultaty analiz w odniesieniu do typów wartości nieużytkowej zaproponowanych przez Davida Throsbiego w teorii *kapitału kulturowego*. Koncepcja prezentacji wyników została zachowana w synonimicznej formie do tej zastosowanej w rozdziale szóstym. Przyjęto tym samym strukturę opartą na stopniowym interpretowaniu wyników z poziomu makro (ujęcie ogólne) do poziomu mikro (z uwzględnieniem funkcji obiektów i typów respondentów). Całość badania WTP podsumowano w punkcie kończącym rozdział, uwzględniającym także zalecenia (scenariusze zarządcze) wynikające ze specyfiki analizowanych typów nieużytkowej wartości ekonomicznej zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.

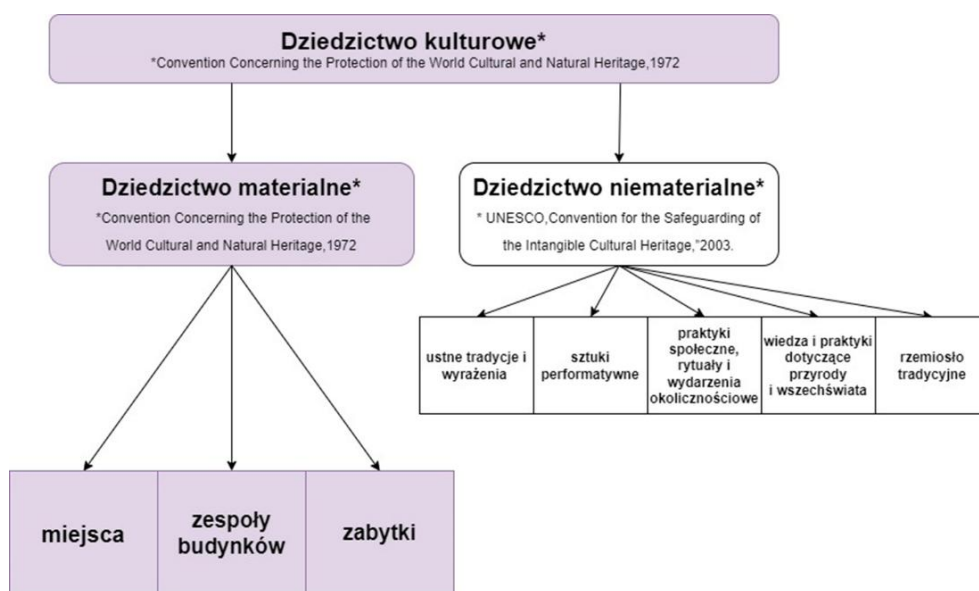
Ostatnią część pracy stanowi podsumowanie, w którym w syntetyczny sposób przedstawiono wnioski sformułowane na podstawie rozważań zawartych w dysertacji, w odniesieniu do sformułowanych hipotez badawczych.

Rozdział 1. Dylematy percepcji dziedzictwa kulturowego socmodernizmu

1. Istota dziedzictwa kulturowego

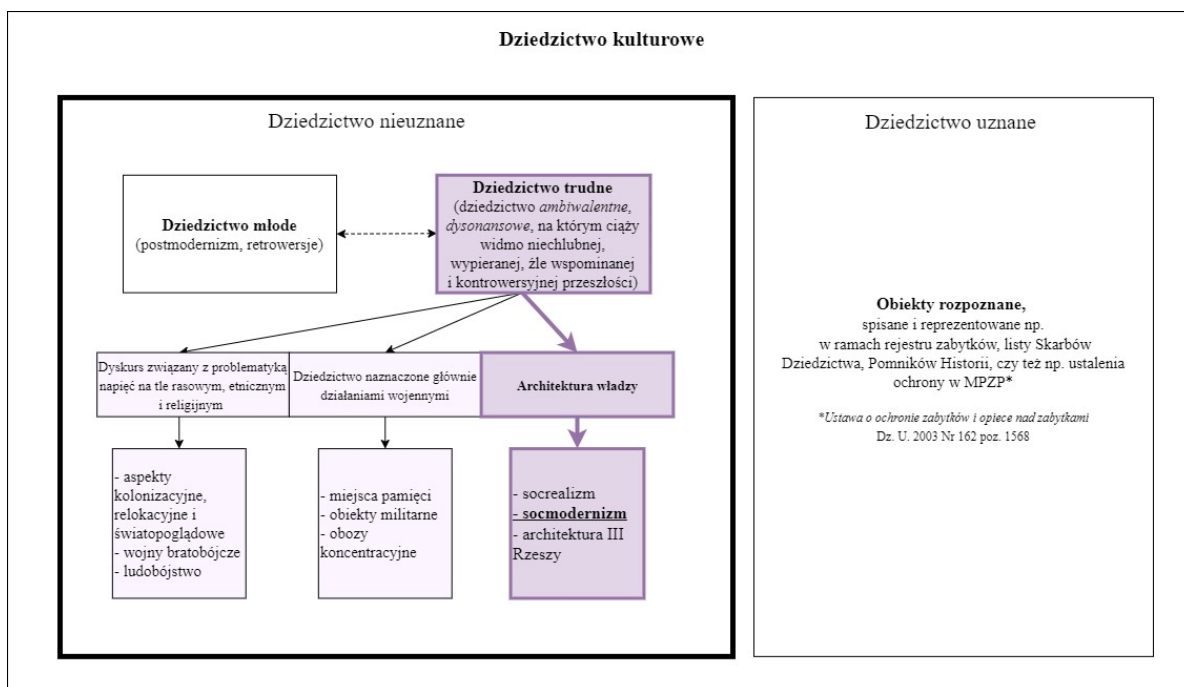
Ludzkości od zarania dziejów towarzyszyły wyrazy twórczej ekspresji będące przejawem działalności i bytności człowieka na Ziemi. Dorobek ten o charakterze materialnym (np. budynki i budowle, malarstwo, rzeźba), jak i niematerialnym (np. wierzenia, przekazy ustne, tradycje) powodował, iż poprzez wieki, ludzie mieszkający na różnych obszarach kształtowali swoją tożsamość kulturową. Jej uwarunkowania mają zarówno charakter historyczny, kulturowy, artystyczny, obyczajowy, jak i ekonomiczny i społeczny. Ogniwem, łączącym ludzi żyjących na danym obszarze, były więc między innymi cechy, zachowania, systemy wartości, ale także nieruchomości i infrastruktura. Relacje, które powstawały wewnątrz grup, były czynnikiem budującym poczucie więzi, a nawet tożsamości (Szyfer, 1997). Współcześnie, terminem związanym z pojęciem spuścizny różnego rodzaju kultur, czy też społeczności jest pojęcie dziedzictwa. Dziedzictwo rozumiane jest jako (encyklopedia.pwn.pl, 2024): „*majątek ruchomy albo nieruchomy przejęty jako spadek; schedą, spuścizną*”. Z kolei według Joanny Torowskiej: „*Pojęcie „dziedzictwa” kojarzone bywa współcześnie z tradycją, historią, tożsamością, spadkiem, spuścizną, schedą*” (Torowska, 2018:3). Włoska badaczka, Elisa Panzera zauważa z kolei istotność różnego rodzaju wymiarów interpretowania pojęcia: „*dziedzictwo kulturowe jest fundamentalnym zasobem dla jednostki, społeczności, państw i różnych generacji. Jest kluczowym i integralnym dowodem ludzkiej egzystencji: intelektualnym, psychologicznym i moralnym*” (Panzera, 2022:1). Zbigniew Kobyliński zaznacza komponent istotności współczesnego, ewoluującego w czasie postrzegania historii, podkreślając, iż: „*(...) dziedzictwo kulturowe, chociaż składa się z wytworów dawnych, jest w znacznym – być może najwyższym – stopniu produktem teraźniejszości, jest współczesnym konstruktem społecznym, przypisywanym w ciągłym procesie przemian wciąż nowym zjawiskom z przeszłości*” (Kobyliński, 2011:22). Wreszcie, z punktu widzenia dokumentów o charakterze doktrynalnym, w konwencji z Faro z 2005r. (ang. Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society), zauważyć można znaczenie dziedzictwa kulturowego nie tylko jako zasobu historycznego, ale także jako czynnika wspierającego rozwój społeczny: „*Dziedzictwo kulturowe to zbiór zasobów odziedziczonych po przeszłych pokoleniach, które ludzie identyfikują, niezależnie od praw własności, jako odzwierciedlenie i wyraz swoich stale ewoluujących wartości, wierzeń, wiedzy i tradycji. Obejmuje ono także wszystkie aspekty środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi i miejscem w czasie. Wspólnota dziedzictwa kulturowego to społeczność, która*

składa się z ludzi przypisujących wartość określonym aspektom dziedzictwa kulturowego, i pragnących, w ramach działań publicznych, zachować i przekazać je przyszłym pokoleniom.”. Zauważyć więc można, iż cechą wspólną, łączącą różne definicje dziedzictwa kulturowego jest troska o zachowanie różnie interpretowanej spuścizny ludzkości przyszłym pokoleniom. Percepcja spuścizny, jak słusznie zauważono w powyższych interpretacjach, będzie po pierwsze podlegała ciągłej ewolucji w kontekście jej interpretacji, jak i postrzegania, jak również odnosić się może do różnych jej przejawów. Tradycyjnie zatem, podążając za podziałem zaproponowanym przez UNESCO (Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, 1972 i Konwencja sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, 2003), dziedzictwo kulturowe interpretuje się w kategoriach dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Dziedzictwo materialne utożsamia się z: budynkami, miejscami i zabytkami, natomiast niematerialne z kategoriami takimi jak: ustne tradycje i wyrażenia, sztuki o charakterze performatywnym, praktyki, rytuały i wydarzenia okolicznościowe, a także rzemiosło tradycyjne oraz wiedza i praktyki związane z przyrodą i wszechświatem (Rys. 1). Podział ten jest utrwalony w badaniach i powszechnie spotykany w literaturze fachowej (np.: Murzyn-Kupisz i in, 2022; Weźgowiec, 2023; Ulusoy, 2023:701).

Rysunek 1. Podział dziedzictwa kulturowego ze względu na przedmiot jego oddziaływania. Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Konwencja sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Ponadto, mając na uwadze szerokość znaczenia, jak i wielowątkowość interpretacyjną pojęcia, należy zwrócić szczególną uwagę na klasyfikację, podkreślającą zróżnicowany poziom akceptacji zasobów dziedzictwa kulturowego ze względu na jego genezę i co ważne percepcję. Stąd zarówno dziedzictwo materialne, jak i niematerialne można rozpatrywać pod kątem zasobów uznanych za wartościowe (o szeroko akceptowanej randze), jak i zasobów nieuznanych za wartościowe („ambiwalentnych” w percepcji) (Rys. 2).

Rysunek 2. Podział zasobów dziedzictwa kulturowego ze względu na percepcję. Źródło: Opracowanie własne

Za zasoby uznane traktuje się te, które są powszechnie akceptowane, niebudzące sprzeciwu ze względu na jednoznaczność kategoryzacji i niekwestionowaną percepcję wysokiej wartości. Innymi słowy są to zasoby powszechnie uznawane za warte zachowania, najczęściej obiekty zinwentaryzowane, często zaliczone do rejestrów zabytków (Pilarz, 2019: 41-42). Z kolei, kategoria nieuznanych zasobów dziedzictwa kulturowego odnosi się do obiektów, które ze względu na różne czynniki, często budzą wątpliwości w traktowaniu ich jako zasoby wartościowe (pojęcie wartości dziedzictwa kulturowego poruszane jest w rozdziale 2), a w konsekwencji nie warte odpowiedniej ochrony i troski (Jadwiszczok-Molencka, Molencki, 2017: 69-85). W tym przypadku są to jednak stwierdzenia nieprecyzyjne, raczej oceny jakościowe, subiektywne. Głównym czynnikiem, który wpływa na zaliczenie dziedzictwa kulturowego do kategorii zabytków uznanych i nieuznanych jest przede wszystkim kwestia percepcji tych zasobów.

Dziedzictwo kulturowe to także termin pojemny, zakorzeniony i odwołujących się do różnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Termin ten reprezentowany jest w większości dziedzin i dyscyplin naukowych zgodnych z Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2202, 2022), z czego najliczniej reprezentowany¹ jest w:

- Dziedzinie nauk humanistycznych,
- Dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych,
- Dziedzinie nauk społecznych,
- Dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych.

Biorąc pod uwagę tematykę niniejszej pracy warto podkreślić kompleksowość zagadnień prezentowanych w niniejszym opracowaniu. Dziedzictwo kulturowe to obszar szerokich studiów, wielowątkowych podejść oraz wielokierunkowych interpretacji. Wieloaspektowość oddziaływania zasobów dziedzictwa kulturowego podkreśla ich znaczenie: humanizujące, faktograficzne, socjalizujące, poznawcze, kreacyjne oraz rozwojowe. Zróżnicowany i interdyscyplinarny zakres oddziaływania dziedzictwa historycznego udowadnia szeroki katalog obszarów badań, w których jest ono przedmiotem badań (szerszy przegląd literatury uwzględniający obszar i tematykę badań znajduje się w Załączniku 2):

- Badania w obszarze archeologii (np. Zapłata, 2014; Niroumand i in., 2016; Papiernik i in., 2017; Munteán, 2018; Decker, 2018; Zapłata, Stereńczak, 2018; Costa, Godoy, 2021; Przepiórka 2022; Przybyła, 2022; Lajsner, 2023; Ławrynowicz i in., 2023; Longobardi, Formisano, 2025.)
- Studia historyczne i antropologiczne (np. Chmielewska, 2013; Kwaśniewska, 2016; Sienko, 2018; Królikowska, 2019; Kurpiel, 2019, Hughes i in., 2020; Amboro i in., 2021; Ullah i in., 2021; Kocój, Kocój, 2022; Souvatzi, 2023; Zhang, 2024; Farias, Casarões, 2025.)
- Badania językoznawcze i literaturoznawcze (np. Vergari, Banti, 2013; Różańska, 2014; Augustyniak-Żmuda, 2015; Walczak, 2016; Katinskaia, Yangarber, 2018; Latocha, 2019; Walkowiak, Niewulis-Grablunas, 2019; Dweik, 2020; Rajagukguk i in, 2022; Gwerevende, Mthombeni, 2023; Sering, Safeer, 2023; Cygan, 2024.)

¹ Na podstawie danych z portalu Biblioteka Nauki, obejmujących wystąpienia terminu „dziedzictwo kulturowe” w tytułach lub treści artykułów naukowych; stan na 13 sierpnia 2025 r. Pełny wykaz według dziedzin i dyscyplin znajduje się w Załączniku 1.

- Studia teologiczne i religijne (np. Szkopińska, 2013; Stachowiak, 2016; Mirek, 2017; Majewska i in., 2019; Bilash i in., 2021; Fernández-Álvarez, i in., 2022; Munshi, 2022; Botti, Bianchi, 2023; Petrović i in., 2023; Anjum, 2024; Wysoczyńska, 2024; Burckhart, 2025.)
- Ochrona i konserwacja materialnego dziedzictwa kulturowego (np. Dankowska, 2016; Kozłowska, Lamprecht, 2018; Hirsch, 2019; Caneva i in., 2020; Markowski, Wierzejska, 2020; Li, Tang, 2023; Światała-Trybek, 2023; Crisan i in., 2024; Dankowska, Liszewska, 2024; Djabarouti, Ren, 2024; Verma, Devi, 2024; Messinas, 2025.)
- Ochrona i konserwacja niematerialnego dziedzictwa kulturowego (np. Bernat, 2013; Howell, 2013; Idris i in., 2016; Szarejko, 2017; Guss, 2020; Amali i in., 2022; Kumar, Singh, 2022; Sufa, 2023; Wargowska-Dudek, 2023; Chen, 2024; Sikorska, 2024; Sinaga i in., 2024).
- Studia o charakterze prawnym i eksperckim (np. Ross i in., 2010; Kisilowska, 2011; Kulesza, 2011; Konach, 2015; Szot-Radziszewska, 2015; Miranda Goncalves, 2017; Tsivolas, 2019; Barnaś, 2020; Karakul, Yıldız, 2020; Szmygin i in., 2020; Kozioł-Słupska, 2022; Nomishan, Sani, 2023.)
- Badania nad działalnością muzealniczą, archiwistyczną i wystawienniczą (np. Cieślík, 2018; Kadłuczka, 2018; Lasik, 2019; Gitto, Geri, 2020; Campos, 2021; Pera, 2021; Lusaka, 2023; Okręglicka, 2023; Satria i in., 2023; Bugrova, Kirillova, 2024; Konik, 2024; Li i in., 2024.)
- Opracowania z zakresu dydaktyki i edukacji (np. Komorowska, 2008; Gutowska, Kobyliński, 2011; Sacharczuk, 2012; Helmy, 2018; Özlem, 2018; Królikowska, 2019; Santos Vieira de Jesus, 2019; Lewartowicz, 2020; Cuenca-Lopez i in., 2021; Valencia Arnica i in., 2023; Porczyński, 2024; Sheid i in., 2024.)
- Studia nad żywnością i żywieniem (np. Grebowiec, Czopek, 2011; Referowska-Chodak, 2015; Woźniczko, Piekut, 2015; Jęczmyk, 2019; Szymańska, 2020; Zocchi i in., 2021; Kamaruzaman i in., 2022; Lee, 2023; Shahrin, Hussin, 2023; Bāti, 2024; Brako, 2024; Penkala-Gawęcka, 2024.)
- Studia przestrzenne, w tym w szczególności:
 - Badania wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój lokalny i regionalny (np. Murzyn-Kupisz, 2010; Hełpa-Liszkowska, 2013; Das, 2015; Hribar, i in., 2015; Legutko-Kobus, 2016; Musiaka 2017; Appendino, 2018; Płazińska, Wójtowicz,

- 2018; Álvarez-García i in., 2019; Langer 2019; Legutko-Kobus i in., 2019; Niedziółka, 2019; Theodora, 2020; Jędras i in., 2021; Frydrychowska, Telążka, 2022; Góral i in., 2023; Pham, 2023; Wójciki, Nowakowska, 2023; Wu, 2023; Staniszevska, 2024.)
- Badania wartości dziedzictwa kulturowego (np. Choi i in., 2010; Báez, Herrero, 2012; Ferretti i in., 2014; Zieliński, 2014; Bosek, Mazurkiewicz, 2015; Ciarkowski, 2017; Lewicki, 2017a; Lewicki, 2017b; Sokołowicz, Przygodzki, 2020; Przygodzki, Waleski, 2021; Sokołowicz, 2022; Shakya, Vagnarelli, 2024.)
 - Badania w obszarze turystyki i marketingu (np. Duda, 2019; Królikowska, Pijet-Migoń, 2019; Kruczek, 2019; Ostrowska-Tryzno, Palikowska-Piechotka, 2021; Barnes, 2022; Badawy i in., 2023; Brumann, 2023; Cudny i in., 2023; Kudinova, Terzi, 2023; Kumar, Sharma 2023; Marcysiak, 2023; Muravska, Tarhonii, 2023; Pstrocka-Rak i in., 2023; Zafik i in., 2023; Zolotovskiy 2023; Ahmed 2024; Folgado-Fernández i in., 2024; Jeelani i in., 2024; Stanikzai i in., 2024.)
 - Badania nad środowiskiem (np. Warczewska, 2008; Marszałek, 2010; Kozińska, Greinert, 2013; Navrátil i in., 2017; Łyziak-Dyga, 2018; Younis, Thabet, 2019; Woźniczna, 2020; Bobek, 2022; Dolman, 2022; Jaszek, 2022; Michalik-Śnieżek i in., 2022; Xie i in., 2023; Dragan i in., 2024; Walczak, Walczak, 2022; Wonglangka, Han, 2024.)

Mnogość badań prowadzonych w ramach różnych dyscyplin naukowych sprawia, że obszar dziedzictwa kulturowego charakteryzuje się brakiem wyraźnie określonych granic badawczych. W konsekwencji opracowania naukowe nierzadko przybierają formę studiów interdyscyplinarnych, wykraczających poza ramy jednej dyscypliny nauki. Perspektywa badawcza nad dziedzictwem kulturowym pozwala zarówno na uchwycenie materialnych, jak i niematerialnych aspektów dziedzictwa, a także na analizę jego funkcjonowania w różnych kontekstach (np. ekonomicznym, humanistycznym, społecznym, przestrzennym). Wieloaspektowość badań sprzyja więc formułowaniu nowych pytań i problemów badawczych, uwzględniających dorobek metodologiczny różnych dziedzin nauki. W efekcie prace badawcze nad dziedzictwem kulturowym jawią się jako studia wymagające integracji różnorodnych narzędzi i perspektyw naukowych.

2. Socmodernizm, jako element dziedzictwa kulturowego

Pojęcie socmodernizmu po raz pierwszy w polskiej literaturze użyte zostało przez Adama Miłobędzkiego w książce *Architektura ziem Polski* w roku 1994 (Miłobędzki, 1994: 122). W kontekście terminologicznym, pojęcie to zbudowane zostało poprzez zestawienie dwóch wyrazów: „socjalistyczny” i „modernizm”. Człon „socjalistyczny” odnosi się do powstawania i realizacji budynków oraz budowli architektonicznych w krajach socjalistycznych (byłego bloku wschodniego), uwzględniających specyfikę systemu politycznego i gospodarczego tych państw. Z kolei pojęcie „modernizm”, odnosi się do stylu architektonicznego, jego zasad, form, i estetyki kładącej nacisk przede wszystkim na funkcjonalność, prostotę i zrywające z przeszłością rozwiązania przestrzenne. Architekturę socmodernistyczną charakteryzuje więc zubożenie względem „zachodniego” modernizmu, wynikające z konieczności dostosowania jej założeń do realiów społeczno-gospodarczych systemu socjalistycznego. Realizacja zamierzeń architektonicznych dokonywanych w tym stylu wiązała się najczęściej z ograniczeniami materiałowymi i jakościowymi (Obrębska, 2022:14), politycznymi (Drozda, 2020:118), jak i dość powszechną replikacją tych samych założeń urbanistyczno-architektonicznych, uwidaczniających się np. w powszechnie stosowanych systemach prefabrykacji wielkopłytowych budynków mieszkalnych (Piliszka, 1974, Baranowski, 1999). Powtarzalność stosowania tych samych rozwiązań koncepcyjnych uwidaczniała się również w rozlokowaniu tego samego projektu budowlanego obiektu w różnych miastach na terenie kraju (jak chociażby hala OSiR we Włocławku i jej odpowiednik w Kielcach- Hala Widowiskowo Sportowa MOSiR), czy też powielaniu tego samego projektu wnętrza architektonicznego w ramach jednego osiedla.

Socmodernizm jako styl architektoniczny uznany jest za styl o charakterze historycznym i symbolicznym. Po pierwsze, ramy czasowe występowania socmodernizmu w krajach postsocjalistycznych datuje się na lata ok. 1956-1989 (Wiśniewski, 2014/2015; Obrębska, 2022), gdzie rok 1956 związany jest z odwilżą październikową - zmianami na szczeblu władzy w obozie państw socjalistycznych (m.in. śmierć Józefa), jak i ideologicznymi - odwilż w lobbowaniu wcześniej promowanego stylu socrealistycznego przez kraje socjalistyczne (Marsden, Spearritt, 2021:101-102, Miłobędzki, 1994:120). Rok 1989, związany jest z odchodzeniem od socjalistycznego systemu politycznego, w kierunku doktryny liberalno-wolnorynkowej. Daty te mają charakter umowy i szczególnie końcowa bywa często tematem dyskusji ze względu na istnienie obiektów, zaprojektowanych jeszcze w okresie realnego socjalizmu, natomiast często kończonych już po roku 1989 (Szafrńska, 2016:114).

Po drugie, socmodernizm zastąpił bezpośrednio socrealizm. Zmiany te miały charakter całkowity, gdyż socmodernizm zrywał ideologicznie, estetycznie i koncepcyjnie z socrealizmem, nazywanym cukierkowym, uchodzącym za socjalistyczny w treści, a narodowy w formie (Hendrykowski, 2015:52; Czapelski, 2016:132). Pojawienie się socmodernizmu, spowodowało drastyczne zerwanie z dotychczas stosowanym językiem architektonicznym, podporządkowanym głównie materialnym i duchowym potrzebom społeczeństwa socjalistycznego. Dotychczasowo architekci poprzez znaczną zdobniczość (cukierkowość) detalu architektonicznego starali się ukazywać i upamiętniać ludzi pracy, natomiast z punktu widzenia wyrazu kompozycyjnego korzystali głównie z klasycyzujących (odwołujących się do ściśle narodowych) form ekspresji architektonicznej „*Architektura polska powinna odrodzić się jako wielka społeczna sztuka. Powinna ona odzwierciedlać ideowe bogactwo epoki budowy socjalizmu, otrzymać formy narodowe bliskie i zrozumiałe ludowi*”. (Czapelski, 2016:155). Socmodernizm, na łamach zmian i oczekiwań społeczno-gospodarczych, będących pokłosiem rewolucji październikowej, jawił się jako idea wręcz rewolucyjna. Nastąpiło całkowite zerwanie z historyzującym i odwołującym się do tradycyjnych form wyrazu, językiem socrealizmu.

Kwestie ideologiczno-światopoglądowe były niewątpliwie jedną z bardziej priorytetowych kwestii z punktu widzenia prowadzenia polityki obozu państw socjalistycznych. Zatem tak powszechne rozpropagowanie socmodernizmu na obszarze Europy Środkowowschodniej (w tym Polski) nie było przypadkowe. Styl modernistyczny, jako progresywny, nowoczesny, zrywający z historyzującymi formami, a przede wszystkim lewicujący (koncepcyjnie), jawił się zatem samoistnie jako idealne narzędzie propagandy, w rękach komunizujących krajów byłego bloku wschodniego. Ta „lewicowość” zaproponowana przez czołowych „ojców modernizmu” pokroju Le Corbusier’a, a uzewnętrzniona chociażby w rewolucyjnych i powszechnie znanych dokumentach typu Karta Ateńska z 1933r. spowodowała, iż styl ten trafił na podatny grunt w krajach totalitarnych. Politycy sprawujący władzę w krajach socjalistycznych doceniali bowiem wszelkie przejawy połączenia architektury z wielkimi hasłami programowymi, będącymi elementami gry ideologicznej krajów komunistycznych. I tak, na gruncie samego nazewnictwa, podobnie, jak w modernizmie, wykształcił się nurt pozwalający na nazywanie go stylem międzynarodowym (Mgbemena, Okonta, 2018:30-37; Ilkosz, 2020:104; Włodarczyk, 2014:23). Ponadto zauważano, iż „międzynarodowość” tego nurtu przybierała często wyraz bardziej ideologiczny, niż praktyczny: „*International Style can be represented as more ideological than practical movement*”(Vasilieva, 2016:72). Mając więc na uwadze relacje

modernizmu z ideologią socjalizmu i jego hasła, odwołującego się do koncepcji ponadnarodowego krzewienia ideologii: „*Proletariusze wszystkich krajów łączcie się*”(Marks, Engels, 2007:21), było więc jednym z naturalnych procesów adaptacja jego założeń na grunt krajów byłego bloku wschodniego. Oczywiście nie tylko międzynarodowy charakter stylu wpisywał się idealnie w doktrynę socjalizmu. Również hołdowana w Karcie Ateńskiej idea sprawiedliwości społecznej: „*Zbyt zawężony kult przeszłości nie powinien spowodować zapomnienia o sprawiedliwości społecznej*”(Le Corbusier, 2017:186), znalazła aprobatę w zideologizowanej architekturze bloku wschodniego, gdzie w szczególności kładziono nacisk na zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkaniowych wszystkich mieszkańców. W końcu, pionierskie tezy zawarte w Karcie Ateńskiej odnoszące się do zagwarantowania odpowiedniej wielkości mieszkania, ilości światła, jakości powietrza, a także zieleni w pobliżu miejsca zamieszkania (Le Corbusier, 2017:92-124), świetnie przyjęły się w ustroju, który oparty był na centralnym planowaniu. Cechy te znalazły swoje odzwierciedlenie bezpośrednio chociażby w postaci tzw. Normatywów budowlanych, czy architektonicznych. Dokumentów o charakterze wytycznych projektowych, obligujących architekta do przestrzegania ogólnych zasad warunkujących jakość ludzkiego życia w przestrzeni nowopowstałych osiedli mieszkaniowych (Szafrńska, 2016:106; Szafrńska, 2017:53). Ponadto same realizacje socmodernistyczne występujące w krajach socjalistycznych wyraźnie czerpały inspiracje z budynków modernistycznych zlokalizowanych w krajach zachodnich (Jasz, 2018:92). W manifestie modernistów, czyli w Karcie Ateńskiej, poruszono też tak ważną dla ideologii socjalistycznej koncepcję holistycznego, całościowego planowania miejsca życia człowieka: „*Poza mieszkaniem rodzina wymaga w sąsiedztwie urządzeń wspólnych, które są przedłużeniem funkcji mieszkania: ośrodki zaopatrzenia w żywność, ośrodki pomocy lekarskiej, żłobki, przedszkola, szkoły. Poza tym: urządzenia służące rozwojowi kulturalnemu, urządzenia sportowe(...)*” (Le Corbusier, 2017:105). Poruszono także kwestie wytyczania odpowiednich ciągów komunikacyjnych w zależności od natężenia ruchu, jak również jego rodzaju: „*Pierwszą metodą będzie radyklane oddzielenie w zagęszczonych arteriach przechoźniów od pojazdów mechanicznych, drugą- danie ciężkim pojazdom własnego łóżyska, trzecią- szlaki tranzytowe dla wielkiego ruchu (...)*” (Le Corbusier, 2017:175) Koncepcje te potraktowano dosłownie patrząc poprzez pryzmat obrazu wielu miast w Polsce i Europie środkowowschodniej, gdzie w gestii urbanistów i architektów (a nie prywatnych deweloperów) były kwestie holistycznego zaplanowania życia człowieka. Zresztą impresja ta znalazła swoje ujęcie również w czasach, w których architektura ta powstawała. Jak zauważyć można w książce Przemysława Trzeciaka z 1967r., pt.: 1000 tajemnic architektury: „*W budownictwie*

komunistycznym - stwierdził radziecki architekt A. B. Brasow - nie możemy koncepcji mieszkania ograniczać tylko do tej części budynku, która służy bezpośrednio mieszkaniu. Wszystkie problemy społeczne i kulturalne niezbędne w życiu człowieka musimy traktować jako nierozzerwalną całość. Bez tego nie stworzymy socjalistycznego mieszkania, jako bazy dla rozwoju społeczeństwa komunistycznego." (Trzeciak, 1967:334). Centralizacja działań nie przebiegała tylko w wymiarze samej koncepcji nowopowstających obszarów, ale także w obszarze wykonawstwa, tzn. zarówno wedle Karty Ateńskiej, jak i doktryny socjalizmu zaspokajanie kwestii mieszkaniowych nie powinno być domeną prywatnych spekulantów, lecz władzy państwowej: *"Budowa miasta nie może być pozostawiana bez programu prywatnej inicjatywie"*. (Le Corbusier, 2017:123) Punkt ten również idealnie pasował socjalistycznym decydentom, którzy za główny cel swojej działalności stawiali przede wszystkim centralne, leżące w gestii państwa, planowanie, które nie dawało prawa rozwijania działalności deweloperskiej prywatnym inwestorom.

Socmodernizm (tak samo jak jego prekursor - modernizm) hołdował nowoczesności, często, wzorując się na dokonaniach czołowych „ojców” modernizmu. Przykładem mogą być niewykorzystywane wcześniej na tak szeroką skalę w krajach byłej RWPG elementy prefabrykowane, które przecież stały się wcześniej bardzo istotne chociażby dla dorobku - Miesa van Der Rohe. Najlepszym przykładem mogą być jego słowa z 1924r.: *„(...) praca na miejscu (budowy) polegać będzie na montażu wymagającym wyjątkowo mało godzin”* (Blake, 1991:39). Wypowiedziana przez niego fraza dobitnie pokrywała się z później masowo spotykanymi w krajach byłego bloku wschodniego wytwórniami (fabrykami) bloków. Socmodernizm czerpał też (przynajmniej w założeniach) garściami z estetyki zachodniego modernizmu. Wspomnieć można tutaj chociażby Luisa Sullivana i jego słynne motto o *„Formie, którą powinna podążać za funkcją”* (Nute, 2008:3), a także słowa Miesa van Der Rohe: *„Forma nie jest celem pracy, lecz tylko rezultatem”* (Blake, 1991:20). Tymi słowami tłumaczyć można również oprócz dopracowanych i eleganckich, akademickich realizacji zachodniego modernizmu, także względną prostotę powstających w okresie i krajach realnego socjalizmu budynków. Estetyka takich obiektów była więc w gruncie rzeczy kwestią drugorzędną, a kluczowe było stworzenie funkcjonalnych, tanich i masowych obiektów, zgodnych z założeniami ideologicznymi i realiami epoki. Ponadto aby temu sprostać uprzednio wznoszone budynki z tradycyjnych materiałów takich jak drewno, cegły, czy kamień, ustąpiły miejsca nowoczesnym. Hannes Meyer, następca Waltera Gropiusa na stanowisku szefa Bauhausu (uczelni artystyczno-rzemieślniczej o niebagatelnym wpływie na rozwój

modernizmu) zwykł mawiać, iż „*nowa era dostarcza nowe materiały budowlane do nowego sposobu budowania domów*”(Conrads, 1971:117) Wśród tych materiałów wyróżnił chociażby aluminium, beton, sklejkę, stal krzemową, jak również szkło w różnych jego odmianach (Conrads, 1971:117) Nowoczesność, rozumiana była również poprzez pryzmat odrzucania wszelkiej ozdobności projektów. Mies Van der Rohe mówił o „*odrzućeniu wszelkich spekulacji estetycznych*” (Conrads, 1971:74), wykreował także znamienne dla zrozumienia stylu hasło: „*mniej znaczy więcej*” (Blake, 1991:17). Le Corbusier z kolei uważał „*dekorację jako niezbędny nadmiar, zysk wieśniaka; proporcję (z kolei określał mianem) niezbędnego nadmiaru, zysku człowieka wykształconego*”(Le Corbusier, 2012:177). Mając na uwadze te wszystkie cechy, zrozumienie obecności modernizmu w krajach socjalistycznych, oraz niekiedy aż wypaczone przetransformowanie idei programowych modernizmu, powoduje, że kontekst przestrzenno-historyczny i korelacja pomiędzy modernizmem, a socjalizmem znajduje swoje naturalne ujście w postaci stylu socmodernistycznego, żywotnie odpowiadającemu wymaganiom politycznym przed nim stawianym. To z kolei świadczy o unikatowości stylu architektonicznego, ograniczonego do obszaru krajów, w których występował socjalizm.

3. Narracje i przekazy charakteryzujące trudne dziedzictwo kulturowe

Dziedzictwo kulturowe, nawet to uznane, nie zawsze związane jest z pozytywnymi emocjami i powszechną akceptacją. Stąd w literaturze występuje także pojęcie dziedzictwa trudnego, nazywanego też czasem dziedzictwem kłopotliwym, dysonansowym (ang. *dissonant heritage, difficult heritage contested heritage, ambiguous heritage*). Pojęcie to zdefiniowali John Tunbridge i Gregory Ashworth w połowie lat 90-tych XX w. (Turnbridge, Ashworth, 1996) wskazując, iż immanentną cechą tego rodzaju dziedzictwa kulturowego jest kwestia specyficznej percepcji jego wytworów. Źródłem tej specyficzności są sprzeczne, często negatywne odczucia towarzyszące, postrzeganiu różnych jego przejawów (zarówno dawnych, jak i współczesnych), które są materialnym śladem historii w postaci najczęściej wydarzeń trudnych (nacechowanych negatywnie) narracji historycznych, kataklizmów, krwawych konfliktów, etc., któremu nierzadko towarzyszy poczucie hańby, straty, klęski. (Silverman, 2011: 7-9) Pejoratywne odczucia towarzyszące tego typu dziedzictwu, powodują iż dziedzictwo to nacechowane jest ujemnym ładunkiem skojarzeniowym, skutkując tym samym społecznemu odrzuceniem lub fizyczną degradacją jej wytworów. Niewygodna, zawstydzająca, traumatyczna przeszłość, która kojarzona jest z koncepcją dziedzictwa trudnego powoduje, iż termin ten obecnie wykorzystuje się w odniesieniu do wielu dyskursów (Kisić, 2017:52), w których powszechnie utożsamiany jest z terminami takimi jak:

- **Ciemna turystyka (dark tourism)/ tanatoturystyka** (np. Seaton 1996, Stone 2006; Wight 2006; Sharpley, 2009, Hartmann, 2013; Banaszkiewicz, 2015; Battilani i in., 2018; Kennell, Olejniczak, 2019; Powell, 2020; Banaszkiewicz, 2022; Pascoal i in., 2023);
- **Holokaust:** (np. Lennon, Foley, 1999; Ashworth 2002; Webber, 2016; Podoshen, 2017; Blankenship, 2018; Sawczuk, 2019; Dawson i in., 2022; Stojanović, 2022);
- **Miejsca pamięci związane z wydarzeniami wojennych, konfliktami zbrojnymi, katastrofami** (np. Kosmala, 2007; Zlat, 2009; Pawłowski, Szymańska, 2018; Zakaria, 2019; Banaszkiewicz, 2020);
- **Dziedzictwo więzienne** (np. Blackburn 2000; Dewar, 2003; Szuta, Szczepański, 2019; Marini, 2022; Tantinipankul, 2023; Bădescu, 2024);
- **Dziedzictwo reżimów totalitarnych** (np. Macdonald, 2009; Kutma 2012; Milecka, Myronenko, 2014; Ciarkowski a, 2017; Ciarkowski b, 2017; Malone, 2017; Banaszkiewicz, Semik, 2019; Rogoś, 2019; Purchla, Komar, 2020; Przygodzki, Waleski, 2021; Sondel-Cedarmas, 2021; Störckuhl, 2021, Waleski, 2022);
- **Groby, w tym miejsca pochówku żołnierzy, katakumby, cmentarze wojenne** (np. Chadha, 2006; Chylińska, 2007; Koskinen-Koivisto, 2016; Karczewska, Czaplicki, 2019);
- **Niewolnictwo** (np. Dann, Seaton, 2001; Catalani, Ackroyd, 2013; Savenije i in., 2014);
- **Dziedzictwo postkolonialne** (np. Winter, 2007; Escobedo, 2013; Górny, 2017; Preisegalaviciene, 2023; Zhang, 2023);
- **Dziedzictwo społeczeństw wielokulturowych** (np. Brencz, 1997; Lewandowska, 2012; Wrana, Fitta, 2015; Giergiel, Taczyńska, 2023; Latocha, 2019).

Ciekawe spostrzeżenie dotyczące specyfiki zasobów dziedzictwa kulturowego prezentuje Višnja Kisić. Podkreśla stanowisko, iż immanentną cechą dziedzictwa *in genere*, są ciągłe dysonanse w jego odbiorze, natomiast problematyka uznania danego zasobu za zasób dziedzictwa trudnego otwiera jedynie inne możliwości interpretacyjne i działania skierowane w kierunku tegoż dziedzictwa: „*a tension and quality which testifies to the play among different discourses, and opens the space for a number of diverse actions*” (Kisić, 2017:31).

Z kolei Turnbridge i Ashworth podkreślają 4 główne narracje, w których dysonanse te szczególnie się uaktywniają (Turnbridge, Ashworth, 1996: 28-29). Są nimi odpowiednio: „*Contradictory transmissions*” (pl. *Przekazy sprzeczne*), „*A failure in transmissions*” (pl. *Przekazy błędne*), „*Obsolete transmissions*” (pl. *Przekazy archaiczne*), „*Undesirable transmissions*” (pl. *Przekazy niepożądane*) (Tab. 1).

Tabela 1. Narracje trudnego dziedzictwa kulturowego

Narracja	Opis
Przekazy sprzeczne (<i>Contradictory transmissions</i>)	Interpretacja przekazu generowanego przez dziedzictwo powodować może różnice w jego odbiorze, co w rezultacie prowadzi do dysonansu wśród jego odbiorców (obiekt, miejsce lub praktyki stworzone dla różnych grup turystów i mieszkańców nie są zgodne ze sobą, powodują kontrowersje w interpretacji zasobów).
Przekazy błędne (<i>A failure in transmissions</i>)	Przekaz generowany przez dziedzictwo może być zaprojektowany tak, aby był wolny od dysonansu, ale z różnych powodów jest odbierany w zupełnie inny sposób niż zamierzono. W rzeczywistości zamierzony przekaz jest niekompletny, zniekształcony lub nawet ignorowany na rzecz przekazu innego.
Przekazy archaiczne (<i>Obsolete transmissions</i>)	Przekazy dziedzictwa kulturowego, które adresowane są do aktualnych odbiorców mogą mieć zupełnie odmienne znaczenie od tego, dla którego pierwotnie były skierowane. Relikty w postaci np. budynków, pomników, posągów i dedykacji mogą mieć zupełnie inne znaczenie (wynikające z przekształceń o charakterze społeczno-historycznym), niż to, które pierwotnie było zamierzone. Takie zniekształcenia prowadzić mogą do sytuacji niezręcznych, a nawet destabilizujących dla lokalnych społeczności (np. dziedzictwo postkolonialne w Afryce).
Przekazy niepożądane (<i>Undesirable transmissions</i>)	Przekazy związane z dyskursem historycznym, naznaczonym doświadczeniami wojennymi, w tym pogromami, prześladowaniami, jak również dyskryminacją i okrucieństwem, zarówno na płaszczyźnie etnicznej, religijnej, jak i światopoglądowej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Tunbridge J. E., Ashworth G. E., 1996, *Dissonant heritage – The Management of the Past as a Resource in Conflict*, Wiley & Sons, Chichester, s. 28-29

Warto zauważyć, że wspomniane powyżej narracje mają według Turnbridge’a i Ashwortha charakter komplementarny, tzn. mogą się przenikać i wzajemnie uzupełniać: „*The problem may lie in one of these conditions, or in any combination of them*” (Turnbridge, Ashworth, 1996: 28). Mając to na uwadze, wydaje się, więc, że zawarte w tytule pracy dziedzictwo socmodernizmu, jako kategoria dziedzictwa trudnego, poprzez swoje oczywiste konotacje do czasów PRL, w tym w szczególności realiów socjalizmu, odwoływać się będzie do przekazów z jednej strony *niepożądanych* (budzących skojarzenia z czasami PRL), jak i z drugiej, szczególnie dla młodszych pokoleń - *archaicznych* (jako odbiorców nie pamiętających realiów życia w PRL).

4. Dysonanse w percepcji dziedzictwa socmodernizmu

Omówione w podrozdziale drugim cechy deskryptywne stylu, czyli słaba jakość wykonania i uproszczenia koncepcyjne, upolitycznienie, replikacja tych samych założeń urbanistyczno-architektonicznych, zdeterminowały dość powszechne utrwalenie wizerunku architektury socmodernistycznej, jako szarej, ponurej, prostej, niczym nie niewyróżniającej się i niemal ograniczonej wyłącznie do blokowisk (Zys, 2020). Wizerunek ten, nacechowany negatywnie, wskazuje zarazem na przynależność tego typu architektury do kategorii dziedzictwa trudnego, którego postrzeganie wiąże się z wyzwaniami interpretacyjnymi, aksjologicznymi oraz społecznymi. Andrzej Szromnik uzależnia rangę, znaczenie i społeczne oddziaływanie obiektu zabytkowego od jego cech wynikających z wartości (Szromnik 2022: 19-21):

- artystycznej (twórca, styl, forma, architektura, technologia, materiały, dodatki),
- historycznej (wiek obiektu czy relatywny czas jego powstania),
- emocjonalnej (wyrażającej stan ludzkich emocji, opinii oraz odniesień i ocen, jakie są związane i dotyczą konkretnego obiektu dziedzictwa kulturowego).

Dziedzictwo trudne, poprzez swój charakter prowokuje więc do szukania dysonansów w warstwie skojarzeniowej. Adekwatnie, dysonanse te ujawniają się przede wszystkim w warstwie: artystycznej, historycznej i emocjonalnej (Rys. 3).

Rysunek 3. Determinanty kategoryzacji trudnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Źródło: opracowanie własne na podstawie: Szromnik A., 2022, *Marketing dziedzictwa kulturowego - obiekt zabytkowy na rynku*, Wydawnictwo C.H. Beck, s. 19-21

W przypadku **warstwy artystycznej**, istnieje wiele przykładów świadczących o wyjątkowości obiektów socmodernistycznych. Do cech świadczących o wysokim artyzmie zasobów zaliczyć można zarówno niespotykane rozwiązania konstrukcyjne, architektoniczne, czy też znane w środowisku nazwiska architektów tworzące wyjątkowe budynki i budowle. W przypadku budynków szczególnie wyróżniających się wspomnieć należy np. Wrocławski

Mezonetowiec (realizacja architektoniczna pod kierownictwem Jadwigi Grabowskiej-Hawrylak) gdzie za sprawą inspiracji strefowania przestrzeni życiowej zaproponowanej przez Le Corbusiera w słynnej *Jednostce Mieszkalnej*, pojawiły się po raz pierwszy w Polsce mieszkania 2-kondygnacyjne (Wysocki, 2022). Z kolei w przypadku innego przykładu Wrocławskiego socmodernizmu warto wspomnieć o *Trzonolinowcu* (dzieło Andrzeja Skorupy i Jacka Burzyńskiego), którego konstrukcja nośna oparta była na żelbetowym trzonie, na którym osadzone są stropy w postaci kwadratowych platform zawieszonych na stalowych linach (Szczyrba, 2024). Z kolei w Katowickiej tzw. *Superjednosce* (autor projektu Mieczysław Króla), zauważyć można bezpośrednie nawiązania do szkoły architektonicznej Le Corbusiera, która starała się zaadaptować na grunt polski myśli koncepcyjne przejawiające się chociażby w samej fizjonomii budynku, jak i jego rozwiązaniach technicznych. (Dragović, 2024; Kania 2016). Dorobek budownictwa z tego okresu to także inne budynki o ciekawej formie i artystycznym wyrazie, którego fizjonomia była na tyle ciekawa, iż obiekty te doczekały się swoich często nieformalnych nazw kojarzonych bezpośrednio ze sferą estetyczną obiektów. Wspomnieć należy np. *Kolby kukurydzy* w Katowicach (autorstwo projektu Henryk Buszko, Aleksander Franta), *Piramidy* - kompleks uzdrowiskowy na Zawodziu (Henryk Buszko, Aleksander Franta, Tomasz Szewczyk), *Sedesowce* we Wrocławiu (Jadwiga Grabowska-Hawrylak), *Młotek* w Warszawie (Jan Bogusławski), czy też chociażby osiedle *Manhattan* w Łodzi (Aleksander Zwierko). Warto zauważyć, iż cechą świadczącą o dużej ambiwalencji w kontekście artystycznym, zasobów dziedzictwa socmodernistycznego może być fakt, iż wiele wartościowych obiektów nie doczekało czasów współczesnych. Przykładami obiektów, których pomimo posiadania nadzwyczajnych cech fizjonomicznych, czy też konstrukcyjnych nie udało się zachować są np. Warszawski *Supersam* (autorstwo Jerzy Hryniewiecki, Maciej Krasiński), *dworzec kolejowy* w Katowicach (zespół architektów pod kierownictwem Wacława Kłyszewskiego), czy też chociażby *Hotel Centrum* w Łodzi (Jan Michalewicz, Bronisława Marszał i Tadeusz Nowicki). Kolejnym argumentem świadczącym o dużej ambiwalencji w postrzeganiu artyzmu zasobów socmodernistycznych jest kwestia niekontrolowanych i nieodpowiedzialnych remontów i modernizacji obiektów z tego okresu, powodujących zatracenie dystynktywnych cech stylu architektonicznego. Trapiąca większość polskich osiedli tzw. pastelozą, czyli malowanie elewacji budynków wielkopłytowych, wbrew pierwotnym założeniom w kolorowe pstrokate, wzory (Nowak, Siatkowski, 2021:29; Nikolić, 2019) powoduje chaos estetyczny. Zjawisko tzw. gettoizacji (Łętowska, 2018:256-257), objawiające się między innymi grodzeniem wewnątrz osiedlowych, w sposób uniemożliwiający swobodne przemieszczanie się po terenie osiedla, przeczy koncepcjom zaproponowanym pierwotnie

przez środowisko modernistów. Ponadto obserwować można zjawisko dogęszczania zabudowy na osiedlach zbudowanych w czasach PRL (Anioł, 2017:21), co przeczy ideom zapewnienia odpowiedniej ilości miejsca i światła dla mieszkańców osiedli mieszkaniowych. W końcu niekorzystne zmiany dokonywane są często w samej estetyce budynków, wykraczającej poza jego kolorystykę. Zjawiska takie jak: zakłócanie rytmu elewacji, zmiany podziałów okiennych, dowolność kształtów, kolorów i materiałów wykończeniowych, przykrywanie, bądź też bezpowrotne zniszczenie detalu architektonicznego (np. mozaiki, czy też oblicowania elewacji), jak i niekontrolowane zabudowy i przebudowy ingerujące w pierwotną bryłę budynku określa się współcześnie jako główne, zdiagnozowane problemy ingerujące w percepcję estetyki obiektów (Biernat, 2012; Ciarkowski, 2021, Drozda, 2017:121; Wenka-Radzińska, 2011).

W przypadku **warstwy historycznej** podstawowym komponentem powodującym dysonanse w percepcji, a co zatem idzie świadczący o klasyfikacji dziedzictwa socmodernizmu jako dziedzictwa trudnego, jest kwestia samego wieku zasobów. Zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w stosunku do innych zasobów, powszechnie uznawanych za wartościowe i predystynowanych do ochrony, są zasobami stosunkowo młodymi. Ich wiek podwyższa wrażliwość i krytycyzm użytkowników w odniesieniu do oceny takich obszarów jak: estetyka, uwarunkowania kulturowe i geneza, zdarzenia historyczne (stygmaty przeszłości) czy unikalność (Sokołowicz, 2022:87). Co prawda polskie prawodawstwo nie określa minimalnego wieku, jaki powinien spełniać budynek, aby mógł być rozpatrywany jako zabytkowy. Niemniej kwestia młodego wieku budynków socmodernistycznych (najmłodsze mają obecnie ok. 35 lat) powoduje, iż w powszechnym odczuciu powstają dysonanse w percepcji całego dziedzictwa PRL jako obiektów utożsamianych z kategorią zabytkowych (*więcej o problematyce prawnej ochrony dziedzictwa socmodernizmu znajduje się w pkt. 5. rozdziału*). Kwestia powiązania relatywnie młodego wieku zasobów z ich socjalistyczną proveniencją wpływa na wątpliwości i ożywiony dyskurs w kontekście uznania tych obiektów za zabytkowe. Wspomnieć należy chociażby o debacie dotyczącej planów objęcia Łódzkiego *Manhattanu* wpisem do rejestru zabytków (Pierzchała, 2013), czy też reperkusjach społeczno-kulturowych *tzw. ustawy o dekomunizacji* (Dz.U. 2016 poz. 744). Dokument ten spowodował wzrost ożywienia dyskursu dotyczącego pamięci historycznej czasów PRL. Przykładem obrazującym to zjawisko może być sytuacja ochrony pomnika Wincentego Pstrowskiego w Zabrze, gdzie zbudowany w latach 1970 pomnik przodownika pracy, zgodnie z „ustawą dekomunizującą” nakazano usunąć z przestrzeni miasta, natomiast mieszkańcy Zabrze wyrazili

protest, w efekcie którego pomnik został uratowany stając się eksponatem Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu (Sugawara, 2019:158).

Warstwa emocjonalna, wynikająca z socjalistycznej przeszłości, powoduje, iż percepcja tych obiektów, będąca skutkiem skomplikowanej historii jest w powszechnej opinii nacechowana negatywnie. Ponadto zauważyć można, iż obiekty z tego okresu miały już negatywny ładunek emocjonalny w czasach, w których powstawały. Wspomnieć tutaj należy siermiężność systemu, podkreślaną w warstwie kultury i sztuki. Na przykład Martyna Jakubowicz śpiewała o „domach z betonu”, w serialu Stanisława Barei - „Alternatywy 4”, życie typowych polskich gospodarstw domowych toczyło się w nowopowstałych osiedlach z tzw. wielkiej płyty, uwypuklając absurdy standardów życia w PRL. W efekcie przemian ustrojowych, które nastąpiły po roku 1989, zaistniał mechanizm wyparcia wszystkiego, co kojarzyło się z poprzednim ustrojem społeczno-gospodarczym (Obrębska, 2022:13-14). Budownictwo socmodernistyczne zostało zaniedbane, opuszczone, zapomniane (Ciarkowski 2017) i niszczone w wyniku nieudanych modernizacji (Springer 2013). W niektórych przypadkach zostało bezpowrotnie utracone z krajobrazu miast: *„The modernist concrete architecture of the twentieth century, especially those objects that are listed monuments, has more and more proponents and epigones. (...) However, other members of society still do not treat them as a valuable part of cultural and social heritage, especially when many of them are destroyed or underinvested”* (Sokołowicz i in., 2023:35). Wśród bardziej rozpoznawalnych przykładów utraconej architektury socmodernistycznej w Polsce wymienić popadające w ruinę: Hotel Sudety w Wałbrzychu, czy Dworzec kolejowy w Tarnowie-Mościcach (oba przykłady udokumentowane w pracy - załącznik 3). Niemniej zwłaszcza w ostatniej dekadzie można zauważyć, iż dziedzictwo socmodernizmu zaczyna coraz częściej budzić zainteresowanie i zyskiwać wartość. Świadczy o tym na przykład rosnąca liczba wydarzeń miejskich, happeningów, zdjęć i komentarzy w mediach społecznościowych oraz publikacji popularno-naukowych. Wśród publikacji warto wymienić po pierwsze reportaże: Filipa Springera (m.in., *Źle urodzone* 2012, *Wanna z kolumnadą* 2013; *Zaczyn. O Zofii i Oskarze Hansenach* 2013, *Miasto Archipelag* 2016), Lidii Pańkow (*Bloki w słońcu. Mała historia Ursynowa Północnego*, 2017), czy też Beaty Chomątowskiej (*Betonia. Dom dla każdego*, 2018). Po drugie monografie poświęcone twórczości czołowych socmodernistów: Tadeusza Boruckiego (*Zielone konie*, 2015), Katarzyny Madoń-Mitzner (red.) (*Maria i Kazimierz Piechotkowie. Wspomnienia architektów*, 2021), Błażeja Ciarkowskiego (*Miastoprojektanci. Łódzcy architekci w czasach PRL-u* 2018, *Architektura na miarę możliwości. Danuta i Daniel Olędzcy* 2023). Po trzecie

monografie ilustrujące szczytowe dokonania socmodernizmu: Łukasza Birety (*Emilia. Meble, muzeum, modernizm* 2016), Kacpra Kępińskiego (*Ruch tektoniczny. Przewodnik po powojennej architekturze województwa Świętokrzyskiego*, 2023), Anny Syski (*Spodek w Zenicie*, 2020), Anny Cymer (*Architektura w Polsce 1945–1989*, 2018), czy też Piotra Marciniaka (*Doświadczenia modernizmu. Architektura i urbanistyka Poznania w czasach PRL* 2010). Wzrost świadomości istnienia spuścizny socmodernizmu uwidacznia się także wśród młodego pokolenia, które obserwuje coraz większą fascynację i zachwyt architekturą lat 70. i 80., XX (Czumalo, 2023:23). Styl życia okresu PRL jest bowiem obrazem utrwalonym w wielu przekazach medialnych (często o propagandowym charakterze). Architektura socmodernistyczna jawi się jako tło tych wydarzeń, które kojarzy się z obecnością wybitnych postaci, wydarzeniami historycznymi, czy też obyczajami i zwyczajami. Jest więc pewnym konstruktem kulturowym. Przykładami obiektów, których wizerunek utrwalił się jako ikoniczny oraz, które ściśle odzwierciedlają obyczajowość i kulturę okresu PRL, są np.. Warszawski *Hotel Victoria* (symbol luksusu okresu PRL²), łódzki *Hotel Centrum* (symbol luksusowego „podziemia” PRL³), *Hala widowiskowo-sportowa Olivia* w Gdańsku (symbol przemian społeczno-ustrojowych⁴), czy też Katowicki *Spodek* (symbol wydarzeń sportowych i kulturowych⁵). Fascynacja zainteresowań architekturą socmodernistyczną, wynika więc po części ze znaczenia historyczno-kulturowego tych obiektów, lecz także rozwiązaniom urbanistyczno-architektonicznym (Stelmach, 2023). Ambiwalencja w płaszczyźnie emocji wynika więc z faktu, że z jednej strony obiekty socmodernistyczne kojarzone są z szarizną i realiami okresu PRL, z drugiej zaś te obiekty stanowią ikonę swoich czasów. Są niemymi świadkami historii, których mury i fasady opowiadają o nadziejach, aspiracjach, ale także porażkach i codziennym życiu w minionej epoce. Spuściznę socmodernizmu można porównać do rodzinnej fotografii: widać na niej członka rodziny o niedoskonałej twarzy i licznych wadach, ale jego wizerunek jest niczym pomnik minionych czasów. Jawi się jako strażnik historii, wartości i zdarzeń, które choć odeszły w przeszłość, kształtują pamięć i wyobraźnię w teraźniejszości.

² Obraz utrwalony w filmie *Miś*. Reż. S. Bareja.

³ Obraz utrwalony w filmie *Piłkarski poker*. Reż. J. Zaorski.

⁴ Miejsce pierwszego zjazdu pierwszego Zjazdu NSZZ „Solidarność”.

⁵ Obiekt gościł m.in. artystów takich jak: Sting, Jean Michel Jarre, Chris Rea, Cliff Richard, Joe Cocker, Tina Turner, Brian Adams, Elton John, Vanessa Mae, Deep Purple, Metallica, The Cure, Genesis, Robert Plant i Jimmy Page, Black Sabbath, Saxon, Mike Oldfield, The Kelly Family, Rammstein, Iron Maiden, Robbie Williams, Depeche Mode, Korn, Slipknot. źródło: (<https://www.spodekkatowice.pl/pl/historia/51/>), dostęp 20.08.2025.

5. Formy ochrony dziedzictwa socmodernizmu

W Polsce kwestie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego regulowane są w wielu dokumentach i aktach prawnych. W **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483), podkreśla się konieczność holistycznego objęcia ochroną zasobów dziedzictwa kulturowego. Ustawodawca w art. 5 zauważa, że *Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego, jak i (art. 6.1): stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Konkretyzacja działań ukierunkowanych na ochronę zasobów szczególnie istotnych regulowana jest w **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568). Prawodawca w art. 1. określa *przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.* Najważniejszym efektem ustawy, z perspektywy zachowania i restytucji dziedzictwa kulturowego, jest wprowadzenie klasyfikacji prawnych form ochrony zabytków w Polsce oraz określenie narzędzi służących ich realizacji. Ustawodawca zapewnia iż zagwarantowanie ochrony zasobów następuje poprzez np. *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie* (art.4.1), *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków* (art.4.3) jak i *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków* (art. 4.5). Ustawa określa cztery główne formy ochrony i opieki nad zabytkami budynkowymi, które poprzez wytyczne prawne najbardziej mogą odpowiadać zasobom dziedzictwa socmodernizmu. Są nimi:

- 1) *wpis do rejestru zabytków;*
- 2) *uznanie za pomnik historii;*
- 3) *utworzenie parku kulturowego;*
- 4) *ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

W przypadku ochrony poprzez **wpis do rejestru zabytków**, przedmiotem ochrony jest nie tylko zabytek nieruchomy, jak również związane z nim otoczenie oraz nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki organizacyjnej (Zalasińska, Brudniki, 2021:6). Rejestr prowadzony jest w ramach dwóch głównych działów, obejmujących zabytki nieruchome i ruchome, z możliwością wydzielania odrębnych ksiąg dla zabytków archeologicznych. Na poziomie wojewódzkim rejestr prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Ten podejmuje decyzje o wpisie z urzędu, lub na wniosek właściciela obiektu (Wendlandt, 1998). Skutkiem wpisu jest wydanie decyzji administracyjnej kwalifikującej dany obiekt do objęcia formą ochrony zabytków. Warto zauważyć, iż decyzja administracyjna powinna w szczególności precyzować zarówno przedmiot ochrony, jego zakres, a także uzasadnienie wyjaśniającego przyczyny objęcia ochroną danego obiektu. Przedmiot wpisu powinien być precyzyjnie określony uwzględniając także granice ochrony przedstawione w formie graficznej (Zalasińska, Brudniki, 2021:14). Uzyskanie wpisu do rejestru zabytków nakłada na właściciela szereg obowiązków wynikających z samej ustawy np. konieczność uzyskiwania pozwoleń konserwatorskich lub uzgodnień na prowadzenie różnego rodzaju działań przy obiekcie, jak i uprawnienie do stosowania środków nadzoru konserwatorskiego, mających na celu usunięcie naruszeń i zabezpieczenie wartości zabytku (Zalasińska, Brudniki, 2021:19). Z kolei bazując na przepisach szczególnych z różnorodnych obszarów prawa, ustawodawca nakłada również szereg mechanizmów mających w zamyśle ułatwić zarządzanie nieruchomościami rejestrowymi. Właściciele nieruchomości zabytkowych mogą ubiegać się np. o zwolnienia podatkowe w przypadku, gdy grunt lub budynek objęty jest indywidualnym wpisem do rejestru zabytków; jest utrzymywany i konserwowany zgodnie z przepisami ustawy, jak i nie jest wykorzystywany w celu prowadzenia działalności gospodarczej (Zalasińska, Brudniki, 2021:23). Z kolei z punktu widzenia zarządzania mieniem, będącym własnością samorządów lokalnych, gminom przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (Zalasińska, Brudniki, 2021:25). Rejestr zabytków zdaje się więc odgrywać kluczową rolę w ochronie dziedzictwa kulturowego. Obiekty w nim umieszczone mogą skutecznie korzystać z przewidzianych prawem form ochrony konserwatorskiej oraz mechanizmów wsparcia finansowego przysługującym ich właścicielom.

Kolejną formą ochrony dziedzictwa kulturowego jest uznanie za **pomnik historii**. Ta uchodząca, za prestiżową, gdyż o uznaniu obiektu za Pomnik Historii decyduje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (w drodze decyzji wydawanej w formie rozporządzenia na wniosek

ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego), forma ochrony dziedzictwa uchodzi za wyraz najwyższego uznania dla danego miejsca. Cechą wyróżniającą uznanie za pomnik historii wśród pozostałych kategorii form ochrony zabytków jest chęć zachowania i wyróżnienia obiektów szczególnie wartościowych, posiadających wyjątkowe znaczenie historyczne, naukowe, artystyczne czy też symboliczne. Prestiż uznania tej formy ochrony zabytków wzmacnia fakt, iż system oceny i kwalifikacji zabytkowych obiektów kandydujących do uznania za Pomnik Historii jest bezpośrednio oparty o wymagania sformułowane dla dóbr Światowego Dziedzictwa UNESCO (Szmygin, 2019:208). Co za tym idzie pomniki historii pełnią istotną rolę w procesie typowania kandydatur na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO (Konopka, 1999). Obiekty, które mogą ubiegać się o uznanie jako pomniki historii z punktu widzenia prawnego muszą być zabytkami nieruchomymi wpisanymi do rejestru zabytków lub będące parkiem kulturowym o szczególnej wartości dla regionu⁶. Zatem, z istoty rzeczy są to obiekty starannie wyselekcjonowane, które reprezentują z jednej strony ponadlokalną wartość i uznane znaczenie dla całego krajowego zasobu dziedzictwa kulturowego, z drugiej zaś przejawiające niebagatalne znaczenie symboliczne i emocjonalne (Szmygin, 2019:211-212). Zgodnie z Kryteriami Wyboru Pomników Historii, obiekt starający się o wpis, winien:

- zachowywać pierwotną kompozycję przestrzenną lub ulec nieznacznym przekształceniom,
- być jednorodny stylowo lub o czytelnych i zharmonizowanych ze sobą nawarstwieniach,
- być należycie wyeksponowany w przestrzeni miejskiej lub krajobrazie i zachowywać pierwotne relacje z otoczeniem,
- być dziełem wybitnych twórców, np. architektów, planistów, architektów krajobrazu, ogrodników,
- być zachowany lub w stanie pozwalającym na rewaloryzację,
- być przedmiotem troski konserwatorskiej (Świdrak, 2020:52)

Instytucja pomników historii odgrywa więc istotną rolę w skuteczniejszej ochronie i promocji polskiego dziedzictwa zarówno na poziomie krajowym, jak i dzięki podobieństwom w budowie systematyki wartościowania zabytków kultury - międzynarodowym. Pomniki historii są

⁶ Kryteria wyboru Pomników Historii zostały przyjęte przez Radę Ochrony Zabytków działającej przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego na posiedzeniu w dniu 6 października 2005 roku.

niejako punktem odniesienia w debacie o postrzeganiu wartości dziedzictwa i uznaniu zasobów najbardziej cennych na arenie krajowej i międzynarodowej. Są to przede wszystkim obiekty o wyjątkowej wartości historycznej i kulturowej, które nie tylko dokumentują dokonania człowieka w danej przestrzeni kulturowej, lecz przede wszystkim służyć mają dokumentacji i zachowaniu spuścizny ludzkości w wymiarze globalnym.

Inne zadanie w polskim prawodawstwie ma instytucja ochrony dziedzictwa kulturowego, ukierunkowana na zachowanie wartości krajobrazów kulturowych, czyli **parki kulturowe**. Istotą tej instytucji jest zapewnienie kompleksowej ochrony zabytków oraz ich otoczenia, obejmującej zarówno aspekty materialne, jak i niematerialne. Miejsca te muszą jednak posiadać znaczące znaczenie urbanistyczne, historyczne i kulturowe (Tomczak, 2019: 41). Nadrzędnym efektem ustanowienia parków kulturowych jest więc zachowanie krajobrazów kulturowych, rozumianych *jako pewnej przestrzeni zawierającej elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowane w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka* (art.3.14. Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568). Ciężar uznania za obszar, który powinien być objęty tego typu ochroną spoczywa na władzach samorządowych lub organizacjach pozarządowych. Jednostki te powinny, w tym procesie wykazywać się pewnego rodzaju holizmem sytuacyjnym. Instytucja parku kulturowego integruje bowiem ochronę dziedzictwa kulturowego z aspektami użytkowymi przestrzeni. Integracja ta ma cechy zarówno pozytywne, jak i negatywne. To znaczy z jednej strony dopuszczalne jest prowadzenie różnych działalności na terenie obszaru parku kulturowego pod warunkiem nieingerowania i nienaruszania wartości obszaru (co sprzyja niewątpliwie rozwojowi przedsiębiorczości na terenie obszaru i zachowaniu cennej spuścizny kulturowej), z drugiej zaś strony podmioty funkcjonujące w ściśle wytyczonych granicach parku muszą dostosować się do zasad, celów i warunków określonych w uchwale rady miejskiej, warunkujących funkcjonowanie parku kulturowego. Dualizm ten powoduje, iż ta forma ochrony zabytków uchodzi, za narzędzie konfliktogenne, którego skuteczne i bezproblemowe wcielanie wymaga wielopłaszczyznowego zaangażowania aktorów lokalnych (Pszczyński, 2018:207).

Ostatnią formą ochrony dziedzictwa kulturowego, dotyczącą zabytków budynkowych jest ustalenie ochrony obiektów w ramach **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego**. Jako akt prawa miejscowego jest istotnym narzędziem umożliwiającym skutecznie sprawowanie opieki nad obiektami zabytkowymi na poziomie gminnym. Charakter miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego pozwala jednostkom samorządu terytorialnego określać przeznaczenie terenu, formy jego wykorzystywania, jak i możliwości zabudowania i użytkowania danej przestrzeni (Lipiński, 2016). Ustalenia te co do zasady wiążą

użytkowników danej przestrzeni, co nadaje planowi miejscowemu rangę prawną. Ustalenia zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego są zatem istotne nie tylko dla władz gminy, ale również dla właścicieli nieruchomości, oraz potencjalnych inwestorów. Aspekty planistycznego w kontekście zabytków pozwalają na kształtowania ładu przestrzennego danej gminy ze szczególnym uwzględnieniem zasobów kulturowych. W efekcie przejawia się to np. w obowiązku brania pod uwagę przy gospodarowaniu przestrzenią stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, jak i wyszczególnieniu w planach miejscowych nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu terenów w tym w szczególności dotyczących fizjonomii i stanu obiektów zabytkowych (Jaworska, 2014:90). Niestety ta forma ochrony zasobów zabytkowych nie jest wolna od wad. Przede wszystkim *plany miejscowe* jako narzędzie planistyczne pozostają dokumentem fakultatywnym, co oznacza, że jego uchwalenie nie jest obligatoryjne dla całego obszaru gminy. Powoduje to, iż decyzja o jego sporządzeniu, uchwaleniu i ostatecznie przyjęciu tych dokumentów leży bezpośrednio w rękach władz lokalnych. Cechy świadczące o dobrym zorganizowaniu samorządu, czyli kompetencje urzędników, świadomość konieczności ochrony i dokumentacji dziedzictwa kulturowego, jak i skuteczność zarządzania są zatem czynnikami warunkującymi efektywność tego mechanizmu ochrony zabytków.

Fakt niewystarczającej i fakultatywnej (bo wynikającej z nieobowiązkowego charakteru ustalania *Planów Miejscowych*) opieki nad zabytkami na poziomie planistycznym został uwzględniony przez władze na szczeblu centralnym. W nowym, zaktualizowanym brzmieniu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977), ustawodawca wyszczególnia instytucję *Planu Ogólnego* (PO). Akt ten zastąpi⁷ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego* (SUiKPZ), jako podstawowy dokument planistyczny na poziomie gminy. Zmiany wynikające z wprowadzania instytucji *Planu Ogólnego* w kontekście zabytków dotyczyć będą przede wszystkim efektów wynikających z samego statusu prawnego dokumentu. W odróżnieniu od SUiKPZ, *Plany Ogólne* mają charakter aktów prawa miejscowego, co oznacza, iż posiadają one powszechną moc prawną, na terenie obszarze działania organu, który go wydał. Oznacza to, że ustalenia zawarte w PO są bezpośrednio wiążące dla mieszkańców i instytucji znajdujących się na terenie obszaru. W kontekście problematyki ochrony zabytków umożliwi bardziej konsekwentną ochronę przez wyznaczanie stref ochrony i wiążących zasad zagospodarowania terenu.

⁷ *Plany Ogólne* zaczną obowiązywać na terenie Polski, zgodnie z założeniami Ustawy od 1 stycznia 2026 roku.

Zaproponowane w *ustawie o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków*⁸ mechanizmy ochrony dziedzictwa kulturowego tworzą system narzędzi prawnych i instytucjonalnych, które w założeniu mają zapewniać skuteczne zabezpieczenie najcenniejszych zasobów kultury. W praktyce zaproponowane pojęcia i terminy zdają się być problematyczne w szczególności dla zabytków młodych (w tym w odniesieniu do dziedzictwa socmodernistycznego). Już sama kwestia definicji zabytku może powodować dylematy interpretacyjne. Zgodnie z art. 3. Ustawy: *Zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*. Definicja ta, choć na pierwszy rzut oka sprawia wrażenie kompletnej, w praktyce okazuje się nieprecyzyjna. Brakuje w niej bowiem jednoznacznego kryterium, odwołującego się do bezwzględnych wartości przy określaniu wieku obiektu, które pozwalałoby na jasną i pozbawioną relatywizmu kwalifikację danego obiektu jako zabytkowego (w rozumieniu ustawy). Pojawia się zatem kwestia, na ile dziedzictwo relatywnie młode może być kwalifikowane jako zabytkowe w świetle obowiązującej definicji ustawowej. Synonimiczny problem stanowi określenie ram conceptualnych pojęcia „minionej epoki”, gdzie również ustawodawca nie zadbał o określenie wytycznych pojęcia, którym się posługuje. Mając na uwadze nieścisłości definicyjne, można zauważyć, iż problem percepcji obiektów młodych pozbawiony jest obecnie obiektywizmu w jednoznacznym kwalifikowaniu ich do kategorii zabytków, co rodzi trudności natury legislacyjnej. Architektura socmodernistyczna jest jedynie w ograniczonym zakresie uznawana za dziedzictwo w pełni uznane, głównie ze względu na jej stosunkowo młody wiek oraz ambiwalentny odbiór społeczno-kulturowy, przez co nie postrzega się jej jeszcze jako w pełni zabytkowej, a tym samym nie zapewnia odpowiedniej ochrony prawnej wynikającej z treści ustawy. Tezę tę zdają się potwierdzać pozyskane dane empiryczne (Tab. 2).

⁸ A także planowane w wyniku przyjęcia nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Tabela 2. Zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu według wybranych form ochrony zabytków

Kategoria	Całkowita liczba obiektów	Zasoby socmodernistyczne
Rejestr zabytków ⁹	79824	110 ¹⁰
Pomnik historii ¹¹	129	0
Park kulturowy ¹²	38	0

Źródło: Opracowanie własne

Identyfikacja wykorzystywanych form ochrony zabytków w skali krajowej w przypadku budynków socmodernistycznych dowodzi, iż obiekty te stanowią niewielką część (ok. 0,14%) wszystkich zasobów dziedzictwa kulturowego w Polsce. Ponadto obiekty socmodernistyczne nie są uwzględniane w kategorii Pomników Historii, jak i w ramach Parków Kulturowych. Z racji na dużą trudność w analizie zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w ramach Miejscowych Planów Zagospodarowanie Przestrzennego na terenie całego kraju, dokonano jedynie analizy obecności budynków, będących w miastach, w których prowadzone były badania. Wyniki tej analizy znajdują się w części badawczej pracy (rozdział 5).

Na zakończenie tych rozważań warto zwrócić uwagę na jeszcze inną, ciekawą formę ochrony zasobów dziedzictwa młodego, w tym też zasobów dziedzictwa socmodernistycznego - dobra kultury współczesnej. Pojęcie to warunkuje art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2003 Nr 80 poz. 717), w którym ustawodawca definiuje pojęcie dóbr kultury współczesnej. Poprzez obiekty takie rozumie się: „niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna”. W myśl tych zapisów jednostki samorządu terytorialnego zobligowane są procesie planowania przestrzennego do zinwentaryzowania i ujęciu takich obiektów w odpowiednich dokumentach planistycznych na poziomie gminy, czy też ponadlokalnych. Niestety, podobnie jak w przypadku wątpliwości co do prawnej konkretyzacji definicji pojęcia zabytku zawartej w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, także i w tym

⁹ Dane pozyskane z serwisu Otwarte dane- dane.gov.pl (https://dane.gov.pl/pl/dataset/1130,rejestr-zabytkow-nieruchomych/resource/56046/table?page=1&per_page=20&q=&sort=), Dane na dzień: 29 marca 2024, dostęp 04.04.2024

¹⁰ Liczba odnosi się do budynków socmodernistycznych. Opracowanie własne na podstawie pliku tekstowego w formacie CSV (baza danych), pozyskanego z serwisu Otwarte dane- dane.gov.pl (https://dane.gov.pl/pl/dataset/1130,rejestr-zabytkow-nieruchomych/resource/56046/table?page=1&per_page=20&q=&sort=), Dane na dzień: 29 marca 2024, dostęp 04.04.2024

¹¹ Dane na dzień 04.04.2024, pozyskane ze strony zabytek.pl

¹² Gov.pl, <https://www.gov.pl/web/kultura/park-kulturowy>, dostęp 04.04.2024

przypadku istnieje brak jednoznacznej, nie budzącej wątpliwości definicji pojęcia *współcześnie żyjących pokoleń*. Niemniej jak zauważa Andrzej Białkiewicz „*Dobra kultury współczesnej powstałe w ostatnich dziesięcioleciach chronione są pośrednio poprzez zapisy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z roku 2003, posilkowej wspomnianymi ustawami dotyczącymi ochrony zabytków. Wymienione przepisy prawne, m.in. ze względu na brak wypracowanych przez środowisko naukowe doktryn konserwatorskich, właściwych definicji czy metodologii oceny lub delimitacji, nie pozwalają na odpowiednią i kompleksową ochronę dóbr kultury współczesnej.*” (Białkiewicz i in., 2020:160) Wydaje się więc, że obecnie działający w Polsce system ochrony dóbr kultury, skupia się jedynie na obiektach starych, nie budzących wątpliwości w ich kategoryzacji, jako obiektów wartych odpowiedniej konserwacji i ochrony, a funkcjonujący wachlarz prawnie przewidzianych form ochrony nieruchomości zabytkowych zdaje się być niewystarczający w stosunku do potrzeb dziedzictwa młodego.

Rozdział 2. Dziedzictwo kulturowe socmodernizmu jako czynnik rozwoju lokalnego

1. Podejście procesowe do dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwu kulturowemu towarzyszy ciągła transformacja w warstwie percepcji. Identyfikacja i kategoryzacja kolejnych dzieł potwierdzających działalność człowieka na Ziemi jest immanentną cechą dziedzictwa kulturowego. Procesom tym towarzyszą często głębokie refleksje w odniesieniu do ocen wykorzystywania określonych zasobów dziedzictwa i jego potencjału. Tezę tę potwierdza Simon Thurley, który w 2005r. sformułował pojęcie „cyklu dziedzictwa” (ang. heritage cycle), w którym przypisuje się dziedzictwu kulturowemu zjawisko procesowości. Zgodnie z tą koncepcją, docenienie dziedzictwa rodzi chęć jego ochrony, co z kolei prowadzi do dalszej jego aprecjacji (May, 2019:3-4). Ponadto Thurley wyodrębnia w ramach „cyklu dojrzewania” dziedzictwa cztery główne fazy jego transformacji, pozwalające świadomie korzystać z posiadanych zasobów w procesie rozwoju kulturalnego, społecznego, czy też gospodarczego (Tab. 3.).

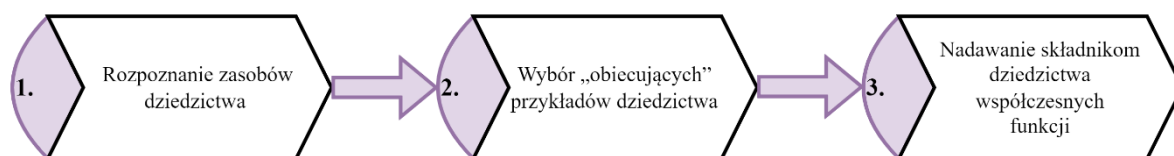
Tabela 3. Fazy cyklu dojrzewania dziedzictwa kulturowego

L.p	Nazwa fazy	Opis
1	Zrozumienie dziedzictwa	Dzięki zrozumieniu środowiska historycznego (obiektów, praktyk, zwyczajów) następuje identyfikacja elementów dziedzictwa kulturowego w przestrzeni.
2	Przypisywanie dziedzictwu wartości	Przypisywanie obiektom dziedzictwa kulturowego konkretnych wartości, (np. historycznych, estetycznych), prowadzi do odczuwania przez lokalne społeczności chęci do opieki nad nim.
3	Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego	Świadomość wartości dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnych stanowi podstawę do podejmowania działań ochronnych, zarówno oddolnych, jak i instytucjonalnych.
4	Czerpanie korzyści z dziedzictwa kulturowego	Zintegrowane i celowe działania umożliwiające świadome korzystanie z dziedzictwa kulturowego w wymiarze estetycznym, emocjonalnym i pragmatycznym. Aktywności te stanowią czynnik stymulujący rozwój kulturalny, społeczny oraz gospodarczy wspólnoty lokalnej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: May S., 2019, *Heritage, endangerment and participation: alternative futures in the Lake District*, *International Journal of Heritage Studies*, 26. 1-16. 10.1080/13527258.2019.1620827.[za:] Thurley S., 2005, *Into the Future. Our Strategy for 2005–2010*. *Conservation Bulletin* 49 (2005): 26–27; Góral A., 2017, *Ekologia dziedzictwa. Przyczynek do tematu, Zarządzanie Publiczne*, 2017, Numer 2 (38), s. 119-130. 10.4467/20843968ZP.16.011.7226.

Ciekawe spostrzeżenia w kontekście cykliczności percepcji dziedzictwa kulturowego prezentuje Monika Murzyn-Kupisz. Zauważa, iż pewnego rodzaju transformacja towarzysząca dziedzictwu kulturowemu, uwidacznia się również w przypadku procesu rynkowego wykorzystywania jego obecności (Murzyn-Kupisz, 2010:64). Badaczka formułuje trzy stadia

pozwalające stworzyć nowe, czy też uzupełnić ofertę produktów i usług w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego. Pierwsze stadium to rozpoznanie zasobów dziedzictwa (np. danej jednostki terytorialnej). Kolejne to wybór „obiecujących” przykładów dziedzictwa kulturowego pod względem komercyjnym, społecznym czy politycznym. I następnie nadawanie składnikom dziedzictwa spuścizny kulturowej współczesnych funkcji i ich interpretacja (Rys. 4)

Rysunek 4. Proces transformacji zasobów dziedzictwa kulturowego w dobra rynkowe. Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Murzyn-Kupisz M., 2010, *Podmioty na rynku dziedzictwa kulturowego. Studia Regionalne i Lokalne*, (3(41)), s. 61–80

Jak zauważano, dziedzictwu kulturowemu towarzyszy faza namysłu, dojrzewania, pozwalająca podmiotom nim zarządzającym finalnie ukierunkowywać je na osiągnięcie różnego rodzaju korzyści z samego faktu jego posiadania, jak i perspektywicznego kreowania jego wizerunku. Obok humanistycznego (odwołującego się do kwestii walorów historycznych, czy estetycznych) podejścia do kwestii pojęcia zasobów dziedzictwa kulturowego, zwraca się często uwagę na jego rynkowe i ekonomiczne oddziaływanie. Takie podejście pozwala na jego szerokie wykorzystanie w ramach tzw. sektora kreatywnego i przemysłów kultury. Efektem działań nazwanych przez Thurleya „czerpaniem korzyści z dziedzictwa kulturowego”, jak i tych utożsamianych przez Murzyn-Kupisz z procesami transformacji w dobra rynkowe, jest dążenie do wykorzystywania spuścizny dziedzictwa kulturowego w kierunku generowania procesów rozwojowych. Jak zauważa Anna Augustyn i in. (Augustyn i in., 2018:21) „Rozważania teoretyczne w obszarze budowania marek terytorialnych koncentrują się wokół takich kategorii jak partycypacja, zaangażowanie czy koprodukcja. W warstwie teoretycznej nastąpiła więc istotna zmiana podejścia do budowania marek terytorialnych, w ramach którego podkreśla się rolę zaangażowania różnorodnych interesariuszy oraz uznaje, że marka miasta jest współwłasnością wszystkich zaangażowanych aktorów”. Coraz częściej zauważa się, iż tworzenie strategicznie wykorzystywanej spuścizny dóbr kultury jest procesem, wymagającym dokładnego rozpoznania podmiotów, które są zarówno uczestnikami, jak i odbiorcami procesu. W ten sposób powstające różnorodne produkty i usługi dziedzictwa, oferowane są skutecznie na różnych rynkach docelowych. Konkludując, warto spostrzec, że w Polsce jest duże zróżnicowanie pod kątem dostępnych zasobów dziedzictwa kulturowego. Potencjał drzemiący

w zasobach socmodernistycznych, pomimo iż obecnie wykorzystywany jest bardzo zachowawczo może zostać użyty z powodzeniem jako generator rozwoju społeczno-gospodarczego. Taki stan rzeczy przyczyni się zarazem do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej zasobu, jak i poprawy jakości życia mieszkańców danego obszaru.

2. Rola interesariuszy w kształtowaniu percepcji dziedzictwa kulturowego

Pojęcie interesariuszy jest terminem inherentnie związanym z problematyką określenia podmiotów dziedzictwa kulturowego. Jak zauważa Anna Góral: „*Współczesne dyskusje nad rozwojem lokalnym oraz zasobami wykorzystywanymi do jego stymulowania coraz częściej koncentrują się wokół problematyki wielości tzw. interesariuszy zainteresowanych tymi zasobami*” (Góral 2014:279). Klasycznie mianem interesariuszy, za Edwardem Freemanem określa się „*każdą grupę lub osobę mogącą wywierać wpływ lub wpływającą na osiągnięcie celów przez organizację*” (Gaweł, 2012:33). O ile pojęcie interesariuszy *in genere* pierwotnie wywodzi się z gałęzi nauk o zarządzaniu, o tyle znajduje ono swoje odzwierciedlenie bardzo często w przypadku nauk odwołujących się do zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, czy też procesach rewitalizacyjnych. Biorąc pod uwagę trudności w wypracowaniu jednej spójnej polskiej definicji interesariuszy, podmioty te najczęściej można utożsamiać z: „*osobami lub grupami mającymi interes w uczestniczeniu w danym procesie, który może być zarówno uświadomiony, jak i nieuświadomiony. Proces ma na nich pośredni lub bezpośredni wpływ, a oni sami poprzez wykorzystanie różnych narzędzi również mogą oddziaływać na jego realizację, a także na innych interesariuszy procesu*” (Konior, 2021:60). Katalog interesariuszy dziedzictwa kulturowego wydaje się być zbiorem o granicach rozmytych. Niemniej za Pauliną Legutko-Kobus, Łukaszem Gawłem, czy też Anną Góral, wskazuje się powszechnie podział na interesariuszy wewnętrznych (bezpośrednio wpływających na funkcjonowanie obiektów dziedzictwa), jak i interesariuszy zewnętrznych, pośrednio czerpiących korzyści z dziedzictwa (Legutko-Kobus, 2016; Góral, 2014; Gaweł, 2012). Korzystając z Ustawy o rewitalizacji (Dz.U. 2015 poz. 1777), zauważa się dualne spojrzenie na kwestie interesariuszy dziedzictwa kulturowego, ustawodawca z jednej strony przytacza pojęcie interesariusza (delimituje podmioty i grupy, które „w szczególności” można do tej kategorii zaliczyć), natomiast z drugiej nie przytacza definicji przywoływanego pojęcia.

W art. 2 niniejszej ustawy, ustawodawca wyszczególnia kategorie interesariuszy i są nimi:

1. mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczyści nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, społeczne inicjatywy mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego, oraz członkowie kooperatywy mieszkaniowej;
2. mieszkańcy gminy inni niż wymienieni w pkt 1;
3. podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;
4. podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
5. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, oraz organy
6. doradcze i konsultacyjne gminy;
7. organy władzy publicznej;
8. podmioty, inne niż wymienione w pkt 6, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Znamienną cechą pojęcia interesariuszy dziedzictwa kulturowego jest możliwość symultanicznego kształtowania, jak i konsumowania spuścizny kulturowej. Ponadto, zważywszy na możliwość generowania potencjalnie sprzecznych przekazów dziedzictwo kulturowe może stać się zarzewiem zarówno współpracy, jak i generatorem konfliktów. Specyfika ta jest szczególnie często podnoszona w przypadku przypisywaniu niektórych przejawów dziedzictwa kulturowego cech dóbr o charakterze wspólnym (ang. common goods; Polko i in., 2021;30-31), gdzie występujące między różnymi grupami interesów napięcia, relacje, konflikty, nici porozumienia determinują przebieg procesu zarządzania dziedzictwem (Gaweł, 2016 b:63). Korzystanie z dziedzictwa przyczynia się do zaspokajania potrzeb jednostkowych, zatem formułowanie na różnych szczeblach strategii, zakładających wykorzystanie danych przejawów dziedzictwa kulturowego powinno być poprzedzone prawidłowym rozeznaniem się w podmiotach (i ich roli) funkcjonujących na rynku dziedzictwa. Działania takie będą odpowiadały oczekiwaniom konsumentów, jak i mają szansę sprostać warstwie popytowo-podażowej. Aby skutecznie zarządzać dziedzictwem, władze lokalne winny podjąć współpracę z różnymi aktorami lokalnym, dążąc tym samym do integrowania przedstawicieli podmiotów publicznych, prywatnych i non-profit. Celem takich działań powinna być właściwa identyfikacja, waloryzacja, zarządzania i działania ukierunkowane na kwestie promocji zasobów dziedzictwa kulturowego w skali lokalnej.

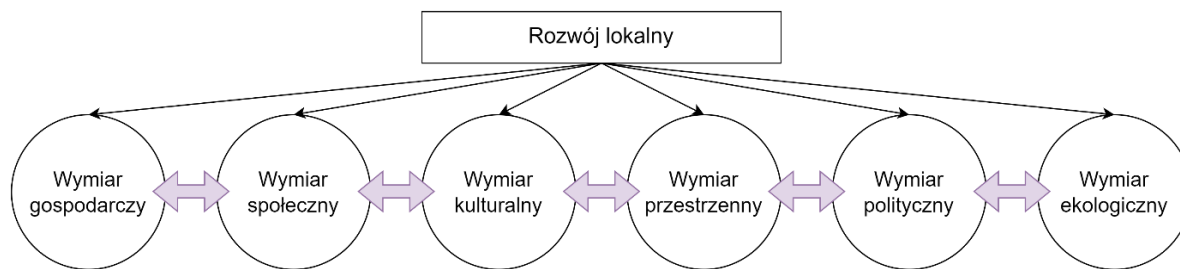
3. Socmodernizm jako element kapitału terytorialnego

Pojęcie kapitału terytorialnego po raz pierwszy w kontekście polityki regionalnej użyte zostało w 2001 roku w publikacji OECD Territorial Outlook, gdzie wykorzystywano je do określenia sposobów budowania przewag konkurencyjnych przestrzeni (Territorial Outlook, 2001:15-16). Wychodząc z założenia, że kapitał terytorialny rozumiany jest jako zbiór elementów, które stanowią o potencjale danego terytorium, Patrycja Brańka i Tadeusz Kudłacz formułują definicję kapitału terytorialnego odwołując się do ekonomicznych aspektów oddziaływania przestrzeni. Piszą: „*kapitał terytorialny stanowią materialne i niematerialne zasoby, a także korzyści zinternalizowane z zewnątrz, których niepowtarzalna konfiguracja tworzy specyfikę terytorium i może przesądzać o jego pozycji konkurencyjnej.*” (Brańka, Kudłacz, 2017:69). Ponadto, warto zauważyć, iż pojęcie kapitału terytorialnego, to pojęcie o rozmytych granicach, tj. cechuje się mnogością nurtów (Nowakowska, 2019: 171-172), jak również dużą trudnością w precyzyjnym, jednoznacznym zdefiniowaniu obszaru oddziaływania (Przygodzki, 2016:91). Również współcześnie zauważa się reinterpretację klasycznie pojmowanej roli przestrzeni i czynników rozwojowych (o aprzestrzennym charakterze) w kierunku podejścia, zakładającego endogenicznie skoncentrowane bieguny rozwoju społeczno-gospodarczego (Kina, 2014:155-190). Mając to na uwadze obecnie podkreślane jest znaczenie terytorialnego charakteru kapitału, jako generatora zasobów, decydujących o budowaniu przewagi konkurencyjnej (Nowakowska, 2019:172), którą napędzają przede wszystkim procesy technologiczne i innowacje (Pietrzyk, 2000:27). Powodem reinterpretacji pojęcia, ukierunkowanego na podkreślanie roli czynników o charakterze wewnętrznym są zmiany ogólnoswiatowe (procesy globalizacyjne), w tym nowo kształtujące się zjawiska o charakterze gospodarczym, społecznym i kulturowym. Zmiany te zrewidowały bowiem znaczenie konkurencyjności w skali całego świata (Zakrzewska-Półtorak, 2010:294-295; Markowski, 2016:111). W kontekście tych rozważań większego znaczenia nabiera koncepcja podkreślająca znaczenie zasobów specyficznych o endogenicznym (wewnętrznym) charakterze. Poprzez swoją charakterystykę, w odróżnieniu od zasobów egzogenicznych (zewnętrznych), uwidaczniają one dynamiczny proces tworzenia nowych, zasobów opartych o działania będące efektem polityk rozwoju podmiotów terytorialnych. (Jewtuchowicz, 2013:114). Jak zauważa Edyta Szafranek-Stefaniuk, cechy wpływające na konkurencyjność regionów dotyczą różnych aspektów funkcjonowania i rozwoju regionu. Niemniej „*zdecydowanie większy wpływ na pozycję konkurencyjną regionów mają czynniki endogeniczne*” (Szafranek, 2010:88). Określenie wartości przestrzeni jest

działaniem trudnym, ze względu na ciągłą dynamikę zmian, które w niej zachodzą, natomiast jak zauważono, w przestrzeni kształtują się wyraźnie dwa rodzaje zasobów, które świadczą o potencjale obszaru. Są to zasoby generyczne- powszechne, powtarzalne i mogące występować na każdym terytorium, bez względu na charakter obszaru i zasoby specyficzne- charakteryzujące się trudnością kopiowania, bądź też zbudowania i organizacji w innym miejscu (Przygodzki, 2016: 89). Co więcej jak zauważa Ron Boschma, zasoby specyficzne nie mają charakteru stałego. Jako aktywa, mają zdolność do rozszerzania i kurczenia, a nawet zanikania: *„Moreover, since region specific assets are largely constructed advantages, these assets extend and shrink in space, or may even disappear over time.”* (Boschma, 2004:1012). Teza ta niejako zwraca uwagę na możliwość utracenia komponentu specyficzności w wyniku niewłaściwego zaopiekowania się zasobem.

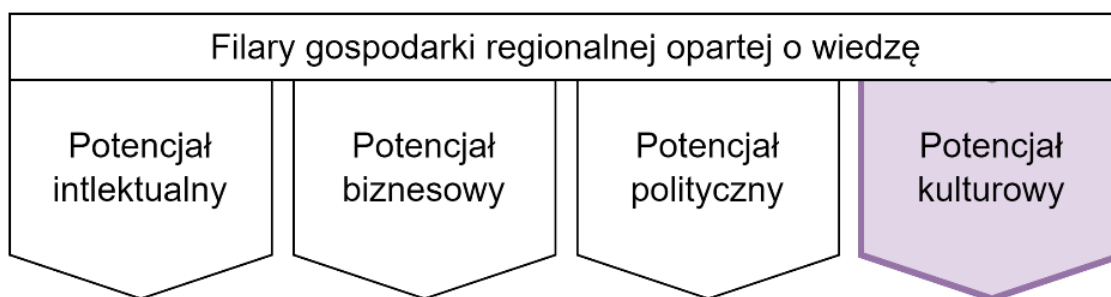
Wykorzystywanie zasobów w ramach kreowania działań ukierunkowanych na rozwój terytorium jest dziedziną powszechnie stosowaną w przypadku rozwoju o podłożu lokalnym i regionalnym. Jak zauważa Aleksandra Jadach-Sepioło, każde miasto wzrasta dzięki różnym potencjałom (czynnikiem) (Jadach-Sepioło, 2016:76). Współcześnie zwraca się coraz większą uwagę na rolę potencjału stymulowanego w oparciu o zasoby o charakterze specyficznym (endogenicznym). Mając na uwadze sformułowaną przez Pawła Józwiakowskiego definicję rozwoju lokalnego, jako: *„procesu długotrwałych ukierunkowanych zmian, w którym można wyróżnić prawidłowo po sobie następujące etapy przemian danego obiektu”* (Józwiakowski, 2016:69), warto zauważyć, iż programowanie rozwoju lokalnego występuje w oparciu o wiodącą rolę jednostek samorządu terytorialnego. Przybiera on najczęściej formę strategicznego, odgórnie stymulowanego rozwoju, który dokonuje się w tworzeniu dokumentacji o charakterze doktrynalnym, tj. plany, strategię, wspieranego poprzez społeczności lokalne, organizacje społeczno-kulturalne i przedsiębiorców. Rozwój lokalny charakteryzuje się ponadto znaczeniem integrującym tzn. wyszczególnia się różne płaszczyzny (wymiar) jego oddziaływania. Alicja Sekuła zaznacza istnienie sześciu wymiarów oddziaływania rozwoju lokalnego (Rys. 5), tj. gospodarczego (wspieranie przedsiębiorczości), społecznego i kulturalnego (zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnych w tych obszarach), przestrzennego (związanego z planowaniem przestrzennym), politycznego (wynikającego z demokratyzacji procesu podejmowania decyzji i kreowaniu kierunków i tempa rozwoju), jak i ekologicznego (sprowadzającego się do zachowania lub poprawy stanu składników ekosystemu) (Sekuła, 2005:590). Biorąc pod uwagę wzajemne przenikanie się powyższych płaszczyzn, można powiedzieć, iż rozwojowi w tym kontekście przypisuje się atrybuty

przekształceń ciągłych, celowych i służących bezustannemu procesowi kształtowaniu wartości obszaru (Gęsina, 2015).

Rysunek 5. Wymiary oddziaływania rozwoju lokalnego. Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sekuła A., 2005, *Bariery rozwoju lokalnego*. Zeszyty Naukowe, s.590

Szczególną rolę związaną z rozwojem o podłożu lokalnym i regionalnym przypisuje się dziedzictwu kulturowemu. Jak zauważa Paulina Legutko-Kobus: „*podkreśla się jego wpływ na kształtowanie kapitału społecznego, budowania tożsamości miejsca (terytorium) oraz na bezpośredni i pośredni wpływ na rozwój ekonomiczny*” (Legutko-Kobus:2016, 143). Z kolei Katarzyna Helpa-Liszkowska wskazuje, iż wśród czynników świadczących o potencjale regionu z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego sytuuje się umiejętność przekuwania przestrzeni kulturowej w efekt ekonomiczny (Helpa-Liszkowska, 2013:8). Potencjał, który przypisuje się dziedzictwu kulturowemu jest również przedmiotem zainteresowania badań nad specjalnością regionów. Wojciech Dziemanowicz, wśród czynników mających istotny wpływ na rozwój danej jednostki terytorialnej wyszczególnia unikalne zasoby dziedzictwa kulturowego (Dziemanowicz i in. 2014: 48). Dorota Rynio podkreśla, iż specyfika regionu wynika z endogenicznych zasobów, które posiada (Rynio, 2010:63). Andrzej Klasik wraz z Florianem Kuźnikiem zauważają natomiast, iż oprócz potencjału intelektualnego, biznesowego i politycznego, które są trzema z czterech filarów gospodarki regionalnej opartej o wiedzę, wskazuje ponadto potencjał kulturowy o wymiarze duchowym i materialnym (Rys.6). Ten z kolei utożsamiany jest z dziedzictwem urbanistyczno-architektonicznym zagregowanym w postaci tzw. kapitału kulturowego (tj. tradycji, tożsamości kulturowej, spójności, a także doświadczeniach i umiejętnościach) (Klasik, Kuźnik,2019:83).

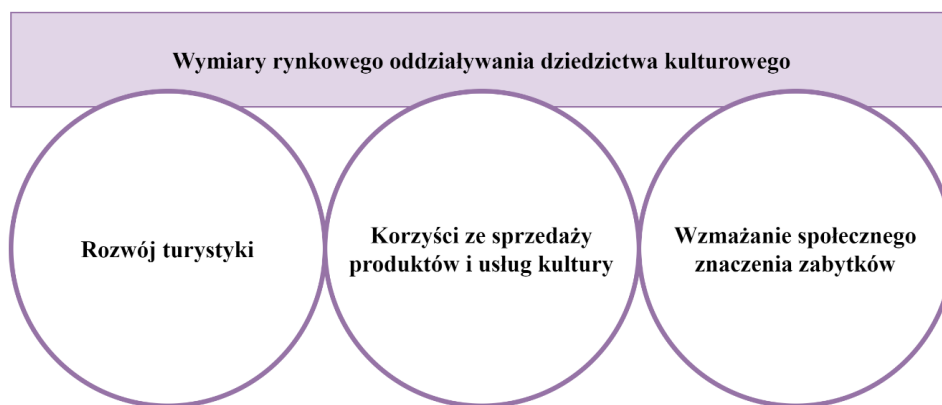

Rysunek 6. Paradygmaty rozwoju gospodarki regionalnej opartej o wiedzę. Źródło: Opracowanie własne na podstawie A.Klasik, F.Kuźnik, 2019, Specjalności regionu w perspektywie studiów prospektywnych i strategicznych. W: Klasik, Kuźnik, Ochojski, Przyszłość metropolii i regionu miejskiego. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice

Dziedzictwo ma więc charakter pomostu łączącego w sobie zarówno wartości ekonomiczne, jak i pozaekonomiczne. Stąd też specyficzne (unikalne) zasoby dziedzictwa socmodernistycznego także traktować należy jako determinanty wartości i dodatkowe stimulatory rozwoju terytoriów, często o szerokim spektrum strategicznych możliwości wykorzystania. Zasoby te, o endogenicznym charakterze, w naturalny sposób stają się czynnikami generującymi rozwój, uzupełniając przewagi konkurencyjne terytorium.

4. Rynkowe oddziaływanie dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwo kulturowe ma określony potencjał rozwojowy, który wynika z wartości przypisywanej mu przez interesariuszy. Ponadto współcześnie dziedzictwo postrzegane jest jako jeden z czynników kreujących rozwój gospodarczy. Wśród głównych obszarów gospodarczych, na które oddziałuje, wspomnieć można za Katarzyną Kubiszewską trzy wymiary jego szczególnej koncentracji (Rys.7). Są nimi: Znaczenie dla rozwoju turystyki, korzyści wynikające ze sprzedaży produktów i usług kulturowych oraz znaczenie społeczne zabytków (Kubiszewska 2014:166).

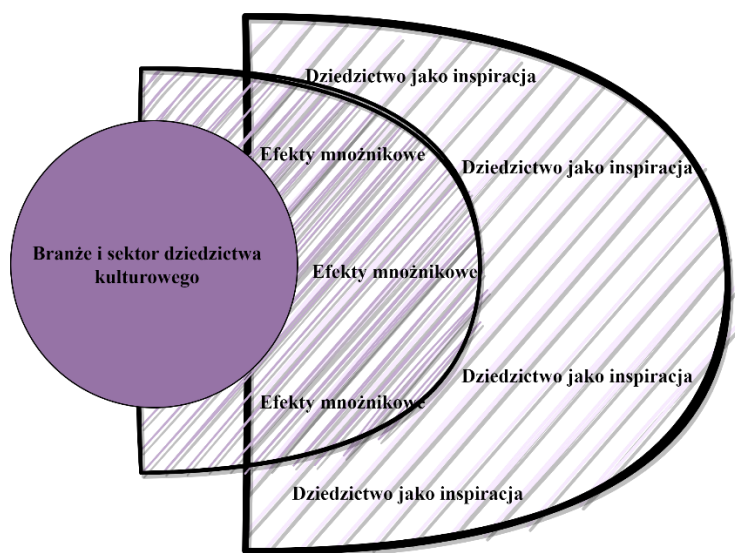

Rysunek 7. Rynkowe oddziaływanie zasobów dziedzictwa kulturowego. Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: K.Kubiszewska, 2014, Rola zabytków w gospodarce – wybrane zagadnienia. *Ochrona Zabytków* (2), 163–176.

Zauważyć więc można, iż jedną z cech dziedzictwa kulturowego, współcześnie reinterpretowanego pod kątem jego rynkowego wykorzystania jest pewnego rodzaju potencjał o charakterze ekonomicznym i społecznym, który tworzy warstwę popytowo-podażową, na produkty dziedzictwa kulturowego. Anna Kozioł (i in.) w publikacji pt: „*Spoleczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych*”, zauważa, iż dziedzictwu kulturowemu przyporządkowuje się pewnego rodzaju rynkowe oddziaływanie zasobów na gospodarkę: „Przekonanie o rynkowym oddziaływaniu dziedzictwa wynika z faktu, iż są takie formy działalności gospodarczej, których istnienie, funkcjonowanie i rozwój jest zależny od zasobu dziedzictwa i bez niego działalność ta nie występowałaby. Podmioty gospodarcze przetwarzają i wykorzystują zasób dziedzictwa w sposób, dzięki któremu tworzone są dane dobra i usługi oraz wytwarzana jest wartość ekonomiczna” (Kozioł i in., 2013:45). Konkludując tę tezę warto zauważyć, iż rynkowy charakter dziedzictwa kulturowego uwidacznia się na różnych szczeblach jego percepcji, tj.:

- w branżach dziedzictwa kulturowego i tworzącym go sektorze (bezpośrednie oddziaływanie na rozwój gospodarki),
- w postaci osiągania tzw. efektu mnożnikowego (pośrednie, dalsze oddziaływanie dziedzictwa na inne sektory gospodarki, z których wyodrębniają się branże dziedzictwa),
- w inspiracji działalności gospodarczej. (Kozioł i in., 2013:46; Legutko-Kobus, 2016:143-145).

Prawidłowość tę można zdefiniować w postaci tzw. modelu sektora dziedzictwa (Rys. 8).

Rysunek 8. Model sektora dziedzictwa, uwzględniającego płaszczyzny jego oddziaływania. Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: Kozioł A., Trelka M., Florjanowicz P., 2013, *Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych*. NID, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa, s.46

Ponadto zauważono, że istnieją działy gospodarki, bezpośrednio odwołujące się do spuścizny dziedzictwa kulturowego (branże dziedzictwa kulturowego), w których istnieje szczególna koncentracja wykorzystania zasobów materialnych i niematerialnych dziedzictwa kulturowego, skupiająca się wokół konkretnych typów działalności gospodarczej. Całościowe spojrzenie na kwestie branż dziedzictwa kulturowego i jego rynkowego wykorzystywania tworzą tzw. sektor dziedzictwa. Powiązanie działów gospodarki z branżami i typami działalności gospodarczej odwołujących się do wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego zawiera tabela 4.

Tabela 4. Sektor dziedzictwa kulturowego z podziałem na branże i typy działalności.

Dział gospodarki	Branże dziedzictwa kulturowego	Wybrane typy działalności
Przemysły kreatywne	Branża kreatywna dziedzictwa kulturowego	Poszczególne branże przemysłów kreatywnych: działalność filmowa, wydawnicza, branża muzyczna, fotografia, IT, wystawiennicza, praw intelektualnych.
Turystyka	Turystyka kulturowa	Podróżowanie w celu poznawania miejsc, przedmiotów kultury materialnej i duchowej, w tym w szczególności: eksplorowanie szlaków kulturowych, odwiedzanie obiektów zabytkowych, galerii, muzeów, skansenów, założeń parkowych i ogrodowych, stanowisk archeologicznych, pól bitew, dziedzictwa przemysłowego. Jak i korzystanie z zasobu hotelowego i placówek gastronomicznych w obiektach zabytkowych.
Nieruchomości	Nieruchomości zabytkowe	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości zabytkowych: kupno i sprzedaż nieruchomości na własny rachunek, wynajem i zarządzanie nieruchomościami własnymi lub dzierżawionymi, pośrednictwo w obrocie nieruchomościami.
Kultura	Branża ochrony dziedzictwa kulturowego	Wszystkie elementy prac konserwatorskich i archeologicznych wraz z prowadzeniem prac badawczych, ratowniczych i naukowych, działalność historycznych miejsc i budynków. Realizacja projektów budowlanych związanych z odnawianiem nieruchomości zabytkowych wraz z innymi robotami i pracami przy zabytkowych obiektach ruchomych i nieruchomych. Działalność instytucji związanych z ochroną dziedzictwa.
Rolnictwo i rzemiosło	Branża tradycyjnego rzemiosła i upraw	Tradycyjne wyroby tekstylne, tytoniowe, produkcja skór, surowców mineralnych, działalność tradycyjnych zawodów (np. bednarza, szewca, kowala, piekarza), rękodzieło, wikliniarstwo, branża tradycyjnych upraw rolnych, chowu i hodowli zwierząt, łowiectwa, produkcji spożywczej, tradycyjnych lekarstw, serowarstwo, tradycyjne winnice, produkty regionalne.
Handel	Branża rynku sztuki i antyków	Działalność handlowa polegająca na sprzedaży i kupnie materialnych elementów dziedzictwa na rynku, w tym działalność podmiotów prywatnych (cele kolekcjonerskie, inwestycyjne) oraz publicznych (muzea, galerie).
Edukacja	Branża popularyzacji i edukacji dziedzictwa kulturowego	Działalność edukacyjna: lekcje, warsztaty muzealne, dni dziedzictwa, nauczanie tradycyjnych zawodów, edukacja artystyczna, działalność rozrywkowa oparta na dziedzictwie: rekonstrukcje historyczne, festiwale, kiermasze, upowszechnianie i udostępnianie dziedzictwa w formie rozrywkowej, działalność podmiotów państwowych, prywatnych oraz stowarzyszeń na rzecz popularyzacji dziedzictwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Koziol A., Trelka M., Florjanowicz P., 2013, *Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych*. NID, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa., s.48-49

Ciekawą konstatację w przypadku rynkowego wykorzystania spuścizny dziedzictwa kulturowego formułują Tomasz Kołakowski. Zauważa, iż wykorzystanie zasobów dziedzictwa

kulturowego ma charakter bipolarny, tzn., dziedzictwo kulturowe samo w sobie stanowić może przedmiot oferty na rynku (np. atrakcja turystyczna stworzona na bazie dziedzictwa kulturowego), jak i może być traktowane jako element predystynowany do świadczenia usług (pełnienia określonych funkcji) w oparciu o specyficzne cechy danego obiektu (Kołakowski, 2013:93). Dwoisty charakter rynkowego wykorzystywania zasobów dziedzictwa kulturowego powoduje, iż z jednej strony oddziałuje ono na przedsiębiorczość (1), stając się często obszarem innowacji i czynnikiem świadczącym o konkurencyjności danej jednostki, jak i zarazem w myśl współczesnego myślenia o zasobach dziedzictwa kulturowego, jako o zasobach ekonomicznych, tworzyć można w oparciu o ich wartości produkt rynkowy (2), zdolny do zaspokajania różnorodnych potrzeb ludzi.

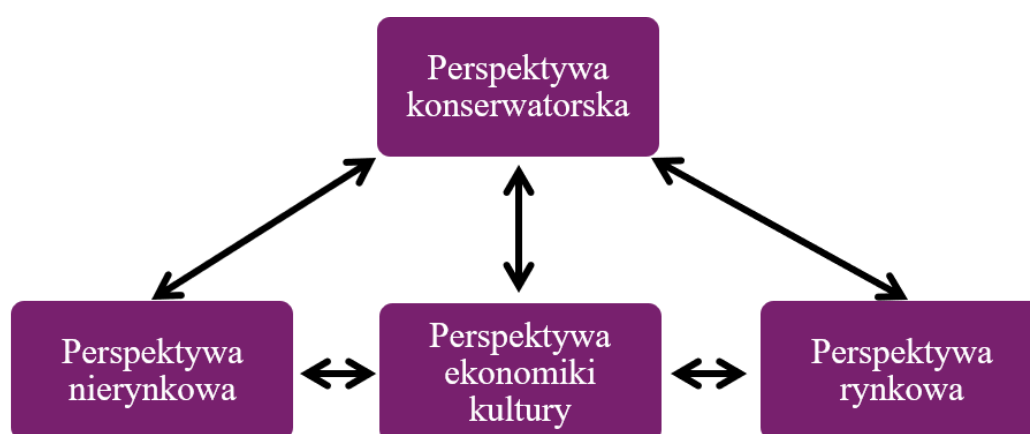
Rozdział 3. Wartość i metody wyceny dziedzictwa kulturowego socmodernizmu

1. Dylematy postrzegania wartości zasobów dziedzictwa kulturowego

Pojęcie wartości związane jest bezpośrednio z aksjologią, czyli dziedziną nauki, której przedmiotem zainteresowania są wieloaspektowe studia służące badaniu natury wartości, norm i kryteriów jej definiowania. Rozważania te w aspekcie teoretycznym odnoszą się przede wszystkim do cech warunkujących jej formę (tzn. poczucie wartości danego obiektu może mieć charakter obiektywny, bądź subiektywny), źródła, jak i mechanizmy (które będą czynnikiem klasyfikującym percepcję i będą miały postać systematyzującą i postulatyczną) (encyklopedia.pwn.pl, 2024). Pojęcie wartości jest terminem szerokim, rozpatrywanym poprzez pryzmat różnych punktów odniesienia. W ujęciu ogólnym stwierdzić można, iż wartość z jednej strony jest pochodną obiektywnej doktryny naukowej utożsamianej przede wszystkim z filozofią, ekonomią, rachunkowością, ale także historią, czy historią sztuki. Z drugiej strony zauważyć należy, iż wartość utożsamiana może być za pośrednictwem zespołu cech nadawanych subiektywnie, poprzez odbiorców i konsumentów (Lewicka 2014; 65). Dualizm natury pojęcia w przypadku określania wartości materialnego dziedzictwa kulturowego powoduje, iż powinno być ono pozbawione kategoryzacji na dziedzictwo „ładne i brzydkie”. W przypadku zasobów materialnego dziedzictwa kulturowego owa wartość dziedzictwa powinna być bardziej ukierunkowana na walory związane z autentycznością, oryginalnością formy, miejscem dziedzictwa w krajobrazie, randze artystycznej i naukowej, a także znaczeniu historycznym i oddziaływaniu społecznym. Określenie wartości materialnego dziedzictwa kulturowego związane jest zatem z wieloaspektowym procesem nadawania wartości składowych. Mając na uwadze powyższe, wydaje się zasadne przytoczenie pytań Bogumiły Rouby: *„Dlaczego wartościowanie jest nam niezbędne? Do czego ma służyć”* (Rouba., 2012:203). Badaczka podkreśla iż proces wartościowania jest kluczowy ze względu realizacji celów społecznych i praktycznych dziedzictwa. Wśród względów społecznych wspomnieć należy cele kulturotwórcze zabytków (kształtowanie i utrwalanie kultury), edukacyjne (zabytki uczą historii i wzmacniają poczucie tożsamości społecznej), ekonomiczne (wspieranie rozwoju gospodarczego), jak i ogólne zwiększenie zainteresowania i ochroną dziedzictwa kulturowego (wspieranie skuteczności zarządzania i ochrony zabytków). Natomiast cele praktyczne zabytków Rouba odnosi do kwestii samego identyfikowania i badania zabytku. Działania tego typu prowadzić zatem będą do poszerzania zasobów wiedzy o dziedzictwie, jak i usprawniania ochrony i właściwej konserwacji zabytków. (Rouba, 2012:204-206). Integrujące i holistyczne podejście do kwestii wartościowania zabytków ma za

zadanie z jednej strony zwiększanie wiedzy o samych zabytkach, z drugiej zaś kluczowe wydaje się rozpoznanie i określenie składowych wartości zabytku. Wydaje się więc, że wartościowanie zabytków to proces, który służy nie tylko ochronie i konserwacji, ale również budowaniu świadomości społecznej i korzyści ekonomicznych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego. Wiedza o samym zabytku (utożsamiana tutaj z procesem rozpoznania i oceny wartości składowych dziedzictwa) jest elementem, będącym podstawą dla efektywnej ochrony spuścizny, jak i zarazem generatorem pozwalającym różnym interesariuszom dziedzictwa kulturowego dostrzec i wykorzystać wartości danego dziedzictwa. Dobrze przeprowadzony proces, czyli taki wykorzystujący ogólnodostępne informacje o zabytku, gwarantuje zachowanie integralności i wartości obiektu oraz umożliwia jego wzbogacenie stając się np. atrakcją turystyczną dla miasta, czy też regionu.

Trudności związane z określeniem wartości zabytków materialnego dziedzictwa kulturowego są związane z przede wszystkim ze zróżnicowaną perspektywą postrzegania ich roli (Rys. 9).

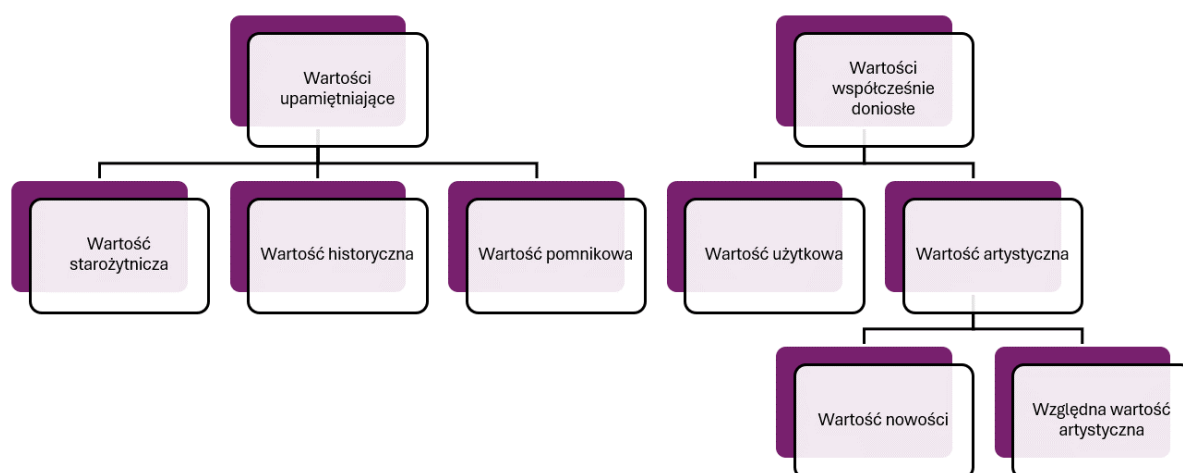
Rysunek 9. Perspektywy wartościowania dziedzictwa kulturowego. Źródło: Opracowanie własne

Wyróżnia się różne perspektywy służące określeniu wartości dziedzictwa kulturowego. Są nimi: perspektywa konserwatorska (dążąca przede wszystkim do ochrony i zachowania oryginalnych cech dziedzictwa), rynkowa (traktująca dziedzictwo kulturowe jako dobro ekonomiczne o strategicznym dla jednostki charakterze), perspektywa nierynkowa (traktujących dziedzictwo kulturowe jak dobro o charakterze nierynkowym, np. środowiskowym), jak i uwzględniająca dorobek dwóch różnych perspektyw teoretycznych (rynkowej i nierynkowej) - perspektywa ekonomiki kultury (kapitału kulturowego D. Throsbiego). Perspektywy te współcześnie często przenikają się, ustalając w ostatecznej fazie dziedzictwa obraz jego wartości. Określenie wartości dziedzictwa może przybierać zgoła różną

formę w zależności od oczekiwań, które ewaluator (np. inwestor, zarządca, jednostka samorządu terytorialnego, itd.) pragnie wydobyć. W dalszej części rozdziału przedstawione są różnorodne perspektywy określania wartości dziedzictwa kulturowego, uwzględniające odmienne ujęcia teoretyczne i praktyczne.

2. Istota konserwatorskiego rozumienia wartości zasobów dziedzictwa kulturowego

Delimitacja cech komponentów wartości zabytku przyjmuje różne postacie. Za prekursora w kontekście nadawania cech wartościujących zabytkom uchodzi twórca tzw. teorii wartości zabytku - Alois Riegl, historyk i teoretyk sztuki. Co szczególnie istotne symboliczne w kontekście problematyki wartościowania zasobów trudnego dziedzictwa kulturowego „Punktem wyjścia do rozważań Riegla była konstatacja, (...) iż, ludzie dążą do tego, by zachować dla potomności nie tylko wybitne dzieła sztuki” (Krawczyk, 2009:65). W nowatorskiej, jak na swoje czasy pozycji (Szymgin, 2003:148): *Der moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und seine Entstehung*, Wiedeń 1903 (polskie tłumaczenie wydane w publikacji: *Alois Riegl, Georg Dehio i kult zabytków*, Warszawa 2006, Oficyna Wydawnicza "Mówią wieki", ISBN 83-86156-27-9.) formułuje 2 główne rodzaje wartości zabytków (wartości upamiętniające i wartości współcześnie doniosłe), z których wyłaniają się poszczególne komponenty składające się na ostateczny obraz wartości dziedzictwa (Rys.10)

Rysunek 10. Wartości zabytku według Aloisa Riegla. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Riegl A., *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen und seine Entstehung*, Wien 1903 w: *Alois Riegl, Georg Dehio i kult zabytków*, Warszawa 2006 Oficyna Wydawnicza "Mówią wieki", ISBN 83-86156-27-9., s. 27-69

Riegl dokonując podziału na dwie główne wartości zabytku podkreśla nadrzędność wartości upamiętniających nad wartościami współcześnie doniosłymi.

Konstatuje, iż wartością naczelną wśród kategorii wartości upamiętniających jest **wartość starożytnicza**, która uwidacznia się w kontekście fizycznym. Riegl, posługując się metaforą ruin podkreśla znaczenie destrukcji materiałowej (patyna, zwieterzenia itd.) jako wyznacznika wartości starożytniczej. Upływ czasu z jednej strony wyraża nieuchronność przemijania, jako cechy absolutnej, która „*manifestuje powolną, lecz pewną i nieprzerwaną, nieodpartą, rozkładową pracę natury.*” (Riegl 2006: 42), z drugiej strony badacz stara się uchwycić pewnego rodzaju cykliczność życia zabytków „*ze stanowiska wartości starożytniczej nie trzeba się troszczyć - dzięki ludzkiej zapobiegliwości - o wieczne zachowanie zabytków dawnej twórczości, lecz o wieczyste ukazywanie cyklicznego przebiegu powstawania i przemijania, co zagwarantowane jest także jest także i wtedy, kiedy w miejsce istniejących dziś zabytków w przyszłości pojawią się inne*” (Riegl 2006: 45).

Wartość historyczną badacz zawiera w ramach konceptualnych dokonań człowieka, upamiętniających stopień rozwoju ludzkości. Z punktu widzenia wartości historycznej istotne będzie dążenie do rejestracji dawnego, oryginalnego kształtu spuścizny człowieka, a nie koncentracja na wartości wynikającej z upływu czasu, jak ma to miejsce w przypadku wartości starożytniczej. „*Historyczna wartość danego zabytku zawiera się w tym, że reprezentuje jasno określony, poniekąd indywidualny stopień rozwoju jakiejś domeny ludzkiej twórczości. Z tego stanowiska nie interesują nas w zabytku ślady rozkładowych wpływów natury, które dały się mu we znaki od chwili jego powstania, lecz jego dawny kształt, jako wytworu rąk ludzkich.*” (Riegl, 2006:46). Ponadto wprowadza pierwiastek badawczy, koncentrujący się na możliwie jak najlepszym udokumentowaniu obiektu. Podkreśla, iż „*wartość historyczna nie dąży do tego, aby zakonserwować ślady dawności, zmiany wywołane wraz z upływem czasu działaniem natury od chwili powstania zabytku - w najlepszym razie są dlań obojętne, jeśli nie wręcz nieznosne. Chodzi jej raczej o zachowanie możliwie niezafalszowanego dokumentu-świadectwa dla przyszłej rekonstrukcyjnej aktywności historii sztuki na polu badawczym.*” (Riegl 2006:46-47). Skłania się też ku koncentracji na konserwacji zabytku, a nie dążeniu jego modernizacji, tłumacząc ten zabieg chęcią jak najlepszego zachowania oryginalnych cech artefaktu świadczących o jego wartości: „*Wobec tego kult wartości historycznej musi troszczyć się o możliwie jak najdalej posunięte zachowanie zabytku w stanie, w jakim go dziś przejeśliśmy, co musi prowadzić do żądania, aby ręka ludzka wkraczała hamująco w bieg naturalnego rozwoju oraz powstrzymywała dalszy postęp rozkładowej działalności sił natury tak dalece, jak to leży w ludzkiej mocy.*” (Riegl, 2006: 47)

Ostatni rodzaj wartości wchodzący w skład wartości upamiętniających to **wartość pomnikowa**. Alois Riegl formułuje to pojęcie na zasadzie przeciwieństwa do wartości starożytniczej. Wartość ta bierze za cel trwałe zachowanie wartości obiektu w świadomości potomnych, dopuszcza się więc wszelkie środki naprawcze, mające za zadanie zachowanie obiektu w stanie niezmienionym: *„wartość pomnikowa bez ogródek zgłasza pretensje do nieprzemijalności, do wiecznego teraz, do nieprzerwanej kondycji stawania się. Rozkładowe siły natury, które przeciwdziałają wypełnieniu tych dążeń, muszą być gorliwie zwalczane, a ich wpływy co rusz paraliżowane na nowo. by ten moment nigdy nie stał się przeszłością i na trwałe zachował się w świadomości potomnych.”* (Riegl 2006: 52)

Koncepcja drugiej głównej kategorii wartości zabytków, czyli **wartości współcześnie doniosłych** stoi niejako w kontrze do klasycznie pojmowanych i nadrzędnych wartości upamiętniających. *„[...] trzeba będzie przyjrzeć się pozostałym wartościom, jakie zabytek może zaoferować człowiekowi ery nowoczesnej; kiedy zostają ujęte jako swoista całość, można je, jako wartości istotne dla teraźniejszości, przeciwstawić wartościom cenionym w przeszłości, czy też wartościom upamiętniającym.”* (Riegl 2006: 41). Koncepcja ta ogniskuje wokół założenia zakładającego, iż wartość zabytku jest pochodną cech warunkujących rynkowe wykorzystanie dobra, a więc artefaktu mogącego być odbierany w sposób synonimiczny do nowopowstałych obiektów: *„zabytek winien być traktowany na podobieństwo dopiero co powstałego dzieła nowoczesnego, i dlatego też od dawnego dzieła żąda takiego zewnętrznego wyglądu, jakim odznacza się każdy nowy wytwór rąk ludzkich w chwili powstania, to znaczy wrażenia zamkniętej odrębności oraz brak oznak zużycia przez niszczący wpływ natury.”* (Riegl, 2006:53). Poszczególne komponenty wartość wchodzące w skład wartości współcześnie doniosłych służą więc przede wszystkim zaspokajaniu potrzeb zmysłowych oraz duchowych.

Zaspokajaniu potrzeb zmysłowych odpowiada wedle Aloisa Riegla **wartość użytkowa**, utożsamiana z praktycznym wykorzystywaniem spuścizny zarówno świeckiej, jak i duchowej (Riegl 2006: 54-56). Potrzeby duchowe, zaspakajane są poprzez **wartości artystyczne** (odpowiednio wartości: Nowości, i względne wartości artystyczne).

Wartość nowości, jako wartość ceniąca świeżość, doskonałość formy i estetyczną integralność dąży do przywrócenia pierwotnego stanu i estetycznej doskonałości artefaktu, co jest szczególnie istotne w przypadku masowego odbioru dzieł sztuki. Riegl zauważa bowiem łatwość zrozumienia przez szerokie masy społeczeństwa dzieł, kierując się przede wszystkim kryterium dzieła estetycznego, zadbanego (nawet kosztem utracenia nadrzędnej wartości starożytniczej) (Riegl 2006:57-64).

Względna wartość artystyczna odbierana jest jako możliwość oceny dzieł sztuki poprzednich pokoleń pod względem ich specyficznego ujęcia, formy i koloru, a nie tylko jako świadectwa przezwyciężenia natury przez człowieka. Wartość ta jest względna, ponieważ opiera się na współczesnych kryteriach artystycznych, które mogą różnić się od tych, które panowały w czasie powstania dzieła. Riegl ponadto zauważa że współczesny odbiorca może cenić dawne dzieła bardziej niż współczesne, im większy jest odstęp czasowy i rozwojowy między nimi a obecnymi czasami. Wyszczególnia również pozytywny i negatywny aspekt tej wartości. Pozytywny ładunek tej wartości uwidacznia się w przypadku, gdy zabytek zaspokaja nowoczesną wolę twórczą, co prowadzi do pragnienia jego zachowania lub restauracji, nawet kosztem wartości starożytniczej, natomiast negatywny gdy dzieło jest sprzeczne z nowoczesnymi kryteriami estetycznymi, co może prowadzić do jego odrzucenia lub nawet celowego zniszczenia. (Riegl, 2006: 67-70).

Zagadnienia określenia i delimitacji składowych wartości dziedzictwa kulturowego są przedmiotem zainteresowania naukowego od ponad 100 lat. Alois Riegl chociaż uchodzi za pioniera w tej dziedzinie nie był jedynym, naukowcem pragnącym podjąć tematykę określenia wartości zabytku. Wśród innych badaczy wpisujący się w nurt tzw. konserwatorskiego procesu określania wartości zabytku należy wyszczególnić chociażby Waltera Frodla, czy też na gruncie krajowym Piotra Dobosza, czy też Michała Witwickiego. Alternatywne delimitacje rodzaju wartości zabytków według wyżej wymienionych badaczy zawiera tabela 5.

Tabela 5. Przegląd rodzajów wartości zabytków.

Badacz/rok	Wartości dziedzictwa
Walter Frodl/1967	1. Wartość historyczna a) naukowa b) emocjonalna (np. wartość dawności, symbolu) 2. Wartość artystyczna (<i>Kunstwerk</i>) a) Historyczno-artystyczna b) Artystyczna (jakość artystyczna- <i>Qualität</i>) c) Oddziaływanie artystyczne 3. Wartość użytkowa
Piotr Dobosz/1997	1. Wartość historyczna 2. Wartość artystyczna 3. Wartość naukowa 4. Wartość kulturowa
Michał Witwicki/2007	1. Wartości historyczne 2. Wartości artystyczne 3. Wartości naukowe 4. Historyczne wartości niematerialne 5. Dodatkowe kryteria oceny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Frodl W., *Pojęcia i kryteria wartościowania zabytków*, ministerstwo kultury i sztuki, warszawa 1966; Dobosz P., 1997, *Administracyjnoprawne instrumenty kształtowania ochrony zabytków*, Kraków; Witwicki, M.T., 2007, *Kryteria oceny wartości zabytkowej obiektów architektury jako podstawa wpisu do rejestru zabytków*. *Ochrona Zabytków*, (1), s. 77–98.

Ciekawy punkt widzenia w kontekście kategoryzowania dziedzictwa współczesnego (w tym socmodernistycznego) prezentowany jest w publikacji *Atlas dóbr kultury współczesnej województwa małopolskiego*. Na łamach tego utworu autorzy delimitują cechy wartościowej architektury współczesnej. Podkreślają istotność przede wszystkim wartości społecznych i niematerialnych w procesie waloryzacji, kładąc nacisk na warstwę symboliczną spuścizny (Rozenau-Rybowicz i in.: 2009:14). W tabeli 6 zaprezentowano wyszczególnione wartości dóbr kultury współczesnej.

Tabela 6. Rodzaje wartości dziedzictwa kultury współczesnej.

Rodzaj wartości	Wyjaśnienie
Artystyczna lub historyczna	wyróżnianie się kompozycją, reprezentowanie nurtu artystycznego, znaczenie dla historii sztuki, związanie ze znaną postacią lub ważnym wydarzeniem
Unikalność	wyjątkowość zachowanie jako jedyne lub jednego z niewielu z danej grupy w formie pierwotnej
Nowatorstwo	związanie z aspektami artystycznymi, przestrzennymi i technicznymi
Symbol lub znak	uznawanie za ważne, symboliczne, związane z miejscową tradycją, mające ponadczasowe wartości
Tradycja miejsca	wpisanie się w miejsce lokalizacji poprzez kontynuację dotychczasowych wartości lub stanowienie przykładu twórczego nawarstwiania się dziedzictwa pokoleń
Kontekst	podnoszenie walorów otaczającej przestrzeni, stanowiąc jej wyróżnik
Uznanie współczesnych	nagrodzenie, wyróżnienie spuścizny w konkursie, plebiscycie, wyróżnienie w literaturze
Próba czasu	zachowanie walorów pomimo degradacji będącej efektem technicznego zużycia lub braku dbałości zarządcy, czy też spontanicznego rozwoju terenów lub przekształceń obiektów przyległych; spuścizna nadal jest dobrze oceniana mimo upływu czasu lub dobrze oceniany z upływem czasu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Rozenau-Rybowicz A., Szlenk-Dziubek D., Piotr Białoskórski, 2009, *Atlas dóbr kultury współczesnej województwa małopolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Polityki Regionalnej przy współpracy z Instytutem Rozwoju Miast, Kraków, s. 15

Zaproponowane podziały wartości zabytków i ich składowych uchodzą za klasyczne z punktu widzenia przede wszystkim doktryny konserwatorskiej miary waluacji wartości zabytków. Z jednej strony widać duży nacisk na wartości składowe zasobów (przede wszystkim historyczne i artystyczne), natomiast różnice w interpretacji wartości zabytku podkreślają też zarazem wielowymiarowość i złożoność pojęcia wartości zabytku. Z drugiej zaś strony, akcentowana są immanentne cechy zabytków *in genere*, czyli przeobrażenia w kontekście postrzegania przejawów dziedzictwa kulturowego w czasie. Adaptacja do zmieniających się kontekstów społecznych i kulturowych, podkreśla, iż zabytki funkcjonują w dynamicznym środowisku społecznym i kulturowym, gdzie ich znaczenia i wartości ulegają przekształceniom, a nawet całkowitej reorientacji. Różne delimitacje pozwalają więc na

elastyczne dostosowanie oceny do aktualnych potrzeb i oczekiwań, umożliwiając odpowiednie reagowanie na zmieniające się warunki.

3. Strategiczny potencjał dziedzictwa kulturowego według teorii zasobowej

Pojęcie wartości z punktu widzenia aksjologii ma szerokie, interdyscyplinarne podłoże. Specyfika znaczenia i postrzegania wartości wykracza poza jedną interpretację. Dziedzictwo kulturowe, jako zasób, coraz chętniej wykorzystywane jest rynkowo (nie stanowi ono tylko i wyłącznie przedmiotu zainteresowań z punktu widzenia konserwatorskiego), co powoduje, iż rośnie przekonanie o konieczności rozpatrywania dziedzictwa kulturowego w kontekście czynników konkurencyjności. Z punktu widzenia rynkowego dziedzictwo kulturowe można traktować jako dobro o charakterze strategicznym, ukierunkowane na realizację długoterminowych celów. Takie podejście sprawia, że zyskuje ono znaczenie jako istotny czynnik determinujący rozwój. Stąd istotne jest ustalenie wartości zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym elementów które tę wartość tworzą. Ważne jest to po pierwsze z perspektywy skutecznej i celowej ochrony elementów wartościotwórczych zasobów. Po drugie zwrócenie uwagi na wartość może być czynnikiem mobilizującym pozostałych interesariuszy do podjęcia lub intensyfikacji działań rynkowych. Inaczej mówiąc identyfikacja wartości może uruchamiać efekty synergiczne na rzecz procesów rozwoju lokalnego, poprzez mobilizację środowiska lokalnego oraz wzrost popularności określonego zasobu wśród interesariuszy. Strategiczny charakter zasobów dziedzictwa kulturowego oznacza przemyślane, planowe działania mające na celu wzmocnienie, bądź też wydobycie potencjału rynkowego w danym obiekcie. Wartość ta, w tym przypadku wynikać będzie nie tyle bezpośrednio z cech utożsamianych z kategoriami finansowymi, co z potencjałem możliwości generowanym przez obiekt. Potencjał ten, jako miara skutecznego, sprawnego, a więc efektywnego wykorzystania zasobu będzie perspektywicznie tworzyła jego wartość prowadząc do osiągnięcia tzw. przewagi konkurencyjnej, czyli cech (lub zespołu cech) zasobu, która pozwala obiektowi wyróżnić się na rynku i zdobyć lepszą pozycję w porównaniu do swoich konkurentów (innych konkurencyjnych obiektów). W takim rozumieniu wartość zasobu, aby stanowić strukturalną podstawę budowania przewagi konkurencyjnej, musi spełniać określone warunki. Wychodząc z założenia, że zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu mają charakter dóbr o charakterze endogenicznym (wewnętrznym, lokalnym), specyficznym (poprzez swoją definicję, jak i konotacje z dziedzictwem trudnym), warto zauważyć, iż coraz częściej powinny odgrywać coraz istotniejszą rolę w przypadku strategicznego, rynkowego ich

wykorzystywania, jak i w efekcie wzmacniania atrakcyjności określonych terytoriów z perspektywy tkwiącego w nich potencjału.

Jedną z miar służących określeniu strategicznej wartości zasobów, bazującej na określeniu potencjału w nich zastanego jest tzw. model VRIO/VRIS. Nazwa modelu jest akronimem czterech kryteriów tj.: wartościowości (V), rzadkości (R), trudności w imitacji (I) oraz dobrego zorganizowania (O), lub (nie)substytucyjności (S). Cechy te muszą spełniać zasoby, aby stały się wartościowe dla terytorium (organizacji), stanowiąc źródło trwałej przewagi konkurencyjnej¹³. W pracy przyjęto jako czwarte kryterium cechę „dobrze zorganizowane”, z uwagi na specyfikę przedmiotu badań. Model ten, jako narzędzie wewnątrzorganizacyjnej analizy strategicznej został opracowany przez Jima Barneya w 1991r. i zaprezentowany na łamach artykułu *"Firm Resources and Sustained Competitive Advantage"* opublikowanym w *"Journal of Management"*. Zastosowanie modelu Jima Barneya jest obecnie powszechnie stosowane w przypadku problematyki zarządzania i marketingu organizacjami na całym świecie. Model ten został także zaadoptowany do kształtowania rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zasoby lokalne i regionalne, a w szczególności:

- z punktu widzenia zarządzania terytorium, w odniesieniu do sektora turystyki i zasobów środowiskowych (np. Rusko i in., 2013; D'Auria, 2014; Huy, Khin, 2016; Tresna, Nirmalasari, 2018; Audyt turystyczny województwa podkarpackiego, 2019:110-112; Diagnoza stanu turystyki w województwie świętokrzyskim, 2020: 238; Astawa, Suamba, 2021; Adamiczka 2022.)
- z punktu widzenia koncentracji na zasobach dziedzictwa kulturowego (np.: Peters i in., 2011; Cerquetti, Montella, 2012; Aaltonen i in., 2015; Della Corte i in., 2015; Cerquetti 2018; Wahyudi i in., 2018; Teo i in., 2020; Erlangga, Rustiadi, 2023; Mukhopadhyay, Guha, 2023.)
- z punktu widzenia wzmacniania lokalnych i regionalnych czynników konkurencyjności (np. Lopes i in., 2018; Santana-Sarmiento i in., 2019; Gondim Mariutti i in., 2024.)
- z punktu widzenia terytorializacji organizacji (np. Frączkiewicz-Wronka, Szymaniec, 2013; Talar, 2019.)

Podstawą modelu VRIO są dwie teorie ekonomiczne: tzw. teoria zasobowa¹⁴ (ang. *Resource-Based View-RBV*) oraz teoria pozycjonowania (Barney, Hesterly, 2012:2). Istnienie zasobowej

¹³ Istnieją dwie różne wersje modelu: Częściej spotykany model, tzn. VRIO i rzadziej-VRIS, w którym czwarte kryterium- (nie)substytucyjności („S”- w modelu) pozwala niekiedy na bardziej wszechstronną ocenę zasobów i zdolności.

¹⁴ Nazywana teorią zasobowej szkoły zarządzania strategicznego.

szkoły zarządzania strategicznego zawdzięczać można bezpośrednio nurtom związanym z tzw. ekonomią ewolucyjną, jak również koncepcjom rozwiniętym na gruncie nauk organizacyjnych (Sokołowicz 2013:79). Teoria ta dowodzi, iż potencjał konkurencyjny będący czynnikiem pozyskania i utrzymania przewagi konkurencyjnej, definiowany jest jako zbiór zasobów materialnych i niematerialnych, niezbędnych do funkcjonowania i konkutowania na danym rynku. RBV koncentruje się na identyfikacji i wykorzystaniu unikalnych zasobów oraz umiejętności przedsiębiorstwa, które pozwalają mu osiągnąć i utrzymać przewagę nad konkurencją. (np. Stankiewicz, 2005:93; Marcinkowska, 2017:223-224; Ujwary-Gil, 2009)

Teoria pozycjonowania zakłada nadanie marce odpowiedniego wizerunku poprzez odpowiednie sposoby, w jaki firma, produkt lub terytorium jest lub chce być postrzegane przez konsumentów w porównaniu do konkurencji. Twórcami takiego podejścia są Al Ries i Jack Trout. W publikacji „*Positioning: The Battle for Your Mind*” zwracają uwagę, że procesowi pozycjonowania, czyli odpowiedniemu wykreowaniu produktu z punktu widzenia percepcji opierającej się na segmentacji rynku (dla odpowiednich grup odbiorców) w oparciu o unikalne wartości (np. jakość, cena, cechy, korzyści, emocje itd.) poddane mogą być zarówno przedsiębiorstwa, jak i organizacje, a nawet osoby, czy też państwa. (Ries, Trout, 2000)

Synteza teorii w modelu VRIO według Barney’a, ma za zadanie wskazywać organizacji osiągnięcie tzw. przewagi konkurencyjnej, czyli cech świadczących o dysponowaniu pewnego rodzaju potencjałem, dającym uprzywilejowaną pozycję na rynku. Budowanie przewagi konkurencyjnej ma na celu długookresowe osiągnięcie konkurencyjności organizacji biznesowej, o której decyduje posiadanie odpowiednich zasobów i zdolności (Barney, 1991:112; Barney, 2012: 100-102). Barney tłumacząc mechanizmy posługiwania się modelem, kryteria (ang.: *valuable, rare, imperfectly imitable, well organized or nonsubstitutable*) rozwija w formie pytań, które (jeśli zostaną spełnione) świadczyć będą o uzyskaniu konkretnego typu przewagi konkurencyjnej. Cechy charakteryzujące model VRIO/VRIS wraz z odpowiednim komentarzem zawarte są w tabeli 7.

Tabela 7. Identyfikacja kryteriów modelu VRIO/VRIS.

Komponent modelu	Nazwa	Pytanie	Komentarz
V	Wartościowe (ang. <i>Valuable</i>)	Czy zasób umożliwia wykorzystanie szansy rynkowej i/lub neutralizowanie zagrożenia rynkowego?	Zasób musi tworzyć wartość dla organizacji, co oznacza również, że może być ważnym elementem budowania strategii konkurencyjnej.
R	Rzadkie (ang. <i>Rare</i>)	Czy zasób jest obecnie kontrolowany tylko przez niewielką liczbę konkurencyjnych podmiotów?	Dane dobro musi mieć charakter zasobu rzadkowystępującego, niekoniecznie w wymiarze obiektywnym. Znaczenie ma przede wszystkim to, czy dane dobro może być postrzegane jako źródło przyszłych korzyści.
I	Trudne do imitacji i kopiowania (ang. <i>Imperfectly imitable</i>)	Czy organizacje nieposiadające podobnych zasobów napotykają na niekorzystne warunki kosztowe przy próbie ich organizacji, lub pozyskania?	Trudność do imitacji i kopiowania wynikać może z: różnic w kulturach organizacyjnych, trudności w identyfikacji związków przyczynowo-skutkowych między własnymi działaniami a sukcesem organizacji, specyfice lokalnych zachowań ukształtowanych historycznie przez innych
O	Dobrze zorganizowane (ang. <i>Well organized</i>)	Czy pozostałe polityki i procedury organizacji są zorganizowane w sposób wspierający wykorzystanie jej wartościowych, rzadkich i trudnych do imitacji zasobów?	Organizacja musi być zorganizowana w sposób umożliwiający wykorzystanie swoich zasobów i zdolności. Dobrze zorganizowanie pozwala w pełni wykorzystać potencjał danej organizacji
S	Niezastępowalne (ang. <i>Nonsubstitutable</i>)	Czy zasób lub zdolność jest trudny do zastąpienia przez inny zasób lub technologię?	Nawet jeśli zasób jest wartościowy, rzadki i trudny do skopiowania, jego przewaga konkurencyjna może być zagrożona, jeśli istnieje łatwa substytucja.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Barney J., 1991, *Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. Journal of Management*, 17(1); Barney J.B., Hesterly W.S., 2012, *Strategic Management and Competitive Advantage: Concepts and Cases. 5th ed. Upper Saddle River, NJ: Pearson*, s.90

Zastosowanie modelu VRIO w ujęciu Barneya i rozwijane w literaturze m.in. przez F. Rothaermela (Rothaermel, 2017: 113–114), może być zoperacjonalizowane za pomocą schematów umożliwiających analizę potencjału korzyści wynikających z wykorzystania zasobów i zdolności organizacyjnych, a także identyfikację mocnych i słabych stron danego zasobu w kontekście danej organizacji (Tab. 8).

Tabela 8 Wzory identyfikacji rodzajów przewag konkurencyjnych w modelu VRIO.

V- Wartościowe	R- Rzadkie	I- Trudne do imitacji	O- Dobrze zorganizowane	Rodzaj osiągniętej przewagi konkurencyjnej	Słabość, czy siła?
✓ TAK →	✓ TAK →	✓ TAK →	✓ TAK →	Trwała przewaga konkurencyjna	Siła i trwała kompetencja wyróżniająca
✓ TAK →	✓ TAK →	✓ TAK →	✗ NIE →	Chwilowa przewaga konkurencyjna	Siła i kompetencja wyróżniająca
✓ TAK →	✓ TAK →	✗ NIE →	✗ NIE →	Chwilowa przewaga konkurencyjna	Siła i kompetencja wyróżniająca
✓ TAK →	✗ NIE →	✗ NIE →	✗ NIE →	Częściowa przewaga konkurencyjna	Siła
✗ NIE →	✗ TAK/NIE →	✗ TAK/NIE →	✗ TAK/NIE →	Brak przewagi konkurencyjnej	Słabość

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Rothaermel F.T., 2017, *Strategic Management: Concepts*, McGraw-Hill Education, 3 edition, New York; Barney J.B., Hesterly W.S., 2012, *Strategic Management and Competitive Advantage: Concepts and Cases*, 5th ed. Upper Saddle River, NJ: Pearson, s.103-104

Posługując się modelem VRIO wraz ze schematami pozwalającymi oszacować strategiczną przydatność zasobów (na przykład dziedzictwa kulturowego), można dokonać analizy potencjału strategicznego tych zasobów. Wychodząc z założenia, że zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu mają charakter dóbr o charakterze endogenicznym (wewnętrznym, lokalnym), specyficznym (poprzez swoją definicję, jak i konotacje z dziedzictwem trudnym), warto zauważyć, iż coraz częściej powinny odgrywać coraz istotniejszą rolę w przypadku strategicznego, rynkowego ich wykorzystywania, jak i w efekcie wzmocnienia atrakcyjności określonych terytoriów z perspektywy drzemiącego w nim potencjału.

Interpretując schemat zauważyć należy, iż posiadanie jednej z wyszczególnionych cech, nawet jeśli osiągnięte maksymalny poziom, może być niewystarczające do osiągnięcia pełnego potencjału strategicznego. Na przykład posiadanie jedynie zasobu wartościowego (V) nie czyni go automatycznie zasobem, w oparciu o który można budować trwałą przewagę konkurencyjną organizacji. Stan ten interpretowany będzie jako czynnik osłabiający w strategicznym rozumieniu zasobów, a przewaga organizacji budowana w oparciu o zasoby, będzie miała charakter częściowy. Dobra charakteryzujące się cechami świadczącymi o wartościowości (V), ale też rzadkości (R) dobra powodują, iż zasoby te mogą generować chwilową przewagę konkurencyjną. Wykorzystanie zasobu nie stworzy trwałej przewagi konkurencyjnej, natomiast fakt ten świadczyć może o pewnym potencjale (sile), który posiada organizacja. Zasób zarówno wartościowy (V), rzadki (R), ale i trudny do imitacji (I) jest z kolei klasyfikowany jako również osiągający chwilową przewagę konkurencyjną, lecz fakt trudnej imitowalności dobra, powoduje, iż organizacja wykorzystująca te zasoby, zdobywa tzw. przewagę pierwszego ruchu, tzn. jest pierwszą organizacją mogącą wykorzystać strategicznie dany zasób, osiągając

tymczasowo największe znaczenie na rynku. Z czasem jednak przewaga pierwszego ruchu zostaje zniwelowana i wówczas, aby organizacja mogła osiągnąć trwałą przewagę konkurencyjną potrzebne są zintegrowane działania odwołujące się do wszystkich elementów modelu. Komponent dobrego zorganizowania (O), jest elementem dopełniającym, gwarantującym pełne wykorzystanie zasobów, traktując go jako zasób mogący być w pełni uznany za taki o strategicznym charakterze czyli zorientowanym na osiągnięcie długoterminowych, horyzontalnych celów. Podsumowując zasoby strategiczne (z punktu widzenia polityki terytorialnej zasoby specyficzne) mają w rzeczywistości znaczący potencjał strategiczny, jeśli wszystkie kryteria modelu VRIO są zoptymalizowane. Niski poziom, chociażby jednej z cech, w sposób poważny zaburzać będzie potencjał konkurencyjny wybranych zasobów i tym samym osłabiać będzie ich zdolność do zaangażowania, jako czynników konkurencyjności w lokalną politykę rozwoju.

4. Wartość dziedzictwa według teorii kapitału kulturowego

Wartość dziedzictwa kulturowego może być też identyfikowana na gruncie ekonomiki kultury. Jak zauważa Katarzyna Obłąkowska-Kubiak, przedmiotem zainteresowania tej stosunkowo młodej nauki są szerokie związki ekonomii z dziedzictwem kulturowym (w szczególności skupione na sektorze kultury i przemysłach kreatywnych). Tradycyjnie badania w tym obszarze zorientowane są na identyfikację ekonomicznego znaczenia sektora kultury w rozwoju gospodarek krajowych i regionalnych (Obłąkowska-Kubiak, 2013:35-36). Ze względu na mnogość wykorzystywanych pojęć i odwołań do różnych, posiadających odrębną specyfikę obszarów o ekonomicznym podłożu, ekonomika kultury jawi się jako pojęcie szerokie, zakładające dopasowanie różnych idei ekonomicznych do specyfiki sektora kultury (Towse, 2011:34). Wydaje się więc, podążając za Dorotą Ilczuk, że szczególne znaczenie z punktu widzenia ustalania wartości dziedzictwa kulturowego ma identyfikacja faktów ekonomicznych i społecznego znaczenia kultury (Ilczuk, 2012: 98). Czynniki te stają się głównymi elementami wpływającymi na waluację dziedzictwa kulturowego na rynku, *„kultura jest bowiem wobec społeczeństwa, a także gospodarki i środowiska transcendentna i współprzesądza o wartościach społecznych, aspiracjach i kierunkach gospodarowania, a także sposobie traktowania środowiska przyrodniczego”* (Kiełczewski, 2013:139). Terminem pozostającym w bliskich związkach z ekonomiką kultury jest pojęcie kapitału kulturowego. Koncept ten posiada szerokie, wykraczające poza jedną dziedzinę naukową znaczenie (Zarycki 2009:12). Pierwotnie pojęcie to narodziło się w 1986r. i powiązane zostało z Bourdieuowską, antropologiczno-socjologiczną ideą tzw. kapitałów, które wedle autora utożsamiane były z opisem całości świata

społecznego (Stachowiak, Sinięcka, 2021:93). W myśl tej idei, składowymi tych kapitałów, były wymiary: społeczny, ekonomiczny, jak i przede wszystkim kulturowy (Zarycki, 2009:13; Bukowska i in., 2013:19). Ten ostatni, jak zauważa Pierre Bourdieu, jeśli jest dostatecznie wysoki, tzn. jednostka ma dostęp do odpowiednich zasobów edukacyjnych i zawodowych, powoduje, iż finalnie wpływa to na pozycję społeczną, którą osiąga. Głównym celem pracy Bourdieu było przede wszystkim zobiektywizowanie wpływu nierówności i problemu wykluczenia społecznego (Lis, Szerenos, 2009:32), niemniej pokłosiem jego pracy była pewnego rodzaju ekonomizacja socjologii i nauk o kulturze. Jak zauważa Tomasz Zarycki „*Sfery kultury i kontaktów społecznych stają się (...) w takiej optyce przedmiotem gry rynkowej i podlegają analizie za pomocą narzędzi wypracowanych przez nauki ekonomiczne*” (Zarycki, 2009:13). Wydaje się więc, że aspekty ekonomizacji kultury i relacji łączących kulturę z szeroko rozumianym rozwojem, w przypadku teorii kapitału kulturowego Bourdieu stały się przyczynkiem do dalszego eksplorowania myśli nadawania cech ekonomicznych dziedzictwu kulturowemu. Rozwinięcie koncepcji zaproponowanych przez Francuza, lecz potraktowane typowo z punktu widzenia ekonomiki kultury (a mniej socjologii) stało się przedmiotem zainteresowania australijskiego ekonomisty Davida Throsbiego. Zaproponowana przez niego teoria kapitału kulturowego zdaje się być pewnego rodzaju kontynuacją myślenia w kontekście społecznym, ale także i ekonomicznym nad dziedzictwem kulturowym. Throsby podkreśla przede wszystkim dualizm wartości, które są immanentną składową pojęcia kapitału kulturowego. Zauważa, iż na ów kapitał składają się komponenty wartości zarówno kulturowych, jak i ekonomicznych (Rys.11), rozpatrywane jako oddzielne zjawiska (Throsby, 2010:43).

Rysunek 11. Schemat ideowy składowych kapitału kulturowego Davida Throsby. Źródło: Opracowanie własne na podstawie. Throsby D., 2010, *Ekonomia i kultura*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 51

Kapitał kulturowy posiada zarówno charakter materialny (np. budynki, lokalizacje, dzielnice, dzieła sztuki itp.), jak i niematerialny (idee, praktyki, przekonania i wartości podzielane przez grup). Autor podkreśla także aspekt ekonomiczny kapitału kulturowego, tzn. zauważa, iż korzyści ekonomiczne czerpać można z obu typów dziedzictwa kulturowego.

Zauważa, że przedmiotem rynkowego postrzegania zasobu mogą stać się w sensie ekonomicznym wszystkie jego przejawy, gdzie zasoby te można kupić, sprzedać lub udostępnić w formie usługi, jak i chociażby podnieść ich wartość dzięki nowym inwestycjom, remontom itd. (Throsby, 2010: 52-53). Throsby ponadto zauważa, iż na pojęcie wartości kulturowych składa się wiele składowych, z których wyróżnia wartości: estetyczną, symboliczną, duchową, społeczną, historyczną i autentyczności. Proces nadawania cech wartości kulturowych może być definiowany ogólnie - gdzie wartość nadawana jest przez elity, specjalistów w zakresie dziedzictwa kulturowego, urzędników, polityków, bądź też oddolnie - gdzie wartość kulturowa mierzona jest zaangażowaniem społeczności lokalnych (Throsby, 2010:83-84). Charakterystyka składowych wraz z opisem prezentowana jest w Tabeli 9.

Tabela 9. Charakterystyka wartości kulturowych według teorii kapitału kulturowego.

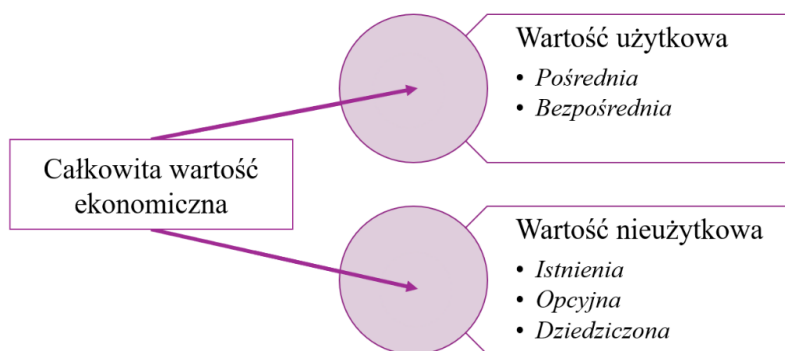
Składowa wartości kulturowej	Opis
Wartość estetyczna	Utożsamia się ją z pięknem, harmonią i innymi cechami estetycznymi danego dzieła w znaczeniu obiektywnym lub w subiektywnym zdaniu użytkownika/ konsumenta.
Wartość symboliczna	Dobro może mieć znaczenie symboliczne (historyczne, kulturowe, tradycyjne), które potwierdza i buduje poczucie tożsamości lokalnej społeczności. Wartość ta ma szczególne znaczenie w edukacji młodszej części społeczności.
Wartość duchowa	Dobro może mieć znaczenie duchowe (historyczne, kulturowe, tradycyjne), które potwierdza i buduje poczucie tożsamości nie tylko lokalnej społeczności, ale również użytkowników spoza danego obszaru. W ten sposób buduje poczucie zaufania kulturowego i więzi o charakterze lokalnym i ponadlokalnym. Świadomość, że podobne wartości duchowe są tworzone w różnych miejscach, przyczynia się do promowania dialogu międzykulturowego.
Wartość społeczna	Dobro może być postrzegane jako element wspólnych wartości i przekonań, dzięki czemu przyczynia się do łączenia grupy i budowania społeczności, wyjaśnia charakter danej społeczności, epoki, może wzbudzać poczucie tożsamości i identyfikacji z miejscem zamieszkania.
Wartość historyczna	Odzwierciedla charakter epoki, w której powstała, wzbogaca teraźniejszość, wskazując na ciągłość z przeszłością, pomaga w definiowaniu tożsamości, objawia się szacunkiem/celebracją kultury i jej artefaktów, które są dziedziczone z przeszłości.
Wartość autentyczności	Autentyczność jest uznawana za wartość samą w sobie, wiąże się unikalnością, oryginalnością i integralnością.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Throsby D., 2011, Ekonomia i kultura, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s.39-40;83.

Problematyka wartościowania dóbr kultury z punktu widzenia składowej wartości ekonomicznej naraża na problemy w doborze odpowiednich metod i narzędzi badawczych, pozwalających w miarodajny sposób dokonać wyceny ekonomicznej ich zasobów. Kapitału kulturowego nie można sprowadzić do roli konwencjonalnych dóbr i usług (Kiełczewski 2013:140). Zależność tę Throsby, proponuje ujmować w sposób analogiczny jak w dziedzinie

ekologii, tzn. korzystając z podobnych technik i metod jak przy ocenie wartości walorów środowiskowych (Throsby, 2010:142, 79-81)¹⁵ Proces oceny wartości ekonomicznej dóbr kultury proponuje poprzedzić analizą kosztów i korzyści, uwzględniających też efekty zewnętrzne danego przedsięwzięcia (*ang. Cost-Benefit Analysis, CBA*). Throsby zauważa, iż koszty dziedzictwa wiążą się z pracami projektowymi nad samym zasobem (np. remonty, modernizacje, renowacje itd.), sugerując tym samym, iż koszty w analizie CBA odnosić się będą przede wszystkim do ponoszonych z góry wydatków służących zabezpieczeniu obecnych i przyszłych korzyści z danego przedsięwzięcia (np. praca ekspertów i techników, koszty remontu, modernizacji). W przypadku oszacowania korzyści Throsby sugeruje zastosowanie modelu zmierzającego do określenia całkowitej wartości ekonomicznej - TEV (*ang. Total Economic Value*), umożliwiającego koncentrację na aspektach bezpośrednich korzyści wynikających z użytkowania danego dobra, jak i korzyści związanych z samym jego istnieniem. Efekty zewnętrzne utożsamia z korzystnymi lub kosztownymi skutkami ubocznymi, wpływającymi na pozostałe podmioty gospodarcze (Throsby 2010: 76-78).

Rozumienie pojęcia TEV we współczesnej literaturze przedmiotu jest różnie interpretowane i operacjonalizowane (Dushin, Yurak, 2019). Niemniej cechą wspólną definicji TEV jest idea, w której na całkowitą wartość ekonomiczną dobra składa się zarówno wartość użytkowa, jak i nieużytkowa dobra (Adger, i in., 1995: 286; Żylicz, 2017: 115-116; Adamus, Przygodzki 2022:48). Ponadto, jak zauważa Tadeusz Liziński często dążąc do osiągnięcia całkowitej wartości ekonomicznej danego dobra: „w teorii i w praktyce można pominąć podział na wartość użytkową i nieużytkową, a należy rozważać ją jako pełną wartość ekonomiczną” (Liziński, 2012: 153). Schemat ideowy koncepcji TEV prezentuje Rys.12.

Rysunek 12. Koncepcja całkowitej wartości ekonomicznej dobra (TEV). Źródło: Opracowanie własne.

¹⁵ Więcej o technikach i metodach wartościowania zasobów o charakterze nierynkowym znajduje się w punkcie 5 niniejszego rozdziału

Poprzez wartość użytkową rozumie się najczęściej wartość wynikającą z użyteczności danego dobra, kształtowaną w sposób pośredni, jak i bezpośredni. Wskazuje się tutaj najczęściej korzyści wynikające z użyteczności dobra (np. doświadczenia konsumpcyjne użytkowników dziedzictwa kulturowego), które generują bezpośrednio, lub też pośrednio wartość użytkową. Do wartości bezpośredniej należą najczęściej aktywa dziedzictwa, oraz wartości świadczonych usług (np. cena biletu do muzeum, cena noclegu za obiekt w obiekcie zabytkowym, cena nieruchomości zabytkowej, itd.). Pośrednia wartość użytkowa uzyskiwana jest przy użyciu danego dobra, dostrzegana jest w odniesieniu do jakości życia, doznań estetycznych i duchowych, a także kształtowania tożsamości indywidualnej i zbiorowej, przydatności edukacyjnej oraz utrzymania i wzmacniania kapitału społecznego (Murzyn-Kupisz, 2013: 241; Żylicz, 2017: 115-116; Adamus, Przygodzki, 2022: 47).

Wartość nieużytkowa z kolei utożsamiana jest z percepcją dóbr kultury w kontekście dóbr o charakterze publicznym. Dobra kultury mogą być cenne dla pojedynczych osób lub danych społeczności, nawet jeśli nie są bezpośrednio przez nie nabywane czy też konsumowane. Istotny jest sam fakt istnienia jakiegoś składnika dziedzictwa kulturowego, który może być postrzegany jako wartość sama w sobie, stwarzając tym samym możliwość pozostawiania po sobie spuścizny kulturowej (Murzyn-Kupisz, 2013: 241-243). W myśl tej optyki, wyróżnia się trzy podstawowe rodzaje wartości nieużytkowej wchodzące w skład całkowitej wartości ekonomicznej dobra. Za Throsbym (Throsby, 2010: 78) są to:

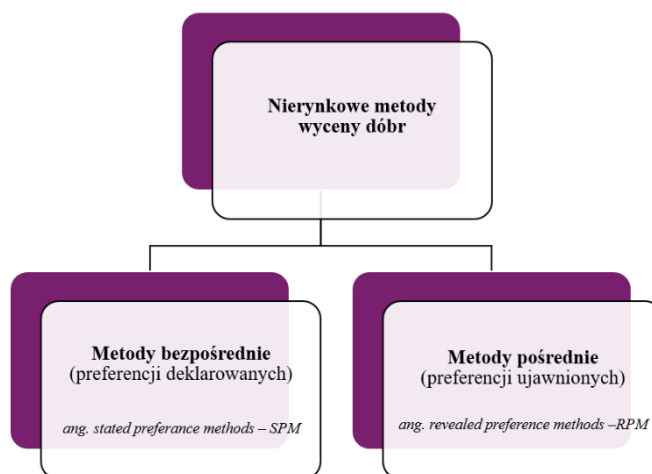
- **wartość istnienia**, gdzie wartość wynika z samego faktu istnienia określonych zasobów, nawet jeżeli pojedyncze osoby czy społeczności nie korzystają z nich bezpośrednio na co dzień i nie planują tego w przyszłości,
- **wartość opcyjna**, gdzie kluczowe jest zachowanie szans na możliwość przyszłego skorzystania z usług świadczonych przez dziedzictwo kulturowe,
- **wartość dziedziczona (spuścizny)**, gdzie kluczową cechą wyróżniającą tę wartość jest satysfakcja wynikająca z możliwości pozostawienia spuścizny kulturowej przyszłym pokoleniom.

Sposób znajdowania wartości w dziedzictwie kulturowym z punktu widzenia ekonomiki kultury pozwala na kompromis i międzysektorowe porozumienie z jednej strony pomiędzy historykami sztuki i konserwatorami, a z drugiej strony ekonomistami. Kompromis pomiędzy wartością kulturową i wartością ekonomiczną, gdzie zasoby dziedzictwa kulturowego traktowane są jako wieloaspektowe aktywa kapitałowe przyczynia się do urynkwienia dziedzictwa kulturowego z poszanowaniem cech świadczących o wartości kulturowej danego

zasobu. Wydaje się więc, że sposób w jaki Throsby opisuje zależności wchodzące w skład kapitału kulturowego są narzędziem mogącym przyczynić się z jednej strony do wzmocnienia użyteczności i produktywności dziedzictwa kulturowego w sensie ekonomicznym, z drugiej strony, do wzmocnienia ochrony i autentyczności dziedzictwa kulturowego z punktu widzenia wartości kulturowej. Obydwie te perspektywy są równie istotne z perspektywy zachowania spuścizny kulturowej, jako czynnika rozwoju określonego terytorium.

David Throsby, tłumacząc pojęcie kapitału kulturowego, sugerował szacowanie ekonomicznej wartości dziedzictwa kulturowego, wykorzystując metody i techniki wyceny dóbr kultury w sposób synonimiczny do estymowania wartości dóbr środowiskowych. Podobieństwo w tym sensie szczególnie uwidacznia się w przypadku dziedzictwa architektonicznego, gdzie winno się traktować je na zasadzie dóbr o charakterze publicznym: *„Wycena nieruchomości nietypowych, które pełnią funkcje historyczne, kulturowe, naukowe, dokonywana jest na podstawie alternatywnych metod wyceny. Wynika to z faktu, że nieruchomości takie najczęściej zaliczane są do kategorii dóbr publicznych. Dobro publiczne cechuje niemożliwość wykluczenia kogokolwiek z jego konsumpcji. Korzystanie z niego przez jedną osobę nie ogranicza możliwości korzystania z niego przez innych konsumentów. Te właściwości dobra publicznego powodują, iż ma ono charakter nierynkowy”* (Przygodzki, Adamus, 2022: 63). Ruth Towse z kolei widzi analogię dziedzictwa architektonicznego do placówek muzealnych, kładąc nacisk na fakt iż na przykład oba typy zasobów często korzystają z: publicznych środków budżetowych, wiedzy eksperckiej służącej stymulacji popytu na dobra i usługi generowane przez dobro, jak i są generatorem wielu pochodnych produktów (Towse, 2011: 268). Mając to na uwadze podkreśla się przede wszystkim konieczność koncentracji na docelowych interesariuszach przedsięwzięcia. Throsby konstatuje, iż określenie beneficjentów danego zamierzenia pozwoli określić zarówno korzyści użytkowe, jak i nieużytkowe z danego dobra, dążąc tym samym do oszacowania zapotrzebowania na dane dobro (Throsby, 2010: 79). Określenie wartości użytkowej, utożsamiane jest z ustaleniem wartości czerpanej z bezpośredniego korzystania z danego dobra (a więc wiąże się z prognozowaniem pewnego rodzaju popytu na dane dobro). Wartość ta przyjmuje charakter pieniężny, zatem dość łatwy do ujęcia w postaci np. ceny biletu wstępu do muzeum, kosztu noclegu w obiekcie zabytkowym itd. (Murzyn-Kupisz, 2013: 241). Sytuacja komplikuje się, gdy waluator zamierza ustalić ekonomiczną wartość nieużytkową danego dobra, utożsamianą z analogią dziedzictwa kulturowego do kategorii dóbr publicznych. Cechy takie jak: niekonkurencyjność i niewyłączność dziedzictwa (dziedzictwo kulturowe jest zazwyczaj dostępne dla wielu osób

jednocześnie bez zmniejszania jego dostępności dla innych), generowanie za pomocą dziedzictwa korzyści zewnętrznych (i efektów mnożnikowych), altruistyczne postrzeganie dziedzictwa kulturowego (związane z hedonistyczną potrzebą protekcji danego dobra kultury, wzmacniając znaczenie danego obiektu dla przyszłych pokoleń), jak i angażowanie różnych aktorów (podmiotów) na rynku w ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego w przestrzeni, powoduje, iż określenie wartości niewynikającej wprost z jego użyteczności staje się niemiarodajne w przypadku korzystania z typowych (wykorzystywanych rynkowo) metod wyceny. Należy zauważyć, iż w przypadku kiedy popyt rynkowy nie odzwierciedla w pełni gotowości do zapłaty za skorzystanie z danego dobra, a wartość dobra nie jest wyrażona ceną, charakterystyka podstawowych cech podaży, w tym identyfikacja wartości, niezbędna dla optymalizacji ceny powinna być oparta o metody wyceny alternatywnej (metody wyceny dóbr nierynkowych). Wyróżnia się dwie grupy takich metod. Są nimi: metody bezpośrednie (opierające się na deklarowanych preferencjach) i metody pośrednie (bazujące na preferencjach ujawnionych) (Rys. 13).

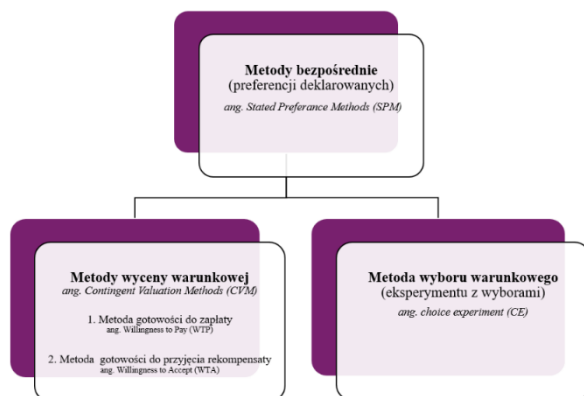
Rysunek 13. Alternatywne metody wyceny dóbr o charakterze nierynkowym. Źródło: Opracowanie własne.

Dobór ostatecznego modelu szacowania wartości przy pomocy nierynkowych (alternatywnych) metod jest kwestią wymagającą od badacza zrozumienia specyfiki zarówno samego zasobu, jak i koncentracji na celu i charakterze badania. Nie wszystkie metody nadają się w jednakowym stopniu do wyceny dóbr kultury (Kachniewska, Para, 2016: 66). Aby uzyskać wiarygodne wyniki, często warto stosować kombinację obu metod lub uzupełniać je innymi technikami wyceny. Ponadto warto zauważyć, że nie cały wachlarz metod alternatywnej wyceny zasobów stosuje się powszechnie w przypadku zasobów dziedzictwa kulturowego. Throsby w swojej publikacji *Ekonomia i kultura* (Throsby, 2011: 79-81) wyszczególnia trzy

metody z powodzeniem stosowane w przypadku dziedzictwa kulturowego¹⁶. Z kolei Michel Vernieres i in. w publikacji *Methods for the Economic Valuation of Urban Heritage: A Sustainability-based Approach* (Verniers i in., 2012: 72-81) sugeruje w przypadku powiązania problematyki wyceny dziedzictwa kulturowego z teorią TEV szerokie wykorzystywanie metod wszystkich dostępnych metod bezpośrednich¹⁷, jak i dwóch metod pośrednich¹⁸. Przygodzki i Adamus zaznaczają w publikacji *Ekonomiczna wartość przestrzeni publicznych* (2022:64-83), iż pomimo szerokiego spektrum dostępnych metod wyceny dóbr dziedzictwa kulturowego szczególnie użyteczne są metody bezpośrednie oraz wśród pośrednich -metody cen hedonicznych i kosztów podróży¹⁹. Biorąc pod uwagę dostosowanie narzędzi służącym obiektywnemu i powszechnemu procesowi wyceny dziedzictwa kulturowego charakterystykę skoncentrowano na metodach wyceny dóbr kultury, które najczęściej są przedmiotem analizy badaczy.

5. Bezpośrednie metody wyceny wartości ekonomicznej dziedzictwa kulturowego

Generalizując, przyjąć można, iż **metody deklarowane** (*ang. stated preference methods-SPM*) charakteryzują się bezpośrednim zbieraniem danych od użytkowników dóbr lub usług na temat preferencji związanych ze skorzystaniem z danego zasobu. Wyróżnia się dwie główne grupy metod bazujących na badaniu deklarowanych preferencji respondentów (Rys. 14).

Rysunek 14. Metody bezpośrednie wyceny dóbr o charakterze nierynkowym stosowane w procesie waluacji dziedzictwa kulturowego. Źródło: Opracowanie własne.

¹⁶ Są nimi: Metoda kosztu podróży, metoda cen hedonicznych, jak i metoda wyceny warunkowej.

¹⁷ Bazujących na metodyce wyceny warunkowej, jak i wyboru warunkowanego w różnych konfiguracjach

¹⁸ Wskazywana jest metoda cen hedonicznych, jak i metoda kosztu podróży

¹⁹ Wspominana jest także metoda transferu korzyści, lecz jak zauważa zespół: „Stosunkowo rzadko wycenia się inne dobra nierynkowe metodą transferu korzyści”

Pierwszą metodą mającą za zadanie ustalenie wartości są tzw. metody wchodzące w skład **wyceny warunkowej** (*ang. contingent valuation methods (CVM)*). W grupie metod bazujących na wycenie warunkowej wyróżnia się **metodę gotowości za zapłatę za możliwość skorzystania z danego dobra** (*ang. willingness to pay (WTP)*) lub **gotowości do akceptacji z tytułu odszkodowania wynikającego ze zmiany w dostępności lub jakości dóbr** (*ang. willingness to accept (WTA)*). Metody te, chociaż różnią się parametrem świadczącym o wycenie (WTP mierzy wartość, jaką respondent przypisuje poprawie warunków lub otrzymaniu określonej korzyści, natomiast WTA mierzy wartość, jaką ludzie przypisują rekompensacie za stratę lub pogorszenie warunków związanych z korzystaniem z danego dobra), przyjmują scenariusz zakładający bezpośrednie zwrócenie się do respondenta na temat hipotetycznego (w rzeczywistości nie występującego i niepodlegającego wymianie na rynku) dobra. Metoda wyceny warunkowej wskazywana jest często jako podstawowa metoda służąca wycenie dziedzictwa architektonicznego: „*W ekonomii kultury (metody wyceny warunkowej) są szeroko stosowane w kontekście (...) renowacji i utrzymania konkretnych budynków, grup budynków, a nawet całych miast. (...) Badania metody wyceny warunkowej wykorzystywane są przy planowaniu, jak duże środki można przeznaczyć na konkretne projekty*” (Towse 2011:179). David Throsby z kolei zauważa, iż „*wycena warunkowa jest najszerzej używaną metodą pomiaru korzyści nierynkowych na gruncie analizy ekonomicznej*” (Throsby, 2010:81). W przypadku ekonomii kultury, a więc odnosząc się do tematyki wyceny dziedzictwa kulturowego, badania wykorzystujące metody wyceny warunkowej prowadzone były w kontekście badania wartości:

- **kościółów i miejsc kultu religijnego** (np. Maddison, 2001; Mourato, i in., 2002; Pollicino, Daneshdoust, 2015.)
- **teatrów i placówek kultury** (np. Hansen, 1997; Santagata, Signorello, 2000.)
- **miejsc i krajobrazów kulturowo-historycznych** (np. Agostini, 1998; Maddison, Mourato, Kling, i in., 2001; Kakiuchi, Yoshida, 2002; Pollicino, Maddison, 2004; Dutta, i in., 2005; Ruijgrok, 2006; Sukchitpinoy, Chokethaworn, 2012; Chea, 2019; Tan, 2020.)
- **budynków i infrastruktury górniczej** (np. Kim, i in., 2007; Gražulevičiūtė-Vileniškė, i in., 2011; Mazadiego, i in., 2019; Sokołowicz, Przygodzki, 2020; Przygodzki, Waleski, 2021; Sokołowicz 2022.)

Drugim rodzajem metod bazujących na deklarowanych preferencjach respondentów są metody **wyboru warunkowego** (*ang. choice experiment (CE)*). Synonimicznie jak ma to miejsce w przypadku metod bazujących na określeniu gotowości za zapłatę, metody wyboru warunkowego bazują na stworzeniu hipotetycznego rynku dotyczącego danego przejawu dziedzictwa kulturowego, gdzie respondent (w formie porównań – alternatywnych scenariuszy) ma postawić się przed problemem oszacowania wartości zasobu poprzez pryzmat nadawanych kompleksowo cech, utożsamianych z alternatywnymi użytecznościami określonego dziedzictwa. Efektem tej pracy jest uszeregowanie poszczególnych scenariuszy od najbardziej do najmniej preferowanych. Przy czym scenariusze wcześniej zostają wycenione, stąd preferencje wyboru odwołują się nie tylko do charakterystyki jakościowej dziedzictwa, ale przede wszystkim do kosztów wyrażonych w pieniądzu i potencjalnych korzyści rynkowych wynikających z ich alternatywnych użyteczności. W metodzie tej uwzględnia się także często wartość wyceny w czasie. W konsekwencji wybranemu - preferowanemu scenariuszowi przypisana jest wartość rynkowa (Kachniewska, Para 2016:66). Badania wykorzystujące warunkowe metody wyboru prowadzone w obszarze dziedzictwa kulturowego przez m.in.: Alexandros, Jaffry, 2005; Kinghorn, Willis, 2008; Bravi, Gasca, 2014; Durán, i in., 2015, Oppio i in., 2017; Missaoui, i in., 2023; Zhao, Chan, 2023; Bertacchini, Frontuto, 2024; Karayazi i in., 2024.

Metody bazujące na preferencjach deklarowanych (CVM) pomimo tego, iż są powszechnie stosowane w przypadku szacowania wartości dóbr kultury posiadają mocne i słabe strony. Wśród plusów stosowania metod wyceny warunkowej (WTP i WTA) można wymienić przede wszystkim intuicyjność pytań. Obie metody zakładają bezpośredniość określenia wartości ekonomicznej dziedzictwa, gdzie od razu konsumenci przypisują danemu dobru lub usłudze pewną wartość (w zależności od przyjętej metodologii - utożsamianą z możliwością ochrony, bądź też z opłatą za skorzystanie z danego dobra). Jest to zatem metoda dość prosta do zrozumienia zarówno dla respondentów, jak i dla analityków. Łatwość generowania pytań (w systemie WTP i WTA) sprzyja też integracji przedmiotowej pytań (np. odnoszącego się do większej liczby analizowanych budynków dziedzictwa architektonicznego). Oprócz tego metody te jawią się jako istotny instrument wartościujący w analizie kosztów i korzyści generowanych z danej inwestycji, pomagając w prosty i szybki sposób określić, czy dane przedsięwzięcie jest ekonomicznie uzasadnione. Niestety metody te posiadają też pewne wady. Wskazuje się przede wszystkim na dość dużą hipotetyczność przedstawianych pytań, tzn. po pierwsze respondenci mogą mieć trudności z wyobrażeniem sobie sytuacji, w której

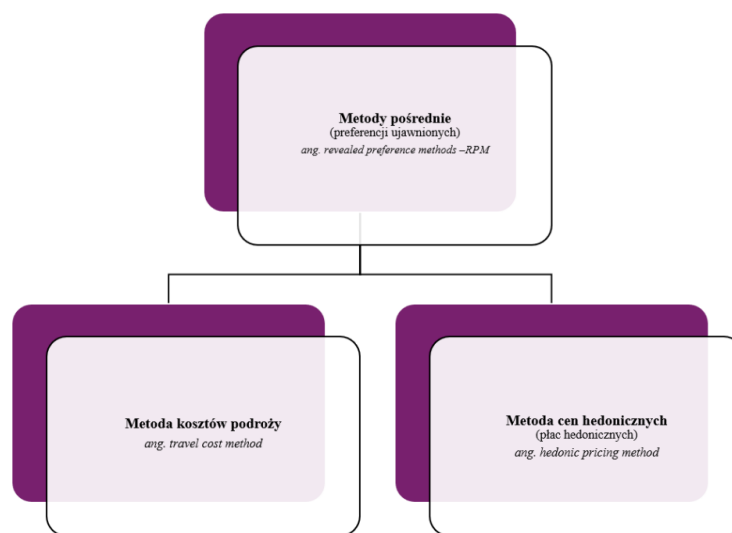
zobligowani są do ponoszenia opłat za możliwość ze skorzystania/ zabezpieczenia danego dobra (budzić to może pewnego rodzaju zakłopotanie respondenta). Po drugie, hipotetyczny charakter pytań powoduje również, iż respondenci mogą celowo zaniżać swoje odpowiedzi, aby unikać płacenia więcej w rzeczywistych sytuacjach (w przypadku badania WTP), bądź też oczekując większych rekompensat (w przypadku badania WTA).

W przypadku korzyści ze stosowania metod opartych na wyborze deklarowanym (CE) wskazuje się przede wszystkim bardziej dokładny charakter badań, niż ma to miejsce w przypadku badań opartych na metodach CVM. Ma to związek z samym charakterem badań, koncentrującym się na przygotowaniu przez badacza odpowiednich, hipotetycznych scenariuszy. Scenariusze te z jednej strony finalnie dają odpowiedź na poznanie preferencji i wartościowania dóbr przez różne grupy społeczne (co z punktu badawczego zwiększa jakość samego badania), z drugiej zaś wskazać mogą różnice w interpretacji pytań przez respondentów. Wymagana więc jest duża staranność zarówno w kwestii konstrukcji pytań badawczych (proponowane scenariusze powinny być realistyczne i wiarygodne), jak i opracowywania samych scenariuszy (wymagających indywidualnego potraktowania każdego obiektu dziedzictwa kulturowego). Indywidualne potraktowanie każdego z dóbr kultury poddawanych wycenie metodą opartą na wyborze deklarowanym, powoduje, iż badania te jawią się jako badania trudne do realizacji, kosztochłonne, jak i czasochłonne. W przypadku analizy odpowiedzi uzyskanych z badań przeprowadzanych metodą CE, wskazuje się również na ryzyko udzielania odpowiedzi społecznie pożądanых. Szczególne w przypadku niefachowo przygotowanych kwestionariuszy, respondenci wskazują odpowiedzi społecznie akceptowalne lub też zgodne z oczekiwaniami badaczy, co oczywiście zafałszowuje obraz rzeczywistości.

6. Pośrednie metody wyceny wartości ekonomicznej dziedzictwa kulturowego

Metody pośrednie (ang. *revealed preference methods (RPM)*), w odróżnieniu od grupy metod bezpośrednich (SPM) odwołują się do tzw. rynków zastępczych, związanymi z preferencjami konsumentów, bazujących na realnie ujawnionych działaniach, gdzie konsumenci sprzedają i kupują dobra komplementarne w stosunku do określonych zasobów dziedzictwa historycznego. (Bogdani, 2015; Żylicz, 2017:117; Przygodzki, Adamus, 2022: 72). Wyróżnia się dwie najczęściej stosowane grupy metod pośrednich wyceny dziedzictwa kulturowego. Bazując na literaturze przedmiotu wymienić należy metodę kosztów podróży, jak metodę cen hedonicznych. Pozostałe metody: unikania, substytucyjne, transferu korzyści,

pomimo tego, iż często wyszczególnianie są w przypadku dostępnych metod wyceny nierynkowej (dóbr środowiskowych), są stosowane rzadko w przypadku problematyki wyceny dziedzictwa kulturowego (Rys. 15).

Rysunek 15. Metody pośrednie wyceny dóbr o charakterze nierynkowym najczęściej stosowane w procesie waluacji dziedzictwa kulturowego. Źródło: Opracowanie własne.

Jedną z częściej wskazywanych i wykorzystywanych metod pośrednich wyceny dóbr o charakterze nierynkowym jest **metoda kosztów podróży** (*ang. travel cost method (TCM)*) (Czyżewski, i in., 2018: 48). Podstawą tej metody jest założenie, że koszty poniesione przez odwiedzających na podróż do danego miejsca mogą być użyte jako miernik wartości jaki przywiązywany jest do tego miejsca. Metoda kosztu podróży wykorzystuje dane o rzeczywistych wydatkach ponoszonych przez odwiedzających, co może odzwierciedlać ich rzeczywiste preferencje (Żylicz, 2017: 117). Metoda ta stosowana jest w różnych wariantach, na przykład jako metoda indywidualnych kosztów podróży (*ang. individual travel cost method (ITCM)*), metoda strefowych kosztów podróży (*ang. zonal travel cost method (ZTCM)*), czy też losowym modelem użyteczności (*ang. random utility maximization (RUM)*) (Zawilińska 2014:121; Przygodzki, Adamus, 2022: 121). Biorąc pod uwagę różnice metodologiczne, zmienia się również ujmowanie samej metody. W podstawowym rozumieniu uwzględnia się jedynie same koszty dojazdu do danego miejsca. Postrzegając szerzej koszty podróży, dolicza się także wartość czasu poświęconego na przyjazd w dane miejsce. W najszerszym ujęciu koszt podróży utożsamiany jest z całością wydatków poniesionych przez turystę w związku z danym wyjazdem (koszty dojazdu, noclegów, wyżywienia, biletów wstępu, oraz wartości czasu poświęconego na dany wyraz oraz powrót do domu) (Panasiuk, 2001; Zawilińska, 2014: 121). W przypadku wartościowania przejawów dziedzictwa kulturowego grupą metod TCM

wyróżnić można badania np. Martin, 1994; Poor, Smith, 2004; Alberini, Longo, 2006; Liziński, Bukowski, 2008; Han, i in., 2013; Bosek, Mazurkiewicz, 2015; Pérez-Álvarez i in., 2016; Torres-Ortega, i in., 2018; Islam, Farjana, 2020.

Wykorzystanie metody TCM cechuje względna prostota w warstwie przygotowania, np. w odróżnieniu od metody CVM, WTA, nie opiera się ona na hipotetycznych scenariuszach, a jedynie na pewnego rodzaju ocenie sytuacji wykorzystującej dane o rzeczywistych wydatkach ponoszonych przez respondenta. W konsekwencji daje to dużo informacji zarówno o kosztach podróży (atrakcyjności zasobu), jak i pozwala na powiązanie wydatków (ponoszonych na skorzystanie z danego obiektu) z konkretnymi danymi demograficznymi (co pozwala lepiej stargetować dany przejaw dziedzictwa kulturowego pod kątem klientów docelowych). Z drugiej strony największy zarzut wobec metody dotyczy kwestii zniekształceń wyników badania w przypadku osób, które łączą wizytę w miejscu rekreacyjnym z innymi celami podróży, wówczas szczególna trudność dotyczy szacowania samej wartości konkretnego przejawu dziedzictwa kulturowego na tle wszystkich ponoszonych na poczet podróży wydatków.

Kolejną metodą pośrednią jest **metoda cen hedonicznych** (*ang. hedonic pricing method* (HPM)). Metoda ta zakłada pozyskanie ceny danego dobra poprzez ustalenie jak bardzo dane dobro wpływa na cenę innego dobra poprzez zsumowanie składowych. Badacze analizują liczbę transakcji i szukają korelacji cen z wieloma atrybutami, które mogłyby wpływać na cenę (Żylicz, 2017: 118). Cenę ustala się zatem poprzez określenie ceny dobra nierynkowego, przypisując mu ceny dóbr rynkowych będących z nim w ścisłych relacjach. Różnica w cenie dóbr rynkowych utożsamiana jest jako wartość dóbr nierynkowych związanych ze zmienionym atrybutem (Maciejak, Grzelak, 2013: 145-146, Zawilińska, 2014: 121-122; Żylicz, 2017: 118). Przyjąć więc można, iż metoda cen hedonicznych jest użytecznym narzędziem do wyceny wartości niematerialnych i oceny wpływu różnych cech zasobu na ceny rynkowe. Metodę tę w przypadku dziedzictwa kulturowego stosowali m.in.: Deodhar, 2004; Ruijgrok, 2006; Sheppard, 2010; Sander, Haight, 2012; Lazrak, i in., 2014, Li, i in., 2018; Rudokas, i in., 2019; Akbarishahabi, 2022; Dell'Anna, 2022.

Metoda cen hedonicznych również posiada pewne ograniczenia wynikające z samej morfologii. Istotnym problemem hedonicznych analiz cen jest to, że zmienne mające wpływ na wartość nieruchomości są różne, a uzyskane wyniki należy traktować jednostkowo. Efektem tej tezy mogą być trudności w generalizowaniu wyników badania na inne rynki lub regiony, ze względu na specyficzne uwarunkowania lokalne, jak i sam charakter (unikatowość w przyjętej

skali) zasobów dziedzictwa kulturowego. Również w wielu przypadkach brakuje wystarczających danych rynkowych dotyczących transakcji obiektów dziedzictwa kulturowego. Natomiast niewątpliwą zaletą koncepcji opierających się na metodach wyceny cen hedonicznych jest ich szerokie zastosowanie, tzn. metoda ta stosowana może być w różnych sektorach dziedzictwa, w szczególności przypadku wyceny nieruchomości zabytkowych, czy też turystyce.

Rozdział 4. Znaczenie i potencjał dziedzictwa kulturowego socmodernizmu - metodologia badań

1. Luka badawcza i cele badania

Niniejsze praca zatytułowana *„Znaczenie trudnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w rozwoju polskich miast”* koncentruje się na badaniach z zakresu gospodarki przestrzennej, niemniej z uwagi na przedmiot badań posiada wiele wątków interdyscyplinarnych sięgających do dorobku ekonomii, socjologii, historii sztuki i architektury. Temat odwołuje się do identyfikacji znaczenia spuścizny socmodernizmu i możliwości wykorzystania tego potencjału w procesach rozwoju lokalnego. Ten kierunek badań nadal można uznać za niszowy zarówno z perspektywy naukowej, jak i potrzeb praktyki. Studia w tym obszarze potwierdziły, iż wnioski Moniki Murzyn-Kupisz z 2010 r. pozostają aktualne, szczególnie w odniesieniu do naznaczonej „stygmatami przeszłości” spuścizny dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Badaczka zauważyła wówczas, iż: *„problematyka dziedzictwa kulturowego, jako współczesnego zasobu rozwojowego nie znalazła dotychczas wystarczającego odzwierciedlenia w prowadzonych w Polsce pracach naukowych z dziedziny polityki i gospodarki regionalnej oraz lokalnej (...), wynika to przede wszystkim z faktu, iż dziedzictwo nadal jest najczęściej postrzegane jako domena nauk humanistycznych. Jakiegokolwiek rozważania pod kątem ekonomicznym prowadzono jedynie z punktu widzenia rynku turystyki lub dzieł sztuki.”* (Murzyn-Kupisz, 2010:63). W szczególności dziedzictwo kulturowe socmodernizmu najczęściej jest przedmiotem badań diagnostycznych, dokumentacyjnych, często polegających na analizie studiów przypadków, natomiast brak jest szerszego, systemowego podejścia, traktującego dziedzictwo kulturowe socmodernizmu, jako składnik kapitału terytorialnego, istotnego z perspektywy zaangażowania w procesy rozwoju lokalnego. Badanie dorobku spuścizny socmodernizmu wydaje się więc koniecznością, bowiem są to zasoby z jednej strony powszechne w przestrzeni polskich miast, z drugiej ważne, bo świadczące m.in. o historii kraju i losach jego mieszkańców, a także istotne z perspektywy historii sztuki. Socmodernizm, jako styl architektoniczny i urbanistyczny, odegrał ważną rolę w kształtowaniu przestrzeni miejskich w drugiej połowie XX wieku, gdzie z jednej strony był narzędziem interwencji politycznej i symbolem przynależności do krajów grupy RWPG, z drugiej strony, był odpowiedzią na zapotrzebowanie gospodarcze zdegradowanego po wojnie kraju. Trudno fakty te ignorować. Nieuzasadnione w opinii autora pracy jest także, usuwanie dowodów tej historii z przestrzeni miast. Niemniej obojętność i brak działań, w obliczu negatywnej percepcji (cech trudnego dziedzictwa kulturowego, jak wskazano wcześniej),

powoduje sukcesywne znikanie tych obiektów z krajobrazów miast. Niedocenywanie wartości zasobów dziedzictwa socmodernizmu, w opinii autora, jest kluczową kwestią i potencjalną determinantą jego ochrony. Wydaje się więc, iż identyfikacja zmiennych wpływających na postrzeganie zasobów socmodernizmu może mieć kluczowe znaczenie dla pełniejszego zrozumienia zarówno historii oraz procesów społeczno-ekonomicznych tamtego okresu, jak i przede wszystkim może być argumentem teraźniejszych działań wzmacniających efektywność ekonomiczną wykorzystania tych zasobów, jak i skuteczność ich ochrony. Zasób uznany za cenny, nawet jeśli jest naznaczony stygmatami przeszłości, może generować korzyści ekonomiczne, które to będą jednocześnie determinantą zmiany jego postrzegania. Ekstremalnymi przykładami tego typu procesów, w odniesieniu do dziedzictwa trudnego są: obóz koncentracyjny Auschwitz-Birkenau, który jawi się jako najpopularniejsze i najczęściej odwiedzana placówka tego typu w Polsce (wyborcza.pl, 2024), bądź też kompleks urbanistyczny Nowa Huta. Dziedzictwo socmodernizmu, jako jeden z przejawów dziedzictwa trudnego wydaje się, iż jest zasobem ciągle nieodkrytym. Potencjał, który posiada jest obiektem zainteresowania przede wszystkim historyków sztuki, ale również powinien być traktowany jako zasób wzmacniający konkurencyjność lokalnych i regionalnych gospodarek, determinujących ich procesy rozwoju. Obszar gospodarki przestrzennej stanowi w tym zakresie lukę badawczą. W opinii autora zrozumienie sposobu postrzegania dziedzictwa kulturowego socmodernizmu z jednej strony przyczyni się do zachowania najbardziej cennych jego przejawów, z drugiej strony, dzięki analizie percepcji przez różnych interesariuszy dziedzictwa socmodernizmu, można będzie lepiej zrozumieć mechanizmy wpływające na jego wartość, a w konsekwencji na zarządzanie. Finalnie może przyczynić się to do skuteczniejszej, długoterminowej polityki jednostek samorządów terytorialnych, pozwalając im na opracowanie skuteczniejszych strategii ochrony i promocji zasobów, a także zachowanie i właściwą promocję najcenniejszych ich przejawów w krajobrazie miast.

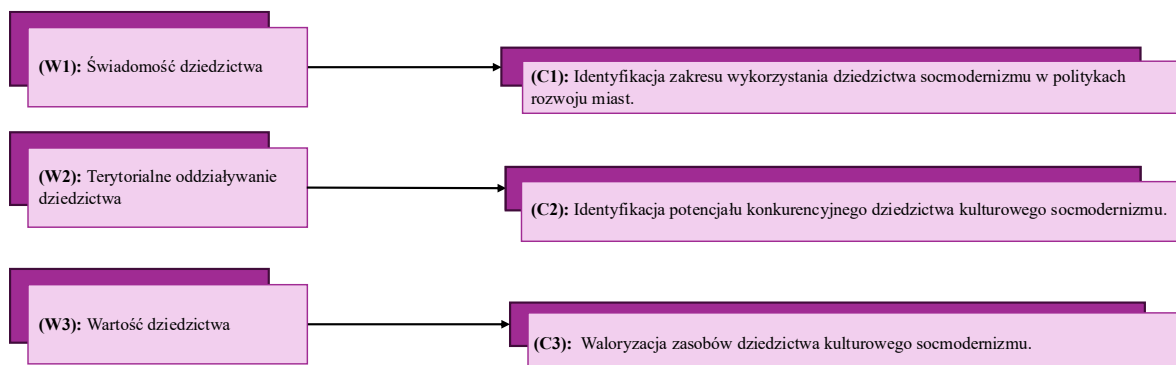
Głównym celem badań jest **identyfikacja znaczenia i potencjału dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w procesach rozwoju miast w Polsce**. Cel zaplanowany został do realizacji w trzech wymiarach (W). Po pierwsze badania dotyczą identyfikacji poziomu świadomości zasobów trudnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu (W1). Po drugie, z perspektywy kapitału terytorialnego, identyfikacji potencjału do становienia aktywów endogenicznych w procesach rozwoju lokalnego (W2). Trzecim wymiarem, powiązany z poprzednimi, jest identyfikacja percepcji wartości wybranych obiektów trudnego dziedzictwa socmodernistycznego (W3).

Operacjonalizując proces badawczy, przyjęto trzy cele szczegółowe (C) bezpośrednio powiązane z poszczególnymi wymiarami realizacji badań (Rys. 16):

C1: Identyfikacja zakresu wykorzystania dziedzictwa socmodernizmu w politykach rozwoju miast.

C2: Identyfikacja potencjału konkurencyjnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.

C3: Waloryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.

Rysunek 16. Powiązanie wymiarów badań z identyfikacją celów szczegółowych. Źródło: Opracowanie własne.

2. Hipotezy i pytania badawcze

W kolejnym etapie operacjonalizacji przygotowano hipotezy badawcze, oraz pytania badawcze bezpośrednio korespondujące z przyjętymi wymiarami badania (Tab.10).

Tabela 10. Hipotezy i pytania badawcze.

Wymiar badania	Hipotezy badawcze	Pytania badawcze
Świadomość dziedzictwa	H1: Jeżeli istnieje niski poziom świadomości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu to nie jest ono wykorzystywane strategicznie w procesach rozwoju miast.	P1. Jaki jest poziom wiedzy istnienia dziedzictwa kulturowego socmodernizmu? P2. Jaka jest percepcja dziedzictwa kulturowego socmodernizmu?
Terytorialne oddziaływanie dziedzictwa	H2: Jeżeli zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu posiadają cechy zasobów strategicznych to są czynnikami rozwoju lokalnego.	P3. W jakim zakresie dziedzictwo kulturowe socmodernizmu wpływa na konkurencyjność miast? P4. Jaki jest kierunek oddziaływania dziedzictwa socmodernizmu? P5. Jak optymalizować kierunki strategii inwestycyjnych miast w odniesieniu do obiektów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu?
Wartość dziedzictwa	H3: Jeżeli kompleksowa ocena wartości dziedzictwa socmodernizmu jest wysoka, to dziedzictwo to determinuje atrakcyjność i konkurencyjność miasta.	P6. Jaka jest wartość ekonomiczna dziedzictwa kulturowego socmodernizmu? P7. Jakie cechy dziedzictwa kulturowego socmodernizmu determinują jego wartość ekonomiczną? P8. Jaki jest poziom użyteczności obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe socmodernizmu?

Źródło: Opracowanie własne.

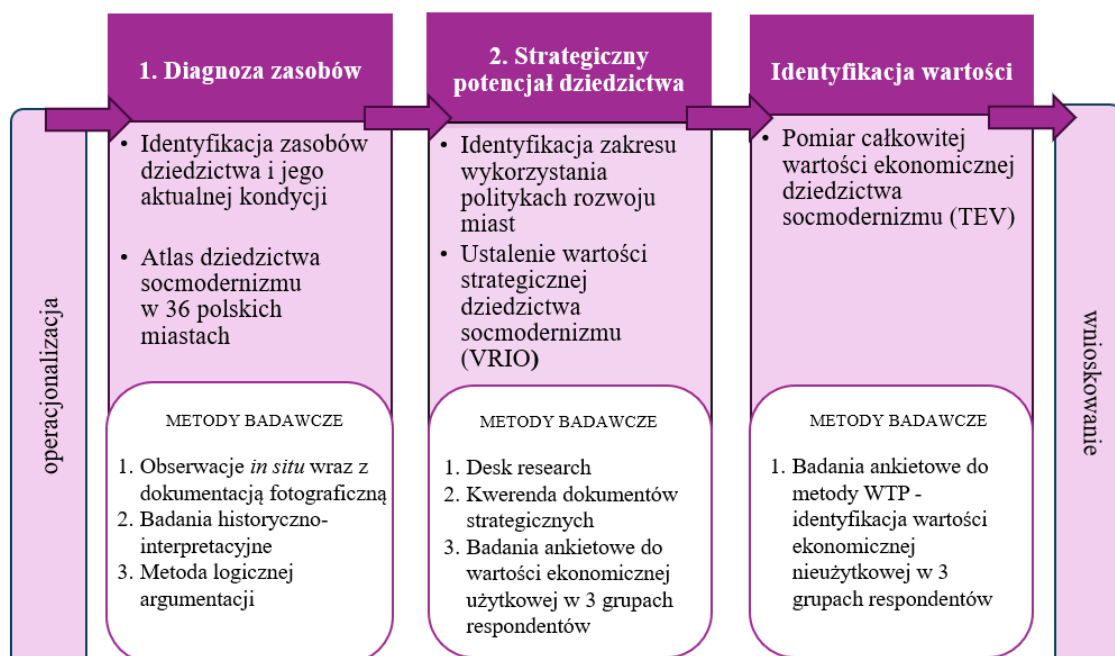
Hipoteza H1, odwołująca się do wymiaru świadomości i percepcji, zakłada współczesną ocenę postrzegania zasobów socmodernizmu. Weryfikacji hipotezy towarzyszyć będą odpowiedzi na pytania dotyczące poziomu wiedzy o istnieniu dziedzictwa kulturowego socmodernizmu (P1), jak i percepcji tego dziedzictwa (P2).

Hipoteza H2 odwołuje się do lokalnego zakorzenienia zasobów dziedzictwa kulturowego. Przyjmując, że dziedzictwo kulturowego socmodernizmu jest zasobem o charakterze specyficznym (przejawia cechy zasobów endogenicznych i strategicznych), generować będzie potencjał służący stymulowaniu rozwoju lokalnego. Weryfikacji hipotezy towarzyszyć będą odpowiedzi na pytania dotyczące wpływu zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu na konkurencyjność miast (P3), kierunków oddziaływania zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu (P4), jak i zaleceń odnośnie optymalizacji inwestycji w tym zakresie (P5).

Hipoteza H3 powiązana jest z oceną wartości zasobów. Bazując na koncepcji kapitału kulturowego, w której na całkowitą wartość zasobów kulturowych składają się elementy ekonomiczne i kulturowe, skonstruowano hipotezę wiążącą poziom wyceny elementów ekonomicznych i kulturowych dziedzictwa socmodernizmu z potencjałem konkurencyjnym miast. Pytania badawcze w tym wymiarze służą więc przede wszystkim określeniu wartości

kapitału kulturowego socmodernizmu poprzez zmierzenie całkowitej wartości ekonomicznej dóbr (TEV; P6 i P8) oraz określenie cech determinujących tę wartość (P7).

Proces badawczy ma klasyczny przebieg i składa się z trzech etapów: diagnozy zasobów, identyfikacji strategicznego potencjału dziedzictwa i jego oddziaływania na lokalną politykę oraz identyfikacji wartości zasobów dziedzictwa socmodernizmu (Rys 17).

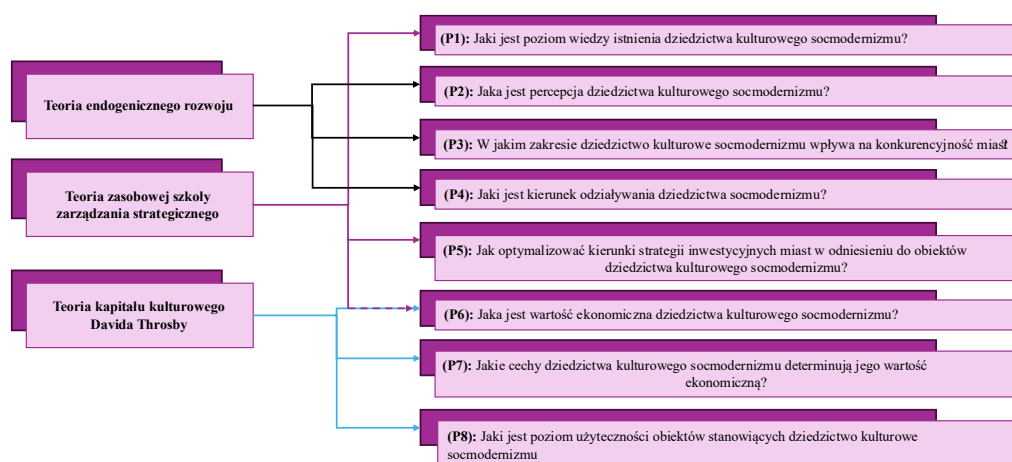
Rysunek 17. Etapy procesu badawczego. Źródło: Opracowanie własne.

Etap 1 dotyczy przede wszystkim kwestii zinwentaryzowania dziedzictwa socmodernistycznego w Polsce w wybranym zakresie miast oraz opracowania Atlasu dziedzictwa socmodernizmu (załącznik 3). Etap 2 polega na ustaleniu zakresu wykorzystywania dziedzictwa jako czynnika konkurencyjności miast a także na określeniu istotności cech warunkujących wartość strategiczną zidentyfikowanych zasobów dla lokalnych polityk rozwoju. Etap 3 polega na określeniu całkowitej wartości ekonomicznej dziedzictwa socmodernizmu z wykorzystaniem metody WTP.

3. Wykorzystane teorie i ich powiązanie z celami i budową narzędzi badawczych

Z punktu widzenia celu pracy wiodącą teorią, ukierunkowującą podejście metodyczne i strukturę pracy jest teoria rozwoju lokalnego (zamiennie nazywana w pracy teorią rozwoju endogenicznego). Niemniej z uwagi na interdyscyplinarność przedmiotu badań, w pracy odwołano się także do teorii kapitału kulturowego Davida Throsbiego oraz zasobowej szkoły zarządzania strategicznego. Teorie te wykorzystywane są do pomiaru wartości dóbr, a także do określenia strategicznego wykorzystywania aktywów. Teorie te służą właściwej interpretacji

relacji pomiędzy zasobami trudnego dziedzictwa socmodernizmu a obszarami i procesami rozwoju lokalnego, wpływającymi w konsekwencji na jego znaczenie jako czynnika rozwoju dla miasta. Dobór odpowiednich teorii badawczych w konsekwencji stanowił klucz do przygotowania narzędzi badawczych służących weryfikacji hipotez badawczych. Powiązanie ram teoretycznych z konstrukcją i interpretacją celów szczegółowych badania zawarto na Rys. 18.

Rysunek 18. Ramy teoretyczne interpretacji pytań badawczych. Źródło: Opracowanie własne.

Teoria rozwoju lokalnego (rozwoju endogenicznego) opiera się o przekonaniu, iż rozwój może być generowany z perspektywy wewnętrznych czynników rozwoju danego terytorium (Rzeńca, 2013:430; Jewtuchowicz, 2016:223). Wśród czynników decydujących o rozwoju przyjmuje się kryterium specyficzności zasobów (Colletis, Pecqueur, 2005: 51-74 za: Nowakowska, 2019:169). Do tych czynników zaliczyć należy także dziedzictwo kulturowe. Zasoby te mają charakter czynników rozwoju (Campagni, 2009: 122; Capello, 2009: 41; Feltynowski, 2015: 89-90; Przygodzki, 2015: 29) i stanowią element kapitału terytorialnego (Markowski, 2016:111; Nowakowska, Walczak, 2016:55). Odpowiednie ich wykorzystanie, tzn. przekształcenie w aktywa może być skutecznym narzędziem wzmacniania procesów rozwoju lokalnego. Są one bowiem przedmiotem lokalnej i regionalnej polityki rozwoju, dlatego też zidentyfikowanie kierunków oddziaływania obiektów o charakterze endogenicznym (wewnętrznym) lub egzogenicznym (zewnętrznym) pozwala określić ich znaczenie dla struktury ekonomicznej miasta oraz określić ich potencjał rozwojowy (Maczak, Szymańska, 2000:97; Boryczka, 2016:9; Sobala-Gwosdz, 2024: 4-8). W praktyce, przyjmuje się, że oddziaływanie o charakterze egzogenicznym, generowane przez budynki o znaczeniu i zasięgu co najmniej ponadregionalnym, tj. polegającym na: pełnieniu działalności usługowej najwyższego rzędu (Markowski, Marszał, 2006:13), decyduje o wzroście gospodarczym miasta

(Gwosdz, 2012:16). W kontekście dziedzictwa kulturowego przyjąć należy, że rozwój generowany poprzez te zasoby przyjmuje charakter łącznika pomiędzy wartościami *stricte* ekonomicznymi, jak i społeczno-kulturowymi. Dziedzictwo socmodernizmu, jako dodatkowo nacechowane czynnikami intensyfikującymi poczucie specyficzności poprzez swój socjalistyczny rodowód i utylitarny charakter wydaje się dodatkowo wzmacniać potrzebę jego rynkowego wykorzystania w gospodarce lokalnej. Przyjęcie niniejszej teorii, jako podstawy badań zdeterminowało:

1. identyfikację najbardziej cennych z punktu widzenia lokalnego zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu;
2. skupienie uwagi na ich percepcji w opinii różnych grup lokalnych interesariuszy biorących udział w kształtowaniu i realizacji lokalnej polityki rozwoju;
3. ocenę atrakcyjności zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w kontekście ich unikalności (specyficzności) i potencjału czynników konkurencyjności regionu.

Teoria zasobowej szkoły zarządzania strategicznego podkreśla rolę i sposób wykorzystania zasobów organizacji będących w jej dyspozycji do budowania potencjału konkurencyjnego i pozycji rynkowej (Barney, 1991:102). Potencjał ten kreowany jest w oparciu o zespół cech zasobów o charakterze materialnym i niematerialnym. Wypracowanie przewagi konkurencyjnej powiązane jest przede wszystkim z wygenerowaniem zasobów strategicznych. Zasoby strategiczne można kształtować zgodnie z zaproponowanymi w modelu VRIO cechami, które powinny posiadać. Teoria ta pierwotnie powstała na gruncie ekonomiki przedsiębiorstw i została adoptowana, czy też skojarzona z procesami obserwowanymi na gruncie ekonomiki regionalnej (np. Przygodzki, 2005: 174-177; Sokołowicz, 2015:164, Bański, 2016:8-9; Sołtys, 2016: 39-40). Jej mechanizmy pozwalają wykorzystywać i tłumaczyć procesy dotyczące konkurencyjności miast i regionów. Przy czym zasoby strategiczne na gruncie ekonomiki regionalnej przyjęło się nazywać zasobami specyficznymi (Pietrzyk, 2000:30). Wykorzystanie teorii zasobowej ma więc charakter komplementarny wobec teorii rozwoju endogenicznego (definiującej czynniki rozwoju lokalnego), bowiem ogniskuje się na identyfikacji i wykorzystaniu zasobów do generowania przewag konkurencyjnych. Istnieją natomiast przesłanki służące rozgraniczeniu wykorzystania obu wyszczególnionych teorii. W przypadku teorii rozwoju endogenicznego, specyficzność zasobów służyć powinna koncentracji na generowaniu rozwoju na poziomie lokalnym, wykorzystującym czynniki rozwoju będące pod wpływem decyzji lub dające się koordynować interesariuszom lokalnym. Przedmiotem zainteresowania w przypadku teorii zasobowej są zasoby strategiczne

(specyficzne) rozwojowe, które można kształtować znając pożądane stany (charakterystyki). Punkt ciężkości postrzegania teorii zasobowej w stosunku do teorii rozwoju lokalnego jest przesunięty w kierunku perspektywy strategiczno-rynkowej związanej bardziej z opłacalnością danego przedsięwzięcia i uzyskaniem przewagi konkurencyjnej. Mając na uwadze powyższe, zastosowanie teorii zasobowej szkoły zarządzania strategicznego w przypadku niniejszej pracy ma więc za zadanie koncentrację na:

1. identyfikacji poziomu specyficzności (unikalności) zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu,
2. identyfikacji aktualnego, strategicznego wykorzystywania zidentyfikowanych zasobów (w przypadku badania, wyselekcjonowanych obiektów socmodernistycznych) istotnych z punktu widzenia lokalnego. Część ta o charakterze diagnostycznym zogniskowana została wokół aktualnej oceny wykorzystania zasobów dziedzictwa socmodernizmu w politykach rozwoju wybranych miast w Polsce,
3. prognozowaniu potencjału zasobów strategicznych (specyficznych) dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Wykorzystano w tym celu model VRIO.

Narzędzie VRIO uznać można za wszechstronny instrument pozwalający określić niezbędne warunki, jakie powinien spełniać zasób, aby pełnić strategiczną rolę jako determinanty rozwoju. Kryteriami owej strategiczności (specyficzności) są: wartościowanie (V), rzadkość (R), trudność imitacji (I), dobre zorganizowanie (O).

O ile zmierzenie wartości przedsiębiorstwa wydaje się kwestią relatywnie prostą, nie nastrożającą trudności metodologicznych, tak zmierzenie wartości zasobów dziedzictwa kulturowego, a w szczególności trudnych zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu, staje się wyzwaniem badawczym. Określenie wartości dziedzictwa kulturowego jest procesem wymagającym holistycznego rozpatrywania składowych cech wartości. Wymagana jest więc pewna wstrzemięźliwość w korzystaniu z typowych metod wyceny. Stąd też w niniejszym badaniu wykorzystano metodykę wyceny łączącą zarówno aspekty wyceny dóbr nierynkowych (WTP) posiadających wartości zarówno kulturowe i ekonomiczne, jak i aspekty warunkujące strategiczną (typowo użytkową) wartość aktywów (VRIO). Oba komponenty współtworzą całkowitą wartość ekonomiczną (TEV) zasobów socmodernistycznych, wskazując na osiągnięty potencjał konkurencyjny zasobów socmodernistycznych.

W odpowiedzi na wyzwania związane z trudnością w szacowaniu wartości zasobów trudnego dziedzictwa kulturowego, jako podstawę teoretyczną służącą przygotowaniu narzędzi badawczych, włączono **teorię kapitału kulturowego Davida Throsbiego**. Zakłada ona dualne

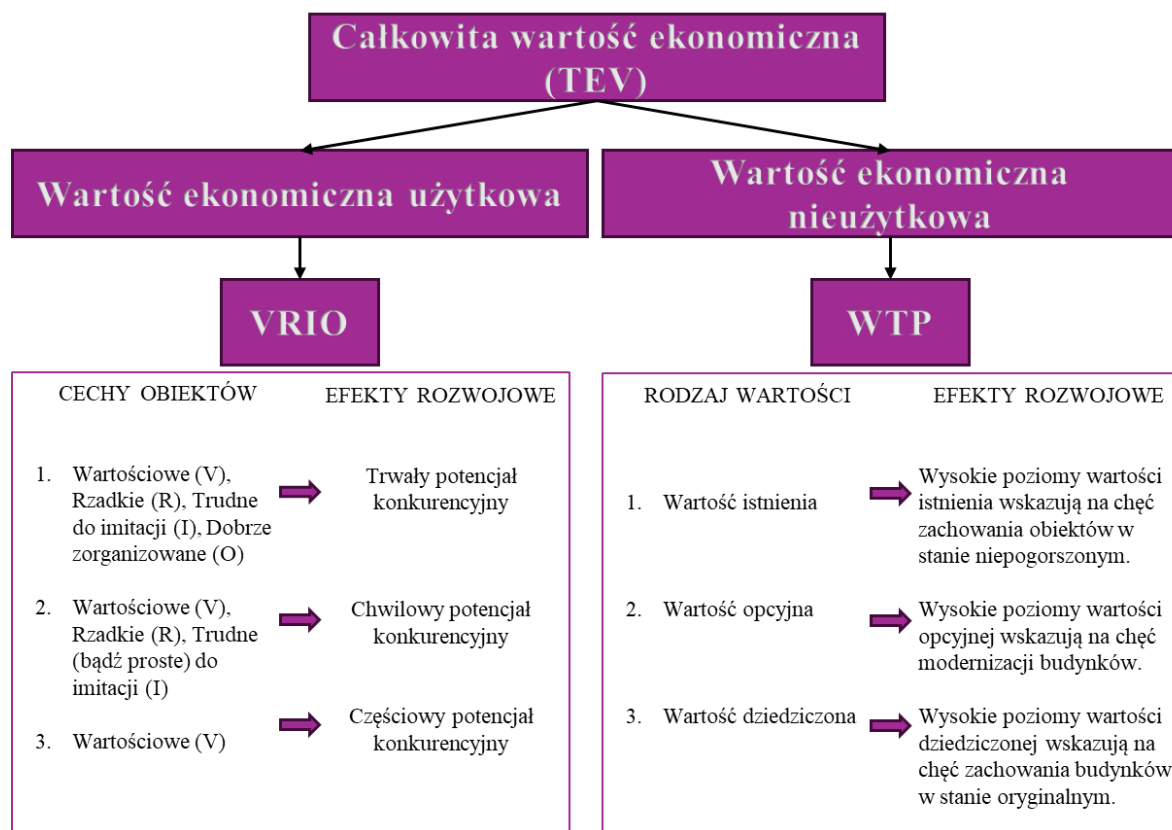
podejście do kwestii postrzegania wartości dziedzictwa kulturowego. Z jednej strony dziedzictwo to aktywo, które dostarcza zarówno wartości kulturowych, a z drugiej strony wartości ekonomicznych (Throsby, 2010: 51-52). Kapitału kulturowego nie można bowiem sprowadzić do roli konwencjonalnych, typowo rynkowych dóbr i usług (Kielczewski, 2013:140). Materialne dobra kultury ulegają ciągłym przekształceniom w warstwie percepcyjno-skojarzeniowej, jak i przyjmują postać dóbr o charakterze publicznym (pełnią funkcje społeczną w obrazie miasta). Mając na uwadze cechy dziedzictwa kulturowego *in genere* autor teorii zauważa, iż na całkowity obraz wartości danego przejawu dziedzictwa kulturowego, nakładają się cechy typowo kulturowe, jak i te związane z aspektami ekonomicznymi (ekonomizacją dziedzictwa kulturowego), tworząc tym samym „kapitał drzemiący” w zasobie dziedzictwa kulturowego. W myśl tej teorii wartości kulturowe utożsamiane są z pewnego rodzaju jakością (estetyczną, autentyzmem, artyzmem) dziedzictwa (Mirski, 2012:391), jak i samą rangą danego przejawu dziedzictwa kulturowego (na które składają się cechy symboliczno-historyczne, społeczne jak i duchowe)²⁰. Z kolei miara wartości ekonomicznej zakłada zogniskowanie na określeniu tzw. całkowitej wartości ekonomicznej dobra (TEV), na które nakładają się cechy z użytkowe, jak i nieużytkowe dobra. Wykorzystanie teorii kapitału kulturowego Davida Throsbiego w niniejszej pracy ma więc za zadanie dążenie do określenia potencjału konkurencyjnego zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu poprzez:

1. Identyfikację całkowitej wartości ekonomicznej dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.
2. Określenie wartości użytkowej i nieużytkowej zasobów.
3. Identyfikację wartości kulturowych dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.

Nadrzędną intencją autora jest przede wszystkim analiza potencjału konkurencyjnego zasobów socmodernizmu w kontekście ich znaczenia strategicznego dla procesów rozwojowych miast. **W celu pomiaru ekonomicznej wartości użytkowej skorzystano z modelu VRIO**, gdzie wartość użytkową utożsamiono ze zdolnością zasobu do generowania przewag konkurencyjnych. **Pomiar ekonomicznej wartości nieużytkowej badany został w oparciu o metodykę wyceny dóbr o charakterze nierynkowym (metoda gotowości do zapłaty - WTP)**, służącej oszacowaniu wartości dóbr i usług, które nie mają jednoznacznej

²⁰ Identyfikacja wspierana kartami inwentaryzacyjnymi zasobów socmodernistycznych. Załącznik 4- Atlas dziedzictwa socmodernizmu w wybranych miastach w Polsce.

wartości rynkowej²¹. Powiązanie zastosowanych teorii i modeli badawczych z realizacją zamierzenia badawczego prezentuje Rys. 19.

Rysunek 19. Interpretacja składowych wartości użytkowych i nieużytkowych całkowitej wartości ekonomicznej (TEV) zasobów socmodernistycznych dla efektów rozwojowych. Źródło: Opracowanie własne.

W pracy skoncentrowano się na operacjonalizacji wartości użytkowej poprzez adaptację modelu VRIO do specyfiki zasobów architektonicznych socmodernizmu, projektując zestaw pytań umożliwiających ocenę każdego z komponentów modelu (tj. V, R, I i O). W efekcie zamierzeniem badawczym jest oszacowanie strategicznej wartości zasobów socmodernistycznych dokonanych na podstawie schematu umożliwiającego analizę potencjału korzyści wynikających z wykorzystania zasobów i zdolności organizacyjnych, a także mocnych i słabych stron zasobów (wpływających na określenie typów przewag konkurencyjnych). Schemat posługiwania się modelem VRIO zaprezentowano w Tabeli 11.

²¹ Założono, iż zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu mają charakter dóbr publicznych i nie powinny podlegać wycenie rynkowej.

Tabela 11. Logika szacowania ekonomicznej wartości użytkowej zasobów socmodernizmu przy pomocy modelu VRIO wraz z matrycą interpretacji wyników.

KOMPONENT MODELU	V- WARTOŚCIOWOŚĆ	R- RZADKOŚĆ	I- TRUDNOŚĆ IMITACJI	O- ZORGANIZOWANIE
Cel identyfikacji wartości komponentu	Ocenienie, czy obiekt przynosi korzyści kulturowe, społeczne i finansowe	Sprawdzenie, czy obiekt i funkcje w nim realizowane mają charakter unikatowy w skali miasta	Określenie, czy zasób jest trudny do skopiowania	Zbadanie, czy struktury zarządzania umożliwiają pełne wykorzystanie potencjału obiektu
1 Pytanie weryfikujące	Czy obiekty generują korzyści kulturowe? <i>(czy są ważne z perspektywy tożsamości, historii miasta i jego społeczności?)</i>	Czy obiekty są rzadkie architektonicznie? <i>(czy na terenie miasta są podobne pod względem architektonicznym obiekty socmodernistyczne?)</i>	Czy sposób postrzegania obiektów jest silnie utożsamiany z tożsamością miasta?	Czy zarządzanie obiektami odbywa się bez trudności organizacyjnych?
2 Pytanie weryfikujące	Czy obiekty generują korzyści społeczne? <i>(czy oddziałują na budowanie więzi społecznych, edukację, tożsamość, kulturę, ochronę zdrowia, postawy obywatelskie?)</i>	Czy funkcje pełnione przez budynki są rzadko spotykane w innych obiektach? <i>(czy na terenie miasta są obiekty o podobnym zakresie funkcji i niekoniecznie o socmodernistycznym rodowodzie?)</i>	Czy obiekty są integralną częścią lokalnej tożsamości?	Czy obiekty są nieskomplikowane w zarządzaniu?
3 Pytanie weryfikujące	Czy obiekty przynoszą korzyści finansowe? <i>(czy generują przychody, wliczając ew. dotacje publiczne?)</i>	Czy przeniesienie działalności prowadzonej w budynku byłoby skomplikowane do zrealizowania? <i>(czy w ciągu 5 lat można by przenieść do innych obiektów?)</i>	Czy unikalny charakter obiektów wynika z pełnionych przez nie funkcji?	Czy zarządzanie obiektami odbywa się według planu?
Matryca interpretacji wyników	JEŚLI 3x TAK → zasoby wartościowe JEŚLI 1-2x TAK → zasoby potencjalnie wartościowe JEŚLI 0x TAK → zasoby bez wartości strategicznej	JEŚLI 3x TAK → zasoby rzadkie JEŚLI 1-2x TAK → zasoby częściowo rzadkie JEŚLI 0x TAK → zasoby powszechne	JEŚLI 3x TAK → zasoby trudne do imitacji JEŚLI 1-2x TAK → zasoby częściowo imitowalne JEŚLI 0x TAK → zasoby łatwe do skopiowania	JEŚLI 3x TAK → zasoby dobrze zorganizowane JEŚLI 1-2x TAK → zasoby średnio zorganizowane JEŚLI 0x TAK → zasoby niezorganizowane

Źródło: Opracowanie własne

W wyniku badania możliwe jest określenie potencjału strategicznego danego obiektu. Przy czym potencjał ten określony może być na czterech poziomach:

1. Obiekt o **trwałej przewadze konkurencyjnej** (gdzie wykazywane są wysokie wyniki w każdej z kategorii, tj. wysokiej wartościowości (V), dużej rzadkości (R), wysokiej imitowalności (I), oraz dobrego zorganizowania (O)).
2. Obiekt o **chwilowej przewadze konkurencyjnej** (związanej z osiągnięciem wysokiej wartościowości (V), dużej rzadkości (R), i imitowalności (I)).
3. Obiekt o **częściowej przewadze konkurencyjnej** (gdzie odnotowana jest jedynie duża wartościowość (V)).
4. Obiekt **nie posiadający przewag konkurencyjnych** (w przypadku gdy zasoby nie spełniają kryterium wartościowości (V)).

Osiągnięcie trwałej przewagi konkurencyjnej przez zasoby socmodernistyczne oznaczać będzie, że dziedzictwo to dysponuje cechami, które je wyróżniają na tle pozostałych zasobów miejskich. Przewaga ta pozwalać będzie miastom nie tylko zachować swoją tożsamość kulturową, ale także wykorzystać te elementy jako impuls rozwojowy. Dzięki działaniom o charakterze integracyjnym (łączącym dziedzictwo kulturowe socmodernizmu z dokumentami strategicznymi i długofalowymi skoordynowanymi politykami) miasta będą mogły przyciągać inwestycje oraz wzmacniać atrakcyjność dla mieszkańców i turystów w oparciu o aktywa socmodernistyczne.

Osiągnięcie chwilowej przewagi konkurencyjnej przez zasoby socmodernistyczne oznacza, że dziedzictwo to posiada unikalne cechy, które na krótką metę pozwolą wyróżnić miasto na rynku. Taka przewaga pozwoli szybko wykorzystać walory socmodernizmu jako atut np. w promocji i rozwoju, przyciągając tymczasowo inwestorów oraz odwiedzających. Jednak dość duża łatwość w „podrobieniu” zasobu wpłynie na dalsze wykorzystanie zasobów. Wskazane będzie zatem szybkie podejmowanie działań zabezpieczających autentyczność i unikalność tych zasobów, a także wdrażanie długoterminowych strategii ochrony i integracji dziedzictwa socmodernistycznego z planami rozwoju miasta. Dzięki temu możliwe będzie przedłużenie korzyści płynących z obiektów oraz przekształcenie przewagi chwilowej w przewagę o charakterze strategicznym.

Osiągnięcie częściowej przewagi konkurencyjnej przez zasoby socmodernistyczne oznaczać będzie, że dziedzictwo to jest wartościowe, co oznacza, że miasto może czerpać pewne korzyści z faktu jego istnienia, jednak przewaga ta będzie ograniczona i nietrwała. Wskazane będzie więc skupienie się na unikatowym (wyróżniającym się) sposobie

wykorzystania tych zasobów, ich integracji z lokalnymi cechami oraz wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań, które pozwolą wyróżnić się na tle konkurencji i wzmocnić pozycję strategiczną miasta. Wówczas zasoby dziedzictwa wyróżnią się na tyle, by stać się trwałą przewagą konkurencyjną.

Po uwzględnieniu komponentu wartości użytkowej, dalsza analiza całkowitej wartości ekonomicznej (TEV) dziedzictwa socmodernistycznego koncentruje się na oszacowaniu wartości nieużytkowej dóbr. Do pomiaru ekonomicznej wartości nieużytkowej zastosowano jedną z metod o charakterze bezpośrednim (ang. *stated preference*), bazującej na specyfice wyceny warunkowej (ang. *contingent value methods*), w postaci badania gotowości do zapłaty (ang. *willingness to pay [WTP]*). Badania przeprowadzone metodą WTP zakładają powstawanie hipotetycznego rynku (scenariusza), w którym respondenci, poprzez swoje deklaracje współtworzą obraz wartości zasobów. Za wartości nieużytkowe w przypadku niniejszego badania uznano trzy składowe ekonomicznej wartości nieużytkowej Davida Throsbiego, czyli wartości: **istnienia, opcyjna i dziedziczona**. Pomiar ekonomicznej wartości nieużytkowej ma więc na celu przede wszystkim określenie postaw respondentów wobec obiektów socmodernistycznych, a także wskazanie potencjalnych scenariuszy związanych z projekcją pożądanego stanu zachowania zasobów (odpowiedzi pozwalają ocenić, czy zachowanie budynków jest pożądane przez respondentów, oraz w jakim zakresie i formie). Mając na uwadze powyższe uznano, iż najbardziej adekwatnym miernikiem zbadania tych przekonań jest utworzenie hipotetycznego scenariusza, w którym respondenci musieliby zadeklarować wysokość dodatkowego, nakładanego na mieszkańców miast, podatku miejskiego, wspierającego zarządzanie, w tym ochronę obiektów²² dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Przyjęto, że im wyższe wartości będą odnotowywane, tym bardziej wskazywać to będzie na potrzebę ochrony dziedzictwa. Co istotne, rozgraniczenie wartości nieużytkowych na trzy kategorie ekonomicznych wartości nieużytkowych, zaproponowanych przez Davida Throsbiego, stanowi nie tylko narzędzie analizy preferencji społecznych, ale również wskaźnik postrzegania oczekiwanego stanu zachowania obiektów (bądź też ich przekształceń). W tym ujęciu, każda z wartości: istnienia, opcyjna i dziedziczona może być utożsamiana z odmiennym scenariuszem dotyczącym utrzymania, adaptacji lub przekształceń badanych obiektów.

²² W badaniu WTP (*Willingness to Pay*) respondenci deklarowali maksymalną akceptowalną kwotę, wybierając spośród ustalonego zbioru wartości nominalnych: 0 zł, 1 zł, 2 zł, 5 zł, 10 zł, 20 zł oraz 50 zł.

Wartość istnienia, utożsamiana jest samym faktem obecności określonego dziedzictwa w przestrzeni. *Ergo* korzyści wynikające z istnienia dziedzictwa, zaspokoją potrzeby pojedynczych osób czy też społeczności nawet jeśli aktywa te nie są przez nich wykorzystywane, oraz nawet, gdy osoby te nie mają zamiaru z nich korzystać w przyszłości. **Należy więc uznać, iż wartość istnienia utożsamiać należy z wartością, którą dany obiekt generuje przez sam fakt obecności w przestrzeni miejskiej.** Ta wynika z postrzegania danego przejawu dziedzictwa kulturowego jako powiązanego terytorialnie, cennego elementu krajobrazu kulturowego miasta. Przyjąć więc należy, iż respondenci deklarujący konkretne wartości pieniężne w ramach wartości istnienia *de facto* wskazują na fakt materialnego zabezpieczenia obiektu w krajobrazie. Można założyć, że w kontekście tej kategorii ekonomicznej wartości nieużytkowej **alokacja środków finansowych dotyczyłaby utrzymania obiektów w stanie niepogorszonym, bez podejmowania działań modernizacyjnych i konserwatorskich.**

W przypadku wartości opcyjnej, gdzie wedle idei kluczowe jest zachowanie szans na możliwość przyszłościowego skorzystania z usług świadczonych przez dane aktywa. Korzyści generowane przez dziedzictwo utożsamiane są z potencjałem jego zachowania bądź też możliwości późniejszego z niego skorzystania. Respondenci deklarujący wysoką gotowość do zapłaty w ramach wartości opcyjnej, są więc skłonni do nałożenia na mieszkańców miast dodatkowego podatku, mającego spowodować, aby wskazane obiekty **stały się atrakcyjną opcją zaspokajania potrzeb miejskich. Zasadniczym rezultatem alokacji środków finansowych na obiekty socmodernistyczne w ramach scenariusza opcyjnego byłyby relatywna swoboda w zakresie modernizacji i adaptacji budynków, przy jednoczesnym odejściu od rygorystycznego stosowania wytycznych konserwatorskich ukierunkowanych na zachowanie oryginalnej formy zasobów.** Działania te miałyby na celu przede wszystkim dostosowanie obiektów do wymagań współczesności, takich jak m.in. poprawa efektywności energetycznej, zwiększenie dostępności architektonicznej, dostosowanie do obowiązujących norm bezpieczeństwa czy wprowadzenie nowych funkcji użytkowych odpowiadających aktualnym potrzebom społecznym.

Wartość dziedziczona jest ostatnią składową wchodzącą w skład nieużytkowej wartości ekonomicznej. Jej istotą jest **osiąganie satysfakcji użytkowników, wynikającej z możliwości pozostawienia spuścizny kulturowej przyszłym pokoleniom.** W poczet tej zasady, zakładane jest, że dany obiekt jest na tyle cenny, iż należy zachować go w stanie oryginalnym. Zachowanie budynków w takiej kondycji ma więc na celu przede wszystkim

zachowanie autentyczności i integralności architektonicznej zasobów. Realizacja tych zamierzeń wymaga od zarządców nieruchomości szeregu działań służących zabezpieczeniu obiektów, wśród których wymienić można chociażby rekonstrukcje architektoniczne, zabezpieczenie elementów podatnych na uszkodzenia techniczne i zużycie funkcjonalne, jak i chociażby scalanie estetyczne tkanki. W przypadku wartości dziedziczonej, nakładane na mieszkańców miast opodatkowanie, służy zachowaniu i zabezpieczeniu obiektów (o ścisłym, konserwatorskim charakterze), poprzez odpowiednią restaurację, konserwację czy też restytucję obiektów.

4. Zakres przestrzenny i przedmiotowy badania

Proces badawczy zakładający wykorzystanie danych ilościowych, jak i jakościowych w przypadku prac nad zasobami dziedzictwa kulturowego o terytorialnym charakterze, wymaga interpretacji wielu zmiennych. Jednym z kluczowych wyzwań badawczych jest właściwe określenie miejsc i przedmiotów badania. Zarówno miejsca, w których przeprowadzono badania, jak i sama selekcja obiektów poddanych badaniom miała charakter celowy.

Obszarem realizacji badań były miasta, które posiadały status stolicy województwa²³ zgodnie z reformą administracyjną Polski obowiązującą od dnia 1 czerwca 1975 do 31 grudnia 1998. We wskazanym okresie ustawodawca wyszczególnił 49 województw, wraz z siedzibami wojewódzkich organów władzy i administracji państwowej (tj. stolic województw). Nadrzędnym powodem wyboru takiego zakresu przestrzennego była chęć przeprowadzenia badania na terenie miast, w których obserwowano najintensywniejsze socmodernistyczne inwestycje architektoniczne. Powodem tych wzmożonych inwestycji, w interesującym okresie socmodernizmu, był status miasta wojewódzkiego, jako wiodącego ośrodka regionalnego. Były to ośrodki miejskie o istotnym znaczeniu w skali kraju.

Niemniej w celu zapewnienia porównywalności wyników, jak i akceptowalnej homogeniczności badanych jednostek, a w konsekwencji możliwości zastosowania spójnego podejścia badawczego, z badania wyłączono ośrodki metropolitalne²⁴. W efekcie, z badania wyłączono duże ośrodki miejskie, o znaczeniu metropolitalnym, które znacząco wyróżniały się na tle pozostałych miast w zakresie generowanego potencjału, jak i koncentracji działalności gospodarczej (zarówno obecnie, jak i ówczesnie)²⁵. Ostatecznie badanie zrealizowano w 38 miastach, które niegdyś pełniły funkcje miast wojewódzkich, tj.: Białą Podlaską, Białystok, Bielsko-Białą, Chełm, Ciechanów, Częstochowa, Elbląg, Gorzów Wielkopolski, Jelenia Góra, Kalisz, Kielce, Konin, Koszalin, Krosno, Legnica, Leszno, Łomża, Nowy Sącz, Olsztyn, Opole, Ostrołęka, Piła, Piotrków Trybunalski, Płock, Przemyśl, Radom, Rzeszów, Siedlce, Sieradz, Skierniewice, Słupsk, Suwałki, Tarnobrzeg, Tarnów, Wałbrzych, Włocławek, Zamość i Zielona Góra.

²³ Zgodnie z art. 2 Dz.U. 1975 nr 16 poz. 91, tj. Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych, za miasta wojewódzkie (stolice województw) uznano ośrodki, w których „znajduje się siedziba wojewódzkich organów władzy i administracji państwowej”.

²⁴ Zgodnie z definicją zaproponowaną w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*

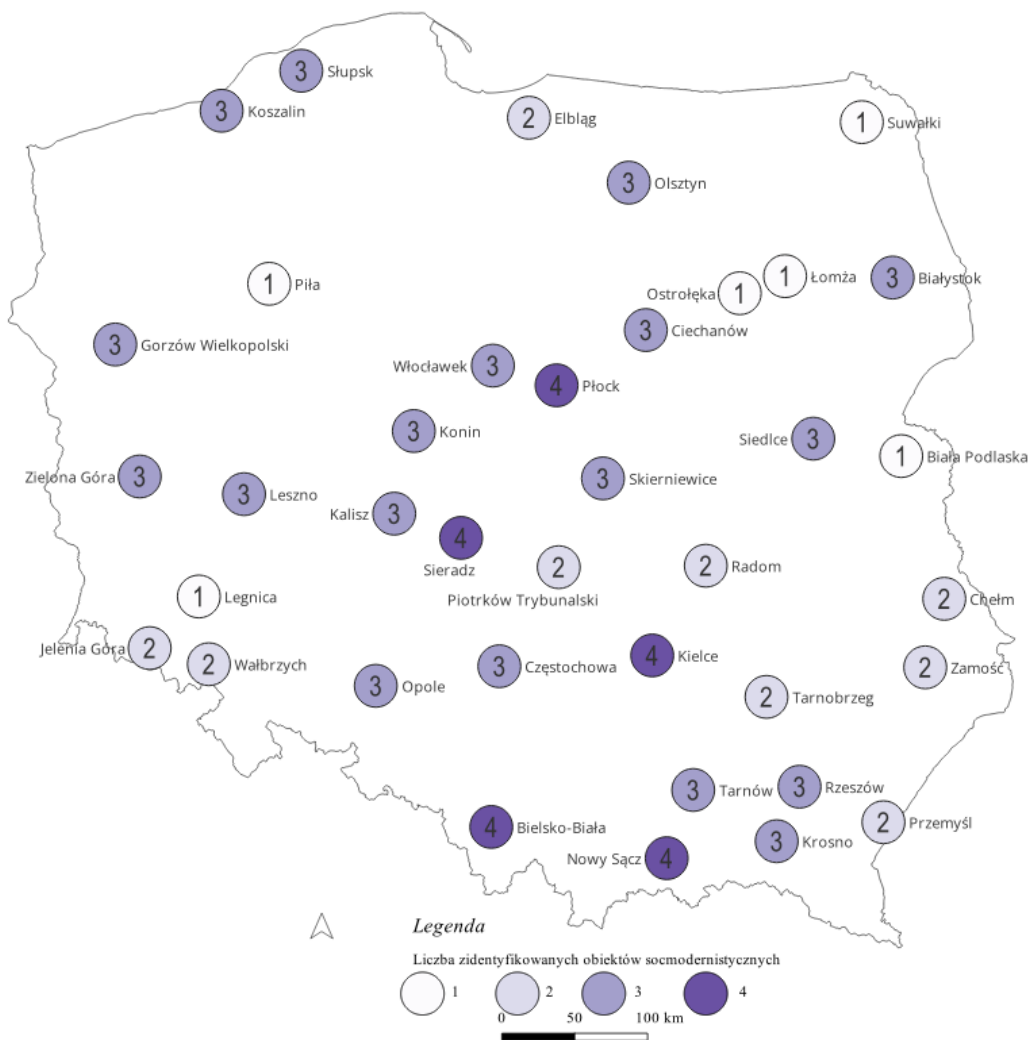
²⁵ Zgodnie z zapisami w *KPZP 2030* (s.192) wyłączono z badań obiekty zlokalizowane w Warszawie, Katowicach, Krakowie, Łodzi, Trójmieście, Poznaniu, Wrocławiu, bipolu Bydgoszczy z Toruniem, Szczecinie i Lublinie.

W przypadku określenia zakresu przedmiotowego, przyjęto trzy kryteria kwalifikacji obiektów do badania:

1. **Nieruchomości budynkowe, które zostały oddane do użytkowania w okresie 1956-1989.** Ramy czasowe poszukiwanych obiektów wynikają z okresu obowiązywania stylu socmodernistycznego. Ponadto dopuszczano budynki, w przypadku których decyzja o rozpoczęciu budowy została podjęta w okresie PRL, lecz z różnych względów oddanie obiektu do użytkowania nastąpiło po 1989r.
2. **Obiekty, które nie pełnią funkcji mieszkaniowej.** Uwagę skoncentrowano na zasobach o różnych funkcjach, celowo pomijając budynki i zespoły urbanistyczne pełniące dominującą funkcję mieszkaniową w okresie PRL. Wyłączenia tego dokonano z uwagi na powszechność występowania tzw. blokowisk i konieczność zastosowania odmiennych kryteriów identyfikacji zasobów specyficznych w tej grupie, a także zróżnicowaniu narzędzi badawczych.
3. **Budynki o wysokim poziomie oryginalności,** typowe dla dziedzictwa socmodernizmu które posiadają możliwie dużo oryginalnych cechy fizjonomicznych. Docelowo miały to być budynki charakteryzujące się możliwe jak najbardziej autentycznym stanem zachowania, tj. posiadające widoczne cechy architektoniczne (w tym kubaturowe, detale architektoniczne, itd.) obiektów pierwotnie oddanych do użytkowania.

W procesie identyfikacji obiektów do badania eksperci lokalni zaproponowali kryterium dodatkowe: znaczenie symboliczno-kulturowe dla miasta generowane przez obiekt (opisane poniżej).

Wybór obiektów do badania miał charakter dwuetapowy. Pierwszy etap to selekcja autorska. Drugi etap to weryfikacja i uzupełnienie listy przez ekspertów z poszczególnych 38 miast. W pierwszym etapie autor pracy dokonał identyfikacji 98 obiektów posługując się badaniami: desk research (literatura przedmiotu, czasopisma branżowe, artykuły prasowe) i web research (obserwacje grup dyskusyjnych i portali internetowych dedykowanych socmodernizmowi). (Rys. 20)

Rysunek 20. Liczebność zidentyfikowanych (wstępnie) budynków socmodernistycznych w wybranych miastach w Polsce. Źródło: Opracowanie własne

W drugim etapie wykorzystano wiedzę lokalnych ekspertów z zakresu gospodarki przestrzennej, planowania przestrzennego, urbanistyki i planowania strategicznego. W ten sposób zobiektywizowano poprawność zakwalifikowanych obiektów. Weryfikację poprawności i zupełności wyboru obiektów przygotowano w formie dodatkowych pytań eksperckich skierowanych do urzędników miejskich odpowiedzialnych za kwestie związane z planowaniem przestrzennym, dziedzictwem kulturowym i polityką rozwojową każdego z miast, w których prowadzono badania. Narzędzie zbierania danych w tym zakresie miały charakter zindywidualizowany i zostały zaopatrzone w grafiki (fotografie) pozwalające uniknąć ryzyka braku wiedzy o obiekcie lub pomyłki. W konsekwencji przygotowano spersonalizowanych 36 ankiet skierowanych do respondentów z każdego miasta, wskazując w nich obiekty wytypowane w pierwszym etapie zidentyfikowane wyłącznie dla określonego miasta. (Rys. 21)

1

Reprezentuje Pan/Pani miasto: **Płock**. W tym mieście przykładami dziedzictwa socmodernistycznego są:

1) **Dom Turysty PTTK (dziś Hotel Starzyński)**. Lokalizacja: Piekarska 1, 09-400 Płock

2) **Hotel Petropol**. Lokalizacja: Aleja Stanisława Jachowicza 49, 09-402 Płock

3) **Dom Technika**. Lokalizacja: Kazimierza Wielkiego 41, 09-402 Płock

4) **SDH Zgoda**. Lokalizacja: Tum ska 11A, 09-402 Płock

Czy zgadza się Pan/Pani z opinią, że wyżej wymienione budynki są reprezentatywnym przykładem ilustrującym zasób tego typu w Pana/Pani mieście? *

☒ Tak
 ☐ Nie

2

Czy uważa Pan/Pani, że powyższe budynki są **jedynymi** przykładami zasobu z tego okresu w Pana/Pani mieście? *

☐ Tak
 ☒ Nie

3

Zaznaczono opcję "nie". Proszę wskazać reprezentatywne przykłady obiektów które spełniają następujące kryteria:

a) zostały oddane do użytku w latach 1956-1989

b) **nie są budynkami mieszkalnymi**

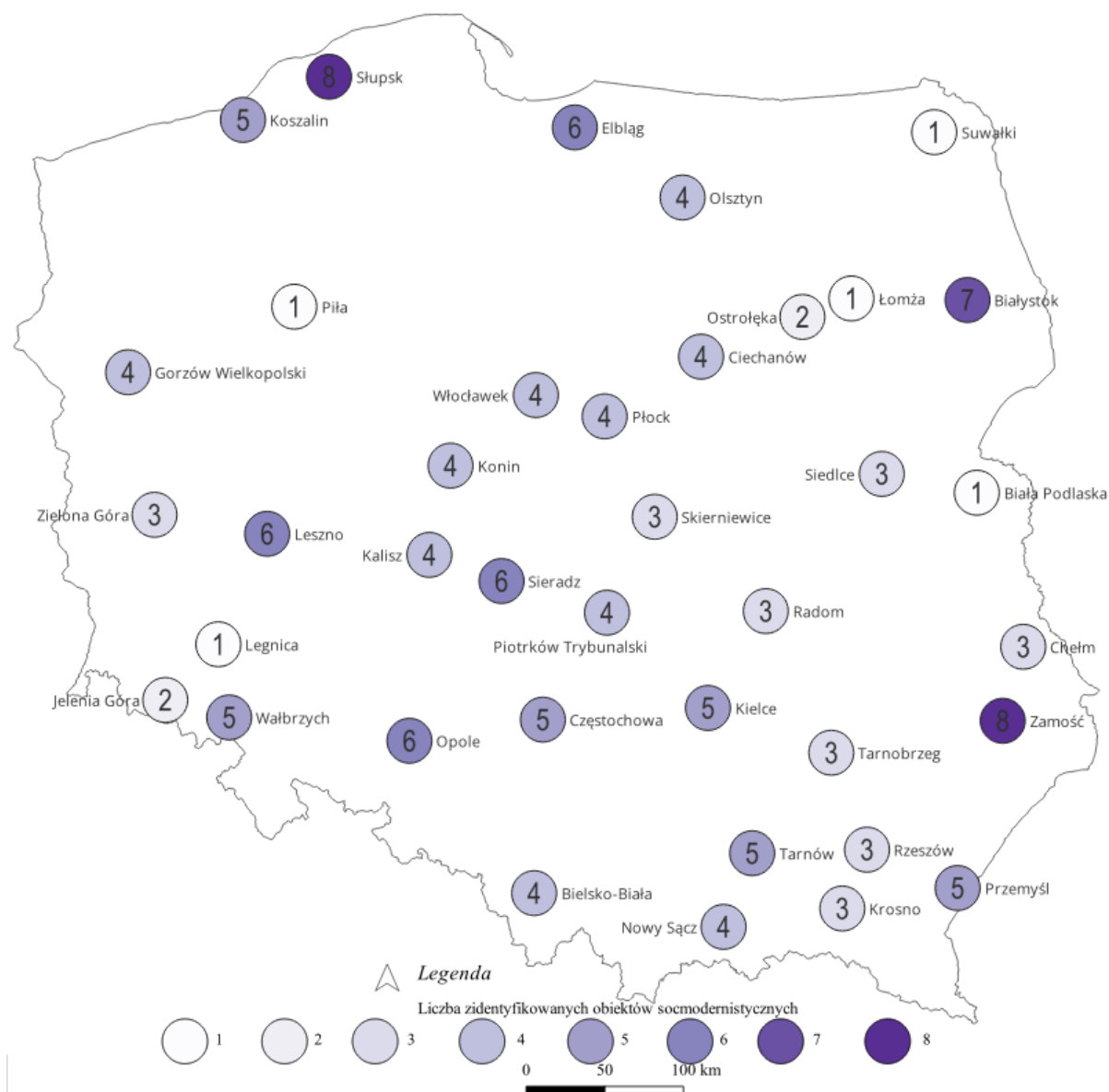
c) posiadają w miarę możliwości w dużej mierze oryginalne cechy fizjonomiczne, czyli takie nie będące zanadto zmodernizowane (posiadające widoczne cechy budynków oryginalnych)

W miarę możliwości proszę wybór uzasadnić

*

Rysunek 21. Przykład ankiety weryfikacyjnej służącej uzupełnieniu listy obiektów socmodernistycznych przez eksperta lokalnego. Źródło: Opracowanie własne.

W wyniku etapu drugiego weryfikacja pozwoliła potwierdzić i uzupełnić katalog zidentyfikowanych obiektów. W efekcie, w miastach objętych badaniem, uzyskano odpowiedzi zwrotne z 34 miast, zwiększając ostatecznie liczebności obiektów do 150 budynków socmodernistycznych (Rys 22).

Rysunek 22. Liczebność zidentyfikowanych budynków socmodernistycznych w wybranych miastach w Polsce.
Źródło: Opracowanie własne.

Dodatkowym rezultatem realizacji etapu drugiego wyboru obiektów do badania, czyli weryfikacji poprawności i zupełności wyboru obiektów do badania zasadniczego przez ekspertów lokalnych, okazało się rozszerzenie katalogu trzech pierwotnie przyjętych kryteriów doboru przedmiotu badań, o kryterium czwarte, czyli znaczenie symboliczno-kulturowe dla miasta generowane przez obiekt. Respondenci zwracali bowiem dużą uwagę na zakorzenienie przestrzenne obiektów socmodernistycznych w świadomości lokalnej i liczne, generowane przez te obiekty wartości niematerialne (np. symboliczne, duchowe, społeczne i historyczne).

5. Zastosowane metody i techniki badawcze

Jak zauważa Zbyszko Chojnicki, specyfika badań w geografii społeczno-ekonomicznej, które za przedmiot swoich zainteresowań uznają zjawiska, społeczne, ekonomiczne, polityczne, kulturowe i ekologiczne, skłaniają do zastosowania metod hermeneutycznych. Te, ze względu na niedoszacowanie w metodach o charakterze ilościowym „współczynnika humanistycznego”, wskazują na konieczność stosowania tzw. metod specyficznych. Metody o takim charakterze kładą z jednej strony nacisk na wyższość ujęcia jakościowego, lecz z drugiej wykorzystują też metody i techniki badań o charakterze ilościowym (Chojnicki, 2001:19). Z uwagi na charakter badania, a także interdyscyplinarność wątków zastosowano triangulację metod badawczych.

Do realizacji pierwszego wymiaru badania (W1), dotyczącego identyfikacji świadomości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu wykorzystano **badania o charakterze historyczno-interpretacyjnym**, jak i **metody logicznej argumentacji**.

Realizacja drugiego wymiaru badania (W2), dotyczącego pomiaru terytorialnego oddziaływania dziedzictwa, jak i wymiaru trzeciego (W3), dotyczącego określenia wartości dziedzictwa, odwoływała się do **metod studialnych (terenowych)**

Metoda badań historyczno-interpretacyjna została wykorzystana bezpośrednio do realizacji celu badawczego C1, tj. identyfikacji zakresu wykorzystania dziedzictwa kulturowego w politykach rozwoju miast, a pośrednio do stworzenia kompleksowego kompendium o badanych obiektach socmodernistycznych. W efekcie, utworzono bazę danych obiektów, jak i zbiór kart inwentaryzacyjnych²⁶ (Atlas dziedzictwa socmodernizmu - Załącznik 4), będących rezultatem badań historyczno-interpretacyjnych, jak i obserwacji własnych *in situ* autora (wizyty studyjne). Narzędzia te miały charakter praktyczny, służący przede wszystkim

²⁶ Inspiracją w tym zakresie były karty inwentaryzacyjne zasobów zabytkowych przygotowane przez inspektorów WUOZ.

właściwemu zidentyfikowaniu obiektów, jak i zbadaniu ich roli i znaczenia w krajobrazie miast. W efekcie, uzyskano informacje dotyczące:

- Nazwy obiektów (oficjalnych/zwyczajowych);
- Danych adresowych;
- Informacjach technicznych, tj. dacie oddania do użytkowania, funkcjach (pierwotnej i współczesnej), właścicielu, rodzaju zabudowy, stanie technicznym, jak i przybliżonej powierzchni zabudowy;
- Opisu zidentyfikowanych obiektów (podkreślających wartości kulturowe);
- Aktualnych formach ochrony dziedzictwa kulturowego socmodernizmu (tj. uwzględnienie obiektów w Lokalnych/Gminnych planach Rewitalizacji, Rejestrze Zabytków, Gminnej Ewidencji Zabytków, Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, ujęcia jako Dobro Kultury Współczesnej, bądź też ustalenie ochrony w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego).

Realizacja badań historyczno-interpretacyjnych zakładała skorzystanie z licznych technik i narzędzi pomiaru. Były to przede wszystkim analiza i interpretacja pozycji literaturowych (w tym monografii, albumów, przewodników miejskich, itd.), materiałów archiwalnych, fotografii, pocztówek, wycinków prasowych, map, jak i źródeł internetowych. Istotnym punktem pracy są też obserwacje własne, podczas których w trakcie wizyt studyjnych starano się zarchiwizować m.in. aktualny stan badanych obiektów socmodernistycznych (dokumentacja zdjęciowa).

Dodatkowo do realizacji celu szczegółowego C1 skorzystano także z metody logicznej argumentacji, którą wykorzystano do identyfikacji zakresu wykorzystania dziedzictwa socmodernizmu w politykach rozwoju miast. W przypadku tej metody obszarem koncentracji były studia literaturowe dokumentów o charakterze strategicznym (horyzontalnym). W efekcie wykorzystywano techniki opisu, komparatystyki, jak wyjaśnień, bazując na literaturze przedmiotu. W ramach tej części badania poddano analizie:

- Strategie rozwoju gmin;
- Strategie rozwoju województw;
- Gminne Programy Rewitalizacji/ Lokalne Program Rewitalizacji,

- Programów Współpracy Miast z Organizacjami pozarządowymi innymi podmiotami działającymi w sferze pożytku publicznego²⁷.

Przeprowadzenie badania metodą studialną (terenową), służyło realizacji celów badawczych C2 i C3, tj. identyfikacji potencjału konkurencyjnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu, jak i samej waloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Wykorzystanie tej metody badawczej wiązało się z przygotowaniem **badania ankietowego**. W tym celu wykorzystano kwestionariusz ankietowy typu CAWI/CATI²⁸ (ang. *computer-assisted web interviewing/ computer-assisted telephone interviewing*). Badanie przeprowadzone tym narzędziem polegało na wykorzystaniu komputera/urządzeń mobilnych do wspomagania procesu zbierania danych. Uzyskanie odpowiedzi od różnych grup interesariuszy dziedzictwa kulturowego socmodernizmu wymagało skorzystania z wcześniej skonstruowanych kwestionariuszy ankietowych. Badanie zostało zrealizowane w latach 2023-2024.

Badanie ankietowe zaprojektowano dla dwóch kategorii respondentów:

1. Bezpośrednich dysponentów mienia (status właściciela, bądź też zarządcy/administrators nieruchomości socmodernistycznej)
2. Instytucji zorientowanych terytorialnie, w tym:
 - d) Władz publicznych, tj.:
 - Urzędy miasta- jednostki odpowiedzialne za planowanie przestrzenne lub kreowanie polityki rozwojowej miasta;
 - Wojewódzcy konserwatorzy zabytków (delegatury miejskie);
 - e) Organizacji pozarządowych (które w ramach profilu swojej działalności zajmują się obszarami kultury, sztuki i tradycji jak i rozwoju lokalnego)
 - f) Instytucji naukowo-badawczych, tj.:
 - Ekspertów lokalni ze zorientowanych regionalnie instytucji naukowo-badawczych (szkoły wyższe);
 - Oddziały Narodowego Instytutu Dziedzictwa (dopasowane regionalnie);

W przypadku pierwszej grupy respondentów (tj. Bezpośrednich dysponentów mienia) przygotowano 150 kwestionariuszy ankietowych, odpowiadających całkowitej liczbie

²⁷ Dokumenty obowiązujące na rok 2022

²⁸ W pierwszej kolejności zdecydowano się na zrealizowanie badania typu CAWI, niemniej jednak w celu zwiększenia zwrotu liczby ankiet, postanowiono zastosować dodatkowo badanie typu CATI.

obiektów socmodernistycznych poddanych badaniu. Każdy właściciel/zarządca/administrator nieruchomości oceniał tylko i wyłącznie obiekt, który jest w ich posiadaniu.

W przypadku drugiej kategorii respondentów (tj. Instytucji zorientowanych terytorialnie) przygotowano 38 kwestionariuszy zbiorczych²⁹, w których respondenci oceniali wszystkie zidentyfikowane obiekty socmodernistyczne przyporządkowane do poszczególnego miasta. O ile liczba kwestionariuszy ankietowych przygotowanych dla tej kategorii była stała, tak liczba badanych jednostek była zróżnicowana. Badanie skierowane było dla przedstawicieli 38 urzędów miejskich, 38 delegatur miejskich wojewódzkich konserwatorów zabytków, 38 zorientowanych lokalnie jednostek pozarządowych, 38 ekspertów lokalnych ze zorientowanych regionalnie instytucji naukowo-badawczych, jak i 17 dopasowanych terytorialnie oddziałów Narodowego Instytutu Dziedzictwa³⁰.

Nadrzędnym celem badania ankietowego było ustalenie całkowitej wartości ekonomicznej (TEV) dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Respondenci zobligowani byli do udzielenia odpowiedzi służących wycenie wartości użytkowej (badanej za pośrednictwem modelu VRIO), jak i wycenie wartości nieużytkowej (badanej z wykorzystaniem scenariuszy WTP).

Zamysłem autora było przeprowadzenia badania o charakterze pełnym, tzn. uwzględniającym całkowitą zidentyfikowaną populację, niemniej liczba odpowiedzi zwrotnych była zróżnicowana³¹. W konsekwencji uzyskano odpowiedzi od:

- 20 właścicieli zarządców/właścicieli nieruchomości oceniających bezpośrednio obiekt, którego są administratorem/właścicielem (tj. ok. 13% zwrotu zamierzonych odpowiedzi respondentów),
- 18 przedstawicieli oddziałów terenowych NID, oceniających łącznie 114 obiektów socmodernistycznych (tj. ok. 106% zwrotu zamierzonych odpowiedzi respondentów),
- 19 przedstawicieli instytucji naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie, oceniających łącznie 89 obiektów socmodernistycznych (tj. 50% zwrotu zamierzonych odpowiedzi respondentów),
- 18 urzędników z urzędów konserwacji zabytków, oceniających łącznie 68 obiektów socmodernistycznych (tj. ok. 47% zwrotu zamierzonych odpowiedzi respondentów),

²⁹ Wartość odpowiada liczbie miast, w których prowadzone było badanie.

³⁰ Liczba wynika ze struktury organizacyjnej Narodowego Instytutu Dziedzictwa, która składała się z 16 oddziałów terenowych o regionalnym oddziaływaniu i ośrodka centralnego.

³¹ W niektórych przypadkach uzyskano większą liczbę zwrotu od poszczególnych grup respondentów.

- 21 przedstawicieli Urzędów Miast, oceniających łącznie 100 obiektów socmodernistycznych (tj. ok. 55% zwrotu zamierzonych odpowiedzi respondentów),
- 14 przedstawicieli organizacji społecznych, oceniających łącznie 72 obiekty socmodernistyczne (tj. ok. 37% zwrotu zamierzonych odpowiedzi respondentów).

6. Wkład do nauki i potencjalne korzyści dla praktyki gospodarczej

Badanie znaczenia dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w rozwoju polskich miast ma charakter interdyscyplinarny i wielowątkowy. **Z punktu widzenia wkładu do teorii badań**, niniejsze opracowanie wykorzystuje hybrydową metodologię badań skupiającą w ramach procesu określenia strategicznego potencjału ekonomicznego dziedzictwa kulturowego, pomiar wartości o charakterze zarówno użytkowym (wykorzystującym model VRIO), jak i nieużytkowym (korzystającym z badania WTP powiązanego z trzema scenariuszami rozwojowymi zasobów socmodernistycznych). Tego typu metodyka ma charakter nowatorski, bowiem, pozwala w ramach jednej metody oceny uchwycić zarówno wartość strategiczno-użytkową, jak i symboliczną (nieużytkową), dając obraz pełnej wartości ekonomicznej (TEV) zgodnej z założeniami koncepcji kapitału kulturowego Throsbiego.

Badanie ponadto stawia za priorytet zidentyfikowanie najważniejszych obiektów socmodernistycznych występujących w miastach średniej wielkości w Polsce (Atlas dziedzictwa socmodernizmu- zał. 4), czego efektem jest inwentaryzacja zasobów, które wykazywały szczególne cechy kulturowe. Tego typu opracowania, które za cel stawiają całościowe w skali miast subregionalnych zinwentaryzowanie najważniejszych obiektów socmodernistycznych uznać należy za unikatowe.

Korzyści dla praktyki gospodarczej wynikają bezpośrednio z realizacji trzech wymiarów badania i poszczególnych celów szczegółowych. Przede wszystkim analiza i identyfikacja znaczenia zasobów socmodernizmu w krajobrazie miast, pozwoliła na określenie potencjału rozwojowego tych obiektów. Zbadanie opinii interesariuszy lokalnych pozwoliło z jednej strony dostarczyć wiedzę na temat społecznego postrzegania spuścizny socmodernizmu, z drugiej zaś bezpośrednio przyczyniło się to do określenia strategicznej roli zasobów. Proces identyfikacji wartości, dokonany w opinii różnych aktorów lokalnych, przyczynia się do bardziej skutecznego i skoordynowanego zarządzania zasobami, co prowadzić może do ożywienia gospodarczego, a w efekcie rozwoju w skali lokalnej. Wypracowana metodyka

badan, służyć może dla władz lokalnych za efektywne narzędzie pozwalające na ewaluację wartości strategicznej spuścizny zasobów trudnych.

Istotnym dla praktyki gospodarczej efektem niniejszego opracowania jest również zinwentaryzowanie zasobów socmodernistycznych. Działanie to może pomóc włodarzom miast ochronić zasoby najcenniejsze (obecnie często zaniedbane i nieuznawane za warte zachowania). Natomiast scenariusze, związane z określeniem nieużytkowej wartości ekonomicznej (badanie WTP) służyć mogą jako wytyczne dotyczące przyszłości i ewentualnego potencjału adaptacyjnego zasobów. Inwentaryzacja obiektów daje też bezpośrednie odpowiedzi na temat jego aktualnego stanu zachowania, ochrony i wykorzystywania. Informacje te są zatem przydatne w ramach planowania działań modernizacyjnych, czy też rewitalizacyjnych.

Wyniki badania mogą być też użyteczne dla sektora prywatnego. Współczesna gospodarka coraz częściej kieruje się zasadami zrównoważonego rozwoju, które zachęcają do adaptacji i remontów istniejących budynków do nowych funkcji (zamiast ich burzenia). Wyzwaniu temu zdaje się sprostać przeprowadzone badanie WTP, zakładające różne scenariusze adaptacyjne badanych obiektów. Z punktu widzenia przedsiębiorcy, argumentem wzmacniającym przeświadczenie o chęci przeprowadzenia działań remontowych, czy też rewitalizacyjnych powinno być przekonanie o posiadaniu nieruchomości unikalnych, odznaczających się zauważalnymi walorami (wartościami) strategicznymi. Ich wykorzystanie pozwoli bowiem na wzmacnianie potencjału ekonomicznego, generowanego przez obiekty (np. poprzez odpowiednio ukierunkowane działania marketingowe). Ponadto uwydatnienie cech zasobów endogenicznych pozwoli na uzyskanie efektów mnożnikowych z tytułu posiadania nieruchomości unikatowej. Wspomnieć należy chociażby korzyści wizerunkowe (wyróżniające się budynki stają się wizytówkami nie tylko miast, ale także przedsiębiorstw), ekonomiczne (wzrost wartości nieruchomości), czy też dochodowe (zwiększenie dochodów np. z najmu). Miejsca o wyjątkowym charakterze, często stają się ośrodkami handlowymi i biznesowymi, siedzibami firm, centrami konferencyjnymi czy też nowoczesnymi biurami, co przyciąga inwestorów zarówno z kraju, jak i zagranicy. W konsekwencji, inwestowanie w nieruchomości o unikatowych cechach przynosi właścicielom wielowymiarowe korzyści, wpływając nie tylko na rozwój samego obiektu, ale również na otoczenie gospodarcze i społeczne.

Rozdział 5. Diagnoza wykorzystania dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w polityce rozwoju miast

1. Mapowanie i inwentaryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu

Pierwszym etapem badania jest inwentaryzacja i diagnoza zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Pozyskane informacje zebrano za pomocą kart inwentaryzacyjnych, których źródłem inspiracji była dokumentacja wykonywana przez Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków. Wyniki tej części badania zredagowano w formie *Atlasu dziedzictwa socmodernizmu w wybranych miastach w Polsce*, który znajduje się w załączniku 4. Załącznik ten stanowi integralną częśćią pracy i prezentuję wartość dodaną w postaci unikalnego rejestru zasobów dziedzictwa socmodernistycznego w Polsce.

Zgodnie z założeniami metodologicznymi, analizowane obiekty zostały zidentyfikowane w miastach spełniających założone kryteria. Przyjąć można, iż głównym założeniem była koncentracja na miastach, które w okresie socmodernizmu były szczególnie istotne (miasta o randze stolic województw), skupiające w możliwe jak największym stopniu uwagę inwestycyjną ówczesnych władz. Zmiany o charakterze ustrojowo-administracyjnym spowodowały, iż miasta będące niegdyś stolicami województw, obecnie traktować należy jako miasta subregionalne (większe ośrodki miejskie niebędące stolicami województw). Przyporządkowanie obiektów w ramach nowej kategoryzacji ilustruje tabela 12.

Tabela 12. Przyporządkowanie miast subregionalnych i zidentyfikowanych w nich obiektów socmodernistycznych do obecnie obowiązującego podziału administracyjnego Polski.

Nazwa województwa	Nazwy miast	Liczba miast	Liczba obiektów
Dolnośląskie	Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych	3	8
Kujawsko-pomorskie	Włocławek	1	4
Lubelskie	Biała Podlaska, Chełm, Zamość	3	12
Lubuskie	Gorzów Wielkopolski, Zielona Góra	2	7
Łódzkie	Piotrków Trybunalski, Sieradz, Skierniewice	3	13
Małopolskie	Nowy Sącz, Tarnów	2	9
Mazowieckie	Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce	5	16
Opolskie	Opole	1	6
Podkarpackie	Krosno, Przemyśl, Rzeszów, Tarnobrzeg	4	14
Podlaskie	Białystok, Łomża, Suwałki	3	9
Pomorskie	Słupsk	1	8
Śląskie	Bielsko-Biała, Częstochowa	2	9
Świętokrzyskie	Kielce	1	5
Warmińsko-mazurskie	Elbląg, Olsztyn	2	10
Wielkopolskie	Kalisz, Konin, Leszno, Piła	4	15
Zachodniopomorskie	Koszalin	1	5

Źródło: Opracowanie własne.

Najliczniej reprezentowane zarówno pod względem liczebności miast, jak i zidentyfikowanych w nich obiektów socmodernistycznych jest województwo mazowieckie. Na obszarze województwa mazowieckiego znajduje się 5 dawnych stolic województw (Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce) i 16 obiektów socmodernistycznych. Z kolei najmniej licznie reprezentowane jest województwo Kujawsko-pomorskie, w którym (we Włocławku) zidentyfikowano jedynie 4 obiekty spełniające kryteria badawcze. W wartościach bezwzględnych najwięcej obiektów socmodernistycznych zidentyfikowano w Słupsku (8 obiektów), a najmniej (po jednym) w Legnicy, Pile, Suwałkach, Łomży i Białej Podlaskiej.

W ramach procesu inwentaryzacji uzupełniono opracowanie o:

- Dokumentację fotograficzną;
- Informacje uwzględniające opisy architektoniczno-historyczne;
- Informacje techniczno-użytkowe.

Dokumentacja fotograficzna jest formą inwentaryzacji wizualnej i zakładała wykonanie fotografii wszystkich 150 poddawanych badaniu obiektów socmodernistycznych. Zdjęcia wykonano w okresie maj 2023 - wrzesień 2025. Nadrzędnym celem tego etapu badań była wizualna dokumentacja aktualnego stanu zachowania obiektów. Efektem dodatkowym było

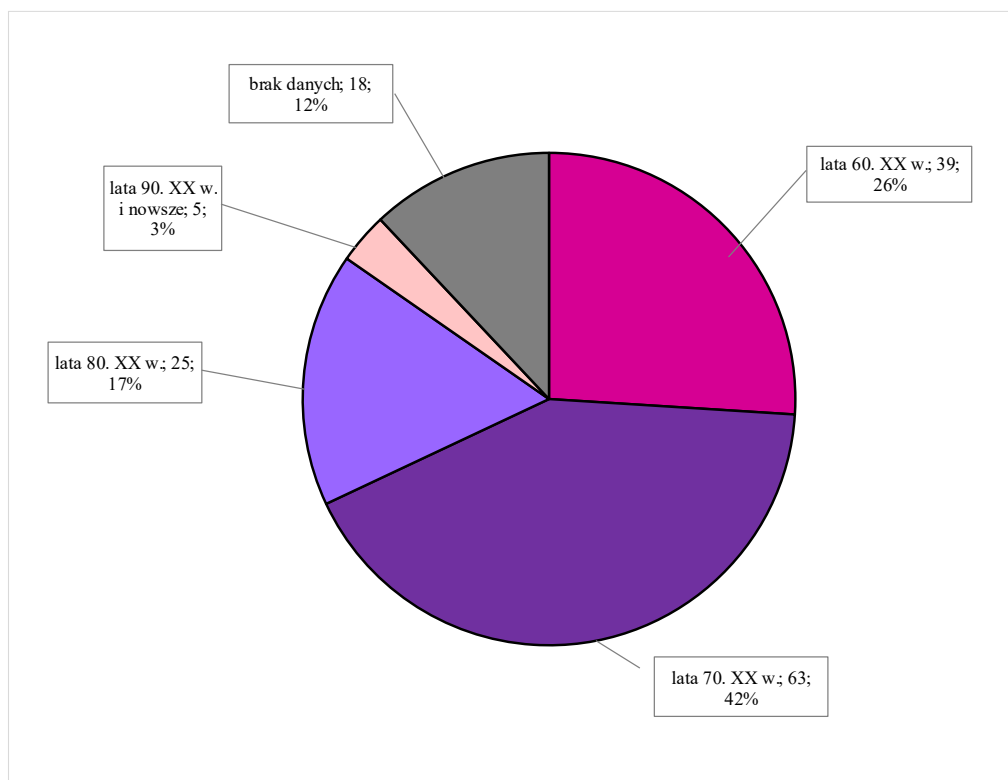
zwiększenie czytelności pracy i efekt archiwizacyjny, bowiem w czasie prowadzenia prac badawczych niektóre obiekty wcześniej zakwalifikowane do badania zostały wyburzone. Sytuację taką zaobserwowano w przypadku 7 obiektów. Były to odpowiednio: Dom Handlowy Merkury w Częstochowie, Hotel Gliding w Lesznie, Biurowiec PKO/PZU w Nowym Sączu, Pływalnia w Ostrołęce, budynek Starostwa Powiatowego (Wydział Komunikacji) w Piotrkowie Trybunalskim, budynek biurowy firmy ZATRA w Skierniewicach, a także dworzec PKP w Słupsku.

Przygotowanie kart inwentaryzacyjnych zawierających **opisy architektoniczno-historyczne** pozwoliło na kompleksowe scharakteryzowanie obiektów z punktu widzenia zarówno ich cech fizycznych (forma przestrzenna i układ funkcjonalny, materiały budowlane i techniki wykończeniowe, elementy detalu architektonicznego), ale także walorów kulturowych oraz historii. Wizyty studyjne dokonane przez autora pozwoliły na konfrontację pozyskanych w wyniku studiów literaturowych informacji ze stanem faktycznym. Ponadto dzięki materiałom źródłowym autor starał się zaznaczyć zaobserwowane przekształcenia w tkance architektoniczno-urbanistycznej, które wpłynęły na aktualną fizjonomię budynku.

Część techniczno-użytkowa karty inwentaryzacyjnej zawiera podstawowe informacje o obiektach poddawanych badaniu. Wyszczególniono:

- a) Rok oddania do użytkowania obiektu;
- b) Pierwotną i aktualną funkcję realizowaną przez budynek;
- c) Rodzaj zabudowy;
- d) Formę własności;
- e) Stan zachowania budynku;
- f) Powierzchnie zabudowy.

Analizowane obiekty dziedzictwa kulturowego socmodernizmu zostały poddane **klasyfikacji ze względu okres**, w których oddano je do użytkowania (wyk. 1). W sytuacji, w której ustalenie konkretnego momentu oddania obiektu do użytkowania było utrudnione, albo niemożliwe, obiekty takie zaliczano do kategorii „brak danych”.

Wykres 1. Okres oddawania do użytkowania obiektów socmodernistycznych. Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki identyfikacji wieku zasobów wskazują, iż najliczniejszej reprezentowaną grupą obiektów socmodernistycznych są obiekty oddane do użytkowania w latach 70. XX w. Stanowią one prawie połowę zidentyfikowanych zasobów dziedzictwa socmodernistycznego badanych miast. Rozwój urbanistyczny w tym okresie to czas najintensywniejszego rozkwitu budownictwa w Polsce, co znajduje swoje potwierdzenie także w przypadku niniejszego badania. Wyraźnie mniej liczne są obiekty z lat 60. XX w. stanowią one prawie ¼ zidentyfikowanych obiektów. Warto jednak pamiętać, że proces inwestycyjno-budowlany jest czasochłonny, co sprawia, iż niektóre obiekty powstające jeszcze w drugiej połowie lat 50. zostały ukończone i tym samym oddane do użytkowania już w latach 60. XX w. Relatywnie mało powszechne są obiekty z lat 80. XX w. (25 obiektów). Lata 80-te w historii Polski utożsamiane są z okresem kryzysu polityczno-ekonomicznego, co znajduje swoje odzwierciedlenie także w przypadku zidentyfikowanej architektury socmodernistycznej. Powstające w tym okresie obiekty uznać należy za mniej reprezentacyjne pod kątem zastosowanych rozwiązań funkcjonalnych. Ostatnią grupą obiektów są zasoby socmodernistyczne oddane do użytkowania w latach 90. XX w., a nawet pierwszej dekadzie XXI w. Zidentyfikowano 5 budynków z tej kategorii. Przyczyną takiego stanu rzeczy był najczęściej kryzys gospodarczy, spowodowany zmianami ustrojowymi, brakami materiałowymi i reorganizacją sektora budowlanego (prywatyzacją). Przykładami takich

inwestycji jest zidentyfikowane w pracy Kieleckie Centrum Kultury (1992), kościół Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Kaliszu (1997), czy też Hala Podpromie (Regionalne Centrum Sportowo-Widowiskowe "Podpromie" im. Jana Strzelczyka (2002). W przypadku 18 obiektów ustalenie konkretnego momentu, w którym oddano je do użytkowania było niemożliwe, bądź też nieprecyzyjne (dostępne informacje wskazywały niejednoznacznie na okres przełomu np. lat 70 i 80. XX w., bądź też źródła wzajemnie sobie przeczyły).

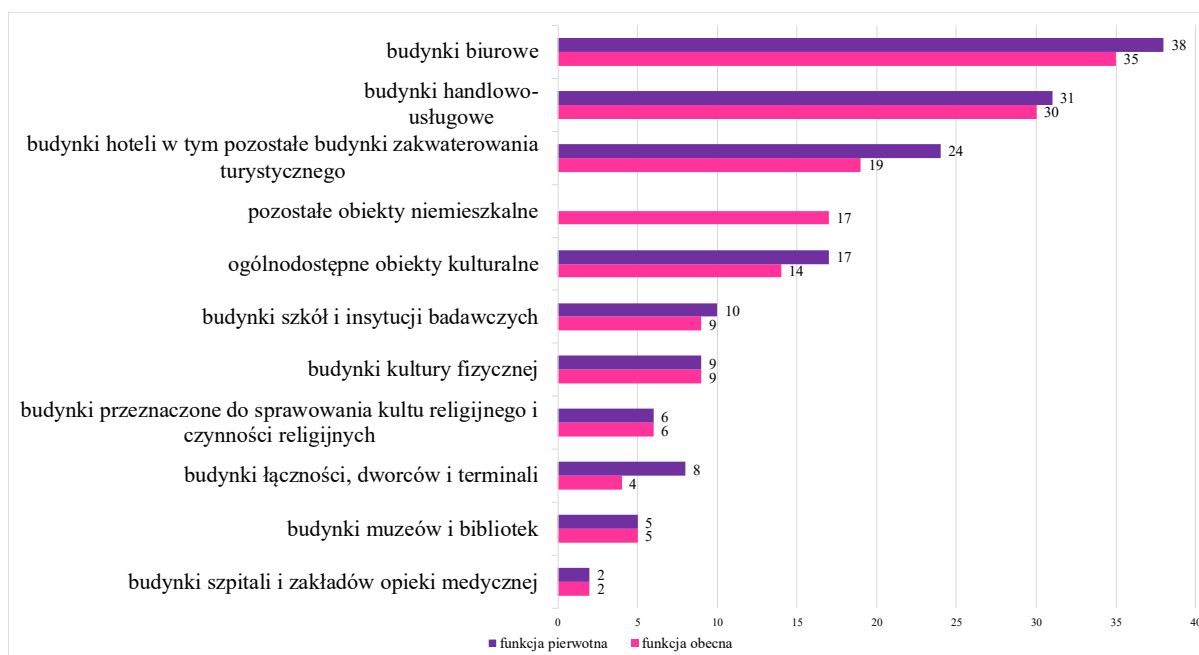
W przypadku **identyfikacji funkcji pełnionych** przez budynki posłużono się kategoryzacją zaproponowaną w Polskiej Klasyfikacji Obiektów Budowlanych (PKOB) (DZ.U. Nr 112, poz. 1316, Dz. U. Nr 18, poz. 170). W tym dokumencie ustawodawca podkreśla, iż PKOB stanowi usystematyzowany wykaz obiektów budowlanych, rozumianych jako produkty finalne działalności. Dokument dzieli obiekty budowlane w sposób gradientalny - płynnie wychodząc od podziału ogólnego (sekcje), przechodzi do coraz bardziej szczegółowej kategoryzacji na działy, grupy i klasy obiektów (załącznik nr 3). Ze względu na duży poziom szczegółowości zaproponowanej delimitacji przez PKOB (w opinii autora zbyt ogólny w ramach grupy, i jednocześnie zbyt szczegółowy w ramach klasy), bazując na PKOB dokonano autorskiego podziału funkcji budynków w oparciu o podejście syntetyzujące. Ponadto przyjęto, iż w przypadku budynków pełniących wiele funkcji w ramach jednego obiektu, budynki te klasyfikowane będą w jednej pozycji, zgodnie z ich główną funkcją.

Wyszczególniono 11 klas identyfikujących funkcje obiektów. Są nimi:

1. Budynki biurowe;
2. Budynki handlowo-usługowe;
3. Budynki hoteli w tym budynki pozostałego zakwaterowania turystycznego;
4. Budynki kultury fizycznej;
5. Budynki łączności, dworców i terminali;
6. Budynki muzeów i bibliotek;
7. Budynki przeznaczone do sprawowania kultu religijnego i czynności religijnych;
8. Budynki szkół i instytucji badawczych;
9. Budynki szpitali i zakładów opieki medycznej;
10. Ogólnodostępne obiekty kulturalne;
11. Pozostałe obiekty niemieszkalne³².

³² Klasa zawiera obiekty obecnie nieużytkowane, jak i wyburzone w trakcie realizacji badania

Korzystając z przyjętej klasyfikacji dokonano podziału analizowanych obiektów w odniesieniu do funkcji realizowanej współcześnie i pierwotnie (wyk. 2).

Wykres 2. Rozkład funkcji użytkowych pełnionych przez budynki socmodernistyczne. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza funkcji pełnionych przez obiekty wskazuje przede wszystkim na stosunkowo dużą liczbę niewykorzystywanych współcześnie obiektów (17). Są to zarówno obiekty wyburzone (7), jak i obiekty obecnie nieużytkowane (10). Wśród obiektów nieużytkowanych, zidentyfikowano 4 budynki pełniące pierwotnie funkcje handlowo-usługowe (4), po dwa obiekty z kategorii budynków łączności (dworce kolejowe) i hoteli (hotel i restauracja), a także budynek pełniący niegdyś funkcję szpitala, oraz budynek biurowy. Wśród 6 obiektów, które podczas trwania prac badawczych wyburzono, zidentyfikowano 3 obiekty biurowe i po jednym obiekcie z kategorii budynków handlowo-usługowych, łączności, dworców i terminali; a także kultury fizycznej. Analizując badane zasoby obiektów obecnie użytkowanych, zauważyć można, iż najliczniej reprezentowane spośród zidentyfikowanych grup budynków są obiekty biurowe (35). Na drugim miejscu plasują się obiekty handlowo-usługowe (30). Dość podobna liczebność obiektów (odpowiednio 19 i 14) stanowią obiekty hotelowe i kultury. Współcześnie zidentyfikowano również identyczną liczbę placówek oświatowo-naukowych, jak i obiektów kultury fizycznej (9). Najmniej liczne okazały się budynki kościołów (6), obiektów łączności i muzeów i bibliotek (po 5), a także zidentyfikowano 2 obiekty pełniące współcześnie funkcje związane z ochroną zdrowia.

Warto zauważyć, iż dość często zdarzało się, że budynki na przestrzeni lat zmieniały swoją pierwotnie nadaną funkcję. Kierunki transformacji funkcji budynków zaprezentowano w tabeli 13.

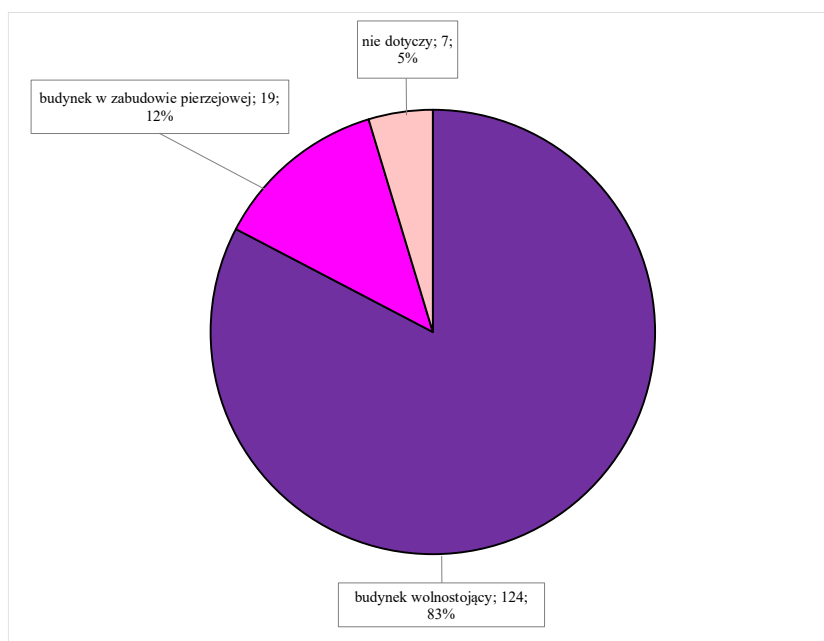
Tabela 13. Transformacja zmiany funkcji budynków socmodernistycznych.

Pierwotna funkcja budynków	Pierwotna liczba budynków w ramach kategorii	Współczesne funkcje budynków w ramach kategorii (innej niż pierwotna)	Liczba budynków w ramach nowej kategorii
budynki biurowe	38	pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione (brak funkcji- obiekt nieużytkowany/opuszczony)	4
		budynki szpitali i zakładów opieki medycznej	1
budynki handlowo-usługowe	31	pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione (brak funkcji- obiekt nieużytkowany/opuszczony)	5
budynki hoteli i budynki zakwaterowania turystycznego, pozostałe	24	budynki biurowe	1
		budynki handlowo-usługowe	2
		ogólnodostępne obiekty kulturalne	1
		pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione (brak funkcji- obiekt nieużytkowany/opuszczony)	2
budynki kultury fizycznej	9	pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione (brak funkcji- obiekt nieużytkowany/opuszczony)	1
budynki łączności, dworców i terminali	8	pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione (brak funkcji- obiekt nieużytkowany/opuszczony)	4
budynki muzeów i bibliotek	5	-	-
budynki przeznaczone do sprawowania kultu religijnego i czynności religijnych	6	-	-
budynki szkół i instytucji badawczych	10	budynki biurowe	1
budynki szpitali i zakładów opieki medycznej	2	pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione (brak funkcji- obiekt nieużytkowany/opuszczony)	1
ogólnodostępne obiekty kulturalne	17	budynki kultury fizycznej	1
		budynki hoteli i budynki zakwaterowania turystycznego, pozostałe	1
		budynki handlowo-usługowe	2

Źródło: Opracowanie własne.

Jak zaobserwowano, w niektórych przypadkach pełniona funkcja budynków zmieniała się (nastąpiła zmiana względem pierwotnej funkcji pełnionej przez budynek). Sytuacje takie zaobserwowano w 8 na 11 kategorii budynków, a najczęstszym kierunkiem zmiany było całkowite zaprzestanie użytkowania budynku. Pozostałe zaobserwowane zmiany mają charakter incydentalny, nie pozwalający na określenie tendencji ogólnych. Co ciekawe istnieją także kategorie obiektów, gdzie w dalszym ciągu, pomimo upływu lat obiekty te pełnią swoją pierwotną funkcję. Takimi kategoriami obiektów, są budynki muzeów i bibliotek; a także budynki przeznaczone do sprawowania kultu religijnego i czynności religijnych.

W ramach identyfikacji zasobów analizowano również rodzaj zabudowy, w których wznoszone były budynki socmodernistyczne (wyk.3). Wyszczególniono zabudowę pierzejową, w której obiekty umiejscowione są w zwartej linii, tworząc ciągłą ścianę zabudowy, jak i obiekty wolnostojące, stanowiące samodzielność funkcjonalną i kompozycyjną.

Wykres 3. Formy zagospodarowania przestrzennego budynków socmodernistycznych. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza form zagospodarowania przestrzennego obiektów wskazuje na zdecydowaną dominację zabudowy wolnostojącej wśród zidentyfikowanych budynków socmodernistycznych. Wyniki te potwierdzają charakterystyczne dla tego nurtu dążenie do swobodnego kształtowania brył w przestrzeni, w oderwaniu od tradycyjnych pierzei ulicznych. W przypadku 7 analizowanych obiektów nie określono formy zagospodarowania przestrzennego, gdyż obiekty te zostały wyburzone w trakcie realizacji prac badawczych.

Kolejnym elementem w procesie identyfikacji zasobów było określenie stosunków własnościowych analizowanych obiektów (wyk.4). Etap ten w mniemaniu autora stanowił duże wyzwanie badawcze z punktu widzenia metodycznego, bowiem polskie prawodawstwo nie jest precyzyjne w zakresie rozróżnienia wartości prywatnej, od publicznej (*Habdas 2012:125-131*), co stanowiło jedno z wyzwań badawczych. Bazując na najważniejszym akcie prawnym- tzw. *Ustawie Zasadniczej* zauważyć można wyszczególnienie kategorii własności prywatnej (art. 20 Konstytucji RP). Z kolei art. 165 i 218 Konstytucji RP wyróżnia odpowiednio: własność samorządu terytorialnego i własność skarbową. Jak zauważa Magdalena Habdas: „*W Konstytucji RP nie przewidziano żadnego szczególnego reżimu prawnego własności ze względu na jej przedmiot. [...] ergo Konstytucja RP pozwala wyróżnić własność prywatną i publiczną, o tyle niestety nie umożliwia zdefiniowania tych kategorii*”. (*Habdas 2012: 10-11*). Mając na uwadze powyższe, dokonano autorskiej klasyfikacji służącej określeniu stosunków własności analizowanych obiektów. Posłużono się kategoriami takimi jak: *własność prywatna, własność publiczna, własność kościoła katolickiego*, jak i w przypadku braku możliwości zdobycia informacji dotyczących stosunku własności nieruchomości- *brak informacji*.

Do kategorii *własności prywatnej* zaliczano obiekty, które są we władaniu:

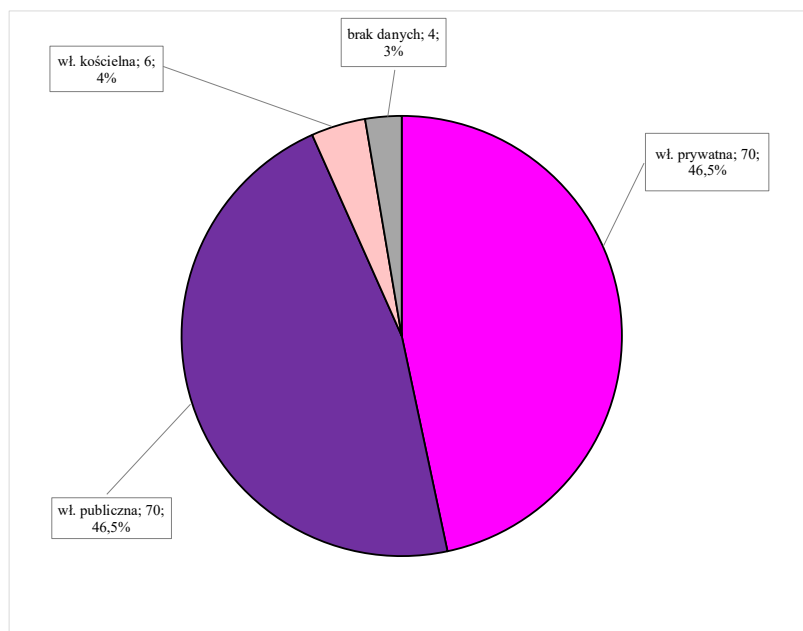
- spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych,
- prywatnych przedsiębiorstw (w tym np. sieci hotelowych, sieci sklepów spożywczych).

Do kategorii *własności publicznej* zaliczano obiekty, które są we władaniu:

- Spółek i przedsiębiorstw jednostek samorządu terytorialnego
- Spółek i przedsiębiorstw Skarbu Państwa

Do kategorii *własności kościelnej* zaliczano obiekty:

- Kościołów i obiektów audytoryjnych będących we władaniu Kościoła Katolickiego.

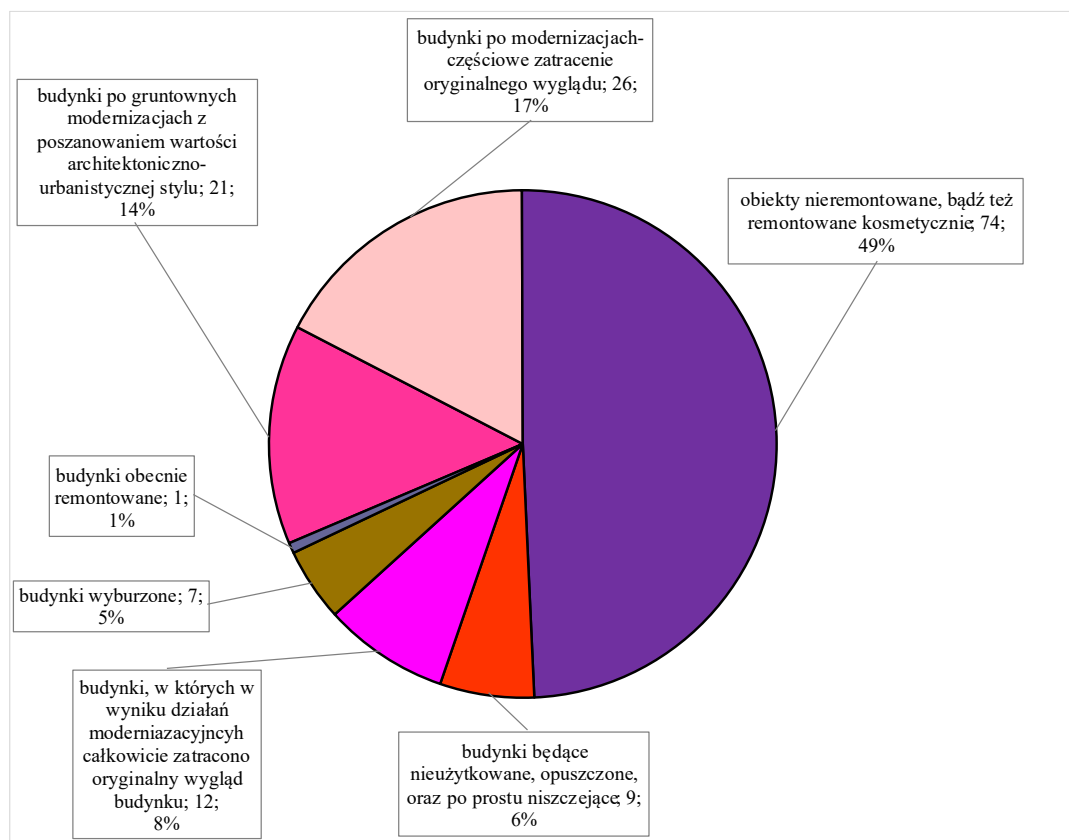
Wykres 4. Struktura własności nieruchomości socmodernistycznych. Źródło: Opracowanie własne.

Rozkład stosunku własności budynków socmodernistycznych pokazuje, iż zidentyfikowane obiekty w równym stopniu są we władaniu publicznym, jak i prywatnym (po 70 obiektów). Zidentyfikowano ponadto 6 obiektów stanowiących własność kościelną, a także 4 obiekty, w przypadku których napotkano na trudności w przypadku ustalenia własności nieruchomości. Dołożono wszelkich starań w celu ustalenia rzeczywistego stanu prawnego nieruchomości, niemniej wiedza ta nie została potwierdzona weryfikacją ksiąg wieczystych nieruchomości.

Zidentyfikowane obiekty poddano także ocenie stanu zachowania obiektów. W celu określenia aktualnego stanu zachowania zasobów skorzystano z metody wizualnej. Ocena wizualna odnosi się do zewnętrznych oględzin budynków, wpływających na proces wartościowania nieruchomości (Drozd 2017, 43). Mając na uwadze, że przedmiotem badania są obiekty dziedzictwa kulturowego, uznano za stosowne skoncentrowanie się przede wszystkim na ocenie przekształceń o charakterze estetyczno-technicznym zachodzących w ramach budynku. Nie jest to jednak specjalistyczna ekspertyza oceny stanu technicznego. Dokonywanie oględzin obiektów w ramach metody wizualnej miało charakter komparatystyczny (porównanie stanu pierwotnego bazujące na dokumentach archiwalnych, ze stanem obecnym). Natomiast sama ocena aktualnego stanu zachowania obiektów miała charakter subiektywny i arbitralny. Ocena bazowała na kryteriach takich jak: ogólna estetyka obiektów (ślady zaniedbania obiektów) i autentyczność (przekształcenia budynków

wpływających na styl architektoniczny w tym np. przebudowy i zniekształcenia niezgodne z zakładaną formą architektoniczną). W wyniku przeprowadzonej oceny, dokonano podziału stanu zachowania zasobów w podziale na 7 kategorii (wyk.5):

1. **budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem stylu architektonicznego** (widoczne ślady działań remontowych, zachowano cechy i charakter obiektu oryginalnego);
2. **budynki po modernizacjach z częściowym zatraceniem oryginalnego stylu architektonicznego** (widoczne ślady działań remontowych, w wyniku modernizacji częściowo pozbawiono obiekt cech i charakteru obiektu oryginalnego);
3. **obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie** (obiekty utrzymane w stanie oryginalnym, ewentualne działania remontowe skupiały się na doraźnym, bieżącym utrzymaniu budynku);
4. **budynki nieużytkowane, opuszczone i niszczące;**
5. **budynki wyburzone** (w toku realizacji badania);
6. **budynki po modernizacjach z całkowitym zatraceniem oryginalnego stylu architektonicznego** (widoczne ślady działań remontowych, w wyniku modernizacji całkowicie pozbawiono obiekt cech i charakteru obiektu oryginalnego);
7. **budynki obecnie remontowane.**

Wykres 5. Stan zachowania obiektów socjodemokratycznych. Źródło: Opracowanie własne.

Analizując pozyskane dane, zauważyć można, iż ponad połowa zasobów (74 obiekty) jest zachowana w stanie bliskim oryginałowi (tj. obiekty przejawiać mogą widoczne ślady użytkowania, lecz dopuszczalne są działania modernizacyjne mające za zadanie doraźne utrzymanie budynków w sprawności; dopuszczalne jest odmalowanie elewacji, wymiana stolarki drzwiowej i okiennej). Budynki te wykazują się zatem dość dużą odpornością na proces starzenia się. Ponadto przyjąć można, iż w dalszym ciągu pomimo tylko bieżących nakładów inwestycyjnych, mających za zadanie utrzymanie obiektu w stopniu pozwalającym na jego doraźne utrzymanie, budynki te w dalszym stopniu są w stanie zaspokajać potrzeby wynikające z funkcji prowadzonej w niej działalności. Zaobserwowano także 9 obiektów opuszczonych (i nieeksploatowanych), które wizualnie są mocno zniszczone. Budynki te wyróżniają liczne uszkodzenia elewacji, stolarki drzwiowej i okiennej, a także wybrakowanie np. w postaci detalu architektonicznego, czy też elementów konstrukcyjnych. Wynik ten należy uznać za wysoki, szczególnie biorąc pod uwagę liczbę obiektów wyburzonych (7) w trakcie prowadzenia prac badawczych. Jeden obiekt, który obecnie nie pełni żadnej funkcji („Okrągłak” w Gorzowie Wielkopolskim) oceniony został jako obiekt „nieremontowany, bądź też remontowany kosmetycznie” ze względu na fakt, iż został on wyłączony z użytkowania pod koniec 2024 i obiekt wizualnie w dalszym ciągu wydaje się być zachowany w należytym stanie (nie widać

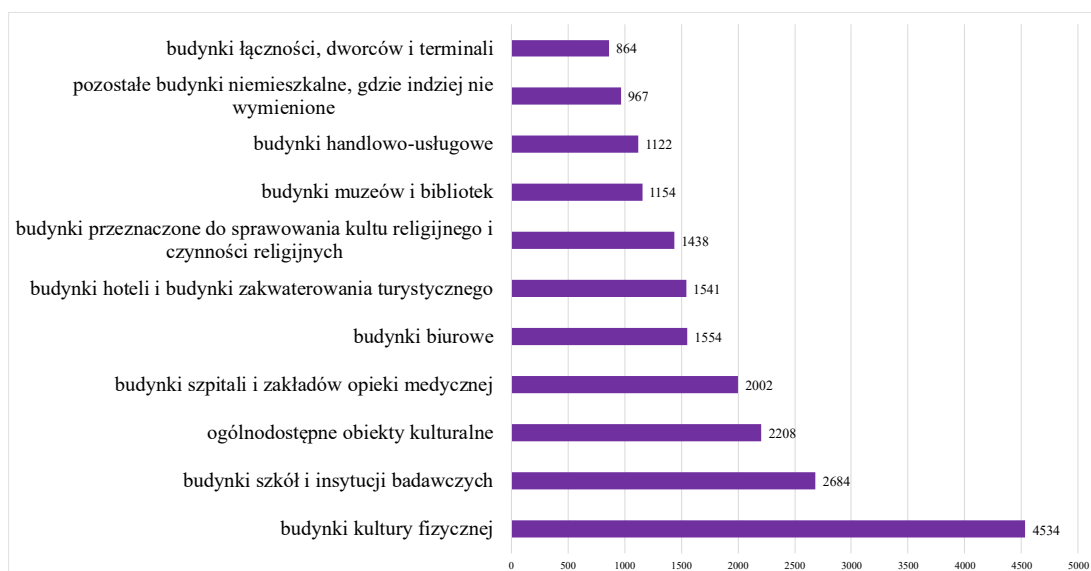
oznak destrukcji materialnej). Liczną grupę (59 zidentyfikowanych obiektów socmodernistycznych) stanowią zasoby, w których dokonano działań modernizacyjnych. Wskazać tutaj należy kilka typów przeprowadzanych działań modernizacyjnych. Odnotowano:

- 21 budynków, w których dokonano gruntowne działania modernizacyjno-remontowe z poszanowaniem stylu architektonicznego (gdzie zachowano, bądź też uwydatniono oryginalną strukturę i kompozycję architektoniczną tj. kolorystykę budynku zgodną z założeniami stylu/projektu oryginalnego, zachowano rytm podziałów okiennych, strukturę zadaszenia, cechy konstrukcyjne i detal architektoniczny);
- 26 budynków, w których dokonano działania modernizacyjno-remontowe, ale w wyniku prac częściowo zatracono cechy deskryptywne stylu socmodernistycznego (dominuje paleta kolorów oryginalnych dla stylu/budynku, lecz możliwe są dodatkowe niezaplanowane akcenty kolorystyczne, zachowany jest rytm podziałów okiennych, lecz nie jest on dokładny, struktura zadaszenia poddana może być delikatnym zmianom, nie wpływającym na kształt dachu, możliwe jest zatrącenie niektórych cech konstrukcyjnych budynku, jak i zakrycie detalu architektonicznego);
- 12 budynków, które w wyniku przeprowadzonych działań remontowych zatraciły charakter socmodernistyczny (pozbawione zostały elementów kompozycji architektonicznej świadczącej o kategoryzacji ich jako przejawów jako architektury socmodernistycznej, tj. dominuje paleta kolorów nieoryginalnych dla danego budynku i stylu, w budynku zatracono rytm podziałów okiennych, zmieniono strukturę zadaszenia, gdzie widoczna jest ingerencja w kształt dachu. Ponadto zatracono cech konstrukcyjne budynku, jak i pozbywano się detalu architektonicznego);
- zidentyfikowano 1 budynek obecnie poddawany działaniom remontowym (tzn. zespół „Przemysłówki” w Gorzowie Wielkopolskim). Z racji na prowadzone przekształcenia w fizjonomii i funkcjonowaniu budynku, budynek stanowi obecnie odrębną grupę. Niemożliwe jest ocenienie jakości przeprowadzonego remontu.

Część techniczno-użytkowa kart inwentaryzacyjnych zawierała również dane dotyczące powierzchni zabudowy obiektów socmodernistycznych. Dane te służą do precyzyjnego określenia ich wymiarów oraz wpływu na przestrzeń miejską, co często jest niezbędne do oceny

ich wartości architektonicznej i funkcjonalnej oraz wsparcia procesów planistycznych i konserwatorskich. Zidentyfikowane budynki mierzono z wykorzystaniem oprogramowania Geoportal (<https://www.geoportal.gov.pl/>). Koncertowano się na uzyskaniu pola powierzchni zabudowy obiektów, a nie całkowitej powierzchni użytkowej obiektów, gdyż uznano iż, pierwszy parametr będzie bezpośrednio wpływać na planistyczne i urbanistyczne uwarunkowania przestrzenne, takie jak zajętość działki, relacje z otoczeniem oraz możliwości zagospodarowania terenu. Natomiast powierzchnia użytkowa dotyczy głównie wewnętrznej (bardziej ekonomicznej) funkcji budynku i nie oddaje w pełni jego oddziaływania na przestrzeń miejską. Wśród analizowanych budynków największymi, pod kątem zajmowanej przestrzeni, są: Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi im Karola Musioła w Opolu (12 958 m²), jak i Hala widowiskowo - sportowa "Urania" w Olsztynie (11 204 m²). Z kolei obiektami, które w najmniejszym stopniu ingerują w zajmowaną przez nie przestrzeń są: „Okrągłak” w Gorzowie Wielkopolskim (93 m²), jak i socmodernistyczna część budynku Urzędu Stanu Cywilnego w Elblągu (150 m²). Średnia powierzchnia zajmowana przez obiekty socmodernistyczne wynosi 1717 m².

Średnie wartości powierzchni zajmowanych przez obiekty socmodernistyczne prezentowane są na wyk. 6.

Wykres 6. Średnia powierzchnia zajmowana przez obiekty socmodernistyczne (w m²). Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki analizy wielkości powierzchni zajmowanej przez obiekty socmodernistyczne wskazują, że największą powierzchnię mają budynki kultury fizycznej, których średnia powierzchnia wynosi aż 4534 m². W zasób tej kategorii zalicza się często hale sportowe, czy też kompleksy rekreacyjne. Ich funkcja wymaga dużej przestrzeni użytkowej, co znajduje

swoje uzasadnienie w wielkości obiektów. Znacznie mniejsze wartości powierzchni odnotowano wśród budynków szkół i instytucji badawczych (2684 m²). Obiekty te, chociaż mniejsze niż obiekty kultury fizycznej, charakteryzują się sporymi gabarytami. Szkoły i inne obiekty edukacyjne często oprócz sal zajęciowych w ramach jednego kompleksu posiadają również często infrastrukturę dodatkową taką jak hale sportowe, sale koncertowe, czy też internaty. Podobne wyniki wielkości powierzchni odnotowano wśród „obiektów kultury” (2208 m²), jak i budynków pełniących funkcję związaną z „ochroną zdrowia” (2002 m²). W przypadku tej kategorii obiektów zwraca się uwagę, iż „placówki kultury” poprzez swój charakter miały pełnić przede wszystkim funkcję społeczną integrując lokalną społeczność. Fakt ten spowodował, iż obiekty tego typu koncepcyjnie winny były zaspokajać potrzeby o charakterze masowym co wymuszało dość spore kubatury obiektów. Z kolei w przypadku obiektów „ochrony zdrowia” warto zwrócić uwagę na fakt, iż obiekty te projektowane były zgodnie z założeniami prawno-funkcjonalnymi. Zaspokajać musiały zatem warunki związane z odpowiednim doświetleniem, wentylacją i separacją funkcji. Wymuszało to więc określone gabaryty, choć niekoniecznie dużą rozpiętość przestrzeni.

Trzy kategorie obiektów, tj. budynki biurowe, hotele i obiekty zakwaterowania turystycznego, jak i budynki przeznaczone do sprawowania kultu religijnego i czynności religijnych osiągnęły zbliżone wyniki zajmowanej przez te obiekty powierzchni (średnio ok. 1500 m²). W przypadku obiektów hotelowych i biurowych architekci często zobligowani byli do zachowania wstrzemięźliwości w zakresie rozpiętości zabudowy. Wynikało to z ograniczonej dostępności działek budowlanych, gdyż tego typu obiekty ze względu na swój prestiżowy charakter lokowane były zazwyczaj w centralnych, często historycznych częściach miasta. W rezultacie budynki te cechowały się zazwyczaj znaczną wysokością, przy jednocześnie stosunkowo niewielkiej powierzchni zabudowy na poziomie terenu. W przypadku kategorii „obiektów sakralnych” ograniczenia przestrzenne nie były równie rygorystyczne. Socmodernistyczne kościoły i kaplice często lokalizowano na terenach nowo powstających osiedli mieszkaniowych, co już na etapie projektowym wiązało się z mniejszymi wymaganiami dotyczącymi podziału i parcelacji działek. Dzięki temu obiekty te mogły być sytuowane na bardziej rozległych przestrzennie parcelach.

Nieco mniej, bo około 1100 m² średniej powierzchni zabudowy zajmują obiekty zaklasyfikowane do kategorii budynków muzeów i bibliotek, jak i budynków handlowo-usługowych. W obu przypadkach obiekty te muszą pomieścić zarówno przestrzeń ekspozycyjną, jak i magazynową. Również w obu kategoriach obiekty te często miały charakter

kubaturowy (wielokondygnacyjny), pozwalający na oszczędność przestrzeni na poziomie terenu.

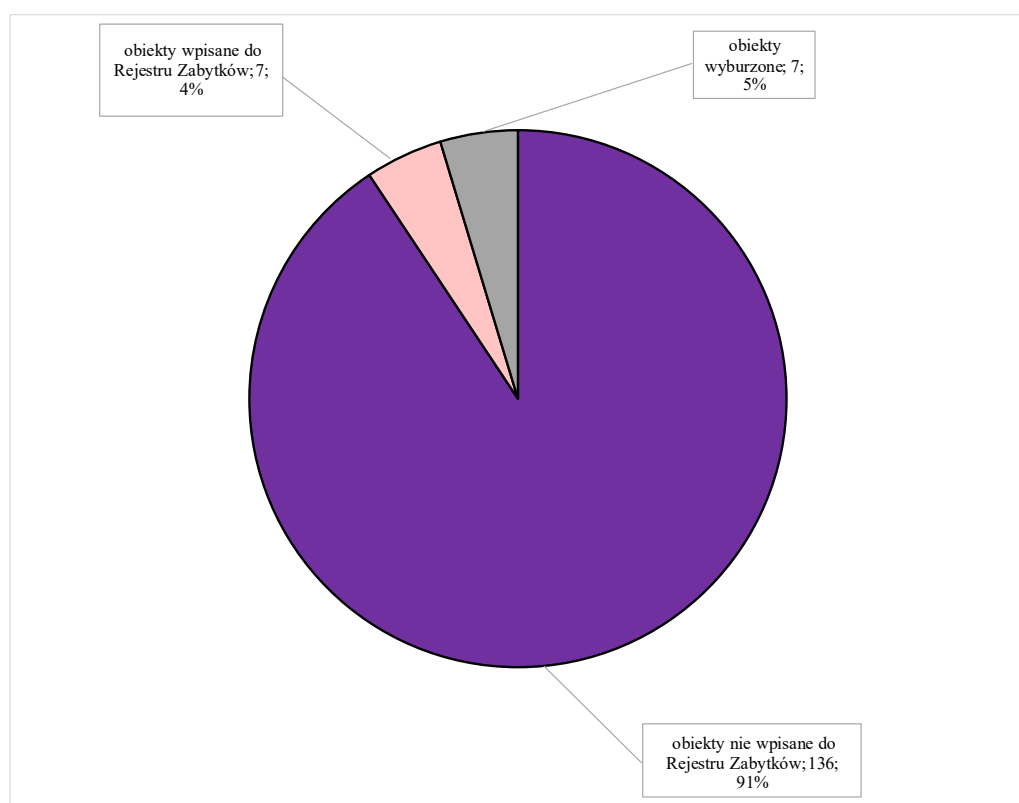
Najmniejszą średnią liczebność wśród obiektów użytkowanych (864 m²) zajęły budynki łączności, dworców i terminali. W przypadku analizowanego zasobu zauważyć można, iż były to budynki o bardziej kompaktowym rozmiarze lub pełniły funkcje tylko transportowe (np. małe dworce). Charakter funkcji przestrzeni skutkuje w tym przypadku mniejszą średnią powierzchnią zabudowy.

Wśród obiektów nieużytkowanych („pozostałe budynki niemieszkalne”) odnotowano średnią powierzchnię obiektów na poziomie 967 m². Kategoria ta charakteryzuje się znaczną heterogenicznością funkcjonalną i formalną, obejmującą przede wszystkim obiekty zdegradowane, nieużytkowane lub o marginalnym znaczeniu użytkowym. W wielu przypadkach są to budynki o ograniczonej lub wygasłej funkcji, często pozbawione pełnej infrastruktury technicznej.

Ostatni element identyfikacji zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu odnosił się do form jego ochrony. Przeprowadzono analizę badanych zasobów w kontekście stosowanych narzędzi ochrony prawnej i konserwatorskiej. Celem autora było posługiwanie się możliwie najbardziej aktualnymi danymi. Należy jednak zaznaczyć, że ze względu na złożoność zagadnienia, zróżnicowany dostęp do informacji, odmienne procedury udostępniania danych przez instytucje oraz częste aktualizacje dokumentów planistycznych i ewidencyjnych, zebrane informacje mogą mieć charakter niepełny. Na ograniczoną kompletność danych wpływać mogły również rozbieżności w zakresie cyfryzacji zasobów, brak jednolitych, udostępnianych ewidencji zabytków (np. na poziomie Wojewódzkich Ewidencji Zabytków) oraz niejednolite praktyki dokumentacyjne stosowane przez poszczególne jednostki samorządowe i instytucje ochrony dziedzictwa kulturowego (np. związane z brakiem wyszczególniania i tym samym konieczności inwentaryzowania w dokumentach o charakterze strategicznym rejestrów Dóbr Kultury Współczesnej). Uwarunkowania te, będące wynikiem strukturalnych i proceduralnych różnic, zostały uwzględnione w toku analiz. Ponadto nie prowadzono analiz form ochrony dziedzictwa kulturowego socmodernizmu, dla obiektów, które wyburzone zostały podczas prowadzenia prac badawczych. W rezultacie dokonano analizy istniejących zasobów z uwzględnieniem form ochrony w ramach:

- Rejestru Zabytków (RZ);
- Ewidencji Zabytków na poziomie województw (WEZ);
- Ewidencji Zabytków na poziomie gmin (GEZ);
- Ochrony obszarowej w ramach Miejsowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP);
- Wykazów(rejestrów) Dóbr Kultury Współczesnej (DKW).

W przypadku dóbr dziedzictwa kulturowego ujmowanych w Rejestrze Zabytków, (na poziomie centralnym) zauważono, iż jedynie 7 spośród 150 obiektów poddanych badaniu zostało ujętych w ramach ochrony o charakterze rejestrowym (wyk.7).

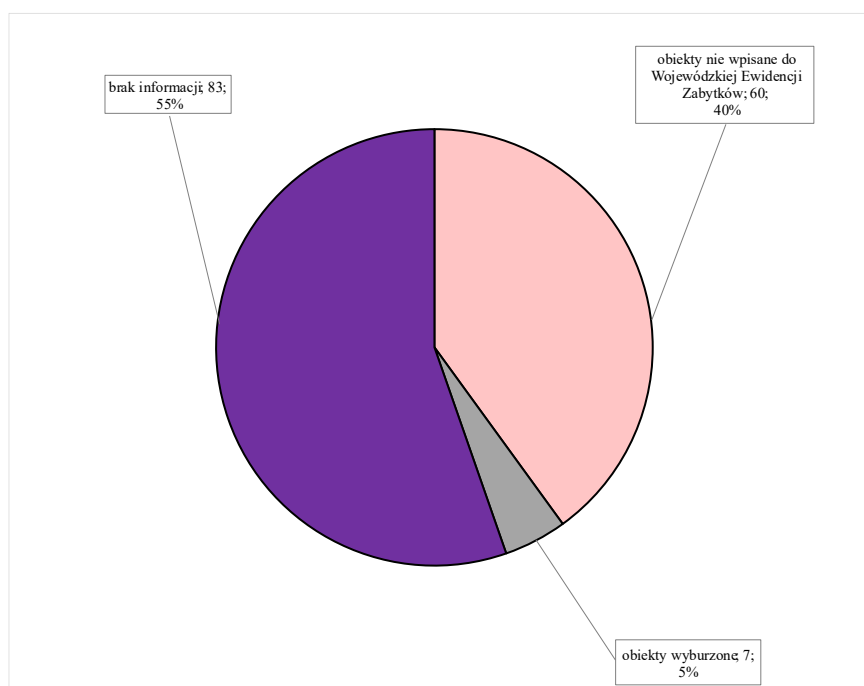

Wykres 7. Struktura obiektów socmodernistycznych ujętych w Rejestrze Zabytków. Źródło: Opracowanie własne.

Rygorystyczne prawodawstwo w zakresie tej formy ochrony zabytków nakłada na właściciela nieruchomości objętej wpisem do Rejestru Zabytków szereg skutków o charakterze prawno-administracyjnym mającym w zamyśle ustawodawcy pomóc zachować zasób pod ścisłą ochroną konserwatorską. Wpis taki w przypadku badanych obiektów socmodernistycznych uzyskały jedynie: Ratusz Miejski w Koszalinie, Hotel Starzyński w Płocku, Kościół pod wezwaniem Matki Boskiej Królowej Polski w Elblągu, Kościół pod wezwaniem Sanktuarium

Miłosierdzia Bożego w Kaliszu, Olsztyńskie Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne, Dworzec PKP w Tarnowie-Mościcach, a także mozaika na ścianie pawilonu tzw. ZURT-u w Białymstoku.

W przypadku objęcia ochroną w ramach Wojewódzkich Ewidencji Zabytków zauważono przede wszystkim dość duże rozbieżności w udostępnianiu danych zebranych przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków (wyk.8). Autor napotkał problemy z pozyskaniem oficjalnych danych od konserwatorów z województw: Lubelskiego, Podlaskiego, Warmińsko-mazurskiego, Zachodniopomorskiego, Opolskiego, Łódzkiego i Pomorskiego, co przełożyło się na trudności w analizie wpisów obiektów socmodernistycznych do Ewidencji Zabytków na poziomie 7 województw. W efekcie nie określono przynależności do WEZ 83 obiektów w 14 miastach objętych badaniem.

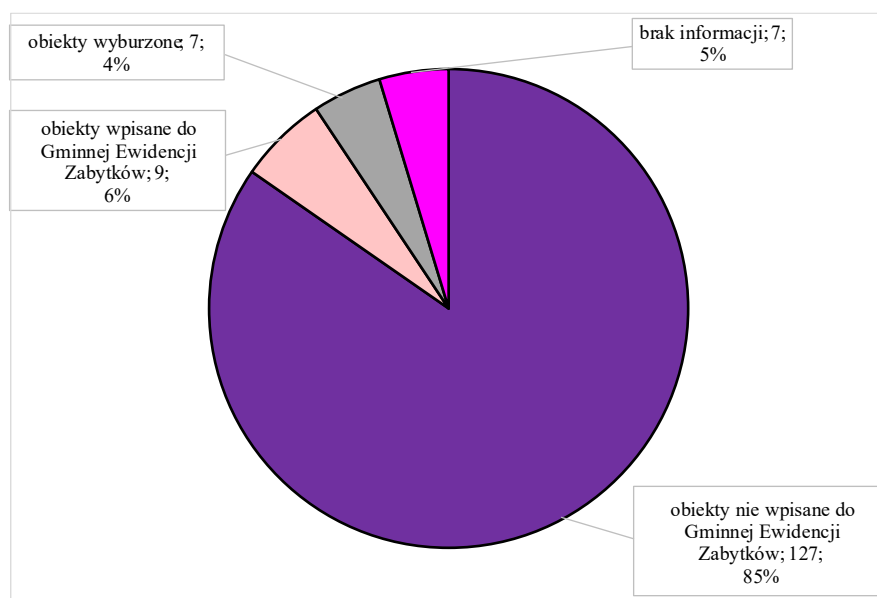

Wykres 8. Struktura obiektów socmodernistycznych ujętych w Wojewódzkich Ewidencjach Zabytków. Źródło: Opracowanie własne.

Przeanalizowano natomiast obiekty wśród których uzyskano informacje o wpisie do Wojewódzkich Ewidencji Zabytków. Wśród wszystkich 60 takich obiektów żaden z nich nie posiadał wpisu do WEZ. Uzyskane wyniki mogą świadczyć o wciąż niewystarczającym poziomie formalnego uznania architektury socmodernistycznej na poziomie regionalnym jako dobra kultury wymagające ochrony.

W toku analizy form ochrony badanego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu uwzględniono również występowanie tego typu obiektów w **Gminnych Ewidencjach**

Zabytków (wyk.9), traktując je jako istotny element systemu ochrony na poziomie lokalnym. Etap ten wymagał od autora szczegółowej kwerendy materiałów o charakterze strategiczno-planistycznym, takich jak: Gminne Programy Opieki nad Zabytkami (GPOZ), Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gmin (SUiKZP), miejskie listy ewidencyjne prowadzone przez konserwatorów zabytków, a w niektórych przypadkach również dodatkowej weryfikacji zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Pomimo zastosowania wieloźródłowego podejścia badawczego, w odniesieniu do 2 miast nie udało się uzyskać informacji pozwalających na jednoznaczne potwierdzenie lub wykluczenie obecności analizowanych obiektów w GEZ.

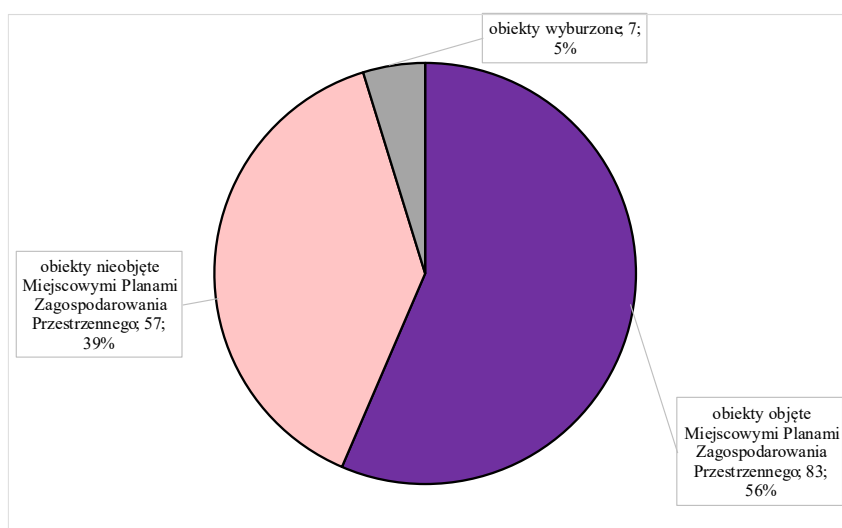

Wykres 9. Struktura obiektów socmodernistycznych ujętych w Gminnych Ewidencjach Zabytków. Źródło: Opracowanie własne.

Wśród analizowanych zasobów zauważono, iż zdecydowana ich większość nie jest objęta wpisami do Gminnych Ewidencji Zabytków. Jedynie 9 obiektów, z 4 miast (Białystok, Koszalin, Kalisz, Kielce) o socmodernistycznej proveniencji został ujęty w GEZ zarówno jako samodzielne obiekty, jak i jako obiekty wchodzące w skład tzw. wpisów obszarowych. W przypadku dwóch miast: Tarnobrzega i Tarnowa, napotkano trudności w jednoznacznym potwierdzeniu obecności analizowanych obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków. W celu uzupełnienia danych przeprowadzono dodatkową weryfikację w oparciu o zapisy ochrony obszarowej zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Analiza ta wykazała, że jeden z trzech obiektów w Tarnobrzegu objęty został ochroną konserwatorską na mocy zapisów w MPZP. Co istotne, brak wskazania tego obiektu w dokumentacji ewidencyjnej potwierdza, że nie figuruje on formalnie w GEZ miast (Uchwała nr XIX/202/2019 Rady Miasta

Tarnobrzega z dnia 30 października 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Centrum w Tarnobrzegu).

Kolejny etap weryfikacji stanu ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu dotyczył analizy ich ujęcia w ramach ochrony obszarowej, wynikającej z zapisów **Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego** (wyk.10). Działanie to miało na celu identyfikację przypadków, w których obiekty, mimo braku indywidualnego wpisu do rejestru zabytków lub ewidencji gminnej, czy też wojewódzkiej objęte zostały ochroną konserwatorską poprzez odpowiednie ustalenia planistyczne. Wpis do MPZP, jako narzędzie regulujące sposób zagospodarowania przestrzennego, stanowi jednocześnie jedną z ustawowo przewidzianych form ochrony zabytków, zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

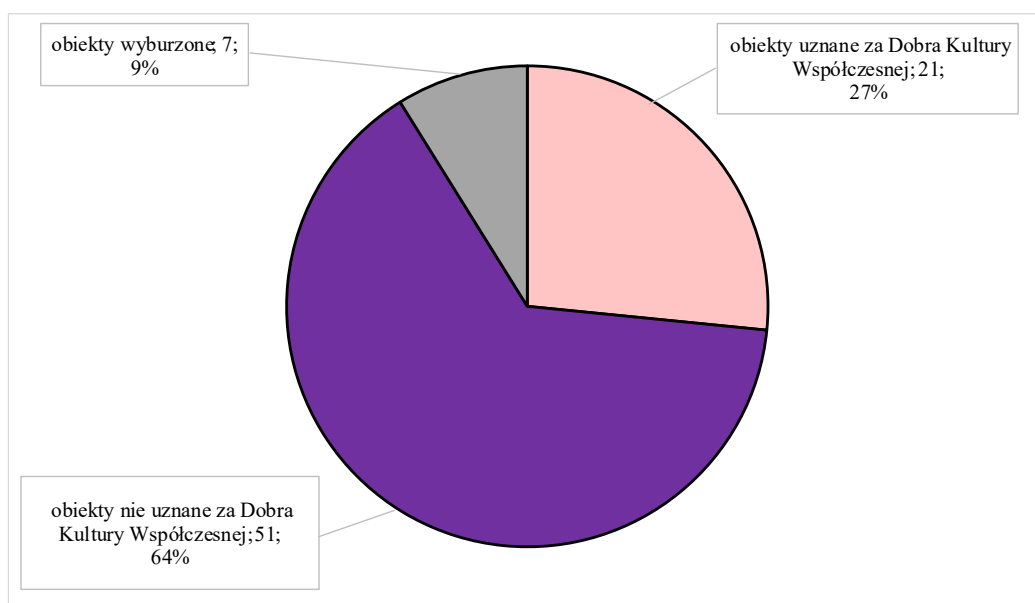

Wykres 10. Struktura obiektów socmodernistycznych ujętych w ramach ochrony obszarowej w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego. Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują, że 83 obiekty objęte badaniem znajduje się w obszarze obowiązywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wśród nich można wyróżnić kilka typów ujęcia ochrony: po pierwsze, przypadki wpisów ogólnych, w których obiekt został co prawda zidentyfikowany w MPZP, jednak bez wskazania konkretnych działań służących jego zachowaniu lub wyeksponowaniu w strukturze miasta (62 obiekty). Po drugie, plany miejscowe zawierające wyraźne zapisy nakierowane na ochronę wartości kulturowych obiektów socmodernistycznych, odnoszące się m.in. do formy i stylu budynku, czy też detalu architektonicznego (12 budynków). Zidentyfikowano również MPZP, które przewidują ochronę obszarową w ramach wyznaczonych stref konserwatorskich, czy też ochrony archeologicznej obejmujących analizowane zasoby (9 obiektów). Dla 57 obiektów

stwierdzono, iż nie znajdują się one w obszarze obowiązywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, co w praktyce oznacza brak formalnych ustaleń planistycznych mogących wspierać ich ochronę na poziomie lokalnym.

Następny etap analizy koncentrował się na identyfikacji oraz weryfikacji obejmowania przez jednostki miejskie analizowanego zasobu dziedzictwa socmodernistycznego w ramach wykazów **Dóbr Kultury Współczesnej** (wyk.11).

Wykres 11. Struktura postrzegania analizowanego zasobów socmodernistycznych jako Dóbr Kultury Współczesnej. Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki analizy kwalifikowania zasobów dziedzictwa socmodernistycznego jako Dóbr Kultury Współczesnej ujawniają istotną lukę w zakresie ich identyfikacji i ewidencjonowania. W przypadku aż 71 obiektów (spośród 150), zlokalizowanych na terenie 22 miast (z 38 objętych badaniem), nie odnotowano występowania dóbr kultury współczesnej w granicach administracyjnych tych jednostek! Spośród pozostałych 79 obiektów, 51 nie zostało zakwalifikowanych jako dobra kultury współczesnej, natomiast 21 obiektów uzyskało status DKW. Zebrane dane wskazują na istotne braki w zakresie identyfikacji i ochrony Dóbr Kultury Współczesnej w badanych miastach. Ponadto warto zauważyć, iż taki stan rzeczy wynika z powszechnie stosowanej praktyki formalnego spełniania ustawowego obowiązku uwzględniania DKW w dokumentach planistycznych i strategicznych przy jednoczesnym stwierdzeniu, że na obszarze danego miasta takie dobra nie występują. Tego rodzaju zabieg administracyjny prowadzi do marginalizacji roli Dóbr Kultury Współczesnej.

2. Identyfikacja zakresu wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu do kreowania polityki rozwoju miast

Identyfikacja zakresu wykorzystania strategicznych zasobów socmodernizmu koncentrowała się na określeniu aktualnego stopnia wykorzystania zasobów socmodernizmu w polityce lokalnej. Badanie to polegało na analizach tekstów lokalnych dokumentów o charakterze strategicznym. W efekcie uzyskano informacje dotyczące zarówno identyfikacji zakresu wykorzystania strategicznego zasobów socmodernizmu do kreowania polityki rozwoju miast, jak i określenia aktualnego stopnia jego wykorzystywania. Analiza zaangażowania obiektów dziedzictwa socmodernistycznego do realizacji polityki rozwoju opierała się na analizach tekstów następujących typów dokumentów:

- a) Strategia rozwoju miasta,
- b) Program współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi³³,
- c) Gminny lub Lokalny program rewitalizacji,
- d) Strategia rozwoju województwa

Wnioski z analizy tekstów dokumentów strategicznych miast podzielono w odniesieniu do typu dokumentu. I tak w przypadku strategii rozwoju, miasta posługują się dokumentami o zróżnicowanym horyzoncie czasowym (np. 2020+, 2030+, 2014-2020 z perspektywą wydłużenia do 2030 r.). Takie podejście powoduje, iż w zależności od momentu wdrożenia dokumentu, przedstawione przez miasta cele strategiczne i operacyjne mogą znacznie się różnić (np. w dokumentach aktualizowanych w czasie trwania pandemii COVID-19 dużo większy nacisk kładziony jest na aktywności w obszarze zdrowia). Warto też zauważyć, iż nie wszystkie badane miasta posiadają obowiązującą strategię rozwoju (4 miasta posiadają strategię rozwoju, której horyzont czasowy obowiązywania skończył się na I kwartale 2022 roku). Ponadto, w kilku przypadkach zaobserwowano, iż strategia rozwoju bywa też dość mocno zdezaktualizowana (obowiązuje np. dokument z 2008 roku; sytuacja ta dotyczy 7 miast). W przypadku wniosków dotyczących zapisów poruszających kwestie dziedzictwa socmodernistycznego, zauważyć można, iż zapisy te mają charakter ogólny. W większości, zasoby dziedzictwa kulturowego są traktowane jako całość zasobu dóbr kultury (bez wyszczególnienia konkretnych zasobów, w tym stylów architektonicznych). Co za tym idzie, dokumenty odnoszą się pobieżnie do kwestii związanych z zasobem z okresu PRL. Dominują

³³ Dokumenty obowiązujące na rok 2022.

zapisy o charakterze ogólnym, odnoszące się do zagadnień takich jak: promocja turystyki kulturowej, kształtowanie przyjaznej przestrzeni miejskiej, przedsięwzięcia remontowo-modernizacyjne zabudowy, budowanie tożsamości lokalnej w oparciu o zasób miejski, uwypuklenie konieczności kreowania i promowania wizerunku miasta poprzez rozwój i promocję dziedzictwa kulturowego, a także ogólną poprawę estetyki przestrzeni miejskiej. Co za tym idzie, często władarze miast odnoszą się do konieczności podjęcia działań rewitalizacyjnych terenów zdegradowanych (głównie dotyczy zasobów kamienicznych na tzw. starym mieście, oraz zasobów poprzemysłowych). W przypadku działań mających na celu poprawę estetyki miejskiej już częściej zauważyć można odniesienia do zasobów dziedzictwa socmodernistycznego, lecz trzeba przyznać, iż działania te odnoszą się właściwie tylko do zasobów mieszkaniowych. Na przykładzie miasta Jelenia Góra, zauważyć można konieczność odniesienia się „do kwestii związanych z uporządkowaniem i uatrakcyjnieniem przestrzeni publicznej i prywatnej oraz wnętrz blokowych, a także potrzebę stworzenia i wdrożenia polityki w zakresie kolorystyki elewacji zewnętrznych” (Strategia rozwoju Miasta Jeleniej Góry na lata 2014 – 2025). Z kolei w Zielonej Górze w strategii rozwoju miasta, zwraca się uwagę na konieczności rewitalizacji blokowisk (Strategia Rozwoju Zielonej Góry na lata 2012-2022, Część II Analiza SWOT, misja, wizja, cele i zadania strategiczne).

W przypadku Programu współpracy miast z organizacjami pozarządowymi, zauważono, iż: właściwe w każdym z analizowanych ośrodków miejskich dokument ten odnosi się do kwestii związanych z zasobami dziedzictwa kulturowego. W dokumentach tych widnieją ogólne zapisy dotyczące konieczności wspierania działań o charakterze kompleksowym (a nie selektywnym, odnoszących się tylko do konkretnego rodzaju zasobów, na przykład socmodernistycznych) w obszarach: ochrony dóbr kultury i promocji dziedzictwa kulturowego, a także turystyki i krajoznawstwa, edukacji, oraz rewitalizacji. Poprzez takie działania miasta definiują między innymi: wspieranie lokalnych inicjatyw kulturalnych, działań utrwalających i promujących tożsamość kulturową, promocję i prezentację walorów turystycznych (w tym tworzenie nowych i rozwój istniejących produktów turystycznych), działania w obszarze rewitalizacji (w tym te mające na celu pobudzenie dialogu społecznego, wspieranie działań o charakterze artystycznym i społecznym), oraz te związane z ogólną poprawą jakości przestrzeni publicznych na terenie miast. Brak tutaj jednoznacznych odwołań do zasobów socmodernistycznych.

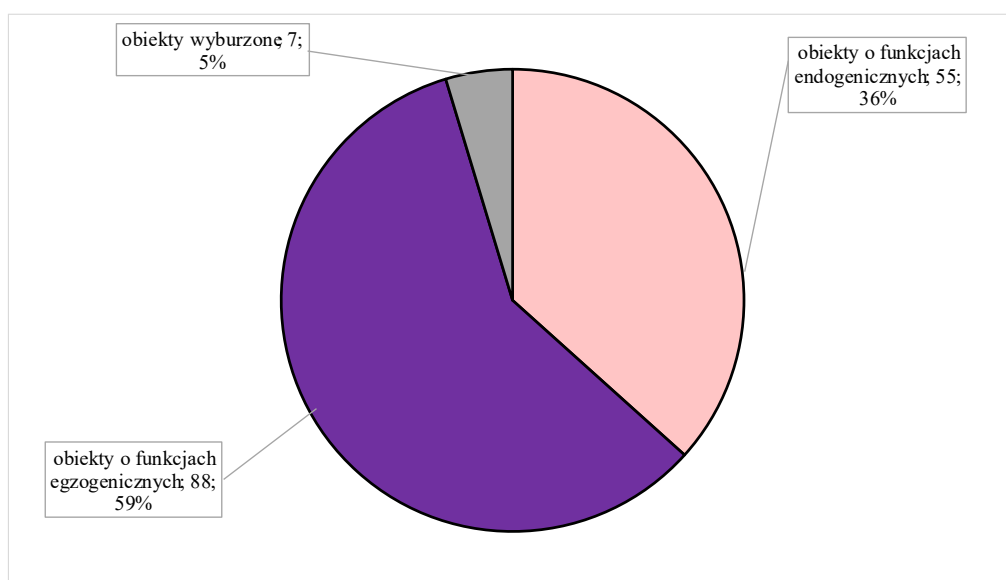
W przypadku strategii rozwoju województw, zauważono iż w każdym z 16 województw znajdują się zapisy odwołujące się do konieczności promowania, upowszechniania i ochrony

dziedzictwa kulturowego w skali województwa. Dostrzec można chęć wspierania prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych, rewaloryzacyjnych) i rewitalizacyjnych obiektów i obszarów zabytkowych oraz kulturowych, adaptację obiektów zabytkowych do nowych funkcji, zwiększenie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze, jak również ochronę, pielęgnację i promowanie spuścizny kulturowej w skali województw poprzez np. poprawę dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego, jak również kreowanie oferty kulturalnej z wykorzystaniem cyfryzacji zasobów i instytucji kultury. Obszary te wydają się być dobrze rozpoznane i niewątpliwie potrzebne, lecz z drugiej strony dość ogólnie przedstawione. Brak odwołań do konkretnych typów obiektów, stylów architektonicznych czy pojedynczych zasobów (w tym też socmodernistycznych).

W przypadku miejskich planów rewitalizacji bazowano na dokumentach takich jak gminne i lokalne plany rewitalizacji (w zależności od horyzontu czasowego obowiązującego aktualnie na terenie miasta). Zdiagnozowano, iż w dwóch miastach (Kielce i Bielsko Biała) nie było obowiązujących planów rewitalizacji. Dla pozostałych 36 miast, dokumenty takie obowiązywały. Ponadto, tylko dla 5 ze wszystkich 150 obiektów poddanych analizie, przewidziano konkretne działania (odpowiednio: Hotel Kamena w Chełmie, kompleks tzw. „Przemysłówki” i Domu Handlowego Arsenał w Gorzowie Wielkopolskim, Hala widowiskowo-sportowa „Urania” w Olsztynie, oraz Hala Podpromie w Rzeszowie). Dla niewielkiej liczby obiektów (10) przewidziano „miękkie” działania rewitalizacyjne, które nie dotyczyły samego budynku, ale w jakimś stopniu infrastruktury towarzyszącej i bezpośredniego otoczenia budynku. Były to działania takie jak np. uporządkowanie przestrzeni w pobliżu obiektu, dyskusje i warsztaty nad losami ulic i budynków na nich się znajdujących. Zauważono także w części diagnostycznej tychże dokumentów problemy i zalecenia co do dalszych losów budynków i dzielnic w których one się znajdowały. Niemniej konkretne działania zaradcze adresowane do zasobów socmodernistycznych nie znalazły się na żadnej liście projektów przeznaczonych do realizacji.

3. Identyfikacja funkcji zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w miastach

Ostatnim etapem procesu identyfikacji zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu było określenie potencjału, wynikającego z charakterystyki pełnionych przez obiekty socmodernistyczne funkcji o charakterze miastotwórczym (wyk.12). Przyjęto, że funkcje egzogeniczne pełnią budynki o znaczeniu i zasięgu co najmniej ponadregionalnym, w których realizowane są działalności usługowe zaspokajające potrzeby wyższego rzędu (polityczne, religijne, administracyjne, kulturalne, naukowe, edukacyjne, turystyczne, gospodarcze, finansowe, komunikacyjne, informacyjne). Ergo uznano, iż w ramach dóbr o charakterze egzogenicznym zalicza się obiekty aktualnie najbardziej reprezentacyjne, zlokalizowane w pobliżu centrum miast, w których świadczone są usługi również dla mieszkańców spoza miasta. Do tej kategorii zaliczano więc ośrodki kultury, sztuki i edukacji o randze regionalnej, ośrodki zdrowia i szpitale, dworce, budynki urzędów (o charakterze wojewódzkim), najbardziej reprezentacyjne domy handlowe, obiekty sportowe, hotele i domy wypoczynkowe. Pozostałe obiekty takie jak miejskie budynki urzędów, mniej reprezentacyjne domy handlowe, biurowce, kościoły, restauracje, miejskie budynki edukacyjne zaliczano do kategorii obiektów o funkcjach endogenicznych.

Wykres 12. Struktura funkcji miastotwórczych pełnionych przez zasoby socmodernistyczne. Źródło: Opracowanie własne.

Spośród 150 badanych obiektów socmodernistycznych najwięcej, bo aż 88 obiektów pełni funkcje egzogeniczne, czyli ukierunkowane na potrzeby ponadlokalne. 55 obiektów zaspokaja głównie potrzeby lokalnej społeczności pełniąc funkcję o charakterze endogenicznym. Przewaga funkcji egzogenicznych wskazuje na fakt, iż obiekty te nadal wydają się zaspokajać

funkcje nadrzędne nie tylko dla mieszkańców miast, ale także przynależnych do nich regionów. Przyjąć zatem można, iż obiekty socmodernistyczne co do zasady w większości pełnią rolę obiektów zaspokajających funkcje regionalne, czyli posiadają potencjał w procesie budowania przewagi konkurencyjnej miast. Dominacja funkcji egzogenicznych wśród zidentyfikowanych obiektów wskazuje, iż stanowią ważny zasób warunkujący dalszą egzystencję i rozwój strategiczny miast.

Rozdział 6. Ocena gotowości interesariuszy lokalnych do wykorzystania dziedzictwa kulturowego socmodernizmu na rzecz rozwoju miast według modelu VRIO

1. Ocena potencjału strategicznego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu

Analiza ekonomicznej wartości użytkowej dokonana została na podstawie modelu VRIO. Zgodnie z przyjętą metodyką badawczą, do każdego z komponentu modelu, tj. V,R,I i O dopasowano po trzy pytania mające za zadanie ocenę komponentu modelu pod kątem generowania wartości strategicznej³⁴. Pytania te powiązano z odpowiednimi kategoriami, umożliwiającymi holistyczną ocenę każdego komponentu.

W przypadku oceny **wartościowości (V)** dziedzictwa socmodernizmu przyjęto, że o wartości zasobów świadczyć będą zarówno cechy stricte **ekonomiczne** (związane z potencjałem generowania dochodu przez zasób), jak również **społeczne** (odnoszące się do zdolności zasobu do zaspokajania istotnych funkcji społecznych) oraz **kulturowe** (powiązane z historią, jakością i kunsztem architektonicznym oraz znaczeniem tożsamościowym zasobu). W związku z powyższym założono, że im silniej zasoby przejawiać będą cechy świadczące o generowaniu korzyści w wymiarze ekonomicznym, społecznym oraz kulturowym, tym wyraźniej potwierdzać to będzie jego wysoką wartość strategiczną, zgodną z kryterium „V” modelu VRIO.

W przypadku oceny **rzadkości (R)** dziedzictwa socmodernizmu przyjęto, że o rzadkości zasobów świadczyć będą zarówno cechy odwołujące się do **rzadkości architektonicznej** (utożsamianej z cechami, rozwiązaniami lub formą wyróżniających dany budynek socmodernistyczny spośród pozostałych obiektów zlokalizowanych na terenie miasta), **rzadkości funkcyjnej** (służącej do określenia powszechności realizowania funkcji obiektów przez obiekty socmodernistyczne), jak i **rzadkości adaptacyjnej** (związanej z określeniem trudności przekształceń budynków do nowych funkcji). W efekcie, założono, iż osiągnięcie wysokich wyników składowych pomiaru „rzadkości” wpływać będzie na ocenę strategicznej wartości zasobów. Tzn. aktywa te uznać będzie można za tym bardziej cenne z punktu widzenia wartości strategicznej, im będą one przejawiały wysokie poziomy rzadkości.

W przypadku komponentu **imitowalności (I)**, przyjęto, że zasoby im będą trudniejsze do imitacji, tym większą wartość strategiczną będą posiadać. Komponent imitowalności na potrzeby badania utożsamiono z trudnością do imitacji na poziomie **architektonicznym**

³⁴ Pełna metodologia badania została zawarta w rozdziale 4.

(odnoszącym się do zakorzenienia obiektów socmodernistycznych w *genius loci* miasta), **społecznym** (związanym z określeniem poziomu przywiązania interesariuszy do zasobów), jak i **funkcjonalnym** (wynikającym z powiązania unikatowego, socmodernistycznego charakteru budynków z pełnionymi przez nie funkcjami). Wielowymiarowe zakorzenienie obiektów w środowisku lokalnym odgrywa kluczową rolę w ocenie ich wartości oraz trudności w ich kopiowaniu. Cechy te, trudne do odtworzenia w innym wymiarze przestrzennym, czynią tego rodzaju zasoby trudnymi do imitacji, a tym samym są szczególnie wartościowymi z perspektywy długofalowego planowania rozwoju oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. W efekcie przyjęto, że silne przywiązanie użytkowników do obiektów może być traktowane jako wskaźnik wysokiej trudności do imitacji, a więc i wysokiej wartości strategicznej w ramach komponentu „I” modelu VRIO.

W przypadku analizy wyników komponentu dobrego **zorganizowania zasobów socmodernistycznych (O)**, Przyjęto, że wysokie poziomy wartości strategicznej w ramach tego komponentu będą wówczas, gdy zasoby socmodernistyczne będą przejawiać zarówno cechy dobrego zorganizowania o **charakterze operacyjnym** (związanym z określeniem stopnia trudności podejmowania decyzji w ramach zarządzania obiektami socmodernistycznymi), **technicznym** (odnoszącym się do ocenienia wpływu stylu architektonicznego zasobów na proces zarządzania), jak i **procesowym** (gdzie badano zarządzanie obiektami pod kątem skoordynowanych działań o charakterze planowym). W efekcie założono, że im zasoby będą skuteczniej i świadomiej zarządzane, tym bardziej stanowić one będą o dobrym zorganizowaniu, co z kolei wzmacniać będzie ogólną wartość strategiczną w ramach komponentu „O” modelu.

W rezultacie przeanalizowano cechy składające się na ogólny potencjał strategiczny zasobów socmodernistycznych. Odpowiedzi uzyskane z pytań weryfikujących posłużyły do oceny potencjału konkurencyjnego w ramach poszczególnych komponentów modelu. Dla każdego komponentu przyjęto trzy pytania weryfikujące, gdzie:

- Uzyskanie trzech odpowiedzi twierdzących oznaczało wysoki poziom znaczenia strategicznego,
- Uzyskanie jednej lub dwóch odpowiedzi twierdzących, oznaczało poziom przeciętny,
- Brak odpowiedzi twierdzących świadczył o braku wartości w ramach komponentu.

Interpretacja wyników wynikała z rozkładu odpowiedzi, tzn. brano pod uwagę opinie większości respondentów. Jeżeli respondenci nie udzielili odpowiedzi rozstrzygającej, w

procesie interpretacji wyników uznawano to za brak przesłanek do określenia wartości strategicznej.

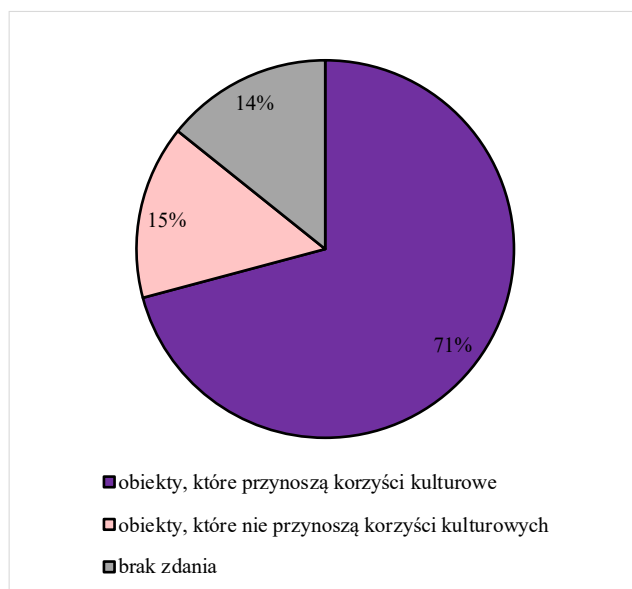
Pozyskane wyniki cząstkowe poddano analizie w odniesieniu do różnych perspektyw badawczych , tj.:

- w stosunku do całości badanego zasobu (tj. badania o charakterze ogólnym, odnoszące się do wszystkich badanych budynków socmodernistycznych);
- uwzględniając głosy poszczególnych grup respondentów (interesariuszy dziedzictwa);
- odnosząc się do aktualnie pełnionej przez zasoby funkcji użytkowej obiektów.

Zastosowanie przyjętych perspektyw analizy wyników umożliwiło sformułowanie spójnych wniosków badawczych, uwzględniających kryteria zarówno o charakterze ogólnym, jak i odnoszące się do percepcji poszczególnych budynków wraz z ich funkcjami, jak i do sposobu postrzegania lokalnego dziedzictwa przez różnych interesariuszy. Takie ujęcie pozwala na pełniejsze zrozumienie znaczenia zasobów, gdyż uwzględnienie wielu perspektyw badawczych wzmacnia wiarygodność wniosków i umożliwia ich praktyczne wykorzystanie.

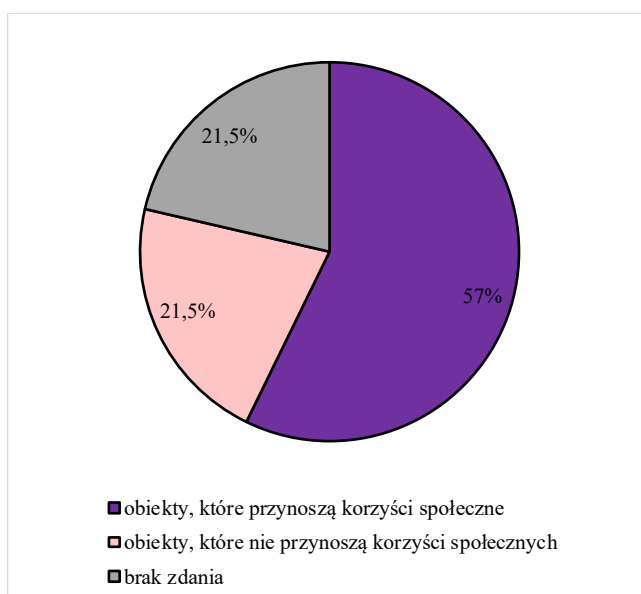
2. Identyfikacja wartościowości zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu

W przypadku wyników o charakterze ogólnym, w większości oceniono wskazane obiekty socmodernistyczne jako cenne (wartościowe) kulturowo, co wskazuje na pozytywne nastawienie wobec tego typu dziedzictwa. Oceniono tak w przypadku 328 przypadków (71% opinii respondentów). W przypadku 69 opinii (15%) respondenci odpowiedzieli przecząco, natomiast w 66 przypadkach (14%) respondenci nie potrafili ocenić generowanych przez wskazane obiekty wartości kulturowych (wyk.13).

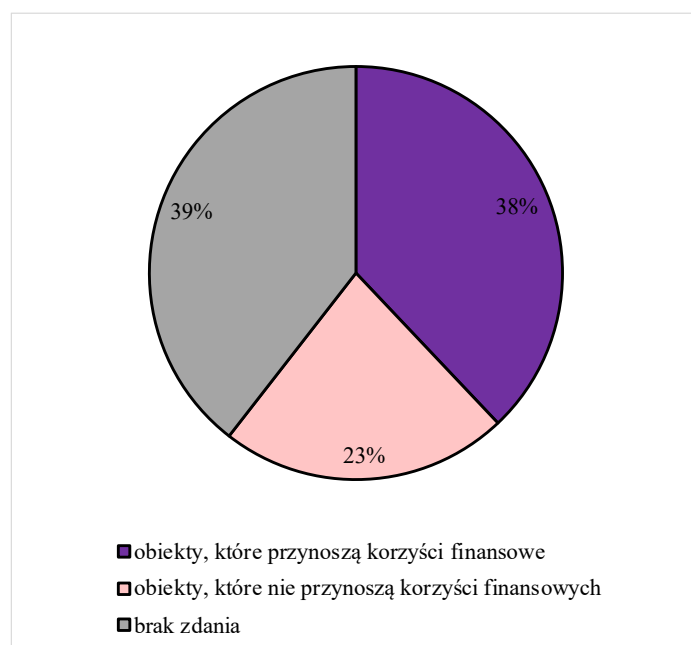
Wykres 13. Ogólna ocena wartości kulturowej zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

W kontekście drugiego pytania weryfikującego, dotyczącego generowania korzyści społecznych przez obiekty socmodernistyczne, większość respondentów uznała, że zasoby te mają pozytywny wpływ społeczny. Odpowiedzi potwierdzające odnotowano w 265 przypadkach, co stanowi 57% badanych opinii. Odpowiedzi przeczące pojawiły się w 99 przypadkach (21,5%), natomiast w kolejnych 99 opiniach respondenci nie potrafili jednoznacznie ocenić potencjalnych korzyści społecznych wynikających z istnienia tych obiektów (wyk.14)

Wykres 14. Ogólna ocena wartości społecznej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

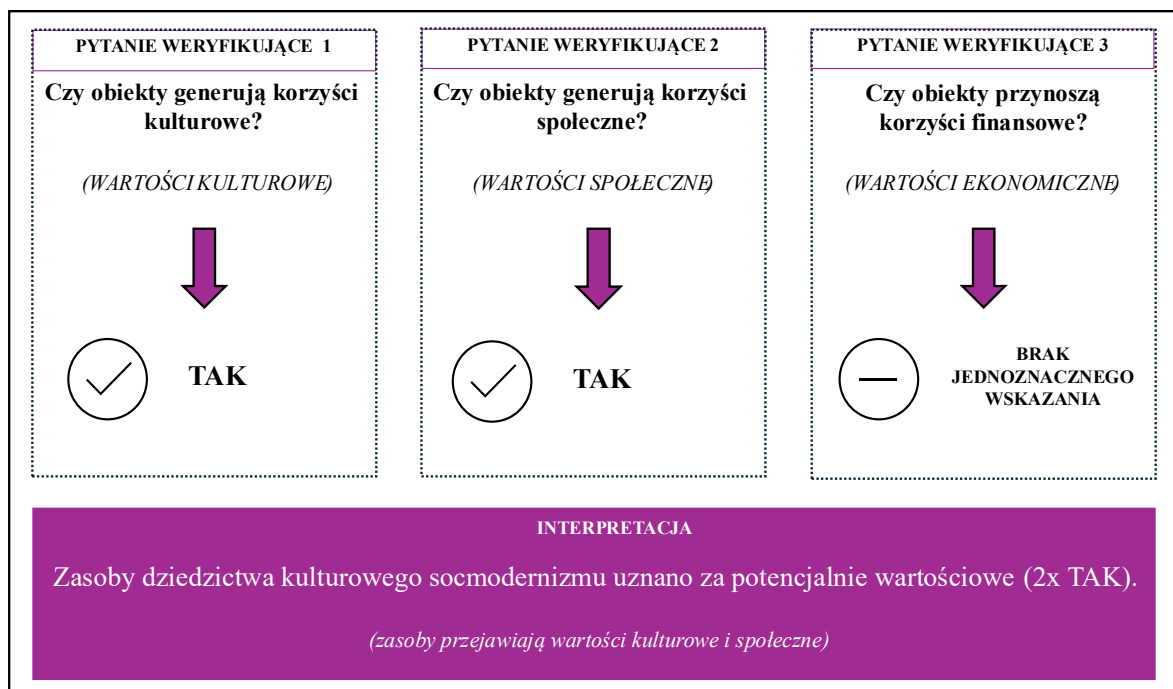
Ostatnie pytanie w komponencie V dotyczyło potencjału generowania przychodów przez obiekty socmodernistyczne (wyk.15). Zbliżone wartości uzyskano dla odpowiedzi twierdzących, tzn. wskazujących, że budynki socmodernistyczne przynoszą korzyści finansowe (173 opinie, czyli 38%), oraz odpowiedzi „nie wiem”, świadczących o braku pewności w tym zakresie (180 opinii, tj. 39%). Odpowiedzi przeczące, wskazujące na brak korzyści finansowych, pojawiły się w 103 przypadkach (23% opinii). Należy ponadto uznać, iż wyniki te w dużej mierze opierają się na przypuszczeniach i ogólnych wyobrażeniach respondentów, co może wynikać z faktu, że relatywnie niewielką część respondentów stanowili właściciele lub zarządcy obiektów socmodernistycznych, a więc osoby mające realny wgląd w kwestie związane z generowaniem przychodów. Z tego względu szczególnie istotna staje się pogłębiona analiza odpowiedzi z uwzględnieniem struktury grup respondenckich, pozwalająca na precyzyjniejszy pomiar rozkładu opinii w zależności od poziomu wiedzy i doświadczenia badanych.

Wykres 15. Ogólna ocena potencjału ekonomicznego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowując wyniki badania komponentu V odwołującego się do całości zasobów zauważyć można, iż dziedzictwo socmodernistyczne jawi się jako zdecydowanie wartościowe przede wszystkim w wymiarze kulturowym i społecznym, gdzie dominowały odpowiedzi twierdzące (rys.23). W przypadku wartości ekonomicznej oceny były bardziej zróżnicowane, nie pozwalały więc na określenie jednoznacznego trendu. Z tego względu konieczne jest pogłębienie analizy zarówno poprzez uwzględnienie zróżnicowania odpowiedzi w ramach

konkretnych grup interesariuszy, jak i poprzez odniesienie wyników do konkretnej funkcji obiektów.

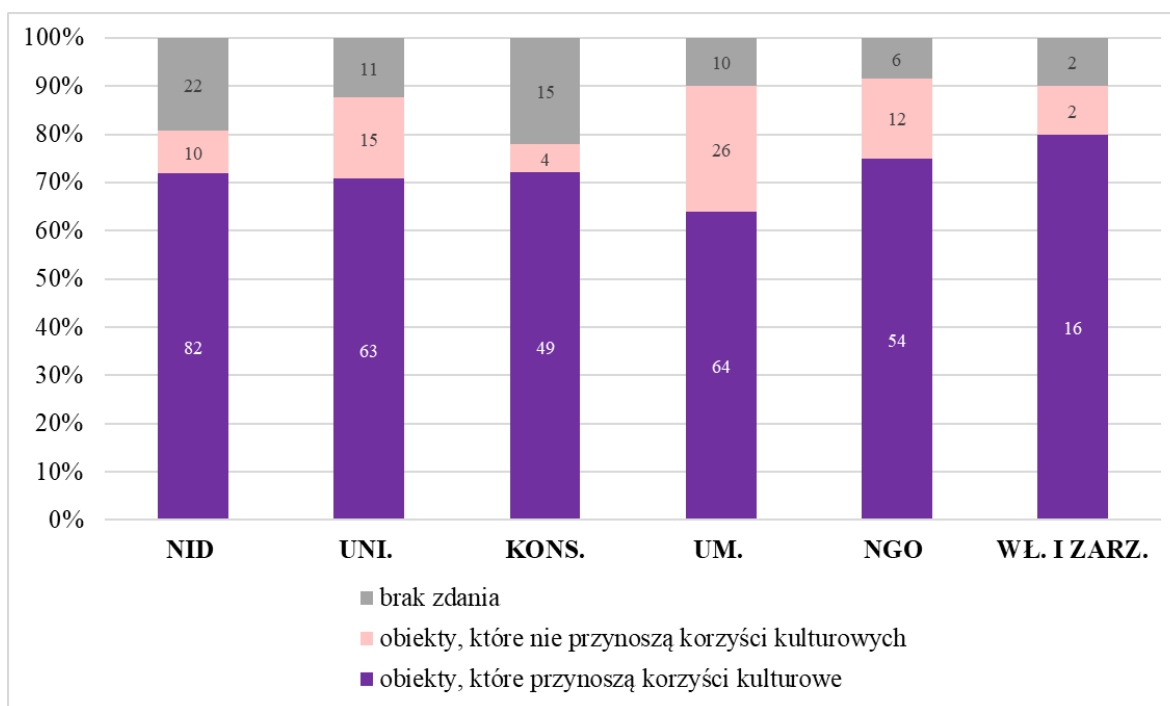

Rysunek 23. Ogólna ocena wartościowości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.
Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki badania komponentu V wśród badanych opinii wskazują, iż obiekty socmodernizmu jawią się jako zasób potencjalnie wartościowy (2x TAK).

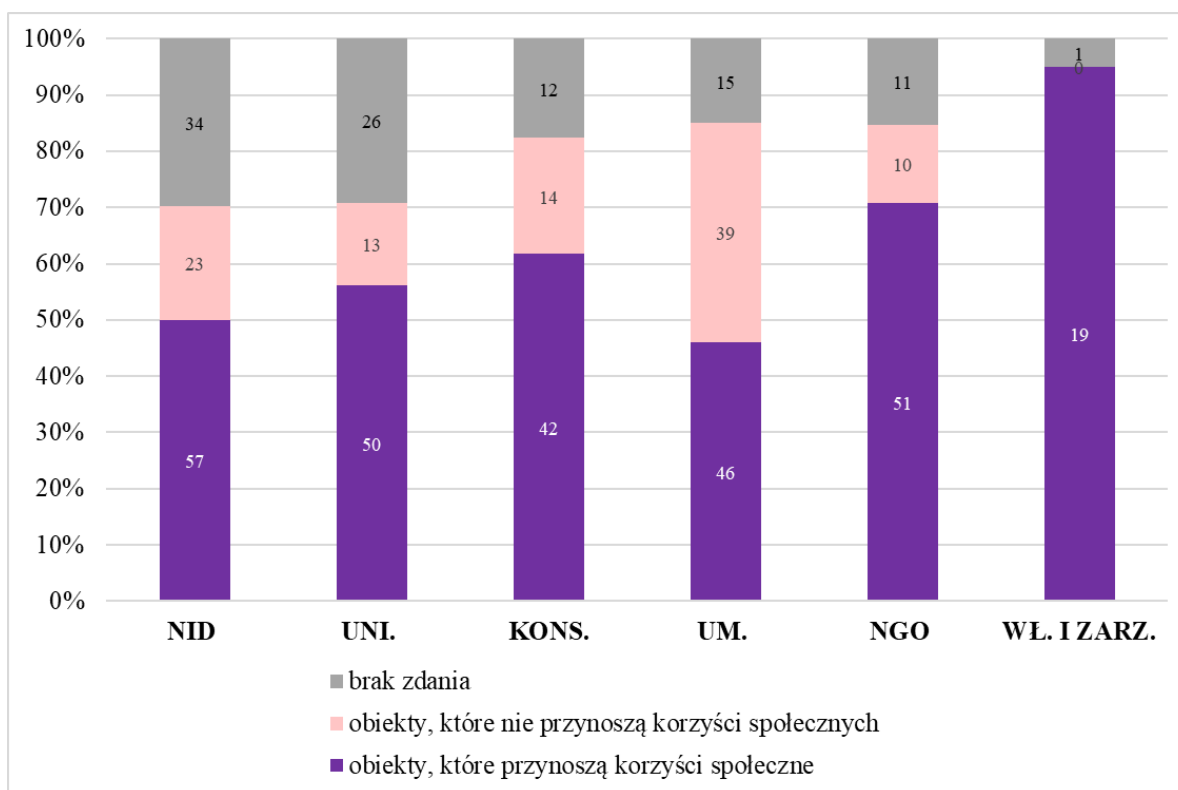
W ramach analizy postrzegania wartości zasobów socmodernizmu przez różne grupy interesariuszy dziedzictwa zaobserwowano, iż we wszystkich badanych grupach respondentów wystąpiły jednoznaczne deklaracje wskazujące na generowanie korzyści kulturowych przez analizowane obiekty (wyk.16). Co istotne, najwyższy odsetek pozytywnych ocen odnotowano wśród właścicieli i zarządców nieruchomości (oznaczonych na wykresie jako WŁ. I ZARZ.), którzy aż w 80% przypadków (tj. 16 opinii) uznali zasoby socmodernistyczne za kulturowo wartościowe. Najniższy, choć nadal istotny poziom pozytywnych ocen odnotowano w grupie przedstawicieli urzędów miast (UM), spośród których 64% analizowanego przez nich zasobów generuje korzyści kulturowe (64 opinie). Jednocześnie ta sama grupa wyraziła najwyższy odsetek opinii przeciwnych, tzn. w 26% odpowiedzi (26 opinii o obiektach) uznano za zasoby, które nie przynoszą korzyści kulturowych. Podobne stanowisko, choć w nieco mniejszym zakresie, zajęli przedstawiciele instytucji naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie (UNI), którzy w 17% przypadków (15 opinii) zakwestionowali wartość kulturową generowaną przez poddane badaniu obiekty. Największą powściągliwość w formułowaniu ocen wykazali

natomiast konserwatorzy zabytków (KONS.), spośród których 22% (15 opinii) wstrzymało się od jednoznacznej opinii, deklarując brak zdania w kwestii potencjału kulturowego generowanego przez ocenianych przez nich obiekty.

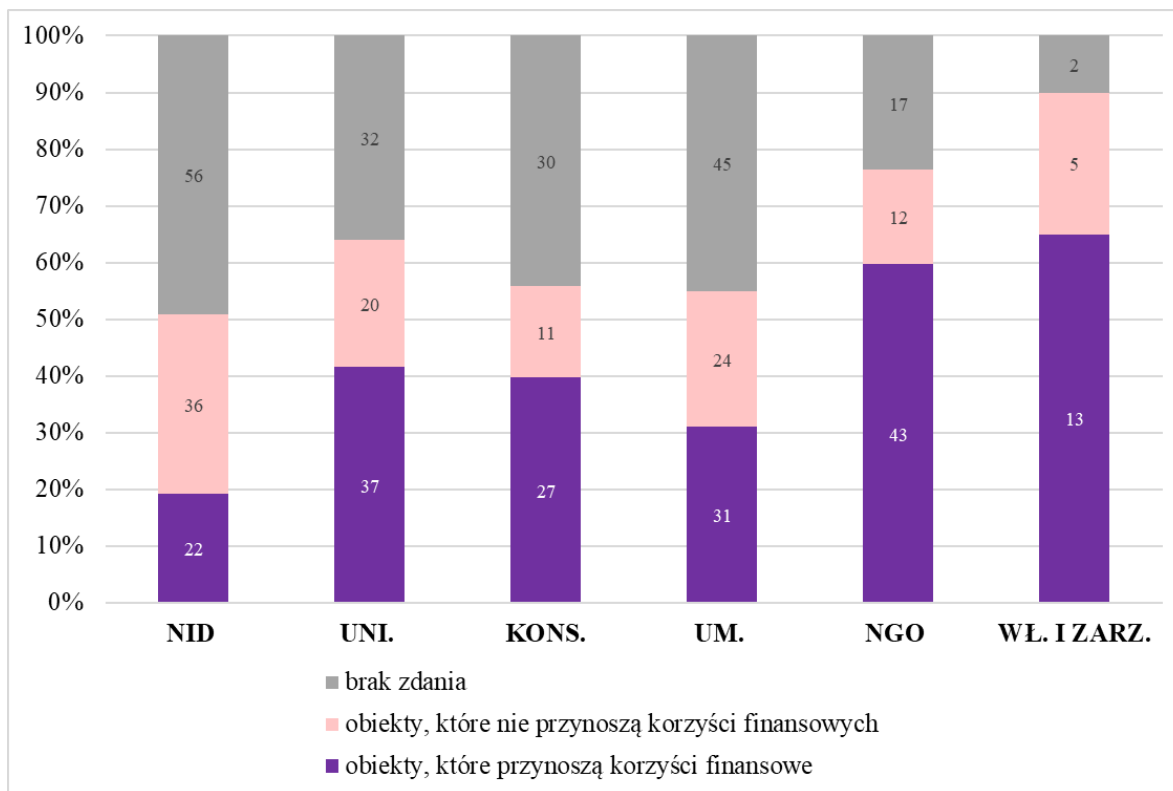
Wykres 16. Ocena generowania korzyści kulturowych przez obiekty socmodernistyczne w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło opracowanie własne.

W przypadku drugiego pytania badawczego, dotyczącego generowania korzyści społecznych przez obiekty socmodernistyczne (wyk.17) wyniki wskazują, iż ponad wszelką wątpliwość wśród wszystkich opinii (20) udzielonych przez właścicieli i zarządców panuje praktycznie całkowite przekonanie (95% zgodności), iż obiekty przez nich ocenione są nośnikami i generatorami wartości społecznych. Również zdanie takie podzielają przedstawiciele organizacji społecznych, dla których wśród ocenianych przez nich obiektów uzyskano potwierdzenie, iż 75 % z nich ocenianych (54 opinie) generuje wartości o charakterze społecznym. Najbardziej sceptyczni pod kątem generowania tego typu wartości przez obiekty socmodernistyczne okazali się przedstawiciele urzędów miast. Wśród tej grupy interesariuszy generowanie wartości o charakterze społecznym przez badane obiekty zaobserwowano w przypadku 46 % odpowiedzi (co stanowiło 46 opinii). Wśród głosów niezdecydowanych, wstrzymujących się od zajęcia jednoznacznego stanowiska najwięcej takich odpowiedzi udzielono w grupie przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Było to odpowiednio 34 opinie stanowiące 30% poddawanych ocenie obiektom.

Wykres 17. Ocena generowania korzyści społecznych przez obiekty socmodernistyczne w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza ostatniego rodzaju składowej w ramach komponentu oceny wartościowości zasobów, czyli postrzegania wartości finansowej (wyk.18) wskazuje na duże zróżnicowanie odpowiedzi. Przede wszystkim wyraźny jest dość duży brak przekonania co do potencjału ekonomicznego generowanego przez zasoby. Wśród przedstawicieli NID uzyskano potwierdzenie tej tezy w przypadku 56 opinii (czyli w prawie 50% analizowanego zasobu). Również relatywnie podobne wyniki odnotowano w opinii uzyskanych od urzędników miejskich (45 opinii dot. 45% analizowanego zasobu), jak i konserwatorów zabytków (30 opinii dot. 44 % analizowanego zasobu). Wśród głosów zadeklarowanych, zasoby socmodernistyczne jawią się raczej jako aktywa o niewielkim potencjale finansowym, tzn. dominuje przekonanie, np. wśród przedstawicieli NID (36 opinii dot. 32 % ocenianego zasobu), czy też urzędów miast (24 opinie dot. 24% zasobu), iż obiekty te nie przynoszą swoim właścicielom korzyści finansowych. Wyniki te wydają się szczególnie ciekawe zważywszy na analizę opinii właścicieli i administratorów nieruchomości, a więc jednostek mających z istoty rzeczy największe przekonanie o kondycji finansowej ich zasobów. Wyniki te wydają się przeczyć tezie o niskim potencjale ekonomicznym generowanym przez aktywa. Wśród 65% ocenionych obiektów (13 opinii) podmioty te wskazują na generowany potencjał ekonomiczny.

Wykres 18. Ocena generowania korzyści finansowych przez obiekty socmodernistyczne w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło: Opracowanie własne.

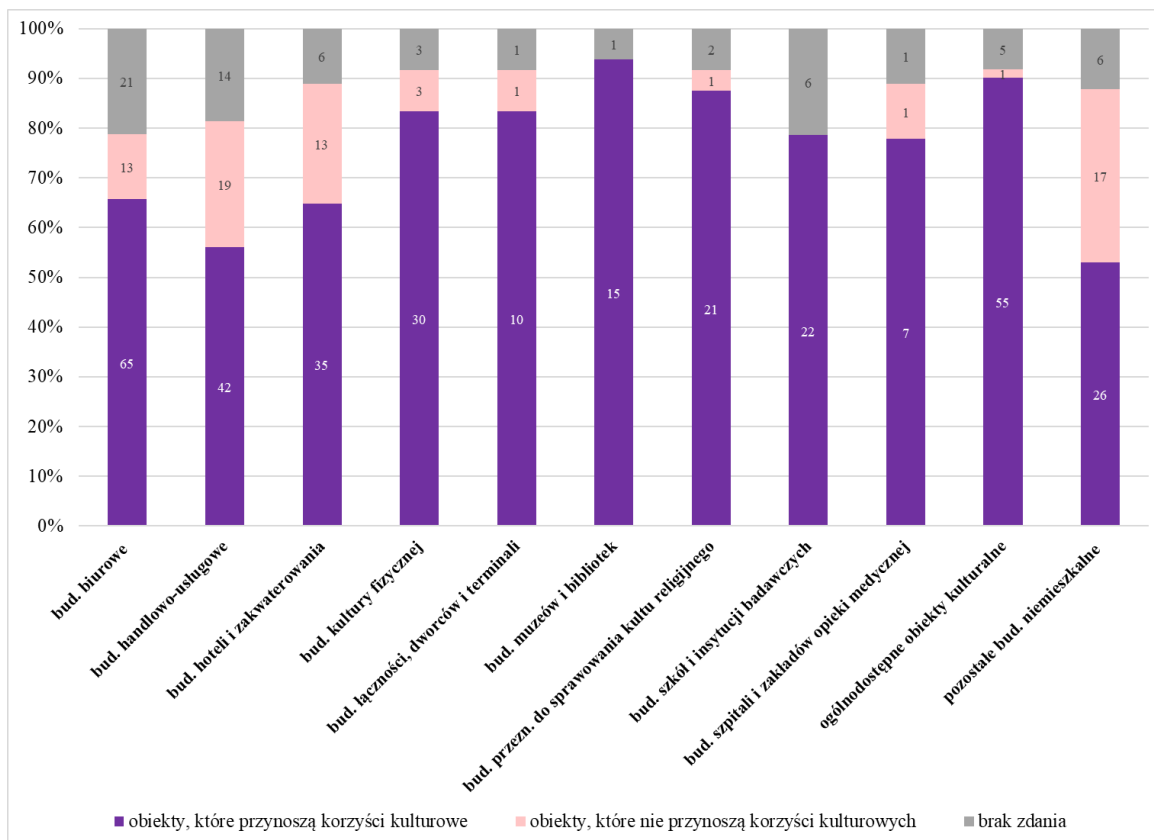
Analiza wyników komponentu V wartościowości ujawnia zróżnicowany, lecz w dużej mierze pozytywny obraz postrzegania potencjału zasobów socmodernistycznych wśród różnych grup interesariuszy dziedzictwa (Rys. 24).

Kategoria interesariuszy	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 1 Czy obiekty generują korzyści kulturowe? (WARTOŚCI KULTUROWE)		PYTANIE WERYFIKUJĄCE 2 Czy obiekty generują korzyści społeczne? (WARTOŚCI SPOŁECZNE)		PYTANIE WERYFIKUJĄCE 3 Czy obiekty przynoszą korzyści finansowe? (WARTOŚCI EKONOMICZNE)		Siła i rodzaj przewagi konkurencyjnej
	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	
Narodowy Instytut Dziedzictwa	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x TAK → Zasoby potencjalnie wartościowe
Jednostki naukowo-badawcze	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK → Zasoby wartościowe
Konservatorzy zabytków	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x → Zasoby potencjalnie wartościowe
Urzędy miast	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x → Zasoby potencjalnie wartościowe
Organizacje pozarządowe	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK → Zasoby wartościowe
Właściciele i administratorzy nieruchomości	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK → Zasoby wartościowe

Rysunek 24. Ocena wartościowości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów interesariuszy. Źródło: Opracowanie własne.

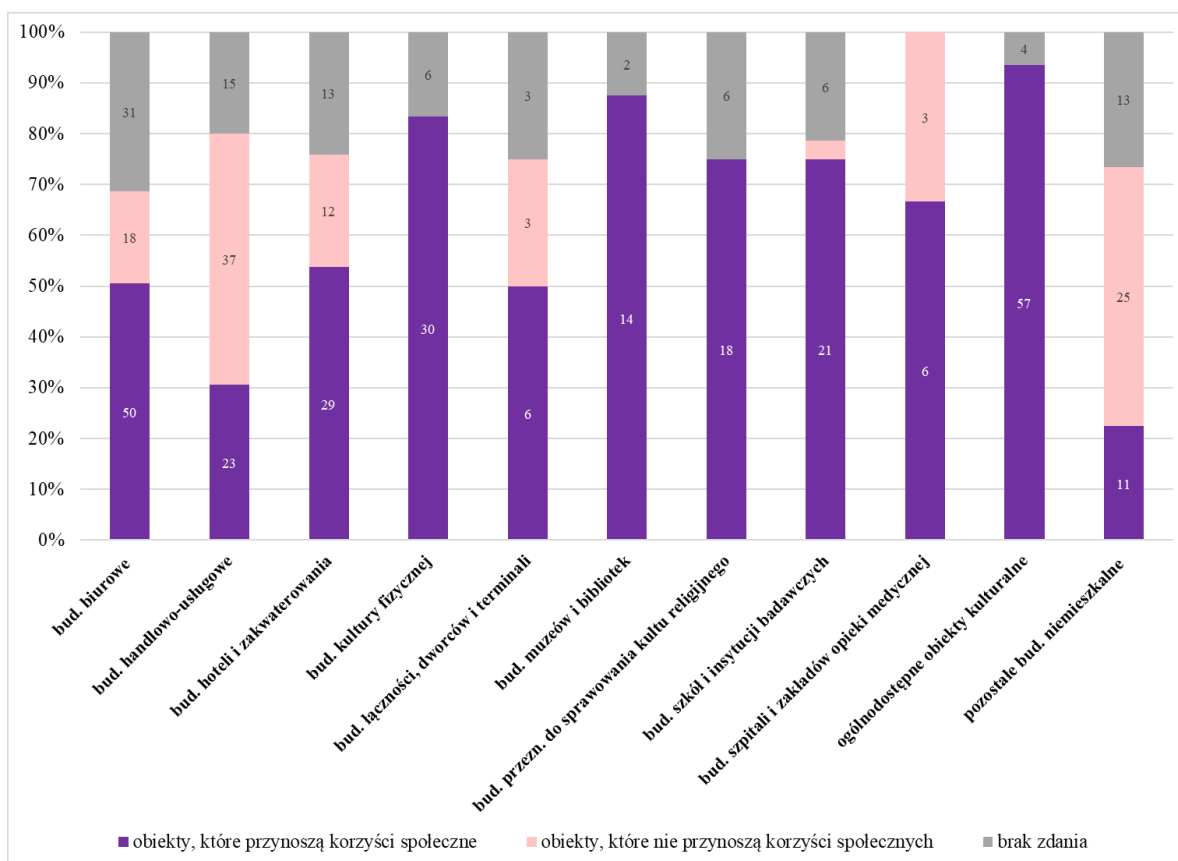
Spośród sześciu grup respondentów trzy (tj. Narodowy Instytut Dziedzictwa, urzędy konserwatorskie oraz urzędy miejskie) uznały badane obiekty za zasoby potencjalnie wartościowe, co potwierdza dwukrotna odpowiedź twierdząca w matrycy VRIO (2x TAK). Interesującym aspektem jest jednak pełne uznanie wartości zasobów socmodernistycznych (3x TAK) w trzech grupach respondenckich: przedstawiciele organizacji pozarządowych (NGO), przedstawiciele instytucji naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie (UNI.), oraz właściciele i administratorów nieruchomości (WŁ. i ZARZ.). Podsumowując można mówić o względnej zgodności poglądów w większości środowisk eksperckich oraz instytucjonalnych. Zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu przejawiają silne przesłanki do uznania za wartościowe w obrazie miast.

W kontekście przyporządkowania funkcji obiektów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu do generowanych przez korzyści kulturowych (wyk.19), respondenci jednoznacznie wskazali, iż we wszystkich analizowanych kategoriach funkcjonalnych obiekty te postrzegane są jako zasoby niosące określone wartości kulturowe. W opinii respondentów obiektami, które w największym stopniu przynoszą tego typu korzyści są biblioteki i muzea (15 opinii i 94% zgodności w stosunku do wszystkich obiektów z tej kategorii), ogólnodostępne obiekty kulturalne (55 opinii i 90 % zgodności), jak i budynki o charakterze sakralnym (21 opinii i 88 % zgodności w ramach kategorii). Najmniejsze, lecz ciągle wysokie wartości odnotowano w kategorii pozostałych budynków niemieszkalnych (21 opinii i 53% zgodności w ramach kategorii).

Wykres 19. Ocena percepcji generowania korzyści kulturowych przez zasoby socmodernistyczne- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

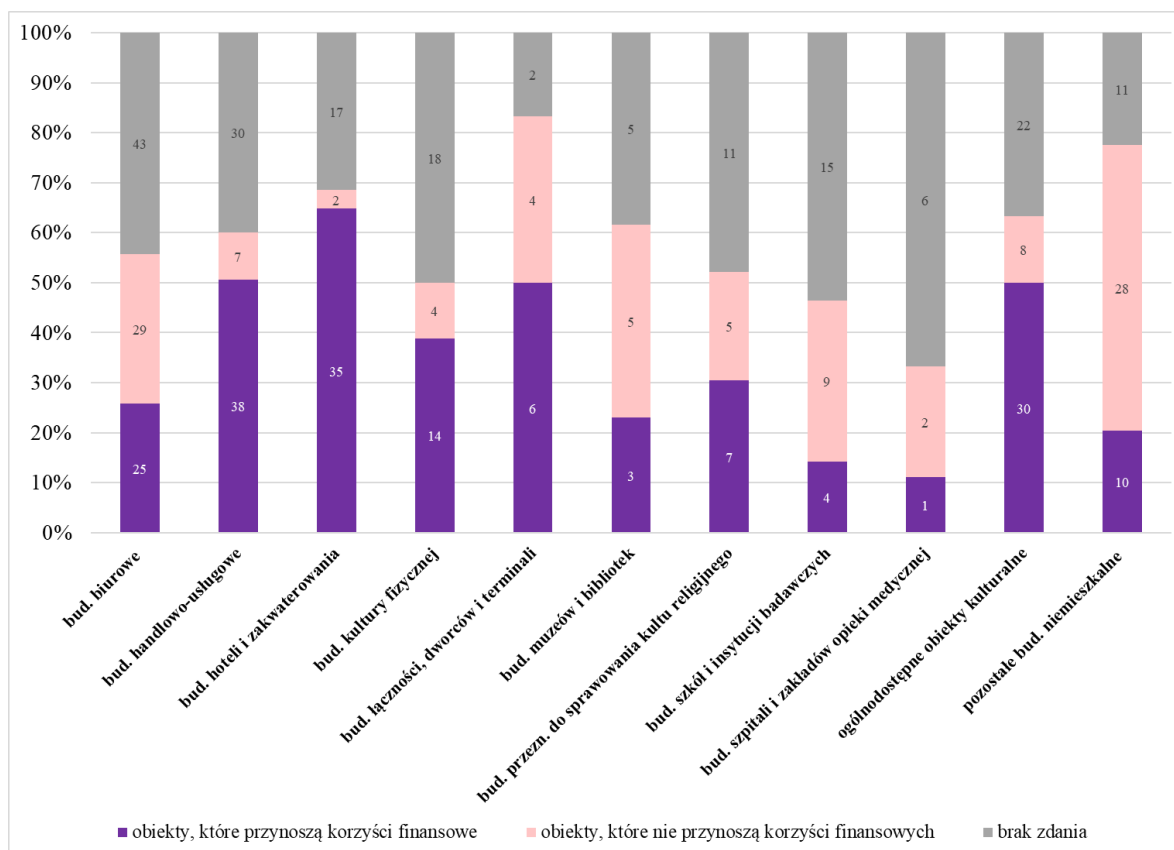
W przypadku generowanych przez różne kategorie zasobów socmodernizmu korzyści o charakterze społecznym (wyk.20), uwagę zwraca dość duża różnorodność oceny. Budynki, które w opinii interesariuszy, w największym stopniu przynoszą korzyści o tym charakterze występują w kategorii ogólnodostępnych obiektów kultury (55 opinii, 90% zgodności respondentów wobec oceny generowania przez tego typu obiekty wartości społecznych), a także budynków z kategorii muzea i biblioteki (14 opinii, 88% zgodności respondentów). Najmniej zgodni co do kształtowania korzyści społecznych przez zasoby socmodernistyczne respondenci byli w przypadku pozostałych budynków niemieszkalnych (25 opinii, 51 % zgodności), jak i budynków o charakterze handlowo-usługowym (37 opinii i 46% głosów potwierdzających tę tezę).

Wykres 20. Ocena percepcji generowania korzyści społecznych przez zasoby socmodernistyczne- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatni rodzaj składowej wartościowości (V) w odniesieniu do funkcji pełnionych przez obiekty socmodernistyczne dotyczył postrzegania generowania korzyści o charakterze finansowym (wyk.21). W przypadku oceny tego komponentu, respondenci wykazali znaczną ostrożność w sondowaniu potencjału o charakterze pieniężnym - nie byli skłonni zająć stanowiska w tej sprawie. Opinie te szczególnie znalazły swoje odzwierciedlenie w kategorii budynków szpitali i zakładów opieki zdrowotnej (6 opinii, 67% opinii zgodnych wobec przyjętej tezy), a także budynków kultury fizycznej (18 opinii, 50% zgodności wśród respondentów). Natomiast relatywnie wysokie poziomy zgodności wobec respondentów dotyczyły generowania potencjału finansowego przez obiekty o funkcjach hotelowych (35 opinii, 65% respondentów) a także wśród budynków handlowo-usługowych i ogólnodostępnych obiektów kultury, gdzie taką tezę potwierdzono w odpowiedziach 50% respondentów (odpowiednio 38 obiektów w kategorii obiektów handlowo-usługowych i 30 w ogólnodostępnych obiektów kultury). W przypadku budynków z kategorii obiektów łączności dworców i terminali opinie uzyskane od respondentów (po 5) nie były w stanie określić dominującej tendencji. Największy sceptycyzm co do generowania korzyści o charakterze

pieniężnym przez obiekty zauważono w kategorii pozostałych obiektów o charakterze niemieszkalnym (28 opinii, 57 % zgodności wśród respondentów).

Wykres 21. Ocena percepcji generowania korzyści finansowych przez zasoby socmodernistyczne- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza wyników komponentu V wartościowości (Rys. 25) ujawnia, iż funkcja obiektu wpływa na percepcję wartości. Wszystkie analizowane kategorie obiektów zostały uznane za zasoby o wysokim potencjale wartościowym, co oznacza, że niezależnie od różnic w funkcjach, które pełnią, każda z tych kategorii może stanowić punkt wyjścia do budowania przewagi konkurencyjnej.

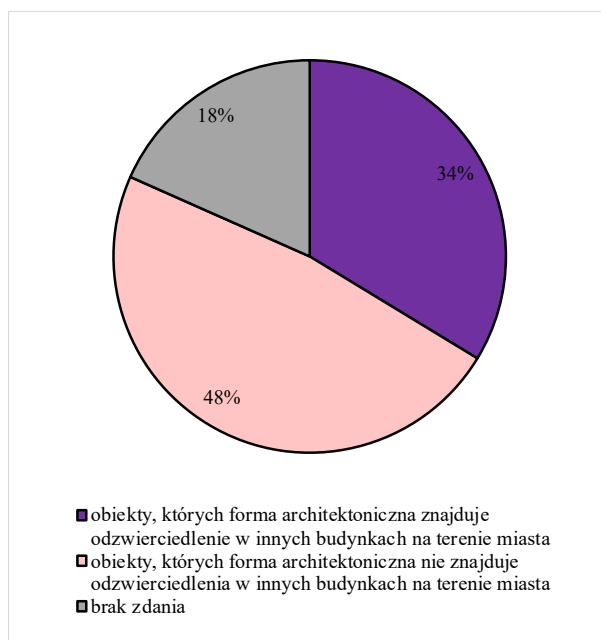
	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 1		PYTANIE WERYFIKUJĄCE 2		PYTANIE WERYFIKUJĄCE 3		
	Czy obiekty generują korzyści kulturowe? (WARTOŚCI KULTUROWE)		Czy obiekty generują korzyści społeczne? (WARTOŚCI SPOŁECZNE)		Czy obiekty przynoszą korzyści finansowe? (WARTOŚCI EKONOMICZNE)		
Funkcja budynków	↓		↓		↓		Siła i rodzaj przewagi konkurencyjnej
bud. biurowe	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x TAK→ Zasoby potencjalnie wartościowe
bud. handlowo-usługowe	✓	TAK	✗	NIE	✓	TAK	2x TAK→ Zasoby potencjalnie wartościowe
bud. hoteli i zakwaterowania	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK→ Zasoby wartościowe
bud. kultury fizycznej	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x TAK→ Zasoby potencjalnie wartościowe
bud. łączności, dworców i terminali	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK→ Zasoby wartościowe
bud. muzeów i bibliotek	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x TAK→ Zasoby potencjalnie wartościowe
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x TAK→ Zasoby potencjalnie wartościowe
bud. szkół i inst. badawczych	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x TAK→ Zasoby potencjalnie wartościowe
bud. szpitali i zakładów opieki zdrowotnej	✓	TAK	✓	TAK	—	BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	2x TAK→ Zasoby potencjalnie wartościowe
ogólnodostępne obiekty kulturalne	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK→ Zasoby wartościowe
pozostałe budynki niemieszkalne	✓	TAK	✗	NIE	✗	NIE	1x TAK→ Zasoby potencjalnie wartościowe

Rysunek 25. Ocena wartościowości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle rodzaju funkcji budynków. Źródło: Opracowanie własne.

Najsilniejszy trend potwierdzający wysoką wartościowość zasobów (wszystkie trzy pytania pomocnicze otrzymały odpowiedź „3x TAK”) dotyczy kategorii: budynków hoteli i zakwaterowania turystycznego, obiektów łączności, dworców i terminali, a także ogólnodostępnych obiektów kulturalnych. Obiekty te zdaniem respondentów wykazują najwyższy potencjał strategiczny pod kątem postrzegania wartościowości zasobów.

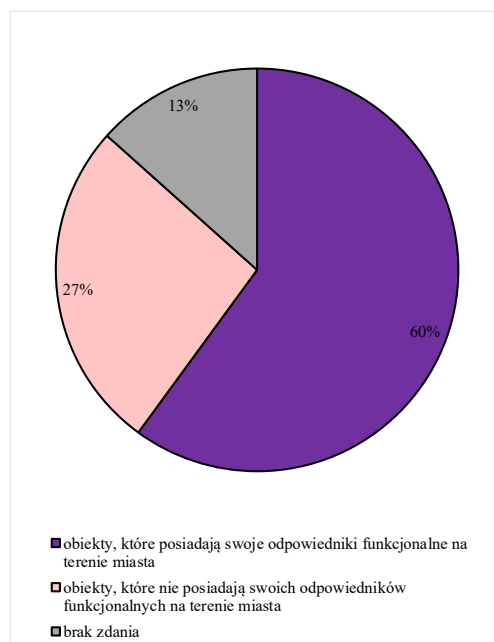
3. Identyfikacja rzadkości zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu

W przypadku wyników o charakterze ogólnym, dotyczącym postrzegania rzadkości architektonicznej zasobów socmodernistycznych respondenci ocenili, że w większości przypadków budynki te uznać należy za zasoby o unikatowym charakterze (wydano 222 opinie stanowiących 48% wszystkich ocenianych budynków) (wyk.22). W zdecydowanie mniejszym stopniu uznano w sposób odwrotny, tj. oceniając budynki socmodernistyczne jako relatywnie popularne w miastach (156 opinii, co stanowiło 34 %). Najmniej liczne były opinie, w których respondenci nie potrafili ocenić rzadkości architektonicznej analizowanych budynków (85 opinii- 18%).

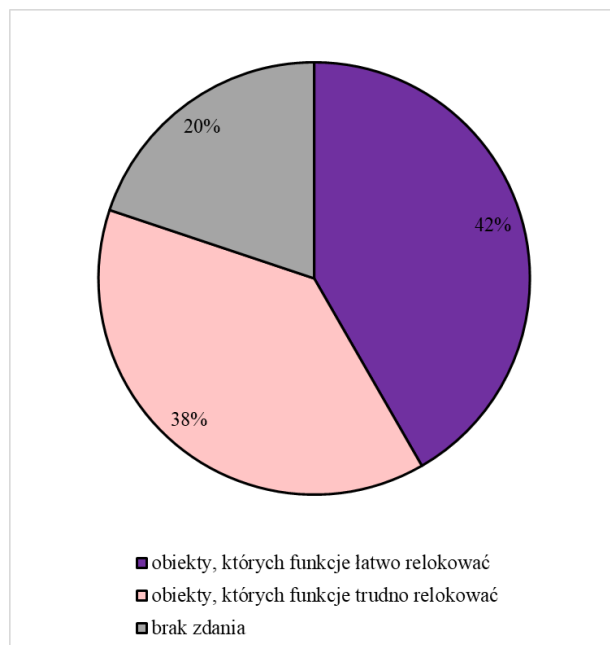
Wykres 22. Ogólna ocena rzadkości architektonicznej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku drugiego pytania weryfikującego, a więc odwołującego się do rzadkości funkcyjnej wyniki badania wskazują na, iż na terenie miasta istnieją obiekty o podobnym zakresie funkcji, a niekoniecznie socmodernistycznej proveniencji (wyk.23). Przyjąć więc można, iż funkcje realizowane w obiektach nie są trwale powiązane z socmodernistycznym charakterem zasobów, co stanowi o raczej niewielkim potencjale strategicznym tych obiektów. Wśród respondentów dominuje przekonanie, iż w większości, tj. 60% (co stanowi 278 opinii o budynkach) funkcja pełniona przez obiekty nie ma charakteru unikalnego, zatem w mieście istnieją inne obiekty o podobnym przeznaczeniu lecz niekoniecznie socmodernistycznym stylu. Zdanie przeciwne zostało uzyskane w przypadku 27% opinii (tj. 123). W 18% opinii uznano, iż istnieją trudności w ocenie powiązania funkcji pełnionych przez obiekty do socmodernistycznego charakteru zasobów. Ogólny charakter badania wskazuje na potrzebę dokładniejszej analizy w podziale na rodzaje zasobów (funkcji).

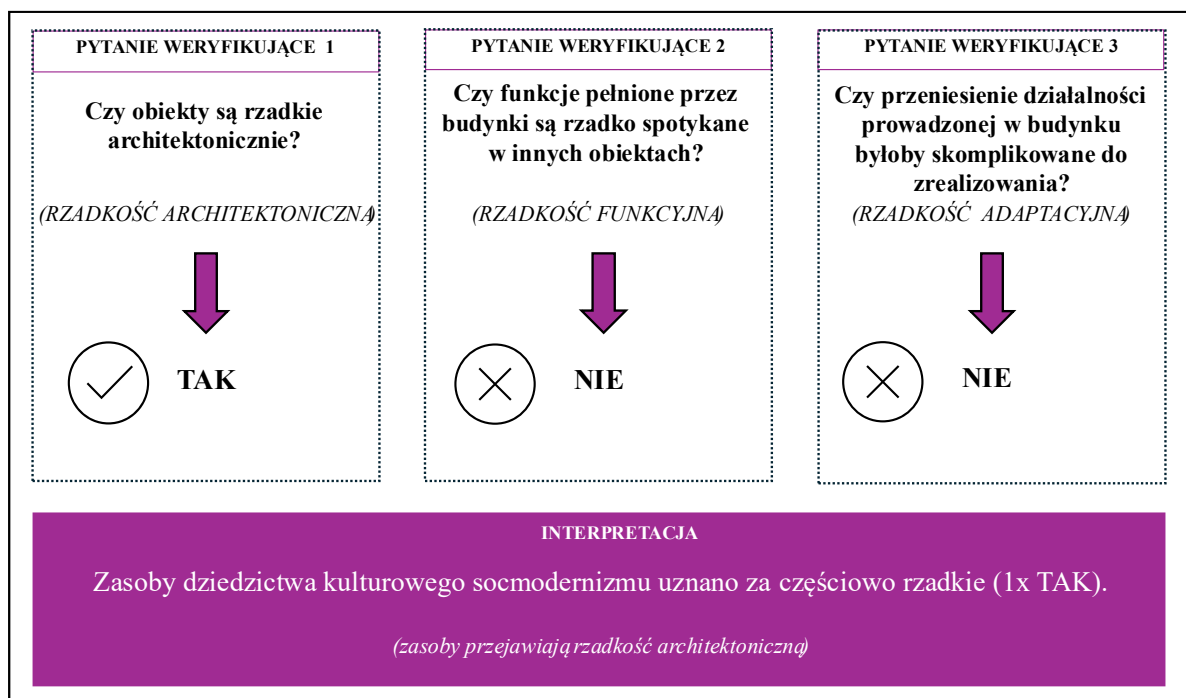
Wykres 23. Ogólna ocena powiązania funkcji obiektów z socmodernistycznym charakterem zasobów. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatni rodzaj składowej rzadkości (rzadkość funkcyjna) dotyczył potencjału adaptacyjnego obiektów socmodernistycznych do nowych funkcji (wyk.24). Wyniki tej składowej w przypadku głosów zdecydowanych rozkładają się w miarę po równo. Większość, tj. 42 % (193 opinii o obiektach) uznała, iż funkcja organizowana w obiektach socmodernistycznych jest łatwa do relokowania. Zdanie odrębne odnotowano w 38% opinii badanych (tj. 178). Opinie o charakterze niepewnym wynosiły 20% (tj. 92). Przyjąć więc można, iż brak wyraźnej przewagi którejkolwiek z postaw utrudnia formułowanie ogólnej oceny wszystkich zasobów socmodernistycznych pod kątem tej składowej rzadkości (komponentu „R”). Konieczne jest bardziej szczegółowe spojrzenie na rozkład odpowiedzi w podziale na konkretne funkcje, gdyż dopiero analiza w ramach poszczególnych kategorii może ujawnić, gdzie zależność między funkcją a potencjałem adaptacyjnym jest silniejsza. Ponadto wysoki odsetek opinii uznających funkcje za łatwe do przeniesienia może być interpretowany pozytywnie, tzn. interpretować go można jako sygnał o pewnej uniwersalności i elastyczności obiektów socmodernistycznych. Łatwość relokacji funkcji może świadczyć bowiem o ich podatności na modernizację i dostosowanie do nowych potrzeb bez konieczności drastycznych ingerencji w strukturę budynku.

Wykres 24. Ogólna ocena stopnia skomplikowania przeniesienia funkcji obiektów socmodernistycznych do innych miejsc. Źródło: Opracowanie własne.

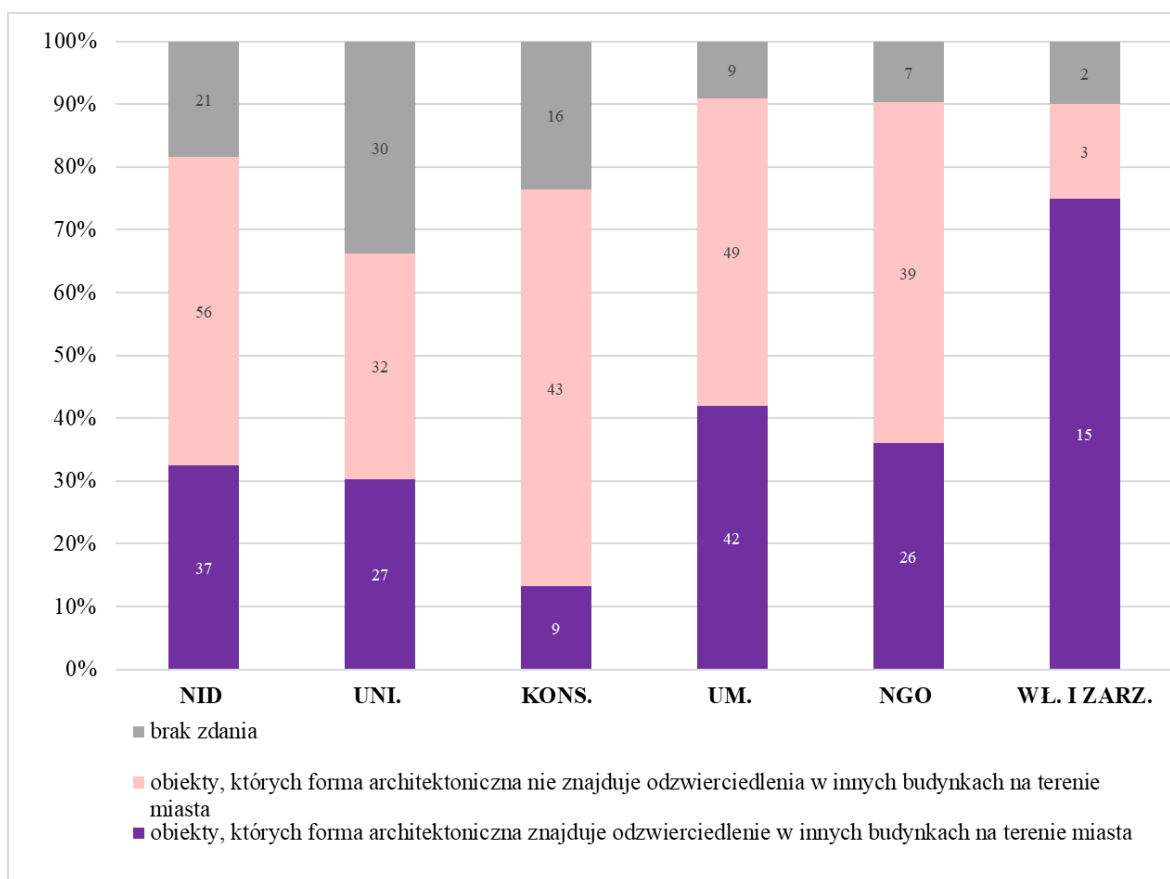
Podsumowując wyniki badania komponentu R odwołującego się do całości zasobów zauważyć można, iż dziedzictwo socmodernistyczne jawi się jako dość rzadko spotykane w obrazie miast (Rys. 26). Obiekty te charakteryzują się dość słabym powiązaniem funkcji w nich pełnionych z ich socmodernistycznym charakterem. Jednocześnie działalność w nich realizowana zdaniem respondentów w prosty sposób może być przeniesiona w inne miejsce, co z jednej strony świadczyć może o dość łatwej potencjalnej adaptacji budynków do nowych funkcji, natomiast z drugiej strony świadczy to o dość niskim potencjale strategicznym budynków wynikającym z brakiem powiązania funkcji budynków z ich unikalnością. Wyniki te mają charakter uogólniony i z tego względu konieczne jest pogłębienie analizy zarówno poprzez uwzględnienie zróżnicowania odpowiedzi w ramach konkretnych grup interesariuszy, jak i poprzez odniesienie wyników do konkretnej funkcji obiektów.

Rysunek 26. Ogólna ocena rzadkości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

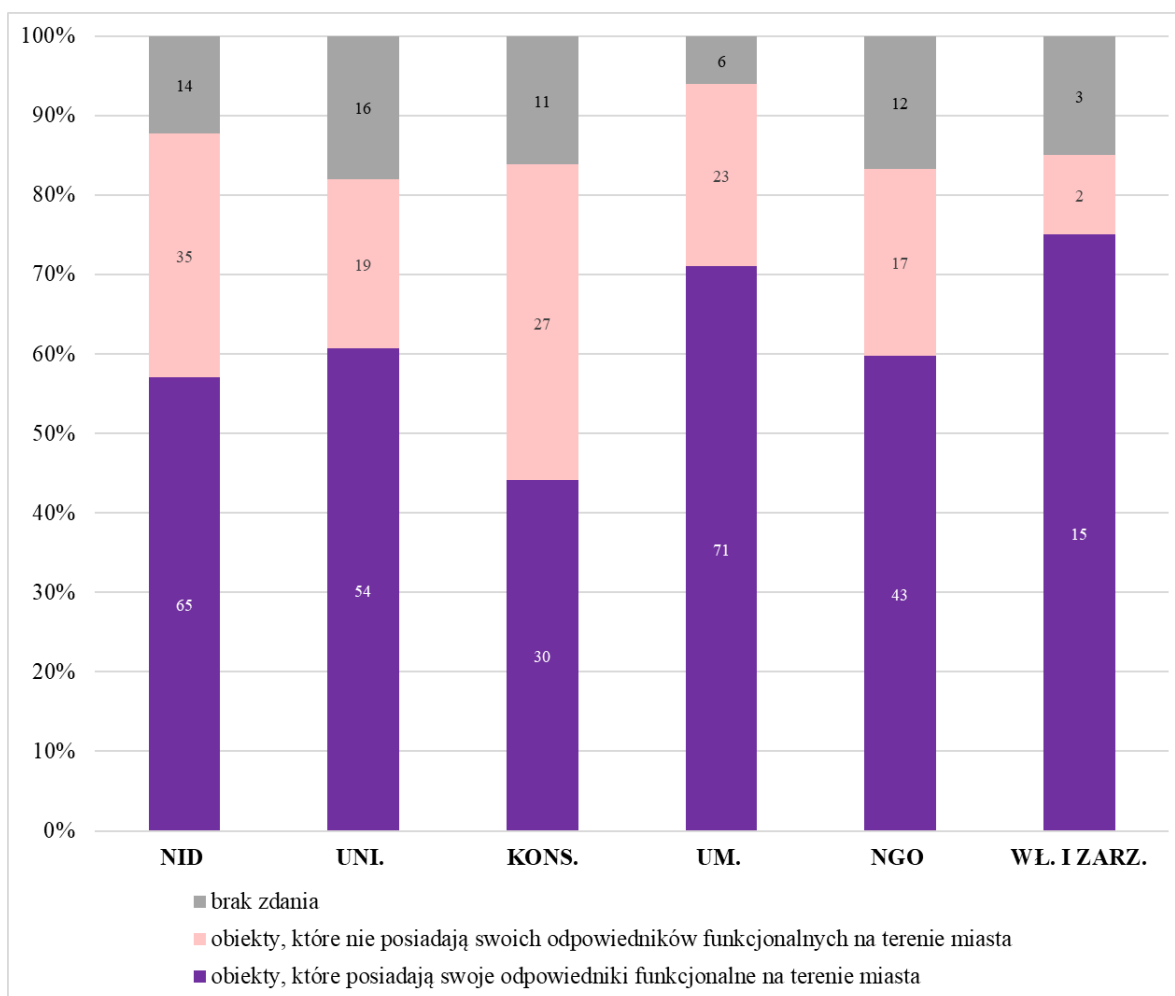
Wyniki badania komponentu R wśród całości próby wskazują, iż obiekty socmodernizmu jawią się jako zasoby częściowo rzadkie (1x TAK).

W ramach analizy postrzegania rzadkości architektonicznej zasobów socmodernizmu przez różne grupy interesariuszy dziedzictwa (wyk.25) zaobserwowano, iż w prawie we wszystkich badanych kategoriach interesariuszy potwierdzono dużą unikatowość tych obiektów. Największą rzadkość architektoniczną wyszczególniono wśród obiektów ocenianych przez konserwatorów zabytków (63% grupy respondenckiej- stanowiącej 43 opinie). Również wysokie wartości osiągnięto wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych (54% odpowiedzi respondentów - 39 opinii), jak i przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa (49% odpowiedzi potwierdzających dużą unikatowość zasobów, tj. 56 opinii wydanych przez grupę respondencką obiektów). Przeciwnego zdania byli właściciele i administratorzy zasobów socmodernistycznych. Wśród nich dominuje przekonanie o powszechności aktywów, których są właścicielami (75% głosów, tj. 15 opinii).

Wykres 25. Ocena unikalności formy architektonicznej zasobów socmodernistycznych w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło: Opracowanie własne.

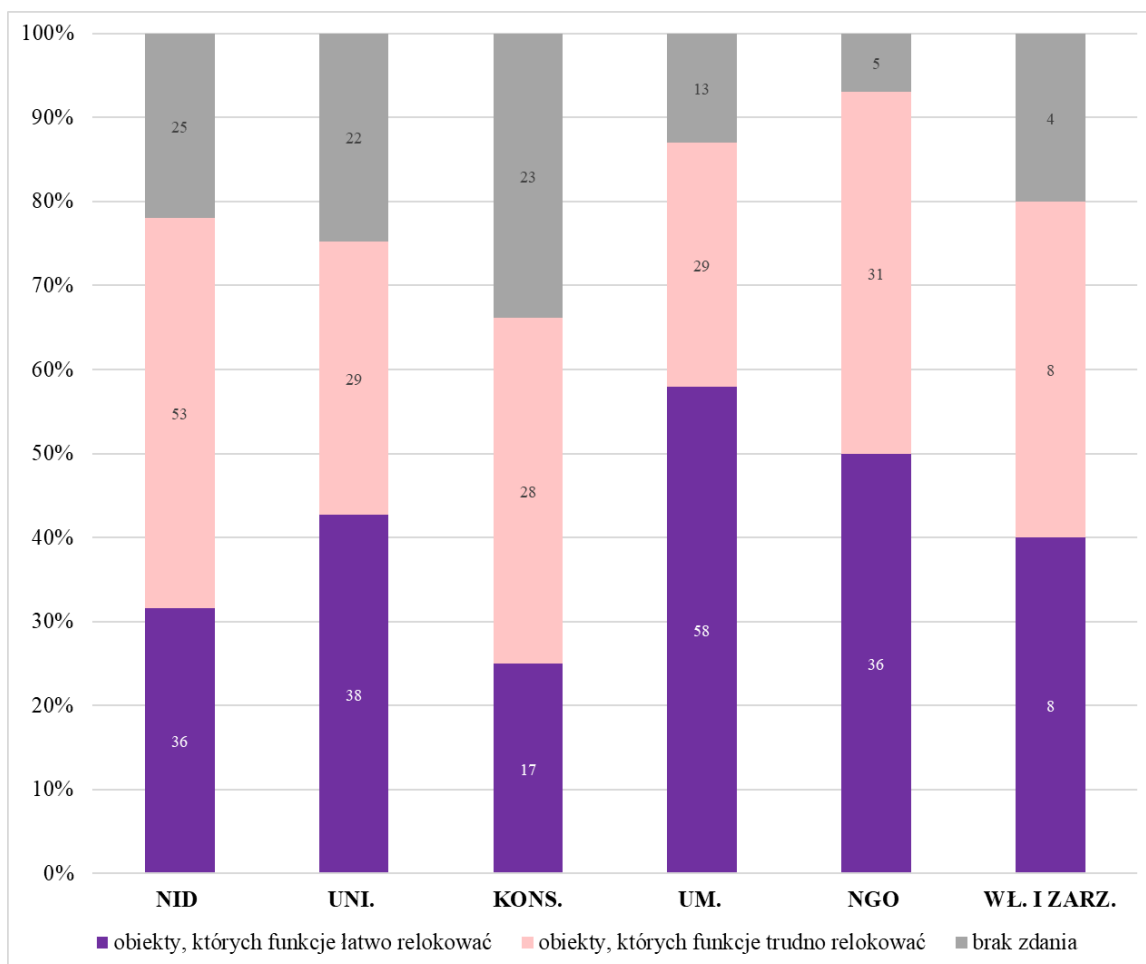
Drugie pytanie wchodzące w skład komponentu R dotyczyło rzadkości funkcyjnej (wyk. 26). Analiza wyników dotyczących postrzegania związku między funkcją budynków a ich charakterem socmodernistycznym wskazuje, że w opinii większości respondentów obiekty te nie są postrzegane jako ściśle powiązane z pełnionymi przez nie funkcjami. Najsilniejsze przekonanie o braku ścisłego powiązania między funkcją, a formą socmodernistycznych budynków wyrażali właściciele i zarządcy nieruchomości (75% głosów wydających 15 opinii), a także przedstawiciele urzędów miast (71% głosów, stanowiących 71 opinii dotyczących obiektów socmodernistycznych). Jediną kategorią interesariuszy dziedzictwa kulturowego socmodernizmu, wśród której trend ten nie był tak silny byli przedstawiciele konserwatorów zabytków, gdzie analizowane przez nich obiekty w mniejszym stopniu wykazywały tego typu zależność (27 opinii, stanowiących 34 % głosów stanowiących o powiązaniu stylu architektonicznego zasobu z funkcją pełnioną przez budynki).

Wykres 26. Ocena unikalności formy architektonicznej w powiązaniu z funkcją realizowaną przez zasoby socmodernistyczne w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatnie pytanie w ramach składowej rzadkości (R) modelu VRIO dotyczyło oceny stopnia skomplikowania relokacji funkcji organizowanych w budynkach socmodernistycznych do nowych miejsc (Rys. 27). Wyniki wskazują, iż wedle oceny organizacji, które w swojej bieżącej działalności zajmują się zarządzaniem i wspieraniem dziedzictwa kulturowego, czyli Narodowego Instytutu Dziedzictwa, oraz miejskich konserwatorów zabytków funkcja realizowana przez budynki socmodernistyczne wydaje się być trwale powiązana z charakterem dziedzictwa, a więc relokacja funkcji realizowanych w obiektach jest dość skomplikowana. W przypadku NID opinię taką wydano w nawiązaniu 53 opinii (stanowiących 47% głosów tej grupy respondenckiej), natomiast wśród miejskich konserwatorów zabytków wydano 28 opinii (stanowiących 41% głosów). Wśród podmiotów, które uważają, że relokacja funkcji pełnionych w obiektach socmodernistycznych nie jest skomplikowana, dominują opinie z grupy urzędników miejskich (58 opinii, stanowiących 58% całości głosów w ramach tej

kategorii respondentów), jak i przedstawiciele organizacji pozarządowych (36 opinii, 50% głosów w ramach odpowiedzi przedstawicieli tej grupy interesariuszy).

Wykres 27. Ocena stopnia skomplikowania przeniesienia działalności realizowanej w obiektach socmodernistycznych do innych miejsc. w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza wyników postrzegania rzadkości (R) ujawnia zróżnicowany obraz potencjału kulturowego zasobów socmodernistycznych wśród różnych grup interesariuszy dziedzictwa (rys. 27).

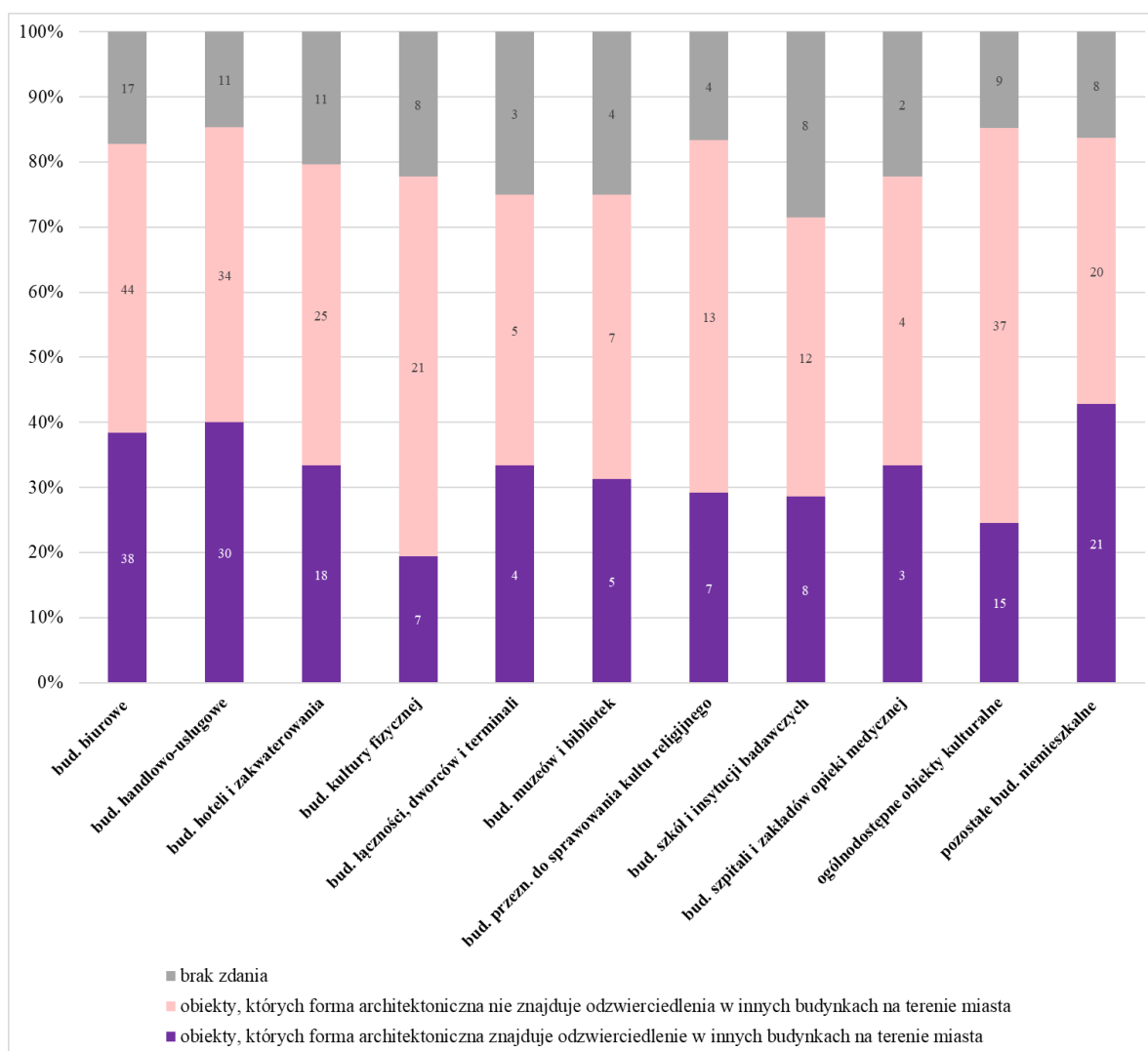
Kategoria interesariuszy	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 1 Czy obiekty są rzadkie architektonicznie? <i>(RZADKOŚĆ ARCHITEKTONICZNA)</i>		PYTANIE WERYFIKUJĄCE 2 Czy funkcje pełnione przez budynki są rzadko spotykane w innych obiektach? <i>(RZADKOŚĆ FUNKCYJNA)</i>		PYTANIE WERYFIKUJĄCE 3 Czy przeniesienie działalności prowadzonej w budynku byłoby skomplikowane do zrealizowania? <i>(RZADKOŚĆ ADAPTACYJNA)</i>		Siła i rodzaj przewagi konkurencyjnej
							
Narodowy Instytut Dziedzictwa		TAK		NIE		TAK	2x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
Jednostki naukowo-badawcze		TAK		NIE		NIE	1x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
Konserwatorzy zabytków		TAK		NIE		TAK	2x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
Urzędy miast		TAK		NIE		NIE	1x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
Organizacje pozarządowe		TAK		NIE		NIE	1x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
Właściciele i administratorzy nieruchomości		NIE		NIE		BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	0x TAK→ Zasoby powszechne

Rysunek 27. Ocena rzadkości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów interesariuszy.
Źródło: Opracowanie własne.

Spśród sześciu grup respondentów aż pięć (Narodowy Instytut Dziedzictwa, instytucje naukowo-badawcze, urzędy konserwatorskie, urzędy miejskie i organizacje pozarządowe) uznały badane obiekty za zasoby o częściowo rzadkim charakterze, co potwierdza uzyskanie co najmniej jednej odpowiedzi twierdzącej w matrycy VRIO (komponent odpowiedzialny za rzadkość). Wśród opinii o częściowo rzadkim charakterze wyróżniają się głosy przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa i konserwatorów zabytków, którzy uzyskali nieco większy wynik składowy (czyli 2x TAK), świadczący o większej rzadkości zasobów. Interesującym aspektem są wyniki składowe wśród właścicieli i administratorów nieruchomości. Osoby te w najmniejszym stopniu uznają posiadane przez nich zasoby za rzadkie w obrazie miasta. Podsumowując zebrane wyniki wskazują na wyraźne zróżnicowanie w postrzeganiu rzadkości analizowanych zasobów w zależności od profilu instytucji. Podczas gdy instytucje związane z ochroną dziedzictwa kulturowego dostrzegają ich unikalny charakter w największym stopniu, właściciele i administratorzy nieruchomości zdają się traktować je bardziej utylitarnie, pomijając ich potencjalną rzadkość wyróżniającą w strukturze miejskiej.

W przypadku analizy percepcji rzadkości architektonicznej zasobów socmodernizmu w odniesieniu do funkcji obiektów (wyk.28), w większości przypadków uznano, iż najbardziej unikatowy charakter mają budynki kultury fizycznej (21 wydanych opinii stanowiących 58 % głosów w badaniu całości kategorii). Również za rzadkie uznano obiekty wchodzące w skład kategorii budynków o charakterze sakralnym (13 opinii i 54% głosów popierającą dużą rzadkość architektoniczną). Wśród budynków o najmniejszej rzadkości architektonicznej

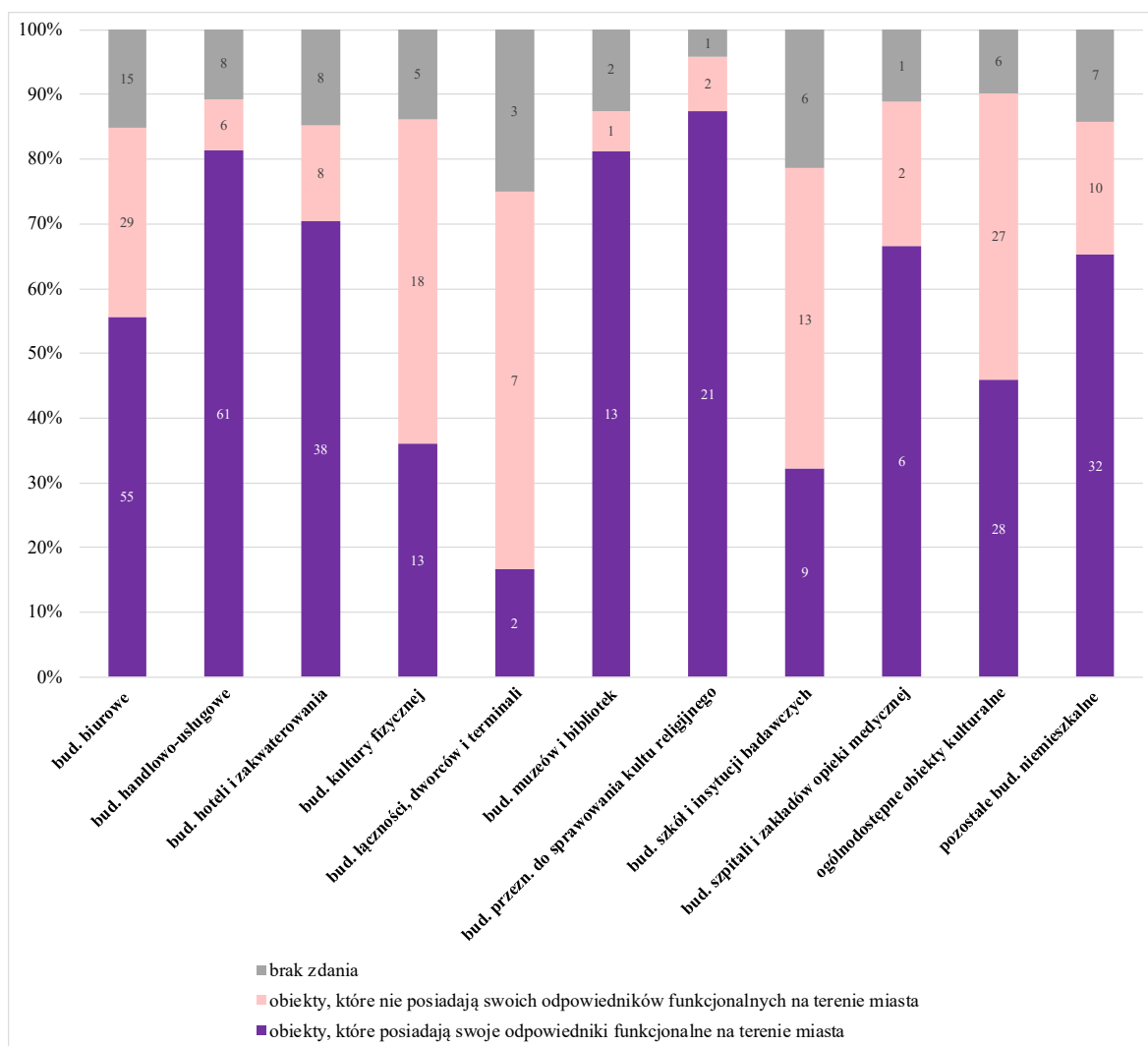
wyszczególniono budynki niemieszkalne (21 opinii stanowiących 43 % głosów), a także budynki handlowo-usługowe (30 opinii- 40% głosów w ramach kategorii funkcyjnej).

Wykres 28. Ocena percepcji rzadkości architektonicznej zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku badania rzadkości funkcyjnej, związanej z oceną występowania innych (niekoniecznie socmodernistycznych) obiektów pełniących taką samą funkcję na terenie miast respondenci uznali, iż obiektami, które w największym stopniu są ściśle powiązane ze swoim socmodernistycznym charakterem są budynki łączności, dworców i terminali (wyk.29). W przypadku kategorii funkcyjnej respondenci wskazali w 58% (tj. wydając 7 opinii), iż obiekty te nie mają swoich innych odpowiedników w obrazie miast - funkcje w nich realizowane mają więc charakter ekskluzywny. Również podobnego zdania respondenci byli w przypadku oceny budynków kultury fizycznej, gdzie wskazania podkreślające rzadkość i niekomplementarność funkcji tychże obiektów w innych miejscach wskazano w przypadku 50% głosów (tj. 18 opinii). Kategoriami funkcji budynków o najbardziej powszechnym charakterze zostały wskazane

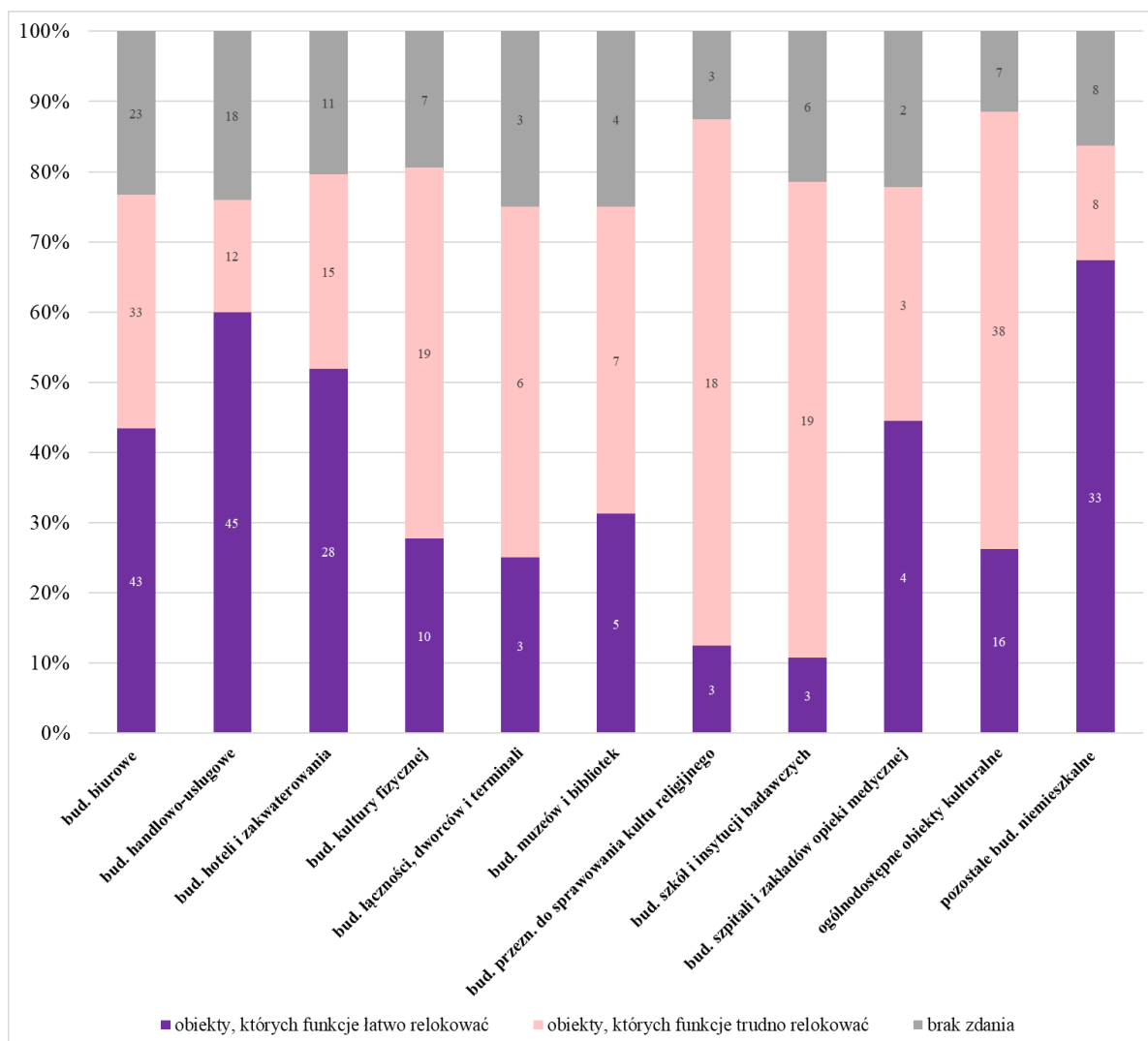
budynki o charakterze sakralnym 88% odpowiedzi (21 opinii) i budynki handlowo-usługowe 81% głosów w ramach kategorii (co stanowi 61 opinii).

Wykres 29. Ocena percepcji rzadkości funkcjonalnej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi według typów funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatni typ pytania, dotyczący rzadkości adaptacyjnej, miał na celu określenie stopnia trudności w przeniesieniu danej funkcji (relokacji) do innego obiektu, a tym samym pośrednio oszacowanie stopnia przypisania funkcjonalnego do zasobów socmodernistycznych (wyk.30). Wyróżnić można przede wszystkim silne wskazania w kierunku łatwej adaptacyjności do nowych funkcji obiektów obecnie nieużytkowanych (33 opinie stanowiące 67% uzyskanych odpowiedzi w ramach kategorii). Respondenci również wskazali na relatywnie prostą zmianę funkcji pełnionych w obiektach handlowo-usługowych (45 opinii, 60% głosów respondentów w ramach oceny budynków w tej kategorii). Obiektami o najtrudniejszej relokacji funkcji do nowych obiektów, a więc obiektami najsilniej związanymi z socmodernistycznym charakterem zasobów wskazane zostały budynki o charakterze sakralnym (18 opinii 75% głosów

zauważających ten fakt), a także budynki szkół i instytucji badawczych (19 opinii i 68% głosów).

Wykres 30. Ocena percepcji rzadkości adaptacyjne zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Analizując wyniki rzadkości zasobów socmodernistycznych pod kątem funkcji pełnionych przez badane obiekty, za zasadne uznano połączenie danych częściowych wchodzących w skład komponentu R w ramach matrycy VRIO (Rys. 28).

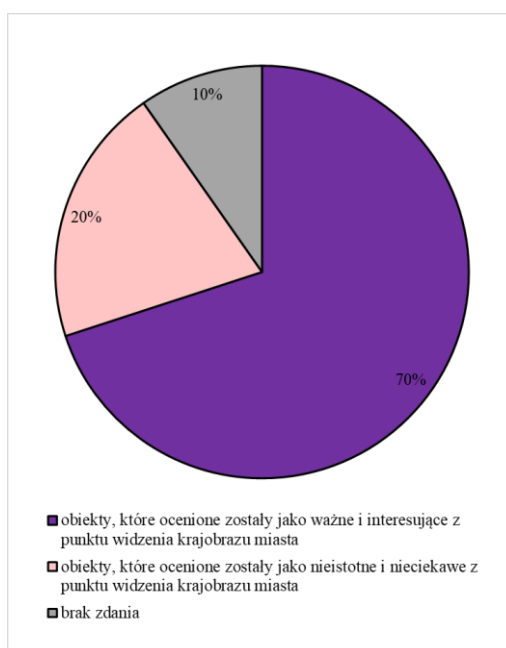
	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 1		PYTANIE WERYFIKUJĄCE 2		PYTANIE WERYFIKUJĄCE 3		
	Czy obiekty są rzadkie architektonicznie? <i>(RZADKOŚĆ ARCHITEKTONICZNA)</i>		Czy funkcje pełnione przez budynki są rzadko spotykane w innych obiektach? <i>(RZADKOŚĆ FUNKCYJNA)</i>		Czy przeniesienie działalności prowadzonej w budynku byłoby skomplikowane do zrealizowania? <i>(RZADKOŚĆ ADAPTACYJNA)</i>		
<i>Funkcja budynków</i>	↓		↓		↓		<i>Siła i rodzaj przewagi konkurencyjnej</i>
bud. biurowe	✓	TAK	⊗	NIE	⊗	NIE	1x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
bud. handlowo-usługowe	✓	TAK	⊗	NIE	⊗	NIE	1x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
bud. hoteli i zakwaterowania	✓	TAK	⊗	NIE	⊗	NIE	1x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
bud. kultury fizycznej	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK→ Zasoby rzadkie
bud. łączności, dworców i terminali	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK→ Zasoby rzadkie
bud. muzeów i bibliotek	✓	TAK	⊗	NIE	✓	TAK	2x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego	✓	TAK	⊗	NIE	✓	TAK	2x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
bud. szkół i inst. badawczych	✓	TAK	✓	TAK	✓	TAK	3x TAK→ Zasoby rzadkie
bud. szpitali i zakładów opieki zdrowotnej	✓	TAK	⊗	NIE	⊗	NIE	1x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
ogólnodostępne obiekty kulturalne	✓	TAK	⊗	NIE	✓	TAK	2x TAK→ Zasoby częściowo rzadkie
pozostałe budynki niemieszkalne	⊗	NIE	⊗	NIE	⊗	NIE	0x TAK→ Zasoby powszechne

Rysunek 28. Ocena rzadkości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle rodzaju funkcji budynków. Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują, iż w opinii respondentów do kategorii obiektów charakteryzujących się najwyższym stopniem rzadkości należą: budynki kultury fizycznej, budynki łączności, dworców i terminali, a także budynki szkół i instytucji badawczych. Obiekty te wykazują szczególnie wysoki potencjał w kontekście kształtowania kapitału strategicznego w oparciu o dziedzictwo socmodernistyczne, bowiem analiza matrycy VRIO, przeprowadzona pod kątem oceny rzadkości zasobów, wykazała, iż wspomniane kategorie obiektów uzyskały trzy pozytywne odpowiedzi (3xTAK), co w znaczącym stopniu potwierdza zasadność wskazanej tezy. Wyróżniono również kategorię obiektów charakteryzujących się częściowo rzadkim występowaniem, co przekłada się na konkurencyjność tychże zasobów określaną mianem częściowej. Do tej grupy, w której zasoby uzyskały ocenę 2xTAK w analizie VRIO, zaliczono budynki pełniące funkcje muzealne i biblioteczne, obiekty sakralne, a także ogólnodostępne instytucje kultury. Wskazano ponadto obiekty odznaczające się niższym poziomem rzadkości, lecz nadal mieszczące się w kategorii zasobów o częściowo rzadkim występowaniu (1xTAK). Należą do nich budynki biurowe, handlowo-usługowe, hotele oraz obiekty służby zdrowia. Obiekty zaliczone do kategorii pozostałych budynków niemieszkalnych zostały przez respondentów ocenione jako zasoby powszechnie występujące, a więc obiektów o jednoznacznie niskim potencjale strategicznym.

4. Identyfikacja imitowalności zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu

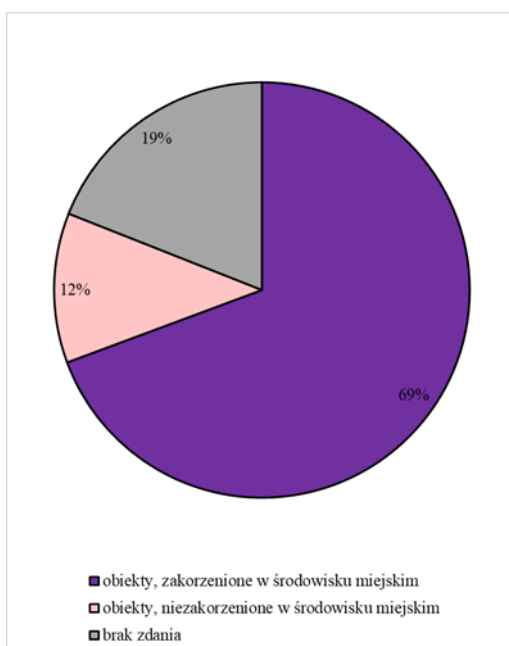
Wyniki o charakterze zbiorczym wskazują, że analizowane obiekty socmodernistyczne są postrzegane jako silnie zakorzenione pod względem architektonicznym na poziomie lokalnym (wyk.31). Oceniono tak w przypadku 324 opinii (70% respondentów). Przyjąć należy, iż odnotowane wysokie wyniki zakorzenienia architektonicznego wynikają przede wszystkim z wyrazistej formy, konsekwentnego języka projektowego oraz spójności z założeniami urbanistycznymi wskazanych obiektów. W przypadku mniejszości - 94 opinie (20%), respondenci odpowiedzieli przecząco, tzn. wskazali, iż analizowane obiekty są słabo zakorzenione architektonicznie, natomiast w 45 przypadkach (10%) respondenci nie potrafili ocenić zakorzenienia architektonicznego obiektów.

Wykres 31. Ogólna ocena imitowalności architektonicznej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

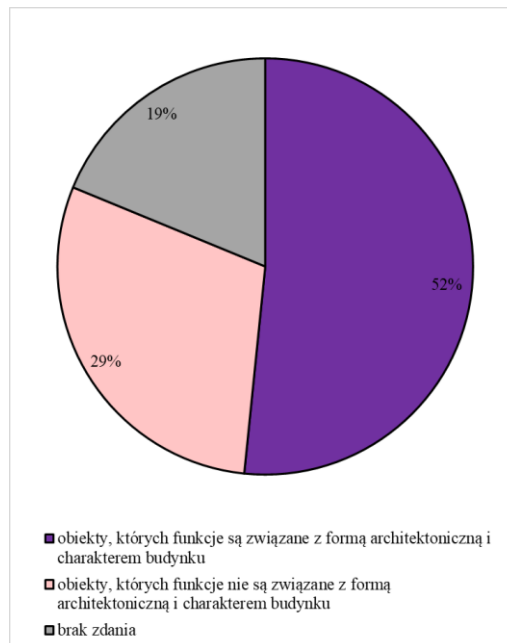
W przypadku drugiej składowej wchodzącej w skład pomiaru imitowalności (imitowalność społeczna zasobów) utożsamiana z badaniem zakorzenienia o podłożu społecznym (wyk.32) potwierdzono wysoki poziom przynależności społeczno-kulturowej obiektów socmodernistycznych do miast, w których się znajdują. Wśród większości opinii - 321(69 % wydanych przez respondentów opinii) dominuje przekonanie, iż obiekty te silnie zaznaczają swój charakter o podłożu emocjonalno-kulturowym w obrazie miast. Wskazuje to na silne osadzenie tych obiektów w lokalnej tożsamości oraz ich istotną rolę w społecznej percepcji przestrzeni. Opinie o charakterze przeciwnym- podważającym zakorzenienie obiektów socmodernistycznych na podłożu społecznym wydano w przypadku zdecydowanej mniejszości analizowanego zasobu (jedynie 54 opinie, stanowiące 12%). W stosunku do

badania imitowalności architektonicznej wzrósł nieco stosunek opinii o niezdecydowanym charakterze (88 opinii i 19% wskazań), w której respondenci nie potrafili ocenić zakorzenienia społecznego budynków.

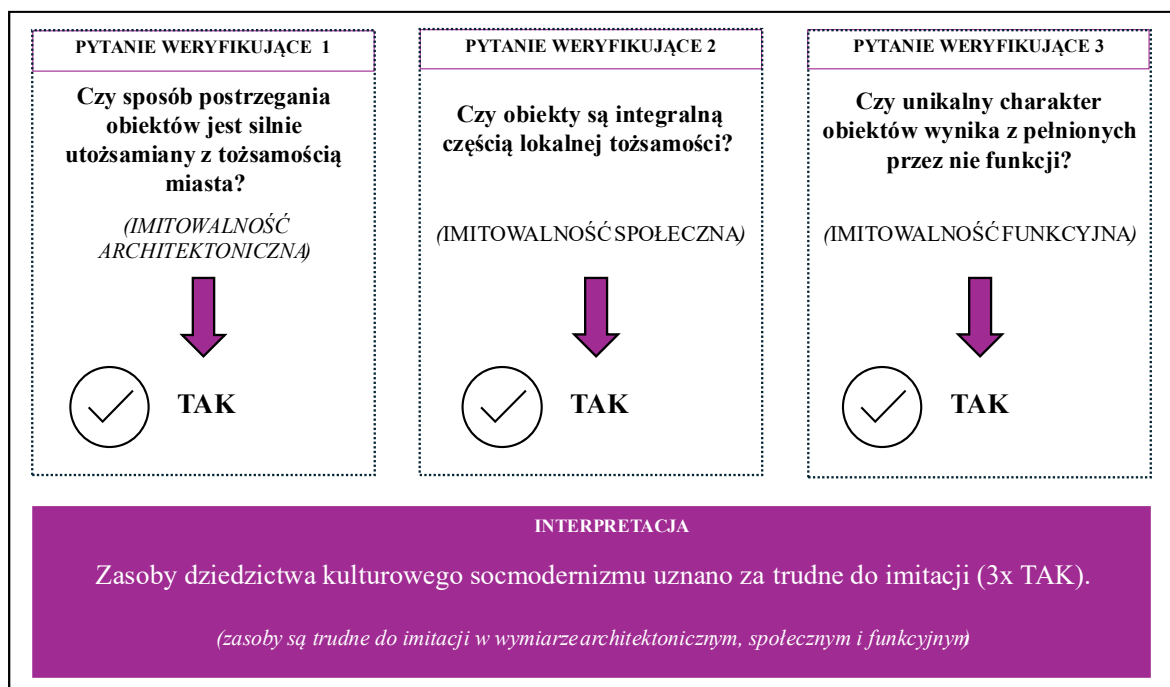
Wykres 32. Ogólna ocena imitowalności społecznej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatni typ pytania wchodzący w skład badania trudności imitacji zasobów socmodernistycznych (I) dotyczył imitowalności funkcyjnej (wyk.33). Parametr ten odnosi się do powiązania funkcji realizowanej w budynku z jego architektonicznym charakterem. W przypadku tego komponentu dominowało przekonanie, że funkcje pełnione przez analizowane obiekty są ściśle powiązane z ich socmodernistyczną formą. Taką opinię uzyskano wśród 239 opinii, co stanowiło 52% wszystkich odpowiedzi. Natomiast 137 opinii (29%) zawierało stanowisko przeciwne, negujące istnienie takiego związku. Brak przekonania w tym zakresie zawarto w przypadku 87 opinii (stanowiących 19 % całości odpowiedzi na to pytania).

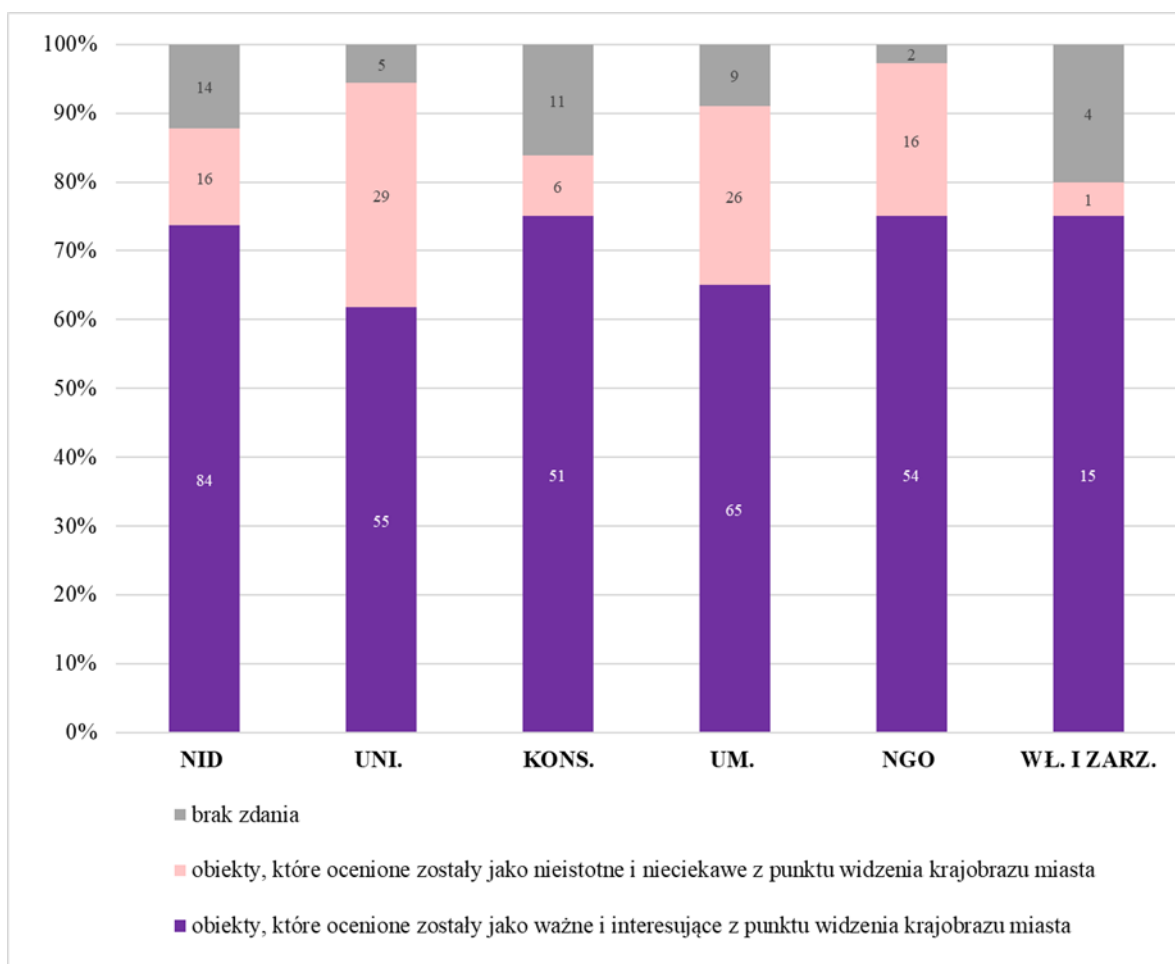
Wykres 33. Ogólna ocena imitowalności funkcyjnej zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowując wyniki badania komponentu I, można zauważyć, że dziedzictwo socmodernistyczne w ujęciu całościowym stanowi aktywa trudne do imitacji (Rys. 29). We wszystkich trzech składowych imitowalności zauważalne jest powszechne przekonanie o głębokim zakorzenieniu zasobów w obrazie miast. Obiekty socmodernistyczne wykazują silną przynależność architektoniczną, społeczną oraz funkcyjną, co znacząco wzmacnia przekonanie o ich unikatowym charakterze oraz odporności na próby naśladowania. Warto podkreślić, że wysoki poziom trudności imitacji wynika nie tylko z ich specyficznych cech stylistycznych i konstrukcyjnych, ale również z kontekstu historyczno-kulturowego, który nadaje im dodatkową wartość symboliczną i społeczną. Można więc stwierdzić, że obiekty socmodernistyczne mają mocne podstawy, aby być uwzględniane jako zasób odporny na imitację przy planowaniu długoterminowych strategii rozwojowych.

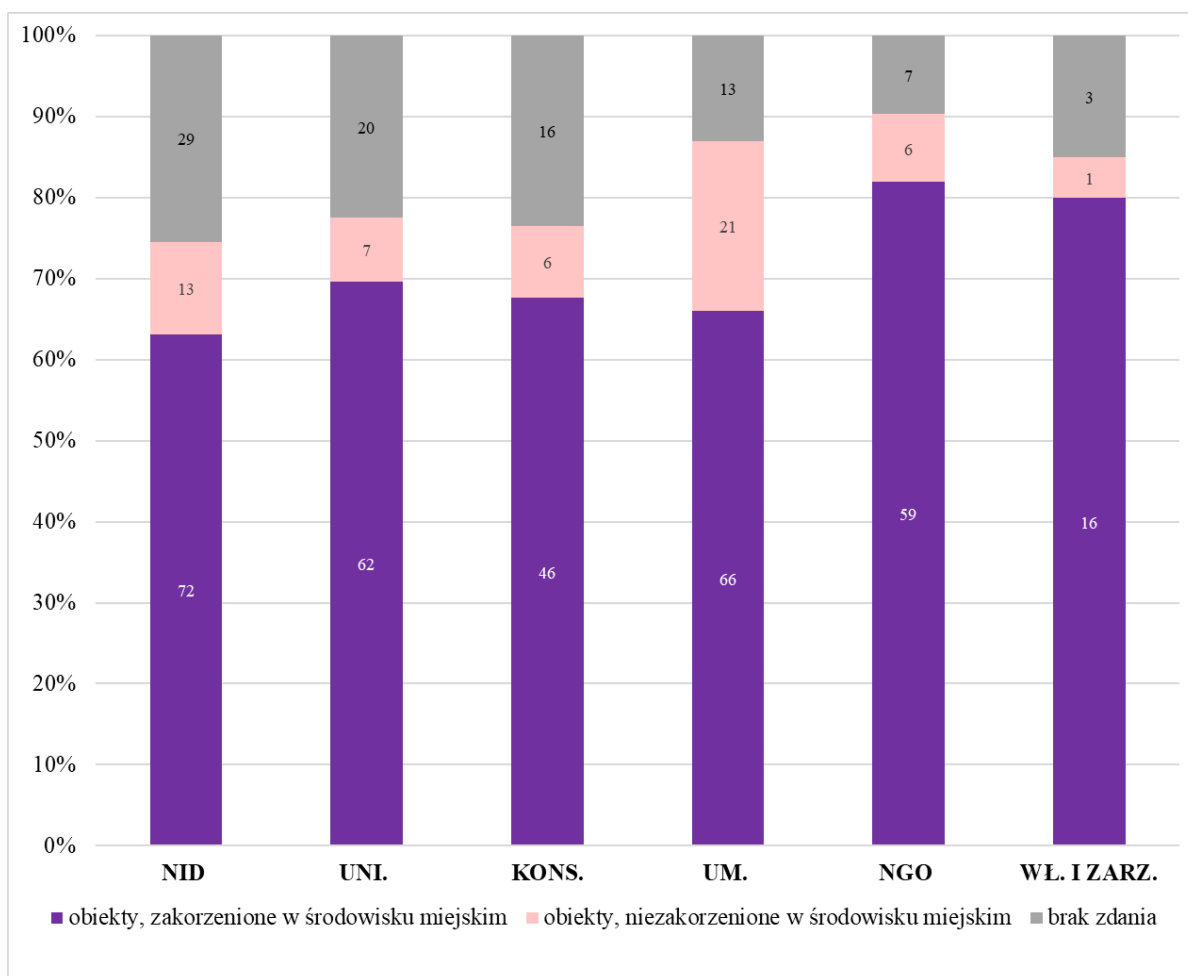
Rysunek 29. Ogólna ocena imitowalności zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów.
Źródło: Opracowanie własne.

W toku analizy dotyczącej postrzegania trudności do imitacji architektonicznej zasobów socmodernistycznych przez różne grupy respondentów (wyk. 34) stwierdzono, że we wszystkich kategoriach interesariuszy dominuje przekonanie o wysokim poziomie nieimitowalności tych obiektów. Oznacza to, iż obiekty te cechuje poczucie silne zakorzenienia i przynależności do kontekstu miejskiego, w którym się znajdują. Wśród grup respondenckich popierającym to przekonanie w największym stopniu wyróżniono przedstawicieli konserwatorów zabytków (51 opinii), przedstawicieli organizacji pozarządowych (54 opinie), a także właścicieli i zarządców nieruchomości (15 opinii). 75% głosów wśród wymienionych kategorii interesariuszy dziedzictwa kulturowego w równym stopniu wskazywało na duże architektoniczne zakorzenienie obiektów socmodernistycznych z *genius loci* miast. Przedstawiciele Narodowego Instytutu Dziedzictwa wykazali nieco niższy, lecz ciągle bardzo wysoki poziom zakorzenienia architektonicznego zasobów socmodernistycznych z ośrodkami miejskimi, w którym się znajdują. Wydano 84 opinie potwierdzających tę zależność (74 % analizowanych przez tę kategorię respondentów opinii). Najmniejszym przekonaniem, lecz ciągle wysokim, o dużym zakorzenieniu architektonicznym analizowanych zasobów charakteryzowały się opinie pozyskane od urzędników miejskich (65 opinii, stanowiących 65% ocenianych przez tych respondentów opinii), a także przedstawiciele jednostek naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie (oznaczonych na wykresie jako UNI.). Wśród tej kategorii interesariuszy uzyskano 55 opinii (stanowiących 62%).

Wykres 34. Ocena imitowalności architektonicznej zasobów socmodernistycznych w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło: Opracowanie własne.

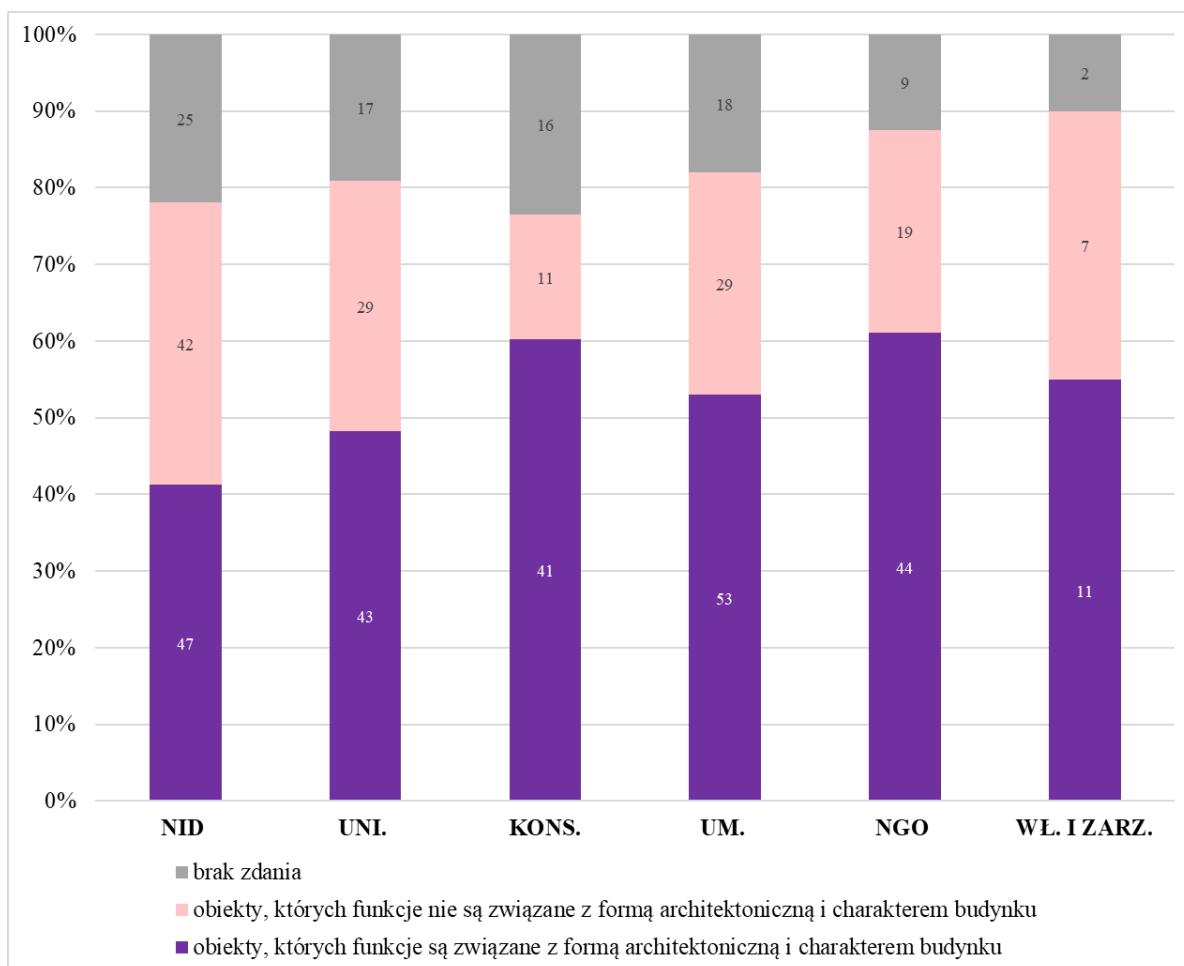
Drugie pytanie wchodzące w skład komponentu I, dotyczyło oceny zdolności do imitacji w wymiarze społecznym (wyk.35). Analiza wyników wskazuje, że wśród wszystkich typów respondentów analizowane obiekty postrzegane są jako silnie zakorzenione w strukturze i tożsamości miejskiej. W opinii badanych usunięcie tych obiektów z krajobrazu urbanistycznego wiązałoby się z odczuwalnym poczuciem pustki oraz utratą tożsamości miasta. Najsilniej przekonanie takie wyrażali przedstawiciele organizacji pozarządowych (59 opinii stanowiących 82% głosów respondentów), oraz właściciele i zarządcy zasobów socmodernistycznych (16 opinii, 80% głosów respondentów). Na podobnym poziomie zależność tę potwierdzili pozostali interesariusze dziedzictwa, czyli przedstawiciele jednostek naukowo-badawczych (62 opinie stanowiące 70% uzyskanych odpowiedzi), konserwatorów zabytków (46 opinii, stanowiące 67%), urzędnicy miejscy (66 opinii, 66%), a także przedstawiciele Narodowego Instytutu Dziedzictwa (72 opinie, stanowiące 63%).

Wykres 35. Ocena imitowalności społecznej zasobów socmodernistycznych w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatnie pytanie w ramach składowej imitowalności I modelu VRIO z perspektywy poszczególnych grup interesariuszy dziedzictwa dotyczyło postrzegania stopnia skomplikowania imitacji funkcyjnej badanych obiektów (wyk.36). Wyniki analizy wskazują, że we wszystkich grupach interesariuszy dostrzegany jest związek pomiędzy funkcją pełnioną przez obiekty, a ich charakterem i formą architektoniczną. Choć stopień zgodności odpowiedzi różni się pomiędzy grupami, ogólny trend potwierdza istnienie tej zależności, przy czym jej siła postrzegana jest w sposób zróżnicowany. Najsilniejsze wskazania potwierdzające ten trend (60% opinii potwierdzających związek pomiędzy funkcją obiektu, a jego formą architektoniczną i charakterem) uzyskano wśród przedstawicieli konserwatorów zabytków (41 opinii) i przedstawicieli organizacji społecznych (44 opinii). Wśród głosów, które stanowiły więcej niż połowę opinii potwierdzających tę prawidłowość wyszczególniono jeszcze stanowisko właścicieli i zarządców nieruchomości (11 opinii stanowiących 55% odpowiedzi), a także przedstawicieli urzędników miejskich (53 opinie, 53% uzyskanych deklaracji). Odnotowano również sytuacje, gdzie pomimo nadal dominującego przekonania o silnej

zależności pomiędzy funkcją zasobów a ich formą architektoniczną i charakterem, wystąpiły przypadki, w których trend ten został potwierdzony przez mniej niż połowę wydanych respondentów opinii. Sytuację taką zaobserwowano w przypadku dwóch kategorii interesariuszy: przedstawicieli jednostek naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie (43 opinie będące odzwierciedleniem 48% głosów), a także przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa (47 opinii, stanowiących 41% głosów).

Wykres 36. Ocena imitowalności funkcyjnej zasobów socmodernistycznych w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza wyników postrzegania imitowalności I zasobów ujawnia brak różnic w postrzeganiu zakorzenienie zasobu socmodernistycznego wśród różnych grup interesariuszy dziedzictwa (rys.30).

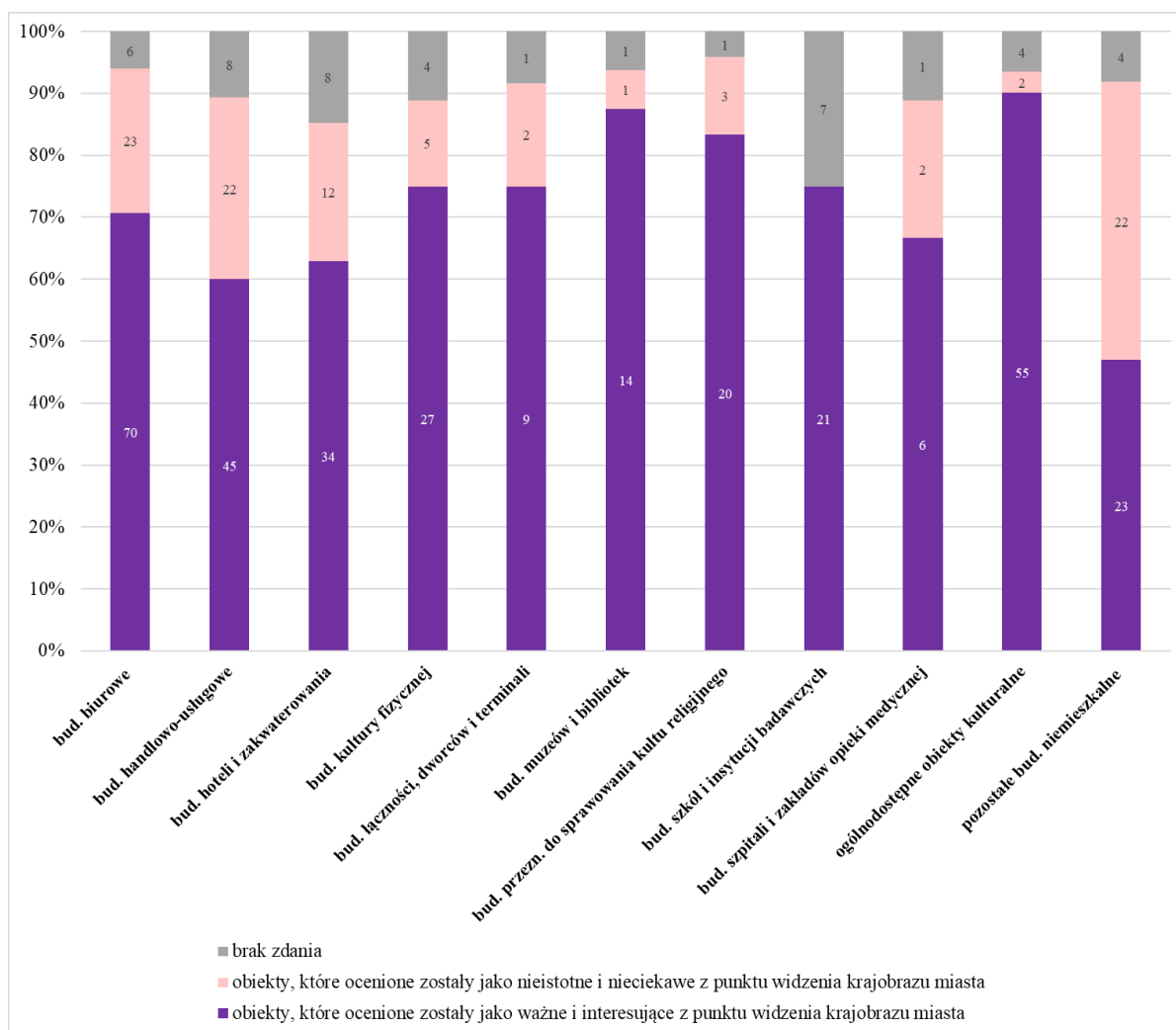
Kategoria interesariuszy	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 1 Czy sposób postrzegania obiektów jest silnie utożsamiany z tożsamością miasta? (IMITOWALNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA)			PYTANIE WERYFIKUJĄCE 2 Czy obiekty są integralną częścią lokalnej tożsamości? (IMITOWALNOŚĆ SPOŁECZNA)			PYTANIE WERYFIKUJĄCE 3 Czy unikalny charakter obiektów wynika z pełnionych przez nie funkcji? (IMITOWALNOŚĆ FUNKCYJNA)			Siła i rodzaj przewagi konkurencyjnej
	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		
Narodowy Instytut Dziedzictwa	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby są trudne do imitacji
Jednostki naukowo-badawcze	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby są trudne do imitacji
Konserwatorzy zabytków	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby są trudne do imitacji
Urzędy miast	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby są trudne do imitacji
Organizacje pozarządowe	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby są trudne do imitacji
Właściciele i administratorzy nieruchomości	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby są trudne do imitacji

Rysunek 30. Ocena imitowalności zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi wedle typów interesariuszy. Źródło: Opracowanie własne.

Wszystkie kategorie interesariuszy dziedzictwa kulturowego, na podstawie pytań pomocniczych odnoszących się do różnych wymiarów postrzegania imitowalności (architektonicznego, społecznego i funkcjonalnego) oceniły, że zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu należy uznać za trudne do imitacji (3×TAK), co w procesie kształtowania długofalowych strategii rozwoju może być interpretowane jako istotna przewaga strategiczna.

Analiza architektonicznej imitowalności zasobu socmodernizmu w odniesieniu do funkcji badanych obiektów wykazała, że we wszystkich przypadkach zasoby te cechują się wysokim stopniem lokalnego zakorzenienia, przejawiającym się w specyfice zastosowanych rozwiązań architektonicznych, które kształtują i wzmacniają poczucie genius loci danego miasta (wyk.37). W odniesieniu do poszczególnych typów funkcji analizowanych obiektów zauważalne są pewne różnice w poziomie wskazań, jednak we wszystkich kategoriach funkcjonalnych utrzymuje się wyraźny trend potwierdzający tezę o silnym zakorzenieniu architektonicznym zasobów. Wśród kategorii obiektów, które w największym stopniu wspierają empiryczne uzasadnienie tej tezy wyróżnia się ogólnodostępne obiekty kulturalne (55 opinii i 90% głosów potwierdzających wśród tej kategorii budynków), budynki muzeów i bibliotek (14 opinii, stanowiących 88% wszystkich głosów w ramach kategorii), a także budynki przeznaczone do sprawowania kultu religijnego (20 opinii i 83% głosów potwierdzających tezę). Nieco niższe wartości wskazań, lecz nadal utrzymujące się na wysokim i porównywalnym poziomie (75% opinii twierdzących w ramach każdej z kategorii) uzyskano

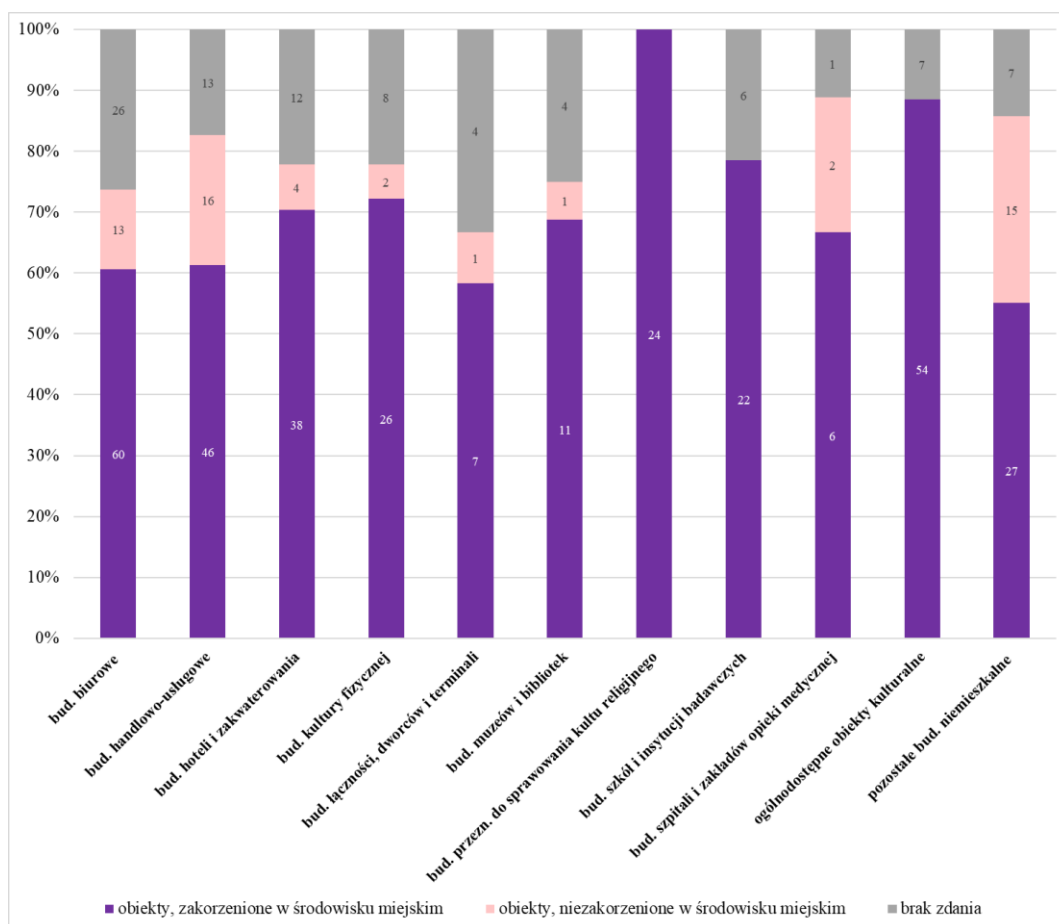
wśród budynków kultury fizycznej (27 opinii), budynków łączności, dworców i terminali (9) i budynków szkół i instytucji badawczych (21). Kategoriami niżej ocenianymi, lecz ciągle wpisującymi się w trend potwierdzający tezę o silnym zakorzenieniu architektonicznym zasobów są budynki biurowe (70 opinii i 71% zgodnych głosów respondentów w ramach kategorii), hoteli i zakwaterowania turystycznego (34 opinie stanowiące 63% głosów), szpitali i zakładów opieki zdrowotnej (6 stanowiące nieco ponad 65% głosów), a także budynki handlowo-usługowe (45 opinii i 60% głosów). Najniżej oceniono budynki obecnie nieeksploatowane, skategoryzowane jako pozostałe budynki niemieszkalne. W przypadku tej kategorii odnotowano 23 opinie stanowiące 47% całości próby w ramach kategorii.

Wykres 37. Ocena imitowalności architektonicznej zasobów socmodernistycznych. Podział ze względu na funkcję obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Drugie pytanie wchodzące w skład komponentu I dotyczyło oceny zdolności do imitacji w wymiarze społecznym (wyk.38). Analiza wyników, uwzględniająca funkcje pełnione przez budynki socmodernistyczne, wskazuje, że we wszystkich wyodrębnionych kategoriach obiektów odnotowano silne zakorzenienie w tym wymiarze. Przejawia się ono w postrzeganiu

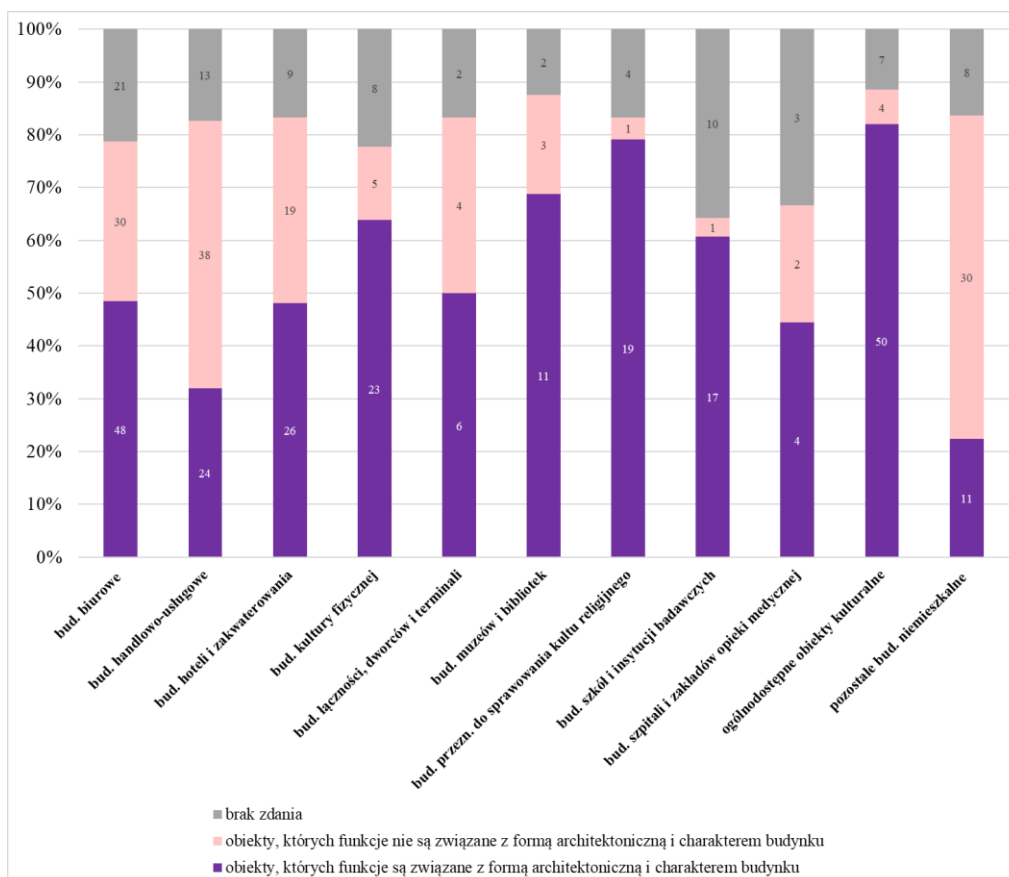
budynków jako integralnych elementów struktury i tożsamości miejskiej, których ewentualne usunięcie wywoływałoby poczucie pustki oraz utraty spójności tożsamości lokalnej. Najsilniej przekonanie takie odnotowano w przypadku kościołów i budynków sakralnych (obiekty przeznaczone do sprawowania kultu religijnego), gdzie 100% opinii wyrażonych przez respondentów (24) potwierdzało silne zakorzenienie o charakterze społecznym. Niewiele mniejsze poparcie tej tezy uzyskano w przypadku ogólnodostępnych obiektów kulturalnych, (54 opinie potwierdzające tę zależność, 89%). Wysokie i zbliżone poziomy wskazań odnotowano również w przypadku budynków szkół i instytucji badawczych (22 opinie, 79% wskazań), budynków kultury fizycznej (26 opinii dające 72% głosów), oraz budynków hoteli i zakwaterowania turystycznego (38 opinii i 70 % wskazań). Niższe, lecz wciąż zbieżne pod względem treści przekonań wyniki odnotowano również z budynków pełniących funkcje handlowo-usługowe (46 opinii stanowiących 61% głosów w ramach kategorii), biurowe (60 opinii i 61% głosów potwierdzających w ramach kategorii) i łączności, dworców i terminali (7 opinii i 58% potwierdzających tę zależność). Wyniki najniższe, lecz ciągle stanowiące większość w ramach kategorii odnotowano wśród pozostałych budynków niemieszkalnych do których wydano 27 opinii stanowiących 55% głosów uzyskanych w ramach tej kategorii funkcyjnej.

Wykres 38. Ocena imitowalności społecznej zasobów socmodernistycznych. Podział ze względu na funkcję obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatnie pytanie w obrębie komponentu (imitowalność funkcyjna) odnosiło się do oceny trudności imitacji funkcji pełnionych przez badane obiekty (wyk.39). Wyniki analizy wskazują na zróżnicowany charakter postrzegania tej zależności. W 9 z 11 analizowanych kategorii zaobserwowano zależność pomiędzy funkcją obiektów, a ich formą architektoniczną i charakterem. Siła tej zależności jest zróżnicowana. W największym stopniu uzyskano potwierdzenie tej zależności w kategorii ogólnodostępnych obiektów kulturalnych (50 opinii 82% głosów popierających zależność), jak i budynków przeznaczonych do sprawowania kultu religijnego (19 opinii, 79% głosów). Duże wartości potwierdzające zależność uzyskano również wśród budynków muzeów i bibliotek (11 opinii stanowiących 69% wszystkich głosów), kultury fizycznej (23 opinie i 64%), oraz szkół i instytucji badawczych (17 opinii wyrażające 61%). Wyniki o mniejszej sile, lecz ciągle wskazujące na powiązanie funkcji obiektów z ich formą architektoniczną zostały wyszczególnione wśród budynków łączności, dworców i terminali (6 opinii stanowiące 50% głosów), hoteli i zakwaterowania turystycznego (26 opinii i 48% głosów), jak również budynków szpitali i zakładów opieki zdrowotnej (4 opinie stanowiące 44% głosów). Kategoriami budynków, w których nie uzyskano

potwierdzenia zależności pomiędzy funkcją pełnioną przez zasoby socmodernistyczne, a formę architektoniczną i charakter obiektów są budynki handlowo-usługowe (38 opinii przeciwnych, 50% głosów), oraz pozostałe budynki niemieszkalne (30 opinii przeciwnych stanowiących 61% ocen).

Wykres 39. Ocena imitowalności funkcyjnej zasobów socmodernistycznych. Podział ze względu na funkcję obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Analizując wyniki imitowalności zasobów socmodernizmu pod kątem funkcji pełnionych przez badane obiekty, za zasadne uznano połączenie danych częściowych wchodzących w skład komponentu I w ramach matrycy VRIO (rys. 31).

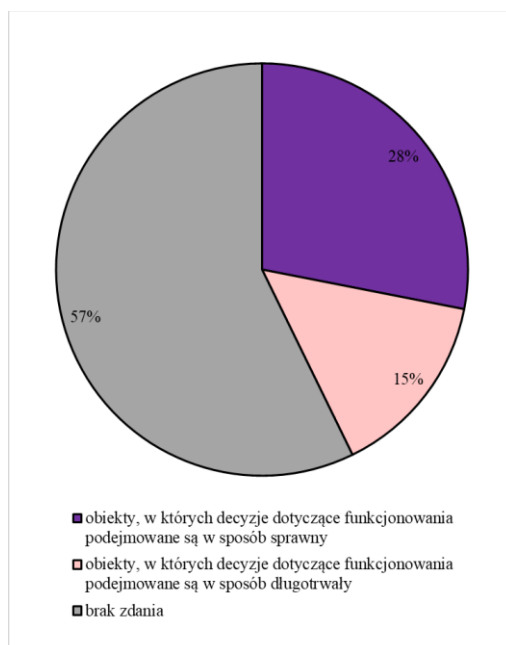
Funkcja budynków	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 1 Czy sposób postrzegania obiektów jest silnie utożsamiany z tożsamością miasta? (IMITOWALNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA)			PYTANIE WERYFIKUJĄCE 2 Czy obiekty są integralną częścią lokalnej tożsamości? (IMITOWALNOŚĆ SPOŁECZNA)			PYTANIE WERYFIKUJĄCE 3 Czy unikalny charakter obiektów wynika z pełnionych przez nie funkcji? (IMITOWALNOŚĆ FUNKCYJNA)			Siła i rodzaj przewagi konkurencyjnej
	✓	TAK	↓	✓	TAK	↓	✓	TAK	↓	
bud. biurowe	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
bud. handlowo-usługowe	✓	TAK		✓	TAK		✗	NIE		2x TAK → Zasoby częściowo imitowalne
bud. hoteli i zakwaterowania	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
bud. kultury fizycznej	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
bud. łączności, dworców i terminali	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
bud. muzeów i bibliotek	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
bud. szkół i inst. badawczych	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
bud. szpitali i zakładów opieki zdrowotnej	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
ogólnodostępne obiekty kulturalne	✓	TAK		✓	TAK		✓	TAK		3x TAK → Zasoby trudne do imitacji
pozostałe budynki niemieszkalne	✓	TAK		✓	TAK		✗	NIE		2x TAK → Zasoby częściowo imitowalne

Rysunek 31. Ocena imitowalności zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowując dane zagregowane w macierzy - przeważająca liczba kategorii obiektów socmodernistycznych (9 na 11) uzyskała klasyfikację jako „zasób trudny do imitacji” (3xTAK) co zgodnie z logiką modelu VRIO predestynuje te zasoby do roli kluczowych elementów budowy trwałej przewagi konkurencyjnej miasta. Ponadto zróżnicowanie poziomu imitowalności pomiędzy typami obiektów wskazuje na konieczność selektywnego podejścia w planowaniu polityki dziedzictwa. Zidentyfikowano bowiem dwie kategorie określone jako „częściowo imitowalne” (2xTAK), które wskazują, że nie wszystkie obiekty socmodernistyczne są w równym stopniu podatne na kopiowanie. Pierwszą z nich są budynki handlowo-usługowe, które wydają się obecnie łatwiejsze do zastąpienia współczesnymi realizacjami, co sprawia, że zasoby te mimo względnie wysokiego zakorzenienia architektonicznego i społecznego nie wykazują silnego osadzenia w lokalnej tożsamości (funkcjonalna zamiennność tego typu zasobów powoduje, iż ograniczane jest ich postrzeganie jako elementów strategicznych). Respondenci również wykazali pewną wstrzemięźliwość w przypadku pozostałych budynków niemieszkalnych, co może być związane z brakiem aktualnie realizowanych funkcji tych obiektów. Często obiekty te pozostają nieużytkowane lub mocno zdegradowane, co utrudnia ich zakorzenienie w świadomości społecznej i osłabia ich potencjał.

5. Identyfikacja cech świadczących o dobrym zorganizowaniu dziedzictwa kulturowego socmodernizmu

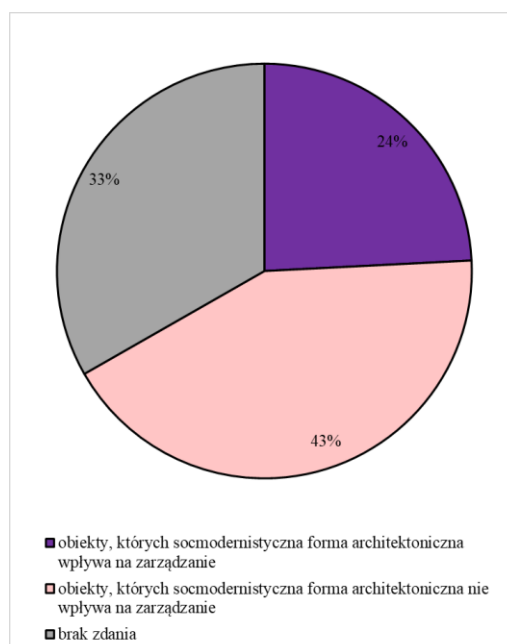
W odniesieniu do ogólnych wyników komponentu odnoszącego się do zorganizowania operacyjnego respondenci zachowali ostrożność w kontekście oceny sprawności podejmowania decyzji w obiektach socmodernistycznych (wyk.40). Głosy potwierdzające brak wiedzy w zakresie oceny sprawności podejmowania decyzji potwierdzone zostały 265 opiniami respondentów, co stanowiło 57% próby wszystkich odpowiedzi. W przypadku opinii w których respondenci zajęli stanowisko dotyczące sprawności podejmowania decyzji zarządczych w obiektach socmodernistycznych, dominuje przekonanie, że obiekty te zarządzane są w sposób sprawny, co oznacza, że procesy decyzyjne przebiegają płynnie, bez istotnych barier organizacyjnych i pozwalają na efektywne funkcjonowanie zasobów (uzyskano 130 opinii stanowiących 28% wszystkich głosów). Wedle opinii zdecydowanej mniejszości respondentów (68 opinii, 15% wszystkich głosów) obiekty te funkcjonują zupełnie inaczej, tzn. charakteryzują się obniżoną sprawnością zarządczą, a procesy decyzyjne przebiegają wolno, co negatywnie wpływa na efektywność ich codziennego funkcjonowania.

Wykres 40. Ogólna ocena zorganizowania operacyjnego zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

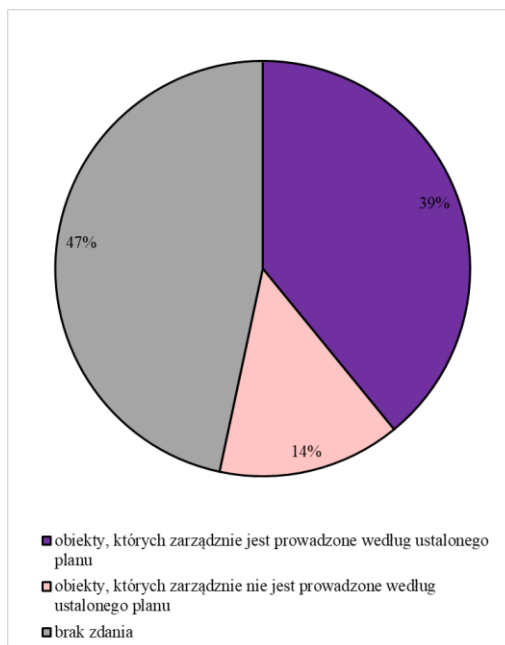
Drugie pytanie w ramach komponentu O służyło pomiarowi stopnia zorganizowania technicznego zasobów socmodernistycznych (wyk.41). Respondenci ocenili, że w większości przypadków (197 opinii stanowiących 43% wszystkich głosów) obiekty o socmodernistycznym pochodzeniu nie są skomplikowane w zarządzaniu, tzn. charakter architektoniczny zasobów nie wpływa na zarządzanie nimi. Dość duża liczba opinii (154, 33% głosów) wyrażała brak

przekonania respondentów o wpływie socmodernistycznego charakteru obiektów na procesy zarządcze. Najmniej opinii respondentów (112, stanowiących 24% głosów) wskazywało na wpływ charakteru obiektu na zarządzanie nim.

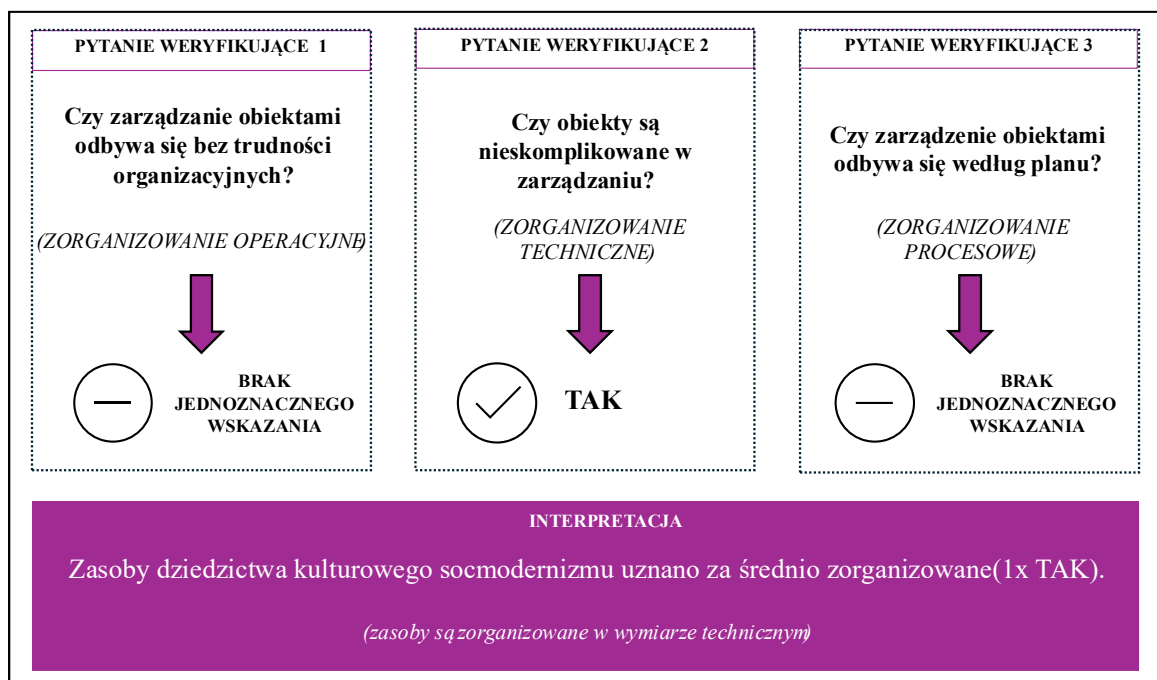
Wykres 41. Ogólna ocena zorganizowania technicznego zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów.
Źródło: Opracowanie własne.

Ostatnie pytanie w komponencie O odnosiło się do oceny zarządzania obiektami socmodernistycznymi z punktu widzenia długofalowego planowania, tzn. o charakterze przekraczającym rok (wyk.42). Analiza odpowiedzi wskazuje, iż przeważają opinie respondentów, którzy nie zajęli stanowiska w sprawie strategicznego planowania zarządzania tymi obiektami (216 opinii stanowiące 47% głosów). Wśród odpowiedzi, w których respondenci zajęli stanowisko, przeważała opinia o planowym charakterze zarządzania obiektami (181 opinii stanowiących 39 % głosów). Opinie przeciwne (66) wyraziła zdecydowana mniejszość respondentów (14% głosów wskazujących na brak planowania strategicznego rozwojem obiektów).

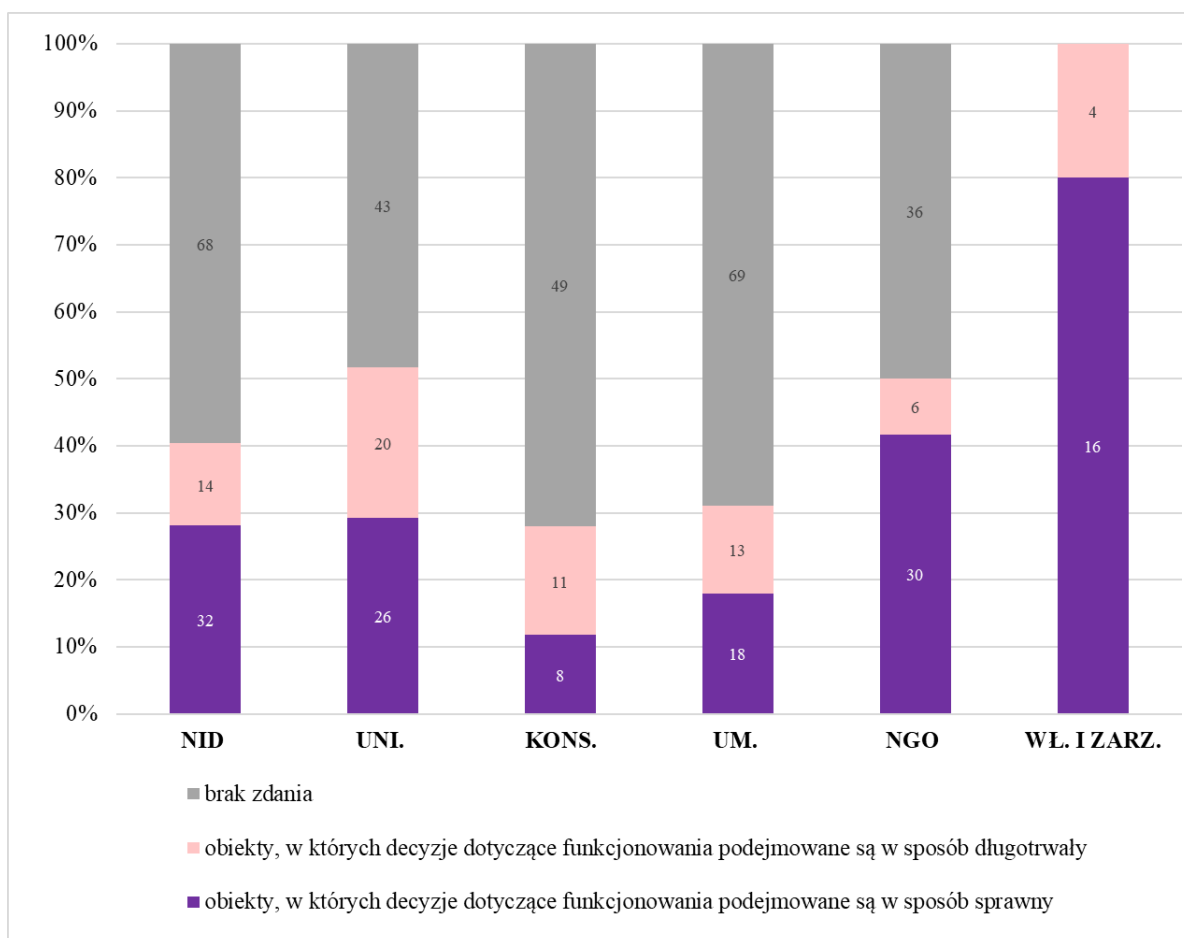
Wykres 42. Ogólna ocena zorganizowania procesowego zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowując wyniki badania komponentu O odwołującego się do całości głosów zauważyć można, iż dziedzictwo socmodernistyczne jawi się jako zasoby, co do których nie ma pełnego przekonania co do jakości zarządzania (Rys. 32). Zasoby uznano jako średnio zorganizowane 1xTAK. Zauważyć należy, że w przypadku opinii, w których respondenci potrafili wyrazić swoje zdanie w tym względzie, dominowało przekonanie, iż obiekty te co do zasady nie sprawiają problemów w zarządzaniu (stwierdzono, iż obiekty te są dość sprawnie zarządzane i proces ten ma charakter planowy). W kategorii zorganizowania technicznego, a więc wynikającego ze stylu architektonicznego respondenci w sposób bardziej zdecydowany wyrazili przekonanie, iż socmodernistyczny charakter nie wpływa na stopień skomplikowania zarządzania zasobami. Przyjąć więc należy, iż zorganizowanie socmodernistycznych obiektów dziedzictwa kulturowego nie stanowi istotnej bariery dla ich wykorzystywania, gdyż wśród znacznej części respondentów wydano opinie w których dominowało przekonanie o planowym, sprawnym i nieskomplikowanym charakterze zarządzania tymi obiektami. Dodatkowo, dominuje przekonanie, że styl socmodernistyczny nie jest postrzegany jako czynnik technicznie utrudniający zarządzanie obiektami, co może sprzyjać podejmowaniu działań modernizacyjnych w ramach tej kategorii dziedzictwa (zwiększając potencjał adaptacyjny zasobów).

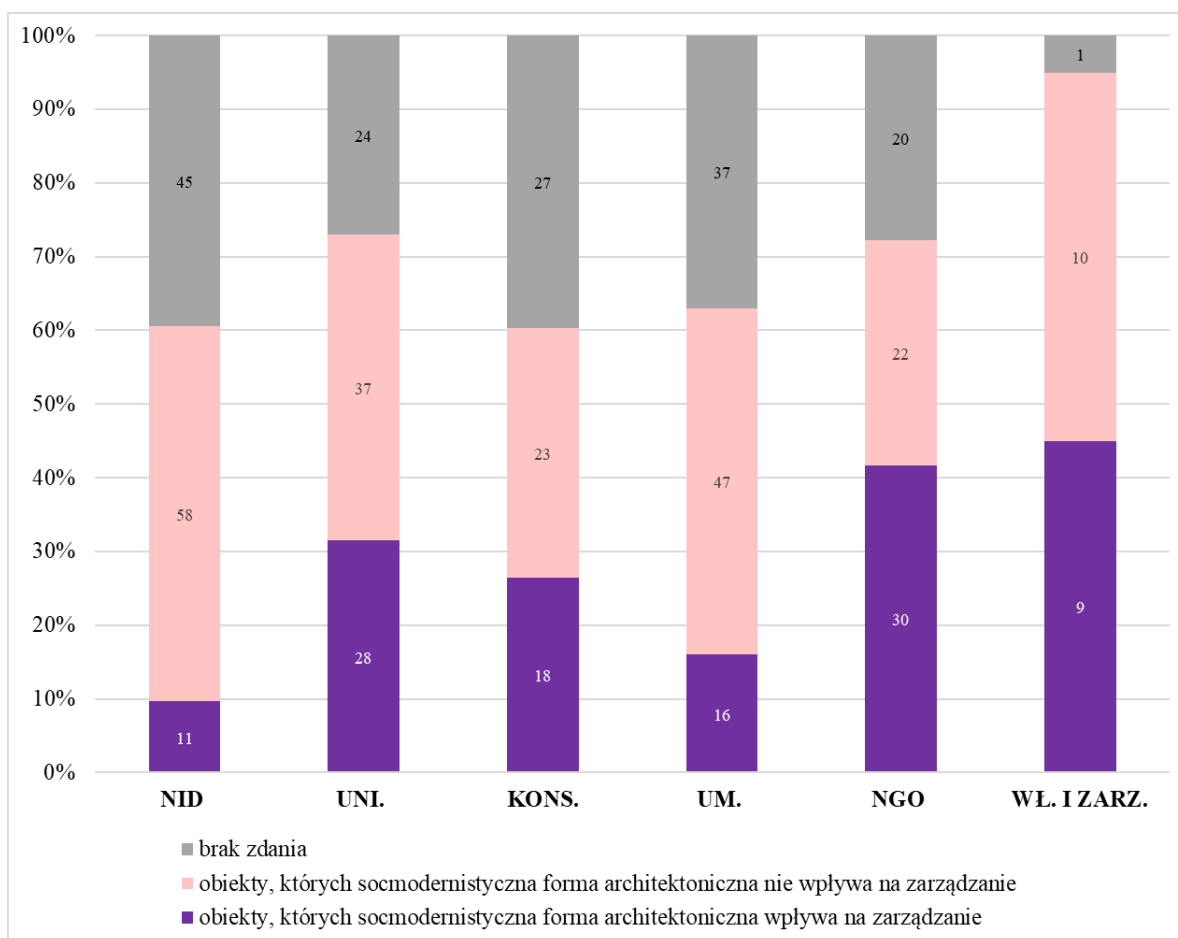
Rysunek 32. Ogólna ocena zorganizowania zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.
Źródło: Opracowanie własne.

Analiza stopnia zorganizowania operacyjnego zasobów socmodernistycznych wykazała, iż w większości badanych grup interesariuszy przeważają odpowiedzi świadczące o znaczącym deficycie wiedzy w odniesieniu do tego parametru (wyk.43). Najwięcej tego rodzaju głosów wyróżniono w kategorii konserwatorów zabytków (49 opinii stanowiących 72% głosów w ramach kategorii), natomiast najmniej, lecz ciągle były to głosy dominujące w kategorii jednostek naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie (43 wydanie opinie, stanowiące 48% głosów w ramach kategorii). Na tle ogólnej tendencji wyróżnia się jedynie kategoria właścicieli i zarządców nieruchomości, wśród których aż 80% głosów (16 opinii) wskazuje na sprawność operacyjnych decyzji związanych z zarządzaniem obiektami socmodernistycznymi. Można zatem przyjąć, iż analiza ujawniła istotny deficyt wiedzy w zakresie operacyjnego zarządzania zasobami wśród większości grup interesariuszy. Na tym tle pozytywnie wyróżniają się właściciele i zarządcy nieruchomości, którzy w zdecydowanej większości wysoko oceniają sprawność podejmowanych decyzji zarządczych.

Wykres 43. Ocena zorganizowania operacyjnego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

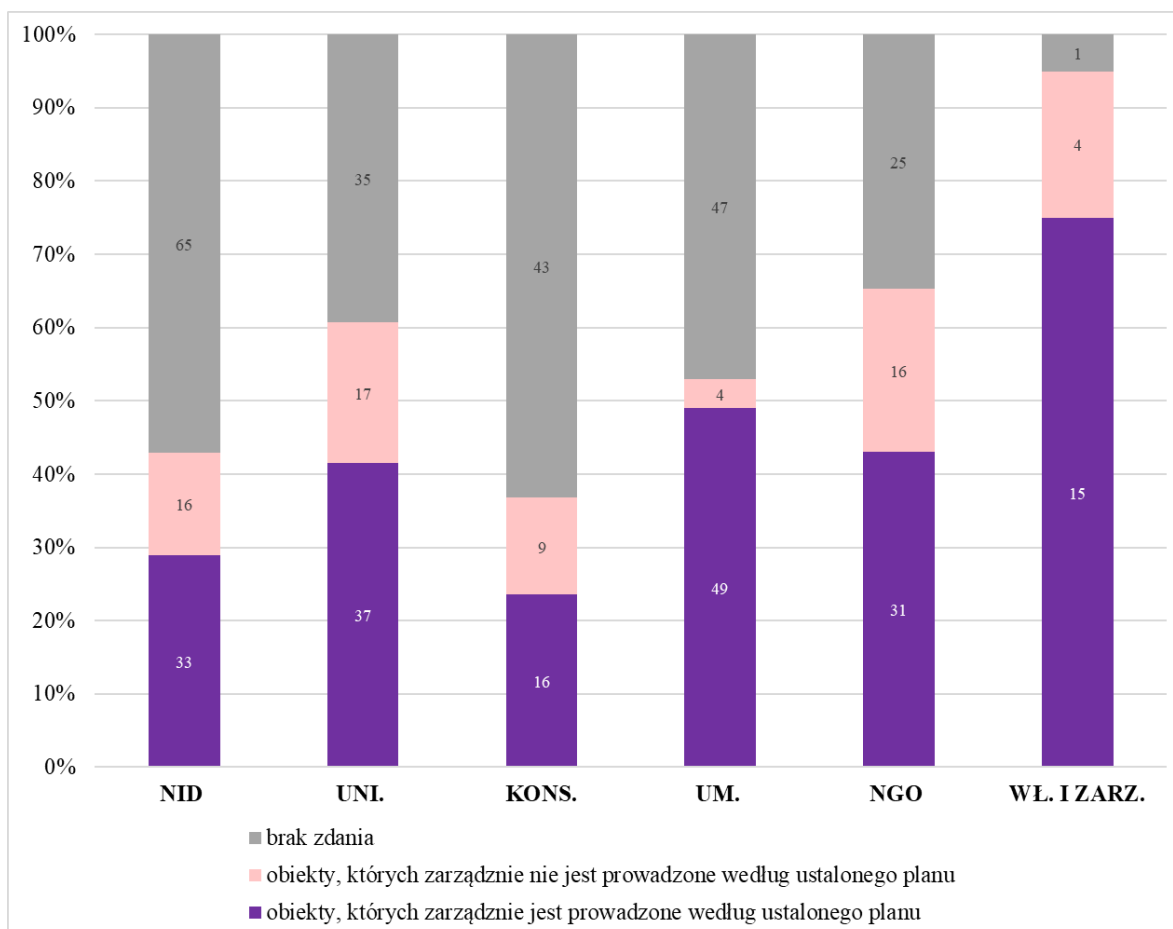
Kolejne pytanie, dotyczące jakości zorganizowania technicznego (wyk.44) miało na celu pomiar trudności zarządzania zasobami ze względu na ich charakter (styl architektoniczny). Wyniki badania w tej kategorii ujawniły, iż obiekty socmodernistyczne w większości przypadków wykazują łatwość zarządzania, tzn. socmodernistyczna forma obiektów nie wpływa na zarządzanie. Zdanie takie wyrazili przedstawiciele: NID (58 wydanych opinii stanowiących 51% głosów), właścicieli i zarządców nieruchomości (10 opinii stanowiących 50% głosów), jednostek naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie (37 opinii- 42% głosów), konserwatorów zabytków (23 opinie i 34% całości odpowiedzi w ramach kategorii), a także urzędów miast (47 opinii stanowiących 47% głosów). W jednej kategorii interesariuszy, tj. wśród organizacji pozarządowych stosunek ten wskazywał na stanowisko przeciwne, potwierdzające, iż socmodernistyczny charakter wpływa na zarządzanie obiektami (wyrażono 30 takich opinii, 42 % głosów).

Wykres 44. Ocena zorganizowania technicznych zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi wedle typów respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatnie pytanie w ramach komponentu O modelu VRIO dotyczyło stopnia zorganizowania zasobów socmodernistycznych w kontekście prowadzenia działań zarządczych w oparciu o plan (wyk.45). Wyniki analizy procesowego zorganizowania wskazują na rozbieżności w ocenach tego parametru formułowanych przez respondentów. Na pierwszy plan wysuwa się istotny poziom niepewności respondentów, przejawiający się w powściągliwości wobec jednoznacznej oceny analizowanego zagadnienia. Najwięcej tego typu przekonań wyrażono wśród instytucji odpowiedzialnych za ochronę i zarządzanie dziedzictwem kulturowym, a więc wśród konserwatorów zabytków (43 opinie, stanowiących 63% głosów respondentów w ramach kategorii), a także przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa (65 opinii stanowiących 57 % głosów w ramach tej kategorii respondentów). Wśród pozostałych kategorii respondentów określono, iż obiekty socmodernistyczne zarządzane są w oparciu o plan. Stosunkowo największe poparcie tej tezy zauważono wśród właścicieli i zarządców nieruchomości, którzy w 75% głosów (tj. 15 opinii) potwierdzili planowy charakter zarządzania obiektami. Podobny, wciąż relatywnie wysoki poziom zgodności zauważono wśród przedstawicieli urzędów miasta (49 opinii, 49% opinii), organizacji pozarządowych (31

opinii stanowiących 43% głosów), a także jednostek naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie (37 opinii- 42% głosów).

Wykres 45. Ocena zorganizowania procesowego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza wyników dotyczących postrzegania jakości zorganizowania (komponent O) zasobów socmodernistycznych, przeprowadzona z perspektywy różnych interesariuszy dziedzictwa kulturowego, wskazuje przede wszystkim na stosunkowo wysoki poziom niepewności co do jakości zarządzania tymi zasobami (Rys. 33).

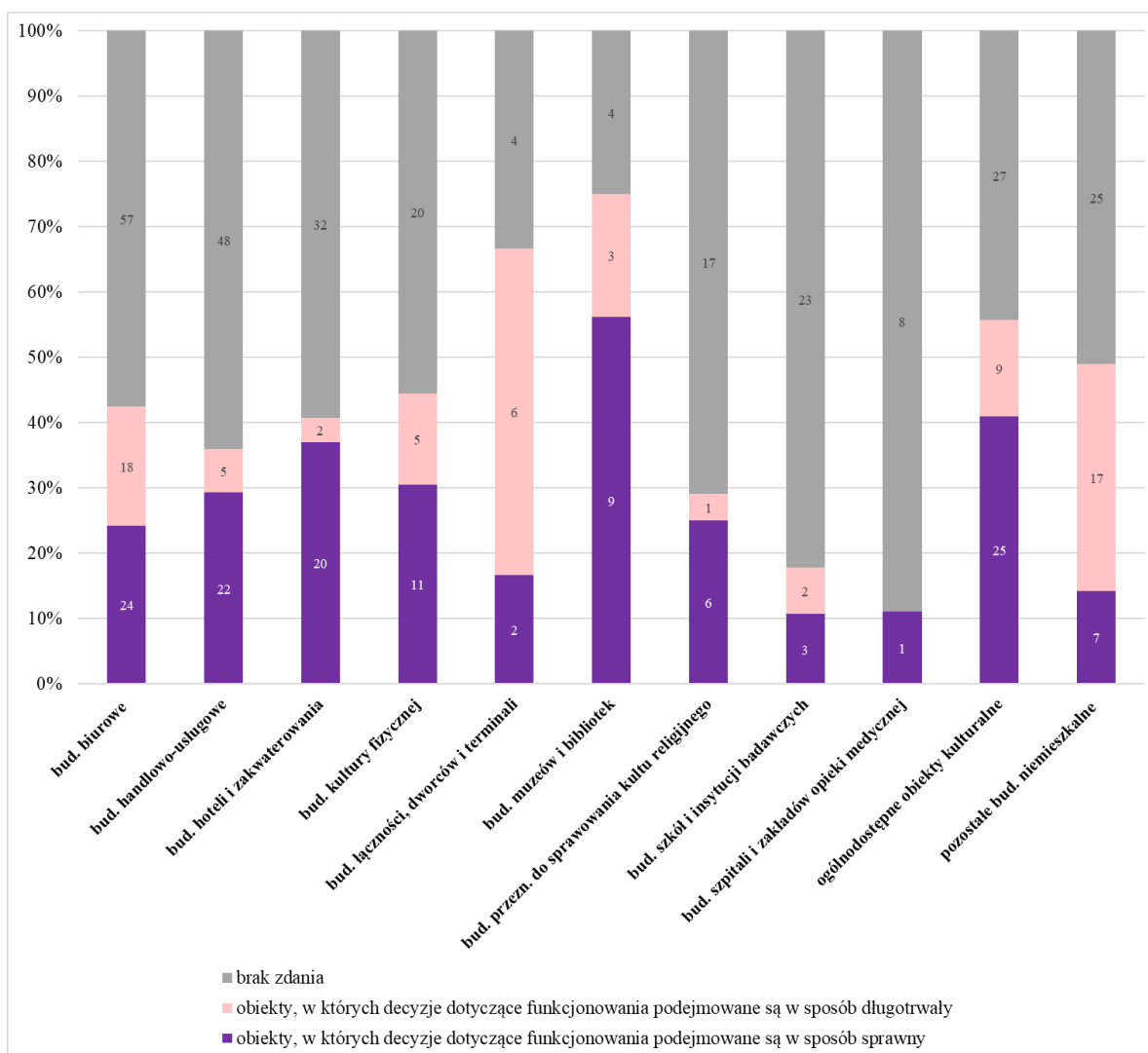
Kategoria interesariuszy	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 1 Czy zarządzanie obiektami odbywa się bez trudności organizacyjnych? (ZORGANIZOWANIE OPERACYJNE)	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 2 Czy obiekty są nieskomplikowane w zarządzaniu? (ZORGANIZOWANIE TECHNICZNE)	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 3 Czy zarządzanie obiektami odbywa się według planu? (ZORGANIZOWANIE PROCESOWE)	Sila i rodzaj przewagi konkurencyjnej
Narodowy Instytut Dziedzictwa	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✓ TAK	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
Jednostki naukowo-badawcze	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✓ TAK	✓ TAK	2x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
Konserwatorzy zabytków	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	Brak wskazań
Urzędy miast	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✓ TAK	✓ TAK	2x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
Organizacje pozarządowe	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✗ NIE	✓ TAK	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
Właściciele i administratorzy	✓ TAK	✓ TAK	✓ TAK	3x TAK → Zasoby dobrze zorganizowane

Rysunek 33. Ocena zorganizowania zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów interesariuszy. Źródło: Opracowanie własne.

Wyróżnia się, że wśród interesariuszy, którzy posiadają w swoim władaniu obiekty socmodernistyczne (właściciele i administratorzy) dominuje przekonanie o dobrym zorganizowaniu zasobów (3xTAK). Wśród pozostałych grup respondentów dominują głównie opinie o zasobach o charakterze średnio zorganizowanym (1xTAK i 2xTAK), co sugeruje, że zasoby są zarządzane umiarkowanie dobrze (ale nie optymalnie). Należy przyjąć, że potencjał posiadanych walorów nie jest więc w pełni wykorzystywany, ani odpowiednio doceniany. Krytyczna analiza w tym obszarze uwypukla ponadto istotne braki w zakresie możliwości efektywnej oceny zorganizowania operacyjnego, rozumianego jako sprawności podejmowania decyzji w zarządzaniu zasobami socmodernistycznymi. Ponadto, wśród instytucji odpowiedzialnych za ochronę i zarządzanie dziedzictwem kulturowym (NID i urzędy konserwacji zabytków) panuje silne przekonanie o niedostatecznym rozpoznaniu wyzwań związanych z funkcjonowaniem i utrzymaniem obiektów socmodernistycznych (0xTAK i 1xTAK). Fakt ten wzmacnia przekonanie o konieczności pogłębionych badań i systematycznego monitoringu tych zasobów, a także o potrzebie wypracowania dedykowanych narzędzi i strategii zarządzania, które uwzględnią specyfikę aktywów np. w ramach efektywnie działających wykazów dóbr kultury współczesnej. Wskazane jest więc zwiększenie współpracy między różnymi podmiotami lokalnymi, a właścicielami zasobów, co przyczyni się do podniesienia poziomu wiedzy na temat skutecznego zarządzania zasobami socmodernistycznymi, a także wzmocnienia potencjału adaptacyjnego obiektów. Podsumowując, w opinii większości respondentów zasoby te jawią się jako obiekty średnio

zorganizowane, co ogranicza przeciętną zdolność do strategicznego zarządzania dziedzictwem socmodernistycznym.

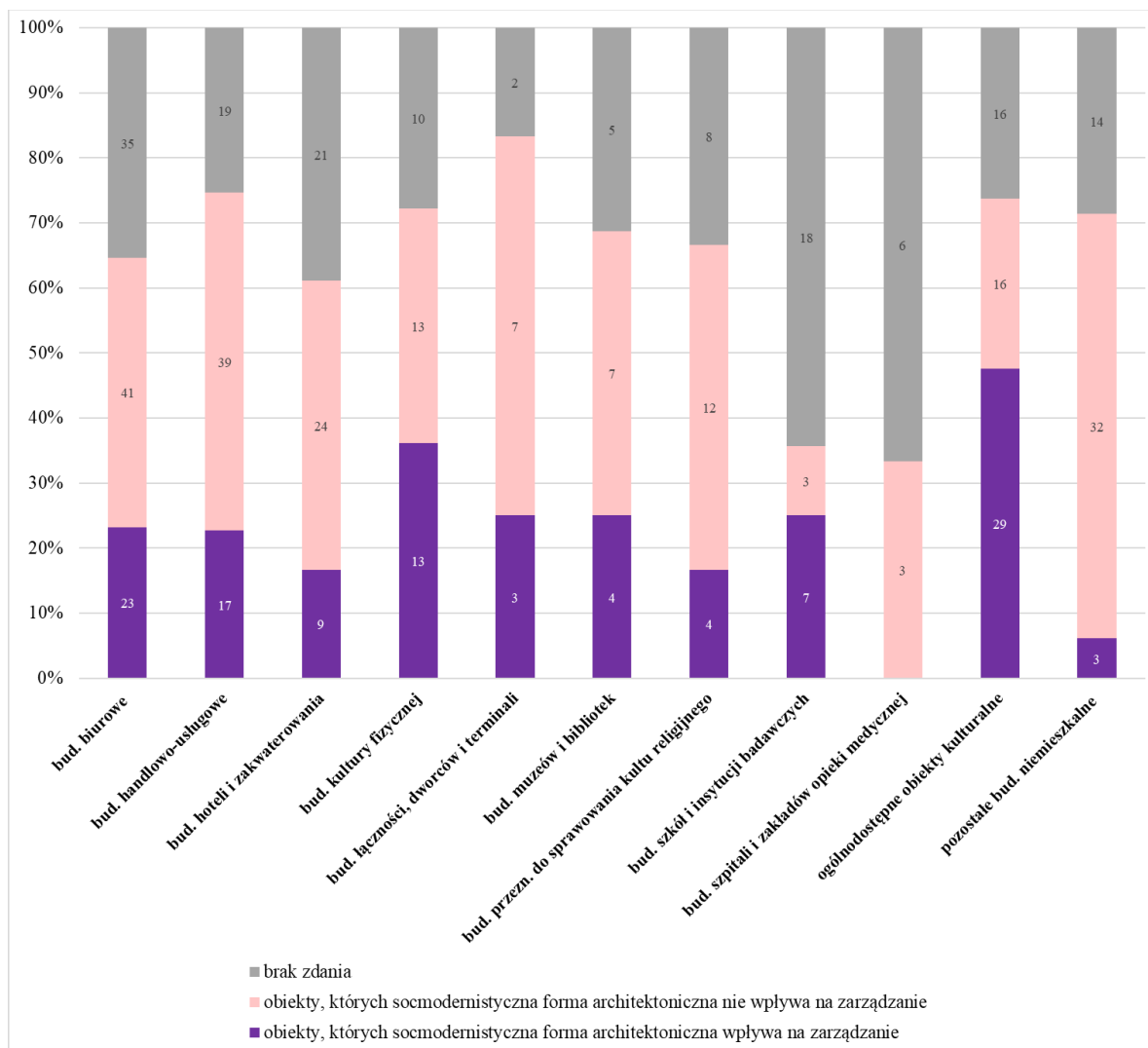
Analiza sposobów zarządzania zasobami socmodernistycznymi w odniesieniu do funkcji badanych obiektów wykazała, że respondenci oceniali zorganizowanie operacyjne obiektów socmodernistycznych w sposób zróżnicowany (wyk.46). W największej liczbie przypadków (9 kategorii na 11) respondenci mieli problem z oszacowaniem sposobu w jaki podejmowano decyzje zarządcze. Najsilniejsze wskazanie odnotowano w przypadku kategorii budynków szpitali i zakładów opieki medycznej (gdzie respondenci wydali 8 tego typu opinii- 89% wskazań), szkół i instytucji badawczych (23 opinie i 82% wskazań), a także budynków przeznaczonych do sprawowania kultu religijnego (17 opinii, 70%). Odnotowano kategorię, w której respondenci w sposób zdecydowany wskazali na długotrwałą ścieżkę decyzyjną podejmowania decyzji- budynki łączności, dworców i terminali (6 opinii, 60% wskazań), jak również kategorię, gdzie respondenci wskazali, iż decyzje zarządcze podejmowane są w sposób sprawny- budynki muzeów i bibliotek (9 opinii, 56 % wskazań).

Wykres 46. Ocena zorganizowania operacyjnego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza wyników badania dotyczącego zorganizowania technicznego zasobów socmodernistycznych (wyk.47) wykazała, że w większości przypadków (7 kategorii funkcji obiektów na 11) zarządzanie tego typu obiektami jest postrzegane jako niegenerujące istotnych trudności wynikających bezpośrednio z ich stylu architektonicznego. Co ciekawe relatywnie największe potwierdzenie tej tezy zauważano wśród obiektów obecnie nieużytkowanych skategoryzowanych w ramach funkcji pozostałych obiektów niemieszkalnych (wydano 32 opinie, stanowiące 65 % wyników w ramach tej kategorii). W pozostałych 6 kategoriach funkcyjnych (tj. wśród budynków: biurowych, handlowo-usługowych, hoteli i zakwaterowania turystycznego, łączności dworców i terminali, muzeów i bibliotek, a także obiektów o charakterze religijnym) wyniki potwierdzające niską kłopotliwość zarządzania obiektami socmodernistycznymi uzyskały podobne poziomy zgodności (oscylujące w granicach 42 - 58% w ramach poszczególnej kategorii funkcyjnej). W dwóch kategoriach, tj. budynków kultury

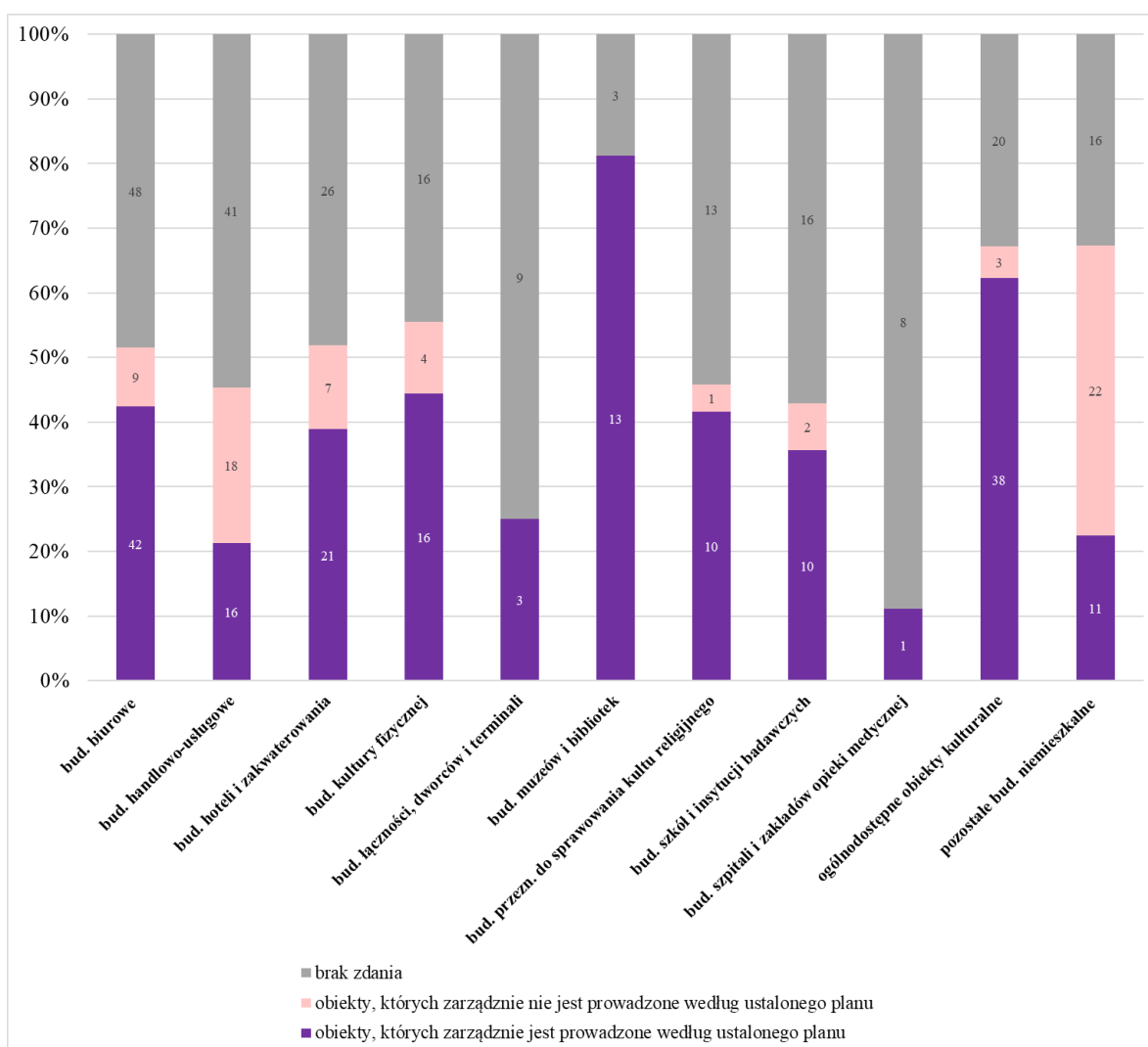
fizycznej, oraz budynków szpitali i zakładów opieki medycznej respondenci mieli problem w jednoczącym wskazaniu stopnia skomplikowania zarządzania obiektami z punktu widzenia stylu architektonicznego. W przypadku jednej kategorii - ogólnodostępnych obiektów kultury wskazano, iż socmodernistyczny styl architektoniczny wpływa na zarządzanie obiektami. Uzyskano 48% wskazań (29 opinii) potwierdzających tę zależność.

Wykres 47. Ocena zorganizowania technicznego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Ostatni aspekt badania, dotyczący postrzeganego stopnia zorganizowania zarządzania zasobami socmodernistycznymi, koncentrował się na ocenie koordynacji działań zarządczych realizowanych w oparciu o wyznaczony plan (wyk.48). Wyniki analizy wskazują, że w przypadku większości kategorii obiektów (8 na 11) przeważa opinia respondentów, zgodnie z którą trudne jest jednoznaczne określenie, czy zarządzanie zasobami socmodernistycznymi realizowane jest w sposób planowy. Wśród opinii o niezdecydowanym charakterze najsilniejsze przekonanie uzyskano w kategorii budynków szpitali i zakładów opieki

medycznej (8 wydanych opinii i 89% głosów wyrażających takie przekonanie), jak również w przypadku budynków łączności, dworców i terminali (9 opinii stanowiących 75% głosów w ramach kategorii). Wśród kategorii obiektów świadczących usługi o charakterze kulturowym, tj. ogólnodostępnych obiektów kulturalnych i budynków muzeów i bibliotek zauważono silne przekonanie świadczące o zarządzaniu obiektami w oparciu o przygotowany, długookresowy plan działania. W tych kategoriach uzyskano odpowiednio 8 (88% głosów w ramach kategorii), oraz 13 (81% głosów w ramach kategorii funkcyjnej) opinii potwierdzających przyjętą tezę. W przypadku obiektów nieużytkowanych (kategoria pozostałych obiektów niemieszkalnych), uzyskano opinię przeciwną, tj. wskazującą na brak działania w oparciu o plan (22 opinie stanowiące 45% głosów w ramach kategorii).

Wykres 48. Rysunek 82. Ocena zorganizowania procesowego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Analizując wyniki jakości zorganizowania zasobów socmodernistycznych pod kątem funkcji pełnionych przez badane obiekty, za zasadne uznano połączenie wszystkich danych

częstkowych wchodzących w skład komponentu O w ramach matrycy VRIO (rys.34). Przyporządkowanie to ma na celu zagregowanie danych i ustalenie rodzaju przewagi konkurencyjnej uzyskiwanej przez konkretne kategorie funkcji budynków.

Funkcja budynków	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 1 Czy zarządzanie obiektami odbywa się bez trudności organizacyjnych? (IMITOWALNOŚĆ ARCHYTEKTONICZNA)	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 2 Czy obiekty są nieskomplikowane w zarządzaniu? (IMITOWALNOŚĆ SPOŁECZNA)	PYTANIE WERYFIKUJĄCE 3 Czy zarządzanie obiektami odbywa się według planu? (IMITOWALNOŚĆ FUNKCYJNA)	Siła i rodzaj przewagi konkurencyjnej
	↓	↓	↓	
bud. biurowe	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✓ TAK	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
bud. handlowo-usługowe	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✓ TAK	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
bud. hoteli i zakwaterowania	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✓ TAK	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
bud. kultury fizycznej	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	Brak wskazań
bud. łączności, dworców i terminali	⊗ NIE	✓ TAK	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
bud. muzeów i bibliotek	✓ TAK	✓ TAK	✓ TAK	3x TAK → Zasoby dobrze zorganizowane
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✓ TAK	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
bud. szkół i inst. badawczych	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	Brak wskazań
bud. szpitali i zakładów opieki zdrowotnej	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	Brak wskazań
ogólnodostępne obiekty kulturalne	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	⊗ NIE	✓ TAK	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane
pozostałe budynki niemieszkalne	— BRAK JEDNOZNACZNEGO WSKAZANIA	✓ TAK	⊗ NIE	1x TAK → Zasoby średnio zorganizowane

Rysunek 34. Ocena zorganizowania zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów. Źródło: Opracowanie własne.

Przede wszystkim zauważalny jest znaczny deficyt wiedzy dotyczącej sposobów zarządzania budynkami socmodernistycznymi i braki te widoczne są we wszystkich rodzajach komponentów składowych badania. Respondenci mieli duży problem z oceną jakości zorganizowania operacyjnego z wyjątkiem kategorii budynków łączności, dworców i terminali, które uznali za kłopotliwe w zarządzaniu, jak i muzeów i bibliotek, gdzie uznano tę kategorię obiektów za sprawnie zarządzaną. W przypadku pierwszej wspomnianej kategorii domniemywać można, że fakt ten wynika z tego, iż „dworce” mają z reguły złożoną strukturę zarządzania (często wielopodmiotową, skoordynowaną pomiędzy samorządem lokalnym, a przewoźnikami), co może wpływać na trudności w procesie zarządzania zasobami. Z kolei przeświadczenie respondentów o sprawności zarządzania obiektami w kategorii budynków muzeów i bibliotek, wynikać może z przedsięwziętych przez te jednostki klarownie określonych procedur zarządczych, które działają w oparciu o stabilne (zapewnianie najczęściej przez jednostki samorządowe) finansowanie i wypracowane standardy, dzięki czemu wpływać to może na pozytywną opinię w kontekście zarządzania operacyjnego. Ciekawie prezentują się wyniki dotyczące wpływu socmodernistycznego charakteru zasobów na procesy zarządcze (zorganizowanie techniczne). W większości przypadków uznano, iż zarządzanie tego typu

obiektami nie jest uciążliwe, co może wpływać na ich łatwą adaptację do zmieniających się potrzeb, niskie koszty utrzymania, a także swobodne kształtowanie i przekształcanie przestrzeni. Stanowi to potencjalny atut tych zasobów, który może być podstawą do ich efektywnego i elastycznego wykorzystania w przyszłości. Ostatni rodzaj pytań dotyczył zorganizowania procesowego, który wskazywał na skuteczność realizacji przedsięwzięć o charakterze planowym. W tym przypadku również dominuje brak przekonania respondentów o planowym charakterze zarządzania obiektami, a jedynymi kategoriami budynków, gdzie uznano, że działania te odbywają się w oparciu o plan były budynki świadczące usługi kulturowe (zarządzane głównie przez jednostki samorządu terytorialnego). Podsumowując wyniki komponentu zorganizowania O w ramach matrycy VRIO, wskazują na znaczny deficyt wiedzy i trudności respondentów w jednoznacznej ocenie jakości zarządzania badanymi obiektami socmodernistycznymi. Można natomiast stwierdzić, iż obiekty socmodernistyczne w zdecydowanej większości analizowanych funkcji osiągają co najwyżej średni poziom przewagi konkurencyjnej (1×TAK). Oznacza to, że efektywność zarządzania tymi zasobami pozostaje ograniczona, co bezpośrednio wpływa na ich przeciętny potencjał strategiczny. Wyjątkiem są obiekty muzeów i bibliotek, które wyróżniają się wysoką jakością zorganizowania (3×TAK), a tym samym mają potencjał do budowania trwałych przewag konkurencyjnych. W przypadku budynków kultury fizycznej, szkół i instytucji naukowo-badawczych, a także szpitali i zakładów opieki zdrowotnej nie potrafiono określić jakości zarządzania. Reasumując, wyniki jakości zorganizowania obiektów socmodernistycznych sugerują, iż zwiększenie profesjonalizacji zarządzania, wdrażanie standardów i wypracowanie dobrych praktyk może przyczynić się do lepszego wykorzystania potencjału strategicznego.

6. Synteza wyników analizy modelu VRIO

W przypadku **syntezy wyników badań na poziomie ogólnym**, tzn. dotyczącym całości wskazanych zasobów przyjąć można, iż zasoby socmodernistyczne charakteryzują się przeciętną wartościowością V, tzn. wskazano, iż zasoby te posiadają korzyści społeczne i kulturowe w obrazie miasta, co powoduje, iż w powszechnej opinii są one postrzegane jako element dziedzictwa kulturowego na stale wpisujący się w kontekst lokalny (rys. 35).

V (WARTOŚĆ)	R (RZADKOŚĆ)	I (IMITOWALNOŚĆ)	O (ZORGANIZOWANIE)	
ZASOBY POTENCJALNIE WARTOŚCIOWE	ZASOBY CZĘŚCIOWO RZADKIE	ZASOBY TRUDNE DO IMITACJI	ZASOBY ŚREDNIO ZORGANIZOWANE	Rodzaj osiągniętej przewagi
 2	 1	 3	 1	Sila osiągniętej przewagi

Rysunek 35. Matryca VRIO uwzględniająca całościową analizę wyników badania- ujęcie ogólne. Źródło: Opracowanie własne.

Barierą w pełnej akceptacji wartościowości zasobu jest wątpliwość respondentów co do potencjału generowania korzyści ekonomicznych przez zasoby. Przeświadczenie to może być spowodowane postrzeganiem obiektów socmodernistycznych, jako kategorii dziedzictwa trudnego, jak i braku świadomości na temat potencjału i stanu zasobów. W kontekście rzadkości R uznano, iż obiekty socmodernistyczne charakteryzują się przede wszystkim rzadkością architektoniczną w obrazie miast, co stanowi istotny argument przemawiający za ich oryginalnością. Natomiast nie uznano, iż funkcje, które realizowane są w obiektach socmodernistycznych, jak i stopień skomplikowania przeniesienia funkcji realizowanych w budynkach do innych miejsc nie świadczą o wysokiej rzadkości zasobów. Komponent rzadkości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu określony został na poziomie przeciętnym. W kontekście trudności do imitacji dóbr, wyniki badania wskazują, iż badane zasoby są obiektami trudnoimitowalnymi I. Ich obecność trwale jest zakorzeniona w obrazie miast zarówno pod kątem architektonicznym, społecznym i funkcyjnym, co wzmacnia przekonanie o ich dużym potencjale strategicznym. Ostatnim analizowanym elementem składowym, była jakość zorganizowania zasobów socmodernizmu O. Wyniki wskazują duży stopień niepewności w kontekście sondowania jakości zarządzania obiektami, niemniej respondenci przekonani byli o niskim poziomie skomplikowania zarządzania zasobami, co korzystnie wpływa na generowany przez obiekty potencjał adaptacyjny. Podsumowując wyniki badania zorganizowania zarządzania zasobami socmodernistycznymi, zauważyć trzeba niski stopień generowania przewagi konkurencyjnej w oparciu o ten komponent.

Generalizując wnioski, mimo niedociągnięć w percepcji rzadkości i jakości zorganizowania, zasoby socmodernistyczne posiadają istotną wartościowościowość (kulturową i społeczną) i bardzo wysoką trudność imitacji (we wszystkich mierzonych parametrach komponentu). To daje solidne fundamenty pod rozpatrywanie zasobów socmodernistycznych pod kątem częściowej przewagi konkurencyjnej, którą obecnie generują. Zakładając poprawę jakości zorganizowania, oraz np. skoordynowane działania remontowe, pozwalające na

wyróżnienie unikalności (rzadkości) zasobów, potencjał strategiczny w przyszłości może znacząco wzrosnąć. Oznacza to, że choć teraz zasoby te nie generują trwałej i silnej przewagi konkurencyjnej dla miast, ciągle pozostają obiektami o dużym potencjale strategicznym.

Interesujące są także **wyniki syntezy w odniesieniu do grup interesariuszy**. W przypadku analizy zasobów pod kątem opinii uzyskiwanych od różnych grup interesariuszy wyniki te wskazują na rozbieżności pod kątem uzyskiwanych przez obiekty socmodernistyczne przewag konkurencyjnych (rys.36).

Kategoria interesariuszy	V (WARTOŚĆ)	R (RZADKOŚĆ)	I (IMITOWALNOŚĆ)	O (ZORGANIZOWANIE)	Różnica i siła przewagi konkurencyjnej w ramach komponentu
Narodowy Instytut Dziedzictwa	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 2	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1	
Jednostki naukowo-badawcze	Zasoby wartościowe ✓ 3	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 1	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 2	
Konserwatorzy zabytków	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 2	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Brak wskazań - -	
Urzędy miast	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 1	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 2	
Organizacje pozarządowe	Zasoby wartościowe ✓ 3	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 1	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1	
Właściciele i administratorzy	Zasoby wartościowe ✓ 3	Zasoby powszechne ✗ 0	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby dobrze zorganizowane ✓ 3	

Rysunek 36. Ocena zasobów socmodernistycznych w modelu VRIO w podziale na typy interesariuszy. Źródło: opracowanie własne.

W przypadku oceny wartościowości zasobów socmodernistycznych pełną wartościowość wskazanych obiektów wyszczególnili przedstawiciele jednostek nauko-badawczych, jak i organizacji pozarządowych, oraz właściciele i administratorzy nieruchomości. Trochę niższe, lecz, ciągle wysokie poziomy wartościowości osiągnęli wśród respondentów, których zadania ogniskują na opiece nad zabytkami i ochronie zabytków, tj. przedstawiciele NID, konserwatorów zabytków, jak i urzędników miejskich. Ci interesariusze nie potrafili ocenić wartościowości ekonomicznej obiektów, natomiast wskazywali na dużą wartość architektoniczną i społeczną zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Efekty badania sugerują też konieczność interdyscyplinarnego pogłębienia badań nad dziedzictwem socmodernizmu pod kątem zbadania potencjału ekonomicznego i dochodowego dziedzictwa. Reasumując, wskazuje się więc na raczej duże znaczenie strategiczne obiektów socmodernistycznych, lecz wskazane wydaje się, aby zwiększać świadomość istnienia walorów ekonomicznych dziedzictwa socmodernizmu przede wszystkim w grupie ekspertów:

konserwatorów zabytków, ekspertów z Narodowego Instytutu Dziedzictwa, oraz urzędników miejskich, jak i oraz organizacji pozarządowych.

W odniesieniu do komponentu rzadkości obiektów socmodernistycznych R respondenci wyrażali zróżnicowane stanowiska w ocenie tego kryterium. Przede wszystkim wyraźne jest silny brak przekonania, co do rzadkości obiektów z punktu widzenia właścicieli i zarządców nieruchomości, co może wynikać z postrzegania tych obiektów głównie przez pryzmat bieżących funkcji i rentowności budynków, a nie potencjału zabytkowego zasobów. Fakt ten, dodatkowo utrwała ambiwalentny status dziedzictwa socmodernizmu (jako dziedzictwa trudnego), które wciąż nie wykształciło stabilnego i powszechnie akceptowanego wizerunku w sferze społeczno-kulturowej, a jest nadal postrzegane przede wszystkim w kategoriach bieżącej użyteczności i czysto operacyjnego charakteru. Słaby potencjał (siła 1) do budowania przewag konkurencyjnych został wskazanych przez przedstawicieli jednostek naukowo-badawczych, urzędów miast, a także organizacji pozarządowych, gdzie wskazano na powszechność funkcyjną i adaptacyjną badanych zasobów. Podmiotami, które w sposób przeciętny (siła 2) wskazywały na rzadkość obiektów byli przedstawiciele konserwatorów zabytków i Narodowego Instytutu Dziedzictwa (grupy te wskazywały na rzadkość architektoniczną i adaptacyjną obiektów). Warto zauważyć, iż prawie we wszystkich kategoriach respondentów (z wyłączeniem właścicieli i zarządców nieruchomości) wskazywano jednoznacznie na dużą rzadkość architektoniczną budynków socmodernistycznych co wskazuje na powszechnie oceniany unikatowy charakter zasobów. Z drugiej strony kwestie związane z relatywną łatwością przeniesienia działalności obiektów do innych miejsc, a także niekomplementarność funkcji obiektów w połączeniu z socmodernistyczną proveniencją zasobów, powodują, iż obiekty te w przekonaniu respondentów nie mogą stanowić o budowaniu trwałej przewagi konkurencyjnej. Wydaje się, iż obiekty socmodernistyczne oceniane wciąż są poprzez pryzmat dziedzictwa relatywnie młodego, gdzie jedynie najbardziej zauważalną warstwą świadczącą o rzadkości zasobów jest kwestia wyróżniającego się na tle innych zasobów w miastach stylu architektonicznego. Pozostałe funkcje świadczące o rzadkości strategicznej (ale niebędące pokłosiem warstwy estetycznej) wydają się obecnie mało powiązane z charakterem zasobów. W efekcie przewaga ta zdaje się mieć charakter słaby, a w konsekwencji nietrwały.

Komponent trudności do imitacji dóbr dziedzictwa kulturowego socmodernizmu został oceniony przez interesariuszy lokalnych tak samo dobrze. To znaczy oceniono, iż obiekty socmodernistyczne zarówno są zakorzenione pod kątem architektonicznym, społecznym i funkcyjnym z miastami w których powstały. Ich wizerunek jest ściśle powiązany z genius loci

miast. Jest to szczególnie istotne, ponieważ podkreślana jest unikatowość i znaczenie dziedzictwa socmodernistycznego dla tożsamości lokalnej. Co więcej, tak spójna percepcja wśród wszystkich kategorii respondentów świadczy o powszechnym, ponadsektorowym rozumieniu ich strategicznego potencjału. Tego rodzaju zgodność stanowisk stanowi silną podstawę dla dalszych działań w obszarze strategicznego zarządzania zasobami w przyszłości.

Ostatni komponent wchodzący w skład modelu VRIO dotyczył pomiaru jakości zorganizowania zarządzania zasobami socmodernistycznymi. W tym przypadku głosy respondentów miały zróżnicowany charakter. Według zarządców i administratorów nieruchomości zasoby te przejawiają dobre zorganizowanie we wszystkich badanych aspektach, co wynika z doświadczenia tej kategorii respondentów w utrzymaniu i zarządzaniu obiektami. Jednak wśród pozostałych grup interesariuszy dominowały opinie o słabym i przeciętnym stopniu zorganizowania zarządzania zasobami, co sugeruje średnią wartość strategiczną zasobów. Wśród konserwatorów zabytków zauważalne jest przeświadczenie o braku wiedzy odnośnie jakości zorganizowania zasobów. Podsumowując, wyniki prowadzą do wniosku, że w ocenie interesariuszy zasoby socmodernistyczne charakteryzują się przeciętnym poziomem zorganizowania, co w konsekwencji ogranicza ich potencjał w zakresie skuteczniejszego i bardziej strategicznego wykorzystania w przyszłości.

Podsumowując całość badania pod kątem opinii różnych typów interesariuszy, obiekty socmodernistyczne przejawiają potencjalną największą wartość (największą przewagę konkurencyjną w ramach poszczególnych komponentów modelu VRIO) w opinii jednostek naukowo-badawczych, których przedstawiciele wyróżniali wysokie poziomy wartościowości, i imitowalności, oraz przeciętne poziomy w ramach zorganizowania. Ocena rzadkości zasobów socmodernistycznych została oceniona przez nich na poziomie słabym. Najmniejszy potencjał strategiczny został określone wśród opinii urzędników miejskich, gdzie wartościowość i zorganizowanie obiektów oceniono na poziomie przeciętnym, natomiast rzadkość na poziomie słabym. Imitowalność obiektów została tak jak w przypadku pozostałych grup respondenckich oceniona na poziomie wysokim (dużym).

Synteza w odniesieniu do poszczególnych funkcji budynków. Całościowa ocena typów przewag konkurencyjnych generowanych przez obiekty socmodernistyczne, przeprowadzona w odniesieniu do ich funkcji użytkowych, ujawniła zróżnicowaną podatność tych zasobów na strategiczne wykorzystanie (Rys. 37).

<i>Funkcje budynków</i>	V (WARTOŚĆ)	R (RZADKOŚĆ)	I (IMITOWALNOŚĆ)	O (ZORGANIZOWANIE)
bud. biurowe	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 1	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1
bud. handlowo-usługowe	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 1	Zasoby częściowo imitowalne ✓ 2	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1
bud. hoteli i zakwaterowania	Zasoby wartościowe ✓ 3	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 1	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1
bud. kultury fizycznej	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby rzadkie ✓ 3	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Brak wskazań ⊖ -
bud. łączności, dworców i terminali	Zasoby wartościowe ✓ 3	Zasoby rzadkie ✓ 3	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1
bud. muzeów i bibliotek	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 2	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby dobrze zorganizowane ✓ 3
bud. przezn. do spraw. kult. religijnego	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 2	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1
bud. szkół i inst. badawczych	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby rzadkie ✓ 3	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Brak wskazań ⊖ -
bud. szpitali i zakładów opieki zdrowotnej	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 2	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 1	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Brak wskazań ⊖ -
ogólnodostępne obiekty kulturalne	Zasoby wartościowe ✓ 3	Zasoby częściowo rzadkie ✓ 2	Zasoby trudne do imitacji ✓ 3	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1
pozostałe budynki niemieszkalne	Zasoby potencjalnie wartościowe ✓ 1	Zasoby powszechne ⊗ 0	Zasoby częściowo imitowalne ✓ 2	Zasoby średnio zorganizowane ✓ 1

Rodzaj i siła przewagi konkurencyjnej w ramach komponentu

Rysunek 37. Ocena zasobów socmodernistycznych w modelu VRIO w podziale na funkcje użytkowe obiektów
Źródło: Opracowanie własne.

Analiza strategicznego wykorzystania zasobów socmodernizmu przeprowadzona za pomocą matrycy VRIO w podziale na funkcje obiektów wskazuje, iż obiektami wykazującymi największą podatność na wykorzystanie o charakterze strategicznym są budynki łączności, dworców i terminali. Kategoria ta uzyskała najwyższe oceny, silnie wskazujące na generowanie istotnych przewag konkurencyjnych w ramach komponentów wartości, rzadkości, a także imitowalności (siła 3). Jediną kategorią, gdzie wskazania te były zauważalnie niższe był komponent zorganizowania zarządzania zasobami (siła 1). W ramach badania tej składowej modelu respondenci wskazali jedynie na odnotowanie niskiej trudności zarządzania obiektami o charakterze technicznym, czyli wynikającym z socmodernistycznego stylu zasobów. Fakt ten wskazywał na to, iż obiekty te nie są skomplikowane w zarządzaniu, a więc przesądzał o wysokich wartościach zorganizowania technicznego. Przyjąć więc można, iż obiekty z kategorii budynków łączności, dworców i terminali wykazują przewagę o charakterze konkurencyjnym w stopniu bardzo dużym, jak i wydają się posiadać kluczowe znaczenie strategiczne. Obszarem wymagającym dalszego doskonalenia, warunkującym możliwość osiągnięcia pełnej przewagi konkurencyjnej przez te zasoby, jest podniesienie jakości zarządzania operacyjnego (o charakterze bieżącym) oraz pogłębienie wiedzy w zakresie planowego zarządzania tymi obiektami.

Kategorią, które również osiągnęły wysokie wyniki wskazujące na potencjał strategicznego wykorzystania, zostały wskazane ogólnodostępne obiekty kultury, jak i budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego. Wśród obiektów kultury wskazano na najwyższą

wartościowość obiektów (siła 3), dużą rzadkość, gdzie podważono rzadkość funkcyjną, związaną z zaspokajaniem funkcji pełnionych przez budynki w innych obiektach niesocmodernistycznych (siła 2), jak i najwyższe oceny imitowalności (siła 3). W przypadku badania jakości zorganizowania (zarządzania) wykazano brak przekonania respondentów związanego ze zorganizowaniem operacyjnym, jak i niską jakość zorganizowania procesowego- związanego z planowym charakterem działań zarządczych (siła 1). Z kolei w przypadku hoteli i budynków zakwaterowania turystycznego wskazano na maksymalną wartościowość (siła 3), przeciętną rzadkość (siła 1), gdzie respondencie mieli zastrzeżenia co do rzadkości funkcyjnej związanej występowaniem pełnionych przez budynki socmodernistyczne funkcji w budynkach o innych stylach architektonicznych, jak i adaptacyjnej (która wskazywała na łatwość przeniesienia funkcji obiektów do innych budynków, co sprzyja powszechnemu charakterowi zasobów). W przypadku imitowalności zasobów wykazano wyniki świadczące o najwyższym stopniu trudności do imitacji zasobów (siła 3). Jakość zorganizowania zasobów hoteli i obiektów zakwaterowania turystycznego należy określić jako przeciętną (siła 1), gdyż respondenci mieli problem z oszacowaniem jakości zorganizowania operacyjnego i procesowego, natomiast zauważyli, że styl socmodernistyczny nie wpływa na trudność zarządzania obiektami (zorganizowanie techniczne). Przyjąć więc należy, iż te kategorie obiektów tj. budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, jak ogólnodostępne obiekty kultury są zasobami charakteryzującymi się silnymi przesłankami do uznania tych kategorii obiektów, za obiekty o dużym potencjale strategicznym. Założyć więc należy iż wykorzystanie tych kategorii obiektów sprzyjać będzie generowaniu trwałej przewagi konkurencyjnej.

Wśród kategorii obiektów, w których odnotowano nieco słabsze wyniki, tj. wskazania wartościowości (osiągnęły wciąż wysokie wyniki, tj. o sile 2) uplasowało się większość wskazanych grup obiektów, tj. budynki: biurowe, handlowo-usługowe, kultury fizycznej, muzeów i bibliotek, przeznaczone do sprawowania kultu religijnego, szkół i instytucji, badawczych, a także szpitali i opieki zdrowotnej. Rodzaj przewagi osiągananej przez te obiekty należy uznać, za zróżnicowany, natomiast wciąż silnie wskazujący na osiągnięte przewag o charakterze trwałym, bądź tymczasowym.

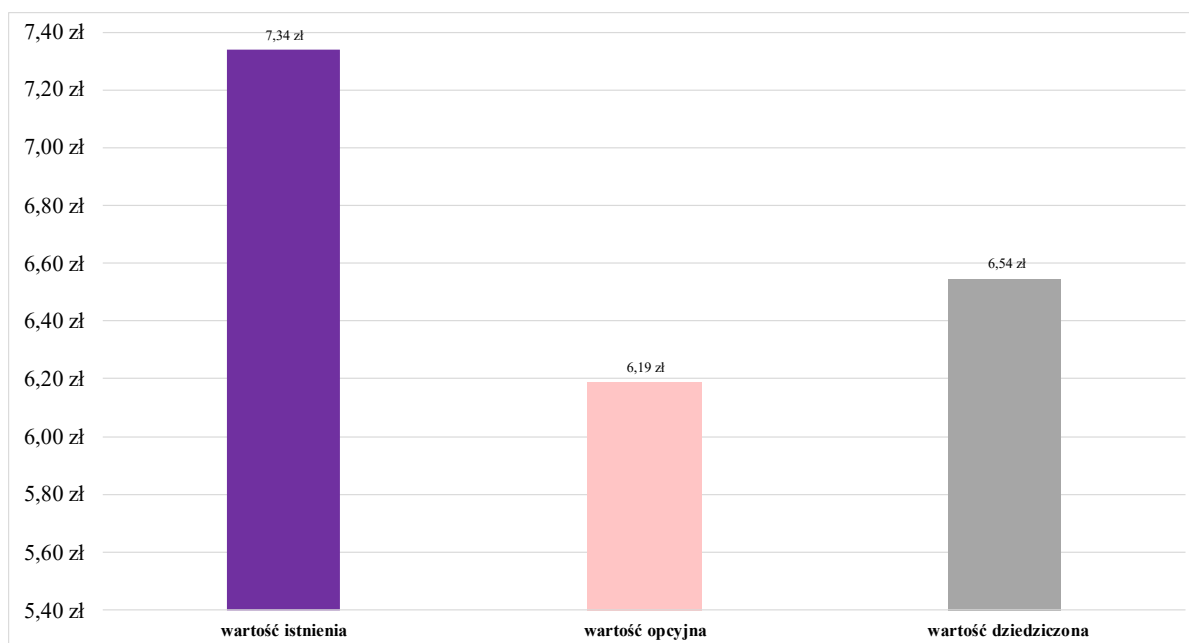
Kategorią najslabiej ocenioną przez respondentów były pozostałe obiekty niemieszkalne. Które osiągnęły przeciętne wskazania wartościowości i zorganizowania zasobów (siła 1), duże wskazania imitowalności (siła 2), a także zasób ten uznano za powszechny (siła 0 w kategorii rzadkości). Wskazuje to, że respondenci nie dostrzegają

strategicznej wartości wśród obiektów nieużytkowych, co sugeruje istotne powiązanie funkcji obiektów z charakterem przypisywanych im zasobów. Użytkowy wymiar zasobów zdaje się więc determinować ocenę jego potencjału strategicznego. Z drugiej strony, sytuacja ta może być odbierana jako impuls rozwojowy, tj. relatywnie niskie wartości wyceny w ramach zastosowanego modelu mogą sprzyjać podejmowaniu decyzji o adaptacji tych obiektów do nowych ról, zwiększających ich znaczenie i rozpoznawalność w strukturze miast. W obecnym kształcie obiekty te zdają się świadczyć o uzyskiwaniu przewagi konkurencyjnej o charakterze częściowym, gdzie adaptacja obiektów do nowych ról, remonty i modernizacje, a także skuteczne zarządzanie wpłynęłoby korzystnie na osiągnięcie przewagi o charakterze długofalowym.

Rozdział 7. Szacowanie nieużytkowej wartości ekonomicznej dziedzictwa socmodernistycznego metodą WTP

1. Interpretacja ogólnych wyników badania gotowości do zapłaty

Wyniki badania WTP w odniesieniu do całej badanej populacji respondentów wskazują na powszechną chęć wspierania obiektów socmodernistycznych przez interesariuszy dziedzictwa kulturowego. Uśrednione wyniki wskazują, iż zaobserwowane różnice między deklarowanymi wartościami są stosunkowo niewielkie (wyk.49). Fakt ten świadczyć może o ogólnym uznaniu wartości obiektów socmodernistycznych jako elementów dziedzictwa kulturowego. Ponadto założyć należy, iż obiekty te są dostrzegane w krajobrazie miast, a zatem wydają się być silnie zakorzenione w środowisku lokalnym.

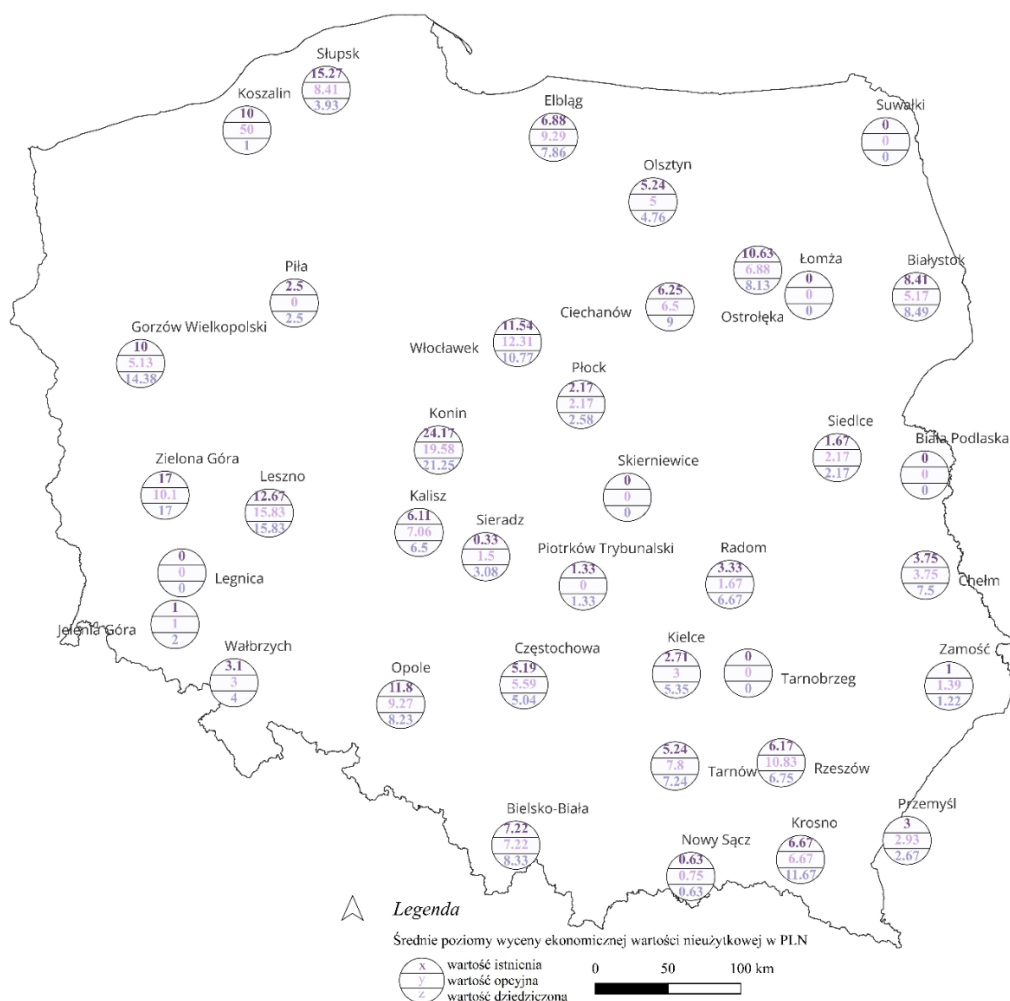
Wykres 49. Wyniki badania WTP w odniesieniu do całości próby badawczej. Źródło: Opracowanie własne.

Analiza 3 badanych scenariuszy (typów ekonomicznej wartości nieużytkowej) związanych z użytkowaniem obiektów socmodernistycznych w krajobrazie miast, wskazuje, iż respondenci deklaruowali największą chęć wspierania obiektów socmodernistycznych wyrażonych w formie wartości istnienia (średnio 7,34 zł dodatkowego podatku miejskiego płaconego przez mieszkańca miasta). Oznacza to, iż respondenci są najbardziej skłonni płacić za sam fakt istnienia (zachowania) tych obiektów, niezależnie od ich osobistego użytkowania. Oznacza to również postrzeganie tych budynków jako przede wszystkim nośników tożsamości

miejsca, lub materialnych śladów historii. Wysoka wartość istnienia sugeruje także szeroką akceptację dla zachowania obiektów w ich oryginalnej, niezmienionej formie, jako reprezentantów określonej epoki architektonicznej i estetyki. Wydaje się zatem, że respondenci opowiadają się raczej za utrzymaniem i nie pogorszeniem obecnej funkcjonalności (stanu i estetyki) obiektów oraz pozostawieniem względnej swobody w zakresie ich zarządzania, niż za podejmowaniem działań o charakterze kompleksowym (np. rewitalizacyjnym), które mogłyby znacząco zmienić charakter zasobów. Jednocześnie nie wskazują oni na potrzebę ścisłego, „muzealno-konserwatorskiego” podejścia do zarządzania obiektami. Respondenci zdecydowanie niżej (6,19 zł) wycenili obiekty socmodernistyczne pod kątem potencjalnych przekształceń o charakterze adaptacyjnym (wartość opcyjna). W scenariuszu traktującym zasoby socmodernistyczne mniej restrykcyjnie, tzn. jako element dziedzictwa, podatny na modernizację, przy którym nie jest konieczne rygorystyczne stosowanie się do wytycznych konserwatorskich i tym samym zachowanie oryginalnej formy zasobów. Wydaje się więc, iż respondenci dość sceptycznie podchodzą do kwestii potencjalnej zmiany charakteru i często przeznaczenia zasobów. Działania mające na celu dostosowanie obiektów do wymagań współczesności, choć możliwe do zaakceptowania przez respondentów o czym świadczy osiąganie wysokich wartości (choć wyraźnie niższych niż w przypadku wartości istnienia) wydają się nie stanowić dla badanych priorytetu w kontekście ich ochrony i zarządzania. Taki stan rzeczy wydaje się więc świadczyć przede wszystkim o stabilnym oczekiwaniom respondentów wobec roli obiektów socmodernistycznych w tkance miejskiej (np. braku chęci zmiany funkcji i charakteru obiektów), jak i odnotowywaniu relatywnie niskiego zaufania co do skuteczności i sensowności adaptacyjnych przekształceń obiektów (np. zatraceniu oryginalnego charakteru obiektów). Ostatni scenariusz przekształceń zasobów socmodernistycznych dotyczył wartości dziedziczonej, zakładającej utrzymanie obiektów pod ścisłym rygorem konserwatorskim. W przypadku tego typu wyceny, respondenci deklarowali średnio (na tle pozostałych kategorii wyceny ekonomicznej wartości nieużytkowej) poparcie dla takiego scenariusza przekształceń (średnia nakładów ochronnych w ramach wartości dziedziczonej wynosiła 6,54 zł przypadającego na 1 mieszkańca miasta). Interesariusze z jednej strony zauważają więc, iż konserwacja obiektów nie jest postrzegana jako konieczny warunek ich przetrwania, z drugiej mimo wszystko podkreślając konieczność zachowania spuścizny z tego okresu, deklarując jednak relatywnie wysokie środki finansowe na utrzymanie i właściwe zabezpieczenie dziedzictwa socmodernistycznego. Konstatując całość wyników, wydaje się, iż chcąc trafnie określić ekonomiczną wartość nieużytkową spuścizny socmodernistycznej, konieczne jest przeprowadzenie dodatkowych analiz uwzględniających zarówno

zróźnicowanie grup interesariuszy dziedzictwa, jak i funkcjonalną specyfikę samych obiektów. Różne typy interesariuszy będą inaczej postrzegać znaczenie, potencjał i potrzeby związane z ochroną oraz adaptacją tego typu zasobów, natomiast funkcja pełniona przez dany obiekt może istotnie wpływać na gotowość do jego ochrony w określonej formie oraz na sposób, w jaki interpretowana jest jego wartość. W efekcie, wyceny powinny uwzględniać nie tylko ogólne postawy społeczne wobec dziedzictwa socmodernistycznego, ale także kontekst jego użytkowania, i stopień integracji z otoczeniem instytucjonalnym miasta. Wówczas wycena wartości nieużytkowej ma charakter bardziej trafny, a sam potencjał zasobu do zmian i modernizacji wynikać będzie z charakteru zasobów.

Analizę badania WTP rozszerzono ponadto o rozkład średnich uzyskanych wartości pieniężnych w poszczególnych miastach, w których prowadzono badania (rys. 88).

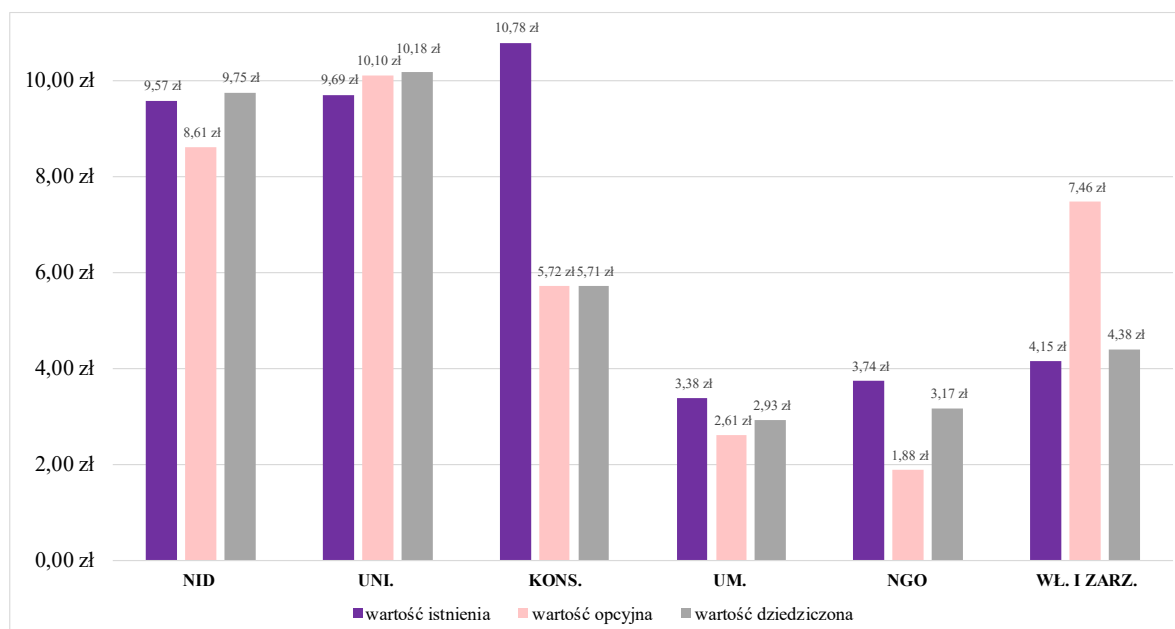

Rysunek 38. Rozkład średnich wartości WTP w miastach objętych badaniem Źródło: Opracowanie własne.

Uzyskane wyniki wskazują na istotne zróżnicowanie średnich wartości WTP pomiędzy badanymi miastami. Największą średnią deklarowaną wartość badania WTP odnotowano w Koszalinie i wyniosła ona 50 zł dodatkowego, miejskiego podatku wspierającego utrzymanie obiektów socmodernistycznych w tym mieście. Wynik ten stanowił największą wartość w ramach kategorii wartości opcyjnej, związanej z realizacją scenariusza przekształceniowego. Po przeciwnej stronie skali uplasowały się miasta, w których respondenci nie wykazali gotowości do dodatkowego wspierania obiektów socmodernistycznych, niezależnie od rozpatrywanego scenariusza przekształceń³⁵. Taką sytuację odnotowano w 6 miastach (tj. w Białej Podlaskiej, Legnicy, Łomży, Skierniewicach, Suwałkach i Tarnobrzegu).

2. Interpretacja wyników badania gotowości do zapłaty w podziale na interesariuszy

Analiza wyników badania WTP, przeprowadzona z perspektywy zróżnicowanych typów interesariuszy dziedzictwa kulturowego, ujawniła odmienne podejścia i oceny względem deklarowanej ekonomicznej wartości nieużytkowej obiektów socmodernistycznych (wyk.50).

Wykres 50. Wyniki badania WTP w odniesieniu do typów interesariuszy dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. Źródło: Opracowanie własne.

³⁵ W każdym z 3 typów wartości (tj. istnienia, opcyjnej i dziedziczonej) średnia deklarowana wartość wyniosła 0 zł.

W przypadku wartości istnienia, zaobserwować można 2 wyróżniające się pod kątem średniej deklarowanej wartości wyceny grupy odpowiedzi. Pierwszą z nich jest grupa ekspercko-konserwatorska (składająca się z przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa, jednostek naukowo-badawczych, a także konserwatorów zabytków). W tej kategorii interesariuszy wyniki należy uznać za wysokie (tj. znacznie przewyższające średnią wartość ogólną dla wszystkich grup respondentów, jak i silnie przewyższające wycenę dokonywaną przez pozostałych wskazanych interesariuszy dziedzictwa. Średnie poziomy wyceny dokonywane przez środowisko ekspercko-konserwatorskie oscylującą w granicach pomiędzy 9,57 zł, a 10,78 zł dodatkowego miejskiego podatku przypadającego na mieszkańca miasta, zakładającego wspieranie utrzymania obiektów dziedzictwa kulturowego socmodernistycznego, zakładającego scenariusz związany z utrzymaniem i nie pogorszeniem obecnej funkcjonalności (stanu i estetyki) obiektów. Z kolei wśród drugiej wybijającej się pod kątem wyceny wartości istnienia grupy respondentów, tj. grupy przedstawicieli instytucjonalno-operacyjnych (w której w skład wchodzi przedstawiciele urzędów miast, sektora pozarządowego wspierającego dziedzictwo kulturowe, a także właścicieli i zarządców aktywów socmodernistycznych) wyniki te należy uznać za podobne, chociaż dużo niższe niż w przypadku grupy ekspercko-konserwatorskiej (deklarowana wycena wartości nieużytkowej oscyluje w granicach 3,38-4,15 zł na mieszkańca miasta). Zaobserwowane różnice w deklarowanej wartości istnienia między grupą ekspercko-konserwatorską a grupą instytucjonalno-operacyjną wskazują na odmienną percepcję wartości istnienia i roli dziedzictwa socmodernistycznego w przestrzeni miejskiej. W przypadku grupy ekspercko-konserwatorskiej najwyższy poziom gotowości zapłatę za utrzymanie aktywów dziedzictwa kulturowego socmodernistycznego wydaje się wzmacniać silne przekonanie o konieczności zachowania zasobów w obecnym stanie technicznym i estetycznym oraz traktowania ich jako przede wszystkim ważnych nośników wartości kulturowych i historycznych. Dużo niższa, lecz ciągle zauważalna chęć wspierania obiektów socmodernistycznych wśród środowiska instytucjonalno-operacyjnego wynikać może z jednej strony z bardziej pragmatycznego podejścia do kwestii oceny dziedzictwa (wynikającego z doświadczeń faktycznego zarządzania zasobami), z drugiej zaś niższe wartości mogą odzwierciedlać ograniczone przekonanie o wyjątkowej roli analizowanych obiektów (interesariusze instytucjonalno-operacyjni mogą traktować je przede wszystkim jako funkcjonalne elementy tkanki miejskiej, a nie jako nośniki szczególnej tożsamości kulturowej).

Deklarowana wycena wartości opcyjnej związanej ze scenariuszem adaptacyjnym, tj. dostosowującym aktywa socmodernistyczne do nowych funkcji, w skali całego badania wskazuje na duże zróżnicowanie deklarowanych wyników wsparcia finansowego. Najwyższe wartości (średnio 10,10 zł dodatkowego podatku, przypadającego na 1 mieszkańca miasta zakładającego wsparcie finansowe obiektów socmodernistycznych) odnotowano wśród przedstawicieli z jednostek naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie. Ponadto, w tej kategorii respondentów wyniki wartości opcyjnej względem pozostałych kategorii wartości (istnienia i dziedzicznej) prezentują stabilne (zbliżone do siebie poziomy wyceny). Nieco niższe (średnio 8,61 zł wsparcia w ramach dodatkowego opodatkowania miejskiego mającego na celu wsparcie obiektu), lecz wciąż wysokie wartości zadeklarowali przedstawiciele Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Wyniki wyceny wartości opcyjnej, choć wysokie w odniesieniu do uśrednionych wyników dla całości próby, charakteryzują się niższym, niż w przypadku pozostałych rodzajów wartości deklarowanym wsparciem. Fakt ten sugeruje, iż z jednej strony przedstawiciele NID zauważają dużą potrzebę ochrony dziedzictwa kulturowego socmodernizmu, z drugiej zaś traktują te obiekty dość konserwatywnie, tzn. nie widzą pola do diametralnych przekształceń, natomiast bardziej skłonni są zachować oryginalną funkcjonalność i charakter zasobów. Dużą deklarację wsparcia finansowego (średnio 7,46 zł dodatkowego miejskiego podatku miejskiego wspierającego obiekty), związanego z przekształceniami adaptacyjnym zadeklarowała grupa właścicieli i zarządców zasobów. Odnotowano tutaj wyraźnie wyższą niż w przypadku pozostałych kategorii nieużytkowej wartości ekonomicznej wycenę wartości opcyjnej. Przyjąć więc należy, iż grupa ta, w szczególności na tle pozostałych interesariuszy dziedzictwa kulturowego dostrzega w obiektach socmodernistycznych relatywnie największy potencjał adaptacyjny. Obiekty te, w mniemaniu respondentów mogą być traktowane jako takie, w których istnieje możliwość różnorodnych przekształceń mających w zamyśle uatrakcyjnić korzystanie z zasobów. Co więcej, respondenci zdają się wyrażać przekonanie, że obiekty socmodernistyczne mimo często zauważalnych ograniczeń funkcjonalnych czy też estetycznych mogą w przyszłości pełnić istotną rolę w miejskim krajobrazie społecznym, usługowym lub kulturalnym, stając się atrakcyjną opcją wyboru realizacji funkcji obiektów. Wśród wyników badania wartości opcyjnej, które uplasowały się poniżej średniej dla całości próby (w ramach tej kategorii) wyszczególniono deklaracje konserwatorów zabytków, urzędników miejskich, jak i przedstawicieli organizacji pozarządowych. W przypadku przedstawicieli konserwatorów zabytków, wyniki wartości opcyjnej z jednej strony są dużo niższe niż w przypadku wartości istnienia (różnica wynosi ponad 5 zł!), z drugiej zaś bardzo zbliżone (o 1 gr) względem scenariusza zakładające ściśle

konserwatorskie prognozowanie przyszłości obiektów (5,71 zł). Wyniki te wskazują, iż konserwatorzy traktują obiekty socmodernistyczne przede wszystkim jako zasoby, które należy zachować w ich obecnej postaci, niezależnie od ich potencjalnej adaptacji, przyszłego przekształcenia, czy też kompleksowej (konserwatorskiej odbudowy). Wydaje się więc, iż sytuacja ta odzwierciedla tradycyjny konserwatorski paradygmat ochrony substancji i formy zabytkowej, zgodnie z którym sama obecność i autentyczność obiektu stanowi wartość nadrzędną. W ocenie urzędów ochrony zabytków obiekty socmodernistyczne zdają się być postrzegane przede wszystkim jako takie, które należy utrzymać w możliwie nienaruszonym, oryginalnym stanie technicznym i estetycznym, a nie jako zasoby wymagające kompleksowych remontów, adaptacji czy daleko idących przekształceń funkcjonalnych. W przypadku deklaracji urzędników miejskich widać umiarkowany optymizm w przypadku deklaracji chęci wspierania obiektów socmodernistycznych. Głos ten wzmocniony jest relatywnie niskimi poziomami wyceny wartości opcyjnej - średnio 2,61 zł dodatkowego miejskiego opodatkowania. Co ciekawe, najniższą wartość spośród analizowanych kategorii (w porównaniu do wartości istnienia i wartości dziedzicznej) przypisano scenariuszowi zakładającemu działania na rzecz uwypatnienia potencjału obiektów socmodernistycznych poprzez ich adaptację i modernizację. W efekcie wydaje się, iż relatywnie niska zadeklarowana wartość opcyjna sugeruje, że urzędnicy miejscy nie wykazują silnej skłonności do ponoszenia kosztów związanych z przekształceniami obiektów socmodernistycznych. Adaptacja i modernizacja tych zasobów nie są traktowane priorytetowo, a ewentualne wsparcie dla tych procesów ma raczej charakter warunkowy. Przyjąć więc należy, iż zaobserwowane deklaracje, z jednej strony sugerują ogólną akceptację dla idei wspierania obiektów socmodernistycznych, z drugiej zaś, niski poziom ekonomicznej wartości nieużytkowej (w szczególności opcyjnej) świadczy raczej o braku konkretnej woli politycznej lub finansowej do realizacji takich działań, bądź też relatywnie niskim poziomie świadomości konieczności ochrony obiektów socmodernistycznych (w szczególności w oparciu o adaptację i przystosowanie obiektów do nowych funkcji). Najniższą wartość adaptacyjną wśród wszystkich interesariuszy wykazują przedstawiciele instytucji pozarządowych (średnio 1,88 zł dodatkowego podatku miejskiego gwarantującego wsparcie obiektów socmodernistycznych). Wartość ta jest około dwukrotnie niższa niż deklaracje dotyczące wartości istnienia i wartości dziedzicznej, co sugeruje, że respondenci z tego sektora wykazują ograniczoną wiarę w możliwość skutecznego przekształcenia i adaptacji obiektów socmodernistycznych. Wnioskować można więc, iż przedstawiciele organizacji pozarządowych nie postrzegają przekształceń obiektów socmodernistycznych jako skutecznego lub realnego narzędzia ich ochrony czy ożywienia otoczenia z nimi związanego.

Fakt ten może wynikać z braku pozytywnych przykładów udanych modernizacji lub obawy przed utratą autentyczności obiektów w wyniku nadmiernych ingerencji. Dwukrotnie wyższe wyniki zaobserwowane zarówno w przypadku wartości istnienia, bądź też dziedziczonej skłaniają do wniosku, iż przedstawiciele organizacji pozarządowych postrzegają obiekty socmodernistyczne przede wszystkim jako dziedzictwo o charakterze symboliczno-kulturowym, którego znaczenie wynika z samego faktu jego istnienia oraz potrzeby przekazania go przyszłym pokoleniom, a nie z potencjału ich praktycznego przekształcenia w celu wzmacniania funkcji ekonomicznych.

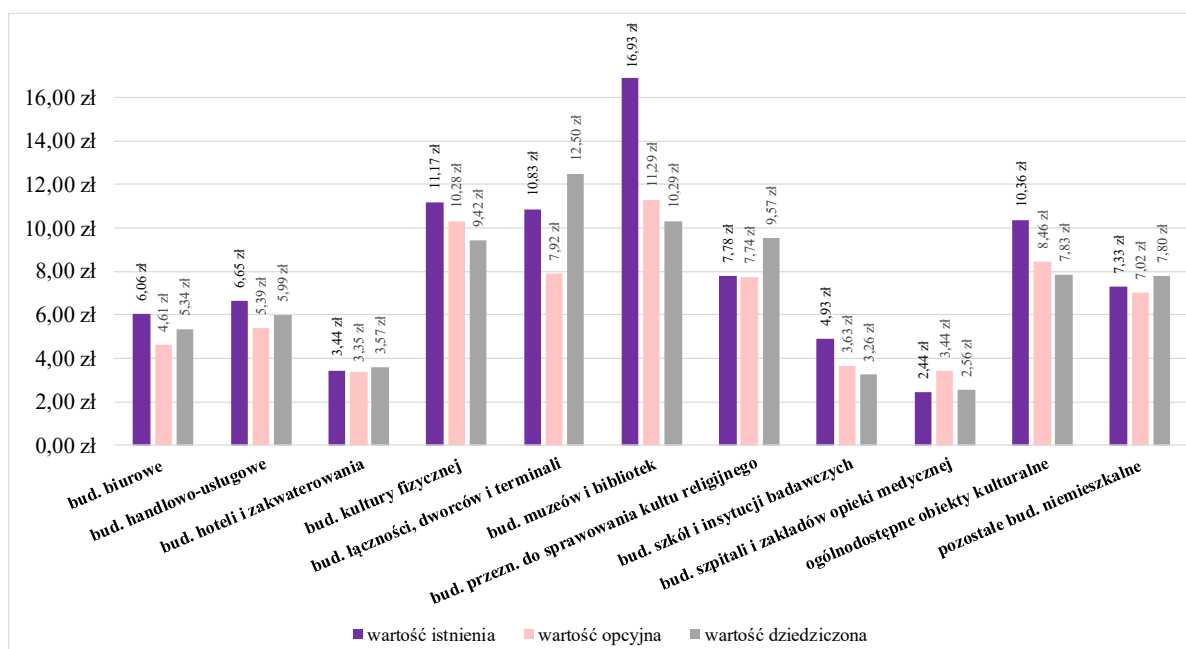
Analiza ostatniego typu wartości nieużytkowej - wartości dziedziczonej wskazuje, że wśród grup respondenckich o charakterze eksperckim (tj. przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz jednostek naukowo-badawczych zorientowanych terytorialnie) dominuje przekonanie o jej najwyższym znaczeniu. W tych grupach wartość dziedziczona uzyskiwała najwyższe wyceny (odpowiednio 9,75 zł i 10,18 zł dodatkowego przypadającego na 1 mieszkańca podatku miejskiego gwarantującego wsparcie obiektów) w porównaniu zarówno do wartości istnienia, jak i wartości opcyjnej. Scenariusz związany z potrzebą ściśle konserwatorskiego (pomnikowego) traktowania dziedzictwa socmodernistycznego, odwołującego się do potrzeby rygorystycznej z punktu widzenia doktryny - restauracji, bądź też zabezpieczenia obiektów jest w obu przypadkach rozwiązaniem najbardziej preferowanym przez wskazane grupy respondenckie. Fakt ten wskazuje z jednej strony na dużą świadomość wartości tego typu dziedzictwa, a co za tym idzie, grupy te zdają się traktować obiekty socmodernistyczne jako elementy, które należy zachować i przekazać przyszłym pokoleniom. Dziedzictwo to postrzegane jest nie tylko jako warte ochrony, ale jako również jako kluczowy składnik tożsamości kulturowej i przestrzennej miasta. Fakt ten może wskazywać na percepcję dziedzictwa socmodernistycznego, jako dziedzictwa dojrzałego o ugruntowanej randze i nie budzące sprzeciwu w uznaniu jego dorobku. Natomiast osiągnięte najwyższe wartości wyceny ekonomicznej wartości nieużytkowej (wartości dziedziczonej) mogą świadczyć o preferowaniu konserwatorskiego modelu zarządzania obiektami tych grup respondenckich (eksperti przykładają dużą wagę do zachowania oryginalnej substancji, formy oraz znaczenia historycznego obiektów, a niekoniecznie do ich adaptacyjnego wykorzystania). Wyraźnie niższe wartości dziedziczone (niż w przypadku opinii przedstawicieli NID i jednostek naukowo-badawczych) uzyskano wśród pozostałych grup respondentów, czyli przedstawicieli urzędów konserwacji zabytków, urzędów miast, organizacji pozarządowych i właścicieli i zarządców nieruchomości. Wyniki te charakteryzują się wartościami o podobnych (i niższych

od średniej dla całej populacji) deklaracjami wartości dziedziczonej. Wśród tych jednostek najwyższe deklaracje zauważono wśród urzędów konserwacji zabytków (5,71 zł). Wynik ten praktycznie tożsamy ze średnią uzyskaną dla wartości dziedziczonej sugeruje, że pracownicy urzędów konserwacji zabytków w sposób praktycznie tożsamy oceniają konserwatorskie zarządzanie obiektami, z możliwością dość swobodnej adaptacji obiektów socmodernistycznych do nowych funkcji. W obszarze ich wyceny w szczególności wybija się dużo wyższa wartość istnienia, niż pozostałe rodzaje wartości. Fakt ten może sugerować, iż respondenci skłaniają raczej się ku potrzebie zachowania zasobów w obecnym stanie technicznym, estetycznym i funkcjonalnym niż przeprowadzania modernizacji o charakterze całkowitym, tzn. zakładającym dużą dowolność modernizacyjną (wskazania na wysokie deklaracje wartości opcyjnej), jak i remontów, mających na celu konserwatorską (restrykcyjną) restaurację obiektów (wskazania na wysokie poziomy wartości dziedziczonej). Średnią deklarowaną wartość dziedziczną wynoszącą 4,38 zł dodatkowego miejskiego opodatkowania służącego wsparciu obiektów socmodernistycznych osiągnięto w przypadku odpowiedzi zadeklarowanych przez właścicieli i zarządców nieruchomości. Co ciekawe, wartość ta jest nieznacznie wyższa niż wartość istnienia, a zarazem wyraźnie niższa niż wartość opcyjna. Wniosek, osoby bezpośrednio sprawujące opiekę nad obiektami socmodernistycznymi wykazują zainteresowanie ich przekształceniem poprzez remonty o charakterze całościowym, często prowadzące do radykalnej zmiany ich wizerunku lub funkcji. Jednocześnie stosunkowo niska wartość dziedziczna sugeruje, że właściciele i zarządcy nieruchomości socmodernistycznych nie postrzegają tych obiektów jako dziedzictwa kulturowego, które należałoby zachować w niezmienionej formie dla przyszłych pokoleń (wartości dziedziczonej i istnienia). W ich ocenie znaczenie tych budynków wydaje się być raczej uwarunkowane ich aktualną lub przyszłą użytecznością niż historyczną symboliką. Dziedziczenie nie jest zatem główną kategorią, przez którą definiują wartość socmodernistycznych zasobów. Ważniejsze okazuje się ich potencjał do przekształceń, niż to jakie wartości architektoniczne i kulturowe sobą reprezentują. Najniższe wartości dziedziczenie osiągnięto wśród przedstawicieli urzędów miast, jak i organizacji pozarządowych. Wyniki te zbliżone do siebie wartościami (odpowiednio 2,93 zł wśród urzędników miejskich i 3,17 zł wśród organizacji pozarządowych) są wynikami średnimi dla swoich grup respondenckich. To znaczy wartość dziedziczonej została określona jako wyższa od wartości opcyjnej i niższa od wartości istnienia. Fakt ten może świadczyć o tym, iż zasoby socmodernistyczne jawią się w ich opinii jako obiekty posiadające przede wszystkim znaczenie z punktu widzenia konieczności dostrzeżenia i zachowania czynników charakteryzujących ten typ dziedzictwa

kulturowego. Co istotne, relatywnie niższa wycena wartości opcyjnej sugeruje, że zarówno wśród urzędników miejskich, jak i przedstawicieli NGO nie dominuje przekonanie o potrzebie intensywnych przekształceń czy adaptacji tych obiektów. Można zatem przypuszczać, że ci respondenci skłaniają się raczej ku podejściu zachowawczemu, w którym obecność socmodernizmu w przestrzeni ma charakter symboliczno-kulturowy, natomiast działania modernizacyjne powinny być prowadzone z dużą ostrożnością.

3. Interpretacja wyników badania gotowości do zapłaty w podziale na funkcje obiektów

Ostatnia kategoria badania nieużytkowej wartości ekonomicznej dziedzictwa kulturowego socmodernizmu została przeprowadzona wedle typów aktualnej funkcji użytkowych pełnionych przez zasoby socmodernistyczne (wyk.51). Wyniki badania WTP przeprowadzone z perspektywy aktualnie pełnionych przez zasoby socmodernistyczne funkcji użytkowych wskazują na znaczne różnice w wycenie obiektów.

Wykres 51. Wyniki badania WTP w odniesieniu do funkcji obiektów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.
Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku wartości istnienia, kategorią obiektów najwyżej wycenioną przez respondentów były budynki muzealne i biblioteki (średnia deklarowana wartość wyceny wynosiła 16,93 zł dodatkowego podatku miejskiego przypadającego na mieszkańca miasta, gwarantującego wspieranie obiektów socmodernistycznych z tej kategorii). Wynik ten należy uznać za szczególnie wysoki na tle całego badania, ponieważ średnie deklarowane wartości dla

obiektów z tej kategorii były ponad dwukrotnie wyższe niż średnia wartość istnienia obliczona dla wszystkich analizowanych obiektów (tj. 7,34 zł). Co więcej, wartość ta okazała się najwyższa także w porównaniu z pozostałymi typami wartości nieużytkowej (wartość opcyjna i dziedziczona). Niższe, lecz wciąż wysokie wyniki wyceny wartości istnienia odnotowano wśród obiektów kultury fizycznej, budynków łączności dworców i terminali, a także ogólnodostępnych obiektów kulturalnych. W tych kategoriach funkcyjnych wyniki wyceny miały bardzo zbliżony poziom (oscylujący średnio pomiędzy 10,36 zł, a 11,17 zł dodatkowego podatku miejskiego gwarantującego utrzymanie obiektów socmodernistycznych. Warto również odnotować, że w przypadku wyceny WTP dotyczącej obiektów kultury fizycznej oraz pozostałych obiektów kulturalnych, scenariusz zakładający doraźne utrzymanie obiektów w ich obecnym stanie (wartość istnienia) został wskazany przez respondentów jako najbardziej pożądany. Świadczą o tym relatywnie niższe poziomy wyceny przypisane wartości opcyjnej i dziedziczonej. Ostatnią kategorią obiektów, która osiągnęła wyniki powyżej średniej dla całości badania były obiekty o charakterze sakralnym. Respondenci zadeklarowali średnio 7,78 zł dodatkowego podatku miejskiego przypadającego na mieszkańca miasta (wspierającego socmodernistyczne obiekty sakralne). Nieco poniżej średniej wyceny wartości istnienia o charakterze ogólnym uplasowały się pozostałe obiekty niemieszkalne (średnio 7,33 zł). Warto zauważyć, że dla tej kategorii funkcyjnej poziomy wyceny we wszystkich typach wartości nieużytkowej pozostawały na zbliżonym poziomie. Nieco niższe, lecz zbliżone do siebie wartości odnotowano wśród deklaracji respondentów dotyczących budynków handlowo-usługowych (6,65 zł) budynków biurowych (6,06 zł), jak i obiektów szkół i instytucji badawczych (4,93 zł). W trzech wspomnianych przypadkach scenariusz oparty na wartości istnienia uzyskał najwyższy poziom deklarowanej gotowości do zapłaty (wśród wszystkich analizowanych typów scenariuszy). Najniższe deklaracje wartości istnienia odnotowano wśród budynków hoteli i zakwaterowania turystycznego (3,44 zł), jak i budynków szpitali i zakładów opieki medycznej (2,44 zł). Dla budynków pełniących funkcję noclegową odnotowano niewielkie zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi typami ekonomicznej wartości nieużytkowej, które uzyskały zbliżone poziomy deklaracji WTP.

W kontekście wartości opcyjnej w badaniu WTP szczególnie wyróżnia się kategoria szpitali i zakładów opieki zdrowotnej, w której najwyższy poziom deklarowanej gotowości do zapłaty dotyczył scenariusza modernizacyjnego, przewyższając zarówno wartość istnienia, jak i dziedziczną (deklarowano średnio 3,44 zł dodatkowego podatku miejskiego wspierającego socmodernistyczne szpitale i zakłady opieki medycznej). Wynik ten nie był jednak najwyższy

spośród wszystkich analizowanych kategorii w zakresie wartości opcyjnej. Najwyższy wynik odnotowano w kategorii budynków muzeów i bibliotek (11,29 zł dodatkowego podatku miejskiego przypadającego na mieszkańca miasta, gwarantującego wsparcie obiektów socmodernistycznych), a porównywalny poziom osiągnęła również kategoria budynków kultury fizycznej (10,28 zł). Na, na niższym, lecz podobnym poziomie wyceny opcyjnej, znajdują się obiekty z kategorii ogólnodostępnych obiektów kulturalnych (8,46 zł), budynki łączności, dworców i terminali (7,92 zł), obiekty przeznaczone do sprawowania kultu religijnego (7,74 zł), a także pozostałe budynki mieszkalne (7,02 zł). Warto podkreślić, że w przypadku budynków sakralnych wartość opcyjna niemal dokładnie odpowiadała deklarowanej wartości istnienia, z różnicą wynoszącą jedynie 0,04 zł na korzyść wartości istnienia. Wśród deklarowanych wartości wyceny opcyjnej, które były niższe niż średnia dla całej próby badawczej (6,19 zł) uplasowały się budynki handlowo-usługowe (5,39 zł), biurowe (4,61 zł), a także placówki edukacyjne (3,63 zł). Najniższe deklaracje w całym badaniu wartości opcyjnej odnotowano wśród budynków hoteli i zakwaterowania turystycznego, gdzie średnia wartość wyceny zakładającej adaptację obiektów do nowych funkcji wynosiła jedynie 3,35 zł przypadającego na mieszkańca miasta, dodatkowego miejskiego podatku wspierającego zarządzanie obiektami socmodernistycznymi.

Ostatni rodzaj badania WTP, dotyczył scenariusza zakładającego zachowanie spuścizny socmodernistycznej w stanie oryginalnym poprzez konserwatorskie zabezpieczanie obiektów. Uzyskane wyniki wskazują, iż ten wariant został oceniony jako najbardziej pożądanym (zadeklarowano najwyższe kwoty wartości dziedziczonej spośród pozostałych typów nieużytkowej wartości ekonomicznej) wśród: budynków łączności, dworców i terminali (12,50 zł dodatkowego, przypadającego na każdego mieszkańca miasta podatku miejskiego, gwarantującego wspieranie obiektów socmodernistycznych); obiektów przeznaczonych do sprawowania kultu religijnego (9,57 zł), pozostałych budynków niemieszkalnych (7,80 zł), a także budynków hoteli i zakwaterowania turystycznego (3,57 zł). Warto podkreślić, iż szczególnie wśród budynków łączności, dworców i terminali, jak i kościołów wyniki te należy uznać za szczególnie sugestywne, bowiem deklaracje wartości dziedziczonej wyraźnie przewyższały zarówno wartość istnienia, jak i wartość opcyjną, co znacząco wyróżnia ten scenariusz na tle pozostałych. Dodatkowo budynki łączności zostały ocenione najwyżej spośród wszystkich analizowanych obiektów w kategorii wartości dziedziczonej, co wskazuje na szczególne znaczenie, jakie respondenci przypisują ich zachowaniu dla przyszłych pokoleń. Wysokie (przewyższające średnią dla wartości dziedziczonej), lecz relatywnie niższe

deklaracje niż w przypadku pozostałych typów ekonomicznej wartości nieużytkowej uzyskano wśród budynków muzeów i bibliotek (10,29 zł), a także budynków kultury fizycznej (9,42 zł). Wyniki te osiągnęły wartości wysoki wśród całości badania, natomiast były najniższe wśród pozostałych typów wartości w badaniu WTP. Ostatnią kategorią obiektów, przekraczającą średnią dla wartości dziedziczonej wśród wszystkich badanych obiektów była kategoria ogólnodostępnych obiektów kulturalnych (7,83 zł). Kategoriami obiektów, których wartość dziedziczona została oszacowana poniżej średniej dla kategorii są budynki handlowo-usługowe (5,99 zł), biurowe (5,34 zł), szkół i instytucji badawczych (3,26 zł), a także szpitali i zakładów opieki medycznej (jedynie 2,56 zł)

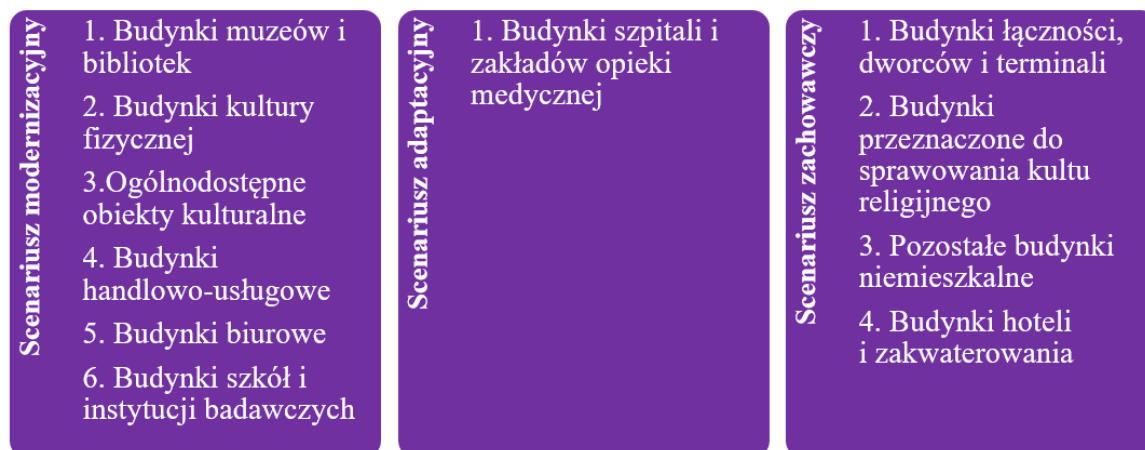
4. Synteza wyników badania gotowości do zapłaty

Wyniki badania WTP jednoznacznie wskazują na potrzebę dokapitalizowania obiektów socmodernistycznych. We wszystkich trzech analizowanych kategoriach wartości nieużytkowej, uzyskano relatywnie wysokie deklaracje, świadczące o społecznej akceptacji i chęci zachowania tego typu zabudowy, mimo jej często kontrowersyjnego statusu estetycznego czy historycznego. Wyniki te wskazują więc na rosnące uznanie dla dziedzictwa socmodernizmu, oraz jego znaczenia dla współczesnej tożsamości przestrzeni miejskiej. Zakładając, że w mieście o średniej wielkości (50 000 mieszkańców) przeznaczono dodatkowo 7,34 zł od każdego mieszkańca na wsparcie obiektów socmodernistycznych (czyli średnią wartość istnienia i scenariusz modernizacyjny), oznaczałoby to dodatkowe 367 000 zł rocznie uzyskane w formie lokalnego podatku, przypadające na każdy z takich obiektów. Kwota ta mogłaby stanowić realne wsparcie dla ich dalszego funkcjonowania. W przypadku średniej wartości dziedziczonej i wartości opcyjnej uzyskane kwoty były odpowiednio niższe niż wartość istnienia, jednak nadal wskazują na wyraźną gotowość do wspierania obiektów socmodernistycznych³⁶. Wyniki te potwierdzają więc, że niezależnie od przyjętej perspektywy (tj. scenariuszy: modernizacyjnego, transformacyjnego lub zachowawczego), istnieje potrzeba dalszego funkcjonowania i ochrony tego typu zabudowy w strukturze miasta. Obiekty te są trwale związane z wizerunkiem i charakterem miast. Zebrane odpowiedzi pozwalają również określić preferowany przez respondentów scenariusz dalszego funkcjonowania i ewentualnych przekształceń badanych funkcji obiektów. Wnioski badawcze wskazują, iż respondenci

³⁶ Wartość opcyjna wiążąca się ze scenariuszem zakładającym przekształceniem obiektów i dostosowaniem ich do nowych funkcji (scenariusz transformacyjny), wskazywałaby *ceteris paribus* na uzyskanie dodatkowych 309 000 zł wpływu z podatków miejskich, natomiast wartość dziedziczona sugerująca zachowanie obiektów w niezmienionej formie (scenariusz zachowawczy) na dodatkowe 317 000 zł służących zarządzaniu obiektami socmodernistycznymi.

najwyżej wycenili scenariusz modernizacyjny (osiągnięto najwyższe wyceny wartości istnienia w całości próby). Wskazuje to przede wszystkim na potrzebę zachowania dotychczasowych funkcji i charakteru tych obiektów, przy jednoczesnym odejściu od ich bezwarunkowego postrzegania jako zasobów wymagających gruntownej rewitalizacji (adaptacji do nowych funkcji) lub objęcia ścisłą ochroną konserwatorską.

Analiza wyodrębnionych grup funkcjonalnych budynków wskazuje na istotne zróżnicowanie ocen scenariuszy zarządzania obiektami socmodernistycznymi, uwarunkowane charakterem wartości nieużytkowych (rys.39). Preferencje dotyczące wyboru scenariuszy zarządzania obiektami socmodernistycznymi zostały zidentyfikowane na podstawie dominującego typu wartości nieużytkowej, wyrażonego przez respondentów w ramach badania metodą gotowości do zapłaty (WTP). W każdej z analizowanych grup funkcjonalnych budynków przypisano określony scenariusz zarządzania, wynikający z rodzaju wartości o najwyższym poziomie deklarowanej istotności. Przyjęto założenie, że dominująca wartość nieekonomiczna (czyli istnienia, opcyjna lub dziedziczona) stanowi odzwierciedlenie preferowanego kierunku postępowania wobec obiektów, wskazując tym samym na preferencję modernizacji, adaptacji bądź zachowania zasobów.

Rysunek 39. Wskazania scenariuszy postępowania wobec obiektów socmodernistycznych. Wnioskowanie na podstawie wyników badania WTP. Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku scenariusza modernizacyjnego, respondenci wskazali, iż obiektami, które powinny z jednej strony zachować swoją obecną funkcję i estetykę, nie tracąc przy tym walorów użytkowych obiektów są przede wszystkim obiekty o charakterze publicznym, tzn. realizujące funkcje kulturowe, rekreacyjno-sportowe i edukacyjne. Warto jednak zauważyć, iż wśród wskazań respondentów lobbujących za scenariuszem modernizacyjnym znalazły się również budynki handlowo-usługowe i biurowe (aktywa najczęściej prywatne). Uzyskane

wyniki świadczą o społecznej potrzebie zachowania pierwotnego charakteru użytkowego i estetycznego obiektów socmodernistycznych przy jednoczesnym dostosowaniu ich do współczesnych standardów funkcjonalnych i technicznych. Przyjąć więc należy, iż obiekty te postrzegane są jako element infrastruktury o trwałym znaczeniu społecznym, który nie wymaga zmian funkcji i zakresu użytkowania zasobów. Co więcej, wśród obiektów wskazanych do modernizacji znalazły się również budynki o funkcji handlowo-usługowej oraz biurowej, będące zazwyczaj aktywami prywatnymi, co należy interpretować jako przejaw rosnącej akceptacji dla ochrony również zasobów, które choć nie pełnią funkcji stricte publicznych, uznawane są za istotne elementy miejskiego krajobrazu kulturowego. Wydaje się więc, iż czynnikami świadczącym w głównej mierze o powszechnej preferencji w stosowaniu scenariusza modernizacyjnego są te wynikające z charakteru obiektów socmodernistycznych, tj. rozpoznawalność, estetyka, skojarzenia kulturowe, itd., jak i te wynikające z braku zużycia funkcjonalnego zasobów, świadczące o znacznym potencjale do dalszego użytkowania obiektów.

W przypadku scenariusza adaptacyjnego, respondenci wskazali jedną kategorię, w której wartość opcyjna uzyskała najwyższe wyniki spośród analizowanych typów wartości nieużytkowej. Kategorią tą zostały budynki szpitali i zakładów opieki medycznej. Tego rodzaju postawa sugeruje, że budynki związane z ochroną zdrowia postrzegane są jako zasoby o znacznym potencjale adaptacyjnym, jak i mogące zostać wykorzystane w alternatywnych celach i funkcjach. Przypisanie scenariusza adaptacyjnego może wynikać z przeświadczenia, że funkcje realizowane przez te obiekty niekoniecznie muszą być kontynuowane w swojej dotychczasowej formie ani w konkretnych lokalizacjach. Zamiast jednoznacznego przywiązania do zachowania pierwotnej funkcji, respondenci zdają się akcentować potrzebę otwartości na nowe modele użytkowania, które mogą lepiej odpowiadać przyszłym potrzebom społecznym. Taki stan rzeczy może w znacznym stopniu odzwierciedlać zarówno wartości przypisywane architekturze i przestrzeniom przeznaczonym do realizacji funkcji zdrowotnych, jak i szerszemu kontekstowi systemowy, w jakim te obiekty funkcjonują. Sektor ochrony zdrowia w Polsce od wielu lat boryka się z problemami strukturalnymi, obejmującymi m.in. niedofinansowanie, niewystarczającą modernizację infrastruktury, a także postępującą dezaktualizację funkcjonalną wielu placówek. Znaczna część obiektów wzniesionych w okresie powojennym, w tym także w stylistyce socmodernistycznej, nie spełnia współczesnych standardów w zakresie dostępności, technologii medycznej, energochłonności ani jakości zarządzania. W tym kontekście wskazanie scenariusza adaptacyjnego może być odczytywane

jako społeczna reakcja na ugruntowany kryzys instytucjonalny. Wydaje się zatem, iż brak właściwych, systemowych i kompleksowych perspektyw modernizacji placówek ochrony zdrowia prowadzi do ich de facto marginalizacji i traktowania jako potencjalnych obiektów do wtórnego przekształcenia.

Analiza wyników wartości dziedziczonej, wskazuje, iż scenariusz zachowawczy, zakładający konserwatorskie traktowanie zasobów socmodernistycznych uznano za najbardziej preferowany wśród obiektów pełniących zgoła różne funkcje w krajobrazie miasta. Najwyższe wskazania (największa wartość deklaracji WTP wartości dziedziczonej) zaobserwowano wśród budynków łączności, dworców i terminali. Wynik ten wskazuje na szczególną percepcję tych kategorii budynków jako zasobów o trwałym, zakorzenionym znaczeniu kulturowym i symbolicznym, wykraczającym poza ich bieżącą funkcjonalność. Infrastruktura transportowa oraz budynki związane z komunikacją, zdają się być nośnikami wartości niematerialnych, które nie ulegają dezaktualizacji mimo zmieniających się technologii i standardów użytkowych. Wysoka wartość dziedziczona przypisywana tego rodzaju obiektom może być również interpretowana jako wyraz szerszego społecznego przeświadczenia o potrzebie ochrony infrastruktury publicznej, która odgrywała i nadal odgrywa kluczową rolę w organizacji codziennego życia (brak zastępowalności funkcji obiektów tego typu). Scenariusz zachowawczy nie powinien być traktowany jako wyraz konserwatyzmu inwestycyjnego, lecz jako świadoma decyzja społeczna o zachowaniu tego typu dziedzictwa kulturowego pod szczególnym nadzorem konserwatorskim. Również silne deklaracje oponujące za scenariuszem zachowawczym odnotowano wśród obiektów przeznaczonych do sprawowania kultu religijnego. Z jednej strony wyniki te wpisują się w powszechny koncept przekonania o nienaruszalności obiektów sakralnych w polskim społeczeństwie wobec procesów transformacyjnych. Z drugiej zaś preferencja scenariusza zachowawczego sugeruje, że respondenci postrzegają socmodernistyczne placówki sakralne i kościoły nie tylko jako aktywne miejsca praktyk religijnych, lecz również jako istotne elementy dziedzictwa kulturowego, służące budowaniu tożsamości lokalnej, jak i zaspokajaniu potrzeb duchowych mieszkańców miast. Architektura sakralna (nawet socmodernistyczna) w oczach respondentów jest nośnikiem przede wszystkim wartości duchowych, które zasługują na zabezpieczenie zasobów sakralnych dziedzictwa socmodernistycznego w niezmienionej formie. Wskazania oponujące za przedsięwzięciem scenariusza zachowawczego odnotowano także wśród obiektów nieużytkowanych (pozostałe budynki niemieszkalne). Wskazania te, choć niewiele wyższe niż w przypadku deklaracji scenariusza modernizacyjnego i zachowawczego dotyczą

zasobów pozbawionych aktualnie funkcji użytkowej, co świadczy o istnieniu społecznej potrzeby utrwalenia ich obecności w krajobrazie przestrzennym, mimo braku aktualnego wykorzystywania. Ponadto wskazanie respondentów na scenariusz zachowawczy (wartość dziedziczona) wskazuje, iż zaprzestanie użytkowania funkcji pierwotnie pełnionej przez zasoby towarzyszyło uczucie straty. Budynki, które przestały pełnić przypisane im niegdyś funkcje, nie tracą automatycznie wartości o charakterze niematerialnym. Deklaracje respondentów wskazują więc, że socmodernistyczne obiekty nawet obecnie nieużytkowane zasługują na ochronę ze względu na swój charakter i znaczenie dla miasta. Ostatnią kategorią obiektów socmodernistycznych, w której odnotowano wskazania dotyczące zachowawczego scenariusza zarządzania są obiekty hoteli i zakwaterowania turystycznego. Pomimo symbolicznych (sięgających średnio kilkunastu groszy różnic w deklaracjach scenariuszy zarządzania obiektami) wskazano, iż obiekty świadczące usługi noclegowe są zasobami, które powinny być zachowane z uwzględnieniem funkcji i cech architektonicznych. Stosunkowo niewielka przewaga wartości dziedziczonej nad innymi typami wartości sugeruje brak jednoznacznego konsensusu społecznego co do roli i przyszłości tej kategorii obiektów. Na taki stan rzecz wpływać może zarówno różny stan zachowania poszczególnych obiektów (zobacz załącznik), stopień ich przekształceń i remontów przeprowadzonych na przestrzeni lat, jak i ich funkcja w krajobrazie miasta (standard współcześnie i ówczesnie). Te czynniki powodują, że podejście do ochrony i zarządzania hotelami socmodernistycznymi powinno być elastyczne i dostosowane do indywidualnych uwarunkowań każdego z nich, a zatem zarządzanie tego typu obiektami winno odbywać się w oparciu o indywidualne cechy każdego obiektu hotelowego.

W części syntetyzującej dokonano zestawienia uzyskanych wyników WTP ze stanem technicznym nieruchomości, co umożliwiło analizę zależności pomiędzy deklarowaną wartością gotowości do zapłaty a faktyczną kondycją techniczną badanych obiektów. Założono, że tego typu porównanie umożliwi identyfikację kierunku i siły wpływu stanu technicznego na uzyskiwane wartości, a zatem wskaże najbardziej pożądany kierunek przekształceń obiektów. W efekcie, analiza ta stanowi statystyczną podstawę do formułowania rekomendacji inwestycyjnych i priorytetów działań modernizacyjnych na obiektach. W celu zmierzenia zależności pomiędzy deklarowanymi wynikami badania WTP, a stanem technicznym nieruchomości zastosowano metodę korelacji rang Spearmana. Analizę przeprowadzono z wykorzystaniem narzędzia badawczego SPSS.

Analiza korelacji rang Spearmana wykazała, że we wszystkich trzech scenariuszach (modernizacyjnym, adaptacyjnym i zachowawczym) istnieje słaba, lecz istotna statystycznie

ujemna zależność pomiędzy stanem technicznym nieruchomości socmodernistycznych a deklarowaną wartością WTP:

- Powiązanie stanu technicznego nieruchomości do scenariusza modernizacyjnego nieruchomości socmodernistycznych (wartość istnienia): $\rho = -0.151$, $p = 0.001$
- Powiązanie stanu technicznego nieruchomości do scenariusz adaptacyjnego (wartość opcyjna): $\rho = -0.155$, $p = <0.001$
- Powiązanie stanu technicznego nieruchomości do scenariusza zachowawczy (wartość dziedziczona): $\rho = -0.156$, $p = <0.001$

Wyniki analizy wskazują, że im gorszy stan techniczny obiektu, tym wyższa deklarowana gotowość do ponoszenia kosztów jego odnowy, adaptacji lub zachowania. Zależność ta, choć słaba, jest spójna we wszystkich trzech scenariuszach i istotna statystycznie, co sugeruje systematyczne postrzeganie potrzeby interwencji w przypadku obiektów w złym stanie. Wyniki wskazują z niewielką siłą na świadomość potrzeby modernizacji obiektów o niższym stanie technicznym oraz na relatywnie mniejsze uzasadnienie ekonomiczne dalszych nakładów w przypadku obiektów dobrze utrzymanych. Z kolei korelacje między trzema stwierdzeniami dotyczącymi scenariuszy WTP były silne i pozytywne ($\rho = 0,827-0,839$, $p < 0,001$), co wskazuje na spójny wzór odpowiedzi oraz jednolite postawy respondentów wobec chęci wspierania finansowego ochrony dziedzictwa socmodernizmu.

Podsumowanie

Dziedzictwo kulturowe, nawet jeśli obciążone kłopotliwą przeszłością, utożsamiane jest zasobami wykorzystywanymi jako aktywa, będące generatorami procesów rozwojowych w skali lokalnej, jak i regionalnej. Pomimo coraz powszechniej podejmowanych opracowań z zakresu ekonomiki kultury, które za cel swoich badań obierają analizę mechanizmów wpływu dziedzictwa na sferę gospodarczą, wciąż brakuje pogłębionych studiów dotyczących sposobów wykorzystania zasobów o często kontestowanym, w tym socmodernistycznym charakterze. Stąd też, intencją autora stało się zbadanie, dorobku polskiej architektury socmodernistycznej pod kątem zarówno identyfikacji zasobów najbardziej cennych z punktu widzenia wartości kulturowej, jak i przede wszystkim określenie ich wartości ekonomicznej. Tego typu dualne ujęcie, w ocenie autora, pozwoliło na określenie znaczenia spuścizny socmodernizmu jako potencjalnego składnika kapitału terytorialnego, warunkującego wykorzystanie tych zasobów jako czynników wzmacniających rozwój lokalny. Zaprezentowane podejście pozwoliło na sformułowanie celu nadrzędnego pracy, którym była identyfikacja znaczenia i potencjału dziedzictwa kulturowego o ambiwalentnym, socmodernistycznym charakterze w procesach rozwoju miast w Polsce.

Problematyka podejmowana w niniejszej pracy obejmowała trzy, wzajemnie uzupełniające się wymiary badawcze. W wymiarze pierwszym, istotą było określenie aktualnej świadomości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu. W wymiarze drugim, intencją autora było określenie terytorialnego oddziaływania dziedzictwa. Wymiar trzeci odwoływał się bezpośrednio do zagadnień aksjologicznych. Holistyczne podejście badawcze spowodowało, iż autor podczas procesu badawczego wykorzystywał narzędzia, teorie i metody badawcze, zaczerpnięte z wielu dyscyplin naukowych typowych dla dziedziny nauk społecznych w tym gospodarki przestrzennej. Praca, zdaniem autora dotyczy przede wszystkim ekonomiki kultury, ma więc charakter interdyscyplinarny, wielowątkowy i kompleksowy. Dysertacja zawiera warstwę teoretyczną, metodyczną, badawczą i analityczną.

W przedkładanej pracy doktorskiej odwołano się do rozważań dotyczących problematyki postrzegania wartości dziedzictwa kulturowego (w tym specyfiki dziedzictwa trudnego), wskazano rolę kultury w procesach rozwojowych miast, a także przeanalizowano ewolucyjny charakter nadawania wartości spuściznie kulturowej. Ponadto, autor dokonuje oceny wykorzystywanych w Polsce prawnych form ochrony dziedzictwa kulturowego pod kątem ochrony zasobów socmodernistycznych. Praca zawiera przegląd głównych metod

wyceny dziedzictwa kulturowego wykorzystywanych w procesie wartościowania dziedzictwa kulturowego. Istotnym, w mniemaniu autora, elementem pracy jest część diagnostyczna, w której podjęto wyzwanie zinwentaryzowania i kompleksowego zidentyfikowania najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego i jego aktualnego wykorzystania w politykach rozwoju miast. Opracowanie posiada także obszerną (2-rozdziałową) część związaną z wartościowaniem dziedzictwa kulturowego socmodernizmu, zgodną z przyjętą metodyką badań. Intencją autora, było przedstawienie wyników badań w różnych perspektywach, tj. zarówno w odniesieniu do całości wyników, ale też z punktu widzenia poszczególnych grup respondentów, czy też samych funkcji obiektów. Zadbano też, by każdy komponent badania, podsumowany był podrozdziałem syntetyzującym uzyskane wyniki, co w zamyśle autora miało znacząco uporządkować strukturę i logikę badań.

Reasumując, kompleksowy charakter opracowania, podkreślił złożoność problematyki postrzegania socmodernistycznego dziedzictwa kulturowego i jego roli w procesach rozwojowych miast. Zebrany materiał badawczy pozwolił na wyprowadzenie konkluzji odnoszących do sformułowanych hipotez badawczych i powiązanych z nimi pytań badawczych. Najważniejsze wnioski z przeprowadzonych badań zaprezentowano poniżej.

Po pierwsze, obiekty socmodernistyczne poprzez swoją specyfikę zasobów relatywnie młodych, obciążonych określonym kontekstem historyczno-społecznym, nie są objęte wystarczającą ochroną gwarantującą ich bezpieczeństwo, oraz możliwość uruchomienia właściwego potencjału rozwojowego. Obecnie obowiązujący w Polsce wachlarz mechanizmów prawnej opieki nad zabytkami nie sprzyja skutecznemu zabezpieczeniu tej kategorii zasobów. Z jednej strony obiekty socmodernistyczne jedynie w marginalnym zakresie są identyfikowane jako zabytki, co znajduje odzwierciedlenie zarówno w niewielkiej liczbie wpisów do Rejestru Zabytków, jak i w ograniczonej reprezentacji w ewidencjach zabytków na poziomie gmin, czy też województw. Ponadto władze lokalne rzadko dostrzegają potrzebę ujmowania ich w wykazach dóbr kultury współczesnej, mimo że takie narzędzia formalnie istnieją. W rezultacie jedyną dość powszechnie stosowaną formą ochrony pozostają ustalenia obszarowe w ramach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które często ze względu na swoją ogólność oraz brak wskazań dotyczących zachowania kompozycji urbanistycznej czy detalu architektonicznego obiektów socmodernistycznych nie zapewniają tym obiektom skutecznej ochrony.

Po drugie, analiza obecnego wykorzystywania zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w ramach kreowania aktualnych polityk lokalnych o charakterze strategicznym

wskazuje, iż aktywa te pozostają w zdecydowanej mierze niewykorzystywane. Przegląd dokumentów takich jak strategie rozwoju miast, programy współpracy z organizacjami pozarządowymi, gminne i lokalne programy rewitalizacji oraz strategie rozwoju województw wskazuje na niewielki poziom identyfikacji tego typu zasobów przez władze publiczne. Natomiast w sytuacjach, w których są one w jakimkolwiek stopniu uwzględniane w dokumentach strategicznych, pojawiają się jedynie w sposób bardzo ogólny i najczęściej pozbawiony konkretnych odniesień operacyjnych. Sytuacja ta wskazuje, iż podmioty publiczne charakteryzuje niski poziom świadomości dotyczący wartości i potencjału tych zasobów.

Biorąc pod uwagę powyższe, **hipoteza badawcza H1** (*Jeżeli istnieje niski poziom świadomości dziedzictwa kulturowego socmodernizmu, to nie jest ono wykorzystywane strategicznie w procesach rozwoju miast.*) **została potwierdzona w toku prowadzonych analiz.** Wymiar badania powiązany ze sferą świadomości dziedzictwa wskazuje na zarówno niski poziom wiedzy dotyczący istnienia (wykorzystywania) dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w dokumentach o charakterze strategicznym, jak i generalizując, nieuznawanie zasobów socmodernistycznych za obiekty warte ochrony prawnej.

Po trzecie, dziedzictwo kulturowe socmodernizmu jawi się jako zasoby dość powszechnie reprezentowane w obrazie miast, jak i bez wątpienia dystynktywne. Obiekty te reprezentują niejednorodny stan zachowania technicznego (dominują obiekty nadal nieremontowane), w różnym stopniu wkomponowują się w tkankę urbanistyczną miasta (dominujący okazuje się rozluźniony szysk zabudowy), jak i pełnią odmienne funkcje użytkowe (najliczniej reprezentowane są obiekty biurowe). Co istotne, spuścizna ta okazuje się raczej trwale związana z funkcją, którą pełniły w momencie oddania do użytkowania, co świadczy o ich silnym zakorzenieniu w terytorium. Posiadanie obiektów kulturowych o unikatowym charakterze (a do takiego pretenduje w mniemaniu autora spuścizna socmodernistyczna), staje się przyczynkiem do rozpatrywania zasobów trudnego dziedzictwa kulturowego, jako aktywów o charakterze strategicznym. Badania z zastosowaniem modelu VRIO dowodzą, iż obiekty te w kontekście całego badania, określić można jako zasoby *potencjalnie wartościowe*. Respondenci zwracali uwagę na generowanie przez nie znacznych korzyści kulturowych i społecznych. Ponadto odnotowali *częściową rzadkość* tej spuścizny na tle pozostałych zasobów w mieście (wyróżniało się jedynie natomiast silne przekonanie o znacznej rzadkości architektonicznej). Badani ocenili ponadto, iż spuścizna socmodernistyczna charakteryzuje się *trudną imitowalnością*. Oznacza to, że obecność budynków socmodernistycznych w przestrzeni miejskiej jest trwale zakorzeniona w charakterze ośrodków i jego genius loci. Wyniki

ostatniego komponentu badania VRIO wskazują, iż zasoby socmodernistyczne określa się jako zasoby raczej *średnio zorganizowane*. Warto jednak podkreślić, iż znaczną część badanych stanowiły osoby niebędące w posiadaniu wiedzy dotyczącej zarządzania tego typu obiektami, co wpływało na pewną wstrzemięźliwość ocen (zdecydowana mniejszość respondentów stanowili właściciele i zarządcy nieruchomości socmodernistycznych). Konkludując, obecnie zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu nie generują trwałej i silnej przewagi konkurencyjnej dla miast, lecz ciągle pozostają obiektami o dużym potencjale strategicznym.

Po czwarte, zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu należy uznać za zasoby o miastotwórczym charakterze. Badania wskazują, że w większości obiekty te pełnią funkcje egzogeniczne, co oznacza, że realizują zadania ukierunkowane na zaspokajanie potrzeb ponadlokalnych. Fakt ten podkreśla ich istotne znaczenie dla strategicznego planowania rozwoju miast. Dominujący charakter obiektów o funkcjach miastotwórczych świadczy również o ich wpływie na otoczenie miejskie, tzn. dziedzictwo to przyciąga użytkowników spoza ośrodków (np. turystów, inwestorów), a tym samym sprzyja rozwojowi w skali lokalnej.

Po piąte, respondenci odczuwają potrzebę dokapitalizowania zasobów socmodernistycznych. Obiekty te, jak zauważono, z jednej strony w znacznej części, w dalszym ciągu są zachowane w stanie oryginalnym (dotychczasowe remonty i modernizacje miały więc za zadanie przede wszystkim ich doraźne utrzymanie w dość dobrej kondycji), z drugiej zaś zidentyfikowana sporą liczbę obiektów remontowanych niewłaściwie (tj. przeprowadzone remonty i modernizacje silnie ingerowały w tkankę architektoniczną budynków). Tego typu wskazania, bazujące na przeprowadzonych badaniach terenowych *in situ* wydają się szczególnie interesujące w zestawieniu z wynikami badania gotowości do zapłaty WTP. Okazuje się bowiem, iż zdaniem badanych, funkcja obiektu wpływa na zastosowanie i przyjęcie różnych wariantów zarządzania obiektami. Najczęściej (pod względem kategoryzacji funkcyjnej obiektów) wskazywano na *scenariusz modernizacyjny*, zakładający podtrzymanie obecnej funkcjonalności obiektów (wskazano budynki: *muzeów i bibliotek; kultury fizycznej; obiekty kulturalne; handlowo-usługowe; biurowe i szkół i instytucji badawczych*). Nieco rzadziej wskazywano na *scenariusz zachowawczy*, utożsamiany ze ścisłym, konserwatorskim zachowaniem obiektów w krajobrazie miast (wskazania na budynki: *łączności, dworców i terminali; kultu religijnego, hoteli i zakwaterowania turystycznego, jak i pozostałe budynki niemieszkalne*). W jednej kategorii funkcyjnej obiektów wskazano na *scenariusz adaptacyjny*, związany ze swobodnym charakterem działań modernizacyjnych i możliwością przekształceń funkcji użytkowej obiektów (wskazano *budynki szpitali i zakładów opieki medycznej*).

Uwzględniając przedstawione przesłanki, uzyskane wyniki **potwierdzają prawdziwość hipotezy badawczej H2** (*Jeżeli zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu posiadają cechy zasobów strategicznych to są czynnikami rozwoju lokalnego*). Zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu posiadają terytorialne oddziaływanie, co pozwala na rozpatrywanie ich jako czynników rozwoju lokalnego. Spuścizna socmodernizmu przede wszystkim ma charakter egzogeniczny, a zatem miastotwórczy. Ponadto, aktualnie generowana przez nie przewaga konkurencyjna, pomimo tego, że nie może być określona jako trwała, daje silne przesłanki do rozpatrywania tej kategorii dziedzictwa kulturowego, jako zasobów o strategicznym charakterze. W końcu, deklaracje badanych w przypadku badania WTP pozwalają stwierdzić, iż istnieje silna chęć wspierania finansowego obiektów socmodernistycznych w różnych wariantach zarządczych.

Po szóste, zidentyfikowano, iż obiekty socmodernistyczne przejawiają wartość ekonomiczną. W poczet tej wartości włączono cechy zarówno o użytkowym, jak i nieużytkowym charakterze. W odniesieniu do wartości użytkowej, utożsamianej w niniejszej pracy przede wszystkim z aspektem strategicznego wykorzystania (badanie VRIO) wykazano, że obiekty dziedzictwa kulturowego socmodernizmu posiadają cechy sprzyjające ich postrzeganiu jako zasobów o potencjale konkurencyjnym w lokalnych procesach rozwojowych, co zostało udokumentowane we wcześniejszych częściach podsumowania. Wartość nieużytkowa została natomiast powiązana z potencjałem o charakterze finansowym, wyrażanym poprzez deklarowaną gotowość do poniesienia dodatkowego podatku miejskiego na rzecz wsparcia obiektów socmodernistycznych (badanie WTP). W przypadku wyników badania dotyczącego aspektów nieużytkowych odnotowano uznanie dla dziedzictwa socmodernizmu, oraz jego znaczenia dla współczesnej tożsamości przestrzeni miejskiej, co znalazło swoje odzwierciedlenie w przypadku średnich deklarowanych kwot wspierających spuściznę socmodernistyczną. Jak zauważano, zakładając iż w mieście o wielkości 50 000 mieszkańców przeznaczono by 7,34 zł od każdego mieszkańca na wsparcie obiektów socmodernistycznych (czyli odnotowaną średnią wartość istnienia i scenariusz modernizacyjny), oznaczałoby to dodatkowe 367 000 zł rocznie przeznaczonych na funkcjonowanie obiektów socmodernistycznych przypadające na każdy z nich. Dodatkowo, przeprowadzana analiza statystyczna dowodzi, że istnieje zależność pomiędzy stanem technicznym nieruchomości socmodernistycznych a deklarowanymi wartościami badania WTP. Przyjąć zatem można, iż im gorszy stan techniczny obiektu, tym wyższa deklarowana gotowość do ponoszenia kosztów jego odnowy, adaptacji, bądź też konserwatorskiej ochrony.

Po siódme, zdiagnozowano, iż największą nieużytkową wartość ekonomiczną (WTP) zidentyfikowano wśród placówek będących najczęściej we władaniu jednostek publicznych. Obiekty z kategorii *muzeów i bibliotek; ogólnodostępnych obiektów kulturalnych*; jak i *budynków kultury fizycznej i łączności, dworców i terminali* uzyskały najwyższe deklarowane przez respondentów wartości wsparcia finansowego (i to we wszystkich trzech scenariuszach zarządczych). Przekonanie to, poza wynikami badania preferencji deklarowanych, uzyskało również potwierdzenie w ramach analizy VRIO. Kategorią obiektów, która wypadła najbardziej korzystnie (tj. analiza VRIO wykazała najwyższe poziomy wartości użytkowej) zostały obiekty z kategorii *łączności, dworców i terminali*. Również wysoko oceniono zasoby z kategorii *ogólnodostępnych obiektów kulturalnych*. Natomiast pewną rozbieżnością pomiędzy wynikami badania WTP, a wynikami analizy VRIO jest kategoria budynków *hotelu i zakwaterowania turystycznego*. Uznano bowiem, iż pomimo jednych z niższych poziomów wycen badania WTP, obiekty z tej kategorii przejawiają relatywnie dużą wartość strategiczną (tj. oceniono, iż obiekty te charakteryzuje duża *wartościowość i trudność do imitacji*, natomiast przeciętna *rzadkość i zorganizowanie*). Zjawisko to najprawdopodobniej wynika z faktu, iż model VRIO ujmuje systemowe oddziaływanie dziedzictwa kulturowego, natomiast badanie WTP bazuje na szacunkowych deklaracjach. W efekcie, wnioskować należy, iż obiekty te, choć słabiej cenione w wymiarze deklaratywnym, wykazują relatywnie wysoką wartość strategiczną.

Po ósme, przyjąć należy, iż obiekty socmodernistyczne cechuje duża użyteczność i adaptowalność tych obiektów do nowych funkcji. Okazuje się, iż pomimo dużego przywiązania respondentów do pierwotnie pełnionej przez obiekty socmodernistycznej funkcji, badanie VRIO dało odpowiedzi na pytania odnośnie trudności w relokacji funkcji pełnionych w obiektach socmodernistycznych. Większość respondentów wskazała z jednej strony, iż w ich ocenie, funkcje realizowane w obiektach są powiązane z formą architektoniczną i charakterem budynku, z drugiej zaś, zauważyli, iż przeniesienie obecnie pełnionej w obiektach funkcji użytkowej do nowych miejsc uznane zostało za nieskomplikowane. Dodatkowym argumentem przemawiającym za uznaniem zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu jako obiektów o dużej użyteczności, jest fakt, iż zdaniem respondentów socmodernistyczny styl architektoniczny nie wpływa na stopień skomplikowania zarządzania obiektami. W konsekwencji można stwierdzić, że socmodernistyczne zasoby kulturowe łączą w sobie unikatowość oraz elastyczność funkcjonalną, co czyni je wartościowymi aktywami zarówno w wymiarze kulturowym, jak i użytkowym.

Biorąc pod uwagę powyższe wnioski uzyskane **wyniki potwierdzają prawdziwość hipotezy badawczej H3** (*Jeżeli kompleksowa ocena wartości dziedzictwa socmodernizmu jest wysoka, to dziedzictwo determinuje atrakcyjność i konkurencyjność miasta*). Zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu posiadają wartość zarówno ekonomiczną, jak i kulturową. Ocena wartości dziedzictwa kulturowego, wskazuje, że zasoby specyficzne (obciążone wizerunkowo) mogą uchodzić za czynnik rozwojowy miast, wzmacniający ich pozycję konkurencyjną, oraz przyczyniając się do zwiększania atrakcyjności miast.

Bibliografia

1. Aaltonen S., Heinze A., Ielpa G., De Tommaso D., 2015, Enterprise Cultural Heritage: The Source for Sustainable Competitive Advantage and Survival for Food Sector SMEs. The International Journal of Entrepreneurship and Innovation, 16(2), 73-83.
<https://doi.org/10.5367/ijei.2015.0178>
2. Adamiczka H., 2022, Wykorzystanie rzeki w kształtowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego miasta [Praca doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu (UEW), Repozytorium Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
<https://wir.ue.wroc.pl/info/phd/UEWR773183dafc85461f830ffe04b22cfeb5/>]
3. Adamus J., Przygodzki Z., 2022, Ekonomiczna wartość przestrzeni publicznych. Kapitał, wycena, zarządzanie., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź ISBN: 978-83-8220-773-6
4. Adger, W. N., Brown, K., Cervigni, R., & Moran, D. (1995). Total economic value of forests in Mexico. *Ambio*, 286-296.
5. Agostini P., 1998, Valuing the Invaluable: The Case of the Fes-Medina. Culture in Sustainable Development, Washington DC: World Bank.
6. Ahmed N., 2024, Tourism Impact on the Cultural Heritage of Countries in the Middle East. *Journal of Applied Geographical Studies*. 3. 41-53. 10.47941/jags.1623.
7. Akbarishahabi L., 2022, The semantic value of historical monuments as cultural heritage in urban texture: cases of Ankara Castle and Anıtkabir. *Journal of Architectural Conservation*, 28(3), 197-216.
8. Alberini A., Longo A., 2006, Combining the travel cost and contingent behavior methods to value cultural heritage sites: Evidence from Armenia. *Journal of cultural Economics*, 30, 287-304.
9. Alexandros A., Jaffry S., 2005, Stated preferences for two Cretan heritage attractions. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 985-1005.
10. Álvarez-García J., Maldonado-Erazo C.P., Del Río-Rama, M.D.L.C., Castellano-Álvarez, F.J., 2019, Cultural Heritage and Tourism Basis for Regional Development: Mapping of Scientific Coverage. *Sustainability*, 11 (21), 6034. <https://doi.org/10.3390/su11216034>
11. Amali L., Katili M., Ismail W., 2022, Preservation of intangible and tangible cultural heritage using digital technology. *Indonesian Journal of Electrical Engineering and Computer Science*. 28. 980. 10.11591/ijeecs.v28.i2.pp980-986.
12. Amboro K., Setiawati E., Setiawan A., 2021, Identifications of Character Values from the History of Dokterswoning Cultural Heritage Buildings and Potentials for Learning History Resources in Schools. *International Journal of Research and Review*. 8. 273-285.
10.52403/ijrr.20210535.
13. Anioł W., 2017. Między starym i nowym. O sposobach modernizowania przestrzeni publicznej. *Studia z Polityki Publicznej*, 4(2(14)), s. 21.

14. Anjum T., 2024, Religious Inclusiveness and the Medieval Sindhi Sufi Poetry: Intangible Cultural Heritage of Sindh. *Progressive Research Journal of Arts & Humanities (PRJAH)*. 6. 77-87. 10.51872/prjah.vol6.Iss1.307.
15. Appendino F., 2018, Heritage-related Indicators for Urban Sustainable Development: A Systematic Review. *Urban Transportation and Construction*, 4(1), <https://doi.org/10.18686/utc.v4i1.32>.
16. Ashworth G.J., 2002, Holocaust tourism: the experience of Kraków-Kazimierz. *International Research in Geographical and Environmental Education* 11(4)
17. Astawa, I., Suamba P., 2021, Interconnection and Interrelation Model as a Sustainable Tourism Village Development Strategy., *International Conference on Applied Science and Technology on Social Science (ICAST-SS 2020)*. Atlantis Press
18. Audyt turystyczny województwa podkarpackiego, 2019, Nysa – Kraków – Rzeszów, 2BA doradztwo strategiczne
19. Augustyn A., Anders-Morawska J., Herezniak M., 2018, Inteligentne zarządzanie dziedzictwem kulturowym w procesie budowania marek miast. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing*, (20[69]).
20. Augustyniak-Żmuda G., 2015, Badania terenowe w regionie lubuskim. Mowa przesiedleńców z dawnych wschodnich województw II Rzeczypospolitej. *Studia Wschodniosłowiańskie*, 15, 147–166.
21. B. Ciarkowski, 2021, Dziedzictwo socjalistycznej codzienności. Modernizowanie socmodernizmu w Łodzi, *Architekturaibiznes.pl*, źródło: (<https://www.architekturaibiznes.pl/modernizowanie-socmodernizmu-w-lodzi,8065.html>), dostęp 30.03.2024
22. Badawy H., Abou N., Gheit, E., 2023, Cultural Heritage Thematic-based Interpretation as an approach for Enhancing Heritage Tourism in Egypt. *مجلة كلية السياحة والفنادق. جامعة المنصورة*. 14. 350-401. 10.21608/MKAF.2023.330147.
23. Bădescu G., 2024, Difficult Heritage in Southeastern Europe: Local and Transnational Entanglements in Memorializing Political Prisons after Socialism. *Journal of Contemporary History*, 59(1)
24. Báez A., Herrero L.C., 2012, Using contingent valuation and cost-benefit analysis to design a policy for restoring cultural heritage, *Journal of Cultural Heritage*, t. 13, s. 235–245.
25. Banaszkiewicz M., 2015, Trudne dziedzictwo a turystyka. O dysonansie dziedzictwa kulturowego, „*Turystyka Kulturowa*”, nr 11
26. Banaszkiewicz M., 2020, Kłopotliwe dziedzictwo Czarnobylskiej Strefy Wykluczenia w interpretacji przewodników (Dissonant heritage of the Chernobyl Exclusion Zone in the interpretation of tour guides), *Turystyka Kulturowa* nr 3 (114)
27. Banaszkiewicz M., 2022, The Transgressive Approach to the Dark Tourism Experience: Stalkerism in the Chernobyl Exclusion Zone. *Polish Sociological Review*, 219(3)

28. Banaszkiewicz M., Semik Z., 2019, The 'dissonant' heritage of Nowa Huta's shelters: Between education and entertainment, „Tourism”, vol. 29, no. 1
29. Bański J., 2016, Identyfikacja i wykorzystanie zasobów lokalnych w budowaniu przewagi konkurencyjnej – przykład regionu lubelskiego, *Studia Obszarów Wiejskich* (44), 7-19
30. Baranowski W., 1999, Ekonomiczne aspekty utrzymania i modernizacji budynków wielkopłytowych. Referat na konferencji Instytutu Techniki Budowlanej „Możliwości techniczne modernizacji budynków wielkopłytowych na tle ich aktualnego stanu” w Mrągowie.
31. Barnaś J., 2020, Tradycja i nowoczesność w architekturze. Teki Komisji Urbanistyki i Architektury Oddział PAN w Krakowie, 48, 35–47.
32. Barnes S., 2022, Heritage Protection and Tourism Income: The Tourism Heritage Kuznets Curve. *Tourism Review*. 10.1108/TR-03-2022-0125.
33. Barney J. B., 1991, Firm Resources and Sustained Competitive Advantage, „*Journal of Management*”, vol. 12, no. 1, s. 99–120
34. Barney J.B., Hesterly W.S., 2012, *Strategic Management and Competitive Advantage: Concepts and Cases*. 5th ed. Upper Saddle River, NJ: Pearson
35. Bati A., 2024, Traditional Food as Cultural Heritage in Hungary. *Acta Ethnographica Hungarica*. 68. 10.1556/022.2024.00005.
36. Battilani P., Bernini C., Mariotti A., 2018, How to cope with dissonant heritage: a way towards sustainable tourism development, „*Journal of Sustainable Tourism*”, vol. 26, no. 8
37. Bernat S., 2013, Dźwięk a sacrum w krajobrazie. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 21, 11–22.
38. Bertacchini E., Frontuto V., 2024, Economic valuation of industrial heritage: A choice experiment on Shanghai Baosteel industrial site. *Journal of Cultural Heritage*, 66, 215-228.
39. Białkiewicz A., Stelmach B., Żychowska M.J., 2020, Dobra kultury współczesnej. Zarys problemu ochrony. *Wiadomości Konserwatorskie*, Nr 63, 152-162.
40. Biernat A., 2012, Mozaiki PRL. Trzeba je ratować, *Dziennikzachodni.pl*, źródło: (<https://dziennikzachodni.pl/mozaiki-prl-trzeba-je-ratowac/ar/508181>), dostęp 30.03.2024
41. Bilash O., Karabin T., Savchyn M., 2021, Preservation and Protection of the Cultural Heritage of Religious Purposes in Ukraine. *Kościół i Prawo*, 10(2), 9–30.
42. Bireta Ł., Kędziorek A., Lisowski C., Velez Marcel A., Brzostek B., 2016, Emilia. Meble, muzeum, modernizm, *Karakter*
43. Blackburn K., 2000, Commemorating and Commodifying the Prisoner of War Experience in South-East Asia: The Creation of Changi Prison Museum., *Journal of the Australian War Memorial* 33
44. Blake P., 1991, Mies Van Der Rohe – architektura i struktura, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa

45. Blankenship A.M., 2018, Jewish Tourism in Berlin and Germany's Public Repentance for the Holocaust, *Academica Turistica - Tourism and Innovation Journal*, University of Primorska Press, vol. 11(2)
46. Bobek W., 2022, Krzysztof Penderecki Arboretum in Lusławice – a synergy of cultural heritage and exceptional values of natural diversity. *Przestrzeń I Forma*, 52, 185–208.
47. Bogdani M., 2015, Wartość zabytku – spojrzenie z perspektywy rynku nieruchomości [w:] *Systemy wartościowania dziedzictwa. Stan badań i problemy*, red. Bogusław Szmygin, Lublin–Warszawa
48. Borucki T., 2015, Zielone konie/ Green horses, *Salix alba*
49. Boryczka E., 2016, Baza ekonomiczna w procesie rewitalizacji miast przemysłowych. *Gospodarka w Praktyce i Teorii*. 45. 10.18778/1429-3730.45.01.
50. Boschma R.A., 2004, Competitiveness of regions from an Evolutionary perspective, *Regional Studies*, vol. 38.9
51. Bosek A., Mazurkiewicz L., 2015, O pewnej metodzie pomiaru nierynkowej wartości obiektu dziedzictwa kulturowego, „*Ekonomia i Środowisko*”, nr 1(52), s. 148–159.
52. Botti F., Bianchi C., 2023, Cultural Heritage and Religious Phenomenon between Urbicide and Cancel Culture: The Other Side of the Russian–Ukrainian Conflict. *Religions*. 14. 535. 10.3390/rel14040535.
53. Brako M., 2024, Preserving culinary heritage: Challenges faced by Takoradi technical university food service lab students. *World Journal of Advanced Research and Reviews*. 21. 1536-1545. 10.30574/wjarr.2024.21.3.0882.
54. Brańka P., Kudłacz T., 2017, Uwarunkowania instytucjonalne wzmacniania i wykorzystania kapitału terytorialnego w rozwoju obszarów wiejskich. *Studia komitetu przestrzennego zagospodarowania kraju PAN*, (177)
55. Bravi M., Gasca E., 2014, Preferences evaluation with a choice experiment on cultural heritage tourism. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 23(4), 406-423.
56. Brencz A., 1997, Oswajanie niemieckiego dziedzictwa kulturowego. Z badań etnograficznych na Środkowym Nadodrzu [w:] Mazur Z. (red.), *Wokół niemieckiego dziedzictwa kulturowego na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, Instytut Zachodni, Poznań
57. Brumann C., 2023, Kyoto Revisited: Heritage Tourism in Contemporary Japan. *Social Science Japan Journal*. 10.1093/ssjj/jyad026.
58. Bugrova E., Kirillova N., 2024, Memorial museums as an object for studying cultural and historical heritage in the system of modern education. *Perspectives of science and education*. 40-53. 10.32744/pse.2024.4.3.
59. Burckhart T., 2025, (In)tangible Cultural Heritage and Religious Minorities: Legal Strategies for the Preservation of Religious Sites. *Religions*. 16. 538. 10.3390/rel16050538.
60. Campagni R., 2009, Territorial capital and regional development, W: R. Capello, P. Nijkamp (red.), *Handbook of Regional Growth and Development Theories* (s. 118-133). Edward Elgar.

61. Campos M., 2021, Museums, Tourism and Interpretation of the Heritage. *Revista Rosa dos Ventos - Turismo e Hospitalidade*. 13. 894.
62. Caneva G., De Nuntiis P., Fornaciari M., Ruga L., Valenti P., Pasquariello G., 2020, Aerobiology applied to the preventive conservation of cultural heritage. *Aerobiologia*. 36. 10.1007/s10453-019-09589-9.
63. Capello R., 2009, Space, growth and development. W: R. Capello, P. Nijkamp (red.), *Handbook of Regional Growth and Development Theories* (s. 33-53). Edward Elgar.
64. Catalani A., Ackroyd T., 2013, Inheriting slavery: Making sense of a difficult heritage. *Journal of Heritage Tourism*. 8. 10.1080/1743873X.2013.766199.
65. Cerquetti M., 2018, Value creation in industrial heritage management. Evidence from the City of Paper (Fabriano, Italy), *Budownictwo i Architektura*, 16(4), pp. 035–047. doi: 10.24358/Bud-Arch_17_164_03.
66. Cerquetti M., Montella M., 2012, Paesaggio e patrimonio culturale come fattori di vantaggio competitivo per le imprese di prodotti tipici della regione Marche (Landscape and Cultural Heritage as Factors of Competitive Advantage for Agrifood Firms in Marche Region). In XXIV Convegno annuale di Sinergie Il territorio come giacimento di vitalità per l'impresa (Università del Salento, Lecce, 18-19 ottobre 2012), *Referred Electronic Conference Proceeding* (pp. 549-562).
67. Chadha A., 2006, Ambivalent Heritage. Between Affect and Ideology in a Colonial Cemetery, *Journal of Material Culture*, vol. 11, no. 3, <https://doi.org/10.1177/1359183506068809>.
68. Chea C. C., 2019, Single-Bounded Contingent Valuation Method (CVM): Heritage in Melaka City and George Town, Malaysia. *Review of Integrative Business and Economics Research*, 8, 71-81.
69. Chen S., 2024, The Inheritance and Protection of Intangible Cultural Heritage Under the Background of Cultural and Tourism Integration: -- Take Shanghai "Shanghai Intangible Cultural Heritage" as an Example. *Academic Journal of Management and Social Sciences*. 9. 1-6. 10.54097/xmx5dy09.
70. Chmielewska M., 2013, Wielokulturowe dziedzictwo materialne Katowic. *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej*, 2, 47–62.
71. Choi A.S., Ritchie B.W., Papandrea F., Bennett J., 2010, Economic valuation of cultural heritage sites: A choice modeling approach, *Tourism Management*, t. 31, nr 2, s. 213–220.
72. Chojnicki Z., 2001, Dualizm metodologiczny w geografii społeczno-ekonomicznej, (w:) H. Rogacki (red.), *Koncepcje teoretyczne i metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, s. 17-25.
73. Chomętowska B., 2018, *Betonia. Dom dla każdego*, Wydawnictwo Czarne
74. Chylińska D., 2007. Trudne dziedzictwo - cmentarze poniemieckie w krajobrazie kulturowym Dolnego Śląska. *Architektura Krajobrazu*, nr 1

75. Ciarkowski B., 2017, Architektura wypoczynkowa w służbie polityki – kłopotliwe dziedzictwo ośrodków wypoczynkowych z czasów Polski Ludowej. *Wiadomości Konserwatorskie* 2017, Nr 49
76. Ciarkowski B., 2017, Unwanted heritage and its cultural potential. Values of modernist architecture from the times of the Polish People's Republic. *MAZOWSZE Studia Regionalne*, (22)
77. Ciarkowski B., 2018, *Miastoprojektanci. Łódzcy architekci w czasach PRL-u*, Książy Młyn
78. Ciarkowski B., 2023, *Architektura na miarę możliwości. Danuta i Daniel Olędzcy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
79. Cieślík A., 2018, Podstawowe problemy archiwistyki kościelnej i propozycje ich rozwiązania. *Archiva Ecclesiastica*, 11, 13–25.
80. Colletis G., Pecqueur B., 2005, Révélation de ressources spécifiques et coordination située, „*Economie et Institutions*”, n° 6/7, s. 51-74
81. Conrads U., 1971, *Programs and manifestoes on 20th-century architectures*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts
82. Costa D., Godoy R., 2021, *Archeology and Brazilian Studies: Past and Present*. *Brasiliana: Journal*
83. Crisan A., Pepe M., Costantino D., Herban S., 2024, From 3D Point Cloud to an Intelligent Model Set for Cultural Heritage Conservation. *Heritage*. 7. 1419-1437. 10.3390/heritage7030068.
84. Cudny W., Paprzycka J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2023, The contribution of amber to heritage tourism development. *Geographia Polonica*. 96. 339-360. 10.7163/GPol.0259.
85. Cuenca-Lopez J., Cáceres M.J., Estepa-Giménez J., 2021, Teacher training in heritage education: good practices for citizenship education. *Humanities and Social Sciences Communications*. 8. 10.1057/s41599-021-00745-6.
86. Cygan S., 2024, Źródła do badań słownictwa gwar kieleckich. *Gwary Dziś*, 17, 33–49.
87. Cymer A., 2018, *Architektura w Polsce 1945–1989*, Centrum Architektury, Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki
88. Czapelski M., 2016, *Architektura polskiego socrealizmu w Zachęcie, Zachęta*.
89. Czumalo V., 2021, From tower blocks to tower blocks, *Autoportret 72 HOUSING PROBLEM AFTER 1989*, s.23
90. Czyżewski B., Matuszczak, Brelik A., 2018, Endogeniczna wartość dóbr publicznych na obszarach wiejskich: przypadek Pomorza Zachodniego. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 20(5).
91. D'Auria A., 2014, Resource-based development: A proposal for tourism in Val d'Agri. *Acta Oeconomica Universitatis Selye*, 3(1), 9-22.

92. Daneshdoust D., 2015, Value assessment of built heritage: a case study of Ferdowsi mausoleum. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 5(3), 263-273.
93. Dankowska M., 2016, *Krajobraz i obraz miasta – studium przypadku*, Łódź. Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, 261, 73–100.
94. Dankowska M., Liszewska M., 2024, Rzeźba plenerowa lat 60. i 70. XX wieku w zurbanizowanym krajobrazie polskim. Przyczynek do dyskusji o stanie zachowania oraz do rozważań o ochronie konserwatorskiej. *Ochrona Zabytków*, 2, 181–209.
95. Dann G. M.S., Seaton A. V., 2001, *Slavery, contested heritage and thanatourism*, Hawthorn Hospitality Press, New York.
96. Das A., 2015, Sustainable Local Heritage Development in the Heritage Cities. *Indian Horizons*. 62. 19-32.
97. Dawson A., O’Leary S., O’Connor N., 2022, Holocaust tourism: education or exploitation?, *Tourism and Heritage Journal*, 4, doi: 10.1344/THJ.2022.4.3.
98. Decker M., 2018, The current state of Byzantine archeology. *History Compass*. 16. e12459. 10.1111/hic3.12459.
99. Dell’Anna F., 2022, What advantages do adaptive industrial heritage reuse processes provide? An econometric model for estimating the impact on the surrounding residential housing market. *Heritage*, 5(3), 1572-1592.
100. Della Corte V., Piras A., Primon O., 2015, The world heritage program and its marketing implications. *Studi e Ricerche socio-territoriali*, Napoli, 00 (2010), 261-286.
101. Deodhar V.M., 2004, Does the Housing Market Value Heritage? Some Empirical Evidence, „Macquarie Economics Research Papers”, s. 1–31.
102. Dewar M., Fredericksen C., 2003, Prison heritage, public history and archaeology at Fannie Bay Gaol, Northern Territory’. *International Journal of Heritage Studies* 9(1)
103. *Diagnoza stanu turystyki w województwie świętokrzyskim*, 2020, Warszawa, Stowarzyszenie Regional Studies Association – Sekcja Polska
104. Djabarouti J., Ren Y., 2024, Cultural convergence in heritage landscape conservation: A comparative study of Chinese and English traditions. *Arts & Communication*. 2. 1923. 10.36922/ac.1923.
105. Dobosz P., 1997, *Administracyjnoprawne instrumenty kształtowania ochrony zabytków*, Kraków
106. Dolman N., 2022, Blue-Green Infrastructure: An Opportunity for New Natural Heritage in Zwolle. *Blue Papers*. 1. 166–177. 10.58981/bluepapers.2022.2.16.
107. Dragan A., Remus C., Ioan S.J., Oana O., 2024, Rural Landscapes as Cultural Heritage and Identity along a Romanian River. *Heritage*. 7. 4354-4373. 10.3390/heritage7080205.
108. Dragović J., 2024, Całe osiedle w jednym bloku. Superjednostka, katowicka maszyna do mieszkania, *Architektura.muratorplus.pl*, źródło:

(<https://architektura.muratorplus.pl/krytyka/katowicka-superjednostka-jeden-z-najwiekszych-blokow-prl-oto-historia-bloku-osiedla-bez-kaloryferow-11-03-aa-6zQq-Uvih-K7vr.html>),
dostęp 30.03.2024

109. Drozd W., 2017. Metody oceny stanu technicznego budynków w aspekcie ich praktycznego zastosowania. *Przegląd Budowlany*, R. 88, nr 4, s. 43–47.
110. Drozda Ł., 2017, Urbanistyka socmodernistyczna na przykładzie polskich blokowisk z lat 70. I 80. XX wieku. *Studia Miejskie*, 26, s.121.
111. Drozda Ł., 2020, Urbanistyka socmodernistyczna na przykładzie polskich blokowisk z lat 70. I 80. XX wieku. *Studia Miejskie*, 26, 113–124.
<https://doi.org/10.25167/sm2017.026.08>
112. Duda A., 2019, Mroczna turystyka w obliczu wyzwań ponowoczesności na przykładzie Czarnobylskiej Strefy Wykluczenia, *Turystyka Kulturowa* 5, 27-44.
113. Durán R., Farizo B. A., Vázquez M. X., 2015, Conservation of maritime cultural heritage: A discrete choice experiment in a European Atlantic Region. *Marine Policy*, 51, 356-365.
114. Dushin A.V., Yurak V., 2019, Total Economic Value Concept: Essence, Evolution and Author's Approach. 10.2991/iscfec-18.2019.21.
115. Dutta M., Banerjee S., Husain Z., 2005, Economics of conservation of built heritage A CV study of some heritage sites of Calcutta. *Indian Economic Review*, 221-243.
116. Dweik B., 2020, Heritage Language and Cultural Preservation among the Nomadic Turkmen of Jordan: A Sociolinguistic Study. *International Journal of Arabic-English Studies*. 20. 10.33806/ijaes2000.20.1.12.
117. Dziemianowicz W., Szlachta J., Peszat K., 2014, Potencjały rozwoju i specjalizacje polskich województw. *GEOPROFIT*, Warszawa.
118. Encyklopedia PWN: online <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/aksjologia;3866999.html>,
(dostęp 02.06.2024)
119. Encyklopedia PWN: online:
<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/dziedzictwo;4008096.html>, (dostęp 09.03.2024)
120. Erlangga H., Rustiad, S., 2023, VRIO Analysis in the Commercialization of the Traditional Music Industry. *International Journal of Current Science Research and Review*, Volume 06 Issue 02 February 2023
121. Escobedo L., 2013, Colonial heritage in multi-ethnic societies: undercover racism in twenty-first-century Peru. *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej*, (2)
122. Farias D., Casarões G., 2025, Heritage as power: History and tradition in constructing Brazil's far-right populism. *Review of International Studies*. 1-17.
10.1017/S0260210525000233.
123. Feltynowski M., 2015, Systemy informacji przestrzennej – narzędzie partycypacyjnej polityki rozwoju lokalnego, [w:] Nowakowska A., (red.), *Nowoczesne metody i narzędzia*

zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 87-114, doi: 10.18778/7969-530-0.04

124. Fernández-Álvarez Ó., González González M., Sara O., 2022, Religious Heritage: Reconciliation between Spirituality and Cultural Concerns. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. 14. 10.21659/rupkatha.v14n4.29.

125. Ferretti V., Bottero M., Mondini G., 2014, Decision making and cultural heritage: An application of the Multi-Attribute Value Theory for the reuse of historical buildings, *Journal of Cultural Heritage*, t. 15, s. 644–655.

126. Folgado-Fernández, J., Huete-Alcocer, N., Hernandez R., Ricardo D. Vileikis, O., 2024, Information sources and tourism heritage: a sustainable economy perspective. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. 10.1108/JCHMSD-05-2023-0062.

127. Frączkiewicz-Wronka A., Szymaniec K., 2013, Zastosowanie koncepcji RBV do pragmatyki funkcjonowania szpitali publicznych. *Organization and Management*, 158.

128. Freeman R.E., 2011, *Strategic management. A Stakeholder Approach*, Cambridge

129. Frydrychowska P., Telążka K., 2022, Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju regionalnego na przykładzie województwa podlaskiego, *KWARTAŁ* 25, s. 40-44

130. Gawel Ł., 2012, Zarządzanie strategiczne szlakiem dziedzictwa kulturowego w świetle koncepcji stakeholders, „*Turystyka Kulturowa*” nr 10, 31–40

131. Gawel Ł., 2016 b, Zarządzanie dziedzictwem kulturowym – wybrane zagadnienia, w: *Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym* (red. Gawel, Pokojska Pudełko), Wydawnictwo Attyka, Kraków

132. Gawel Ł., 2016, Zarządzanie dziedzictwem kulturowym i jego interesariusze, w: *Jagielska-Burduk Alicja, Szafrński Wojciech, Gawel Łukasz (red.), Mechanizmy prawne zarządzania dziedzictwem kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk

133. Gęsina M., 2015, Istota i czynniki rozwoju lokalnego, "Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie", 106

134. Giergiel S., Taczyńska K., 2023, Heritage Without Heirs: The German Legacy in Serbia. The Case of the Museum of Danube Swabians. *Acta Poloniae Historica*

135. Gitto S., Geri F., 2020, The versatility of augmented reality for the enhancement of cultural heritage. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. 949. 012077. 10.1088/1757-899X/949/1/012077.

136. Gondim Mariutti F., Strehlau V. I., Loomis J. J., Herrero E., 2024, When place brand and place logo matches: VRIO applied to place branding. *Place Branding and Public Diplomacy*, 20(3), 335-349.

137. Gov.pl, <https://www.gov.pl/web/kultura/park-kulturowy>, dostęp 04.04.2024

138. Góral A., 2014, Dziedzictwo kulturowe jako zasób wspólny. Rola współpracy między interesariuszami w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym. *Zarządzanie w Kulturze*, 15(3), s. 277-286

139. Góral A., 2017, Ekologia dziedzictwa. Przyczynek do tematu, Zarządzanie Publiczne, 2017, Numer 2 (38), s. 119-130. 10.4467/20843968ZP.16.011.7226.
140. Góral A., Kłaś J., Kopeć K., 2023, Dziedzictwo a rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce. Propozycje wskaźników statystycznych. Zarządzanie w Kulturze. 24. 139-157. 10.4467/20843976ZK.23.013.18658.
141. Górny K., 2017, Ślady kolonializmu we współczesnej przestrzeni miejskiej Bandżulu (Gambia). Prace i Studia Geograficzne, 62(3)
142. Gražulevičiūtė-Vileniškė I., Janilionis V., Guščinskienė J., Azukaitė L., 2011, Contingent valuation of built heritage properties in a transition country: a case of Lithuania. International Journal of Strategic Property Management, 15(4), 393-415.
143. Grebowiec M., Czopek M. A., 2011, Rola produktów regionalnych i tradycyjnych w budowaniu konkurencyjnej oferty rynkowej. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, 13(3).
144. Guss A., 2020, Środki ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury w Chińskiej Republice Ludowej. Gdańskie Studia Azji Wschodniej, 17, 200–218.
145. Gutowska K., Kobylński Z., 2011, Zarządzanie dziedzictwem kulturowym : nowa dziedzina nauczania akademickiego i badań naukowych. Mazowsze Studia Regionalne, 6, 51–72.
146. Gwerevende S., Mthombeni Z., 2023, Safeguarding intangible cultural heritage: exploring the synergies in the transmission of Indigenous languages, dance and music practices in Southern Africa. International Journal of Heritage Studies. 10.1080/13527258.2023.2193902.
147. Gwosdz K., 2012, Baza ekonomiczna i specjalizacja funkcjonalna miast konurbacji katowickiej po dwu dekadach transformacji. Acta Geographica Silesiana, 11. <http://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/29466>.
148. Habdas M., 2012, Publiczna własność nieruchomości, LexisNexis Polska Warszawa
149. Han S. H., Byun W. H., Lee, T. J., Lee C. K., 2013, Research note: Travel time as a proxy for travel cost in a heritage tourist destination. Tourism Economics, 19(6), 1467-1474.
150. Hansen T. B., 1997, The willingness-to-pay for the Royal Theatre in Copenhagen as a public good. Journal of cultural economics, 21, 1-28.
151. Hartmann R., 2013, Dark tourism, thanatourism, and dissonance in heritage tourism management: New directions in contemporary tourism research. Journal of Heritage Tourism. 9. 166-182. 10.1080/1743873X.2013.807266.
152. Helmy M., 2018, The Role of Architectural Education in Promoting Urban Heritage: Opportunities and Challenges. The Academic Research Community publication. 2. 196. 10.21625/archive.v2i3.359.
153. Hełpa-Liszkowska K., 2013, Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju lokalnego. Studia Oeconomica Posnaniensia, 1(nr 6), s. 5–18.

154. Hendrykowski M., 2015, Socrealizm po polsku. Studia i szkice, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań
155. Hirsch R., 2019, Modernistyczny układ urbanistyczny śródmieścia Gdyni jako Pomnik Historii. *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego*, 7, 51–60.
156. Howell D., 2013, The intangible Cultural Heritage of Wales: a Need for Safeguarding?. *International Journal of Intangible Heritage*. 8. 103-116.
157. Hribar Š., Bole D., Pipan P., 2015, Sustainable Heritage Management: Social, Economic and Other Potentials of Culture in Local Development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 188. 10.1016/j.sbspro.2015.03.344.
158. Hughes H., Fedele G., Gaiaschi Z., Pesaro A., 2020, Public History and Contested Heritage: Archival Memories of the Bombing of Italy. *Public History Review*. 27. 1-24. 10.5130/phrj.v27i0.7088.
159. Huy H. P., Khin A. A., 2016, Ecotourism Development of Phu Quoc Island Under Resource-Based View Approach. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(6), 10-13.
160. Idris M., Mustaffa N., Yusoff S., 2016, Preservation of Intangible Cultural Heritage Using Advance Digital Technology: Issues and Challenges. *Harmonia: Journal of Arts Research and Education*. 16. 1. 10.15294/harmonia.v16i1.6353.
161. Ilczuk D., 2012, *Ekonomika kultury*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
162. Ilkosz J., 2020, Prominent Heinrich Lauterbach i środowisko artystyczne Wrocławia na przełomie lat dwudziestych I trzydziestych XX wieku, red. Jerzy Ilkosz, w: Heinrich Lauterbach. Architekt Wrocławskiego modernizmu, Muzeum Architektury we Wrocławiu, Wrocław
163. Islam M. K., Farjana F., 2020, Economic potentials of the aesthetic world heritage sites in the south-west region of Bangladesh. *International Journal of Tourism Policy*, 10(4), 303-326.
164. Jadach-Sepioło A., 2017, Local Development Factors in Urban Regeneration. Theoretical approach. *Studia Regionalia*. 46. 73-87. 10.12657/studreg-46-05.
165. Jadwiszczok-Molencka, H., Molencki, J., 2017, Ochrona dóbr kultury 2 poł. XX w. Na Śląsku. Urbanistyka, architektura, rzeźba, mural. *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego*, (3), 69–85.
166. Jasz B., 2018, Hidden Modernism: Architecture Theory of the Socialist Realist Gap. *Periodica Polytechnica Architecture*. 49. 10.3311/PPar.12168.
167. Jaszek M., 2022, Współczesne funkcje miejskich terenów nadrzecznych, w kontekście zrównoważonego rozwoju w architekturze, na przykładzie Wyspy Młyńskiej w Bydgoszczy. *Builder*, 26(3), 48–53.
168. Jaworska M., 2014, Ochrona zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, no 3608, 85-98

169. Jeelani P., Rashid H., Shah S., Ahad F., Gulzar S., 2024, Sustainability in tourism demands a mode shift: Appraisal of heritage tourism; a safe bet for developing regions. *Natural Resources Forum*. 47. 10.1111/1477-8947.12409.
170. Jewtuchowicz A., 2013, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź
171. Jewtuchowicz A., 2016, Terytorium i terytorializacja w europejskiej polityce rozwoju regionalnego, *Studia Prawno-ekonomiczne*, t. XCVIII, PL ISSN 0081-6841, 221–235
172. Jęczynek A., 2019, Winnice jako element polskiego dziedzictwa kulturowego na terenach wiejskich. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, 97(3), 127–137.
173. Jędras H., Legutko-Kobus P., Przygodzki Z., Chabiera A., 2021, *Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym w rozwoju lokalnym. Wdrażanie Strategii 21 Rady Europy krok po kroku*, NID, Warszawa 2021.
174. Józwiakowski P., 2016, Istota i determinanty rozwoju lokalnego. *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (5. Współczesne problemy rozwoju społeczno-gospodarczego), s. 67–78.
175. Kachniewska M., Para A.P., 2016, Wymiana na rynku turystycznym jako narzędzie komercjalizacji i wyceny dóbr kulturowych. *Turystyka Kulturowa*, (4), s. 56–69.
176. Kadłuczka A., 2018, Muzealizacja przestrzeni publicznej jako forma obecności dziedzictwa kulturowego we współczesnym społeczeństwie. *Budownictwo i Architektura*, 17(1), 29–40.
177. Kakiuchi E., Yoshida K., 2002, Quantitative Evaluation of Cultural Capital using the CVM The Case of the World Heritage Villages of Gokayama, Toyama. *Journal of Cultural Economics*, 3(2), 63-74.
178. Kamaruzaman M. Y., Ab Karim M., Che Ishak F. A., Arshad M.M., 2022, A Review on the Notions of Food Heritage Conservation. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 12. 10.6007/IJARBS/v12-i7/14321.
179. Kania J., 2016. Wpływ Jednostki mieszkaniowej Le Corbusiera na powstanie „Superjednostki” w Katowicach. *Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych*, T. 12, nr 1, s. 7–15.
180. Karakul Ö., Yıldız T., 2020, *The Role Of Local Governments In The Conservation Of Cultural Heritage Turkey*, UCLG-MEWA, ISBN: 978-605-70242-1-3
181. Karayazi S. S., Dane G., Arentze T., 2024. Visitors’ heritage location choices in Amsterdam in times of mass tourism: a latent class analysis. *Journal of Heritage Tourism*, 1-22.
182. Karczewska M., Czaplicki J., 2019, *Cmentarze I wojny światowej w Myszyńcu i okolicach*. *Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego*, Zeszyt (XXXIII)
183. Kasprzak K., 2009, Drzewa – pomniki przyrody i pamiątki kultury, *Wiadomości Konserwatorskie* 26, 79– 88.

184. Katinskaia A., Yangarber R., 2018, Digital cultural heritage and revitalization of endangered Finno-Ugric languages. *Digital Humanities in the Nordic and Baltic Countries Publications*. 1. 111-121. 10.5617/dhnbpub.11014.
185. Kennell J., Powell R., 2020, Dark tourism and World Heritage Sites: a Delphi study of stakeholder perceptions of the development of dark tourism products. *Journal of Heritage Tourism*. 16. 10.1080/1743873X.2020.1782924.
186. Kępiński K., 2023, Ruch tektoniczny. Przewodnik po powojennej architekturze województwa Świętokrzyskiego, Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki
187. Kiełczewski D., 2013, Kapitał kulturowy jako przedmiot i wyzwanie teorii zrównoważonego rozwoju. *Cultural Capital as a Matter and Challenge of the Sustainable Development Theory*, *Handel Wewnętrzny*, 2013, nr 6A tom 2, s. 135-143
188. Kim S. S., Wong K. K., Cho M., 2007, Assessing the economic value of a world heritage site and willingness-to-pay determinants: A case of Changdeok Palace. *Tourism management*, 28(1), 317-322.
189. Kina E., 2014, Rola technologii informacyjno-komunikacyjnych i sieci społecznych w kształtowaniu wartości kapitału ludzkiego, [w:] *Kapitał ludzki w regionie łódzkim z perspektywy przedsiębiorstw i rynku pracy*, red. Z. Przygodzki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 155-190
190. Kinghorn N., Willis K., 2008, Valuing the components of an archaeological site: An application of Choice Experiment to Vindolanda, Hadrian's Wall. *Journal of Cultural Heritage*, 9(2), 117-124.
191. Kisić V., 2017. *Governing Heritage Dissonance: Promises and Realities of Selected Cultural Policies*. Amsterdam: European Cultural Foundation, Amsterdam
192. Kisilowska H., 2011, Prawne aspekty ochrony nieruchomości zabytkowych. *Mazowsze Studia Regionalne*, 7, 59–65.
193. Klasik A., Kuźnik F., 2019, Specjalności regionu w perspektywie studiów prospektywnych i strategicznych. W: Klasik A., Kuźnik F., Ochojski A., *Przyszłość metropolii i regionu miejskiego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice
194. Kling R., Revier C., Sable K., 2001, Estimating the Public Good Value of Preserving a Local Historic Landmark: The Role of Non-Substitutability and Information in Contingent Valuation, Paper presented at the Cultural Policy Workshop at the University of Chicago, November 15, Chicago.
195. Kobyliński Z., 2011, Czym jest, komu jest potrzebne i do kogo należy dziedzictwo kulturowe?, *MAZOWSZE Studia Regionalne*, nr 7 (październik). doi:10.21858/msr.
196. Kocój E., Kocój Ł., 2022, W poszukiwaniu „nowej Grammousty”. Dziedzictwo kulturowe pasterzy Aromanów (Wołochów) w południowym Pirynie w Bułgarii. *Balkanica Posnaniensia Acta et studia*, 29, 381–398.
197. Kołakowski T., 2013, Zagospodarowanie obiektów dziedzictwa kulturowego na obszarach miejskich – efekty ekonomiczne i społeczne. *Studia Miejskie*, 10, s. 91–102.

198. Komorowska A., 2008, Krajobraz kulturowy w programach edukacji regionalnej. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 10, 600–607.
199. Konach T., 2015, Intangible cultural heritage projects – National policies and strategies. The creation of intangible cultural heritage inventories. *ENCATC Journal of Cultural Management and Policy*. 5. 67-79. 10.3389/ejcmp.2023.v5iss1-article-6.
200. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Załącznik do uchwały nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (poz. 252).
201. Konik M., 2024, Muzykalia gnieźnieńskie – opracowanie i digitalizacja. *Archiva Ecclesiastica*, 17, 75–89.
202. Konior A., 2021, Zarządzanie dziedzictwem kulturowym w kontekście procesu rewitalizacji obszarów przemysłowych. Wydawnictwo Attyka, Kraków
203. Konopka M., 1999, Pomniki historii – niewykorzystana szansa, *Ochrona Zabytków* 4, 414-417.
204. Koskinen-Koivisto, E., 2016, Reminder of the Dark Heritage of Humankind – Experiences of Finnish Cemetery Tourists of Visiting the Norvajärvi German Cemetery. *Thanatos*. vol.5 1
205. Kosmala G., 2007, Konflikt o pomniki żołnierzy niemieckich poległych podczas I i II wojny światowej rozgrywający się w województwie opolskim w latach 1992–2004, Oficyna Wydawnicza Atut - Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław.
206. Kosińska A. M., Greinert A., 2013, Koncepcja rekultywacji i zagospodarowania części terenu po byłej Kopalni Węgla Kamiennego „Niwka” w Sosnowcu. *Przegląd Budowlany*, R. 84, nr 3(3), 82–85.
207. Kozioł A., Trelka M., Florjanowicz P., 2013, Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych. NID, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa.
208. Kozioł-Słupska A., 2022, Instrumenty zarządzania dziedzictwem kulturowym w dyspozycji samorządów gminnych w Polsce i przestrzenne zróżnicowanie ich wykorzystania. *Prace Geograficzne*, 168, 47–71.
209. Kozłowska I., Lamprecht A., 2018, Ochrona historycznych ruin na pograniczu polsko-niemieckim. Przypadek dziedzictwa kulturowego dawnego Księstwa Pomorskiego. *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego*, 6, 105–116.
210. Krawczyk J., 2009, Kompromis i metoda – wybrane aspekty teorii konserwatorskich Aloisa Riegla i Cesare Brandiego. *Ochrona Zabytków*, 2, 64–74.
211. Królikowska A., 2019, Dziedzictwo kulturowe jezuickiego kolegium w Krożach. *Biblioteka. Studia Paedagogica Ignatiana*, 22(4).
212. Królikowska A., 2019, Dziedzictwo kulturowe jezuickiego kolegium w Krożach. *Biblioteka. Studia Paedagogica Ignatiana*, 22(4).

213. Królikowska K., Pijet-Migoń E., 2019, Turystyka kulinarna w wojewódzkich i miejskich strategiach rozwoju turystyki w Polsce, *Folia Turistica / Akademia Wychowania Fizycznego im. B. Czecha w Krakowie*, nr 51, s. 35-58. 10.5604/01.3001.0013.1581.
214. Kruczek Z., 2019, Rola turystyki w zachowaniu dziedzictwa przemysłu naftowego w Polskich Karpatach., *Turystyka Kulturowa* 3. 33-52.
215. Kubiszewska K., 2014, Rola zabytków w gospodarce – wybrane zagadnienia. *Ochrona Zabytków* (2), 163–176.
216. Kudinova I., Terzi, S., 2023, Cultural heritage - the tourism brand of Ukraine. *Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues*. 7. 27-40. 10.23939/semi2023.02.027.
217. Kulesza M., 2011, Bilans korzyści i niedogodności : prywatny właściciel wobec decyzji o wpisaniu obiektu do rejestru zabytków. *Mazowsze Studia Regionalne*, 7, 201–207.
218. Kumar A, Sharma V., 2023, The Impact of Tourism on the Preservation of UNESCO Cultural Heritage Sites in India 2023. *International Journal for Multidimensional Research Perspectives*. 1. 41-49.
219. Kumar G., Singh A., 2022, Intangible Cultural Heritage: Knowledge Classification and Management. *Informatics Studies* 9. 9-24.
220. Kurpiel A., 2019, Translokalne dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska. *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 58.
221. Kutma K., 2012, Contested Memory and Re-configured Master Narratives: Museum Institution in Totalitarian Regimes. w: Poulot, D., Guiral, J.M.L. and Bodenstein, F. (ed.) *National Museums and the Negotiation of Difficult Pasts. Conference Proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Brussels 26-27 January 2012 (EuNaMus Report 8)*. Linköping University Electronic Press: Linköping
222. Kwaśniewska A., 2016, Niematerialne dziedzictwo kulturowe na terenach postmigracyjnych (na przykładzie Pomorza). *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 55.
223. Lajsner W., 2023, Wybrane motywy archeologiczne z zakresu archeologii śródziemnomorskiej na monetach europejskich z lat 1990–2005. *Folia Praehistorica Posnaniensia*, 28, 131–152.
224. Langer P., 2019, Miasto "na rozdrożu" -istniejące wartości i nowe wizje rozwoju Bochni. *Town "at the crossroads" -existing values and new visions of Bochnia development, Problemy regionalne i środowiskowe z uwzględnieniem małych miast : praca zbiorowa*. s. 127-149.
225. Lasik P., 2019, Praktyczne zastosowanie instytucji safe haven przez dyrektorów muzeów oraz kuratorów. *Santander Art and Culture Law Review*, 5(1), 131–148.
226. Latocha S., 2019, Opowieści popradzkie. Rzeka Poprad jako korelat dziedzictwa kulturowego polsko-słowackiego pogranicza. *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 58.

227. Latocha S., 2019, Dissonant Heritage as a By-Product of the Postwar Agrarian Reform in Poland. From Postmemory to Ethnoarchaeology. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Archaeologica*, (34)
228. Lazrak F., Nijkamp P., Rietveld P. et al. The market value of cultural heritage in urban areas: an application of spatial hedonic pricing. *Journal of Geographical Systems*, 16(1), 89-114. <https://doi.org/10.1007/s10109-013-0188-1>
229. Le Corbusier, 2012, *W stronę architektury*, Fundacja Centrum Architektury, Warszawa
230. Le Corbusier, 2017, *Karta ateńska*, Fundacja Centrum Architektury, Warszawa
231. Lee K., 2023, Cooking up food memories: A taste of intangible cultural heritage. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 54. 1-9. 10.1016/j.jhtm.2022.11.005.
232. Legutko-Kobus P., 2016, Bariery i wyzwania w zarządzaniu dziedzictwem w gminach wiejskich. *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, 262, 66–88
233. Legutko-Kobus P., 2016, Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju i specjalizacji regionów, *Studia KPZK*; 2016; No 170, s.140-157
234. Legutko-Kobus P., Chabiera A., Przygodzki Z., 2019, Analiza dotycząca określenia obszarów wymagających interwencji z funduszy strukturalnych UE w zakresie rozwoju infrastruktury i wykorzystania potencjału Pomników Historii jako obiektów generujących rozwój gospodarczy danego terytorium, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju turystyki, InFAIR, Warszawa
235. Lennon J.J, Foley M., 1999, Interpretation of the unimaginable: The U.S. Holocaust Memorial Museum, Washington D.C .and ‘dark tourism’. *Journal of Travel Research* 38(1)
236. Lewandowska, I., 2012. *Trudne dziedzictwo ziemi: Warmia i Mazury 1945-1989*. Wydawn. Uniw. Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
237. Lewartowicz U., 2020, Możliwości i ograniczenia działalności animacyjnej w gminnych ośrodkach kultury. *Dyskursy Młodych Andragogów*, 21, 317–328.
238. Lewicka H., 2014, Wartość jako kluczowe pojęcie w dziedzinie nauk ekonomicznych. *Społeczeństwo i Ekonomia*, (2 (2)), s. 64–72.
239. Lewicki J., 2017, Ocena wartości zabytków epoki modernizmu z 1 poł. XX wieku. *Propozycja metody klasyfikacji, Ochrona Dziedzictwa Kulturowego*, nr 3, s. 107–124.
240. Lewicki J., 2017, Ocena wartości zabytków epoki modernizmu. *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość, Wiadomości Konserwatorskie*, nr 49, s. 38–50.
241. Li D. L., Cheng J. F., Huang M. L., Chi Y. Y., 2018, Valuation of Cultural Heritage-A Hedonic Pricing Analysis of Housing via GIS-Based Data. *Kyoto Japan*, 20(4).
242. Li L., Tang Y., 2023, Towards the Contemporary Conservation of Cultural Heritages: An Overview of Their Conservation History. *Heritage*. 7. 175-192. 10.3390/heritage7010009.
243. Li Z., Zhang Q., Xu J., Li C., Yang X., 2024, Gamification of virtual museum curation: a case study of Chinese bronze wares. *Heritage Science*. 12. 10.1186/s40494-024-01464-2.

244. Lipiński A., 2018, Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jako źródło prawa, *Prawne Problemy Górnictwa i Ochrony Środowiska*, nr 1, s. 33–54.
245. Liziński T., 2012, Problem wyceny dóbr i usług środowiskowych na obszarach wiejskich w kontekście wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju, *Zeszyty Naukowe nr 705, Ekonomiczne Problemy Usług nr 89, Konkurencyjność i usługi w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich*, USz, Szczecin
246. Liziński T., Bukowski M., 2008, An assessment of the tourist value of the Elbląg Canal. *Journal of Water and Land Development*, 12.
247. Longobardi G., Formisano A., 2025, Seismic Vulnerability Assessment and Sustainable Retrofit of Masonry Factories: A Case Study of Industrial Archeology in Naples. *Sustainability*. 17. 6227. 10.3390/su17136227.
248. Lopes J., Farinha L., Ferreira J. J., Silveira P., 2018, Does regional VRIO model help policy-makers to assess the resources of a region? A stakeholder perception approach. *Land use policy*, 79, 659-670.
249. Lusaka M., 2023, Whose Museum? Collobaration and Contestation over Heritage Management at the Cultural and Museum Center Karonga in Malawi. *Cogent Arts & Humanities*. 10. 10.1080/23311983.2023.2243714.
250. Ławrynowicz O., Krupa-Ławrynowicz A., Piotrowska A., 2023. Archeologizacja krajobrazu. Dynamika współczesnych przemian i negocjowanie społecznych znaczeń - przykład wybranych wsi Jury Krakowsko-Częstochowskiej. *Folia Praehistorica Posnaniensia*, 28, 181–206.
251. Łatkowska A., 2018, Osiedla grodzone w Toruniu i ich postrzeganie wśród mieszkańców miasta. *Rocznik Toruński*, (45), s. 256-257.
252. Łyziak-Dyga P., 2018, Zieleń i woda w zabytkowych założeniach dworskich. Historia przekształceń wybranych przykładów założeń z Krakowa. *Środowisko Mieszkaniowe*, 22, 97–106.
253. Macdonald S., 2009, *Difficult Heritage. Negotiating in the Nazi Past in Nuremberg and Beyond*, London
254. Maciejczak M., Grzelak P., 2013, Metody wyceny dóbr nierynkowych na obszarach wiejskich. *Problems of Agricultural Economics*, 336(3), 143-150.
255. Maddison D., Mourato S., 2001, Valuing different road options for Stonehenge. *Conservation and management of archaeological sites*, 4(4), 203-212.
256. Madoń-Mitzner K. (red.), Piechotka, M., Piłat A., 2021, *Maria i Kazimierz Piechotkowie. Wspomnienia architektów, Dom Spotkań z Historią*
257. Majewska A., Worobiec K. A., Bugowska E., 2019, Locality in the era of globalization. Carriers of the memory of historical landscapes – studies on the Evangelical cemeteries of the Masuria region (Poland). *Studia Z Geografii Politycznej I Historycznej*, 8, 227–246.

258. Malone H., 2017, Legacies of Fascism: Architecture, Heritage and Memory in Contemporary Italy, „Modern Italy”, special issue „The Force of History”, vol. 22, no. 4, <https://doi.org/10.1017/mit.2017.51>
259. Marciniak P., 2010, Doświadczenia modernizmu. Architektura i urbanistyka Poznania w czasach PRL, Wydawnictwo Miejskie Poznań
260. Marcinkowska E., 2017, Wpływ teorii kosztów transakcyjnych i teorii zasobowej na proces decyzyjny outsourcingu. *Studia Ekonomiczne*, 341, s. 220–229.
261. Marcysiak T., 2023, Tożsamość miejsca a marketing terytorialny na przykładzie dawnej pomorskiej krainy Kosznejderii - szanse i ograniczenia. *Przegląd Zachodniopomorski*. 38. 10.18276/pz.2023.38-20.
262. Marini M., 2022. Memories of the Orphanage - Prison of Aegina: Interpretation of a difficult heritage and proposals on its museology display. *Technical Annals*. 1, 1 (Dec. 2022). DOI:<https://doi.org/10.12681/ta.32165>.
263. Markowski T., 2016, Kapitał terytorialny jako cel zintegrowanego planowania rozwoju. *MAZOWSZE Studia Regionalne*, 18. <https://doi.org/10.21858/msr.18.08>
264. Markowski T., Marszał T., 2006, Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe. PAN KPZK. Warszawa
265. Markowski W., Wierzejska A., 2020, Skanowanie laserowe drewnianego kościoła pw. Wniebowzięcia NMP i św. Michała Archaniola w Haczowie. *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego*, 9, 141–159.
266. Marks K., Engels F., 2007, Manifest Partii Komunistycznej, Studenckie Koło Filozofii Marksistowskiej (Uniwersytet Warszawski), Warszawa
267. Marsden S., Spearritt P., 2021, The Twentieth-Century Historic Thematic Framework- A Tool for Assessing Heritage Places, Getty Conservation Institute Los Angeles
268. Marszałek E., 2010, Odra jako szlak komunikacyjno-transportowy oraz turystyczny. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 13, 204–216.
269. Martin F., 1994, Determining the Size of Museum Subsidies, „*Journal of Cultural Economics*”, Vol. 18(4), s. 255–270, <https://doi.org/10.1007/BF01079759>
270. Matczak A., Szymańska D., 2000, Baza ekonomiczna małych miast powiatowych w świetle pomiarów bezpośrednich. Studium porównawcze Brodnicy i Łasku. W: J. Słodczyk (Ed.), *Społeczne, gospodarcze i przestrzenne przeobrażenia miast*. Opole: Wyd. UO.
271. May S., 2019, Heritage, endangerment and participation: alternative futures in the Lake District, *International Journal of Heritage Studies*, 26. 1-16. 10.1080/13527258.2019.1620827
272. Mazadiego L. F., Llamas B., de Górgolas C. R., Pous J., Puche O., 2019, The contingent valuation method applied to the mining heritage of Extremadura (Spain). *Geoheritage*, 11, 665-679.
273. Messinas E., 2025, Preservation of Synagogues in Greece: Using Digital Tools to Represent Lost Heritage. *Heritage*, 8(6), 211. <https://doi.org/10.3390/heritage8060211>

274. Mgbemena E., Okonta E., 2018, How International was International Style of Architecture?. *American Journal of Civil Engineering and Architecture*, 2018, Vol. 6, No. 1, 30-37, 10.12691/ajcea-6-1-4.
275. Michalik-Śnieżek M., Lipińska H., Kułak A., Wyłupek T., 2022, Punkty widokowe jako dystrybutory kulturowych usług ekosystemowych. Studium przypadku Kazimierza Dolnego nad Wisłą. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 47 (1), 21–39.
276. Milecka M., Myronenko V., 2014, Budynki klubów robotniczych z lat 1920–1930 w kontekście współczesnych potrzeb mieszkańców Ukrainy. *Architectus*, (3)(39)
277. Miłobędzki A., 1994, *Architektura ziem Polski*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków
278. Miranda Goncalves R., 2017, Legal aspects of the underwater cultural heritage in Spain. Current state legislation. *Veredas do Direito: Direito Ambiental e Desenvolvimento Sustentável*. 14. 39. 10.18623/rvd.v14i30.1176.
279. Mirek M., 2017, Dziedzictwo kulturowe świętej Kingi. Ze zbiorów Biblioteki Sióstr Klarysek w Starym Sączu. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 107, 213–233.
280. Mirski A., 2012, Wartość kulturowa a zasada podwójnej maksymalizacji, *Zarządzanie w kulturze*, nr 13, z. 4 doi:10.4467/20843976ZK.12.026.1130, 391-403
281. Missaoui S., Rahmani D., Thabet C., Feás J., Gíl J. M., Akaichi F., 2023, Assessment of social demand for environmental and cultural heritage preservation: evidence from a discrete choice experiment in Tunisia. *Frontiers in Environmental Economics*, 2, 1234249.
282. Mourato S., Kontoleon A., Danchev A., 2002, Preserving cultural heritage in transition economies: a contingent valuation study of Bulgarian monasteries. W: Navrud, Ståle and Ready, Richard, (eds.) *Valuing Cultural Heritage: Applying Environmental Valuation Techniques to Historic Buildings, Monuments and Artifacts*. Elgar, Cheltenham, UK, pp. 68-86. ISBN 1-84064-079-0
283. Mukhopadhyay K., Guha A., 2023, Analogy Of Human Resources' Role In Gaining Competitive Advantage To The Role Of Tagore's Chitrangada Using VRIO Framework, *Perspectives on Management* 11, 73-80
284. Munshi A., 2022, The Importance of Religious Festivals to Promote Cultural Heritage in Turkey and India. *Al-Adabiya: Jurnal Kebudayaan dan Keagamaan*. 17. 41-50. 10.37680/adabiya.v17i1.1336.
285. Munteán L., 2018, Plaster Archeology in Budapest's Seventh District: Toward a Mode of Engagement with Architectural Surfaces. *Hungarian Cultural Studies*. 11. 11-22. 10.5195/AHEA.2018.319.
286. Muravska S., Tarhonii S., 2023, Prospects and challenges of using military heritage in ukraine on the tourism sector. *Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues*. 7. 41-47. 10.23939/semi2023.02.041.
287. Murzyn-Kupisz M., 2010, Dziedzictwo kulturowe a rozwój lokalny: przykład podkrakowskich Niepołomic. *Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie*, (nr 835), 67–91.

288. Murzyn-Kupisz M., 2010, Podmioty na rynku dziedzictwa kulturowego. *Studia Regionalne i Lokalne*, (3(41)), 61–80.
289. Murzyn-Kupisz, M. (2013). Dziedzictwo kulturowe w kontekście rozwoju lokalnego. W *Kultura a rozwój*, red. Jerzy Hausner, Anna Karwińska, Jacek Purchla, 237-273.
290. Murzyn-Kupisz, M., Hołuj, D., Działek, J., 2022, Społeczno-ekonomiczne oddziaływanie dziedzictwa kulturowego : stan badań oraz perspektywy i potrzeby badawcze w kontekście polskim. Instytut Geografii i i Gospodarki Przestrzennej, Kraków :Uniwersytet Jagielloński (Dziedzictwo kulturowe w badaniach; t. 3)
291. Musiaka Ł., 2017. Wpływ średniowiecznego dziedzictwa zakonu krzyżackiego na wybrane aspekty funkcjonowania małych miast w Polsce., W J. Sanetra-Szeliga & K. Jagodzińska (red.), *Potencjał dziedzictwa. Społeczno-gospodarcze przykłady z Europy Środkowej* (s. 234–267).
292. Navrátil J., Krejčí T., Martinat S., Pasqualetti M., Klusáček P., Frantál B., Tochackova K., 2017, Brownfields do not “only live twice”: The possibilities for heritage preservation and the enlargement of leisure time activities in Brno, the Czech Republic. *Cities*. 74. 10.1016/j.cities.2017.11.003.
293. Niedziółka A., 2019, Dziedzictwo kulturowo-historyczne obszarów wiejskich Podhala w strategiach rozwoju gmin. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*. 13. 190-201. 10.24917/20845456.13.14.
294. Nikolić S., 2019, Pastelozza – refurbishing of the PPR heritage. *Urban Development Issues*, 63, s.51–64. <https://doi.org/10.2478/udi-2019-0016>
295. Niroumand H., Barcelo J., Saaly M., 2016, The Role of Archeology on Earth Buildings and Earth Architecture in the World. *Indian Journal of Science and Technology*. 9. 10.17485/ijst/2016/v9i25/77615.
296. NomishanT., Sani A., 2023, Intangible Cultural Heritage Protection and Nigeria’s Heritage Legislation. *Santander Art and Culture Law Review*. 9. 293-320. 10.4467/2450050XSNR.23.032.18652.
297. Nowak M., Siatkowski A., 2021, Modernistyczne sąsiedztwo wielkomiejskie na tle innych form zamieszkania. Wybrane przykłady. *Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, 34(6), s. 29.
298. Nowakowska A., 2019, Kapitał terytorialny – źródło przewagi konkurencyjnej, [w:] *Zarządzanie rozwojem współczesnych miast*, J. Danielewicz, D. Sikora-Fernandez (red.), WUŁ, Łódź, <https://doi.org/10.18778/8142-504-9.09>
299. Nowakowska A., Walczak B., 2016, Dziedzictwo przemysłowe jako kapitał terytorialny. *Przykład Łodzi, Gospodarka w Praktyce i Teorii*;4, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
300. Nute K., 2008, *Functional Versus Purposive in the Organic Forms of Louis Sullivan and Frank Lloyd Wright*, w: *On Growth and Form: Organic Architecture and Beyond*, Tuns Press and Riverside Architectural Press
301. Obłąkowska-Kubiak K., 2013, Kultura i gospodarka – od pogranicza nauk ku perspektywie ekonomicznej, *Rynek - Społeczeństwo - Kultura* nr 4 (8), 28-37

302. Obrębska K., 2022, Socmodernizm, czyli co?, w: Socmodernizm, red. Klaudia Obrębska, TONZ OW, Warszawa
303. OECD, 2001, Territorial Outlook
304. Okręglicka I., 2023, Szopkarstwo krakowskie – ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego z perspektywy muzealnej i antropologicznej. *Perspektywy Kultury*, 40(1), 59–76.
305. Olejniczak M., 2019, Dark Tourism – the Dark Side of Berlin. *Studia Periegetica*, 27(3)
306. Oppio A., Bottero M., Ferretti V., 2017, Designing adaptive reuse strategies for cultural heritage with choice experiments. *Appraisal: From Theory to Practice: Results of SIEV 2015*, 303-315.
307. Ostrowska-Tryzno A., Palikowska-Piechotka A., 2021, Dziedzictwo wielokulturowości jako podstawa zrównoważonego rozwoju turystyki miejskiej w Warszawie – czas pandemii COVID-19. *MAZOWSZE Studia Regionalne*. 38. 51-69. 10.21858/msr.38.03.
308. Özlem A., 2018, Importance of “cultural heritage and conservation” concept in the architectural education. *Journal of Human Sciences*. 15. 1700. 10.14687/jhs.v15i3.5380.
309. Panasiuk D., 2001, Wycena środowiska metodą kosztów podróży w praktyce. Wartość turystyczna Pienińskiego Parku Narodowego [w:] *Ekonomia a rozwój zrównoważony*, t. 2, Wdrażanie, red. F. Piontek, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok.
310. Panzera E., 2022, *Cultural Heritage and Territorial Identity. Synergies and Development Impact on European Regions*, Springer, Milano
311. Pańkow, L., 2017, *Bloki w słońcu. Mała historia Ursynowa Północnego*, Wydawnictwo Czarne
312. Papiernik P., Płaza D.K., Wicha J., 2017, Osadnictwo kultury ceramiki wstęgowej rytej na terenie Pojezierza Kujawskiego w świetle weryfikacyjnych badań powierzchniowych wykonanych w ramach programu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice”. *Acta Archaeologica Lodziensia*, 63, 95–111.
313. Pascoal S., Tallone, L., Furtado, M., 2023, *Dark Heritage Tourism in the Iberian Peninsula.*, Cambridge Scholars Publishing, London
314. Pawłowski K., Szymańska I., 2018, Trudne dziedzictwo. Losy śląskich pomników poległych i pomników patriotycznych na przykładzie powiatu ząbkowickiego., *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 66 (3)
315. Penkala-Gawęcka D., 2024, Nie tylko leczą, nie tylko odżywiają... Aktyk i inne „napoje zdrowotne” w Kirgistanie. *Medycyna Nowożytna*, 30(Suplement I), 387–407.
316. Pera J., 2021, Archiwum Państwowe w Poznaniu w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej. *Przegląd Archiwalno-Historyczny*, VIII, 165–181.
317. Pérez-Álvarez R., Torres-Ortega S., Díaz-Simal P., Husillos-Rodríguez R., De Luis-Ruiz J. M., 2016, Economic valuation of mining heritage from a recreational approach: Application to the case of El Soplaio Cave in Spain (Geosite UR004). *Sustainability*, 8(2), 185.

318. Peters M., Siller L., Matzler K., 2011, The resource-based and the market-based approaches to cultural tourism in alpine destinations. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), 877–893. <https://doi.org/10.1080/09669582.2010.547198>
319. Petrović M., Petrović A., Denda S., 2023, Religious and Cultural Heritage in Boka Kotorska: The Case of Banja Monastery and its Surroundings. *Serbian Studies Journal of the North American Society for Serbian Studies*. 34. 1-32. 10.1353/ser.2023.a952178.
320. Pham T., 2023, The settlement heritage in the development of urban real estate projects towards sustainability in Hanoi. *E3S Web of Conferences*. 457. 10.1051/e3sconf/202345702059.
321. Pierchała W., 2013, Manhattan w Łodzi będzie zabytkowy?, *dziennikłodzki.pl*, źródło: (<https://dziennikłodzki.pl/manhattan-w-lodzi-bedzie-zabytkowy-zdjecia/ar/1059388>), dostęp 30.03.2024
322. Pietrzyk I., 2000, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
323. Pilarz K., Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków jako czynnik determinujący proces planowania przestrzennego, *Metropolitan. Przegląd Naukowy* (1(11)) 2019, s. 41-42
324. Piliszka E. (red.), 1974, *Systemy budownictwa mieszkaniowego i ogólnego*. Warszawa: Arkady.
325. Płazińska K., Wójtowicz, B., 2018, Dziedzictwo kulturowe Podkarpacia jako istotny element rozwoju przedsiębiorczości w regionie. *Przedsiębiorczość - Edukacja*. 14. 282-291. 10.24917/20833296.14.21.
326. Podoshen J.S., 2017, Trajectories in Holocaust tourism, *Journal of Heritage Tourism*, 12:4, DOI: 10.1080/1743873X.2016.1197228
327. Polko A., Czornik M., Ochojski A., 2021., *Understanding the Urban Commons. Economics and Governance*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe. <https://doi.org/https://doi.org/10.12657/9788379863952>.
328. Pollicino M., Maddison D., 2001, Valuing the benefits of cleaning Lincoln Cathedral. *Journal of cultural economics*, 25, 131-148.
329. Pollicino M., Maddison D., 2004, Valuing visitor benefits at Maehu Picchu. *Conservation and management of archaeological sites*, 6(2), 85-94.
330. *Polska Klasyfikacja Obiektów Budowlanych*, DZ.U. Nr 112, poz. 1316, Dz. U. Nr 18, poz. 170, Warszawa 2002
331. Poor P. J., Smith J. M., 2004, Travel cost analysis of a cultural heritage site: The case of historic St. Mary's City of Maryland. *Journal of cultural economics*, 28, 217-229.
332. Porczyński D., 2024, Mieszkam tutaj i żyję, ale w szkole mnie o tym nie uczyli. O problemach edukacji lokalnej i regionalnej w województwie podkarpackim. *Edukacja Międzykulturowa*, 26(3), 83–102.

333. Preisgalaviciene L., 2023, The Heritage of Tsarist Russia's Military Forts as an Object of Postcolonial Revision: Case of the Kaunas School of Art Building 1922–1923. *Culture and Arts in the Modern World*, (24), <https://doi.org/10.31866/2410-1915.24.2023.287707>
334. Przepiórka P., 2022, Popularyzacja archeologii na przykładzie rezerwatu archeologicznego w Kaliszu-Zawodziu. *Folia Praehistorica Posnaniensia*, 27, 175–199.
335. Przybyła B., 2022, Zmiany w krajobrazie kulturowym ziemi łobeskiej po 1945 roku i ich wpływ na stan zachowania dziedzictwa archeologicznego (na podstawie badań nieinwazyjnych obszaru AZP 27-16). *Materiały Zachodniopomorskie*, 18, 203–228.
336. Przygodzki Z., 2005; Procesy terytorializacji przedsiębiorstw - w poszukiwaniu zasobów specyficznych w regionie łódzkim, *Biuletyn KPZK*, No 218, 172-179
337. Przygodzki Z., 2015, Kapitał terytorialny w zintegrowanym planowaniu rozwoju. *Koncepcje współpracy. Barometr Regionalny. Analizy i Prognozy*. 13. 29-33. 10.56583/br.701.
338. Przygodzki Z., 2016, Kapitał terytorialny w rozwoju regionów. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica*, 2(319)
339. Przygodzki Z., Waleski I., 2021, Szacowanie wartości trudnego dziedzictwa kulturowego. Wycena dóbr nierynkowych metodą deklarowanych preferencji na przykładzie modernistycznego kompleksu biurowo-handlowego. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica*, 1(352), s. 7–23.
340. Pstrocka-Rak M., Dołzbłasz S., Grochowska A., Janc K., Raczyk A., 2023, Dziedzictwo kulturowe Doliny Pałaców i Ogrodów oraz możliwości jego wykorzystania dla turystyki kulturowej w ocenie turystów, mieszkańców i przedsiębiorców turystycznych., *Turystyka Kulturowa* 4, 29-59.
341. Pszczyński M., 2018, Park kulturowy a planowanie przestrzenne, *Opolskie studia administracyjno-prawne XVI/2*, 203-214
342. Purchla J., Komar Ż., 2020, Kłopotliwe dziedzictwo ? Architektura Trzeciej Rzeszy w Polsce, *Międzynarodowe Centrum Kultury*, Kraków
343. Rajagukguk R., Malems T., Ginting M., 2022, Preserving Linguistic Diversity: Strategies for Language Preservation and Cultural Heritage Safeguarding. *Jurnal Ilmu Pendidikan dan Humaniora*. 11. 221-236. 10.35335/jiph.v11i3.25.
344. Referowska-Chodak E., 2015, Ludowe zwyczaje związane z grzybami w Polsce. *Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej*, 17(3[44]).
345. Riegl A. 1903, *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen und seine Entstehung*, Wien w: Alois Riegl, Georg Dehio i kult zabytków, Warszawa 2006 Oficyna Wydawnicza "Mówią wieki", ISBN 83-86156-27-9, 42
346. Ries A., Trout J., 2000, *Positioning :The Battle for Your Mind* (version 20th anniversary ed). New York, N.W: McGraw-Hill.
347. Rogoś A., 2019, Dynamics of the particular and the common: Monuments and patriotic tourism in socialist Yugoslavia – a case study of Kosovo. *Slavia Meridionalis*, (19).

348. Ross A., Prangnell J., Coghill B., 2010, *Archaeology, Cultural Landscapes, and Indigenous Knowledge in Australian Cultural Heritage Management Legislation and Practice*. *Heritage & Society*. 3. 73-96. 10.1179/hso.2010.3.1.73.
349. Rothaermel F.T., 2017, *Strategic Management: Concepts*, McGraw-Hill Education, 3 edition, New York
350. Rouba B.J., 2012, *Wartościowanie w praktyce konserwatorskiej*, w (red. Szmygin B.): *Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków*, Warszawa-Lublin, ISBN: 978-83-63569-08-2, s. 201-209
351. Rozenau-Rybowicz A., Szlenk-Dziubek D., Piotr Białoskórski, 2009, *Atlas dóbr kultury współczesnej województwa małopolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Polityki Regionalnej przy współpracy z Instytutem Rozwoju Miast, Kraków
352. Różańska M., 2014, Światło zza rzeki – kwestia tożsamości we współczesnej poezji Zaolzia. *Edukacja Międzykulturowa*, 3, 239–264.
353. Rudokas K., Landauskas M., Viliūnienė O., Gražulevičiūtė-Vileniškė I., 2019, *Hedonic Analysis of Housing Prices and Development in Kaunas: Heritage Aspect*. *Environmental Research, „Engineering and Management”*, Vol. 75(2), s. 15–27, <https://doi.org/10.5755/j01.ere.75.2.22823>
354. Ruijgrok E. C., 2006, The three economic values of cultural heritage: a case study in the Netherlands. *Journal of cultural heritage*, 7(3), 206-213.
355. Rusko R., Merenheimo P., Haanpää M., 2013, Coopetition, resource-based view and legend: Cases of Christmas tourism and city of Rovaniemi. *International Journal of Marketing Studies*, 5(6), 37.
356. Rynio D., 2010, *Rozwój regionu oparty na zasobach endogenicznych*. *Studia Zarządzania i Finansów Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*, (nr 1 Finanse i zarządzanie we wspieraniu rozwoju lokalnego i regionalnego), s. 61–69.
357. Rzeńca A., 2013, Środowisko przyrodnicze i jego ochrona a rozwój lokalny. Istota i współzależności, [w:] Nowakowska A., (red.), *Zrozumieć terytorium. Idea i Praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 415-434, doi: 10.18778/ 7525-954-4.24
358. Sacharczuk J., 2012, Rola edukacji regionalnej w pielęgnowaniu pamięci przeszłości – na przykładzie wielokulturowego Białegostoku. *Edukacja Międzykulturowa*, 1, 98–111.
359. Sander H. A., Haight R. G., 2012, Estimating the economic value of cultural ecosystem services in an urbanizing area using hedonic pricing. *Journal of environmental management*, 113, 194-205.
360. Santagata W., Signorello G., 2000, Contingent valuation of a cultural public good and policy design: The case of "Napoli musei aperti". *Journal of cultural economics*, 24, 181-204.
361. Santana-Sarmiento F., Álamo-Vera F. R., De Saá-Pérez P., 2019, A Resource-Based View of Competitiveness in the Wind Energy Sector: The Case of Gran Canaria and Tenerife. *Applied Sciences*, 9(6), 1263. <https://doi.org/10.3390/app9061263>

362. Santos Vieira de Jesus D., 2019, The politics of disdain: Cultural heritage education in Rio de Janeiro. *International Journal for Innovation Education and Research*. 7. 794-805. 10.31686/ijer.Vol7.Iss12.2134.
363. Satria B., Ramadhani F., Karim S., Aini N., 2023, A Virtual Museums and 3D Artefacts to Improve Cultural Heritage Education. *TEPIAN*. 4. 175-182. 10.51967/tepian.v4i4.2967.
364. Savenije G., Boxtel C., Grever M., 2014, Learning About Sensitive History: “Heritage” of Slavery as a Resource. *Theory & Research in Social Education*. 42. 10.1080/00933104.2014.966877.
365. Sawczuk M., 2019, Relations between local communities and martyrdom museums. *Economic and Regional Studies*, 12(1)
366. Scheid G., Matos E., Botega J., 2024, Heritage Education and Non-Formal Education Mediated by Mobile Learning. *Educação & Realidade*. 49. 10.1590/2175-6236133030vs02.
367. Seaton A.V., 1996, Guided by the dark: From thanopsis to thanatourism., *International Journal of Heritage Studies* 2(4)
368. Sekuła A., 2005, Bariery rozwoju lokalnego. *Zeszyty Naukowe* 1640-6818. 401. 587-600. 10.13140/2.1.4625.4880.
369. Sering S., Safeer D., 2023, Footprints of Iranian heritage in Baltistan, Pakistan: A cultural perspective. *International Journal of Contemporary Issues in Social Sciences* 2. 1342-1352.
370. Shahrin N., Hussin H., 2023, Negotiating food heritage authenticity in consumer culture. *Tourism and hospitality management*. 29. 27-37. 10.20867/thm.29.2.3.
371. Shakya M., Vagnarelli G., 2024, Creating value from intangible cultural heritage—the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development. *European Journal of Cultural Management and Policy*. 14. 10.3389/ejcmp.2024.12057.
372. Sharpley R., Stone P.R.(red.), 2009, *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*. Channel View, Bristol
373. Sheppard S., 2010, *Measuring the impact of culture using hedonic analysis*. Center for Creative Community Development, 28.
374. Sienko N. J., 2018, Ujgurskie dziedzictwo kulturowe w starciu z Chińską Republiką Ludową. *Sprawy Narodowościowe. Seria nowa*, 50.
375. Sikorska W., 2024, The artistry of tradition: A comparative analysis of craft heritage protection in Europe and Japan. *Gdańskie Studia Azji Wschodniej*, 25, 60–74.
376. Silverman H., 2011, *Contested cultural heritage: A selective historiography*. W: H. Silverman (Ed.), *Contested Cultural Heritage: Religion, Nationalism, Erasure, and Exclusion in a Global World*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7305-4_1
377. Sinaga R., Pargito, Adha, M., 2024, Preservation of Intangible Cultural Heritage: the Role of Documentation in Cultural Conservation in the Semaka District, Tanggamus Regency. *International Journal of Advanced Technology and Social Sciences*. 2. 375-388. 10.59890/ijatss.v2i3.1553.

378. Sobala-Gwosdz A., 2024, Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych, Badania Obserwatorium Polityki Miejskiej, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków., <https://doi.org/10.51733/opm.2024.25>
379. Sokołowicz M. E., 2022, Wartościowanie niejednoznacznego dziedzictwa modernizmu w mieście na przykładzie stacji kolejowej Warszawa Ochota. *Studia Regionalne i Lokalne*, 24(87), 86-107.
380. Sokołowicz M. E., Przygodzki Z., 2020, The value of ambiguous architecture in cities. The concept of a valuation method of 20th century post-socialist train stations. *Cities*, 104, 102786.
381. Sokołowicz M., Nowakowska A., Ciarkowski B., 2023, *The Ambiguous Legacy of Socialist Modernist Architecture in Central and Eastern Europe* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003299172>
382. Sokołowicz M.E., 2013, Zagadnienie bliskości w badaniach nad rozwojem terytorialnym. Podejście instytucjonalne, [w:] Nowakowska A. (red.), *Zrozumieć terytorium. Idea i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź
383. Sokołowicz M.E., 2015, *Rozwój terytorialny w świetle dorobku ekonomii instytucjonalnej Przestrzeń – bliskość – instytucje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, ISBN 978-83-7969-785-4
384. Sokołowicz M.E., Przygodzki Z., 2020, The value of ambiguous architecture in cities. The concept of a valuation method of 20th century post-socialist train stations, *Cities*, t. 104, s. 2–15.
385. Sołtys J., 2016, Zasoby rzadkie w planach strategicznych peryferyjnych gmin wiejskich, *Studia Obszarów Wiejskich* (44), 39-54
386. Sondel-Cedarmas J., 2021, Kłopotliwe dziedzictwo Predappio : konflikt pamięci a konstruowanie narracji europejskiego miasta. *Politeja*, 18(5 (74)), <https://doi.org/10.12797/Politeja.18.2021.74.04>
387. Souvatzi S., 2023, Neolithic Cultural Heritage in Greece and Turkey and the Politics of Land and History. *Cambridge Archaeological Journal*. 33. 1-19. 10.1017/S095977432300001X.
388. Springer F., 2012, *Źle urodzone*, Krakater
389. Springer F., 2013, *Wanna z kolumnadą*. Wydawnictwo Czarne
390. Springer F., 2013, *Zaczyn. O Zofii i Oskarze Hansenach*, Krakater
391. Springer F., 2016, *Miasto Archipelag*, Wydawnictwo Czarne
392. Stachowiak A., 2016, Zwyczaje religijne i miejsca kultu jako elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego Pomorza Wschodniego. *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 55.
393. Stachowiak K., Siniecka A., 2021, Zabytki nieruchome jako materialny kapitał kulturowy wielkopolskich miast. *Rozwój Regionalny I Polityka Regionalna*, 14(57), 91–107. <https://doi.org/10.14746/rrpr.2021.57.07>

394. Stanikzai, I. U., Seerat D., Hamdard W., 2024., Role of Sustainable Tourism in Preserving Cultural Heritage of Afghanistan: A Comprehensive Review. *Society & Sustainability*. 5. 30-38. 10.38157/ss.v5i2.594.
395. Stankiewicz M.J., 2005, Konkurencyjność przedsiębiorstwa. Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2005.
396. Staszewska A., 2024, Zrównoważony rozwój a zagospodarowanie obszarów przemysłowych na przykładzie województwa śląskiego. *Sustainable development and development of post-industrial areas on the example of the silesian voivodship*. *Zeszyty Naukowe Akademii Górnośląskiej* - nr 6. 133-140. 10.53259/2023.6.13.
397. Stelmach M., 2023, Teraz czas na socmodernizm. Rozmowa z Klaudią Obrębską i Michałem Krasuckim, *Dwutygodnik* 355, źródło: (<https://www.dwutygodnik.com/autorzy/1947-monika-stelmach>), dostęp 30.03.2024
398. Stojanović D., 2022, Holocaust and the Ethics of Tourism: Memorial Places in Narrations of Responsibility, *Filozofija i društvo/Philosophy and Society*. Belgrade, Serbia, 33(3), doi: 10.2298/FID2203551S.
399. Stone P.R., 2006, A Dark Tourism Spectrum: Towards a Typology of Death and Macabre Related Tourist Sites, Attractions and Exhibitions. *Tourism: An Interdisciplinary Journal* 54(2)
400. Störckuhl B., 2021, Practices in building housing and settlements in the Nazi era. Case study: Breslau. *Architectus*, (3 (67))
401. Sufa B., 2023, Strój jako istotny element w działalności Koła Gospodyń Wiejskich w Komborni – tradycja i współczesność. *Perspektywy Kultury*, 43(4/2), 287–306.
402. Sugawara S., 2019, Pamięć o socjalizmie i zabytki socjalizmu. *Ochrona zabytków PRL w Tychach*. „*Studia Krytyczne*” Nr 8: 157–167.
403. Sukchitpinyo K., Chokethaworn K., 2012, Willingness to Pay for Conservation of Wiang Kum Kam Cultural Heritage. *WMS Journal of Management*, 1(1), 1-9.
404. Syska A., 2020, Spodek w Zenicie, *Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki*
405. Szafranek E., 2010, Determinanty konkurencyjności regionów. Ujęcie teoretyczne i empiryczne, *Studia i Monografie* nr 443, Uniwersytet Opolski, Opole
406. Szafrńska E., 2016, Wielkie osiedla mieszkaniowe w mieście postsocjalistycznym. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
407. Szafrńska E., 2017, Starzenie się mieszkańców wielkich osiedli mieszkaniowych w mieście postsocjalistycznym. Przykład Łodzi. *Space - Society - Economy*. 10.18778/1733-3180.20.04.
408. Szarejko D., 2017, Mała Ojczyzna – kategoria lokalnej tożsamości. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 35, 91–100.
409. Szczyrba M., 2024, Jak Trzonolinowiec zawisł we Wrocławiu i stawiano go od góry do dołu, *Wrocław.pl*, źródło: (<https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/trzonolinowiec-kosciuszko-jak-budowano-historia-archiwalne-zdjecia>), dostęp 30.04.2024

410. Szkopińska A., 2013, Obecna nieobecność. Ewangelicy na Sejneńszczyźnie. Dziedzictwo kulturowe jako źródło historii. *Civitas Hominibus. Rocznik filozoficzno-społeczny*, 8, 77–84.
411. Szmygin B., 2019, Pomniki Historii – forma ochrony, forma promocji, forma zarządzania?, *Ochrona dziedzictwa kulturowego* 7, 207–218
412. Szmygin B., Fortuna-Marek A., Siwek A., 2020, Plan Zarządzania w ochronie miasta historycznego – założenia i kluczowe działania w Planie Zarządzania Starego Miasta w Zamościu. *Ochrona Zabytków*, 2, 129–162.
413. Szmygin, B., 2003, Teoria zabytku Aloisa Riegla. *Ochrona Zabytków*, (3-4), s. 148–153.
414. Szot-Radziszewska E., 2015, Różnorodność współczesnych form ochrony wiejskiej i małomiasteczkowej architektury drewnianej w Polsce. *Budownictwo i Architektura*, 14(3), 161–171.
415. Szromnik A., 2022, Marketing dziedzictwa kulturowego - obiekt zabytkowy na rynku, Wydawnictwo C.H. Beck
416. Szuta, A.F., Szczepański, J., 2019. The difficult heritage. The reuse of former prison buildings. *Technical Transactions*, Vol. 116, iss. 8
417. Szyfer A., 1997, Tożsamość kulturowa : implikacje teoretyczne i metodologiczne, *Studia Etnologiczne i Antropologiczne* 1, s.159-167
418. Szymańska M., 2020, Business development inspired by the heritage of the local food product®. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego*, 1, 180–184.
419. Świdrak M., 2018, Krytyczne uwagi do instytucji pomnika historii, w:[red. Dobosz P., i in.] *Problemy ochrony prawnej sportowego dziedzictwa kulturowego i mechanizmy prawa sportowego*, Publikacje Naukowe KN Prawnej Ochrony Dóbr Kultury Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków
420. Świata-Trybek D., 2023, Ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego na przykładzie pieców chlebowych (piekarnioków). *Perspektywy Kultury*, 40(1), 77–94.
421. Talar D., 2019, Wykorzystanie podejścia zasobowego w budowaniu wizerunku uczelni publicznej – analiza Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z perspektywy kluczowych zasobów oraz ich spójności ze strategią i misją uczelni. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 63(11), 293–307.
422. Tan R., 2020, Willingness to Pay of Urban Households for the Conservation of Natural Resources and Cultural Heritage in a Neighboring Rural Area: A CVM Study. *Philippine journal of science*, 149 (2)
423. Tantinipankul W., 2023, Palace, Prison, Park or Palimpsest? The Contested Heritage of the Former Palace of Chiang Mai. *Manusya, Journal of Humanities* 26, 1
424. Teo P., Geat J.L., Ho T.C., Ting C.W., 2020. Contemporary Issues in Global Market: Analysis on Handicraft Industry in Vietnam. *The International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10.

425. Theodora Y., 2020, Cultural Heritage as a Means for Local Development in Mediterranean Historic Cities—The Need for an Urban Policy. *Heritage*. 2020; 3(2):152–175. <https://doi.org/10.3390/heritage3020010>
426. Thurley S., 2005, Into the Future. Our Strategy for 2005–2010. *Conservation Bulletin* 49 (2005), 26-27
427. Tomczak J., 2019, Park kulturowy w systemie ochrony zabytków w Polsce, *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*, Zeszyt 4 (36), 2019, s. 39-56.
428. Torowska J., 2018, Dziedzictwo kulturowe –czym jest, dlaczego jest ważne i czy zasługuje na ochronę?, *Hejnał Oświatowy*, 3/171
429. Torres-Ortega S., Pérez-Álvarez R., Díaz-Simal P., de Luis-Ruiz J. M., Piña-García F., 2018, Economic valuation of cultural heritage: application of travel cost method to the National Museum and Research Center of Altamira. *Sustainability*, 10(7), 2550.
430. Towse R., 2011, *Ekonomia kultury Kompendium*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa
431. Tresna P. W., Nirmalasari H., 2018, Sustainable competitive advantage strategies of tourism products in Pangandaran district. *Review of Integrative Business and Economics Research*, 7, 34-47.
432. Trzeciak P., 1967, 1000 tajemnic architektury, Nasza Księgarnia, Warszawa
433. Tsivolas T., 2019, The Legal Foundations of Religious Cultural Heritage Protection. *Religions*. 10. 283. [10.3390/rel10040283](https://doi.org/10.3390/rel10040283).
434. Tunbridge J. E., Ashworth G. E., 1996, *Dissonant heritage – The Management of the Past as a Resource in Conflict*, Wiley & Sons, Chichester
435. Ujwary-Gil A., 2009, Koncepcja zasobowej teorii przedsiębiorstwa – całościowe ujęcie i kierunek dalszych badań, „*Przegląd Organizacji*” nr 6, s. 24-27.
436. Ullah Q., Batool A., Rashid S., 2021, The Renaissance of Sub-continental History and Heritage in Ajoka Plays and Performances. *International Journal of Linguistics and Culture*. 2. 87-105. [10.52700/ijlc.v2i1.69](https://doi.org/10.52700/ijlc.v2i1.69).
437. Ulusoy F., 2023, Integrated Documentation Of Tangible And Intangible Cultural Heritage In Urban Historical Sites. *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*. XLVIII-M-2-2023. 701-707. [10.5194/isprs-archives-XLVIII-M-2-2023-701-2023](https://doi.org/10.5194/isprs-archives-XLVIII-M-2-2023-701-2023). s. 701
438. Valencia Arnica Y., Ccasani Rodriguez J., Rucano F., Mendoza F., 2023, The Status of Didactic Models for Heritage Education: A Systematic Review. *Heritage*. 6. 7611-7623. [10.3390/heritage6120400](https://doi.org/10.3390/heritage6120400).
439. Vasileva E., 2016, Ideal and utilitarian in the international style system: subject and object in the design concept of the 20th century // *International Journal of Cultural Research*, 4 (25), 72-80.
440. Vergari M., Banti G., 2013, The Saho of Eritrea and the documentation of their language and cultural heritage. *Annali dell'Università degli Studi di Napoli "L'Orientale"*. *Rivista del*

Dipartimento di Studi Asiatici e del Dipartimento di Studi e Ricerche su Africa e Paesi Arabi. vol. 70 (2013 [2010]). 83-108.

441. Verma A., Devi A., 2024, Historical and cultural heritage of Bundelkhand region conservation, visualization, using G.I.S technologies. *ShodhKosh: Journal of Visual and Performing Arts*. 5. 10.29121/shodhkosh.v5.i2.2024.2072.

442. Vernieres M., Patin V., Mengin C., Gernonimi V., Dalmas L., Noel J.F., Tsang King Sang J., 2012, Methods for the Economic Valuation of Urban Heritage: A Sustainability-based Approach, *A Savoir* 13, Agence Française de Développement

443. Wahyudi W., Kartika E. W., Han, S. T., 2018, Sustainable factors in the human assets of dana hotel as a heritage hotel in Solo, Indonesia. *Jurnal Manajemen dan Kewirausahaan*, 20(1), 7-15.

444. Walczak B., 2016, Język a dziedzictwo kulturowe pogranicza. *Język. Religia. Tożsamość*, 2(14), 161–174.

445. Walczak N., Walczak Z., 2022, Różne sposoby zagospodarowania obszarów pokolejowych w wybranych gminach Wielkopolski. *Przegląd Budowlany*, 93(7-8), 116–119.

446. Waleski I., 2022, Identyfikacja zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w Polsce. *Studia Miejskie*, 44

447. Walkowiak J. B., Niewulis-Grablunas J., 2019, Nazwiska nieurzędowe mniejszości litewskiej w Polsce – dziedzictwo językowo-kulturowe pogranicza polsko-litewskiego. *Acta Baltico-Slavica*, 43.

448. Warczevska B., 2008, Tożsamość miejsca - przykład Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy”. *Architektura Krajobrazu*, 4, 41–44.

449. Wargowska-Dudek A., 2023, Ochrona dziedzictwa kulturowego na przykładzie polskich tańców narodowych – praktyki depozytariusza Henryka Dudy. *Perspektywy Kultury*, 40(1), 95–108.

450. Webber J., 2016, Making Sense of the Holocaust in Contemporary Poland: The Real and the Imagined, the Contradictions and the Paradoxes. *Jednak Książki. Gdańskie Czasopismo Humanistyczne*, (6)

451. Wendlandt J., 1998, Centralna ewidencja i rejestr zabytków architektury i budownictwa w Polsce w świetle zasobu Ośrodka Dokumentacji Zabytków, *Ochrona Zabytków* 51/3 (202), 1998, s. 191-202.

452. Wenka-Radzińska A., 2011, Problemy ochrony i konserwacji architektury czasów najnowszych na przykładzie warszawskich osiedli mieszkaniowych z lat 1950-1956. *MAZOWSZE Studia Regionalne* [Online], (7), 189–200 DOI: 10.21858/msr.

453. Weźgowiec B., 2023, Materialne i niematerialne dziedzictwo Europy Środkowej w praktykach Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie,” *Perspektywy Kultury*, s. 337–353.

454. Wight, A.C., 2006, Philosophical and methodological praxes in dark tourism: Controversy, contention and the evolving paradigm. *Journal of Vacation Marketing* 12(2)

455. Winter T., 2007, Post-Conflict Heritage, Postcolonial Tourism: Tourism, Politics and Development at Angkor (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203946381>
456. Wiśniewski M., 2014, (R)ewolucja: krakowska szkoła modernizmu (R)evolution: Kraków school of modernism, HERITO nr 17–18
457. Witwicki, M.T., 2007. Kryteria oceny wartości zabytkowej obiektów architektury jako podstawa wpisu do rejestru zabytków. *Ochrona Zabytków*, (1), s. 77–98.
458. Włodarczyk M., 2014, Architektura lat 60-tych w Krakowie, Włodarczyk+Włodarczyk Architekci, Kraków
459. Wonglangka W., Han F., 2024, Green Heritage and Lanna Urban Identity: A Study of Temples in Chiang Mai Old City. *Sustainability*. 16. 6574. 10.3390/su16156574.
460. Woźniczko M., Piekut M., 2015, Stan rynku żywności regionalnej i tradycyjnej w Polsce. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego*, 1, 106–112.
461. Woźniczko M., 2020, Kurdwanów Nowy – zieleń niedoceniona. *Builder*, 24(8), 23–25.
462. Wójciki H., Nowakowska A., 2023, Od niechcianej fabryki bawełny do symbolu miasta. Ewolucja znaczenia dziedzictwa poprzemysłowego w rozwoju miasta. *Studia Miejskie*. 46. s.41-60. 10.25167/sm.5105.
463. Wrańa J., Fitta A., 2015, Trudne dziedzictwo wielokulturowości. Zamość i Lubartów: dwa przykłady z Lubelszczyzny. *Przestrzeń i Forma, Przestrzeń i FORMa / Space&FORM*, Tom 23
464. Wu J., 2023, Sustainable Development of Intangible Cultural Heritage Values: A Case Study of Chinese Nuo Opera. *Communications in Humanities Research*. 12. 50-57. 10.54254/2753-7064/12/20230036.
465. Wyborcza.pl. Wrocław: online <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/56,35771,20328098,najlepsze-muzea-w-polsce-warto-je-odwiedzic-przegląd.html>, (dostęp 25.07.2024)
466. Wysocki, T., 2022, Ale wypiękniał! Mezonetowiec po remoncie. Słynny modernistyczny galeriowiec przy Kołłątaja jak nowy, Wrocław.pl, źródło: (<https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/mezonetowiec-po-remoncie-slynnny-modernistyczny-galeriowiec-jak-nowy>), dostęp 30.04.2024
467. Wysoczyńska D. S., 2024, Pamięć przeszłości wobec teraźniejszości i przyszłości we wspólnocie starowierców w Polsce. *Latopisy Akademii Supraskiej, Dążenia do samodzielności Cerkwi w Polsce – dla uczczenia stulecia autokefalii PAKP*(15), 163–174.
468. Xie J., Luo S., Furuya K., Wang H., Zhang J., Wang Q., Li H., Chen J., 2023, The Restorative Potential of Green Cultural Heritage: Exploring Cultural Ecosystem Services' Impact on Stress Reduction and Attention Restoration. *Forests*. 14. 2191. 10.3390/f14112191.
469. Younis G., Thabet N., 2019, Green Architectural Aspects of Urban and Architectural Heritage of Old Mosul City. *International Journal of Engineering Research and*. V8. 10.17577/IJERTV8IS020050.

470. Zafik N., Ramele R., Anuar, A. N., 2024, The Impacts of COVID-19 Pandemic on Heritage Tourism in Malaysia: A Review. *Built Environment Journal*. 21. 10.24191/bej.v21i1.474.
471. Zakaria N. N., 2019, Egypt's cultural heritage in conflict situations: examination of past and present impact. *Polish Archaeology in the Mediterranean*, 28(2)
472. Zakrzewska-Półtorak, A., 2010. Rozwój regionalny w warunkach globalizacji – Ujęcie teoretyczne. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* Nr 132, *Ekonomia* 7, 289-296
473. Zalasinska K., Brudnicki L., 2021, Rejestr zabytków – postępowanie w przedmiocie wpisu do rejestru i skutki objęcia ochroną prawną, w: [red. K. Zalasinska] *Ochrona zabytków – aspekty materialnoprawne i procesowe. Studium Konserwatorskie, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej im. Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Kaczyńskiego*, Warszawa
474. Zapłata R., 2024, Odsłonić – udostępnić – uczyć. Dziedzictwo kulturowe in situ – przykład ruiny zamku biskupów krakowskich w Iłży. *Folia Praehistorica Posnaniensia*, 29, 267–292.
475. Zapłata R., Stereńczak K., 2018, Archaeological heritage in forested areas – challenges, problems and solutions. *Raport*, 13, 217–227.
476. Zarycki T., 2009. Kapitał kulturowy - założenia i perspektywy zastosowań teorii Pierre'a Bourdieu. *Psychologia Społeczna*, 4(1-2(10)), s. 12–25.
477. Zawilińska B., 2014, Ekonomiczna wartość obszarów chronionych. *Zarys problematyki i metodyka badań*. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*. 113-129. 10.15678/ZNUEK.2014.0936.1208.
478. Zhang G., 2024, Analysis and Research on the Present Situation of Cuju Culture in the Perspective of Intangible Heritage. *Frontiers in Humanities and Social Sciences*. 4. 136-140. 10.54691/fxk5p389.
479. Zhang W., 2023, Heritage making and interpretation in postcolonial Harbin: contemporary urban memory of the Russian-built Harbin Railway Station and beyond, *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, Vol. 13 No. 4 <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-10-2020-0151>
480. Zhao W., Chan C. S., 2023, What interpretation service are cultural tourists willing to pay for? A choice-experiment approach for cultural heritage sites in China. *Tourism Management Perspectives*, 46, 101091.
481. Zieliński M., 2014, Wartości w przestrzeni - ujęcie architektoniczno-krajobrazowe. *Przestrzeń i Forma*, (22/2), 123–136.
482. Zlat M., 2009, Pomniki Drugiej Rzeszy na Śląsku, „Śląski kwartalnik historyczny Sobótka”, t. LXIV, nr 2–3
483. Zocchi D., Fontefrancesco M.F., Corvo P., Pieroni A., 2021, Recognising, Safeguarding, and Promoting Food Heritage: Challenges and Prospects for the Future of Sustainable Food Systems. *Sustainability*. 13. 9510. 10.3390/su13179510.

484. Zolotovskiy V., 2023, Heritage tourism as a direction to support sustainable tourism development in the regions and the local area. E3S Web of Conferences. 420. 10.1051/e3sconf/202342010011.

485. Zys A., 2020. Szare bloki pokryli neonowymi kaflami. Alternatywa dla mdłej pastelozy. Dostęp 29.01.2023. <https://www.whitemad.pl/szare-bloki-pokryli-neonowymi-kaflami-alternatywa-dla-mdlej-pastelozy/>

Akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483
2. Konwencja Ramowa Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, sporządzona w Faro dnia 27 października 2005 r., (Dz.U.2023.396)
3. Konwencja sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, 2003
4. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, 1972
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. (Dz. U. z 2022 r. poz. 2202)
6. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz. U. 2003 Nr 80 poz. 717
7. Ustawa z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki, Dz.U. 2016 poz. 744
8. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568
9. Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa Dz.U. 1975 nr 16 poz. 91
10. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777

Spis rysunków

Rysunek 1. Podział dziedzictwa kulturowego ze względu na przedmiot jego oddziaływania.....	15
Rysunek 2. Podział zasobów dziedzictwa kulturowego ze względu na percepcję.....	16
Rysunek 3. Determinanty kategoryzacji trudnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.....	27
Rysunek 4. Proces transformacji zasobów dziedzictwa kulturowego w dobra rynkowe.....	41
Rysunek 5. Wymiary oddziaływania rozwoju lokalnego.....	46
Rysunek 6. Paradygmaty rozwoju gospodarki regionalnej opartej o wiedzę.....	47
Rysunek 7. Rynkowe oddziaływanie zasobów dziedzictwa kulturowego.....	48
Rysunek 8. Model sektora dziedzictwa, uwzględniającego płaszczyzny jego oddziaływania.....	49
Rysunek 9. Perspektywy wartościowania dziedzictwa kulturowego. Źródło: Opracowanie własne.....	53
Rysunek 10. Wartości zabytku według Aloisa Riegla.....	54
Rysunek 11. Schemat ideowy składowych kapitału kulturowego Davida Throsby.....	66
Rysunek 12. Koncepcja całkowitej wartości ekonomicznej dobra (TEV).....	68
Rysunek 13. Alternatywne metody wyceny dóbr o charakterze nierynkowym.....	71
Rysunek 14. Metody bezpośrednie wyceny dóbr o charakterze nierynkowym stosowane w procesie waluacji dziedzictwa kulturowego.....	72
Rysunek 15. Metody pośrednie wyceny dóbr o charakterze nierynkowym najczęściej stosowane w procesie waluacji dziedzictwa kulturowego.....	76
Rysunek 16. Powiązanie wymiarów badań z identyfikacją celów szczegółowych.....	81
Rysunek 17. Etapy procesu badawczego.....	83
Rysunek 18. Ramy teoretyczne interpretacji pytań badawczych.....	84
Rysunek 19. Interpretacja składowych wartości użytkowych i nieużytkowych całkowitej wartości ekonomicznej (TEV) zasobów socmodernistycznych dla efektów rozwojowych.....	88
Rysunek 20. Liczebność zidentyfikowanych (wstępnie) budynków socmodernistycznych w wybranych miastach w Polsce.....	96
Rysunek 21. Przykład ankiety weryfikacyjnej służącej uzupełnieniu listy obiektów socmodernistycznych przez eksperta lokalnego.....	97
Rysunek 22. Liczebność zidentyfikowanych budynków socmodernistycznych w wybranych miastach w Polsce.....	98
Rysunek 23. Ogólna ocena wartościowości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.....	136
Rysunek 24. Ocena wartościowości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów interesariuszy.....	139
Rysunek 25. Ocena wartościowości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle rodzaju funkcji budynków.....	144
Rysunek 26. Ogólna ocena rzadkości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.....	148
Rysunek 27. Ocena rzadkości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów interesariuszy.....	152
Rysunek 28. Ocena rzadkości zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle rodzaju funkcji budynków.....	156
Rysunek 29. Ogólna ocena imitowalności zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów.....	160
Rysunek 30. Ocena imitowalności zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi wedle typów interesariuszy.....	164
Rysunek 31. Ocena imitowalności zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów.....	169
Rysunek 32. Ogólna ocena zorganizowania zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.....	173
Rysunek 33. Ocena zorganizowania zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów interesariuszy.....	177
Rysunek 34. Ocena zorganizowania zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów.....	182
Rysunek 35. Matryca VRIO uwzględniająca całościową analizę wyników badania- ujęcie ogólne.....	184
Rysunek 36. Ocena zasobów socmodernistycznych w modelu VRIO w podziale na typy interesariuszy.....	185

Rysunek 37. Ocena zasobów socmodernistycznych w modelu VRIO w podziale na funkcje użytkowe obiektów.	188
Rysunek 38. Rozkład średnich wartości WTP w miastach objętych badaniem.	193
Rysunek 39. Wskazania scenariuszy postępowania wobec obiektów socmodernistycznych. Wnioskowanie na podstawie wyników badania WTP.....	204

Spis tabel

Tabela 1. Narracje trudnego dziedzictwa kulturowego.....	26
Tabela 2. Zasoby dziedzictwa kulturowego socmodernizmu według wybranych form ochrony zabytków	38
Tabela 3. Fazy cyklu dojrzewania dziedzictwa kulturowego	40
Tabela 4. Sektor dziedzictwa kulturowego z podziałem na branże i typy działalności.....	50
Tabela 5. Przegląd rodzajów wartości zabytków.....	58
Tabela 6. Rodzaje wartości dziedzictwa kultury współczesnej.....	59
Tabela 7. Identyfikacja kryteriów modelu VRIO/VRIS.....	63
Tabela 8. Wzory identyfikacji rodzajów przewag konkurencyjnych w modelu VRIO.....	64
Tabela 9. Charakterystyka wartości kulturowych według teorii kapitału kulturowego.....	67
Tabela 10. Hipotezy i pytania badawcze.....	82
Tabela 11. Logika szacowania ekonomicznej wartości użytkowej zasobów socmodernizmu przy pomocy modelu VRIO wraz z matrycą interpretacji wyników.....	89
Tabela 12. Przyporządkowanie miast subregionalnych i zidentyfikowanych w nich obiektów socmodernistycznych do obecnie obowiązującego podziału administracyjnego Polski.....	106
Tabela 13. Transformacja zmiany funkcji budynków socmodernistycznych.....	111

Spis wykresów

Wykres 1. Okres oddawania do użytkowania obiektów socmodernistycznych.	108
Wykres 2. Rozkład funkcji użytkowych pełnionych przez budynki socmodernistyczne.	110
Wykres 3. Formy zagospodarowania przestrzennego budynków socmodernistycznych.	112
Wykres 4. Struktura własności nieruchomości socmodernistycznych.	114
Wykres 5. Stan zachowania obiektów socmodernistycznych.	116
Wykres 6. Średnia powierzchnia zajmowana przez obiekty socmodernistyczne (w m ²).	118
Wykres 7. Struktura obiektów socmodernistycznych ujętych w Rejestrze Zabytków.	121
Wykres 8. Struktura obiektów socmodernistycznych ujętych w Wojewódzkich Ewidencjach Zabytków.	122
Wykres 9. Struktura obiektów socmodernistycznych ujętych w Gminnych Ewidencjach Zabytków.	123
Wykres 10. Struktura obiektów socmodernistycznych ujętych w ramach ochrony obszarowej w Miejsowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego.	124
Wykres 11. Struktura postrzegania analizowanego zasobów socmodernistycznych jako Dóbr Kultury Współczesnej.	125
Wykres 12. Struktura funkcji miastotwórczych pełnionych przez zasoby socmodernistyczne.	129
Wykres 13. Ogólna ocena wartości kulturowej zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów.	134
Wykres 14. Ogólna ocena wartości społecznej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.	134
Wykres 15. Ogólna ocena potencjału ekonomicznego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.	135
Wykres 16. Ocena generowania korzyści kulturowych przez obiekty socmodernistyczne w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.	137
Wykres 17. Ocena generowania korzyści społecznych przez obiekty socmodernistyczne w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.	138
Wykres 18. Ocena generowania korzyści finansowych przez obiekty socmodernistyczne w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.	139
Wykres 19. Ocena percepcji generowania korzyści kulturowych przez zasoby socmodernistyczne- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów.	141
Wykres 20. Ocena percepcji generowania korzyści społecznych przez zasoby socmodernistyczne- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów.	142
Wykres 21. Ocena percepcji generowania korzyści finansowych przez zasoby socmodernistyczne- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów.	143
Wykres 22. Ogólna ocena rzadkości architektonicznej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.	145
Wykres 23. Ogólna ocena powiązania funkcji obiektów z socmodernistycznym charakterem zasobów.	146
Wykres 24. Ogólna ocena stopnia skomplikowania przeniesienia funkcji obiektów socmodernistycznych do innych miejsc.	147
Wykres 25. Ocena unikalności formy architektonicznej zasobów socmodernistycznych w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.	149
Wykres 26. Ocena unikalności formy architektonicznej w powiązaniu z funkcją realizowaną przez zasoby socmodernistyczne w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.	150
Wykres 27. Ocena stopnia skomplikowania przeniesienia działalności realizowanej w obiektach socmodernistycznych do innych miejsc. w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.	151
Wykres 28. Ocena percepcji rzadkości architektonicznej zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów.	153
Wykres 29. Ocena percepcji rzadkości funkcyjne zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów.	154
Wykres 30. Ocena percepcji rzadkości adaptacyjne zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów funkcji obiektów.	155
Wykres 31. Ogólna ocena imitowalności architektonicznej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.	157
Wykres 32. Ogólna ocena imitowalności społecznej zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi respondentów.	158

Wykres 33. Ogólna ocena imitowalności funkcyjnej zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów.....	159
Wykres 34. Ocena imitowalności architektonicznej zasobów socmodernistycznych w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.	161
Wykres 35. Ocena imitowalności społecznej zasobów socmodernistycznych w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.....	162
Wykres 36. Ocena imitowalności funkcyjnej zasobów socmodernistycznych w opinii różnych interesariuszy dziedzictwa.....	163
Wykres 37. Ocena imitowalności architektonicznej zasobów socmodernistycznych. Podział ze względu na funkcję obiektów.	165
Wykres 38. Ocena imitowalności społecznej zasobów socmodernistycznych. Podział ze względu na funkcję obiektów.	167
Wykres 39. Ocena imitowalności funkcyjnej zasobów socmodernistycznych. Podział ze względu na funkcję obiektów.	168
Wykres 40. Ogólna ocena zorganizowania operacyjnego zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów.....	170
Wykres 41. Ogólna ocena zorganizowania technicznego zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów.....	171
Wykres 42. Ogólna ocena zorganizowania procesowego zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi respondentów.....	172
Wykres 43. Ocena zorganizowania operacyjnego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów respondentów.	174
Wykres 44. Ocena zorganizowania technicznego zasobów socmodernistycznych - rozkład odpowiedzi wedle typów respondentów.	175
Wykres 45. Ocena zorganizowania procesowego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle typów respondentów.	176
Wykres 46. Ocena zorganizowania operacyjnego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle funkcji obiektów.	179
Wykres 47. Ocena zorganizowania technicznego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle funkcji obiektów.	180
Wykres 48. Rysunek 82. Ocena zorganizowania procesowego zasobów socmodernistycznych- rozkład odpowiedzi wedle funkcji obiektów.	181
Wykres 49. Wyniki badania WTP w odniesieniu do całości próby badawczej.....	191
Wykres 50. Wyniki badania WTP w odniesieniu do typów interesariuszy dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.	194
Wykres 51. Wyniki badania WTP w odniesieniu do funkcji obiektów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu.	200

Załącznik 1.

Wykaz częstotliwości występowania terminu „dziedzictwo kulturowe” w tytułach lub treści artykułów naukowych; stan na 13 sierpnia 2025 r.
Dane z portalu Biblioteka Nauki (bibliotekanauki.pl).

- **Nauki humanistyczne:**

- Archeologia; 168 wyników
- Filozofia; 71 wyników
- Historia; 529 wyników
- Językoznawstwo; 192 wyników
- Literaturoznawstwo; 261 wyników
- Nauki o kulturze i religii; 685 wyników
- Nauki o sztuce 334; wyników
- Etnologia i antropologia kulturowa; 43 wyniki
- Polonistyka; 5 wyników

- **Nauki inżynieryjno-techniczne:**

- Architektura i urbanistyka; 308 wyników
- Informatyka techniczna i telekomunikacja; 1 wynik
- Inżynieria materiałowa; 4 wyniki
- Inżynieria mechaniczna; 4 wyniki
- Inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka; 82 wyniki
- Ochrona dziedzictwa i konserwacja zabytków; 67 wyników
- Automatyka, elektronika, elektrotechnika i technologie kosmiczne; 3wyniki
- Inżynieria lądowa, geodezja i transport; 29 wyników

- **Nauki medyczne i o zdrowiu:**

- Nauki medyczne; 2 wyniki
- Nauki o kulturze fizycznej; 71 wyników
- Nauki o zdrowiu; 3 wyniki

- **Nauki rolnicze:**

- Nauki leśne; 32 wyniki
- Rolnictwo i ogrodnictwo; 60 wyników
- Technologia żywności i żywienia; 2 wyniki
- Zootechnika i rybactwo; 1 wynik

- **Nauki społeczne:**

- Ekonomia i finanse; 260 wyników
- Geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna; 333wyniki
- Nauki o bezpieczeństwie; 94 wyniki
- Nauki o komunikacji społecznej i mediach; 236 wyników
- Nauki o polityce i administracji; 355 wyników
- Nauki o zarządzaniu i jakości; 284 wyniki
- Nauki prawne; 121 wyników

- Nauki socjologiczne; 394wyniki
- Pedagogika; 265 wyników
- Psychologia; 61 wyniki
- Stosunki międzynarodowe; 4 wyniki
- Prawo kanoniczne; 25 wyników
- **Nauki ścisłe i przyrodnicze:**
 - Astronomia; 1wynik
 - Informatyka; 9 wyników
 - Nauki biologiczne; 2 wyniki
 - Nauki chemiczne; 1wynik
 - Nauki fizyczne; 1 wynik
 - Nauki o ziemi i środowisku; 122 wyników
- **Nauki teologiczne:**
 - Nauki teologiczne; 67wyników
- **Nauki o rodzinie:**
 - Nauki o rodzinie; 3wyniki
- **Sztuka:**
 - Sztuki filmowe i teatralne; 8 wyników
 - Sztuki muzyczne; 3wyniki
 - Sztuki plastyczne i konserwacje dzieł sztuki; 48 wyników

Załącznik 2.

Przegląd literatury uwzględniający występowanie pojęcia dziedzictwo kulturowe w badaniach. Opracowanie własne.

Obszar badań	Badacz/badacze	Rok	Zakres badania
Archeologia	Zapłata R.	2014	Ochrona i prezentacja zabytków na miejscu ich powstania (Zamek w Ilży)
	Niroumand H., Barcelo J., Saaly M.	2016	Rola archeologii w badaniach i ochronie architektury ziemnej.
	Papiernik P., Płaza D.K., Wicha J.	2017	Badania osadnictwa kultury ceramiki wstęgowej rytej na Kujawach.
	Decker M.	2018	Przegląd badań archeologicznych dotyczących Bizancjum.
	Munteán L.	2018	Badania archeologiczne tynków w Budapeszcie i metody analizy powierzchni architektonicznych.
	Zapłata R., Stereńczak K.	2018	Przegląd problemów i wyzwań związanych z ochroną dziedzictwa archeologicznego na terenach leśnych
	Costa D., Godoy R.	2021	Przegląd badań archeologicznych w Brazylii
	Przepiórka P.	2022	Metody popularyzacji archeologii- studium przypadku rezerwatu archeologicznego w Kaliszu-Zawodziu
	Przybyła B.	2022	Badania zmian w krajobrazie kulturowym ziemi łobeskiej i ich wpływu na dziedzictwo archeologiczne.
	Lajsner W.	2023	Badania motów archeologicznych z archeologii śródziemnomorskiej przedstawionych na europejskich monetach z lat 1990–2005.
	Ławrynowicz O., Krupa-Ławrynowicz A., Piotrowska A.	2023	Badania współczesnych przemian krajobrazu i znaczenia dziedzictwa archeologicznego na przykładzie wsi Jury Krakowsko-Częstochowskiej.
	Longobardi G., Formisano A.	2025	Badanie sejsmicznej podatności i zrównoważonej modernizacji zabytkowych budynków przemysłowych w Neapolu
Historia i antropologia	Chmielewska M.	2013	Historia rozwoju Katowic w kontekście wpływu wielokulturowości na charakter i kształtowanie się przestrzeni miejskiej.
	Kwaśniewska A.	2016	Analiza kształtowania się niematerialnego dziedzictwa kulturowego na Pomorzu po 1945 roku na terenach postmigracyjnych
	Sienko N.J.	2018	Analiza wpływu relacji chińsko-ujgurskich na dziedzictwo kulturowe muzułmańskich Ujgurów
	Królikowska A.	2019	Historia i rola biblioteki jezuickiego kolegium w Krożach jako elementu dziedzictwa kulturowego
	Kurpiel A.	2019	Analiza narodowości i etniczności dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska
	Hughes H., Fedele G., Gaiaschi Z., Pesaro A.	2020	Studia nad dziedzictwem kontestowanym. Opracowanie dot. pamięci o alianckich bombardowaniach Włoch podczas II wojny światowej.
	Amboro K., Setiawati E., Setiawan A.	2021	Rola budynku Dokterswoning w Metro City (Indonezja) jako źródła historii
	Ullah Q., Batoool A., Rashid S.	2021	Analiza działalności teatru Ajoka (Pakistan) jako narzędzia historycznego, społecznego i kulturowego.
	Kocój E., Kocój Ł.	2022	Badania nad dziedzictwem kulturowym pasterzy Aromanów w południowym Pirynie (Bułgaria).
	Souvatzi S.	2023	Badania nad wpływem polityki i historii na interpretację i ochronę neolitycznego dziedzictwa kulturowego w Grecji i Turcji.
	Zhang G.	2024	Badania historii kultury Cuju.
	Farias D., Casarões G.	2025	Analiza wykorzystywania przez rządy populistyczne w Brazylii dziedzictwa kulturowego do budowania legitymacji politycznej.

Obszar badań	Badacz/badacze	Rok	Zakres badania
Językoznawstwo i literaturoznawstwo	Vergari M., Banti G.	2013	Dokumentacja języka i tradycyjnej kultury Saho w Erytrei.
	Różańska M.	2014	Studia literaturowe nad poezją Zaolzia uwzględniające aspekty kulturowe i historyczne.
	Augustyniak-Żmuda G.	2015	Badania nad tożsamością językową przesiedleńców z wschodnich województw II RP w regionie lubuskim.
	Walczak B.	2016	Studia nad rolą języka w kształtowaniu tożsamości kulturowej pogranicza.
	Katinskaia A., Yangarber R.	2018	Przegląd efektów związanych z uruchomieniem platformy cyfrowej do wspierania nauki zagrożonych języków fińsko-ugryjskich
	Latocha S.	2019	Badania wpływu opowieści związanych z rzeką Poprad na tożsamość kulturową mieszkańców pogranicza polsko-słowackiego .
	Walkowiak J. B., Niewulis-Grablunas J.	2019	Analiza dziedzictwa językowo-kulturowego pogranicza polsko-litewskiego.
	Dweik B.	2020	Badania nad wpływem używania języka turkmeńskiego na zachowanie tradycji lokalnych.
	Rajagukguk R., Malems T., Ginting M.	2022	Badania nad różnorodnością językową Bataków w północnej Sumatrze i jej wpływu na zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego
	Gwerevende S., Mthombeni Z.	2023	Analiza wzajemnego powiązania języków, muzyki i tańca rdzennych społeczności Afryki Południowej.
	Sering S., Safeer D.	2023	Badania wpływu kultury i języka perskiego na dziedzictwo kulturowe Baltistanu.
	Cygan S.	2024	Badania nad gwarą kielecką w kontekście lokalnym.
Teologia i religioznawstwo	Szkopińska A.	2013	Badanie zapominanego dziedzictwa kulturowego ewangelickiej mniejszości na Sejneńszczyźnie
	Stachowiak A.	2016	Przegląd zwyczajów religijnych i miejsc kultu jako elementów niematerialnego dziedzictwa kulturowego Pomorza Wschodniego
	Mirek M.	2017	Prezentacja materialnego dziedzictwa św. Kingi i klasztoru Sióstr Klarysek w Starym Sączu
	Majewska A., Worobiec K. A., Bugowska E.	2019	Analiza współczesnych narracji społecznych i naukowych o ewangelickich cmentarzach na Mazurach
	Bilash O., Karabin T., Savchyn M.	2021	Analiza problemów prawnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego o charakterze religijnym na Ukrainie.
	Fernández-Álvarez Ó., González González M., Sara O.	2022	Analiza roli dziedzictwa religijnego jako nośnika wartości kulturowych i duchowych
	Munshi A.	2022	Analiza wpływu festiwali religijnych w Turcji i Indiach na promocję i ochronę dziedzictwa kulturowego
	Botti F., Bianchi C.	2023	Badanie wpływu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego na fizyczne niszczenie miejsc sakralnych i religijnych znaków tożsamości.
	Petrović M., Petrović A., Denda S.	2023	Badanie średniowiecznego klasztoru Banja w Risanie, jako kluczowego przykładu sakralnego i kulturowego dziedzictwa Serbów.
	Anjum T.	2024	Analiza średniowiecznej poezji sufickiej jako przejawu niematerialnego, religijnego dziedzictwa kulturowego.
	Wysoczyńska D. S.	2024	Badanie kultury wspólnoty starowierców pod kątem tożsamości i praktyk religijnych
	Burckhart T.	2025	Badanie prawnych aspektów ochrony miejsc sakralnych w Brazylii.

Obszar badań	Badacz/badacze	Rok	Zakres badania
Ochrona i konserwacja materialnego dziedzictwa kulturowego	Dankowska M.	2016	Dywagacje nad postrzeganiem krajobrazu kulturowego miasta Łodzi.
	Kozłowska I., Lamprecht A.	2018	Przegląd stanu i metod ochrony ruin architektonicznych z okresu panowania dynastii Gryfitów na pograniczu polsko-niemieckim.
	Hirsch R.	2019	Analiza procesu uznania śródmieścia Gdyni za Pomnik Historii
	Caneva G., De Nuntiis P., Fornaciari M., Ruga L., Valenti P., Pasquariello G.	2020	Omówienie zastosowania aerobiologii w ochronie dziedzictwa kulturowego.
	Markowski W., Wierzejska A.	2020	Prezentacja techniki skanowania laserowego 3D do ochrony i dokumentacji drewnianego kościoła w Haczowie
	Li L., Tang Y.	2023	Przegląd zasad ochrony dziedzictwa kulturowego od XVIII wieku
	Świtała-Trybek D.	2023	Omówienie znaczenia „piekarnioków” na Górnym Śląsku jako elementu dziedzictwa kulturowego
	Crisan A., Pepe M., Costantino D., Herban S.,	2024	Omówienie metodologii badawczej wykorzystującej technologię skanowania 3D z modelowaniem informacji o budynkach (BIM).
	Dankowska M., Liszewska M.	2024	Dywagacje nad stanem zachowania i ochrony konserwatorskiej polskiej rzeźby plenerowej lat 60. i 70. XX
	Djabarouti J., Ren Y.	2024	Analiza porównawcza chińskich i angielskich tradycji ochrony krajobrazów dziedzictwa kulturowego.
	Verma A., Devi A.	2024	Omówienie zastosowania technologii GIS w dokumentowaniu i ochronie dziedzictwa kulturowego regionu Bundelkhand (Indie).
	Messinas E.	2025	Opis inicjatywy mającej na celu zachowanie, odzyskanie i rekonstrukcję zniszczonych synagog w Grecji.
Ochrona i konserwacja niematerialnego dziedzictwa kulturowego	Bernat S.	2013	Badania nad rolą dźwięku w krajobrazie kulturowym
	Howell D.	2013	Rozważania nad potrzebą ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego Walii.
	Idris M., Mustaffa N., Yusoff S.	2016	Omówienie wyzwań związanych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii cyfrowych do ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego
	Szarejko D.	2017	Badania nad wpływem krajobrazu kulturowego, pamięci zbiorowej i edukacji regionalnej na pojęcie „małej ojczyzny”.
	Guss A.	2020	Badania nad krajowym systemem ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Chinach
	Amali L., Katili M., Ismail W.	2022	Omówienie koncepcji systemu mapowania informacji do ochrony niematerialnego i materialnego dziedzictwa kulturowego w regionie Gorontalo w Indonezji.
	Kumar G., Singh A.	2022	Przegląd i klasyfikacja niematerialnego dziedzictwa kulturowego Indii.
	Sufa B.	2023	Badania nad rolą strojów ludowych w działalności Koła Gospodyń Wiejskich.
	Wargowska-Dudek A.	2023	Studia nad ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego na przykładzie polskich tańców narodowych
	Chen S.	2024	Analiza zintegrowania ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z rozwojem turystyki w Szanghaju
	Sikorska W.	2024	Studia porównawcze dotyczące ochrony oznaczeń geograficznych dla produktów rzemieślniczych w Japonii i Europie
	Sinaga R., Pargito, Adha, M.	2024	Analiza znaczenie dokumentacji w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Indonezji.

Obszar badań	Badacz/badacze	Rok	Zakres badania
Opracowania prawne i eksperckie	Ross A., Prangnell J., Coghill B.	2010	Analiza legislacji i praktyk zarządzania dziedzictwem kulturowym w Australii
	Kisilowska H.	2011	Analiza form ochrony nieruchomości zabytkowych w Polsce
	Kulesza M.	2011	Badania nad wpływem decyzji o wpisaniu obiektu do rejestru zabytków na prywatnych właścicieli
	Konach T.	2015	Badania wpływu Konwencji UNESCO z 2003 r. na rozwój administracyjnych i prawnych strategii ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego
	Szot-Radziszewska E.	2015	Analiza współczesnych form ochrony drewnianej architektury wiejskiej w Polsce.
	Miranda Goncalves R.	2017	Analiza prawnych form ochrony dziedzictwa podwodnego w Hiszpani.
	Tsivolas T.	2019	Przegląd prawnych form ochrony religijnego dziedzictwa kulturowego w Europie
	Barnaś J.	2020	Analiza zależności pomiędzy tradycją a nowoczesnością w architekturze w kontekście współczesnych wyzwań projektowych.
	Karakul Ö., Yıldız T.	2020	Badanie dotyczące roli władz lokalnych w ochronie dziedzictwa kulturowego w Turcji
	Szmygin B., Fortuna-Marek A., Siwek A.	2020	Badania nad głównymi założeniami Planu Zarządzania dla Starego Miasta w Zamościu
	Kozioł-Słupska A.	2022	Przegląd instrumentów zarządzania dziedzictwem kulturowym dostępnym dla samorządów gminnych w Polsce
	Nomishan T., Sani A.	2023	Przegląd mechanizmów ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego w Nigerii.
Działalność muzealnicza, archiwistyczna i wystawiennicza	Cieślik A.	2018	Przegląd kluczowych problemów archiwistyki kościelnej w Polsce.
	Kadłuczka A.	2018	Analiza procesu muzealizacji przestrzeni publicznej
	Lasik P.	2019	Omówienie praktycznego wykorzystania instytucji „safe haven” przez dyrektorów muzeów i kuratorów
	Gitto S., Geri F.	2020	Badanie zastosowanie rozszerzonej rzeczywistości w celach popularyzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego.
	Campos M.	2021	Analiza roli muzeów w turystyce kulturowej
	Pera J.	2021	Podsumowanie działalności Archiwum Państwowego w Poznaniu w pierwszych latach po II wojnie Światowej.
	Lusaka M.	2023	Analiza zarządzania dziedzictwem w Centrum Kultury i Muzeum Karonga w Malawi
	Okreglicka I.	2023	Studia przeprowadzone z perspektywy muzealniczej dotyczące szopkarstwa krakowskiego.
	Satria B., Ramadhani F., Karim S., Aini N.	2023	Badanie wykorzystania wirtualnych muzeów i trójwymiarowych artefaktów w celu poprawy jakości edukacji
	Bugrova E., Kirillova N.	2024	Rozważania dotyczące roli muzeów jako narzędzia nauczania o dziedzictwie kulturowym i historycznym w nowoczesnym systemie edukacji.
	Konik M.	2024	Rozważania dotyczące digitalizacji muzykalii gnieźnieńskich
	Li Z., Zhang Q., Xu J., Li C., Yang X	2024	Analiza zastosowania grywalizacji w wirtualnym oprowadzaniu po muzeach

Obszar badań	Badacz/badacze	Rok	Zakres badania
Dydaktyka i edukacja	Komorowska A.	2008	Analiza roli krajobrazu kulturowego w programach edukacji regionalnej w Polsce.
	Gutowska K., Kobyliński Z.	2011	Problematyka zarządzania dziedzictwem kulturowym jako odrębnej dziedziny naukowej.
	Sacharczuk J.	2012	Badania z zakresu wpływu edukacji regionalnej do pielęgnowania pamięci historycznej na przykładzie Białegostoku.
	Helmy M.	2018	Analiza wpływu analizuje edukacji architektonicznej na wspieranie ochrony dziedzictwa miejskiego.
	Özlem A.	2018	Omówienie znaczenia wprowadzania pojęcia „dziedzictwo kulturowe i konserwacja” do edukacji architektonicznej.
	Królikowska A.	2019	Analiza dziedzictwa kulturowego jezuickiego kolegium w Krożach, oraz jego znaczenie edukacyjne w kontekście lokalnej historii i tradycji.
	Santos Vieira de Jesus D.	2019	Badanie edukacji w zakresie dziedzictwa kulturowego w Rio de Janeiro.
	Lewartowicz U.	2020	Analiza potencjału gminnych ośrodków kultury do prowadzenia działań animacyjnych.
	Cuenca-Lopez J., Cáceres M.J., Estepa-Giménez J.	2021	Omówienie dobrych praktyk w kształceniu nauczycieli w zakresie edukacji dziedzictwa kulturowego
	Valencia Arnica Y., Ccasani Rodriguez J., Rucano F., Mendoza F.	2023	Przegląd istniejących modeli dydaktycznych w zakresie edukacji dziedzictwa kulturowego
	Porczyński D.	2024	Badania edukacji lokalnej i regionalnej w szkołach województwa podkarpackiego
	Scheid G., Matos E., Botega J.	2024	Analiza wykorzystania mobilnych technologii do kształcenia w zakresie dziedzictwa kulturowego
Żywność i żywienie	Grebowiec M., Czopek M. A.	2011	Analiza znaczenia produktów regionalnych i tradycyjnych w tworzeniu konkurencyjnej oferty rynkowej.
	Referowska-Chodak E.	2015	Przegląd tradycyjnych, ludowych zwyczajów związane z grzybami w Polsce
	Woźniczko M., Piekut M.	2015	Przegląd stanu rynku żywności regionalnej i tradycyjnej w Polsce.
	Jęczmyk A.	2019	Omówienie roli winnic jako części polskiego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich.
	Szymańska M.	2020	Analiza wpływu lokalnych produktów spożywczych na rozwój biznesu.
	Zocchi D., Fontefrancesco M.F., Corvo P., Pieroni A.	2021	Omówienie wyzwań i perspektyw związanych z rozpoznawaniem, ochroną i promowaniem dziedzictwa kulinarnego.
	Kamaruzaman M. Y., Ab Karim M., Che Ishak F. A., Arshad M.M.	2022	Przegląd koncepcji związanych z ochroną dziedzictwa kulinarnego
	Lee K.	2023	Analiza powiązania pomiędzy doświadczeniami i wspomnieniami kulinarnymi, a zachowaniem niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
	Shahrin N., Hussin H.	2023	Badanie postrzegania autentyczności dziedzictwa kulinarnego w kontekście współczesnej kultury konsumenckiej.
	Báti A.	2024	Omówienie znaczenia tradycyjnej żywności jako elementu dziedzictwa kulturowego na Węgrzech.
	Brako M.	2024	Analiza wyzwań w zachowywaniu i nauce tradycyjnego dziedzictwa kulinarnego
	Penkala-Gawęcka D.	2024	Znaczenie tradycyjnych kirgiskich napojów zdrowotnych w środowisku kulturowym Kirgistanu.

Obszar badań	Badacz/badacze	Rok	Zakres badania
Studia przestrzenne- badania wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój lokalny i regionalny	Murzyn-Kupisz M.	2010	Badanie wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój lokalny na przykładzie podkrakowskich Niepołomic.
	Hełpa-Liszkowska K.	2013	Analiza wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój lokalny
	Das A.	2015	Analiza wpływu zrównoważonego rozwoju dziedzictwa lokalnego na rozwój społeczno-gospodarczy miast
	Hribar Š., Bole D., Pipan P.	2015	Badania nad wpływem zrównoważonego zarządzania dziedzictwem kulturowym na rozwój lokalny
	Legutko-Kobus P.	2016	Analiza nad wpływem sposób dziedzictwa kulturowego na rozwój i specjalizację regionów.
	Musiaka Ł.	2017	Badania nad wpływem średniowiecznego dziedzictwa zakonu krzyżackiego na funkcjonowanie społeczno-gospodarcze i kulturowe małych miast w Polsce.
	Appendino F.	2018	Analiza wskaźników związanych z dziedzictwem kulturowym do wspierania zrównoważonego rozwoju miast.
	Plazińska K., Wójtowicz, B.	2018	Omówienie wpływu dziedzictwa kulturowego Podkarpacia na rozwój przedsiębiorczości w regionie.
	Álvarez-García J., Maldonado-Erazo C.P., Del Río-Rama, M.D.L.C., Castellano-Álvarez, F.J.	2019	Analiza związku między dziedzictwem kulturowym, a turystyką jako podstawą rozwoju regionalnego
	Langer P.	2019	Przegląd istniejących wartości kulturowych Bochni oraz propozycja nowych wizji rozwoju miasta
	Legutko-Kobus P., Chabiera A., Przygodzki Z.	2019	Analiza wykorzystania potencjału Pomników Historii jako obiektów generujących rozwój gospodarczy terytorium
	Niedziółka A.	2019	Analiza dziedzictwa kulturowo-historycznego obszarów wiejskich Podhala pod kątem uwzględniania tych obiektów w strategiach rozwoju gmin.
	Theodora Y.	2020	Opracowanie z zakresu wykorzystywania lokalnego, śródziemnomorskiego dziedzictwa kulturowego jako narzędzia rozwojowego.
	Jędras H., Legutko-Kobus P., Przygodzki Z., Chabiera A.	2021	Przegląd zasad wdrażania Zintegrowanej Strategii 21 Rady Europy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym dla wspierania rozwoju lokalnego.
	Frydrychowska P., Telązka K.	2022	Omówienie wpływu dziedzictwa kulturowego Podlasia na rozwój regionalny.
	Góral A., Kłaś J., Kopeć K.	2023	Przegląd wskaźników statystycznych do badania wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy.
	Pham T.	2023	Analiza dziedzictwa osadniczego Hanoi w kształtowaniu zrównoważonych projektów nieruchomości miejskich.
	Wójciki H., Nowakowska A.,	2023	Analiza wpływu dziedzictwa przemysłowego na rozwój miasta Łodzi.
	Wu J.	2023	Badanie zrównoważonego rozwoju niematerialnego dziedzictwa kulturowego na przykładzie Nuo Opera w Chinach
	Staszewska A.	2024	Badanie wpływu zasad zrównoważonego rozwoju na zagospodarowanie obszarów przemysłowych w województwie śląskim

Obszar badań	Badacz/badacze	Rok	Zakres badania
Studia przestrzenne- badanie wartości dziedzictwa kulturowego	Choi A.S., Ritchie B.W., Papandrea F., Bennett J.	2010	Badania wartości miejsc dziedzictwa kulturowego metodą modelowania wyboru.
	Báez A., Herrero L.C.	2012	Badania zastosowania metody wyceny warunkowej oraz analizy kosztów i korzyści (CBA) do opracowania polityki odnowy i ochrony dziedzictwa kulturowego.
	Ferretti V., Bottero M., Mondini G.	2014	Badania nad dziedzictwem kulturowym dokonywane metodą wartości wieloatrybutowej.
	Zieliński M.	2014	Rozważania na temat aksjologii przestrzeni w ujęciu architektoniczno-krajobrazowym
	Bosek A., Mazurkiewicz L.	2015	Analiza możliwości zastosowania metod wyceny ekonomicznej do pomiaru nierynkowej wartości obiektów dziedzictwa kulturowego.
	Ciarkowski B.	2017	Analiza wartości dziedzictwa modernistycznej architektury okresu PRL pod kątem generowania potencjału kulturowego
	Lewicki J.	2017	Studia z zakresu architektury modernistycznej w Polsce
	Lewicki J.	2017	Propozycja metody klasyfikacji zabytków modernistycznych z pierwszej połowy XX wieku uwzględniające wartości historyczne, artystyczne i społeczne
	Sokołowicz M.E., Przygodzki Z.	2020	Badania wartości architektury dworców kolejowych z XXw. metodą gotowości za zapłatę
	Przygodzki Z., Waleski I.	2021	Badanie wartości trudnego dziedzictwa kulturowego metodą deklarowanych preferencji.
	Sokołowicz M. E.	2022	Badanie wartości dziedzictwa modernizmu przy pomocy autorskiego modelu łączącego analizę kosztów i korzyści z tzw. panelem delfickim
Studia przestrzenne- turystyka i marketing	Shakya M., Vagnarelli G.	2024	Studia z zakresu tworzenia wartości z obecności niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
	Duda A.	2019	Studia z zakresu dark tourismu na przykładzie Czarnobylskiej Strefy Wykluczenia.
	Królikowska K., Pijet-Migoń E.	2019	Przegląd wojewódzkich i miejskich strategii rozwoju pod kątem rozwoju turystyki kulinarnej w Polsce
	Kruczek Z.	2019	Analiza wpływu turystyki na zachowanie dziedzictwa przemysłu naftowego w Polskich Karpatach.
	Ostrowska-Tryzno A., Palikowska-Piechotka A.	2021	Studia analiza wpływu pandemii COVID 19 w kontekście zrównoważonego rozwoju i turystyki miejskiej w Warszawie.
	Barnes S.	2022	Analiza wpływu poziomu ochrony dziedzictwa kulturowego na dochody turystyczne jednostek.
	Badawy H., Abou N., Gheit, E.	2023	Badania nadżywianiem turystyki Egiptu w oparciu o dziedzictwo kulturowe
	Brumann C.	2023	Studia z zakresu zarządzania dziedzictwem kulturowym w Kioto w kontekście turystyki masowej.
	Cudny W., Paprzycka J., Stasiak A.	2023	Badania nad wpływem bursztynu (jako elementu dziedzictwa kulturowego regionu) na rozwój turystyki
	Kudinova I., Terzi S.	2023	Studia z zakresu dziedzictwa kulturowego jako marki turystycznej Ukrainy
	Kumar A, Sharma V.	2023	Badania wpływu turystyki na zachowanie miejsc historycznych.
	Marcysiak T.	2023	Badania z zakresu marketingu terytorialnego na przykładzie dawnej pomorskiej krainy Kosznejderii.
	Muravska S., Tarhonii S.	2023	Studia and wpływem dziedzictwa militarnego Ukrainy na sektor turystyczny.
	Pstrocka-Rak M., Dołzbłasz S., Grochowska A., Janc K., Raczyk A.	2023	Analiza postrzegania dziedzictwa kulturowego regionu Kotliny Jeleniogórskiej przez różne grupy interesariuszy.

Obszar badań	Badacz/badacze	Rok	Zakres badania
Studia przestrzenne- turystyka i marketing	Zafik N., Ramele R., Anuar A. N.	2023	Badania wpływ pandemii COVID 19 na dziedzictwo turystyczne Malezji.
	Zolotovskiy V.	2023	Analiza postrzegania turystyki dziedzictwa jako narzędzia wspierania zrównoważonego rozwoju turystyki na poziomie regionalnym i lokalnym.
	Ahmed N.	2024	Badania z zakresu wpływu turystyki na dziedzictwo kulturowe krajów Bliskiego Wschodu
	Folgado-Fernández, J., Huete-Alcocer, N., Hernandez R., Ricardo D. Vileikis, O.	2024	Badania and rolę źródeł informacji w turystyce dziedzictwa kulturowego z perspektywy zrównoważonej gospodarki.
	Jeelani P., Rashid H., Shah S., Ahad F., Gulzar S.	2024	Analiza turystyki dziedzictwa jako narzędzia zrównoważonego rozwoju w regionach rozwijających się
	Stanikzai, I. U., Seerat D., Hamdard W.	2024	Rola zrównoważonego turystyki w zachowaniu dziedzictwa kulturowego Afganistanu.
Środowisko	Warczeńska B.	2008	Badania nad tożsamością miejsca na przykładzie Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy”.
	Marszałek E.	2010	Rozważania dotyczące roli rzeki Odry jako szlaku komunikacyjno-transportowego oraz turystycznego.
	Kozińska A. M., Greinert A.	2013	Studia z zakresu idei rekultywacji i zagospodarowania części terenu po Kopalni Węgla Kamiennego „Niwka” w Sosnowcu.
	Navrátil J., Krejčí T., Martinat S., Pasqualetti M., Klusáček P., Frantál B., Tochackova K.	2017	Analiza potencjału terenów poprzemysłowych w Brnie pod kątem zachowania dziedzictwa kulturowego regionu i rewitalizacji obszaru.
	Łyziak-Dyga P.	2018	Rozprawa dotycząca zieli i wody w zabytkowych założeniach dworskich.
	Younis G., Thabet N.	2019	Studia z zakresu zielonych rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych na terenie starego miasta w Mosul.
	Woźniczka M.	2020	Opis potencjału zieleni miejskiej obszaru Kurdwanów Nowy w Krakowie
	Bobek W.	2022	Analiza Arboretum w Lusławicach jako unikalnego przykładu połączenia dziedzictwa kulturowego z wartościami przyrodniczymi.
	Dolman N.	2022	Analiza koncepcji błękitno-zielonej infrastruktury jako sposobu na tworzenie nowego dziedzictwa naturalnego w mieście Zwolle w Holandii.
	Jaszek M.	2022	Przegląd współczesnych funkcji miejskich terenów nadrzecznych, w kontekście zrównoważonego rozwoju architektury.
	Michalik-Śnieżek M., Lipińska H., Kułak A., Wyłupek T.	2022	Analiza punktów widokowych jako dystrybutora kulturowych usług ekosystemowych.
	Walczak N., Walczak Z.	2022	Przegląd sposobów zagospodarowania obszarów pokolejowych w wybranych gminach Wielkopolski.
	Xie J., Luo S., Furuya K., Wang H., Zhang J., Wang Q., Li H., Chen J.	2023	Badanie wpływu kulturowych usług ekosystemowych na redukcję stresu i regenerację uwagi.
	Dragan A., Remus C., Ioan S.J., Oana O.	2024	Analiza postrzegania wiejskich krajobrazów rzecznych w Rumunii, jako dziedzictwo kulturowego
	Wonglangka W., Han F.	2024	Badanie relacji między dziedzictwem przyrodniczym a kulturowym w historycznym centrum Chiang Mai w Tajlandii.

Załącznik 3.

Klasyfikacja obiektów budowlanych według PKOB. Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Polska Klasyfikacja Obiektów Budowlanych, Warszawa 2002

Grupa	Klasa
121- Hotele i budynki zakwaterowania turystycznego	1211- Hotele i budynki zakwaterowania turystycznego, czyli: - Hotele, motele, gospody, pensjonaty i podobne budynki oferujące zakwaterowanie, z restauracjami lub bez, - Samodzielne restauracje i bary
	1212- Budynki zakwaterowania turystycznego, pozostałe, czyli: Schroniska młodzieżowe, schroniska górskie, domki kempingowe, domy wypoczynkowe oraz pozostałe budynki zakwaterowania turystycznego
122- Budynki biurowe	1220- Budynki biurowe, czyli: - Budynki wykorzystywane jako miejsce pracy dla działalności biura, sekretariatu lub innych o charakterze administracyjnym, np.: budynki banków, urzędów pocztowych, urzędów miejskich, gminnych, ministerstw, itp. lokali administracyjnych; - Budynki centrów konferencyjnych i kongresów, sądów i parlamentów
123- Budynki handlowo - usługowe	1230- Budynki handlowo -usługowe, czyli: Centra handlowe, domy towarowe, samodzielne sklepy i butiki, hale używane do targów, aukcji i wystaw, targowiska pod dachem, stacje paliw, stacje obsługi, apteki itp.
124- Budynki transportu i łączności	1241- Budynki łączności, dworców i terminali, czyli: - Budynki lotnisk, budynki dworców kolejowych, dworców autobusowych i terminali portowych, budynki stacji kolejek górskich i wyciągów krzesełkowych ; - Budynki stacji nadawczych radia i telewizji, budynki central telefonicznych, centra telekomunikacyjne itp.; - Hangary lotnicze, budynki nastawni kolejowych, "zajezdnie" dla lokomotyw i wagonów; - Budki telefoniczne; - Budynki latarni morskich ; - Budynki kontroli ruchu powietrznego
	1242- Budynki garaży, czyli: - Garaże i zadaszone parkingi; - Budynki do przechowywania rowerów
125- Budynki przemysłowe magazynowe	1251- Budynki przemysłowe i magazynowe, czyli: Budynki przeznaczone na produkcję, np. fabryki, wytwórnie filmowe, warsztaty, rzeźnie, browary, montownie itp.
	1252- Zbiorniki, silosy i budynki magazynowe, czyli: - Zbiorniki na ciecze; - Zbiorniki na gazy; - Silosy na zboże, cement i inne towary sypkie; - Chłodnie i budynki składowe specjalizowane; - Powierzchnie magazynowe

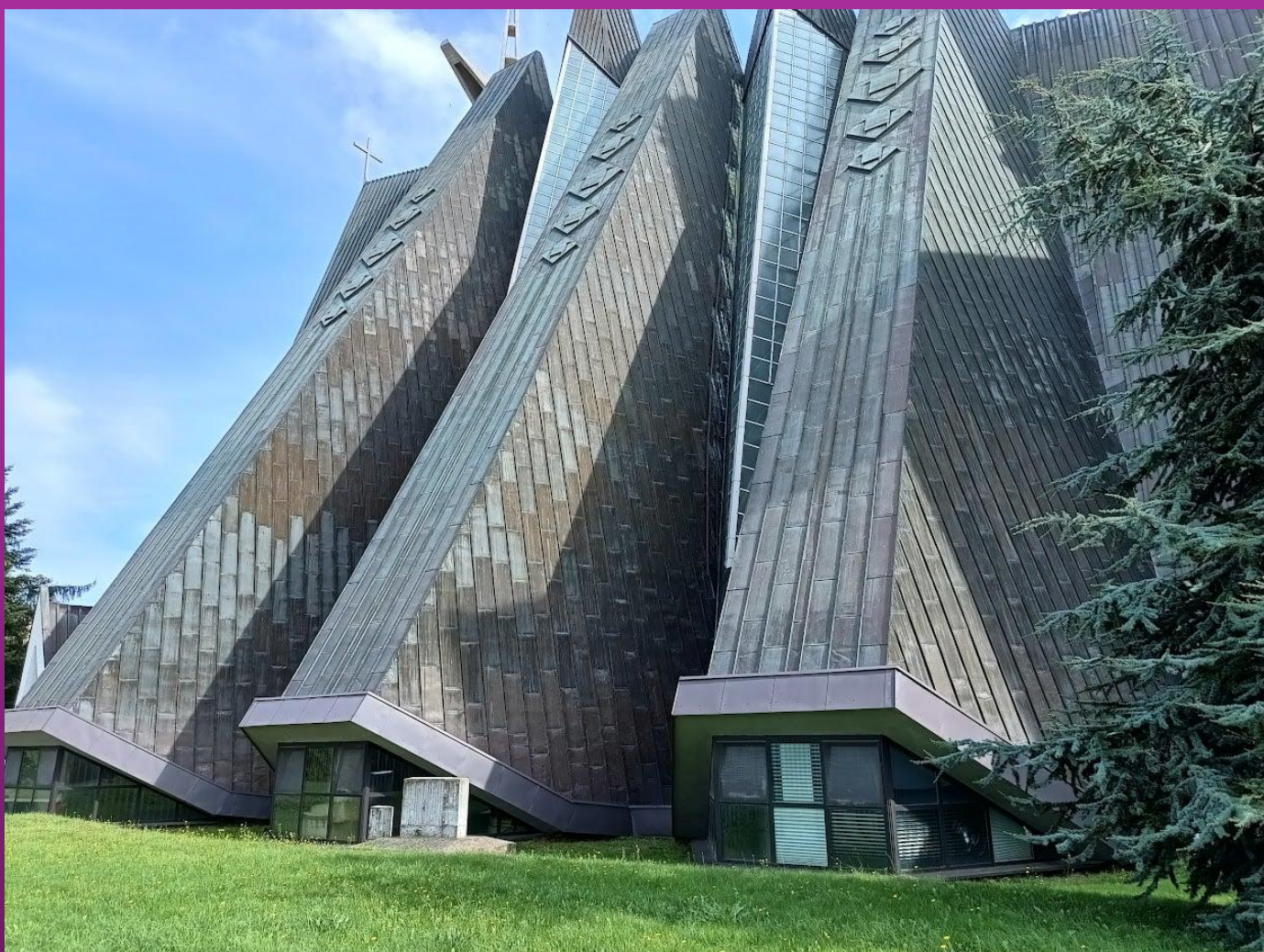
126- Ogólnodostępne obiekty kulturalne, budynki o charakterze edukacyjnym, budynki szpitali i zakładów opieki medycznej oraz budynki kultury fizycznej	1261- Ogólnodostępne obiekty kulturalne, czyli: • Kina, sale koncertowe, opery, teatry itp.; • Sale kongresowe, domy kultury i wielozadaniowe sale wykorzystywane głównie do celów rozrywkowych; • Kasyna, cyrki, teatry muzyczne, sale taneczne i dyskoteki, estrady itp.; • Budynki schronisk dla zwierząt; • Budynki ogrodów zoologicznych i botanicznych. 1262- Budynki muzeów i bibliotek, czyli: • Muzea, galerie sztuki, biblioteki i centra informacyjne; • Budynki archiwów 1263- Budynki szkół i instytucji badawczych, czyli: • Budynki szkolnictwa przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego (np. przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie, licea ogólnokształcące, licea techniczne, itp.), budynki szkół zawodowych lub kształcenia specjalistycznego; • Budynki szkół wyższych i placówki badawcze; laboratoria badawcze; • Specjalne szkoły dla dzieci niepełnosprawnych; • Ośrodki kształcenia ustawicznego; • Stacje meteorologiczne i hydrologiczne, budynki obserwatoriów 1264- Budynki szpitali i zakładów opieki medycznej, czyli: • Budynki instytucji świadczących usługi medyczne i chirurgiczne oraz pielęgnacyjne dla ludzi, • Sanatoria, szpitale długoterminowego leczenia, szpitale psychiatryczne, przychodnie, poradnie, żłobki, ośrodki pomocy społecznej dla matki i dziecka, • Szpitale kliniczne, • Szpitale więzienne i wojskowe, • Budynki przeznaczone do termoterapii, wodolecznictwa, rehabilitacji, stacje krwiodawstwa, laktaria, kliniki weterynaryjne, itp., • Budynki instytucji ochrony zdrowia świadczące usługi zakwaterowania, z opieką lekarską i pielęgniarską dla ludzi starszych, niepełnosprawnych, itp. 1265- Budynki kultury fizycznej, czyli: • Budynki przeznaczone dla imprez sportowych w halach (boiska do koszykówki, korty tenisowe, kryte baseny, hale gimnastyczne, sztuczne lodowiska itp.) wyposażone w stanowiska, tarasy itp. przeznaczone dla widzów oraz w prysznice, szatnie itp. dla uczestników • Zadaszone trybuny do oglądania sportów na świeżym powietrzu
127- Pozostałe budynki niemieszkalne	1271- Budynki gospodarstw rolnych, czyli: • Budynki gospodarstw rolnych i budynki magazynowe dla działalności rolniczej np. obory, stajnie, budynki inwentarskie dla trzody chlewnej, owczarnie, stadniny koni, przemysłowe ферmy drobiu, stodoły, pomieszczenia do przechowywania sprzętu, szopy rolnicze, spiżarnie, piwnice do przechowywania wina, kadzie na wino, szklarnie, silosy rolnicze, itp. 1272- Budynki przeznaczone do sprawowania kultu religijnego i czynności religijnych, czyli: • Kościoły, kaplice, cerkwie, meczety, synagogi, itp. • Cmentarze i obiekty z nimi związane, domy pogrzebowe, krematoria

	1273- Obiekty budowlane wpisane do rejestru zabytków i objęte indywidualną ochroną konserwatorską oraz nieruchome, archeologiczne dobra kultury, czyli: • Wszelkie obiekty budowlane bez względu na stan zachowania, ale nie wykorzystywane do innych celów, • Nieruchome, archeologiczne dobra kultury
	1274- Pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione, czyli: • Zakłady karne i poprawcze, areszty śledcze, schroniska dla nieletnich, • Zabudowania koszarowe; • Obiekty miejskiej użyteczności publicznej, takie jak wiaty autobusowe, toalety publiczne, łaźnie itp.

Załącznik 4. „Atlas dziedzictwa socmodernizmu”

Atlas dziedzictwa socmodernizmu

Ignacy Waleski

Atlas dziedzictwa socmodernizmu (Załącznik nr 4), stanowi integralną część pracy doktorskiej pt. „Znaczenie trudnego dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w rozwoju miast”.

Atlas ma na celu ukazanie różnorodności form, funkcji i kontekstów urbanistyczno-architektonicznych, a także podkreślenie znaczenia zasobów dziedzictwa kulturowego socmodernizmu w procesach rozwoju współczesnych miast w Polsce.

Atlas stanowi uzupełnienie analizy teoretycznej i badawczej, pozwalając na pełniejsze zrozumienie charakteru obiektów socmodernistycznych, ich specyfiki, stanu zachowania oraz potencjału, jaki niosą dla dalszych działań planistycznych, konserwatorskich i interpretacyjnych.

Autor:

mgr Ignacy Waleski, UNIWERSYTET ŁÓDZKI, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Gospodarki Przestrzennej, Katedry Gospodarki Samorządu Terytorialnego.

Promotor pracy:

dr. hab. Zbigniew Przygodzkiego, prof. UŁ, UNIWERSYTET ŁÓDZKI, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Gospodarki Przestrzennej, Katedry Gospodarki Samorządu Terytorialnego.

Promotorka pomocnicza:

dr Paulina Legutko-Kobus, SGH, SZKOŁA GŁÓWNA HANDLOWA W WARSZAWIE, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne, Zakład Polityki Regionalnej i Lokalnej.

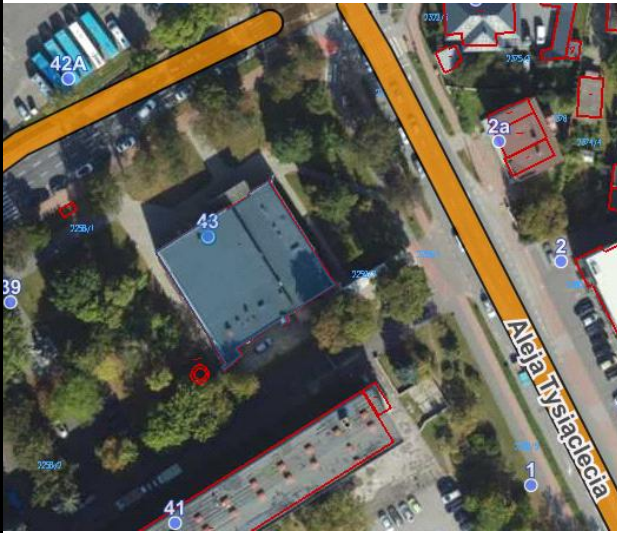
Fotografie wykorzystane w Atlasie zostały wykonane w okresie 2023-2025, przedstawiają rzeczywisty stan faktyczny oraz zostały starannie dobrane w celu wiernego odwzorowania prezentowanych zasobów socmodernistycznych. Są one własnością autora opracowania, który zastrzega sobie pełne prawo do ich wykorzystania, zarówno w ramach tego wydania, jak i w innych projektach związanych z publikacją.

Zdjęcie na pierwszej stronie przedstawia kościół p.w. Matki Bożej Królowej Polski w Elblągu.

Łódź, 2025

Spis treści:

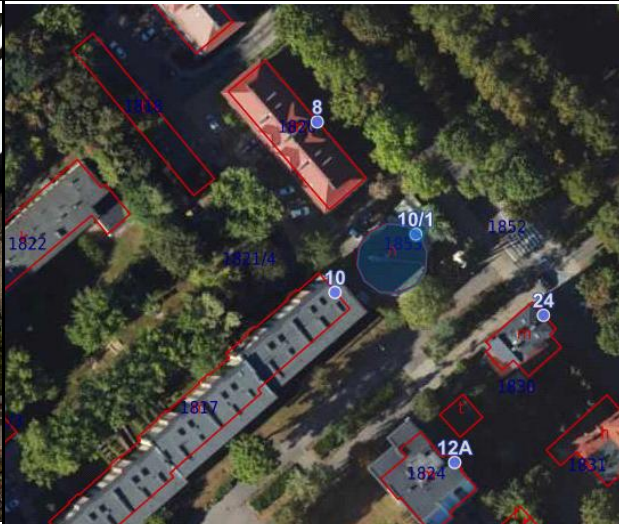
Biała Podlaska	1
Białystok	2-8
Bielsko-Biała	9-12
Chełm	13-15
Ciechanów	16-19
Częstochowa	20-24
Elbląg	25-30
Gorzów Wielkopolski	31-34
Jelenia Góra	35-36
Kalisz	37-40
Kielce	41-45
Konin	46-49
Koszalin	50-54
Krosno	55-57
Legnica	58
Leszno	59-64
Łomża	65
Nowy Sącz	66-69
Olsztyn	70-73
Opole	74-79
Ostrołęka	80-81
Piła	82
Piotrków Trybunalski	83-86
Płock	87-90
Przemyśl	91-95
Radom	96-98
Rzeszów	99-101
Siedlce	102-104
Sieradz	105-110
Skierniewice	111-113
Słupsk	114-121
Suwałki	122
Tarnobrzeg	123-125
Tarnów	126-130
Wałbrzych	131-135
Włocławek	136-139
Zamość	140-147
Zielona Góra	148-150
Słowniczek, podziękowania	151

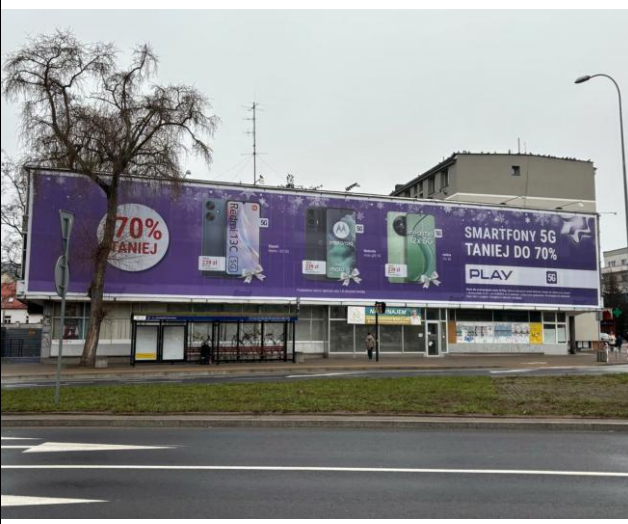
Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Biała Podlaska, Brzeska 43	"NoveKino Merkury"
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2023)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
"NoveKino Merkury" to ciągle funkcjonujący obiekt kinowy o socmodernistycznym pochodzeniu. Dysponuje możliwością oglądania filmów przez 282 osoby. W 2009 roku zamontowano nowy sprzęt audio-wizualny, m.in. projektor umożliwiający projekcję filmów 3D. Począwszy od 2009 roku, obiekt był przez kilka lat modernizowany. Odświeżono m.in. elewację, lecz zachowano ją w stanie nawiązującym do oryginału. Obiekt na planie prostokąta, o charakterystycznej trójwymiarowej (wystające kwadratowe elementy) elewacji zewnętrznej z kamienia dekoracyjnego. Uwagę zwraca także lekkie w formie wejście główne do obiektu wsparte na cienkich filarach.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2023)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1972	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	845 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Biała Podlaska na lata 2016-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na dzień 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Biała Podlaska* * Na podstawie SUIKPZ m.Biała Podlaska 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Żabytków województwa Lubelskiego Stan na dzień 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro Kultury Współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr LII/47/23. Nr planu w wykazie: 72	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

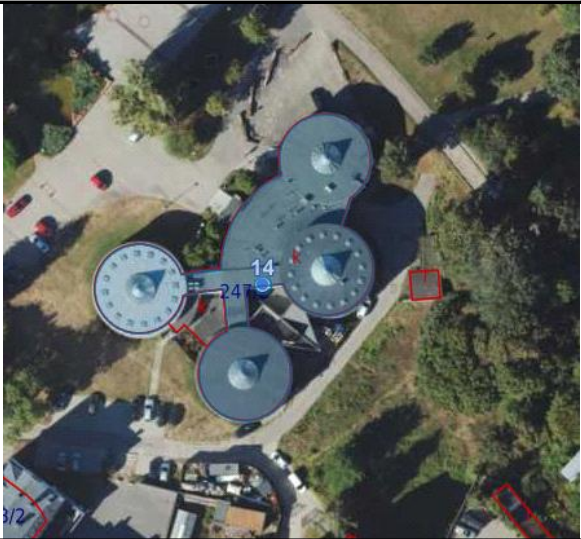
Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Białystok, Marii Skłodowskiej-Curie 2/1	Dom Handlowy "Central"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
W 1976 roku otwarty został Spółdzielczy Dom Handlowy „Central” w Białymstoku, który szybko stał się największą placówką handlową w województwie białostockim, a także jedną z największych w Polsce. Jego otwarcie miało miejsce 31 stycznia, po ponad trzech latach intensywnych prac budowlanych. Budynek zbudowano w oparciu o stalowy szkielet, ważący łącznie aż 300 ton, oraz popularne w tamtym czasie prefabrykaty. Oba te elementy dostarczyły lokalne firmy: Kolejowe Zakłady Konstrukcji Stalowych z Starosielec i białostocki Fadom. W dniu otwarcia „Central” zatrudniał 272 pracowników. Na jego ogromnej, jak na ówczesne czasy, powierzchni handlowej ok. 3500 m² oferowano szeroką gamę produktów, w tym obuwie, odzież, tkaniny, sprzęt AGD, radia i telewizory. Architektonicznie uwagę maszyną bryła budynku, a także charakterystyczna "trójwymiarowa" elewacja budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1976	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	2352 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Białegostoku na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podlaskiego Stan na 3 kwietnia 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Białystok Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro Kultury Współczesnej	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr XLIX/747/18. Nr planu 149	Obiekt uwzględniony. Nakazuje się: m.in. zach. wysokości bud., typu dachu i nach. połaci dach., wielkości i rozmieszcz. otworów i podziałów okiennych, oryg.materiału wykończenia elewacji, a także istn. neonu na budynku.	

Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Białystok, Podleśna 2	Sala Koncertowa Opery i Filharmonii Podlaskiej - Budynek przy Podleśnej
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budowę obiektu zakończono w styczniu 1975 roku. Był to wówczas nowoczesny kompleks o wysokim standardzie, z posadzkami wykonanymi z szydłowieckiego marmuru, mahoniową boazerią oraz oświetleniem jarzeniowym. W skład całego zespołu wchodziły: szkoła muzyczna, filia warszawskiej Wyższej Szkoły Muzycznej, ognisko baletowe, sala kameralna oraz największa część kompleksu – sala koncertowa, która mieściła 500 widzów i służyła jako miejsce występów Państwowej Orkiestry Symfonicznej. Znajdowały się tu także biblioteka i kawiarnia. Ekspresyjna forma budynku pełniła rolę rzeźby przestrzennej, doskonale wpisując się w miejski krajobraz. Charakterystycznym elementem białostockiej filharmonii była płaskorzeźba „Polifonia” autorstwa Jerzego Grygorczuka. W 2004 roku obiekt przeszedł gruntowną renowację, której częścią była także termomodernizacja elewacji.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1975	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	2018 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Białegostoku na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podlaskiego Stan na 3 kwietnia 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Białystok Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Białegostoku 2023	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Białystok, Marii Skłodowskiej-Curie 14	Biurowiec Białostockiego Zjednoczenia Budownictwa (obecnie Urząd Marszałkowski woj. Podlaskiego)
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Po raz pierwszy przy obliczeniach statycznych tego obiektu zastosowano technologię obliczeń elektronicznych. Biurowiec, zaprojektowany w nowoczesnej konstrukcji szkieletowej i częściowo oparty na tzw. pilotach, charakteryzuje się wklęsłą elewacją od strony ulicy Skłodowskiej. Stanowi jeden z najciekawszych i najbardziej reprezentatywnych przykładów późnego modernizmu w architekturze Białegostoku. Od października 2023 budynek mieści Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego. Przy tej okazji budynek wyremontowano, tracąc tym samym częściowo cechy budynku oryginalnego (wymiana stolarki okiennej- zatracenie podziałów okiennych).		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1965	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po modernizacjach z częściowym zatraceniem oryginalnego stylu architektonicznego	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	423 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Białegostoku na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podlaskiego Stan na 3 kwietnia 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Białystok Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Białegostoku 2023	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr VIII/116/19. Nr planu 149	Obiekt uwzględniony. Nakazuje się m.in. zachowanie wysokości budynku, typu dachu i nachylenia połaci dachowych, wielkości, rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych oraz podziałów okiennych, zewnętrznego wystroju architektonicznego i kompozycji elewacji	

Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Białystok, Akademicka 10/1, 30 i Włokiennicza 2	"Okraglaki"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
"Okraglaki" zostały opracowane w Biurze Projektowo-Badawczym Budownictwa Ogólnego Miastoprojekt – Białystok, a ich autorami byli M. Krzywiec oraz B. Toczydlowska, natomiast konstrukcje zaprojektował M. Najmowicz. Stalowy szkielet oraz elewacje wypełnione szkłem i aluminium nadawały budynkom nowoczesny charakter. Projekty te powstały w ramach przygotowań do Centralnych Dożynek, które odbyły się w Białymstoku w 1973 roku. Budynek na ul. Akademickiej 10/1 był pawilonem wystawowym białostockich plastyków i fotografików, a potem mieściła się tu cukiernia „Bajka”. Obiekt u zbiegu ulic Krasińskiego i Akademickiej 30 został przeznaczony na kawiarnię na 100 miejsc i lodziarnię "Kasztelanka". Obiekt z ul. Włokienniczej 2 (dawniej alei 1 maja) mieścił w czasach PRL bar „Ruczaj”.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	Akademicka 10/1 (202 m²), Akademicka 30 (182 m²), Włokiennicza 2 (278 m²)	
budynki wolnostojące		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Białegostoku na lata 2017-2023	Obiekty nieuwzględnione	
Rejestr Zabytków województwa Podlaskiego Stan na 3 kwietnia 2025 roku	Obiekty nieuwzględnione	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Białystok Stan na kwiecień 2025	Obiekty nieuwzględnione	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Obiekty nieuwzględnione	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Białegostoku 2023	Obiekty uwzględnione (Akademicka 10/1 i 30)	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr XII/95/1. Nr planu 103 (Akademicka 10/1 i 30) Uchwała Nr LXII/764/06. Nr Planu 71 (Włokiennicza 2)	Obiekty uwzględnione (ul. Akademicka). Nakazuje się m.in. zachowanie: formy architektonicznej, formy dachu i wysokości budynku, wielkości, rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych oraz podziałów okiennych, pierwotnego materiału wykończenia elewacja	

Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Białystok, al. Józefa Piłsudskiego 29	Pawilon usługowo-handlowy ZURT-u, tzw. "Telewizory"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Obiekt o wysokości trzech kondygnacji, wykonany w konstrukcji żelbetowego szkieletu, z cofniętym względem lica elewacji parterem, zyskał w znacznej części przeszklenie ścian osłonowych, uzupełnione elementami prefabrykowanymi. Obecnie w budynku mieszczą się sklep spożywczy „Market” oraz klub „Mesa”. Mozaika wpisana do rejestru zabytków Mozaika znajduje się na elewacji budynku przy Alei Józefa Piłsudskiego 29 w Białymstoku. Abstrakcyjne dzieło stworzył Antoni Szymaniuk.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1964	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki nieużytkowane, opuszczone, oraz niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	346 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Białegostoku na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podlaskiego Stan na 3 kwietnia 2025 roku	Wpisana mozaika – barwna abstrakcja, na elewacji budynku przy Alei Józefa Piłsudskiego 29 w Białymstoku, nr rej. A-648 z 9.12.2022 r.	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Białystok Stan na kwiecień 2025	Obiekt uwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Białegostoku 2023	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr LXII/763/06 Nr planu 70	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Białystok, św. Rocha 14	Podlaski Instytut Kultury (PIK) "Spodki"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
<i>Białostockie „Spodki” powstały w pobliżu kościoła św. Rocha w rekordowym czasie czterech miesięcy i stanowiły jedną z wielu realizacji architektonicznych, które miały na celu zaprezentowanie nowoczesnego oblicza miasta podczas Centralnych Dożynek we wrześniu 1973 roku. W kompleksie mieściły się bar-bistro oraz salon Biura Wystaw Artystycznych. Projekt budowli opracował inż. Henryk Toczydlowski. Dziś mieści się tu siedziba Podlaskiego Instytutu Kultury.</i>		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
<i>bud. hoteli i budynki zakwaterowania turystycznego, pozostałe</i>	<i>obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie</i>	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
<i>ogólnodostępne obiekty kulturalne</i>		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
<i>budynek wolnostojący</i>	1466 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji <i>miasta Białegostoku na lata 2017-2023</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Rejestr Zabytków województwa Podlaskiego <i>Stan na 3 kwietnia 2025 roku</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Białystok <i>Stan na kwiecień 2025</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego <i>Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Dobro kultury współczesnej <i>SUiKPZ Miasta Białegostoku 2023</i>	<i>Obiekt uwzględniony</i>	
Ustalenie ochrony w MPZP <i>Uchwała nr 6/30/2016. Nr planu 136</i>	<i>Obiekt uwzględniony. Brak wskazań do ochrony.</i>	

Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Białystok, Kolejowa 15	Urząd Pocztowy "2"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Do dziś funkcjonujący urząd pocztowy przy ul. Kolejowej został oddany do użytku 1 maja 1965 roku. Wielokrotnie przywoływany był na fotografiach i rysunkach Henryka Wilka w „Gazecie Białostockiej”, jako przykład nowoczesnej i nowatorskiej architektury. Utrzymany w duchu późnego modernizmu, do dziś zwraca uwagę zarówno formą, jak i kolorystyką. Cechą charakterystyczną obiektu jest falujący dach.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1965	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1309 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Białegostoku na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Podlaskiego Stan na 28 listopada 2024 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Białystok Stan na kwiecień 2025	Obiekt uwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Obiekt uwzględniony	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Białegostoku 2023	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Bielsko-Biała, Słowackiego 17A	Książnica Beskidza w Bielsku Białej
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Książnicy Beskidzkiej został zaprojektowany przez Helenę Siedlecką-Górną i Oskara Górnego w 1964 roku, a oddany do użytku 10 lutego 1973 roku. Charakteryzuje się prostą bryłą z wysuniętymi przeszkleniami. Parter pełni funkcję przestrzeni reprezentacyjnej, mieszcząc salę wielofunkcyjną oraz pomieszczenia administracyjne. Wypożyczalnia i główna czytelnia znajdują się na piętrze, a najwyższa kondygnacja, trzecia, przeznaczona jest na biura i magazyn. Wystrój wnętrz opracował Tadeusz Bajwoluk. Przed wejściem stoi rzeźba „Poczytaj mi mamę” autorstwa Jana Grabowskiego, który stworzył również stiukową płaskorzeźbę z Pegazem, umieszczoną w holu na pierwszym piętrze.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki muzeów i bibliotek	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki muzeów i bibliotek	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	742 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Bielsko-Biała	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 31.03.2022	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Bielsko-Biała Na podstawie GPOZ dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2022-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro Kultury Współczesnej SUiKPZ Miasta Bielsko Biała 2014	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr XXXI/587/2017. Nr planu 135	Obiekt uwzględniony w MPZP. Brak wskazań co do ochrony. Możliwe dopuszczenie rozbudowy budynku	

Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Bielsko-Biała, Warszawska 7	Dworzec Autobusowy PKS
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Ciągle funkcjonujący obiekt o kubistycznej formie, dwukondygnacyjny, z charakterystycznymi panoramicznymi oknami od strony fasady budynku. Obiekt nadal funkcjonuje, choć coraz częściej wspomina się o planach jego modernizacji lub wyburzenia.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1972	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki łączności, dworców i terminali	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki łączności, dworców i terminali		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	610 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Bielsko-Biała	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 31.03.2022	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Bielsko-Biała Na podstawie GPOZ dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2022-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro Kultury Współczesnej SUiKPZ Miasta Bielsko Biała 2014	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Bielsko-Biała, aleja Armii Krajowej 316	Hotel "Transportowiec" (ob. ośrodek wypoczynkowy "Beskidy Park")
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom Wypoczynkowy „Transportowiec” został zbudowany w latach 60-tych XX wieku jako ośrodek wypoczynkowy dla pracowników transportu. Był symbolem nowoczesności i śmiałych rozwiązań architektonicznych. Projekt opracowali Henryk Buszko, Aleksander Franta i Jerzy Gottfried. Zarówno lokalizacja, jak i kształt budynku doskonale się ze sobą harmonizują, co jest widoczne także dzisiaj. Otoczenie obiektu zostało starannie zaplanowane – w skład małej architektury ogrodowej wchodziły alejki, mostek nad potoczkiem, fontanna oraz brukowana droga dojazdowa z kamiennym murkiem. Budynek wyróżnia się niepowtarzalnymi walorami lokalizacyjnymi.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1962	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1102 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Bielsko-Biała	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 31.03.2022	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Bielsko-Biała Na podstawie GPOZ dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2022-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro Kultury Współczesnej SUiKPZ Miasta Bielsko Biala 2014	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwałą nr IX/1359/2010. Nr planu 099	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Bielsko-Biała, Stalowa 10	Szpital "Stalownik"
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Akt erekcyjny pod budowę szpitala odbył się 19 listopada 1960 roku. Projekt budynku opracowało Biuro Projektów Służby Zdrowia w Warszawie. Wykorzystano zasady nowoczesnej architektury Le Corbusiera, co nadawało budynkowi charakterystyczny wygląd, przypominający koncepcyjnie tzw. Jednostkę Marsylską. Budowa objęła obiekty o łącznej kubaturze 75 200 m³, w tym główny budynek o kubaturze 57 131 m³. Do realizacji projektu użyto ogromne ilości materiałów budowlanych, w tym betonu, konstrukcji stalowych i prefabrykatów betonowych. Budowa miała także duży wpływ na rozwój infrastruktury lokalnej, m.in. doprowadzono wodociąg i linię telekomunikacyjną do dzielnicy. Obiekt składał się z 5 oddziałów o łącznej liczbie 320 łóżek szpitalnych. W nowych warunkach społeczno-gospodarczych podjęto decyzję o zaprzestaniu użytkowania obiektu, po czym obiekt popadł w ruinę. Zarzuty dotyczyły m.in. problemów z dostawianiem obiektu do wymogów przeciwpożarowych.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1967	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szpitali i zakładów opieki medycznej	budynki będące nieużytkowane, opuszczone, oraz po prostu niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	b.d.	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji miasta Bielsko-Biała	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 31.03.2022	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Bielsko-Biała Na podstawie GPOZ dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2022-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro Kultury Współczesnej SUiKPZ Miasta Bielsko Biala 2014	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Chełm, Lubelska 72	Dom Handlowy "CRS" (tzw. "Stodoła"), ob. "CENTRUM CHIŃSKIE"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Ciągle funkcjonujący obiekt handlowo-usługowy. Zwyczajowa nazwa "Stodoła" odnosi się do charakterystycznego wyglądu budynku z pochyło zachodzącą i ciekawie wkomponowaną w bryłę budynku linią okien (częściowo przysłoniętą przywodzącą na myśl okna "zabite deskami"). Obecnie w obiekcie znajduje się chińskie centrum handlowe. Zmiana ta spowodowała również zmianę nazwy budynku na "Centrum Chińskie".		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
Lata 70. XX wieku	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1430 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Chełm na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na dzień 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Chełm na podstawie GPOZ Miasta Chełm na lata 2020-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej *na podstawie GPOZ Miasta Chełm na lata 2020-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr V/168/12	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Chełm, Lwowska 13	Pawilon "Chrobry"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Obiekt handlowo-usługowy składający z 2 budynków w kształcie litery "L" połączony na kondygnacji (na poziomie zero w tym miejscu znajdują się obszerne wejścia do dziedzińca obiektu.. Elewacja budynku dwukolorowa (biało-niebieska), pokryta blachą falistą. Aktualnie obiekt w zdecydowanej większości jest nieużytkowany. Całość mocno wyeksploatowana.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
Lata 70. XX wieku	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki będące nieużytkowane, opuszczone, oraz po prostu niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1440 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Chełm na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na dzień 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Chełm na podstawie GPOZ Miasta Chełm na lata 2020-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na dzień 30 czerwca 2023 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej *na podstawie GPOZ Miasta Chełm na lata 2020-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr XXXVII/466/01	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

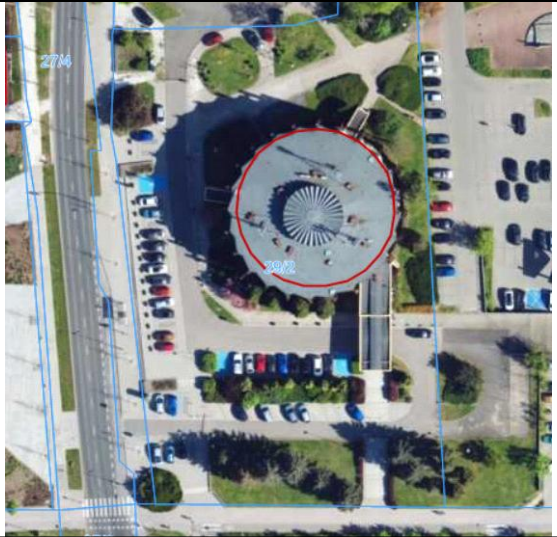
Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Chełm, al. Armii Krajowej 50	Hotel "Kamena"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Położony w centrum miasta Hotel Kamena jest obiektem charakteryzującym się prostą prostopadłościenną bryłą o 7 kondygnacjach naziemnych. W obiekcie znajduje się 109 pokoi dla gości, a także zaplecze konferencyjno-usługowe. Architektonicznie obiekt wyróżnia się silnie przeszkloną częścią recepcyjno-usługową zajmującą 2 kondygnacje, silnie wysuniętym, mocno zaznaczonym w kompozycji zadaszeniem wejścia głównego, a także rytmicznym (powtarzającym się co 2 kondygnacje) układem ciągów okiennych. W budynku co najmniej 2 dwukrotnie odświeżano elewację, niemniej zmiany te nie wpłynęły zanadto na zachowanie oryginalnej fizjonomii obiektu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1981	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1346 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Chełm na lata 2017-2023	Obiekt uwzględniony.	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na dzień 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Chełm na podstawie GPOZ Miasta Chełm na lata 2020-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na dzień 30 czerwca 2023 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej *na podstawie GPOZ Miasta Chełm na lata 2020-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr XXVIII/326/13	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

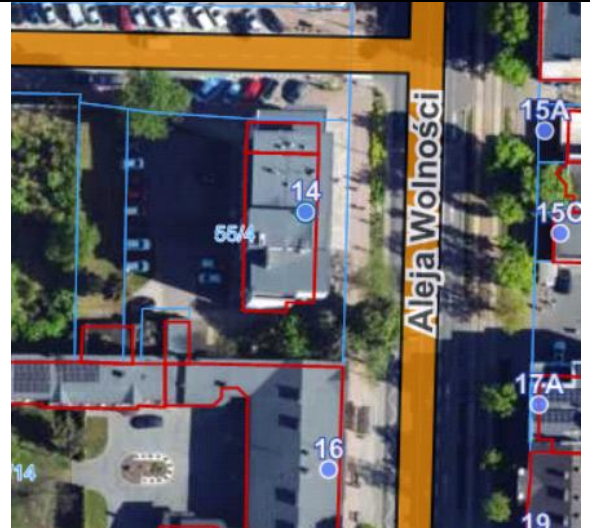
Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Ciechanów, Plac Tadeusza Kościuszki 14	Pawilon ZURiT (Zakładu Usług Radiowych i Telewizyjnych)
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek ZURiT-u powstał w Ciechanowie na początku lat 60. XXw. Budynek o charakterystycznej i wyróżniającej się fizjonomii (zaokrąglony z dużymi przeszkleniami od strony fasady) wpisujący się w kształt pierzei jest udadym zamknięciem kompozycji ulicy. Pierwotnie na dole był sklep ze sprzętem RTV, a na górze zakład naprawy odbiorników radiowych i telewizorów. Obecnie budynek pełni różne funkcje o charakterze handlowo-usługowym. W 2022r. dokonano odświeżenia elewacji i wymiany stolarki okiennej. Niestety obiekt zasłonięty jest w dużej mierze chaotycznymi szyladmi reklamowymi, powodującymi chaos w warstwie percepcyjnej.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1962	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek w zabudowie pierzejowej	186 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Ciechanów na lata 2005-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Mazowieckiego Stan na 28 grudnia 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Ciechanów Na podstawie: GPOZ miasta Ciechanów na lata 2021-2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 08 kwietnia 2025 r.	brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Ciechanów 2023	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Ciechanów, Pułtуска 9	Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorczości im. S. Staszica
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kubistyczny, wyniesiony ponad bieg ulicy budynek o masywnej sylwecie. Parter pokryty cegłą klinkierową. Całość w kolorach beżu. Od strony ul.Pułtuskiej budynek okala bujna zieleń, powodująca wrażenie intymności.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1972	brak danych	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szkół i insytucji badawczych	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	431 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Ciechanów na lata 2005-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Mazowieckiego Stan na 28 grudnia 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Ciechanów Na podstawie: GPOZ miasta Ciechanów na lata 2021-2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 08 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Ciechanów 2023	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 347/XXXVII/2009	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

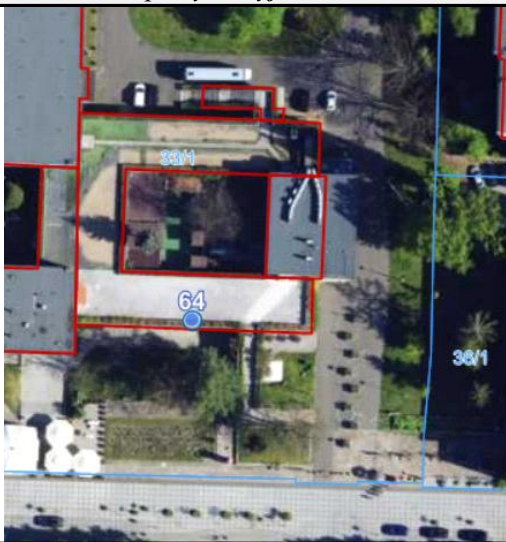
Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Ciechanów, Warszawska 1/3	SDH. Dom handlowy PSS Spółem
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek o 3 kondygnacjach naziemnych. Przeprowadzony remont w latach 90. XXw. spowodował dość mocne zniekształcenie oryginalnej fizjonomi buydtku. Zastosowano typowe dla okresu kolory w tonacji beżu, jak i tynk strukturalny maskujący detal architektoniczny.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 60.XXw.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	791 m²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Ciechanów na lata 2005-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Mazowieckiego Stan na 28 grudnia 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Ciechanów Na podstawie: GPOZ miasta Ciechanów na lata 2021-2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 08 kwietnia 2025.	brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Ciechanów 2023	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

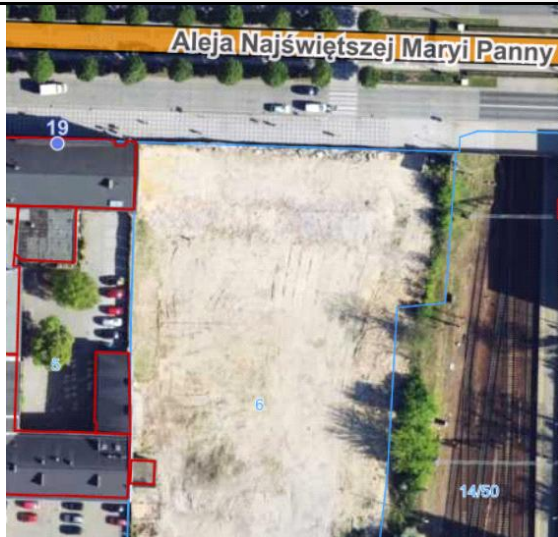
Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Ciechanów, 17 Stycznia 7	Starostwo Powiatowe w Ciechanowie
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
6-kondygnacyjny budynek Starostwa Powiatowego w Ciechanowie jest obiektem o prostej geometrycznej bryle. Elewacja ze szkła w kolorach turkusu i zieleni posiada rytmiczny charakter. Zwieńczeniem bryły jest podparte z 4 stron filarami zadaszenie o półkolistym kształcie. Budynek otoczony jest zieloną, harmonizującą z tkanką architektoniczną.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1312 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Ciechanów na lata 2005-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Mazowieckiego Stan na 28 grudnia 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Ciechanów Na podstawie: GPOZ miasta Ciechanów na lata 2021-2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 08 kwietnia 2025.	brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ Miasta Ciechanów 2023	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Częstochowa, Focha 19/21	Urząd Stanu Cywilnego (Pałac Ślubów)
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Urzędu Stanu Cywilnego w Częstochowie zaprojektował Włodzimierz Ściegienny z Miastoprojektu Częstochowa. Rotunda o zygzakowatym obrysie ma średnicę 33 metrów i składa się z trzech poziomów. Wnętrza to dzieło większego zespołu – projektowali je Władysław Noworyta i Tadeusz Skurkiewicz, a witraże stworzyła Karolina Ściegienna, żona architekta. Charakterystyczna klatka schodowa z krętymi schodami wyposażona jest w żyrandol o wysokości 11 metrów, z kolorowymi witrażami zdobionymi częścią na parterze. Potężne oświetlenie wieńczą znaki zodiaku, które w trakcie realizacji zostały zamieszczone w przypadkowej kolejności. Plaskorzeźby przy wejściu, przedstawiające kobiety, mężczyzn i dzieci (oraz kota) w orszaku ślubnym, to prace Włodzimierza Ściegiennego oraz Józefa Potępy i Wiesława Bielaka, krakowskich rzeźbiarzy. Posadzki wyłożono marmurem Biała Marianna, a ściany i filary – marmurem bolechowickim.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1980	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	942 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Miasta Częstochowy na lata 2017-2023	Zacelenia co do termomodernizacji, niemniej jednak nie jest ujęty w liście projektów	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Częstochowa na podstawie zarządzenia nr 2731.2023 Prezydenta Miasta Częstochowy	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 290/XVIII/2012	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

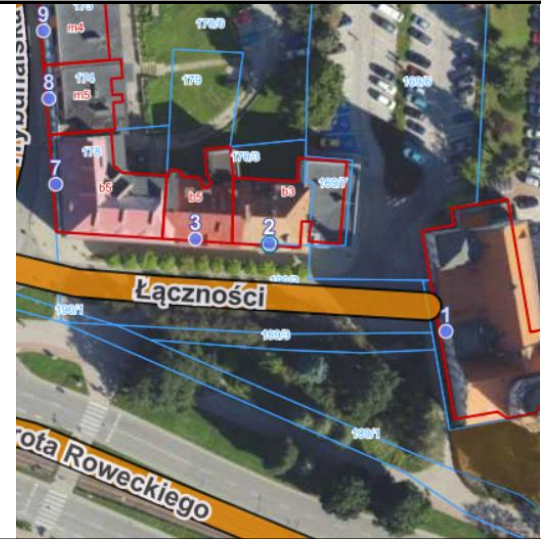
Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Częstochowa, aleja Wolności 14	Dawna siedziba Komitetu Miejskiego PZPR
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek o brutalistycznej bryle, częściowo wsparty na pilotis, który umożliwia swobodne przejście pod konstrukcją. Elewacja głównej części budynku charakteryzuje się rytmicznie rozmieszczonymi oknami, z wyraźnie podzielonymi liniami. Ostatnie piętro wyróżnia się stylistycznie, stanowiąc kontrast dla reszty budynku. Stolarka okienna jest zróżnicowana pod względem formy i wielkości. Dach jest łamany, o różnych kątach nachylenia i zróżnicowanych kształtach.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szpitali i zakładów opieki medycznej		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	360 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Miasta Częstochowy na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Częstochowa na podstawie zarządzenia nr 2731.2023 Prezydenta Miasta Częstochowy	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 12.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

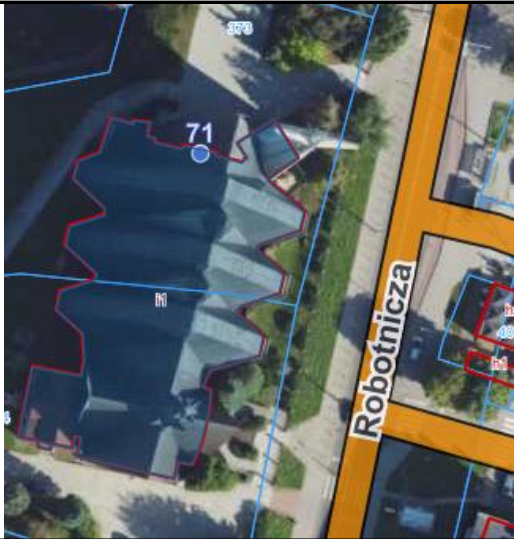
Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Częstochowa, Brzeźnicka 59	Kościół p.w. Św. Wojciecha
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kościół św. Wojciecha to doskonały przykład modernistycznej architektury sakralnej. Jego nowoczesna forma, zwieńczona imponującym krzyżem, stanowi charakterystyczny punkt w panoramie tej części miasta. Projekt, który powstał w latach 60. XX wieku, był śmiałym odejściem od tradycyjnych rozwiązań stosowanych w ówczesnym budownictwie sakralnym. Budowę rozpoczęto w 1978 roku, a sama konstrukcja jest niezwykle skomplikowana pod względem technicznym.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1985	Kościelna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1730 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Miasta Częstochowy na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Częstochowa na podstawie zarządzenia nr 2731.2023 Prezydenta Miasta Częstochowy	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 12.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Częstochowa, Aleja Najświętszej Maryi Panny 64	Miejska Galeria Sztuki (dawne Częstochowskie Biuro Wystaw
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Projekt Częstochowskiego Biura Wystaw Artystycznych został zlecony Włodzimierzowi Ściegiennemu, architektowi, który stworzył także inny ważny budynek w Częstochowie - Pałac Ślubów. Budynek BWA zlokalizowany jest w centralnej i reprezentacyjnej części miasta, przy alei Najświętszej Maryi Panny. Obiekt ma prostokątny plan z pilatis, który tworzy efekt zadaszonego tarasu przy głównym wejściu. Do jego cech charakterystycznych należą kolorowe szklane mozaiki ułożone w wertykalne pasy oraz imponujące zewnętrzne schody otoczone zielenią.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1977	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	180 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Miasta Częstochowy na lata 2017-2023	Zacelenia co do termomodernizacji, niemniej jednak nie jest ujęty w liście projektów	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Częstochowa na podstawie zarządzenia nr 2731.2023 Prezydenta Miasta Częstochowy	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 12.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Śląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Częstochowa, Aleja Najświętszej Maryi Panny 17	Dom Handlowy "Merkury"
Zdjęcie obiektu		Mapa sytuacyjna obiektu
OBIEKT WYBURZONY		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom Handlowy Merkury został otwarty w Częstochowie w 1975 roku i wybudowano go na miejscu rozebranego pod koniec lat 60. szpitala. Budynek o geometrycznej bryle, masywny, o elewacji wykonanej z blachy falistej. Parter budynku oszklony, charakterystyczne zadaszenie nad wejściem w postaci wygiętego (zaprawszającego do środka) żagla. W ostatnich latach budynek wielokrotnie zmieniał właścicieli, niemniej stał opustoszały od ponad dekady. Budynek został wyburzony w 2023r.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1975	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki wyburzone	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
n.d.	b.d.	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Miasta Częstochowy na lata 2017-2023	n.d.	
Rejestr zabytków Województwa Śląskiego Stan na 28 lutego 2025 roku	n.d.	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Częstochowa na podstawie zarządzenia nr 2731.2023 Prezydenta Miasta Częstochowy	n.d.	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Śląskiego Stan na dzień 04 kwietnia 2025 r.	n.d.	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	n.d.	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 12.04.2025	n.d.	

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Elbląg, plac Jagiellończyka 1	Kino Światowid (Centrum Spotkań Europejskich „Światowid” w Elblągu)
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Elbląski Dom Kultury powstał przez 7 lat. Pałac Kultury w Elblągu (jak zwykle się o nim mawiać) opracowany został przez Zakład Projektowania Architektury Miejskiej Politechniki Gdańskiej. Wielofunkcyjny obiekt pomieścić miał kino i salę sportową z trybunami, salę audytoryjną, kawiarnię i sale klubowe oraz teatr. Piwnice miały pełnić funkcje schronów. Dużym atrybutem budynku stał się przestronny hol, miejsce wielu wydarzeń kulturalnych i społecznych. Wizualnie, uwagę zwracał charakterystyczny świetlik dachowy, jak i specyficznie pofalowany dach. W 2021 budynek zmodernizowano. Obiekt rozbudowano o blisko 1900 m2. Dotychczas widzowie mogli korzystać z dwóch sal kinowych – dużej (na 323 miejsc) i kameralnej (111 miejsc). Po rozbudowie uzyskano trzecią (liczącą 73 miejsca) salę studyjną, przeznaczoną do prezentacji kina studyjnego.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Grudzień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1962	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	4750 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Elbląga 2020+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Elbląg na podstawie Zarządzenia Nr 275/2023 Prezydenta Miasta Elbląg	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej Na podstawie MPZP nr 65	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXVI/581/2010. Plan nr 065	Obiekt uwzględniony obowiązuje ochrona formy architektury, w szczególności proporcji elewacji frontowej istniejącego obiektu, jako dobra kultury współczesnej	

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Elbląg, Łączności 2	Budynek Urzędu Stanu Cywilnego
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Urzędu Stanu Cywilnego przy ul. Łączności 2 został wzniesiony na miejscu dawnej biblioteki miejskiej. Jego kubistyczna bryła, choć na pierwszy rzut oka wydaje się nieco kontrastować z okoliczną klasycystyczną zabudową, stanowi przykład architektury dojrzałej i przemyślanej. Zewnętrzne detale, takie jak kręcone schody prowadzące na wyższą kondygnację, złote ornamenty (oryginalna mozaika autorstwa Janiny Karczewskiej-Koniecznej) w formie kwadratowych kafli z wizerunkiem głów oraz charakterystyczne wsparcie piętra na pięciu kolumnach, nadają budynkowi wrażenie lekkości. Z kolei kondygnacja naziemna, bogata w przeszklenia, sprawia, że budynek jest przestronny i pełen naturalnego światła. Całość utrzymana jest w stonowanej kolorystyce szarości, co dodaje mu elegancji i nowoczesności, jednocześnie wpasowując się w otaczający krajobraz architektoniczny.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1985	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek w zabudowie pierzejowej	150 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Elbląga 2020+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Elbląg na podstawie Zarządzenia Nr 275/2023 Prezydenta Miasta Elbląg	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej Na podstawie MPZP nr 56	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr NR XIX/393/2008. Nr planu 056	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Elbląg, Robotnicza 71	Parafia pw. Matki Boskiej Królowej Polski w Elblągu
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Parafia została erygowana dekretem biskupa warmińskiego Józefa Drzazgi w 1975 roku. Opiekę nad nią powierzono redemptorystom, którzy przybyli do Elbląga w 1957 roku, niosąc ze sobą ikonę Matki Bożej Nieustającej Pomocy. W 1984 roku poświęcono kamień węgielny pod budowę kościoła pw. Matki Boskiej Królowej Polski. Nowo wzniesiony budynek wyróżnia się charakterystycznym, strzelistym i surowym wyglądem. Szczególną uwagę przyciąga dach, który w części opada niemal do samej ziemi, tworząc wrażenie zwartości i dynamiki. Istotnym motywem, który przewija się w architekturze świątyni, jest trójkąt – symbolicznie obecny zarówno w ornamentyce (jak witraże), jak i w ogólnej kompozycji budynku (dach, ściany i detale architektoniczne). Ten powtarzający się motyw nadaje kościołowi spójność i głębię, podkreślając jego duchowy charakter.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Grudzień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1988	Kościelna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1720 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Elbląga 2020+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt uwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Elbląg na podstawie Zarządzenia Nr 275/2023 Prezydenta Miasta Elbląg	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Elbląg, Płk. Stanisława Dąbka 65	Budynek handlowo-usługowy
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
<i>Dwukondygnacyjny pawilon handlowo-usługowy, zlokalizowany u zbiegu ulic Dąbka i Pionierskiej w Elblągu, wyróżnia się interesującą, ukośną orientacją względem osi jezdni. W warstwie architektonicznej uwagę przyciąga przede wszystkim „grzebieniowe” wysunięcie jednej z części budynku, które zostało podkreślone starannie zaprojektowanym gzymsem, pełniącym funkcję zadaszenia parteru. Budynek ma elegancką formę, a rytmiczność rozmieszczenia okien nadaje mu staranności i porządku. Z tyłu, od strony okolicznej zabudowy mieszkaniowej, znajduje się część techniczna obiektu, która została zlokalizowana w sposób praktyczny, nie ingerując w estetyczny charakter fasady głównej.</i>		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1976	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	587 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Elbląga 2020+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Elbląg na podstawie Zarządzenia Nr 275/2023 Prezydenta Miasta Elbląg	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:		Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu	
Adres:		Elbląg, Romualda Traugutta 91	Zespół Państwowych Szkół Muzycznych im. K.Wilkomirskiego w Elblągu	
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2025)			Mapa sytuacyjna obiektu	
				
Źródło: archiwum prywatne			Źródło: geoportal.gov.pl	
Opis budynku				
Zespół Państwowych Szkół Muzycznych w Elblągu, łączy naukę przedmiotów ogólnokształcących z muzycznymi. Obecnie w jego skład: Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I i II stopnia oraz Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia. Budynek szkoły przeszedł w ostatnich latach gruntowną modernizację, która zachowała wiele oryginalnych elementów, takich jak rytmiczne rozmieszczenie okien czy dominujące barwy elewacji. Nowoczesne zmiany wprowadziły jednak także świeży ład kolorystyczny, widoczny w kolorowych prostokątach na elewacji sali koncertowej i detalu architektonicznym. Akcenty te nadały budynkowi wyrazistości i poprawiły jego rozpoznawalność. Choć modernizacja wpłynęła na wygląd oryginalnej architektury, należy stwierdzić, że zmiany te wyszły obiektowi na korzyść, poprawiając zarówno jego estetykę, jak i funkcjonalność.				
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Grudzień 2024)				
Rok oddania do użytkowania:		Forma własności		
1977		Publiczna		
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB		Stan techniczny budynku		
budynki szkół i insytucji badawczych		budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu		
Aktualna funkcja budynku wg PKOB				
budynki szkół i insytucji badawczych		Pole powierzchni zabudowy		
Typ zabudowy		1694 m²		
budynek wolnostojący				
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO				
Lokalny Program Rewitalizacji Elbląga 2020+		Obiekt nieuwzględniony		
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.		Obiekt nieuwzględniony		
Gminna Ewidencja Zabytków m. Elbląg na podstawie Zarządzenia Nr 275/2023 Prezydenta Miasta Elbląg		Obiekt nieuwzględniony		
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.		Obiekt nieuwzględniony		
Dobro kultury współczesnej Na podstawie MPZP nr 56		Obiekt nieuwzględniony		
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr NR XIX/393/2008. Nr planu 056		Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony		

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Elbląg, Browarna 72	Dworzec kolejowy PKP "Elbląg Zdrój"
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek stacji kolejowej Elbląg-Zdrój znajduje się na początkowych kilometrach malowniczej, choć już nieczynnej linii kolejowej nr 254 (tzw. Kolei Nadzalewowej). Obiekt cechuje prosty, geometryczny kształt bryły, oraz linia okien, których rozmiar sukcesywnie zwiększa się ku górze. Od strony linii kolejowej wyróżnia się masywnym zadaszeniem, które rozciąga się częściowo w kierunku peronu. Budynek pozostaje nieużytkowany od 2019 roku, kiedy to został sprzedany prywatnemu właścicielowi. Według deklaracji miasta, w momencie sprzedaży stopień zużycia budynku oszacowano na około 70%. Fakt ten znajduje swoje odzwierciedlenie podczas wizyty in situ.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Grudzień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
Lata 70. XX wieku	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki łączności, dworców i terminali	budynki nieużytkowane, opuszczone, oraz niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	426 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Elbląga 2020+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Elbląg na podstawie Zarządzenia Nr 275/2023 Prezydenta Miasta Elbląg	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej Na podstawie MPZP nr 46	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XVII/393/2004. Nr planu 046	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Lubuskie	Nazwa obiektu
Adres:	Gorzów Wielkopolski, Sikorskiego 9	Pawilon Handlowy "SDH Kokos"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom towarowy „Kokos”, zaprojektowany przez Jędrzeja Huberta, został wzniesiony w ścisłym centrum miasta, przy wschodniej pierzei Starego Rynku. Nazwa budynku została wyłoniona w wyniku konkursu. Architektura obiektu charakteryzuje się masywną bryłą oraz unikalną elewacją, zdobioną kwadratowymi kafelkami z piaskowca. Ułożenie tych płytek w interesujący wzór, łączący gładką obróbkę z fakturą, tworzy artystyczną kompozycję, będącą jednym z przykładów estetyki lat PRL-u. Duże przeszklenia w dolnej części budynku przyciągają uwagę, nadając całości charakterystycznego i nowoczesnego jak na czasy jego powstania charakteru.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	727 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Lubuskiego Stan na 30 stycznia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Gorzów Wielkopolski Stan na 20 maja 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubuskiego Stan na dzień 12 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Gorzowa Wielkopolskiego 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 12.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Lubuskie	Nazwa obiektu
Adres:	Gorzów Wielkopolski, Sikorskiego 115	Dom Usług
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom Usług w Gorzowie Wielkopolskim to trzykondygnacyjny obiekt, wkomponowany w pierzeje ulic Strzeleckiej i Pocztowej. Jego architektura wyróżnia się charakterystycznymi „żyletkami”, które nadają rytmiczny porządek elewacji, a także zastosowaniem grafitowej blachy między kondygnacjami, co harmonizuje z całością. W 2020 roku budynek przeszedł remont, podczas którego zachowano charakterystyczne elementy, w tym „żyletki”, oraz zadbano o to, by obiekt pozostał w kolorystyce typowej dla architektury socmodernistycznej		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 60. XX w.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	912 m²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Lubuskiego Stan na 30 stycznia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Gorzów Wielkopolski Stan na 20 maja 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubuskiego Stan na dzień 12 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Gorzowa Wielkopolskiego 2021	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 12.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Lubuskie	Nazwa obiektu
Adres:	Gorzów Wielkopolski, Sikorskiego 116a	"Okrągłak" (dawniej "Bar Express")
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
"Okrągłak", a właściwie dawny bar trzeciej kategorii Express, jest jednym z charakterystycznych elementów architektury Gorzowa Wielkopolskiego. To niewielki, jednokondygnacyjny pawilon o okrągłej podstawie, co stało się inspiracją do nadania mu tej nazwy. Wyróżnia się dużymi przeszkleniami fasady oraz nietypowym, "spodkowatym" kształtem. Przez ostatnie lata pełnił funkcję placówki bankowej, a pod koniec 2024 roku najemca budynku (Bank Credit Agricole) wyprowadził się i od tego czasu budynek stoi nieużywany.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1963	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	93 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Lubuskiego Stan na 30 stycznia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Gorzów Wielkopolski Stan na 20 maja 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubuskiego Stan na dzień 12 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Gorzowa Wielkopolskiego 2021	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 12.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Lubuskie	Nazwa obiektu
Adres:	Gorzów Wielkopolski, Wełniany Rynek 18/ Chrobrego 1	Zespół "Przemysłówki" i Domu Handlowego "Arsenał"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Zespół budynków tzw. Przemysłówki (czyli byłej siedziby Gorzowskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego) oraz Domu Handlowego Arsenał to kompleks dwóch połączonych obiektów, tworzących wspólną przestrzeń urbanistyczną. Dom Handlowy Arsenał to masywny, kubistyczny budynek handlowo-usługowy, którego elewacja tworzy przestrzenny wzór, niemal wychodzący poza jej obrys. Parter budynku jest mocno przeszklony. Z kolei budynek Przemysłówki, który obecnie przechodzi remont, ma zostać odnowiony w odcieniach bieli i szarości, zgodnie z zamysłem architektów. Budynek Przemysłówki jest obecnie własnością miasta i ma zostać zaadaptowany na potrzeby urzędów oraz inne cele publiczne.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1970	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	Budynki obecnie remontowane	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	963 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025+	Obiekt uwzględniony	
Rejestr zabytków Województwa Lubuskiego Stan na 30 stycznia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Gorzów Wielkopolski Stan na 20 maja 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubuskiego Stan na dzień 12 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Gorzowa Wielkopolskiego 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 12.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

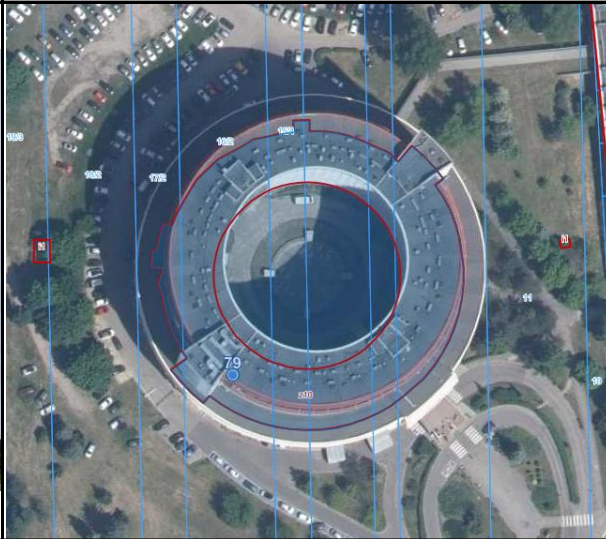
Województwo:	Dolnośląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Jelenia Góra, Cervi 11	Hotel Cieplice
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Projekt autorstwa Stanisława Bockenheima stanowi interesujący przykład architektury wypoczynkowej z czasów PRL. Pięciokondygnacyjny budynek, malowniczo położony w sąsiedztwie Parku Zdrojowego, wyróżnia się oryginalnymi rozwiązaniami architektonicznymi. Od strony ulicy Cervi uwagę przyciąga efektowne zadaszenie wejścia, przypominające rozpięty żagiel, nadające bryle lekkości i dynamiki. Natomiast od strony ulicy Zamoyskiego zachwycają harmonijnie wkomponowane loggie, które wpisują się w nowoczesny charakter budynku i podkreślają jego funkcjonalność.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 70. XX w.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1673 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Jelenia Góra na lata 2015-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na 30 stycznia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Jelenia Góra na podstawie zarz. nr 0050.1261.2022.VIII Prez.m. Jelenia Góra	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Na podstawie MPZP Uchwała nr NR 270/XXXVII/08.	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr nr 270/XXXVII/08.	Obiekt objęty MPZP, Obiekt znajduje się w granicach strefy obserwacji archeologicznej historycznej miejscowości Cieplice ujętej w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Jeleniej Góry	

Województwo:	Dolnośląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Jelenia Góra, Różyckiego 4	Pawilon handlowy przy ul. Różyckiego
Zdjęcie obiektu (stan na: Sierpień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kombinat handlowo-usługowy, zlokalizowany jest na osiedlu Zabobrze w Jeleniej Górze. Od strony ul. Lubomira Różyckiego, charakteryzuje się dwukondygnacyjną konstrukcją o prostym, funkcjonalnym stylu architektonicznym. Budynek wyróżniają duże przeszklenia na obu kondygnacjach oraz charakterystyczny trójkątnie zwieńczony dach typu szedowego. Po lewej stronie fasady głównej interesującym elementem konstrukcyjnym są zewnętrzne schody prowadzące na piętro, wsparte na wizualnie „lekkim” żelbetowym szkielecie. Natomiast od strony ogólnodostępnego parkingu osiedlowego uwagę zwraca druga klatka schodowa, wyposażona w charakterystyczne "kręcone" schody. Kombinat posiada częściowo otwartą konstrukcję – wewnątrz budynku znajduje się parking techniczny oraz pasaż, umożliwiający pieszym swobodne przechodzenie przez obiekt na drugą stronę osiedla.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Sierpień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 70. XX w.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	4127 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Jelenia Góra na lata 2015-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na 30 stycznia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Jelenia Góra na podstawie zarz. nr 0050.1261.2022.VIII Prez.m. Jelenia Góra	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Na podstawie MPZP Uchwała nr nr 56.XI.2024	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr nr 56.XI.2024	Obiekt objęty MPZP, Obiekt znajduje się w granicach strefy obserwacji archeologicznej historycznej miejscowości Cieplice ujętej w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Jeleniej Góry	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kalisz, Zacisze 2	Dom Technika w Kaliszu (Siedziba NOT)
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Koncepcję powstania budynku przypisuje się Tadeuszowi Wehr, którego inicjatywa zmierzała ku do integracji środowisk technicznych skupionych w Stowarzyszeniach Naukowo-Technicznych Naczelnej Organizacji Technicznej. W latach 1966-1969 przeprowadzono rozeznanie wybudowanych już w Polsce Domów Technika, celem wybrania projektu najbardziej odpowiadającego potrzebom środowiska technicznego Kalisza. Ostatecznie wybrano projekt Domu Technika w Częstochowie (Miastoprojekt Częstochowa), którego dokumentacja techniczna stanowiła podstawę opracowania dokumentacji Domu Technika w Kaliszu. W dniu 22 lipca 1970 r. podpisano akt erekcyjny i przystąpiono do budowy. Budynek w 2014 przeszedł remont. Niestety po ociepleniu elewacji budynku z budynku usunięto neony, a także zasłonięto "sgraffito" autorstwa Zygmunta Miszczyka.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szkół i insytucji badawczych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	737 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Zał. do uchwały Nr XLVI/634/2021 R. M. Kalisza z dnia 25.11. 2021r.	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kalisz Stan na dzień 3 lipca 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kalisz, Asnyka 56	Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Kaliszu
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
W 1958 roku poznański oddział Stowarzyszenia Architektów Polskich ogłosił konkurs na projekt kościoła dla nowo erygowanej parafii pw. Miłosierdzia Bożego. Zwyciężyła koncepcja Jerzego Kuźmienki i Andrzeja Fajansa, w efekcie czego powstała strzelista, 45-metrowa budowla o dynamicznych krzywiznach. Świątynia nie posiada filarów ani podpór dzięki konstrukcji hiperboloidy parabolicznej. Kościół to jedyny tak duży obiekt przykryty jednopowłokową lupiną o grubości 6–13 cm. Wnętrze zdobi dziewięciometrowa mozaikowa postać Chrystusa w ołtarzu, zaprojektowanym przez Zygmunta Baranka. Witraże autorstwa Ćwira, podkreślają symbolikę miłosierdzia, łącząc motywy wody, krwi i światła		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1993	Kościelna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1985 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Zal. do uchwały Nr XLVI/634/2021 R. M. Kalisza z dnia 25.11. 2021r.	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt uwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kalisz Stan na dzień 3 lipca 2024 r.	Obiekt uwzględniony *wpis do RZ	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kalisz, Wał Staromiejski 10	Dawne kino "OAZA" (obecnie Squash Oaza)
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kino Oaza było pierwszym kinem w Kaliszu, otwartym 22 listopada 1908 roku. Działo do 2012 roku, kiedy to obiekt zmienił właściciela i przeznaczenie. Obecnie mieści się w nim klub squashowy „Squash Oaza”. Budynek był wielokrotnie przebudowywany. W czasach PRL wyróżniał się dużą liczbą przeszkleń na fasadzie (obecnie usuniętych) oraz charakterystycznymi „technicznymi” zdobieniami zwieńczenia dachu. Współczesna modernizacja całkowicie zerwała z estetyką socmodernizmu, przez co obiekt nie zdradza już swojej pierwotnej funkcji.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	950 m²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Zał. do uchwały Nr XLVI/634/2021 R. M. Kalisza z dnia 25.11. 2021r.	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kalisz Stan na dzień 3 lipca 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kalisz, Poznańska 79	Wojewódzki Szpital Zespolony im. Ludwika Perzyny w Kaliszu (tzw. Okrągłak)
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dziesięciokondygnacyjny budynek szpitala został zaprojektowany przez duet architektów: Henryka Marcinkowskiego i Piotra Namysła. Wznoszono go w latach 1973–1989. Obiekt ma plan koła z wewnętrznym atrium. Pierwotnie szpital miał surową, brutalistyczną elewację, pozbawioną kolorowych okładzin, które są widoczne dzisiaj. Po obu stronach bryły wyróżniają się wystające poza jej obrys elementy, zdobione powtarzającym się motywem „OZ” – skrótem od „ochrona zdrowia”. Placówka przyjmuje rocznie około 37 tysięcy pacjentów.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1989	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szpitali i zakładów opieki medycznej	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szpitali i zakładów opieki medycznej		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	3644 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Zal. do uchwały Nr XLVI/634/2021 R. M. Kalisza z dnia 25.11. 2021r.	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kalisz Stan na dzień 3 lipca 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP (stan na kwiecień 2025)	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Świętokrzyskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kielce, Żytunia 1	Hala Widowiskowo-Sportowa MOSiR w Kielcach
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Architektonicznie hala wyróżnia się prostą, lecz wyrazistą bryłą. Budynek usytuowany jest prostopadle do ul. Żytnej, co sprawia, że główne wejście do obiektu ma kameralny charakter, umożliwiając wygospodarowanie niewielkiego placu przed wejściem. Obiekt zachował w dużej mierze swój oryginalny kształt – starano się utrzymać pierwotną kolorystykę oraz charakterystyczne podziały okienne na głównej fasadzie (choć niestety usunięto część imponujących, przestrzennie wyglądających okien). Elewacja była wielokrotnie odnawiana, jednak pomimo niedawnych remontów obiekt nadal wymaga dalszych nakładów inwestycyjnych. Ciekawostką jest fakt, że budynek ten posiada dokładny odpowiednik we Włocławku – halę OSiR.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1967	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1958 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji m. Kielce	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 08.04.2022	
Rejestr zabytków Województwa Świętokrzyskiego stan na styczeń 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kielce na podstawie zarz. nr 482/2022 Prez. m. Kielce	Obiekt uwzględniony układ urbanistyczno-krajobrazowy historycznego centrum	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Świętokrzyskiego Stan na dzień 19 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Stan na kwiecień 2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 19.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Świętokrzyskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kielce, aleja IX Wieków Kielc 3	Wojewódzka Rada Narodowa (obecnie Urząd Wojewódzki i Urząd Marszałkowski)
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kamień węgielny kompleksu położono 30 czerwca 1967 r. przez przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej Antoniego Mierzwińskiego. Budowę realizowało Kieleckie Przedsiębiorstwo Budownictwa Miejskiego, nadzorowane przez Kieleckie Zjednoczenie Budownictwa (projekt zespołu inż. Stanisława Skibniewskiego oraz pracowni „Miastoprojekt” pod kierunkiem inż. Wacława Hebdy). Kompleks nazwany został przez mieszkańców „akwarium”. Składa się z trzech budynków o łącznej powierzchni ponad 20 tys. m² i kubaturze przekraczającej 80 tys. m³. Budynek „A” (10 kondygnacji) ukończono w 1970 r., „C” (7 kondygnacji) w 1971 r., a budynek „B” – charakterystyczny „okrągłak” z salami konferencyjno-szkoleniowymi i stołówką – oddano do użytku w 1973 r. Charakterystyczne dla budynku jest przebiecie przez jego obrys ul. Nowy Świat, a także zadaszone (czerwone od wewnątrz) wejście do budynku w kształcie żagla. Budynek ma elegancki, stonowany charakter z odseparowanymi segmentami okiennymi nadającymi im rytm.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	6053 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji m. Kielce	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 08.04.2022	
Rejestr zabytków Województwa Świętokrzyskiego stan na styczeń 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kielce na podstawie zarz. nr 482/2022 Prez. m. Kielce	Obiekt uwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Świętokrzyskiego Stan na dzień 19 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Stan na kwiecień 2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 19.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Świętokrzyskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kielce, plac Niepodległości 1	Dworzec PKP "Kielce Główne"
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
"Kielce Główne" to budynek powstały sukcesywnie w latach 1965–1971, którego obecny wygląd stanowi efekt modernizacji zasobów z okresu PRL, przeprowadzonej w latach 2022–2023 z zachowaniem oryginalnej socmodernistycznej bryły. W centralnej części elewacji zastosowano pełne przeszklenie z delikatnymi podziałami, a skrzydła wykończono szkłem i piaskowcem. Budynek zyskał nową iluminację nocną oraz podświetlane napisy z nazwą dworca umieszczone na szczycie obiektu od strony peronów. Wnętrze obejmuje parter z poczekalnią (toalety, pomieszczenie dla podróżujących z dziećmi) oraz cztery kasy biletowe i centrum obsługi pasażera. Otoczenie dworca przeszło również modernizację – powstało 18 miejsc parkingowych (8 po południowej i 10 po północnej stronie) oraz wiata rowerowa na 12 jednośladów. Całkowity koszt przebudowy wyniósł 44,21 mln zł.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1971	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki łączności, dworców i terminali	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki łączności, dworców i terminali	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1555 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji m. Kielce	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 08.04.2022	
Rejestr zabytków Województwa Świętokrzyskiego stan na styczeń 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kielce na podstawie zarz. nr 482/2022 Prez. m. Kielce	Obiekt uwzględniony wieża schodowa i kładki nad torami w zespole dworca pkp	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Świętokrzyskiego Stan na dzień 19 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Stan na kwiecień 2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 19.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Świętokrzyskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kielce, plac Moniuszki 2B	Kieleckie Centrum Kultury
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Kieleckiego Centrum Kultury o organicznych kształtach został wzorowany na planach Teatru Muzycznego w Gdyni (KCK ma bliźniaczy budynek, zaprojektowany na północy kraju przez ten sam zespół architektów kierowany przez Daniela Olędzkiego). Początkowo planowano ukończenie budowy w ciągu 5 lat, tj. w 1980 roku, lecz całość oddano do użytkowania dopiero w 2002 roku. Wnętrza zaprojektował Andrzej Grabiwoda, a płaskorzeźby we wnętrzach oraz na fasadzie wykonał Adam Wolski. Kolorowe, rzeźbione ściany w przeszklonym foyer uzupełniono stalowymi lampami, czerwonym dywanem i zielenią, co nadało budynkowi unikatowy charakter. Pomimo niewielkich modyfikacji przeprowadzonych na przestrzeni lat, kluczowe elementy wyposażenia zostały zachowane, powodując iż wnętrza KCK stały się jednymi z lepiej zachowanych tego typu wewnątrz okresu PRL.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
2002	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	4441 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji m. Kielce	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 08.04.2022	
Rejestr zabytków Województwa Świętokrzyskiego stan na styczeń 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kielce na podstawie zarz. nr 482/2022 Prez. m. Kielce	Obiekt uwzględniony układ urbanistyczno-krajobrazowy historycznego centrum	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Świętokrzyskiego Stan na dzień 19 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Stan na kwiecień 2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII-594-2018	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Świętokrzyskie	Nazwa obiektu
Adres:	Kielce, Czarnowska 12	Dworzec Autobusowy
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budowę dworca autobusowego w Kielcach rozpoczęto w 1975 roku, a obiekt oddano do użytku 20 lipca 1984 roku, w czterdziestą rocznicę PRL. Projekt wykonali arch. Edward Modrzejewski, inż. Jerzy Radkiewicz i inż. Mieczysław Kubala. W założeniu dworzec miał obsługiwać 1500 autobusów i 24 800 pasażerów dobowo. Obiekt, o wysokości 14 metrów i trzech kondygnacjach, umożliwia niemal bezkolizyjny ruch – autobusy poruszają się dookoła budynku i zatrzymują na bocznym pasie, a pasażerowie dostają się do wnętrza poprzez korytarze umieszczone pod tymi pasami. Perony przykryte są wiatą , która pomieści 15 stanowisk dla autobusów. W latach 2018–2020 przeprowadzono gruntowną modernizację dworca zgodnie z założeniami architektoniczno-urbanistycznymi epoki, a koszt przebudowy wyniósł 68,7 miliona złotych. Obiekt został nominowany do Nagrody Architektonicznej „Polityki” w ramach jej X edycji.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1984	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki łączności, dworców i terminali	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki łączności, dworców i terminali	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1001 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji m. Kielce	Na terenie miasta nie obowiązuje program rewitalizacji Stan na 08.04.2022	
Rejestr zabytków Województwa Świętokrzyskiego stan na styczeń 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Kielce na podstawie zarz. nr 482/2022 Prez. m. Kielce	Obiekt uwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Świętokrzyskiego Stan na dzień 19 kwietnia 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Stan na kwiecień 2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLIX/857/2013	Obiekt objęty MPZP, ochrona poprzez zakaz jego rozbioru i ustalenie szczegółowych zasad jego remontu, przebudowy i rozbudowy	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Konin, Dworcowa 15A	Dom handlowy "CENTRUM"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek domu handlowego "Centrum", to dwukondygnacyjny obiekt handlowo-usługowy. Poziom dolny częściowo otwarty, cofnięty względem piętra, co tworzy głęboki podcień wsparty na filarach. Poziom górny z kolei zdaje się „lewitować” nad przestrzenią wejściową, co tworzy efekt dynamicznego przewieszenia. Górna kondygnacja charakteryzuje się ponadto dużymi przeszklenianiami, które podzielone są na mniejsze segmenty powodujące wrażenie rytmiczności. Budek jest lekko wzniesiony względem poziomu gruntu, co powoduje, iż budynek wydaje się być bardziej monumentalny. Materiały wykończeniowe typowe dla dla okresu (dominuje surowy beton, jak i duże połacie szkła).		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1200 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Konina na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Konin stan na 07 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 891 Rady Miasta Konina z dnia 29 października 2014 r	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Konin, Aleje 1 Maja 1	Obiekt Rekreacyjno Sportowy "Rondo"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Pływalnia powstała przy udziale Wojciecha Zabłockiego – wybitnego szermierza. Początkowo planowano większy obiekt, jednak władze wymusiły zmianę projektu, ograniczając go do basenu o wymiarach 25 × 12,5 m. Budowę rozpoczęto w 1968 roku. W latach 90. pływalnia została zamknięta z powodu złego stanu technicznego i braku środków na remont. Dopiero w 2002 roku przeprowadzono modernizację, przywracając obiekt do użytku. Na przestrzeni lat wygląd budynku ulegał zmianom, jednak zachował swój unikatowy charakter. Obiekt ma wydłużoną, horyzontalną formę z wyraźnie zaakcentowaną częścią centralną, w której znajduje się główne wejście, podkreślone wysuniętym daszkiem. Elewację wykonano z cegły, a charakterystycznym elementem konstrukcji jest ząbkowany dach typu szedowego.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1971	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	3646 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Konina na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Konin stan na 07 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 685 Rady Miasta Konina z dnia 19 grudnia 2001 r.	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Konin, Aleje 1 Maja 13	Hotel "Konin"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek hotelu "Konin" jest przykładem funkcjonalnej, lecz masywnej w formie architektury hotelowej okresu PRL . Budowa Hotelu Konin rozpoczęła się w roku 1970 na placu zajmowanym wcześniej okazjonalnie przez wesołe miasteczka. Obiekt składa się z dwóch głównych części: niższej, pawilonowej podstawy (w której mieści się m.in. restauracja hotelowa), oraz dominującej, wielokondygnacyjnej bryły głównej (zawierającej przede wszystkim część noclegową). Niższa część parterowa silnie oszklona, natomiast wieża główna obiektu ma formę prostopadłościanu o rytmicznych podziałach fasady. Aktualnie obiekt pokryty jest tynkiem w ciepłej, piaskowej kolorystyce..		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1974	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1340 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Konina na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Konin stan na 07 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 685 Rady Miasta Konina z dnia 19 grudnia 2001 r.	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Konin, Aleje 1 Maja 7a	Górnicy Dom Kultury "Oskard" w Koninie
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Decyzja o budowie „Oskarda”, pierwotnie Górniczego Domu Kultury, zapadła w 1964 roku. Projekt budynku został opracowany przez Wacława Rembiszewskiego, kierownika katedry na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej, we współpracy z Henrykiem Jerzym Kleszczewskim. Realizacja inwestycji napotkała liczne trudności. Okazało się, że żelbetowa konstrukcja przerosła możliwości wykonawcze Konińskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego, co znacząco opóźniło budowę. Pod względem architektonicznym „Oskard” do dziś pozostaje jednym z najciekawszych obiektów w mieście. Jego żelbetowy szkielet wspiera się na licznych filarach, a bryła budynku charakteryzuje się nieregularnym kształtem. W latach 2018–2020 budynek przeszedł modernizację, która z jednej strony trochę złagodziła brutalistyczny charakter budynku, z drugiej zaś została doceniona przez środowisko architektoniczno-urbanistyczne .		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1972	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1400 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Konina na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Konin stan na 07 kwietnia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 685 Rady Miasta Konina z dnia 19 grudnia 2001 r.	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Zachodniopomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Koszalin, Zwycięstwa 44	Spółdzielczy Dom Handlowy "Saturn"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Projekt domu handlowego Saturn w Koszalinie został opracowany w 1960 roku w Spółdzielczym Przedsiębiorstwie Projektów w Warszawie przez Jerzego Michała Bogusławskiego i Mariana Bajdo. Przy pracach projektowych brał udział także prof. Jerzy Hryniewicz – jeden z autorów katowickiego Spodka oraz nieistniejącego już warszawskiego Supersamu. Saturn wyróżnia się charakterystycznym wklęsłym dachem wykonanym w konstrukcji strunobetonowej oraz dużą powierzchnią przeszklonych ścian, które od frontu (ul. Zwycięstwa) pierwotnie miały kształt fal. Współcześnie obiekt znacznie odbiega od pierwotnej koncepcji. Surowa, betonowa elewacja została „złagodzona” poprzez zastosowanie cegły klinkierowej, a powierzchnia okien uległa redukcji. Oprócz cegły klinkierowej dodano także granatowe elementy "ozdobne" w postaci podziałów okiennych i drzwiowych, jak i elementów dachu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1965	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po modernizacjach - częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1320 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017-2026	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Zachodniopomorskiego Stan na 27 marca 2023r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Koszalin z GPOZ m. Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Zachodniopomorskiego z GPOZ m Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego 2020	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLVIII/687/201	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

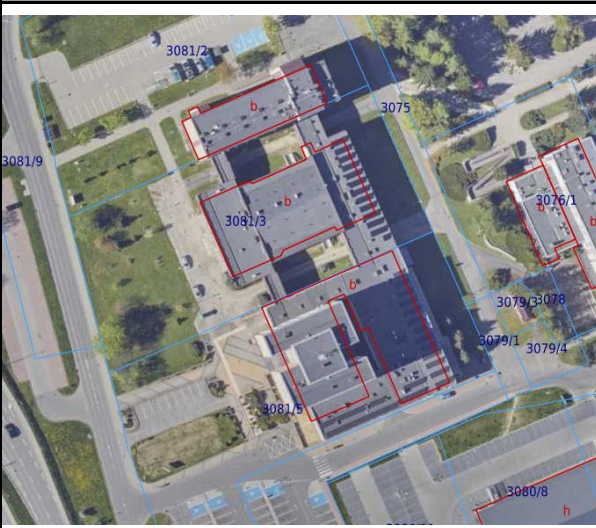
Województwo:	Zachodniopomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Koszalin, Plac Polonii 1	Koszalińska Biblioteka Publiczna im. Joachima Lelewela
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Pierwsze wzmianki dotyczące budowy nowej filii Biblioteki Miejskiej w Koszalinie pojawiły się w latach 50. XX wieku. Początkowe plany zakładały realizację ogólnokulturalnego centrum miasta. Ostatecznie projekt biblioteki opracował zespół projektantów Gdańskiego Biura Budownictwa Ogólnego pod kierownictwem A. Dąbrowskiego. Dokumentacja techniczna została zatwierdzona w 1965 roku. W międzyczasie, w wyniku zmian koncepcyjnych, zrezygnowano z realizacji większego kompleksu kulturalnego na rzecz samej biblioteki zakładającej magazyny na 300 000 książek. Budowa biblioteki rozpoczęła się w 1967 roku i miała zakończyć się do 1970 roku. Ostatecznie 24 stycznia 1973 roku budynek został oddany do użytku bibliotekarzom. Większość wyposażenia biblioteki wykonano na specjalne zamówienie – produkcją mebli zajęła się Fabryka Pomocy Naukowych „Elerta”.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki muzeów i bibliotek	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki muzeów i bibliotek		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1840 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017-2026	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Zachodniopomorskiego Stan na 27 marca 2023r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Koszalin z GPOZ m. Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Zachodniopomorskiego z GPOZ m. Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLVIII/687/201	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Zachodniopomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Koszalin, Staromiejski Rynek 6	Budynek Urzędu Miasta (Ratusz)
Zdjęcie obiektu		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Współczesny ratusz, zajmujący północną część rynku, stanowi szóstą siedzibę władz miejskich. Budynek wzniesiono w latach 1956–1962 . Pojekt budynku wykonany został w pracowni „Miastoprojekt” Szczecin. Autorami projektu byli arch. Władysław Michałowski (architektura) i inż. Maria Michałowska (konstrukcja).nad pracami budowlanymi czuwał Andrzej Boniek. Budynek wyróżnia się nieco wysuniętym ryzalitem, w którym mieści się komunikacja pionowa. W górnej części wieży umieszczono zegar otoczony metaloplastyką z herbem miasta, wykonany współcześnie przez koszalińskich rzemieślników. Szczyt wieży zdobi glorieta z masztem flagowym, natomiast czwartą kondygnację zdobi ażurowy fryz. Obiekt przechodził kilka remontów, które nie wpłynęły na jego bryłę. Kolorystyka ratusza ulegała zmianie, pierwotnie był on w kolorach szarości natomiast w okolicach końcówki lat 70-tych pojawiły się żółte pasy w rejonie ścianek podokiennych wszystkich kondygnacji. W roku 2014 wraz z remontem płyty rynku ratusz zyskał nową iluminację, a na ryzalicie od frontu zamontowano ekran led.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1962	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1171 m ²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017-2026	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Zachodniopomorskiego Stan na 27 marca 2023r.	Obiekt uwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Koszalin z GPOZ m. Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt uwzględniony *wpis do RZ	
Wojewódzka Ewidencja Zabytkow województwa Zachodniopomorskiego z GPOZ m Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego 2020	Obiekt uwzględniony *w późniejszym okresie wykreślony na rzecz ochrony w RZ	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLVIII/687/201	Obiekt uwzględniony Nakaz utrzymania gabarytów budynku kompozycji elewacji i podziałów stolarki okiennej, dopuszcza się wykuvanie otworów okiennych i drzwiowych, ocieplanie budynku od zewnątrz z nakazem przwrócenia detali architektonicznych.	

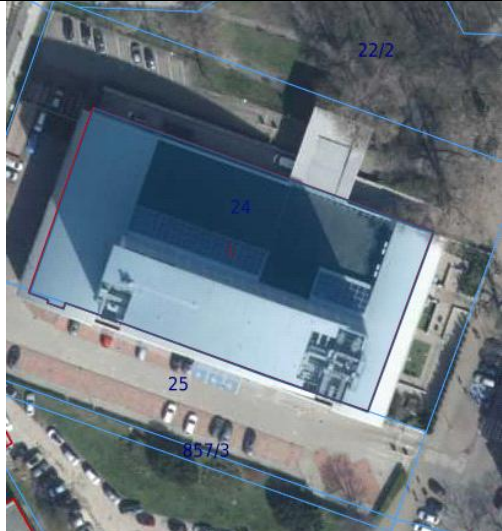
Województwo:	Zachodniopomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Koszalin, Piastowska 21	Salon Wystawowy SARP i ZPAP (obecnie siedziba SARP)
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Salon Wystawowy SARP i ZPAP to obiekt o charakterze użyteczności publicznej. Jego projekt opracował Henryk Bąk (1931–2002), a inwestorem był wspólnie działający SARP i ZPAP. Obiekt w 1991 roku przeszedł przebudowę (projekt autorstwa Krzysztofa Adamca). Budynek charakteryzuje się nowoczesną, minimalistyczną bryłą typową dla lat 60. Bryła o prostej geometrycznej formie płaskim dachem oraz dużymi przeszkleniami, które wpuszczają obfitą ilość naturalnego światła do wnętrza. Obiekt wpisany jest w otulinę Parku im. Książąt Pomorskich, co korzystnie podnosi estetyczną wartość budynku, jak i uwydatnia samą atrakcyjność obiektu .		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1966	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szkół i insytucji badawczych	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	343 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017-2026	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Zachodniopomorskiego Stan na 27 marca 2023r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Koszalin z GPOZ m. Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Zachodniopomorkiego z GPOZ m Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLVIII/687/201	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Zachodniopomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Koszalin, Zwycięstwa 108	EMPiK (dawniej Klub Międzynarodowej Prasy i Książki RUCH)
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
W 1957 roku inż. Korpala opracował projekt parterowego, przeszklonego pawilonu, jednak ostatecznie, dzięki wsparciu Stołecznego Funduszu Odbudowy Stolicy (SFOS) w wysokości 6 mln zł powstał 4-kondygnacyjny budynek według projektu Janusza Mariana Kowalskiego. W obiekcie zaplanowano m.in. księgarnię, sklep z płytami, pocztówkami i reprodukcjami, salę wystawową, pokoje do nauki języków obcych, kawiarnię oraz sklep filatelistyczny. Mieściły się tam również siedziba „Ruchu” z rozdzielnią prasy i biura SFOS. Budowa trwała w latach 1964–1967. Powstał budynek o kształcie zbliżonym do prostopadłościanu z widocznymi uskokami kondygnacji. Wyraźny podział horyzontalny w dolnej części, natomiast dzięki cofnięciu górnych kondygnacji oraz wspornikom budynek sprawia wrażenie „warstwowego” – wizualnie lekkiego w części górnej, mocno osadzonego w dole. Po ponad 50 latach działalności, w 2017 roku, budynek został zamknięty.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1967	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki nieużytkowane, opuszczone, oraz niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek w zabudowie pierzejowej	958 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017-2026	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Zachodniopomorskiego Stan na 27 marca 2023r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Koszalin z GPOZ m. Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Zachodniopomorskiego z GPOZ m. Koszalin na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLVIII/687/201	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony* *obiekt położony na terenie śródmieścia Koszalina, wpisanego do rejestru zabytków	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Krosno, Henryka Sienkiewicza 15	SDH "Piast" PSS Spolem
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek domu handlowego Piast stanowi przykład ciekawych rozwiązań funkcjonalnych w kategorii budynków handlowo-usługowych z okresu PRL. Konstrukcja utrzymana jest w surowej, minimalistycznej stylistyce, z dominującymi prostymi liniami i funkcjonalnym układem. Budynek o 3 kondygnacjach naziemnych. Fasada wyróżnia się dużymi przeszkleniami, zwłaszcza na piętrach, gdzie ciągnie się pas okien oddzielonych cienkimi profilami. Parter budynku posiada duże szklane witryny, przeznaczone dla lokali handlowych (pełniących również funkcję filarów). Na pierwszej kondygnacji znajdował się niegdyś taras, na którym realizowano funkcje gastronomiczne. Obecnie taras ten został przykryty półkolistym zadaszeniem z pleksiglasu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1963	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	455 m ²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Krosno Stan na grudzień 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ m. Krosna na lata 2022 - 2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXII/1262/10	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Krosno, Bieszczadzka 1	Starostwo powiatowe w Krośnie
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek przy ul. Bieszczadzkiej w Krośnie powstał jako siedziba ówczesnego Urzędu Wojewódzkiego. Kompleks składa się z trzech połączonych ze sobą budynków o różnej liczbie kondygnacji. Dominującym elementem jest wysoka, ośmiokondygnacyjna bryła budynku głównego o prostych liniach i regularnym rytmie okien. Jest ona połączona z niższym, przeszklonym pawilonem. Fasada budynku łączy jasne, pastelowe kolory z dużymi przeszkleniami, nadając całości funkcjonalny, a jednocześnie przyjazny charakter. Układ obiektu wydaje się być praktyczny, podporządkowany typowo potrzebom administracyjnym. Na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku przeprowadzono remont budynku, mający na celu dostosowanie go do współczesnych potrzeb – m.in. wymieniono okna i drzwi, dokonano ocieplenia elewacji, wymieniono system centralnego ogrzewania oraz wyremontowano dach.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1980	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	3063 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Krosno Stan na grudzień 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ m. Krosna na lata 2022 - 2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXV/616/08	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Krosno, Bieszczadzka 3-5	Tzw. Budynek ZUS-u
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kompleks biurowo-administracyjny przy ul. Bieszczadzkiej 3-5 w Krośnie mieści siedziby Powiatowego Urzędu Pracy, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Narodowego Funduszu Zdrowia, banków PKO i Pekao, a także Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych. Budynek wizualnie nawiązuje do stylu architektonicznego sąsiadującego gmachu Starostwa Powiatowego w Krośnie (ul. Bieszczadzka 1). Kompleks składa się z dwóch głównych części, połączonych zawieszonym w powietrzu „łącznikiem”. Oba budynki harmonizują ze sobą zarówno pod względem architektonicznym, jak i urbanistycznym. Większy z obiektów (Bieszczadzka 5) wyróżnia się masywną, dwukondygnacyjną częścią pawilonową z dużymi przeszkleniami, z której wylania się zasadnicza bryła budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	3338 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Krosno Stan na grudzień 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ m. Krosna na lata 2022 - 2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXV/616/08	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Dolnośląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Legnica, Skarbowa 2	Hotel "Cuprum" (obecnie Hotel Qubus Legnica)
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hotel Qubus Legnica (początkowo Hotel Cuprum), został wzniesiony w połowie lat 70. XX wieku. W 2001 roku przeszedł gruntowną modernizację. Zmiany te wprowadziły nowoczesne udogodnienia, sprawiając, że obiekt stał się jednym z kluczowych punktów noclegowych w Legnicy. Niestety, dostosowanie budynku do nowych realiów społeczno-gospodarczych wpłynęło na jego wygląd, zmieniając charakter całej konstrukcji. 10-kondygnacyjny punktowiec z wyraźnie uwydatnioną częścią parterową przeszedł znaczną transformację. Pierwotna brutalistyczna forma budynku została ocieplona beżową elewacją, która zmieniła jego surowy wygląd. Część parterowa, która pierwotnie była w ciemnym brązie (obecnie także beżowa), stanowiła wyraźny kontrast do betonowej struktury wyższych kondygnacji. Zmiany obejmowały także stolarkę drzwiową i okienną. Najbardziej charakterystycznym elementem, który wpłynął na fizjonomię budynku, stały się falujące formy dachu, zarówno nad pawilonem, jak i głównym budynkiem.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 70. XX w.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	3250 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Legnicy na lata 2015-2020	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na sierpień 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Legnica Na podstawie SUiKPZ m. Legnica 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Na podstawie SUiKPZ m. Legnica 2023	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLIII/440/06	Obiekt objęty MPZP. Zalecenia: Wprowadzić detal architektoniczny zapewniający harmonizację architektury budynku z zabudową Starego Miasta (!)	

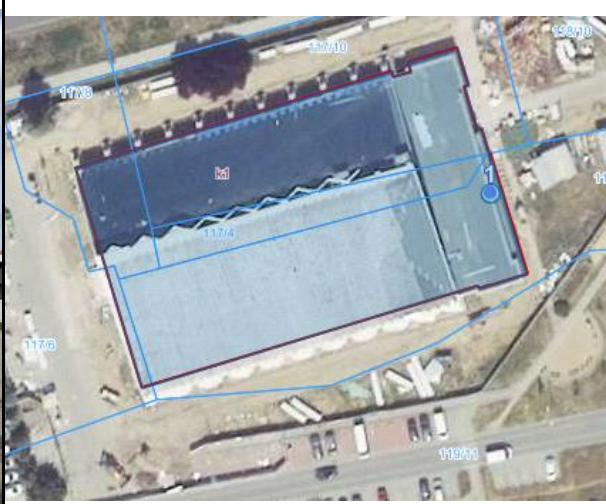
Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Leszno, 17 Stycznia 72	Restauracja "Parkowa" (obecnie sklep z zabawkami "Polter")
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek „Restauracji Parkowa” w Lesznie powstał jako efekt przygotowań do Dożynek Centralnych, które odbyły się w mieście w 1977 roku. Zlokalizowana w Parku 1000-lecia restauracja wyróżniała się interesującą kompozycją architektoniczną – tarasem oraz zawieszonym na filarach w kształcie litery „T” piętnem tworzącym spójną i nowoczesną formę. Charakterystycznym elementem budynku była również efektowna mozaika umieszczona nad wejściem. Niestety, w wyniku przekształceń społeczno-gospodarczych lat 90. XX wieku obiekt przeszedł gruntowną modernizację, która pozbawiła go wielu oryginalnych cech. Surowa elewacja została zastąpiona żółtą fasadą, usunięto mozaikę, a także ukryto charakterystyczne zadaszenie tarasu, co pozwoliło na powiększenie przestrzeni użytkowej budynku kosztem jego pierwotnego wyrazu architektonicznego.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1977	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1310 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Leszna na lata 2017-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Leszno zał. do zarządzenia Prezydenta M. Leszna nr 490 z dnia 9.10.2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXVII/446/2009	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Leszno, Kazimierza Karasia 15	Urząd Miasta Leszna (dawna Siedziba Komitetu Wojewódzkiego PZPR)
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl.
Opis budynku		
Budynek Urzędu Miasta Leszna, pierwotnie pełniący funkcję siedziby Komitetu Wojewódzkiego PZPR, składa się z dwóch części – niskiej, jednokondygnacyjnej części pawilonowej oraz wyższej, trzykondygnacyjnej bryły głównej. Komplex utrzymany jest w stonowanej szarej kolorystyce. Charakterystycznym elementem budynku jest jego elewacja. W części zasadniczej zastosowano gruby, brunatny grys, natomiast jako dekoracyjne akcenty, widoczne m.in. w wypełnieniach międzyokiennych, pojawia się biała mozaika oraz grubo nakładany tynk strukturalny. Od strony ul. Berwińskich uwagę przyciąga silnie przeszklona część pawilonowa, do której prowadzi wejście z poziomu podwyższonego, „lewitującego” tarasu. Budynek zaskakująco dobrze przetrwał próbę czasu – jest zadbane i zachowany w stanie bliskim oryginałowi.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 70 XX w.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	854 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Leszna na lata 2017-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Leszno zał. do zarządzenia Prezydenta M. Leszna nr 490 z dnia 9.10.2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XVII/247/2012	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Leszno, Jagiellońska 16	Dom Handlowy WPHW (Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Wewnętrznego)
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Trzykondygnacyjny dom handlowy PSS Społem to obiekt o masywnej, brutalistycznej bryle. Parter wyróżnia się dużą powierzchnią przeszkleń, które nadają lekkości surowej konstrukcji. Od strony ul. Zwycięstwa uwagę przyciąga zachowana mozaika o abstrakcyjnym, geometrycznym wzorze, będąca charakterystycznym elementem dekoracyjnym budynku. Obiekt był wielokrotnie odświeżany, jednak wprowadzone zmiany miały głównie symboliczny charakter – ocieplono kolorystykę elewacji i usunięto dawne neony reklamowe. Zachowano natomiast częściowe zadaszenie strefy witrynowej, co pozwoliło utrzymać pierwotny charakter architektoniczny budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	614 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Leszna na lata 2017-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Leszno zał. do zarządzenia Prezydenta M. Leszna nr 490 z dnia 9.10.2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XVI/229/2012	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Leszno, Dworcowa 7	Dawny Dom Kultury Kolejarza
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Domu Kultury Kolejarza w Lesznie powstał w latach 1965–1969. W latach 1969–1971, podczas budowy nowego dworca głównego w Lesznie, tymczasowo pełnił funkcję głównego dworca kolejowego. Obiekt ma ciekawą historię – był miejscem spotkań miłośników muzyki oraz wieców politycznych. Na górnej kondygnacji mieściła się niegdyś biblioteka. Po przemianach ustrojowych budynek stopniowo tracił swoje pierwotne funkcje i z czasem opustoszał. W ostatnich latach zmienił właściciela – został nim leszczyński przedsiębiorca, który przeprowadził gruntowny remont i przystosował obiekt do nowej funkcji związanej ze sprzedażą i produkcją kombinezonów motocyklowych. Renowacja została wykonana z dbałością o szczegóły. Nowy inwestor zachował charakterystyczną kamienną elewację nad głównym wejściem do budynku. Bryła budynku nie uległa drastycznym zmianom, wprowadzono jednak nową kolorystykę elewacji, zgodną z estetyką epoki, w której obiekt powstał.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1969	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	626 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Leszna na lata 2017-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Leszno zał. do zarządzenia Prezydenta M. Leszna nr 490 z dnia 9.10.2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na dzień 21.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Leszno, Szybowników 28	Hotel "Gliding" + wieża kotroli lotów
Zdjęcie obiektu		Mapa sytuacyjna obiektu
OBIEKT CZĘŚCIOWO WYBURZONY		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Lotnisko Strzyżewice powstało w 1952 roku, natomiast w latach 60. podjęto decyzję o budowie obiektu szkoleniowego z internatem. Powstały wtedy również wieża kontroli lotów, restauracja, zaplecze biurowe oraz hangary. Kompleks wyróżniał się interesującymi rozwiązaniami kompozycyjnymi, t.j. bogato zdobione elewacje budynku mozaikami, a także lewitująca wieża kontroli lotów. Po przemianach ustrojowych obiekt zmienił właściciela i został przejęty przez włoskiego inwestora. Niestety, prowadzona przez niego działalność (Gliding Hotel) nie przyniosła oczekiwanych rezultatów, a obiekt opustoszał. W 2019 roku władze Leszna zwołały specjalne posiedzenie, które poświęcone było przyszłości obiektu. W ramach ustaleń włoski inwestor zawarł z miastem umowę, na mocy której zobowiązał się do rozbiórki istniejącego budynku i budowy nowego obiektu. Jednak kontakt z właścicielem urwał się, a dalsze plany dotyczące inwestycji nie zostały zrealizowane. Początkowo nowa, publiczna spółka zarządzająca planowała zburzenie jedynie części sportowej, jednak ostatecznie wyburzono cały hotel. Ocalała jedynie wieża kontroli lotów.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki łączności, dworców i terminali	budynki wyburzone	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
n.d.	b.d.	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Leszna na lata 2017-2027	n.d.	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	n.d.	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Leszno zał. do zarządzenia Prezydenta M. Leszna nr 490 z dnia 9.10.2019 r.	n.d.	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	n.d.	
Dobro kultury współczesnej	n.d.	
Ustalenie ochrony w MPZP	n.d.	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Leszno, Zygmunta Starego 1	Hala Sportowo-Widowiskowa "Trapez"
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hala Trapez im. Zbigniewa Białasa (działacza sportowego związanego z Lesznem) została wzniesiona w 1987 roku z myślą o organizacji wydarzeń sportowych i kulturalnych. Jej projektantem był Wojciech Zabłocki – architekt i szermierz. Hala dysponuje 640 miejscami siedzącymi i jest przystosowana do rozgrywek w koszykówce, piłce ręcznej, siatkówce oraz futsalu, a także koncertów, kabaretów, targów i innych wydarzeń. W ostatnich latach hala przeszła gruntowną modernizację (kosztującą 13,5 mln zł), mającą na celu poprawę komfortu użytkowników i dostosowanie obiektu do współczesnych standardów. Prace obejmowały m.in. ocieplenie budynku oraz modernizację wnętrz. Podczas remontu zachowano i uwydatniono charakterystyczne filary wspierające obiekt. Elewacja została utrzymana w kolorystyce bieli i szarości, co korzystnie podkreśliło fizjonomię bryły. Zmieniono stolarkę drzwiową i okienną. Co ciekawe, od strony al. Jana Pawła II zdecydowano się na zachowanie neonu, który nawiązuje do pierwotnego szyldu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1987	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	3184 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Leszna na lata 2017-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Leszno zał. do zarządzenia Prezydenta M. Leszna nr 490 z dnia 9.10.2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXII/429/2020	Obiekt objęty MPZP Zakaz nadbudowy; zachowanie bryły architektonicznej oraz rozwiązań konstrukcyjnych; zachowanie kształtów, wielkości i podziałów okiennych na elewacjach	

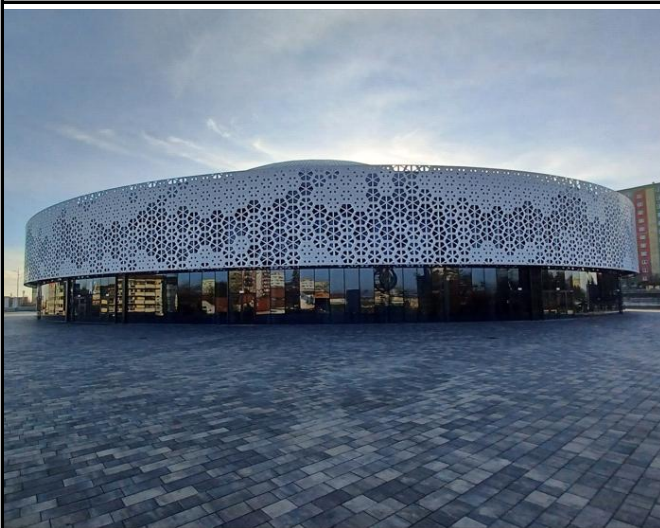
Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Łomża, Rządowa 1A	Hotel Polonez (obecnie Hotel Gromada)
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Hotelu Polonez w Łomży został zaprojektowany przez duet architektów: Tadeusza Tomickiego i Ryszarda Trzaskę. Obiekt jest położony na malowniczej skarpie, nieopodal rzeki Narew. Budynek jest 5-kondygnacyjny, z charakterystyczną przeszkloną częścią parterową. Pierwsza kondygnacja, z odsłoniętymi tarasami wkomponowanymi w bryłę, sprawia wrażenie lewitujących nad pozostałymi piętrami. Zwraca uwagę rytmiczność stolarki okiennej oraz wystające z elewacji „żyłki” w pionowych podziałach, które sięgają aż na dach budynku. Obiekt przeszedł renowację, w ramach której zmodernizowano m.in. elewację, rezygnując z pierwotnego, charakterystycznego pasiastego malowania oraz oryginalnych kolorów. Mimo to, zabieg ten przyczynił się do pewnego ocieplenia wizualnego budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1975	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1552 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podlaskiego Stan na 15 kwietnia 2025 roku	Obiekty nieuwzględnione	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Łomża GPOZ m. Łomża na lata 2022-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 15 kwietnia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej GPOZ m. Łomża na lata 2022-2025	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 62/XI/15	Obiekt objęty MPZP ochrona obszarowa	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Nowy Sącz, Bolesława Limanowskiego 1	Hotel Orbis Beskid (obecnie Hotel Beskid)
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hotel „Beskid” wybudowany został w latach 1963–1967. Początkowo planowano, aby obiekt miał 10 pięter, jednak ostatecznie powstał budynek o 7 kondygnacjach. W momencie otwarcia hotel dysponował prawie 200 miejscami noclegowymi. Ponadto w budynku znajdowała się część usługowa, obejmująca m.in. kawiarnię, salę konferencyjną, oddział bankowy, kiosk, punkt informacji turystycznej oraz zakład fryzjerski. Budynek był stopniowo modernizowany, a pierwsza przebudowa miała miejsce w latach 80., kiedy zabudowano podcienie od strony al. Batorego. Kolejna przebudowa miała miejsce w latach 90., kiedy to przebudowano pierwsze piętro. Ostateczna forma budynku, jaką znamy dzisiaj, wyłoniła się na przełomie 2016 i 2017 roku, kiedy to elewację pokryto szkłem refleksyjnym w odcieniu granatowym. Elementami świadczącymi o socmodernistycznym rodowodzie obiektu są przede wszystkim wysunięte przed obrys budynku zadaszone wejście oraz charakterystyczne zakończenie połaci dachu w kształcie żagla.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1967	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1721 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Nowego Sącza na lata 2016-2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025 r	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Nowy Sącz GPOZ m. Nowy Sącz na lata 2020 - 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ m. Nowy Sącz na lata 2020 - 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Nowy Sącz, Nadbrzeżna 40	Dom Turysty PTTK (obecnie Pensjonat Maja)
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom Turysty PTTK w Nowym Sączu, obecnie działający jako Pensjonat Maja, to niewielki, dwukondygnacyjny budynek o skromnej, lecz funkcjonalnej bryle, zapewniającej poczucie intymności. Powstał jako jeden z obiektów Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, oferując noclegi i usługi turystyczne w Nowym Sączu. Kompleks obejmował również camping na kilkuhektarowym terenie nad rzeką Kamienica oraz kawiarenkę o nazwie „Maja” (dziś miejsce nazywane jest Chatą Zbója). W 2021 roku przeprowadzono remont pokoi, dostosowując je do współczesnych standardów. Elewację, pierwotnie z widocznymi ceglami, pokryto warstwą docieplającą i tynkiem w kolorze beżowym.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 70. XX w.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	378 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Nowego Sącza na lata 2016-2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025 r	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Nowy Sącz GPOZ m. Nowy Sącz na lata 2020 - 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ m. Nowy Sącz na lata 2020 - 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXII/272/2008	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Nowy Sącz, Aleje Wolności 16	Biurowiec PKO/PZU
Zdjęcie obiektu		Mapa sytuacyjna obiektu
OBIEKT WYBURZONY		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
<i>Budowa nowej siedziby PKO/PZU wiązała się ze znacznymi zmianami w układzie urbanistycznym miasta. Aby mógł powstać sześciokondygnacyjny gmach, zburzono willę zaprojektowaną w pierwszej dekadzie XX wieku przez Zenona Adama Remiego dla Władysława Schneigerta, zwaną „chińskim domkiem”. Budowa biurowca PKO/PZU rozpoczęła się na początku lat 70. XX wieku, a jego oddanie do użytkowania nastąpiło w połowie tej dekady. Niezachowany (wyburzony w październiku 2023 r.) budynek charakteryzował się rytmiczną, elegancką elewacją z charakterystycznymi pionowymi „żyłtkami” oddzielającymi pasma okienne. Parter miał formę pawilonową z dużymi przeszklonymi powierzchniami oraz dekoracyjnymi elementami z kamienia, które ożywiały bryłę budynku. W miejscu dawnego biurowca ma powstać apartamentowiec.</i>		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1975	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki wyburzone	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
n.d.	b.d.	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Nowego Sącza na lata 2016-2022	n.d.	
Rejestr zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025 r	n.d.	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Nowy Sącz GPOZ m. Nowy Sącz na lata 2020 - 2023	n.d.	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	n.d.	
Dobro kultury współczesnej GPOZ m. Nowy Sącz na lata 2020 - 2023	n.d.	
Ustalenie ochrony w MPZP	n.d.	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Nowy Sącz, Tadeusza Kościuszki 13	Dom Handlowy "Merkury"
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Powstały na rogu ul. Kościuszki i Sobieskiego w Nowym Sączu Dom Handlowy MHD Merkury został otwarty w 1965 r. Obiekt wzniesiono na miejscu tzw. dawnych bazarów mieszczańskich, czyli sklepików zbudowanych przed wojną. Budynek ma 3 kondygnacje naziemne, które tworzyły poszczególne strefy z różną ofertą zakupową. Współcześnie obiekt znacznie odbiega od swojego oryginalnego wyglądu. Przede wszystkim widoczne są zmiany w kolorystyce elewacji, która obecnie w odcieniach brudnego różu różni się od pierwotnej, szarej barwy. W wyniku wieloletnich przekształceń zmieniono również stolarkę drzwiową i okienną, która zyskała nowe rozmieszczenie i podziały.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1965	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	809 m ²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Nowego Sącza na lata 2016-2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025 r	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Nowy Sącz GPOZ m. Nowy Sącz na lata 2020 - 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ m. Nowy Sącz na lata 2020 - 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XV/147/2015	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Olsztyn, aleja Marszałka Józefa Piłsudskiego 44	Hala widowiskowo-sportowa "Urania"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hala Urania została zaprojektowana przez duet architektów: Wiesława Piątkowskiego i Henryka Gotza. W celu minimalizacji kosztów założono, że hala powstanie na bazie założen dużo mniejszej i skromniejszej hali sportowej w Opolu. Obiekt budowano w latach 1972–1978. Hala posiadała dużą salę sportową z pełnowymiarowym boiskiem do piłki ręcznej, koszykówki, siatkówki, unihokeja, tenisa i badmintona, a także małą salę specjalistyczną do sportów walki i gimnastyki korekcyjnej. W 2016 r. zdecydowano o konieczności całkowitej modernizacji hali. Umowę na przebudowę podpisano w czerwcu 2021 r., a rozpoczęte wówczas prace zakończono pod koniec 2023 r. Współcześnie obiekt zachował charakterystyczną kopułę, jednak całkowicie zmieniono elewację oraz stolarkę okienną. Co ciekawe, zdecydowano się zachować rzeźbę „Gimnastycy” autorstwa Ryszarda Wachowskiego, powstałą w 1978 r., która stanowi integralny element otoczenia hali.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1978	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	11204 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023	Obiekt uwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Olsztyn Stan na 17 kwietnia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Warmińsko-mazurkiego 2018. Uchwała nr XXXIX/832/18	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Olsztyn, aleja Marszałka Józefa Piłsudskiego 38	Olsztyńskie Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Olsztyńskiego Planetarium, zaprojektowany przez Ludomira Gosławskiego, został oficjalnie otwarty 19 lutego 1973 roku, dokładnie w pięćsetną rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika – patrona obiektu. W pierwszych latach swojej działalności funkcjonował pod nazwą Planetarium Lotów Kosmicznych, nawiązującą do zainstalowanego wówczas analogowego projektora Raumflug-Planetarium (niem. „planetarium lotu w kosmos”). Charakterystycznym elementem budynku jest atrium, wkomponowane w jego bryłę, którego wnętrze zdobi mozaika autorstwa wybitnego artysty Stefana Knappa – twórcy m.in. barwnego panneau na fasadzie Auli Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Planetarium wyróżnia się kubistyczną, elegancką formą o prostopadłościenną bryłę. Parter budynku, cofnięty względem wyższej kondygnacji, został obłożony dekoracyjnym kamieniem w kolorze piaskowym. Uwagę zwraca także szara kopuła, jednoznacznie zdradzająca główną funkcję obiektu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szkół i insytucji badawczych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	2421 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023	Obiekt uwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt uwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Olsztyn Stan na 17 kwietnia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Warmińsko-mazurkiego 2018. Uchwała nr XXXIX/832/18	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Olsztyn, aleja Marszałka Józefa Piłsudskiego 10/14	Dom Towarowy "Dukat"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Prace projektowe nad Domem Towarowym Dukat rozpoczęły się w 1959 roku. Projekt budynku, wykonany przez architektów Jerzego Soltana (ucznia Le Corbusiera) i Zbigniewa Ihnatowicza, został wyróżniony nagrodą II stopnia Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych. W aranżacji wnętrz swój udział miał Wojciech Fangor, którego charakterystyczny styl, oparty na minimalizmie, klarowności, grze plam, był szczególnie widoczny w części handlowej, a zwłaszcza w wystroju kawiarni. Oryginalny projekt wyróżniała przeszklona elewacja o starannie dobranych proporcjach, a wygląd budynku analizowano zarówno pod kątem odbioru w ciągu dnia, jak i po zmroku. W latach 2010–2011 DT Dukat przeszedł gruntowną modernizację, która wywołała mieszane reakcje wśród ekspertów. Z jednej strony zachowano modernistyczną bryłę obiektu, z powrotem umieszczono neonowe szyldy, jak również zachowano charakterystyczną szklaną elewację, z drugiej – krytykowano usunięcie pierwotnych podziałów okiennych oraz zmiany w układzie funkcjonalnym budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1965	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1037 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Olsztyn Stan na 17 kwietnia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Warmińsko-mazurskiego 2018. Uchwała nr XXXIX/832/18	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XIII/212/03	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Warmińsko-mazurskie	Nazwa obiektu
Adres:	Olsztyn, aleja Marszałka Józefa Piłsudskiego 11/17	Wieżowiec Narodowego Banku Polskiego
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kompleks biurowy przy Alei Marszałka Józefa Piłsudskiego 11/17 składa się z siedmiopiętrowego budynku wysokościowego oraz parterowej części pawilonowej. Zespół wyróżnia się elegancką, smukłą sylwetką, której efekt potęgują charakterystyczne „żyłki” – pionowe elementy oddzielające okna i nadające fasadzie rytmiczny, powtarzalny charakter. Wysokościowiec posiada specyficzne zadaszenie, które optycznie zwiększa jego wysokość, sprawiając, że budynek wydaje się jeszcze smuklejszy. Dodatkowo wewnętrzne atrium, rzadko spotykane w obiektach bankowych, zwiększa bezpieczeństwo operacji związanych z obrotem gotówkowym, co stanowi istotny aspekt funkcjonalny tej placówki.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek w zabudowie pierzejowej	2940 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień 20 grudnia 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Olsztyn Stan na 17 kwietnia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Warmińsko-mazurskiego Stan na dzień czerwiec 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Warmińsko-mazurkiego 2018. Uchwała nr XXXIX/832/18	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

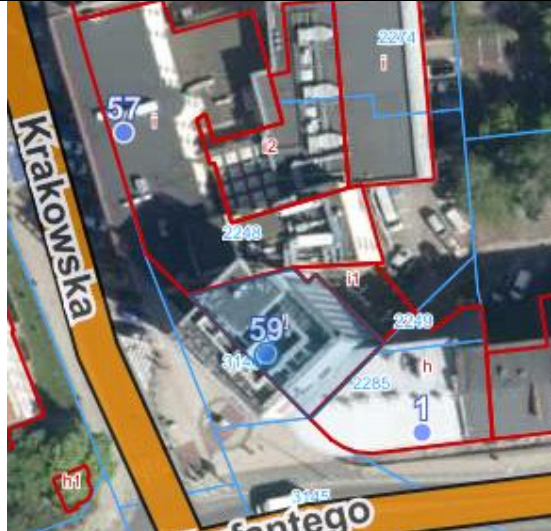
Województwo:	Opolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Opole, pl. Teatralny 12	Teatr Im. J. Kochanowskiego
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kamień węgielny pod budowę nowego gmachu Teatru w Opolu wmurowano w listopadzie 1965 roku na ówczesnym placu Lenina, w miejscu, gdzie w latach 30. XX wieku Niemcy planowali budowę teatru im. Adolfa Hitlera. Projekt budynku opracowali architekci Zygmunt Majerski i Julian Duchowicz. Ostatecznie otwarcie teatru nastąpiło 23 stycznia 1975 roku – w 30. rocznicę wkroczenia wojsk Armii Czerwonej do Opola. Obiekt stanowi rzadki przykład architektury sceniczno-audytoryjnej opartej na formie heksagonalnej, unikatowej nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Oryginalnie utrzymany był w stylistyce brutalistycznej, z surowymi połaciami betonowej elewacji. Charakterystyczną częścią obiektu jest dach przypominający skocznię narciarską. W latach 2019–2021 budynek przeszedł gruntowną modernizację pod kierownictwem architekt Marii Jankowskiej. Głównym celem przebudowy było przywrócenie oryginalnych założeń architektonicznych, takich jak np. otwarcie i odsłonięcie przestrzeni dwupoziomowego foyer, a także dostosowanie budynku do współczesnych standardów technologicznych.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1975	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	4796 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Opola do 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Opolskiego Stan na dzień 22 maja 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Opole GPOZ m. Opole na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Opolskiego Stan na 4 stycznia 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Opolskiego 2019. Zał. nr 1 do uchwały nr VI/54/2019	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XL/641/13	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Opolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Opole, Krakowska 37	Dawna siedziba spółdzielni mieszkaniowej i biura projektów "Inwestprojekt Opole"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Siedmiokondygnacyjny budynek biurowy został zaprojektowany przez architekta Stanisława Torca z opolskiego Biura Projektów Budownictwa Komunalnego. Obiekt, określany mianem „Akwarium”, charakteryzuje się wysuniętą poza obrys głównej bryły, silnie przeszkloną częścią pierwszej kondygnacji. Parter, pełniący funkcję usługową, również wyróżnia się dużymi przeszkleniami. Górne piętra, dzięki rytmicznemu układowi okien, nadają budynkowi elegancki wygląd i harmonijnie wpisują go w otaczającą siatkę uliczną. W 2011 roku przeprowadzono generalny remont elewacji, realizowany z poszanowaniem oryginalnych założeń architektonicznych. Odświeżono fasadę, zachowując kolorystykę bieli i szarości, wymieniono stolarkę okienną oraz pozostawiono charakterystyczne pasy okołookienne.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1966	b.d.	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	371 m²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Opola do 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Opolskiego Stan na dzień 22 maja 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Opole GPOZ m. Opole na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Opolskiego Stan na 4 stycznia 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Opolskiego 2019. Zał. nr 1 do uchwały nr VI/54/2019	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr LXII/641/10	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

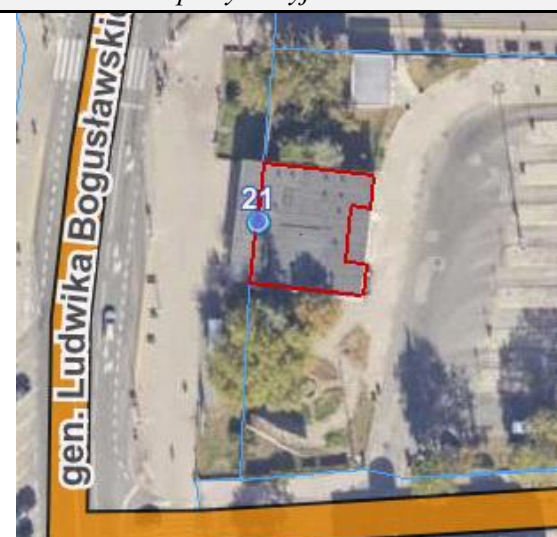
Województwo:	Opolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Opole, Majora 'Hubala' 2	Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi im. Karola Musioła
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Szkoła Podstawowa nr 5 w Opolu, zaprojektowana przez zespół architektów: J. Grzegorzaka, J. Raka i P. Wyspiańskiego, to duży zespół edukacyjny o powierzchni użytkowej przekraczającej 22 000 m². Kompleks obejmuje m.in. basen, blok sportowy, salę gimnastyczną, aulę, stołówkę, świetlicę oraz zagospodarowane wewnątrz kompleksu tzw. forum (atrium). Obiekt zdobył Nagrodę Mistera Architektury Województwa Opolskiego, Nagrodę Roku 1985 Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP), a także Nagrodę II stopnia Ministra Budownictwa, Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej. Budynek, który w momencie powstania wyróżniał się nowoczesnym podejściem do funkcjonalności i estetyki przestrzeni edukacyjnej, do dziś prezentuje oryginalnie zachowaną kompozycję. Na przestrzeni lat wprowadzono zmiany zewnętrzne, głównie w elewacji, która obecnie przyjmuje kolory pomarańczowy i beżowy.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1983	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szkół i insytucji badawczych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	12 958 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Opola do 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Opolskiego Stan na dzień 22 maja 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Opole GPOZ m. Opole na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Opolskiego Stan na 4 stycznia 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Opolskiego 2019. Zał. nr 1 do uchwały nr VI/54/2019	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Opolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Opole, Oleska 72	Hala Widowiskowo-Sportowa w Opolu (Stegu Arena)
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hala Widowiskowo-Sportowa w Opolu została oddana do użytku 20 lipca 1968 roku, po 19 miesiącach budowy. Budynek zaprojektowali architekt Jerzy Gottfried oraz konstruktor Władysław Fejferek. Konstrukcja "Okrągłaka" (bo taką nieoficjalną nazwę nadano hali) składa się z prefabrykatów, które powstawały na miejscu, co znacząco obniżyło koszty inwestycji. W momencie otwarcia hala uchodziła za najnowocześniejszy obiekt tego typu w Polsce. Koszt jej budowy wyniósł 25 milionów złotych, co – w porównaniu do innych hal wznoszonych w tamtym okresie – było stosunkowo niewielką kwotą. Obiekt wywarł tak duże wrażenie na odwiedzających go delegacjach, że w efekcie zasugerowano budowę podobnej hali w Olsztynie. W latach 2014–2017 przeprowadzono gruntowny remont budynku, który pochłonął 40 milionów złotych. Konstrukcja hali pozostała niezmieniona – zachowano jej charakterystyczną kopułę – natomiast wewnątrz obiektu dostosowano do współczesnych standardów.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1968	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	5800 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Opola do 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Opolskiego Stan na dzień 22 maja 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Opole GPOZ m. Opole na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Opolskiego Stan na 4 stycznia 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Opolskiego 2019. Zał. nr 1 do uchwały nr VI/54/2019	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXIX/783/21	Obiekt uwzględniony m.in. zakaz rozbudowy, nadbudowy, odbudowy i przebudowy istniejących obiektów oznaczonych na rysunku planu jako obiekty o szczególnych ograniczeniach, ekspozycja, w tym zakaz przesłaniania zielenią i obiektami budowlanymi, dominancy (kopuły - „Okrągłaka”)	

Województwo:	Opolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Opole, Strzelców Bytomskich 18 i 20	Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. F. Chopina w Opolu wraz z budynkami bursy
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kompleks reprezentuje funkcjonalny układ architektoniczny, typowy dla architektury szkół z lat 60. i 70. XX wieku. Budynek szkoły składa się z obiektów o różnej wysokości. Główna oficyna, trzykondygnacyjna, ma elegancką, prostopadłościenną formę. Okna rozmieszczone są rytmicznie i mają horyzontalny układ. Główne wejście, umieszczone na podwyższeniu, prowadzi do budynku z niższej, parterowej części. Dobudowany w późniejszym okresie, lecz uzupełniający się koncepcyjnie, czterokondygnacyjny budynek bursy charakteryzuje się wyeksponowaną częścią balkonów typu galeriowego, harmonijnie wkomponowanych w obrys bryły. Oba obiekty zostały wyremontowane w ramach programu termomodernizacji szkół artystycznych („Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce”). Elewacje obu budynków utrzymane są w odcieniach beżu. W przypadku budynku szkoły zdecydowano się zachować oryginalne wykończenie, łączące tynk z kamieniem elewacyjnym w kolorze piaskowym		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1972 (bursa)	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szkół i insytucji badawczych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynki wolnostojące	2943 m ² (szkoła) 481 m ² (bursa)	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Opola do 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Opolskiego Stan na dzień 22 maja 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Opole GPOZ m. Opole na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Opolskiego Stan na 4 stycznia 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Opolskiego 2019. Zał. nr 1 do uchwały nr VI/54/2019	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XIX/173/07	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Opolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Opole, Krakowska 59	Hotel "Opole" (obecnie Hotel Mercure Opole)
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hotel Opole to budynek zaprojektowany przez Weronikę Sznyrowską, który w wyniku rozbudowy wcześniejszego Hotelu Krug. Wieża hotelu ma 8 kondygnacji. Elewacja budynku utrzymana jest w stonowanej beżowej kolorystyce, z oknami kwadratowymi oddzielnymi "żyletkami", które miękko przechodzą w część wizualnie wspierającą konstrukcję budynku, przypominającą filar. W "nowej" części hotelu, przylegającej do wieży, dodano elementy o pierzejowym charakterze, które wysokościowo korespondują z okoliczną zabudową. Pierwotnie ta część charakteryzowała się panoramicznymi oknami i balkonami wysuniętymi poza obrys budynku. Niestety, w wyniku prac remontowo-budowlanych zrezygnowano zarówno z balkonów, jak i z panoramicznych okien. Obiekt obecnie posiada elewację w kolorze piaskowym, z wyeksponowanymi, srebrnymi "żyletkami".		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1964	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek w zabudowie pierzejowej	293 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Opola do 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Opolskiego Stan na dzień 22 maja 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Opole GPOZ m. Opole na lata 2024-2027	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Opolskiego Stan na 4 stycznia 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Opolskiego 2019. Zał. nr 1 do uchwały nr VI/54/2019	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr LXII/641/10	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Ostrołęka, Marszałka Józefa Piłsudskiego 6	Pływalnia w Ostrołęce
Zdjęcie obiektu		Mapa sytuacyjna obiektu
OBIEKT WYBURZONY		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek pływalni w Ostrołęce początkowo wznoszony społecznie, charakteryzował się interesującymi rozwiązaniami architektonicznymi. Bryła budynku, o elewacji z czerwonej cegły przelamanej akcentami w kolorze białym, a także licznymi przeszkleniami, wyróżniała się na tle powstających wówczas głównie szarych betonowych konstrukcji. Wnętrze budynku zawierało duży, 6-torowy basen z 4-metrową wieżyczką do skoków, mały basen pomocniczy, sauny oraz pomieszczenia odnowy biologicznej. Na piętrze zorganizowano Kawiarnię „Olimpijską”. W 2011 roku pływalnia została zamknięta. 26 czerwca 2017 roku podpisano umowę dzierżawy na 3 lata, z zamiarem utworzenia w budynku sali zabaw dla dzieci. Po krótkotrwałych, pozornych działaniach podejmowanych przez nowego inwestora, umowa dzierżawy została rozwiązana, odkrywając, że obiekt został doprowadzony do ruiny. W efekcie rażących zaniedbań dzierżawcy zdecydowano o rozbiórce obiektu. Pod koniec 2023 roku obiekt zniknął z obrazu miasta		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1978	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	budynki wyburzone	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
n.d.	b.d.	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji dla miasta Ostrołęki na lata 2017-2023	n.d.	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 28 grudnia 2023 r.	n.d.	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Ostrołęka Załącznik nr 1 do Zarządzenia Nr 316/2022	n.d.	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	n.d.	
Dobro kultury współczesnej	n.d.	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	n.d.	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Ostrołęka, Gen. Ludwika Bogusławskiego 21	Dworzec PKS
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dworzec autobusowy przy ulicy Bogusławskiego 21 to niewielki budynek obsługujący pasażerów międzymiastowej komunikacji autobusowej. Jego bryła, wpisująca się w kształt litery „C”, charakteryzuje się typowymi dla architektury lat 70. cechami: prostymi, geometrycznymi liniami, dużymi przeszkleniami oraz skromną, podporządkowaną funkcji ornamentyką. Układ budynku umożliwia swobodne przejście z ulicy Bogusławskiego na teren zajezdni autobusowej. Elewacja została wykonana z białej blachy falistej, a wybrane elementy połączeni dachowej mają kolor niebieski. Obecnie budynek wydaje się być mocno zaniedbany.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1973	b.d.	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki łączności, dworców i terminali	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki łączności, dworców i terminali		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	290 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji dla miasta Ostrołęki na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 28 grudnia 2023 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Ostrołęka Załącznik nr 1 do Zarządzenia Nr 316/2022	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	brak danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 821/XCII/2024	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Wielkopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Piła, Aleja Piastów 15	Hotel Rodło (obecnie Hotel Gromada Piła)
Zdjęcie obiektu (stan na: Wrzesień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Projekt Hotelu Rodło, autorstwa Biura Projektów Budownictwa Ogólnego „Miastoprojekt” w Koszalinie, powstał pod kierownictwem mgr inż. Henryka Firleja. Obiekt został wybudowany na gruzach kościoła pw. Świętych Janów, zniszczonego podczas II wojny światowej, co od początku budziło kontrowersje (m.in. władze wydały pozwolenie na wybudowanie nowego kościoła na osiedlu Górnym w zamian za możliwość rozebrania ruin). Budowa hotelu trwała dziewięć lat. W efekcie powstał 57-metrowy wysokościowiec o 12 kondygnacjach, stanowiący urbanistyczną dominantę miasta. Kompleks składał się z dwóch głównych części: usługowej, mieszczącej różnorodne sklepy i punkty usługowe, oraz noclegowej. Jak podkreśla właściciel obiektu, Hotel Rodło był jednym z nielicznych w tamtym czasie obiektów przystosowanych do obsługi gości z niepełnosprawnościami. Budynek współcześnie zachował swój pierwotny charakter: wertykalną kompozycję z wyraźnym podziałem na pawilonową część usługową i wysokościową część hotelową, jak i ogólną estetykę bryły z masywnym foyer wejściowym.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Wrzesień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1987	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	4700 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji dla m. Piły 2017	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na 30 czerwca 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Piła Stan na 16 maja 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Wielkopolskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2020+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLVI/551/06	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Piotrków Trybunalski, Stefana Żeromskiego 31	Starostwo powiatowe w Piotrkowie Trybunalskim Wydział Komunikacji
Zdjęcie obiektu		Mapa sytuacyjna obiektu
OBIEKT WYBURZONY		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Nieruchomość przy ul. Żeromskiego 31 w Piotrkowie Trybunalskim była zabudowana budynkiem o konstrukcji stalowej, z elementami prefabrykowanych stalowych płyt osłonowych. Obiekt, mający formę prostopadłościanu, składał się z trzech kondygnacji i pełnego podpiwniczenia. „Błaszak” – bo taką nieformalną nazwę zyskał – wyróżniał się szklaną elewacją w kolorze stalowym, charakterystycznymi „żyłkowymi” podziałami wokół okien oraz elegancką, powtarzalną kompozycją fasady z rytmicznym układem okien. Ze względu na pogarszający się stan techniczny obiektu podjęto decyzję o przeniesieniu urzędu. Ostatnie wydziały starostwa opuściły budynek w październiku 2022 roku. Na początku lutego 2024 roku ogłoszono przetarg na jego sprzedaż, z ceną wywoławczą wynoszącą 3,5 mln zł. Po sprzedaży nieruchomości nowy właściciel podjął decyzję o jej wyburzeniu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki wyburzone	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
n.d.	b.d.	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji dla Miasta Piotrkowa Trybunalskiego do 2023 roku	n.d.	
Rejestr zabytków województwa Łódzkiego Stan na dzień 6 marca 2025 r.	n.d.	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Piotrków Trybunalski Stan na 3 marca 2014	n.d.	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego	n.d.	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP	n.d.	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Piotrków Trybunalski, Sienkiewicza 16 i 17	Dom Nauczyciela
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Domu Nauczyciela w Piotrkowie Trybunalskim wzniesiono w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Koszt budowy wyniósł ponad 3,6 mln zł, przy czym część tej kwoty pochodziła ze składek nauczycieli z Piotrkowa i okolic. Autorem projektu architektonicznego był Aleksander Lendzion, natomiast za konstrukcję odpowiadali mgr inż. Jan Czajkowski oraz inż. Witold Złotnicki. Obiekt składa się z dwóch budynków – części biurowej oraz sali widowiskowej – o łącznej kubaturze 4550 m³. Budynek wzniesiono w konstrukcji murowo-szkieletowej. Ściany zewnętrzne wykonano z kamienia wapiennego oraz cegieł, natomiast ściany wewnętrzne z cegieł i gazobetonu. Wnętrze Domu Nauczyciela zdobiły malowidła autorstwa łódzkich artystów: plastyków, Jerzego Cicheckiego i Henryka Strumilly. Budynek współcześnie zachowany jest w stanie oryginalnym.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1963	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szkół i insytucji badawczych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	545 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji dla Miasta Piotrkowa Trybunalskiego do 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Łódzkiego Stan na dzień 6 marca 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Piotrków Trybunalski Stan na 3 marca 2014	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XVII/236/15	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Piotrków Trybunalski, Sienkiewicza 16a	Budynek administracyjny Starostwa Powiatowego (dawny budynek Komitetu Wojewódzkiego PZPR)
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek przy ul. Sienkiewicza 16a to obiekt, w którym niegdyś mieściły się biura Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Składa się z reprezentacyjnej oficyny biurowej o czterech kondygnacjach głównych oraz dodatkowych, skromniejszych budynków bocznych. Kompleks charakteryzuje się uporządkowaną i elegancką formą, z rytmicznie rozmieszczonymi od frontu oknami w układzie wertykalnym. Całość utrzymana jest w stonowanej kolorystyce beżu i szarości.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
<i>lata 70. XX w.</i>	<i>Publiczna</i>	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
<i>budynki biurowe</i>	<i>obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie</i>	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
<i>budynki biurowe</i>	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	<i>1115 m²</i>	
<i>budynek wolnostojący</i>		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji <i>dla Miasta Piotrkowa Trybunalskiego do 2023 roku</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Rejestr zabytków województwa Łódzkiego <i>Stan na dzień 6 marca 2025 r.</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Piotrków Trybunalski <i>Stan na 3 marca 2014</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Dobro kultury współczesnej <i>PZPW Łódzkiego 2030+</i>	<i>Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej</i>	
Ustalenie ochrony w MPZP <i>Uchwała nr XVII/236/15</i>	<i>Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony</i>	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Piotrków Trybunalski, Szkolna 30/38	Komenda Miejska Policji w Piotrkowie Trybunalskim
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kompleks Komendy Miejskiej Policji w Piotrkowie Trybunalskim składa się z dominującego wysokościowca o charakterze biurowo-administracyjnym oraz wyraźnie niższych budynków pełniących funkcje pomocnicze. Pierwotnie obiekt utrzymany był w stylu brutalistycznym, z widocznymi surowymi betonowymi płytami elewacyjnymi i brunatnymi akcentami wokół linii okien. W latach 2013–2015 przeprowadzono remont, który obejmował zarówno prace ogólnobudowlane, jak i wymianę instalacji. Z perspektywy architektoniczno-urbanistycznej efekt modernizacji należy ocenić jako zadowalający. Z jednej strony ocieplono wizualnie ogólny charakter budynku, co wpłynęło na zmianę jego oryginalnej fizjonomii, jednak na pochwałę zasługuje dobrze dobrana nowa kolorystyka – spójna i nawiązująca do pierwotnego charakteru obiektu. Ponadto zachowano oryginalne podziały w stolarce okiennej, co pozwoliło na utrzymanie części jego pierwotnych cech stylistycznych.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1981	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1605 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji dla Miasta Piotrkowa Trybunalskiego do 2023 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Łódzkiego Stan na dzień 6 marca 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Piotrków Trybunalski Stan na 3 marca 2014	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLIX/624/22	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Płock, Piekarska 1	Dom Turysty PTTK (obecnie Hotel Starzyński)
Zdjęcie obiektu (stan na: Maj 2023)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom Turysty PTTK w Płocku to obiekt zaprojektowany przez arch. Marka Leykama, znanego m.in. z poznańskiego „Okrągłaka”. Budynek wzniesiono w latach 1959–1962. Pierwotnie charakteryzował się 3 kondygnacjami, pełniącymi różne funkcje, a także charakterystycznym „ażurowym” tarasem w części parterowej. Bryła od krótszej strony przyjmowała formę sześcioboku, opartego na trapezowym trzonie. Elewacja frontowa wyróżniała się charakterystycznymi „żyłkami”, nadającymi budynkowi wyrazisty, modernistyczny charakter. Ważnym elementem koncepcji architektonicznej były także detale wystroju wnętrz, zaprojektowane przez Lecha Grześkiewicza, oraz elementy dzianinowe wykonane przez Spółdzielnię Artystów Plastyków „Ład”. Niestety, podczas remontu mającego na celu dostosowanie obiektu do współczesnych standardów, budynek uległ znacznym przekształceniom, które zatraciły jego pierwotny charakter. Najwięcej kontrowersji wzbudziło zabudowanie części parterowej poprzez dobudowanie restauracji oraz nietrafiona, zbyt bogata kolorystyka elewacji, odbiegająca od oryginalnej koncepcji architektonicznej.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Czerwiec 2023)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1962	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	741 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Płocki Program Rewitalizacji 2019	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 9 maja 2024	Obiekt uwzględniony	
Gmina Ewidencja Zabytków m. Płock z dnia 17 maja 2013 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	break danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Płock, Aleja Stanisława Jachowicza	Hotel "Petropol"
Zdjęcie obiektu (stan na: Sierpień 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kompleks hotelowy składa się z parterowego pawilonu (obecnie pełniącego funkcję handlowo-usługową) oraz dominującego wysokościowca, w którym świadczone są usługi noclegowe. W momencie powstania obiekt dysponował 80 pokojami, w tym czterema apartamentami, a także restauracją i dwiema salami konferencyjnymi. Wieża hotelowa, licząca dziewięć kondygnacji naziemnych, została usytuowana prostopadłe do osi ulicy, co nadaje jej wyrazistą formę urbanistyczną. Charakterystycznym elementem bryły jest również zadaszone lobby wejściowe, będące integralną częścią głównej struktury budynku. W wyniku remontu przeprowadzonego przez obecnego właściciela obiekt uległ znacznym przekształceniom. Surowe, betonowe płyty elewacyjne zostały pokryte warstwą ocieplenia oraz beżowym tynkiem, co diametralnie zmieniło jego pierwotny wyraz architektoniczny. Usunięto również charakterystyczne dla pierwotnego projektu „żyłki”, które nadawały bryle lekkości i dynamiki. Dodatkowo zmieniono układ oraz wymiary okien, co wpłynęło na odbiór fasady budynku i jego proporcje.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Sierpień 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1964	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	2447 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Płocki Program Rewitalizacji 2019	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 9 maja 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja Zabytków m. Płock z dnia 17 maja 2013 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	break danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Płock, Kazimierza Wielkiego 41b	Dom Technika
Zdjęcie obiektu (stan na: Maj 2023)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
<i>Budowa Budynku Domu Technika w Płocku została zlecona przedsiębiorstwu "Petrobudowa". W efekcie tej współpracy zbudowano jednokondygnacyjny obiekt, który mieści salę widowiskową, sale konferencyjne oraz zaplecze gastronomiczne. Obiekt, będący w posiadaniu Orlen, zachował swój pierwotny charakter. Uwagę zwraca zastosowanie cegły w elewacji budynku, połączonej z geometrycznymi formami charakterystycznymi dla socmodernizmu oraz dużymi przeszkleniami. Na terenie obiektu znajdują się także oryginalne elementy małej architektury z okresu PRL, takie jak rzeźby i podwyższone kwietniki.</i>		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Maj 2023)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1975	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki szkół i insytucji badawczych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1607 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Płocki Program Rewitalizacji 2019	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 9 maja 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja Zabytków m. Płock z dnia 17 maja 2013 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	break danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Płock, Tumska 11A	SDH Zgoda
Zdjęcie obiektu (stan na: Maj 2023)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek handlowo-usługowy o trzech kondygnacjach naziemnych. Parter z panoramicznymi witrynami, nieco cofnięty względem wyższych kondygnacji. Dwa wyższe piętra o powtarzalnym układzie, tzn. wertykalnym układzie ciągu okiennego. Uwagę zwraca też umyślnie, miejscowo występujące luksfery wpisane w kształt okien. Dodatkowo obiekt posiada prześwit bramowy, umożliwiający transport towarów od strony zaplecza. Budynek w ostatnich latach przeszedł remont, niemniej został on dokonany z troską o szczegóły i oryginalny projekt. Zachowano charakterystyczną bryłę, jak również kolorystykę, układ ciągu okiennego, a nawet luksfery.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Maj 2023)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1965	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek w zabudowie pierzejowej	476 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Płocki Program Rewitalizacji 2019	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 9 maja 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja Zabytków m. Płock z dnia 17 maja 2013 roku	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	break danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Przemyśl, Kamienny Most 6	Budynek biurowy (Bank BNP Paribas)
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Czterokondygnacyjny budynek biurowy, obecnie wykorzystywany głównie przez Bank BNP Paribas, jest przykładem architektury socmodernistycznej drugiej połowy lat osiemdziesiątych XX wieku. Obiekt został zaprojektowany na planie trapezu, z wyraźnie zaakcentowaną częścią frontową i kaskadowo cofającą się bryłą. Główne wejście, wyniesione ponad poziom gruntu, jest również cofnięte względem wyższych kondygnacji, co umożliwiło wygospodarowanie zadaszenia. Ciemne filary podtrzymujące strefę wejściową optycznie nie zaburzają kompozycji budynku, nadając jej lekkości. Elewacja została wykonana z falistej blachy w jasnym kolorze, z akcentami w odcieniu niebieskim. Naprzemienne pasy kolorystyczne dodatkowo podkreślają kaskadowy charakter obiektu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1985	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	720 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Przemyśla na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Przemyśl GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 120/2010	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

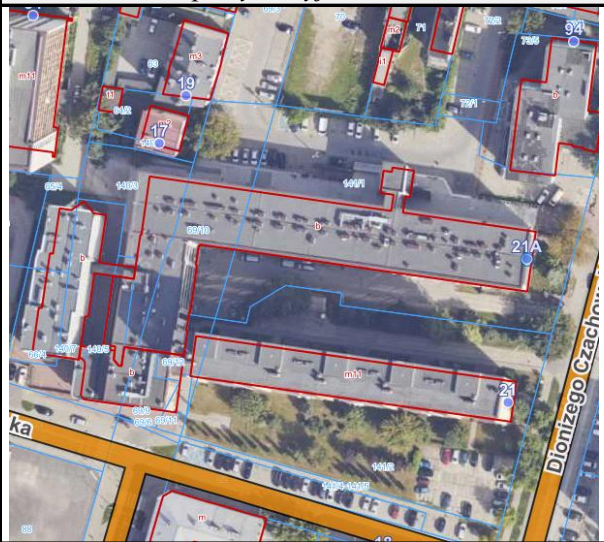
Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Przemyśl, Zamkowa 5	Gmach dydaktyczny Seminarium Duchownego w Przemyślu
Zdjęcie obiektu (stan na: Sierpień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek powstał w wyniku zwiększonych potrzeb seminarium duchownego. Powstał w latach 1984-1988 (poświęcony w 300. rocznicę erygowania seminarium duchownego w Przemyślu). Obiekt w swoich murach mieści sale wykładowe, pracownię naukową, halę gimnastyczną i aulę na ponad 400 osób. Wizualnie obiekt charakteryzuje się silnymi wpływami architektury postmodernistycznej: dynamiczną, wielopoziomową bryłą składającą się z szeregu przenikających się kubatur powodujących wrażenie kaskadowego układu bryły. Wrażenie kaskady jest dodatkowo wzmocnione przez liczne zadane tarasy oraz zewnętrzne schody biegnące wzdłuż fasady. Niemniej całość wpisuje się bardziej w estetykę socmodernizmu. Elewacja utrzymana jest w jasnej tonacji (kontrastuje z ciemnymi akcentami m.in. obramowaniami dachów i balustrad), widoczna jest duża liczba przeszkleń, a także nacisk na posługiwanie się prostymi, geometrycznymi formami wyrazu architektonicznego.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1988	Kościelna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1819 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Przemyśla na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Przemyśl GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Przemyśl, Lwowska 9a	Urząd Skarbowy w Przemyślu
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Obiekt o czterech kondygnacjach naziemnych. Budynek o klasycznej, prostopadłościennej bryle i średnich rozmiarach. Prostopadle do ulicy Lwowskiej uwagę zwraca nieco wysunięta poza obrys budynku, silnie przeszklona klatka schodowa. Elewacja wyróżnia się intensywną, wielobarwną kolorystyką. Okna są duże, wieloczęściowe, co zapewnia dobre doświetlenie wnętrz. Estetykę fasady zaburzają liczne, niestarannie zamontowane jednostki systemu klimatyzacji, które wprowadzają wizualny chaos na elewacji frontowej.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	386 m²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Przemyśla na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Przemyśl GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Przemyśl, Lwowska 52	Budynek biurowy fabryki "Sanwil"
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
<i>Biurowiec firmy Sanwil został oddany do użytkowania trzy lata po założeniu przedsiębiorstwa w 1974 roku. Obiekt składa się z dwóch części: siedmiokondygnacyjnej bryły wysokościowej oraz rozległej części pawilonowej. Kompleks stanowi spójną stylistycznie całość, zachowaną w stanie bliskim oryginałowi. Charakterystycznym elementem wieży jest umiejscowiona równoległe do części parkingowej, wyeksponowana konstrukcja wspierająca w kształcie litery „T”. Dodatkową dynamikę bryle nadaje harmonijnie wysunięta poza główny obrys część balkonowa. Budynek cechuje wyraźny podział elewacji na segmenty okienne, uzyskany dzięki zastosowaniu pionowych i poziomych podziałów, tzw. „żyłek”. Okna są duże, panoramiczne, o trójdzielnej strukturze. Elewacja utrzymana jest w dwukolorowej tonacji, dominują w niej odcienie szarości i beżu.</i>		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1974	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy		
budynek wolnostojący	1679 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Przemyśla na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Przemyśl GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Przemyśl, Stefana Czarnieckiego 10	Podkarpacki Urząd Celno-Skarbowy w Przemyślu (budynek administracyjny i zadaszenie peronów)
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kompleks o funkcji administracyjno-transportowej, składający się z rozległego pawilonu oraz zadaszonej części peronowej. Budynek jednokondygnacyjny, o prostym, geometrycznym kształcie. Wejście, wyniesione ponad poziom gruntu, jest cofnięte w głąb bryły, co tworzy osłoniętą strefę wejściową. Jego podparcie stanowią lekkie filary, nadające konstrukcji wizualnej lekkości. Okna rozmieszczone rytmicznie, o panoramicznym układzie, zapewniające w zamyśle optymalne doświetlenie wnętrza. Środkowa, główna część budynku zwieńczona jest kilkuspadowym dachem o niewielkim kącie nachylenia, w który wkomponowano świetliki, mające za zadanie dodatkowe doświetlenie hallu. Zadaszenie części peronowej wyróżnia się wyraźnym, powtarzającym się motywem fali, podkreślającym dynamiczny charakter struktury. Całość kompleksu utrzymana jest w kolorystyce beżu, przelamanego brązowymi akcentami, co podkreśla spójność estetyczną obiektu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1960	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1189 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji miasta Przemyśla na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Przemyśl GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej GPOZ dla Miasta Przemyśla na lata 2021 - 2024	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

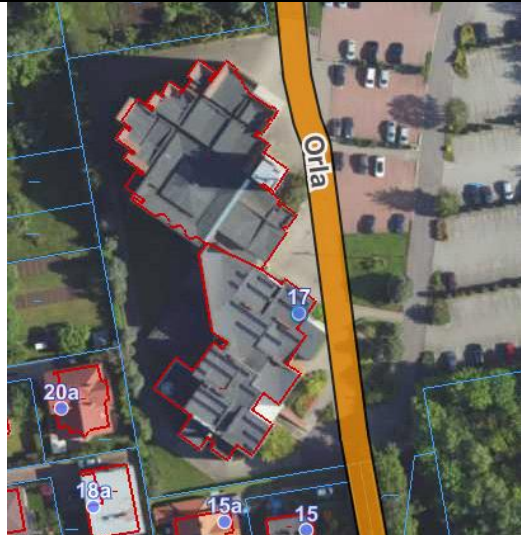
Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Radom, prof. Włodzimierza Krukowskiego 1	dawny Dom technika NOT Radom (Radomska Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych)
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Projekt Domu Technika opracował architekt Tadeusz Derlatka, a wykonanie dokumentacji projektowej powierzono przedsiębiorstwu „Miastoprojekt”. Budynek powstał przy dużym zaangażowaniu środowiska technicznego. Obiekt wzniesiono na planie prostokąta, z trzema kondygnacjami naziemnymi. Jego charakterystycznym elementem były panele okołookienne w kolorze zielonym, podkreślające rytm fasady. Elewacja budynku posiada efekt głębi, z wyraźnie zaznaczonymi podziałami w układzie horyzontalnym i wertykalnym. Wejście, delikatnie wysunięte poza obrys bryły, wyróżnia się charakterystycznym kamiennym panneau oraz stylizowanymi literami „NOT”. W 2019 roku obiekt sprzedano prywatnemu inwestorowi, który przeprowadził remont elewacji. Modernizacja została przeprowadzona z poszanowaniem oryginalnej formy – zachowano ogólny kształt budynku, a zielone panele okołookienne zastąpiono odcieniami szarości. Wnętrza części wspólnych zachowano w dużej mierze w oryginalnej formie, w tym interesujące dekoracje wykonane z drewna i metalu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1977	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki szkół i insytucji badawczych	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	774 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Gminy Miasta Radomia na lata 2014-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 21 grudnia 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja Zabytków m. Radom GPOZ m. Radom na lata 2021-2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	break danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała Nr X/131/2024	Obiekt objęty MPZP. Dop.modernizacja pod warunkiem zachowania kompozycji elewacji, zachowania lub odtworzenia el. kons., zachowania lokalizacji głównego wejścia, oraz okładziny kamiennej z charakterystycznym napisem „NOT”, pierwotnych podziałów okien.	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Radom, Dionizego Czachowskiego 21A	ZUS Oddział w Radomiu
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Rozległy, czterokondygnacyjny kompleks należący do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych składa się z dwóch części: starszej, utrzymanej w stylu socmodernistycznym (zlokalizowanej od strony ul. Czachowskiego), oraz nowszej, postmodernistycznej (oddanej do użytku w 2003 r.), usytuowanej od strony ul. Dzierzkowskiej. Starsza część, zaprojektowana na planie litery „L”, cechuje się regularną, prostopadłościenną bryłą oraz odseparowaną od głównej części budynku, silnie przeszkloną klatką schodową. Elewacja utrzymana jest w odcieniach beżu, z wykorzystaniem różnych materiałów wykończeniowych, takich jak tynk strukturalny i kamień elewacyjny. Na pierwszym piętrze charakterystycznym elementem są „żyłkowe” podziały wertykalnie rozmieszczonych okien, natomiast na wyższych kondygnacjach zastosowano powtarzalny układ przeszkleń, nadający elewacji wrażenie lekkości i zharmonizowania.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	2447 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Gminy Miasta Radomia na lata 2014-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 21 grudnia 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja Zabytków m. Radom GPOZ m. Radom na lata 2021-2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	break danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr 893/2006	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Radom, Stefana Żeromskiego 42	SDH "Sezam"
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Spółdzielczy Dom Handlowy „Sezam” w Radomiu został zaprojektowany przez architekta Grzegorza Bauera (bryła budynku) oraz Macieja Paterkowskiego (wnętrza). Obiekt ma trzy kondygnacje naziemne i wyróżnia się silnie przeszkloną elewacją oraz ciekawie wkomponowanym detalem architektonicznym – geometrycznym, trójwymiarowym panelem wykonanym z piaskowca. Charakterystycznym elementem budynku są również półkoliste okna, zabudowane w konstrukcji dachu, które nadają obiektowi unikalny wyraz. Parter, zaprojektowany w formie witrynowej, ma cofnięty względem reszty bryły ciąg okienny, co umożliwia oglądanie wystaw sklepowych spod zadaszenia. Niestety, współcześnie budynek jest w dużej mierze przysłonięty wielkoformatowymi reklamami, które znacząco ograniczają widoczność jego oryginalnej architektury.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1966	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	975 m ²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Gminy Miasta Radomia na lata 2014-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 21 grudnia 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja Zabytków m. Radom GPOZ m. Radom na lata 2021-2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na 22 kwietnia 2025	break danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Rzeszów, Fryderyka Szopena 30	Filharmonia Podkarpacka im. Artura Malawskiego
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Pierwszy projekt budynku Filharmonii Rzeszowskiej (później zwanej Podkarpacką) został opracowany przez rzeszowski oddział „Miastoprojektu”. Nie spotkał się on z uznaniem, dlatego podjęto decyzję o opracowaniu nowej koncepcji. W efekcie powstał projekt zespołu filharmonii i szkoły muzycznej autorstwa tzw. Tygrysów – Wacława Kłyszewskiego, Jerzego Mokrzyńskiego i Eugeniusza Wierzbickiego. Budynek powstawał z licznymi trudnościami (m.in. wynikającymi z grząskiego terenu i konieczności licznych wyburzeń), przez co jego realizacja trwała aż siedem lat. W efekcie powstał obiekt o kubaturze ponad 30 000 m³, mieszczący salę koncertową na ponad 750 miejsc, salę kameralną na 200 miejsc oraz mniejsze sale ćwiczeniowe. Jego akustykę zaprojektował dr Witold Straszewicz. Była budynku cechuje się wyrazistą formą – dominują odcienie szarości w warstwie elewacji, połączone z dużą ilością przeszkleń. Uwagę przykuwają także mozaiki ceramiczne w kolorze szafirowym, wykonane przez Zbigniewa Brodowskiego. W latach 2009–2011 budynek przeszedł gruntowny remont, który zachował jego oryginalny charakter.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1974	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	2802 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Miasto Rzeszów do roku 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Rzeszów Stan na 23 grudnia 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Rzeszowa 2022	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Rzeszów, Podpromie 10	Hala Podpromie (Regionalne Centrum Sportowo- Widowiskowe "Podpromie" im. Jana Strzelczyka)
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Konstrukcja Hali została zaprojektowana przez Stanisława Kusia w latach 70. XX w. W efekcie trudności koncepcyjnych, politycznych i ekonomicznych budynek został oddany do użytkowania dopiero na początku XXI w. Kompleks składa się z budynku głównego mieszczącego ponad 4300 miejsc siedzących, sali bocznej wyposażonej w składane trybuny dla 400 widzów, powierzchni wystawienniczej, jak i zespołu szatniowego. Obiekt posiada ciekawą formę architektoniczną: Zadaszenie usadowione na stalowych dźwigarach przestrzennych w kształcie trapezowego łuku łamanego opartego na masywnych żelbetowych blokach oporowych. Budynek utrzymany w kolorach szarości i błękitu stanowi dominantę kompozycyjną tej części miasta.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
2002	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	7183 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Miasto Rzeszów do roku 2023	Obiekt uwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Rzeszów Stan na 23 grudnia 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Rzeszowa 2022	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Rzeszów, Orla 17	Kościół parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Rzeszowie
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Początek starań i działań mających na celu utworzenie parafii, przypada na przełom lat 1971/1972. Po trudnościach związanych głównie z brakiem woli politycznej w 1982 r. uzyskano pozwolenie na wybudowanie świątyni. Projekt kompleksu w którego skład wchodzi budynek kościoła i zaplecze katechetyczno mieszkalne wykonał architekt Romuland Loegler. Budowę rozpoczęto w 1983 r., natomiast budynek oddawany był do użytkowania sukcesywnie (tzw. dolny kościół udostępniono w 1987 r., natomiast całość wraz z zapleczem katechetyczno-mieszkalnym oddano do użytkowania 2 lata później). W efekcie powstał kompleks o prostej, geometrycznej formie, z widocznie podkreślonym motywem kwadratu. Część świątyni jest wyraźnie wyższa od części katechetyczno-mieszkalnej, natomiast całość ma spójny charakter. Elewacja kompleksu w kolorach beżu powoduje, iż budynek stara się wkomponować w otoczenie osiedla.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1989	Kościelna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	969 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Miasto Rzeszów do roku 2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Rzeszów Stan na 23 grudnia 2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Rzeszowa 2022	Obiekt uwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Siedlce, Józefa Piłsudskiego 40	Starostwo powiatowe w Siedlcach (dawniej MRN)
Zdjęcie obiektu (stan na: Sierpień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kompleks zlokalizowany przy ul. Piłsudskiego 40 (dawniej Świrczewskiego) w siedlcach składa się z głównego budynku wysokościowego i niższych pawilonów pełniących obecnie funkcje usługowe. Pierwotnie kompleks pełnił funkcję Miejskiej Rady Narodowej. Po przekształceniach społeczno-gospodarczych budynek pełni funkcję Starostwa Powiatowego w Siedlcach. Pięciokondygnacyjna część główna o prostej, eleganckiej bryle z wyraźnie zaznaczonymi podziałami okiennymi w układzie wertykalnym. Niższe oficyny o charakterze pawilonowym mieszczą obecnie placówki bankowe. Zwracają natomiast uwagę ich elewacje od strony ul. Piłsudskiego, bowiem zastosowano tam 2 mozaiki zatytułowane hasłem: "Takie rzeczy pospolite będą", "Jakie młodzieży chowanie"		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: kwiecień 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 60.XX w.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy		
budynek wolnostojący	1023 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Siedlce na lata 2021-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Mazowieckiego GPOZ m. Siedlce na lata 2017 – 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Siedlce GPOZ m. Siedlce na lata 2017 – 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 08 kwietnia 2025 r.	brak danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr VIII/825/2010	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

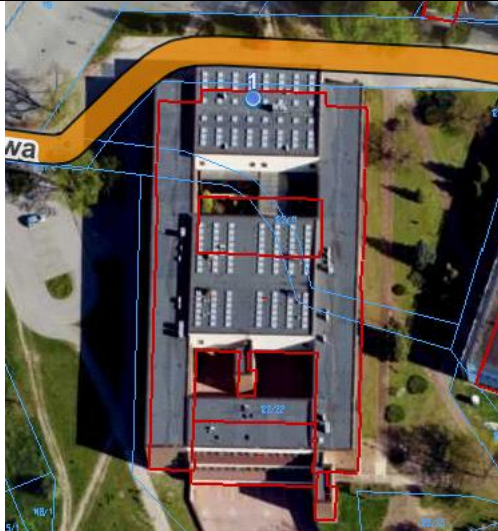
Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Siedlce, Morska 7	Dom Handlowy "Atlas"
Zdjęcie obiektu (stan na: Sierpień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom handlowy Atlas został oficjalnie otwarty w dniu 15.03.1971 roku. Ulokowany w centrum miasta obiekt pełnił rolę jednego z najbardziej reprezentacyjnych budynków handlowo-usługowych w mieście. Obiekt ten charakteryzował się kubistyczną bryłą z dużą ilością płaskich geometrycznych powierzchni jak i niewielkimi prostopadłościennymi, panoramicznymi oknami w wyższych partiach budynku. W latach 2011-2013 wyniku niesłabnącego zainteresowania swoich klientów władze obiektu postanowiły o przeprowadzeniu remontu budynku. Ten jednak diametralnie zmienił wartość estetyczną. Elewacja została pokryta srebnymi, prostopadłościennymi panelami, natomiast od strony ul. Morskiej zdecydowano się na rozbudowę obiektu. Całość nie przypomina oryginalnych założeń architektonicznych: dodano m.in. okrągłe okna typu busola, jak i zaokrąglane przeszklone ściany w nowopowstałej części budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: kwiecień 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1971	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1657 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Siedlce na lata 2021-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Mazowieckiego GPOZ m. Siedlce na lata 2017 – 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Siedlce GPOZ m. Siedlce na lata 2017 – 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 08 kwietnia 2025 r.	brak danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XX/241/2016	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Mazowieckie	Nazwa obiektu
Adres:	Siedlce, Józefa Piłsudskiego 38	Mazowiecki Urząd Wojewódzki - Delegatura w Siedlcach
Zdjęcie obiektu (stan na: Sierpień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Obiekt składający znajdujący się przy ul. Piłsudskiego 38 charakteryzuje się ciekawą kompozycją urbanistyczną. Składa się on zarówno z wysokiej, 10/11-kondygnacyjnej, reprezentacyjnej części biurowej, jak i z 1/2 poziomowych części pawilonowej. Główna wieża podparta na wysokich filarach, powodujących wrażenie lewitowania obiektu. Od strony ul. Piłsudskiego wyraźnie oddziela się też mocno przeszklona część pawilonowa. Elewacja obiektu utrzymana w stonowanych kolorach beżu, błękitu i szarości. Uwagę zwraca rytmiczność podziałów okiennych nadających wrażenie uporządkowania.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: kwiecień 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	716 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Siedlce na lata 2021-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Mazowieckiego GPOZ m. Siedlce na lata 2017 – 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Siedlce GPOZ m. Siedlce na lata 2017 – 2020	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Mazowieckiego Stan na dzień 08 kwietnia 2025 r.	brak danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Mazowieckiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr LVIII/825/2010	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Sieradz, Kościuszki 4	Dawne Kino "Piast"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kino Piast powstało w Sieradzu w okresie PRL. Początkowo budynek mocno różnił się od swojego obecnego wyglądu. Różnice dotyczyły przede wszystkim części parterowej budynku, gdzie pozbawiono dużych połaci okiennych (na które składały się pomniejsze kwadratowe elementy) mające za zadanie doświetlić foyer kina. Współcześnie, pomimo różnic względem budynku oryginalnego, obiekt wydaje się dobrze korespondować z okoliczną zabudową. Zastosowano jasną paletę kolorów, jak i nie wyróżnia się negatywnie sama bryła budynku, która nawiązuje w znacznym stopniu do oryginalnego dzieła. Można domniemywać, iż współczesny wygląd budynku jest efektem pełnionej przez budynek funkcji. W obiekcie mieszczą się współcześnie placówki gastronomiczne.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
brak danych	b.d.	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek w zabudowie pierzejowej	616 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Sieradza na lata 2018-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Sieradz Zarządzenie nr 31/2019 z 30 stycznia 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony* Uwzględniono budynek mieszkalny przynależny do adresu	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXII/284/2009	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Sieradz, Żwirki i Wigury 4	Powiatowa Biblioteka Publiczna im. W. Broniewskiego w Sieradzu
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek został zaprojektowany przez architekta Edmunda R. Orlika. Budowę sfinansowano z Społecznego Funduszu Odbudowy Stolicy. W latach 2012-2013 nastąpiła gruntowna modernizacja budynku biblioteki, która została zachowana zgodnie z prawidłami koncepcyjnymi stylu jak i współczesnymi wymaganiami estetyczno-funkcjonalnymi. Zachowano elementy stylizacji budynku takie jak bryle i kolorystykę budynku, niemniej dokonano przekształceń w formie i układzie stolarki drzwiowej i okiennej, poprawiając tym samym układ funkcjonalny obiektu (przekształcono część tarasową od strony ul. Żwirki i Wigury powiększając tym samym powierzchnię użytkową obiektu). Warto zauważyć, że obiekt poddawany jest nadal ciągłym modernizacjom. W 2023 zamontowano specjalistyczną windę, umożliwiającą korzystanie z obiektu przez osoby ze specjalnymi potrzebami, natomiast pod koniec 2024 oddano do użytkowania zmodernizowaną salkę konferencyjną.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1964	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki muzeów i bibliotek	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki muzeów i bibliotek	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	697 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Sieradza na lata 2018-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Sieradz Zarządzenie nr 31/2019 z 30 stycznia 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXII/284/2009	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Sieradz, plac Wojewódzki 1	Urząd Miasta Sieradza
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek, w którym oryginalnie mieściła się siedziba Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej obecnie pełni funkcję budynku Urzędu Miasta Sieradza. Na przełomie 2012 i 2013 budynek uzyskał obecną formę estetyczną. Niestety obiekt przy okazji prac remontowych został znacznie zmodernizowany. Przekształcono przede wszystkim elewację budynku, która straciła charakterystyczne "żyłetki", dokonano zmian w kolorze elewacji (obecnie jest ona wielokolorowa w odcieniach brązu), jak i zmieniono układ funkcjonalno-estetyczny stolarki okiennej. W wyniku prac modernizacyjnych dobudowano także zaokrąglone zadaszenie głównego wejścia budynku, które niezbyt konweniuje z prostopadłościenną i dość prostą bryłą budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1184 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Sieradza na lata 2018-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Sieradz Zarządzenie nr 31/2019 z 30 stycznia 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXII/284/2009	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Sieradz, Aleja Zwycięstwa 1	Sąd Okręgowy w Sieradzu
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Sądu powstał w miejscu, w którym niegdyś mieściła się łaźnia miejska. W momencie oddania do użytkowania pełnił jedną z ważniejszych i bardziej prestiżowych funkcji administracyjnych dla województwa Sieradzkiego, bowiem mieścił w swoich murach sąd okręgowy, rejonowy oraz dwie prokuratury. Architektonicznie obiekt o ciekawej, lecz dość prostej kompozycji. Budynek o 3 kondygnacjach naziemnych postawiony jest na planie prostokąta. Ciekawym punktem obiektu są 2 wkomponowane w jego obrys atrium. Od strony frontowej elewacji uwagę zwraca solidne, uwydatnione względem bryły budynku wejście, którego elewacja obłożona jest kamieniem dekoracyjnym wykonanym z piaskowca. Uwagę zwraca też oryginalny, stylizowany napis "Sądy". Obiekt w XXI w. przeszedł remont. Z jednej strony zachowano jego charakterystyczny element w postaci reprezentacyjnego wejścia głównego do obiektu. Z drugiej zaś zmieniono kolorystykę zewnętrzną (obecnie beż), jak i materiałów wykończeniowych elewacji (obecnie znaczna część z płytek typu klinkier).		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1988	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy		
budynek wolnostojący	2540 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Sieradza na lata 2018-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Sieradz Zarządzenie nr 31/2019 z 30 stycznia 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr V/44/2003	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Sieradz, plac Wojewódzki 7	Dom Handlowy "Warta"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom handlowy Warta był jednym z bardziej reprezentacyjnych obiektów stolicy województwa sieradzkiego. Budynek o dwóch kondygnacjach naziemnych i charakterystycznym, przestrzennym detalu architektonicznym wkomponowanym w fasadę budynku (od strony ul. Kościuszki). Uwagę wyniesiona poza obrys budynku część parterowa z dużą liczbą silnie przeszklonych witryn sklepowych, a także (pierwotnie panoramiczne) przeszklenie wyższej kondygnacji obiektu. Elewacja obiektu w kolorze burgundowym stanowi kontrast do panneau. Obiekt w ostatnich latach zmagał się z coraz większymi trudnościami. Zmienił się właściciel obiektu, który zdaje się obecnie ponownie przywrócić obiekt do stanuu używalność. Aktualnie (stan na styczeń 2025) obiekt w przeważającej części nieeksploatowany.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1985	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki będące nieużytkowane, opuszczone, oraz po prostu niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1298 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Sieradza na lata 2018-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Sieradz Zarządzenie nr 31/2019 z 30 stycznia 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr V/44/2003	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Sieradz, plac Wojewódzki 3	Starostowo Powiatowe w Sieradzu
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Starostwa Powiatowego w Sieradzu reprezentuje ciekawe założenia kompozycyjno-architektoniczne. Wysokościowiec o 9 kondygnacjach naziemnych o prostej, prostopadłościennej bryle posiada wiele wyróżniających go cech szczególnych. Są nimi: Cofnięta względem reszty bryły część parterowa (wsparta na lekkich, obłożonych kamieniem wspornikach), jak i wypukłe, betonowe elementy ozdobne fasady nadający elewacji powtarzalny, lecz interesujący charakter. Linia okienna uporządkowana, powtarzalna z wprowadzonym akcentem kolorystycznym oddzielającym pary okien. Z boku budynku widoczne surowe opłytkowanie budynku wskazujące na technologię, w której powstał. Obiekt pomimo upływu lat, prezentuje się bardzo dobrze. Zachowane są wszelkie oryginalne elementy, charakterystyczne dla oryginalnej kompozycji.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1986	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy		
budynek wolnostojący	1196 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Sieradza na lata 2018-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Sieradz Zarządzenie nr 31/2019 z 30 stycznia 2019 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr V/44/2003	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Skierniewice, Mszczonowska 33/35	Dawna siedziba Komitetu Wojewódzkiego PZPR/ tzw. "Biały Dom"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Biały dom, czyli dawnna siedziba władzy Komitetu Wojewódzkiego PZPR to duży obiekt o 4 kondygnacjach naziemnych. Budynek na planie litery "C", architektonicznie o ciekawej kompozycji i nieregularnych kształtach. Uwagę od strony ul. Mszczonowskiej zwraca nieco wyniesiony poza poziom gruntu podjazd do głównego wejścia do budynku z wkomponowanym rondem, a także szafirowe paneau (ceramiczne kafle), które tworzy akcent kolorystyczny w stosunku do utrzymanego w odcieniach bieli i szarości budynku głównego. Obecnie obiekt w średnim stanie zachowania. Dodatkowo efekt psuje dość znaczne zasłonięcie barwnych kafelków dużymi połącami banerów reklamowych.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	2661 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Skierniewice Zarządzenia Nr 15.2025 z dnia 27 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XX/241/2016	Obiekt objęty MPZP zakaz nadbudowy istniejącego budynku użyteczności publicznej na działce nr 333	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Skierniewice, Jana III Sobieskiego 71B	Budynek biurowy firmy ZATRA
Zdjęcie obiektu		Mapa sytuacyjna obiektu
OBIEKT WYBURZONY		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek biurowy Zakładów Transformatorów Radiowych Zatra przez dziesięciolecia wyróżniał się w tkance miasta Skierniewice. Obiekt usadowiony był w poprzek do ul. Jana III Sobieskiego posiadał prostą, lecz elegancką, reprezentacyjną formę. Architektonicznie wyróżniał się elewacją obłożona żółtą blachą falistą, a także wyraźnie zarysowanymi horyzontalnie ułożonymi podziałami okiennymi. Niestety obiekt (jak i całe przedsiębiorstwo) w wyniku przekształceń własnościowych na przełomie XX i XXI w. zaczął podupadać. Następnie przez lata zmieniali się kolejni właściele, lecz ostatecznie wiosną 2024 r. obiekt wyburzono.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki wyburzone	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
n.d.	b.d.	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022	n.d.	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	n.d.	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Skierniewice Zarządzenia Nr 15.2025 z dnia 27 stycznia 2025 r.	n.d.	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	n.d.	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	n.d.	
Ustalenie ochrony w MPZP	n.d.	

Województwo:	Łódzkie	Nazwa obiektu
Adres:	Skierniewice, Wita Stwosza 2/4	Kino-teatr "Polonez"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Decyzja o powstaniu nowoczesnego obiektu kulturowego w Skierniewicach wiąże się z losami podupadającego kina „Związkowiec, jak i za razem niewystarczającymi potrzebami lokalowymi kina „Stolica”. Wówczas, w latach 60-tych, Powiatowa Rada Narodowa w Skierniewicach podejmuje decyzję o konieczności wybudowania nowego obiektu. Za budowę obiektu odpowiada Skierniewicki Kombinat Budowlany – SKB, natomiast ze względu na wysoki stopień skomplikowania, oddanie obiektu do użytkowania następuje po ok. 10 latach - 17 stycznia 1978 r. W efekcie oddano obiekt o pojemności 489 miejsc, wyposażony w miejsce dla orkiestry i pełnowymiarową i scenę teatralną. Architektonicznie, obiekt poprzez lata diametralnie zmienił swój wygląd. Zmieniono zarówno kolorystykę budynku, w znacznej części jego bryłę, a także zarówno rozmieszczenie, jak i formę stolarki drzwiowej i okiennej. Surowość bryły, ale też lekkość formy, współgrająca z dużą ilością przeszkleń, ustąpiła miejsca ciepłym, pastelowym kolorom, tynkowi strukturalnemu i pewną optyczną ociężałością bryły wynikającą z rozbudowy obiektu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1978	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1601 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Łódzkiego Stan na 06.03.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Skierniewice Zarządzenia Nr 15.2025 z dnia 27 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Łódzkiego Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Łódzkiego 2030+	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XX/241/2016	Obiekt objęty MPZP ochrona obszarowa w ramach tzw. strefy „B ochrony konserwatorskiej”	

Województwo:	Pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Słupsk, plac Stary Rynek 3	Kino Millenium (obecnie sklep "Biedronka")
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kino Millenium zlokalizowane na dawnym placu Armii Czerwonej powstało na terenach wyniszczonych działaniami wojennymi. W 1959 r. wyniku przeprowadzonych prac archeologicznych, które podjęto przy okazji budowy obiektu natrafiono na drewniane konstrukcje zabudowy prastarego grodu co opóźniło budowę obiektu. W efekcie obiekt oddano 4 kwietnia 1963 r.. Początkowo kino „Milenium” dysponowało 724 miejscami, lecz w związku z kolejnymi remontami ich liczebność malała. Budynek architektonicznie wyróżnia masywne nieco półkoliste wejście główne, które cofnięte było ku ażurowym połaciom schowanej części elewacji frontowej (obecnie usunięte). Ponadto uwagę zwracała przeszklona część wejścia głównego podparta wspornikami (zachowana do dziś). W drugiej dekadzie XXI w. obiekt zmienił zarówno właściciela, jak i przeznaczenie. Zmiana statusu obiektu wpłynęła na warstwę estetyczną obiektu. Budynek otynkowano, pozbyto się wielu charakterystycznych cech architektonicznych obiektu wliczając w to liczny detal architektoniczny jak i szklidy.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1963	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	866 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2017-2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Pomorskiego Stan na 17.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Słupsk stan na dzień 11.03.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Pomorskiego Stan na dzień 23 lutego 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr L/637/05	Obiekt objęty MPZP. Obiekt w obrębie obszaru wpisanego do rejestru zabytków - układu urbanistycznego miasta lokacyjnego. Teren objęty strefą "A" ochrony konserwatorskiej	

Województwo:	Pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Słupsk, aleja 3 Maja 22	Kino "Rejs", obecnie oddział SOK (Słupskiego Ośrodka Kultury)
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kino Rejs powstało początkowo jako oddział znacznie większego i bardziej reprezentacyjnego Kina Millenium. Początkowo kino wyświetlało filmy głównie ukierunkowane na najmłodszą widownię. W swojej historii kino wielokrotnie zmieniało nazwy i przynależność organizacyjną. Architektonicznie budynek wyróżnia się pawilonowym charakterem z dużą liczbą przeszkleń. Ponadto zwraca uwagę taras umożliwiający komfortowe wejście na piętro budynku, zawieszonych na licznych, geometrycznie ustawionych podporach. Charakterystycznym elementem obiektu jest też mozaika ze smokiem ubarwiająca główne wejście do budynku. Budynek na przełomie II i III dekady XXI w. został odświeżony. Zmiany te miały na celu poprawienie generalnie estetyki obiektu, natomiast nie wiązały się z przekształceniami funkcjonalnymi. Zachowano oryginalną linię okienną (jak i ich podział), całość budynku zostawiono w kolorach bieli.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1987	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	833 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2017-2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Pomorskiego Stan na 17.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Słupsk stan na dzień 11.03.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Pomorskiego Stan na dzień 23 lutego 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr IV/162/11	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

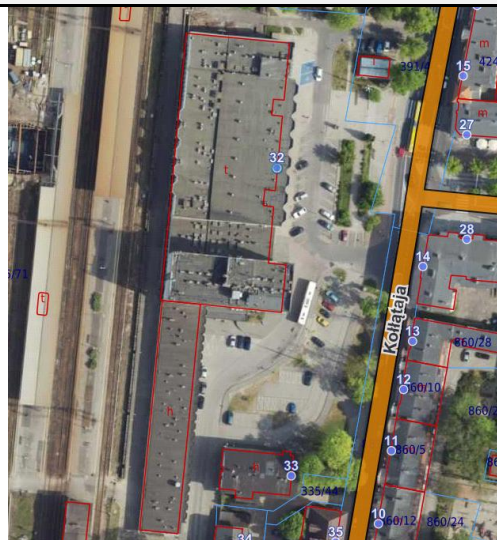
Województwo:	Pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Słupsk, Grodzka 3	Pawilon Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marii Dąbrowskiej w Słupsku
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Socmodernistyczny pawilon Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marii Dąbrowskiej w Słupsku stanowi integralną część większego kompleksu. Bowiem został on dobudowany do dawnego kościoła św. Mikołaja, który w wyniku działań wojennych w 1945 r. spłonął. W okresie powojennym (1965 r.) zdecydowano o remoncie budynku i przekształceniu obiektu na bibliotekę. Odbudowano część niegdysiejszej świątyni jak i zdecydowano o dobudowaniu półkolistego, parterowego pawilonu. Obiekt ten charakteryzuje się spokojną, elegancką formą, z dużą ilością okien o regularnych podziałach o delikatnie zaakcentowanym, zadaszonym wejściem głównym. Całość obecnie w kolorach bieli. Dodatkowo kompozycja obiektu zakłada, iż został on niejako "wkopany" w poziom gruntu, co powoduje, iż nie stanowi on dominanty kompozycyjnej przy zabytkowym budynku dawnego kościoła. Pod koniec II dekady XXI w. zdecydowano o odświeżeniu części pawilonowej dokonanej z poszanowaniem oryginalnego charakteru obiektu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1971	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki muzeów i bibliotek	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki muzeów i bibliotek		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	421 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2017-2025+	Obiekt uwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Pomorskiego Stan na 17.04.2025	Obiekt nieuwzględniony* Uwzględniony przynależny do adresu kościół p.w. Św.Mikołaja (ob. Biblioteka)	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Słupsk stan na dzień 11.03.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony* Uwzględniony przynależny do adresu kościół p.w. Św.Mikołaja (ob. Biblioteka)	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Pomorskiego Stan na dzień 23 lutego 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony* Uwzględniony przynależny do adresu kościół p.w. Św.Mikołaja (ob. Biblioteka)	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XIV/264/19	Obiekt objęty MPZP. Uwzględnia się obiekt przynależny (Kościół p.w. Św. Mikołaja), obiekt leży w strefie pełnej ochrony archeologicznej	

Województwo:	Pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Słupsk, Szczecińska 99	Hala "Gryfia"
Zdjęcie obiektu (stan na: Marzec 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hala Gryfia to jedna z największych hal widowiskowych na Pomorzu. Płyta główna o wymiarach 42 m x 21,5m umożliwia organizację różnego rodzaju imprez sportowych. Dodatkowo niebatelna pojemność obiektu mogąca pomieścić 2454 osoby, powoduje, iż budynek cały czas jest w stanie z sukcesem pełnić swoją funkcję. Obiekt wielokrotnie modernizowany, jednak działania te nie były ukierunkowane na zmiany architektoniczne obiektu. W dalszym ciągu prezentuje oryginalne założenia koncepcyjne. Wyróżnia się pochylonym i schodzącym od strony mocno przeszklonego, geometrycznego i masywnego wejścia głównego profilem. Dach oddzielony na całej powierzchni ścian dodatkowymi oknami, zapewniającymi wewnątrz wrażenie naturalnego doświetlenia obiektu. Ponadto integralną częścią budynku jest niższe zaplecze sportowe, w którym mieszczą się obecnie ponadto siłownia, pływalnia, oraz sauna.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Marzec 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1982	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	4724 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2017-2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Pomorskiego Stan na 17.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Słupsk stan na dzień 11.03.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Pomorskiego Stan na dzień 23 lutego 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXXIII/453/13	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Słupsk, Juliana Tuwima 6-7	Dom Handlowy "Świt"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek domu handlowego Świt charakteryzuje się ciekawą kompozycją architektoniczną. Budynek stojący w pierzei ul. Tuwima posiada 3 kondygnacje naziemne. Każda z nich odznacza się innymi założeniami kompozycyjnymi. Część parterowa z dużymi przeszklonymi witrynami zwieńczona jest zadaszeniem, pełniącym funkcję tarasu pierwszej kondygnacji. Na pierwsze piętro prowadzą masywne schodzy wsparte w 2 miejscach na prostopadłościennych filarach. Wyżej położona, dostępna ze strony ulicy część, charakteryzuje się ciekawie uformowanym zadaszeniem w postaci "harmonijki", pozwalającej klientom na komfortowe korzystanie z obiektu. Ostatnie piętro proste kompozycyjnie, z rytmicznie rozmieszczonymi oknami w układzie wertykalnym. Całość obiektu sprawia wrażenie chaotycznego. Widać nieskoordynowane działania reklamowe poszczególnych najemców, jak i liczne niewspółgrające ze sobą szyldy reklamowe. Elewacja w kolorze piaskowym, z różnymi akcentami kolorystycznymi.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1978	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	598 m ²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2017-2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Pomorskiego Stan na 17.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Słupsk stan na dzień 11.03.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Pomorskiego Stan na dzień 23 lutego 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLI/592/13	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

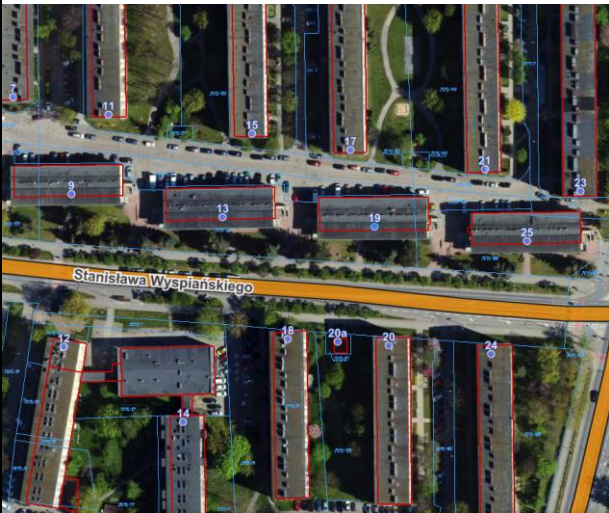
Województwo:	Pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Słupsk, 11 Listopada 2	PKO Bank Polski S.A. - Oddział 2 w Słupsku
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek placówki bankowej zlokalizowana przy ul. 11 listopada 2 w Słupsku wpisuje się w plan litery "L". Obiekt o 3 kondygnacjach naziemnych charakteryzuje się ciekawą estetyką zewnętrzną bryły. Od strony frontowej uwagę zwraca zaznaczone, lecz schowane pod subtelnym zadaszeniem, wywyższone względem gruntu, wejście główne do budynku. Część parterowa elegacka, z oknami wkomponowanymi wertykanie w elewacje powoduje wrażenie uporządkowania. Pozostałe dwie elewacje posiadają charakterystyczny, wystający ponad obrys budynku "grzebieniowy" kształt, powodujący wrażenie rytmiczności bryły. Okna ustawione względem siebie pod kątem w pozycji wertykalnej powodują, iż pomieszczenia wewnątrz są równomiernie przez cały rok doświetlane. Elewacja zewnętrzna w kolorach beżu zdaje się być jedynym elementem kompozycji niezgodnym z pierwotnym projektem budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1989	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	805 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2017-2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Pomorskiego Stan na 17.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Słupsk stan na dzień 11.03.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Pomorskiego Stan na dzień 23 lutego 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr LXII/842/06	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

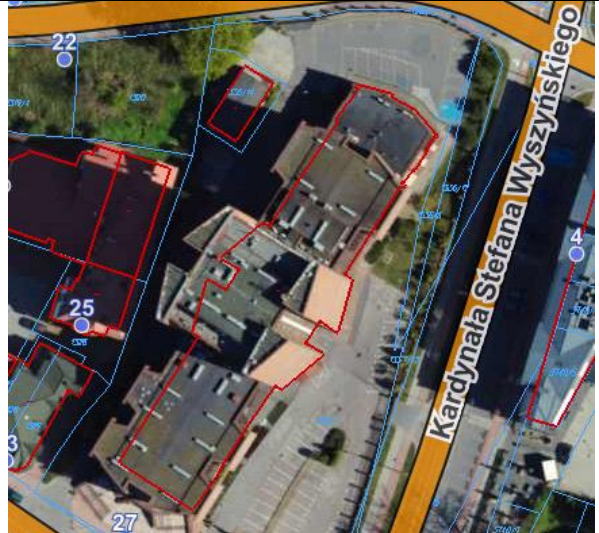
Województwo:	Pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Słupsk, Jana Pawła II 1	Pomorski Urząd Wojewódzki - Delegatura w Słupsku
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
<i>Kompleks dwóch budynków wysokościowych połączonych "łącznikiem", zlokalizowany przy ul. Jana Pawła II (nr 1 i 1a) to kombinat placówek o różnej funkcji (dominująca funkcja biurowo-administracyjna). Architektonicznie obiekt o prostej, lecz eleganckiej fizjonomii. Całość o 8 kondygnacjach naziemnych powoduje, iż obiekt zdaje się być dominantną przestrzenną tej części miasta. Parter obiektu nieco wycofany względem pierwszego piętra, które odznacza się wizualnie licznym "zyletkowaniem" wokół okien. Pozostałe kondygnacje powtarzalne, zorganizowane w tym samym stylu, tj. całość bryły podzielona na 3 główne, odgródzone od siebie wyraźnym podziałem elementy, skrywające ułożone w linii ciągi okienne. Elewacja zewnętrzna w dominującej części wykonana z prostokątnych płyt elewacyjnych. Całość kompleksu w spójnej kolorystyce szarości.</i>		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1980	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	3282 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2017-2025+	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Pomorskiego Stan na 17.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Słupsk stan na dzień 11.03.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Pomorskiego Stan na dzień 23 lutego 2024 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXVIII/387/12	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Słupsk, Hugona Kołłątaja 32	Dworzec PKP w Słupsku
Zdjęcie obiektu		Mapa sytuacyjna obiektu
OBIEKT WYBURZONY		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Nieistniejący już dworzec kolejowy w Słupsku reprezentował trendy architektoniczne typowe dla drugiej połowy lat 80. XX w. Obiekt charakteryzował się przede wszystkim elewacją utrzymaną w kolorystyce beżu, która w znacznej części wykonana była z beżowego szkła refleksyjnego. Ponadto uwagę zwracały geometryczne, wystające poza obrys budynku "grzebienie" powodujące, iż budynek nabierał "rytmu". W kwietniu 2024 r. rozpoczęto rozbiórkę starego dworca w celu przygotowania terenu pod budowę nowego obiektu dworcowego. Przewiduje się oddanie do użytkowania nowego obiektu w 2026 roku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1991	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki łączności, dworców i terminali	budynki wyburzone	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
n.d.	b.d.	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2017-2025+	n.d.	
Rejestr Zabytków województwa Pomorskiego Stan na 17.04.2025	n.d.	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Słupsk stan na dzień 11.03.2022 r.	n.d.	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Pomorskiego Stan na dzień 23 lutego 2024 r.	n.d.	
Dobro kultury współczesnej	n.d.	
Ustalenie ochrony w MPZP	n.d.	

Województwo:	Podlaskie	Nazwa obiektu
Adres:	Suwałki, Wojska Polskiego 2	Hotel Hańcza (obecnie Hańcza Inn)
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2023)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hotel Hańcza Inn znajduje się w malowniczym sąsiedztwie zalewu Arkadia w Suwałkach. Budynek o 8 kondygnacjach naziemnych powstał by zaspokoić potrzeby zgrupowań sportowych. Obiekt charakteryzuje się rytmicznym specyficznym, bo powtarzalnym co drugie piętro układem okien przesuniętym względem siebie w uporządkowany sposób. Ponadto obiekt graniczy z pływalnią miejską (MOSiR), zapewniając swoim gościom możliwość skorzystania z usług rekreacyjnych. W 2020 r. obiekt przeszedł remont. Zmieniono przede wszystkim kolorystykę elewacji, wprowadzając tym samym (wbrew oryginalnemu projektowi) akcenty kolorystyczne w kolorze bordowym. Również zmieniono kolorystykę stolarki drzwiowej i okiennej (niegdyś w odcieniach bieli).		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2023)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1975	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	802 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Zintegrowany Program Rewitalizacyjny Miasta Suwałki na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podlaskiego Stan na 15.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Suwałki Stan na 31.01.2018	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podlaskiego Stan na 15 kwietnia 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XXV/327/2020	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Tarnobrzeg, Tadeusza Kościuszki 30	Samorządowe Centrum Usług Wspólnych w Tarnobrzegu
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kompleks administracyjny, w którym obecnie mieści się Samorządowe Centrum Usług Wspólnych w Tarnobrzegu składa się z głównego 3-kondygnacyjnego budynku, połączonego niewielkim łącznikiem z częścią parterową, w którym obecnie mieście się Miejskie Centrum Zarządzania Kryzysowego. Kompleks o skromnej zdobności prezentuje typowe założenia kompozycyjne dla budynków użyteczności publicznej wskazującej przede wszystkim na funkcjonalność obiektu. Architektonicznie: Bryła prosta, prostopadłościenna, okna trójpodzielne w układzie horyzontalnym. Na przełomie II i III dekady XXI w. Budynek poddany został remontowi. Odnowiono elewację (zachowano oryginalną, jasną kolorystykę), a także wymieniono na nową stolarkę okienną.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1977	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1120 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tarnobrzega na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Tarnobrzeg	Brak danych	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Tarnobrzeg, Wyspiańskiego 9; 13; 19; 25	Zespół budynków handlowych przy ul. Wyspiańskiego
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Zespół czterech socmodernistycznych, dwupoziomowych pawilonów handlowych został oddany do użytkowania w 1971-1975. Obiekty kompozycyjnie ustawione są w równoległe do ul. S. Wyspiańskiego. Nie tworzą one jednak jednej linii zabudowy. Architektonicznie obiekty te są zachowane w tym stylu architektonicznym, natomiast nie są one identyczne (różni się one nieznacznie wielkością). Uwagę zwraca charakterystyczne wsparcie części I kondygnacji wsparte na zwężających się ku dołowi wspornikach. Równie ciekawie prezentuje się konstrukcja zadaszenia górnych tarasów, gdzie celowo zachowano wzmocnienia (żebrowania) połaci dachowej. Całość kompleksu spójna kolorystycznie, domiuje kolor żółty, przelamany cegłymi akcentami w postaci płyt chodnikowych prowadzących do części parterowej. Okna o zachowanych podziałach okiennych.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1971-1975	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	2096 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tarnobrzega na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Tarnobrzeg	Brak danych	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Podkarpackie	Nazwa obiektu
Adres:	Tarnobrzeg, Henryka Sienkiewicza 27	Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek został zrealizowany przez prof. dr hab. inż. arch. Wojciecha Bonenberga (Mostostal Zabrze). Powstaniu budynku towarzyszyły liczne problemy. Budowa rozpoczęła się w 1985 (w pierwszym etapie powstała konstrukcja stalowa, stanowiącą szkielet nowego budynku), lecz szybko została wstrzymana ze względu na problemy finansowe. Rozważano nawet sprzedaż niedokończonego obiektu. Trudności te udało się jednak przezwyciężyć i budynek został oddany do użytkowania w sierpniu 1995. W efekcie powstała bryła o niecodziennych rozwiązaniach architektonicznych. Obiekt składa się z głównej 13 kondygnacyjnej wieży, która usadowiona jest po środku wyraźnie niższych prostopadłościennych oficyn pomocniczych. Budynek wyróżnia się także zastosowanymi materiałami wykończeniowymi takimi jak ceglana elewacja, jak i szkło refleksyjne w kolorze brązowym. W części wysokościowej uwagę zwraca też zastosowanie podziałów rytmu elewacji- "żyletek" w kolorze białym, które nadają budynkowi eleganckiego charakteru.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1995	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1760 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tarnobrzega na lata 2016-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na 31.12.2022 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Tarnobrzeg MPZP: Uchwała nr XIX/202/2019	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Podkarpackiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XIX/202/2019	Obiekt uwzględniony. M.in.. zakaz rozbudowy i nadbudowy budynku sądu, nakaz stosowania jako pokrycia dachowego dachówki ceramicznej lub blachy dachówkopodobnej w kolorze ceglastym	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Tarnów, Chemiczna	Dworzec PKP w Tarnowie-Mościcach
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Dworca Kolejowego w Tarnowie-Mościcach zaprojektował Stanisław Wilkosz. Autorstwo wnętrza przypisuje się Marii Banaś i Januszowi Trzebiatowskiemu z Pracowni Sztuk Plastycznych w Krakowie. Obiekt charakteryzuje się prostą, wręcz ażurową (przeszkloną), pawilonową bryłą główną, przykrytą płaskim, lecz masywnym zadaszeniem w kolorze pomarańczowym, spektakularnie lewitującym nad głównym wejściem do obiektu. W 2012 roku budynek został zamknięty i od tamtej pory popada w ruinę. W 2021 budynek wpisano do rejestru zabytku. Ochroną konserwatorską objęto nie tylko sam budynek, ale też jego układ i wystrój w tym siedziska, oświetlenie, posadzkę, kasy biletowe i zegar. Władze PKP (właściciela obiektu) sprzeciwiały się objęciem ochroną tego budynku, lecz zgodnie z zapowiedziami właściciela, obiekt do 2030 r. ma zostać wyremontowany.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1976	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki łączności, dworców i terminali	budynki będące nieużytkowane, opuszczone, oraz po prostu niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	572 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Tarnowa na lata 2017-2022	Obiekt uwzględniony w części diagnostycznej, brak wskazań projektowych	
Rejestr Zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025	Obiekt uwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Tarnów Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Tarnów 2030	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na 30.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Tarnów, Kościuszki 1	Centrum Handlowe "Świt"
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Domu Handlowego Świt został oddany do użytkowania, jako pierwszy duży obiekt tego typu w mieście. Wyróżniał się surową brutalistyczną stylistyką: szarym, betonowo-żwirowym tynkiem widocznym na elewacji, geometrycznymi figurami bryły, jak i dużą ilością przeszkleń. Po przekształceniach społeczno-gospodarczych wynikających ze zmian ustrojowych, w 1992 r. zarządzenie obiektu przeszło w ręce prywatnych właścicieli. Obiekt został wówczas gruntownie zmodernizowany (w 2000 r. zakończył się proces rozbudowy). Budynek znacznie powiększo (m.in. dobudowano nowe piętra), postanowiono zmienić strukturę i kąt prowadzenia dachu (obecnie kilkuspadowy). Ponadto obiekt stracił swój surowy charakter. Betonowo-żwirowe płyty postanowiono zakryć warstwą kolorowego tynku maszynowego.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki, w których w wyniku działań	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB	modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny	
budynki handlowo-usługowe	wygląd budynku	
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1743 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Tarnowa na lata 2017-2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Tarnów Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Tarnów 2030	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na 30.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Tarnów, Traugutta 1	Centrum Sztuki Mościce (dawny Dom Kultury Zakładów Azotowych)
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Domu Kultury Zakładów Azotowych został zaprojektowany przez Zbigniewa S. Bielaka, Bogumiła Zaufala, Bronisława Stefanika, Stanisława Karpiela i Władysława Cukra. Budynek, który pierwotnie przeznaczony był dla terenu Podhala został wkomponowany w płaski teren dzielnicy Mościce, na której stał się dominantną kompozycyjną przestrzeni. Widoczne są nawiązania do współcześnie interpretowanej architektury typu zakopiańskiego, gdzie dach o dużym stopniu nachylenia ma zastosowanie praktyczne. Budynek charakteryzuje się wystającą "żaglistą" wieżą, która osadzona jest na solidnej, przysadzistej i silnie przeszklonej części parterowej. Elementem charakterystycznym kompozycji są też długie schody prowadzące na część tarasu. Obiekt w II dekadzie XXI w. został gruntownie zmodernizowany. Zmieniono nieco kolorystykę elewacji (wprowadzając akcenty kolorystyczne), natomiast modernizacje te nie naruszyły oryginalnej koncepcji budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1971	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	3060 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Tarnowa na lata 2017-2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Tarnów Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Tarnów 2030	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na 30.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Tarnów, Urszulańska 9	Kościół p.w. bł. Maksymiliana Kolbego
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Kościół pod wezwaniem św. Maksymiliana Kolbego w Tarnowie został wybudowany w latach 1979-1986 według projektu architektonicznego mgr. inż. Józefa Dutkiewicza i mgr. Jerzego Stanisza. Obiekt powstał na miejscu dawnej kaplicy Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej (de facto była to gruntowna przebudowa starej świątyni). Obiekt usytuowany na prostym planie. Świątynia o konstrukcji żelbetonowej, pokryta częściowo stropodachem. Od strony frontowej uwagę zwraca ściana główna elewacji o kształcie trapezu. W projekcie detalu architektonicznego zaangażowani byli artyści: Drzwi kościoła (wykonane z brązu) według projektu prof. Bronisława Chromego, witraże projektu krakowskiego artysty Józefa Furdyna. Całość projektu w stonowanym kolorze beżowym, nawiązującym stylistycznie do okolicznej zabudowy.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1986	Kościelna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. przezn. do spraw. kultu religijnego i czynności religijnych	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	402 m ²	
budynek w zabudowie pierzejowej		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Tarnowa na lata 2017-2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Tarnów Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Tarnów 2030	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na 30.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Małopolskie	Nazwa obiektu
Adres:	Tarnów, Kościuszki 10	Hotel Tarnów "Tarnovia"
Zdjęcie obiektu (stan na: Październik 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hotel Tarnovia powstał na zlecenie przedsiębiorstwa Orbis. Był to pierwszy nowoczesny hotel w stolicy województwa. Obiekt architektonicznie składa się z niższej części parterowej z licznymi brunatnymi mozaikami okalającymi grzebieniowo poprowadzoną bryłę parteru, jak i przywodzącą na myśl zabudowę blokową, kilkupiętrową część noclegową. Cermiczna mozaika autorstwa warszawskiego artysty Kazimierza Gąsiorowskiego przedstawia dokonania generała Bema pod Aleppo. Obiekt podczas swojej historii kilkakrotnie zmieniał właścicieli. Przekształcenia własnościowe spowodowały też, iż obiekt kilkakrotnie był odświeżany (ostatni remont kapitalny w 2013 r., a remont częściowy w 2019 r.). O ile zachowane zostały stanowiące najciekawszy element budynku mozaiki, tak, bryła główna została znacznie zmodernizowana. Zmieniono zarówno materiały wykończeniowe elewacji, jak i kolorystykę obiektu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Październik 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1975	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	2105 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Tarnowa na lata 2017-2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Małopolskiego Stan na marzec 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Tarnów Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Małopolskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej SUiKPZ m. Tarnów 2030	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na 30.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

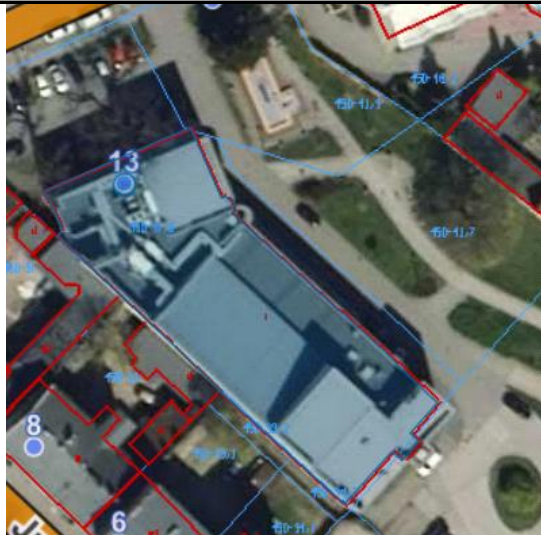
Województwo:	Dolnośląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Wałbrzych, Broniewskiego 26	Dawna restauracja "Stylowa"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dwukondygnacyjny obiekt obecnie handlowo-usługowy, niegdyś pełnił rolę kombinatu gastronomicznego I kategorii "Stylowa". Dolna część obiektu przeznaczona była na część kawiarnianą, natomiast piętro na część restauracyjną. Pawilon architektonicznie składa się z dwóch, prostopadłościennych brył: Parterowej, silnie przeszklonej, dostawionej do pobliskiego bloku, jak i wyraźnie odesparowanego piętra budynku. Charakterystycznymi elementami budynku są wystające poza obrys bryły wsporniki, tworzące połączenie budynku zarówno z gruntem, jak i powierzchnią dachu co powodują, iż wygospodarowano zadaszenie zarówno części parterowej, jak i kondygnacji. Okna duże, panormiacyjne, dobrze doświetlające wnętrze. Elewacja przemalowana- w odcieniach pastelowych (oryginalnie szara).		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1972	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	353 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Wałbrzych na lata 2016-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na 22.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Wałbrzych SUiKPZ m. Wałbrzych 2019	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Dolnośląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Wałbrzych, Główna 9;11;13	"Pawilon pod filarami"
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek o 2-3 kondygnacjach zlokalizowany został w Wałbrzychu Pieskowej Skale. PDT, zwany przez mieszkańców domem handlowym "Pod filarami" powstał by zaspokoić potrzeby nowopowstałego, okolicznego osiedla. Architektonicznie, najbardziej charakterystycznym punktem obiektu są "filary", które otaczają budynek od strony elwacji frontowej na długości ok. 130 m., tworząc tym samym zadaszoną powierzchnię, która umożliwiała klientom na robienie zakupów w komfortowy sposób. Podpory te mają swoją kontynuację również na piętrze budynku. Innym charakterystycznym punktem projektu jest prześwit, pozwalający mieszkańcom osiedla na skrócenie drogi podróżowania po obiekcie. Ciekawie również skomponowano wejście główne. Jest ono na podwyższeniu, oraz wystaje nieco poza obrys bryły. Zadbano także o estetykę: Nad wejściem głównym wisiało paneau, które jednak nie doczekało do czasów współczesnych. Kolorystyka budynku wielokrotnie się zmieniała (również w okresie PRL). Obecnie obiekt pomalowany jest w kolorze brudnego różu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1970	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1547 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Wałbrzych na lata 2016-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na 22.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Wałbrzych SUiKPZ m. Wałbrzych 2019	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

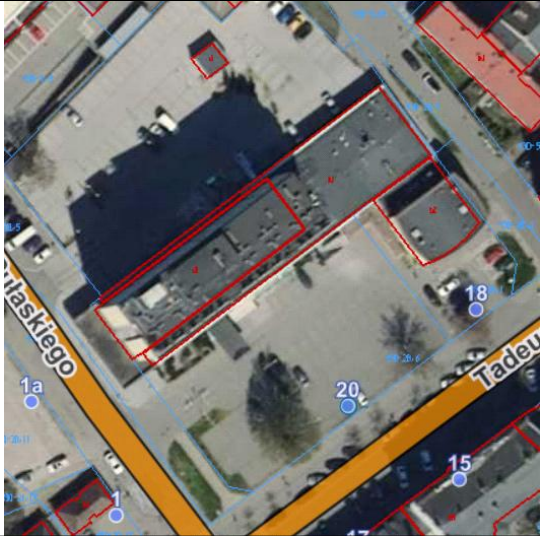
Województwo:	Dolnośląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Wałbrzych, Główna 5;7	Pawilon handlowo-usługowy przy ul. Główniej (nr 5;7)
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Pawilon handlowy przy ul. Główniej nr 5 i 7 w Wałbrzych powstał wcześniej niż jego sąsiad również wkomponowany w oś ul. Główniej- "Pawilon pod Filarami". W obiekcie tym mieściły się pierwotnie salon pralniczy i apteka (która do dziś mieści się dokładnie w tym samym miejscu). Obiekt z punktu widzenia architektonicznego wyróżnia się pofalowaną i przechodzącą w kierunku elewacji frontowej, linią dachu. Okna pierwotnie: Duże, witrynowe o regularnych kształtach i rytmicznych podziałach, lecz zakończone "ząbkami" wkomponowanymi w linię pofalowanego dachu (niestety współcześnie niezachowane). Pomimo pozbycia się charakterystycznych okien, obiekt zachował przez lata swój charakter. Zachowano pofalowany dach, oryginalną kolorystykę bryły, jak i duże witrynowe okna.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1966	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy		
budynek wolnostojący	542 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Wałbrzych na lata 2016-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na 22.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Wałbrzych SUiKPZ m. Wałbrzych 2019	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Dolnośląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Wałbrzych, Uczniowska 21	Urząd Skarbowy w Wałbrzychu/ Dawny hotel robotniczy Fabryki Porcelany Książ ("Krzysztof II")
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
<i>Krzysztof II, czyli spółka wyodrębniona od fabryki porcelany Krzysztof została stworzona, by sprostać wymaganiom eksportowym stawianym przed firmą. Zakład wybudowany kosztem 2,2 mld złotych miał kontynuować wieloletnie tradycje produkcji wysokiej jakości, atrakcyjnej porcelany. Niestety, zakład borykał się z problemami związanymi z niską jakością towarów i złym zarządzaniem. W efekcie już na początku lat 90. stał się nierentowny. Podjęto decyzję o restrukturyzacji (m.in. zmieniono nazwę na FP Książ), lecz działania te okazały się nieskuteczne i ostatecznie zakład upadł. Budynek wysokościowy pierwotnie zaprojektowany jako hotel robotniczy, jako jeden z ostatnich z całego zakładu (o powierzchni ponad 15 ha!) ostał się do czasów współczesnych. Obecnie w jego murach znajduje się Urząd Skarbowy. Architektonicznie: 8- kondygnacyjny budynek na planie prostokąta o prostej, prostopadłościennych bryle. Widoczna prosta, elegancko narysowana linia ciągów okiennych. Elewacja wykonana z prostokątnych paneli w kolorze stalowym. Nad wejściem głównym półkoliste zadaszenie dodane już w XXI w.</i>		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
<i>lata 80. XX w.</i>	<i>Publiczna</i>	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
<i>budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe</i>	<i>obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie</i>	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
<i>budynki biurowe</i>	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	<i>965 m²</i>	
<i>budynek wolnostojący</i>		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji <i>Miasta Wałbrzych na lata 2016-2025</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Rejestr Zabytków województwa Dolnośląskiego <i>Stan na 22.04.2025</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Wałbrzych <i>SUiKPZ m. Wałbrzych 2019</i>	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Dolnośląskiego <i>Stan na dzień kwiecień 2025 r.</i>	<i>Brak danych</i>	
Dobro kultury współczesnej	<i>Obiekt nieuwzględniony</i>	
Ustalenie ochrony w MPZP <i>Stan na kwiecień 2025</i>	<i>Obiekt nieobjęty MPZP</i>	

Województwo:	Dolnośląskie	Nazwa obiektu
Adres:	Wałbrzych, Parkowa 15	Hotel Sudety
Zdjęcie obiektu (stan na: Styczeń 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hotel Sudety zaprojektował arch. Zdzisław Pawlak. Powstanie obiektu miało na celu przede wszystkim aktywizację ruchu turystycznego w mieście. Budynek powstał w miejscu, w którym niegdyś znajdował się staw zdrojowy. Celem było postawienie obiektu o wysokim standardzie. W efekcie powstał budynek, w którym do dyspozycji gości było 278 pokoi z łazienkami o wysokim (jak na tamte czasy) standardzie. Obiekt wyróżniał się też bogatym zapleczem gastronomiczno-usługowym. Niestety po zmianach społeczno-ustrojowych obiekt coraz bardziej podupadał i ostatecznie został zamknięty. Architektonicznie: Obiekt na planie prostokąta składający się z części wysokościowej (11 kondygnacji) i pawilonowej (część gastronomiczno-usługowa). Charakterystyczną częścią obiektu jest zadaszenie umiejscowione od strony głównego wejścia do obiektu w postaci tzw. odwróconych arkad. Ponadto obiekt charakteryzuje się wyraźnie widocznymi podziałami elewacji, która pokryta jest tynkiem oraz dekoracją ceramiczną. Wyróżnikami obiektu były też liczne neony (w niektórych miejscach jeszcze szczątkowo zachowane).		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Styczeń 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1971	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki będące nieużytkowane, opuszczone, oraz po prostu niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1254 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Wałbrzych na lata 2016-2025	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na 22.04.2025	Obiekt nieuwzględniony	
Gminna Ewidencja Zabytków m. Wałbrzych SUiKPZ m. Wałbrzych 2019	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Dolnośląskiego Stan na dzień kwiecień 2025 r.	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:		Kujawsko-pomorskie	Nazwa obiektu	
Adres:		Włocławek, Wojska Polskiego 13	Teatr Impresaryjny im. Włodzimierza Gniazdowskiego (dawny Wojewódzki Dom Kultury)	
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)			Mapa sytuacyjna obiektu	
				
Źródło: archiwum prywatne			Źródło: geoportal.gov.pl	
Opis budynku				
Wojewódzki Dom Kultury powstał jako jedna z pierwszych placówek kulturalno-oświatowych we Włocławku. Obiekt charakteryzował się prostą, lecz funkcjonalną bryłą główną. Budynek o meandrującej linii elewacji głównej (kąt rozwarty), charakteryzował się zadaszonym, nieco cofniętym względem bryły wejściem głównym, które opierało się na 4 filarach. Okna w budynku z zaakcentowanym kolorystycznie żebrowaniem usytuowane w pozycji wertykalnej. Elewacja w kolorze białym. W 2014 r. oddano do użytkowania gruntownie zmodernizowany obiekt, która całkowicie zerwał z oryginalną formą. Budynek rozbudowano, zmieniono materiały wykończeniowe elewacji (obecnie cegła), a także rozmieszczenie, rytm, jak i wielkość okien. Elementami, które w największym stopniu nawiązują do oryginalnego obiektu są zachowane podpory umiejscowione przy głównym wejściu do budynku.				
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)				
Rok oddania do użytkowania:		Forma własności		
1966		Publiczna		
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB		Stan techniczny budynku		
ogólnodostępne obiekty kulturalne		budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku		
Aktualna funkcja budynku wg PKOB				
ogólnodostępne obiekty kulturalne		Pole powierzchni zabudowy		
Typ zabudowy		1428 m²		
budynek wolnostojący				
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO				
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek na lata 2018-2028		Obiekt nieuwzględniony		
Rejestr Zabytków województwa Kujawsko-pomorskiego Stan na 31.01.2012		Obiekt nieuwzględniony		
Gmina Ewidencja zabytków m. Włocławek Stan na 18.01.2024		Obiekt nieuwzględniony		
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Kujawsko-pomorskiego Stan na kwiecień 2025		Brak danych		
Dobro kultury współczesnej		Obiekt nieuwzględniony		
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr V/30/2024		Obiekt objęty MPZP ochrona strefowa (stefa ścisłej ochrony konserwatorskiej Dzielnicy Starego Miasta Włocławek)		

Województwo:	Kujawsko-pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Włocławek, Stefana Okrzei 63	Urząd Pocztowy Włocławek "2"
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Urzędu Poczтового nr 2 we Włocławku jest obiektem o 2 kondygnacjach naziemnych i jednej podziemnej. Obiekt na planie prostokąta charakteryzuje się niecodziinną formą zadaszenia w postaci płynnie wygiętych fal opartych na łagodnie opadającej konstrukcji budynku w kształcie litery "V". Ponadto w budynku zastosowano wyraźnie zastosowane podziały elewacji ("żyłetki"), zaakcentowane dodatkowo kolorystycznie. Równoległe do ul. Okrzei znajduje się wejście do budynku przeznaczone dla klientów. Obiekt od tej strony wyróżnia, spójna, spokojna forma z oknami o wertykalnym układzie i czerwonym, zaokrąglanym daszkiem.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
b.d.	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	636 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek na lata 2018-2028	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Kujawsko-pomorskiego Stan na 31.01.2012	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Włocławek Stan na 18.01.2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Kujawsko-pomorskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Kujawsko-pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Włocławek, Kościuszki 20	Hotel "Kujawy"
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Obiekt składa się z części pawilonowej i wieży głównej (7 kondygnacji). Część pawilonowa praktycznie całkowicie przeszklona, tworząca część tarasu umieszczonego na piętrze budynku, wspartego filarami. Charakterystycznym punktem obiektu jest zadaszenie- zaznaczone względem bryły w formie "żaglu" opartego na podporach w kształcie litery "C". Wieża zdaje się lewitować nad częścią pawilonową, dzięki zastosowaniu innych (większych) okien. Pozostałe piętra obiektu o prostej formie, z rytmicznie rozmieszczonymi ciągami okiennymi. Obiekt poprzez lata swojej działalności dość silnie się zmienił. Zmiany te dot. przede wszystkim rozplanowania okien (ich podziału), jak i faktury, kolorów i materiałów wykończeniowych elewacji (pierwotnie obiekt posiadał silnie zaznaczone podziały elewacji w układzie horyzontalnym, dodatkowo wzmacniane wypełnieniem międzyokienne w kolorze grafitowym, jak i samym, głębszym osadzeniem okien względem powierzchni ścian). Całość pomimo przeprowadzonych modernizacji w dalszym ciągu posiada swój oryginalny charakter.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
lata 60. XX w.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1388 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek na lata 2018-2028	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Kujawsko-pomorskiego Stan na 31.01.2012	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Włocławek Stan na 18.01.2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Kujawsko-pomorskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLIII/57/2014	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Kujawsko-pomorskie	Nazwa obiektu
Adres:	Włocławek, Aleja Fryderyka Chopina 12	Hala Sportowo-Widowiskowa OSiR
Zdjęcie obiektu (stan na: Listopad 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hala OSiR we Włocławku w odróżnieniu od swojego dokładnego odpowiednika z Kielc (Widowiskowo-Sportowa MOSiR) została mocno zmodernizowana. Przeprowadzony w latach 2016-2018 remont kapitalny silnie zmienił bryłę obiektu. Z zewnątrz zwraca uwagę przede wszystkim elewację obiektu (która teraz została wykonana z prostokątnych, połyskujących płyt, zmieniono dach, przebudowano także wejścia do budynku zmieniając tym samym zarówno rozmieszczenie stolarki, jak i jej kształt i parametry estetyczne. Pozbyto się charakterystycznego żebrowania części elewacji frontowej, wprowadzono natomiast jeszcze bardziej wydatne nachylenie przodu budynku.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Listopad 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1967	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki kultury fizycznej	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie ztracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki kultury fizycznej	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	2161 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek na lata 2018-2028	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Kujawsko-pomorskiego Stan na 31.01.2012	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Włocławek Stan na 18.01.2024	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Kujawsko-pomorskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr LX/19/2023	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

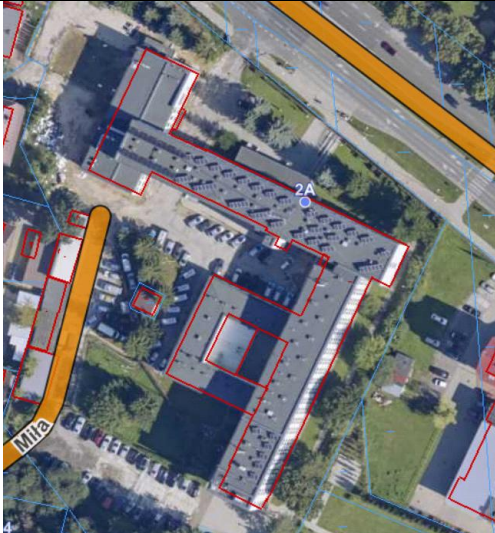
Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zamość, Grecka 6	Hotel "Renesans"
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Obiekt zaprojektowany według projektu arch. Adama Krawczyka. Budowa hotelu została zainicjowana 24.05.1967r. Obiekt pierwotnie o klasie ekonomicznej- dysponował pokojami 1, 2 i 3 osobowymi o łącznej pojemności 174 gości. Sukcesywnie ograniczano liczebność miejsc noclegowych co miały sprzyjać poprawie standardu noclegu (proces ten rozpoczął się już w latach 80. XX w.). Ze zmianami w pojemności obiektu wiązały się wielokrotne przebudowy i modernizacje. Obecnie w obiekcie może wypocząć ok. 40 osób. W 2019 r. dokonano gruntownej modernizacji bryły budynku. Dokonano zmian w układzie ciągów okiennych (m.in. ograniczono liczebność okien), elewacji (pozbyto się charakterystycznych płyt elewacyjnych w kolorze srebrnym, zatracono "żyłtkowanie"). Pomimo zmian w tym względzie, odnaleźć można wpływy obiektu oryginalnego. Zachowano: cofnięte wejście do obiektu o oryginalnym układzie funkcjonalnym i estetycznym, kolorystykę budynku (stonowaną, nawiązującą do obiektu oryginalnego, nawiązującą do oryginalnego "żyłtkowania"), jak i ogólny układ funkcjonalny bryły.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1971	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	budynki po modernizacjach- częściowe zatrzymanie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
bud. hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek w zabudowie pierzejowej	1174 m²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zamość na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zamość Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31.10.2023.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubelskiego 2015	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP nakaz modernizacji budynku hotelu „Renesans” m.in.. nakaz zastosowania w obrębie wewnętrznego dziedzińca ujednoliconych nawierzchni z kamienia naturalnego i klinkieru.	

Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zamość, Partyzantów 13	Zamojski Dom Kultury (Wojewódzki Dom Kultury)
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Powiatowy (a później Wojewódzki) Dom Kultury w Zamościu został wzniesiony na terenie danwego cmentarza żydowskiego. Obiekt, zaprojektowany przez arch. Tadeusza Iskierko z biura Miastoprojekt Warszawa powstał bez większych przeszkód w 3 lata od momentu wmurowania kamienia węgielnego. Architektonicznie budynek o prostej prosopadłościennej bryle. Wyróżniającym elementem jest wejście główne (ażurowe, częściowo cofnięte względem powierzchni elewacji) do którego prowadzi prowadzą wyniesione, szerokie schody. Kompozycyjnie zwracają też uwagę balkony typu loggia, wkomponowujące się w zamyśl głównego wejścia. W okresie 2020-2021 budynek gruntownie zmodernizowano, zachowując oryginalną koncepcję architektoniczno-urbanistyczną. W ramach prac remontowych przeprowadzono m.in. termomodernizację ścian budynku (zachowano oryginalną jasą kolorystykę obiektu, lecz dodano akcenty kolorystyczne) wymianę okien (zachowano rytm ciągów okiennych, lecz zmieniono ich tzw. podział), przebudowano schody (umożliwiając ich wykorzystanie przez osoby z niepełnosprawnościami)		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1964	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
ogólnodostępne obiekty kulturalne	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
ogólnodostępne obiekty kulturalne		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1285 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zamość na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zamość Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31.10.2023.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubelskiego 2015	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP ochrona strefowa	

Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zamość, Marszałka Józefa Piłsudskiego 8 A	Dom Towarowy "Hetman"
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Projekt Domu Towarowego Hetman (pierwotnie zwanego "Centrum") został opracowany przez arch. Krzysztofa Moczydły z Lublina. Budynek wykonany w konstrukcji uprzemysłowionej U75. "Hetman" przez wiele lat był największym i najlepiej zatowarowym domem handlowym w Zamościu. Architektonicznie jest to 2-kodygnacyjny pawilon na planie kwadratu z wygospodarowanym atrium wewnątrz. Elewacja z blachy falistej w kolorze srebrnym, stolarka okienna w kolrze niebieskiem w układzie witrynowym na parterze, jak i wąskich ciągów okiennych o układzie wertyklanym na piętrze.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1979	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1920 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zamość na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zamość Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31.10.2023.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubelskiego 2015	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zamość, Marszałka Józefa Piłsudskiego 12	Dom Towarowy "Sezam"
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom towarowy Sezam, to prosty, jednopiętrowy pawilon handlowy. Obiekt o silnej, przysadzistej, kubistycznej bryle wyróżnia się wystającymi poza obrys budynku wejściami, a także kolorową (niebieską) stolarką okienną. Elewacja w odcieniach żółci, została zmieniona. Oryginalnie cechą charakterystyczną obiektu była silnie zdobiona geometrycznymi wzorami elewacja frontowa obiektu obecnie przykryta (?) prostokątnymi płytami w kolorze żółtym.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1979	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	974 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zamość na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zamość Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31.10.2023.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubelskiego 2015	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP ochrona strefowa	

Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zamość, Partyzantów 94	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego. Filia w Zamościu
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek Filii w Zamościu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego jest przykładem, eleganckiego, lecz prostego architektonicznie obiektu użyteczności publicznej z okresu PRL. Obiekt o pięciu kondygnacjach naziemnych i jednej podziemnej oprarty jest na planie prostokąta. Elewacja prosta, o rytmicznym rozmieszczeniu ciągów okiennych i oknach ułożonych w układzie wertyklanym sprawia wrażenie uporządkowania bryły. Obiekt w 2017 r. przeszedł remont podczas którego zdecydowano się na m.in. odświeżenie elewacji (obecnie w odcienach beżu z rytmicznie rozmieszczonymi oknami), stolarki drzwiowej i okiennej (nawiązującej do oryginalnej), a także wejścia głównego, gdzie zdecydowano się na usprawnienia mające za zadanie łatwiejsze korzystanie z obiektu przez osoby z niepełnosprawnościami ruchowymi.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1976	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	499 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zamość na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zamość Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31.10.2023.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubelskiego 2015	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

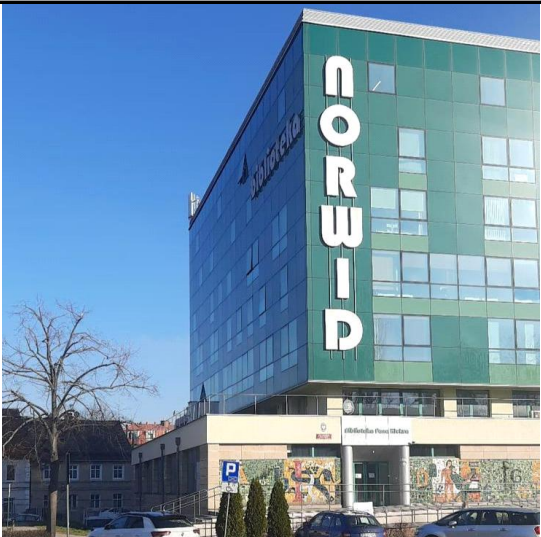
Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zamość, Prymasa Stefana Wyszyńskiego 2 A	Komenda Miejska Policji w Zamościu
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.plEA221:ET2A221:ET251
Opis budynku		
Budynek Komendy Miejskiej Policji w Zamościu to duży kompleks połączonych ze sobą budynków. Architektonicznie najciekawiej prezentuje się budynek główny, umiejscowiony równolegle od strony ul. Wyszyńskiego. Uwagę zwraca przede wszystkim uporządkowana, lecz urozmaicona część frontowa. Wejście do budynku jest silnie zaznaczone w koncepcji bryły. Dominują silnie przeszklone, witrynowe okna, a także wsparte na prostopadłościennych filarach zadaszenie wejścia. Elewacja z widocznymi "żyłkami", optycznie wysmuklającymi obiekt. Okna zgrupowane w parach, umiejscowione w pozycji wertykalnej. Całość kompozycji w kolorach bieli i szarość.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1974	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	budynki po gruntownych modernizacjach z poszanowaniem wartości architektoniczno-urbanistycznej stylu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	3067 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zamość na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zamość Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31.10.2023.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubelskiego 2015	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zamość, Prymasa Stefana Wyszyńskiego 52	Hotel "Jubilat"
Zdjęcie obiektu (stan na: Lipiec 2024)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Hotel Jubilat powstał jako trzygwiazdkowy obiekt I pierwszej kategorii. Wnętrza zaprojektowane przez Marię Gmyz przewidywały oryginalnie nocleg dla 176 gości. Liczba ta w wyniku modernizacji obiektu sukcesywnie spadała na rzecz podnoszenia komfortu gości (obecnie w hotelu może nocować 90 gości). Architektonicznie obiekt składa się z "blokowej", prostej części noclegowej(budynek od strony ul. Gminnej) i dołączonej do niej części gastronomiczno-usługowej. Uwagę zwraca wejście główne do obiektu (silnie zaznaczone w kompozycji kompleksu) będące umiejscowione pomiędzy częścią usługową, a nocelgową. Obiekt zachował się relatywnie w oryginalnym stanie. Widać pierwotnie rozplanowane układy funkcjonalne obiektu, jak i dość warstwę architektoniczno-kompzycyjną (podziały okienne, rozplanowanie okien, itd.). Jedyna uwaga tyczy się wielokrotnie na przestrzeni lat zmienianej kolorystyce elewacji (obecnie żółta), pierwotnie w odcieniach szarości.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Lipiec 2024)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1980	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki hoteli i zakwaterowania turystycznego, pozostałe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	1989 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zamość na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zamość Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31.10.2023.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubelskiego 2015	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP, brak wskazań do ochrony	

Województwo:	Lubelskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zamość, Peowiaków 94	Spółdzielczy Dom Towarowy PSS Społem "Robotnik"
Zdjęcie obiektu (stan na: Sierpień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Spółdzielczy Dom Towarowy był pierwszym nowoczesnym i dużym pawilonem handlowym usługowym w Zamościu, który do czasu oddania do użytkowania "DT Hetman" był jedną z ważniejszych i lepiej zatowarowanych placówek handlowych w mieście. Architektonicznie: Obiekt zaprojektowany na planie prostokąta, posiadający prostą, prostopadłościenną bryłę. Zachowanym do dzisiaj punktem charakterystycznym projektu jest umiejscowienie wejścia głównego do obiektu prostopadle do osi ul. Peowiaków (w momencie powstania ul. Róży Luksemburg). Budynek poprzez lata był wielokrotnie modernizowany. Efektem modernizacji są znaczne zmiany zarówno w kolorystyce obiektu (pierwotnie biały w szare prostokąty), oknach (różnice w układzie, jak i samej wielkości), a także zadaszeniu wejścia głównego (które niegdyś miało postać "żaglu").		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Kwiecień 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1969	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki po modernizacjach- częściowe zatracenie oryginalnego wyglądu	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki handlowo-usługowe	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	466 m²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zamość na lata 2017-2023	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31 stycznia 2025 r.	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zamość Stan na kwiecień 2025	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubelskiego Stan na 31.10.2023.	Obiekt nieuwzględniony	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubelskiego 2015	Obiekt nieuwzględniony	
Ustalenie ochrony w MPZP Uchwała nr XLII/39/2014	Obiekt objęty MPZP ochrona strefowa	

Województwo:	Lubuskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zielona Góra, Bohaterów Westerplatte 19/19a	Klub Międzynarodowej Prasy i Książki "Ruch" (także Empik)
Zdjęcie obiektu (stan na: Kwiecień 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Budynek nr 19 będący pierwotnie własnością Klubu Prasy i Książki Ruchu charakteryzuje się parterową częścią pawilonową (w której obecnie mieszczą się placówki handlowo-usługowe) i "zatopionej", stanowiącą integralną część budynku części wysokościowej (obecnie biurowej). Część pawilonowa charakteryzuje się dużymi, dobrze doświetlającymi wnętrza oknami i prostą, lecz elegancką bryłą. Wieża z kolei charakteryzuje się wyraźnie zaznaczonymi, nieco schowanymi względem elewacji podziałami fasady budynku (w kolorze szarym). Okna w układzie horyzontalnym umieszczone w powtarzających się układach. Od strony prostopadłej do osi ul. Bohaterów Westerplatte widoczne są szerokie, doświetlające wnętrza klatki schodowej okna. Budynek w 2016r. został poddany remontowi, który został przeprowadzony z troską o oryginalny charakter. Powrócono do kolorystyki bieli i szarości (wcześniej akcenty kolorystyczne w kolorze zielonym).		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Kwiecień 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
Lata 60. XX w.	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki biurowe	obiekty nieremontowane, bądź też remontowane kosmetycznie	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki biurowe		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	1094 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Zielona Góra na lata 2016 - 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubuskiego SUiKPZ m. Zielona Góra 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zielona Góra SUiKPZ m. Zielona Góra 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubuskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubuskiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na 30.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Lubuskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zielona Góra, Bohaterów Westerplatte 21a	Dom Towarowy "Centrum"
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
Dom Towarowy Centrum w momencie otwarcia był największym obiektem handlowo-usługowym w Zielonej Górze. Architektonicznie: Charakteryzował się znacznymi przeszkleniami, jak i silnie zarysowaną bryłą. Okna w części parterowej, witrynowe, nieco cofnięte względem linii wyżej kondygnacji. Obiekt poczynszy od lat 90. XX w. często zmieniał swoich właścicieli. Z przekształceniami własnościowymi wiązały się liczne plany związane z rozbudową, modernizacją, a nawet wyburzeniem obiektu. Obecnie obiekt jest nieużytkowany, a charakterystyczne duże połacie szyb zostały osłonięte szarymi panelami w celu zabezpieczenia obiektu.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1976	Prywatna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki handlowo-usługowe	budynki będące nieużytkowane, opuszczone, oraz po prostu niszczące	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
pozostałe budynki niemieszkalne, gdzie indziej nie wymienione		
Typ zabudowy	Pole powierzchni zabudowy	
budynek wolnostojący	2320 m ²	
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Zielona Góra na lata 2016 - 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubuskiego SUiKPZ m. Zielona Góra 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zielona Góra SUiKPZ m. Zielona Góra 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubuskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubuskiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na 30.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Województwo:	Lubuskie	Nazwa obiektu
Adres:	Zielona Góra, aleja Wojska Polskiego 9	Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze
Zdjęcie obiektu (stan na: Luty 2025)		Mapa sytuacyjna obiektu
		
Źródło: archiwum prywatne		Źródło: geoportal.gov.pl
Opis budynku		
O budowie nowej Bibiloteki Publicznej w Zielonej Górze przesądziły m.in. Dynamiczny rozwój miasta po II Wojnie Światowej, a m.in.. także tworzenie się ośrodka naukowego. W 1968 r. rozpoczęto budowę budynku przy alei Wojska Polskiego 9, który oddano do użytkowania 7 lat później. Powstały budynek uznano za estetyczny, zwracano uwagę na estetyczne wnętrza, przestrzeń, światło, ciekawa jak i ciekawie zaprojektowaną fasadę. Obiekt oryginalnie składał się z wystającej poza obrys bryły głównej części parterowej z mozaikami autorstwa Zygmunta Prangi, jak i części wysokościowej (7 kondygnacji) z widocznymi "żyłkami", regularnym rytmem okien (umieszczonych wertyklnie), jak i szerokim zastosowaniem szkła elewacyjnego.W 2011 zakończono remont obiektu. Oddano do użytkowania silnie zmodernizowany budynek, który stracił wiele cech oryginalnych. Zarzuty dotyczą głównie części wieżowej, a dokładnie elewacji, która straciła układ, formę i rytmiczność ciągów okiennych zrywając z "żyłetakami" i oryginalną kolorystyką budynku. Elementem, który udało się zachować, są moziaki autorstwa Z. Prangi.		
PODSTAWOWE INFORMACJE O OBIEKCIE (stan na: Luty 2025)		
Rok oddania do użytkowania:	Forma własności	
1972	Publiczna	
Pierwotna funkcja budynku wg PKOB	Stan techniczny budynku	
budynki muzeów i bibliotek	budynki, w których w wyniku działań modernizacyjnych całkowicie zatracono oryginalny wygląd budynku	
Aktualna funkcja budynku wg PKOB		
budynki muzeów i bibliotek	Pole powierzchni zabudowy	
Typ zabudowy	2072 m ²	
budynek wolnostojący		
OCENA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO		
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Zielona Góra na lata 2016 - 2022	Obiekt nieuwzględniony	
Rejestr Zabytków województwa Lubuskiego SUiKPZ m. Zielona Góra 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Gmina Ewidencja zabytków m. Zielona Góra SUiKPZ m. Zielona Góra 2021	Obiekt nieuwzględniony	
Wojewódzka Ewidencja Zabytków województwa Lubuskiego Stan na kwiecień 2025	Brak danych	
Dobro kultury współczesnej PZPW Lubuskiego 2018	Na terenie miasta nie wykazano dotychczas istnienia dóbr kultury współczesnej	
Ustalenie ochrony w MPZP Stan na 30.04.2025	Obiekt nieobjęty MPZP	

Słowniczek:

MPZP Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego

GEZ Gminna Ewidencja Zabytków

WEZ Wojewódzka Ewidencja Zabytków

PKOB Polska Klasyfikacja Obiektów Budowlanych

GPR Gminny Program Rewitalizacji

LPR Lokalny Program Rewitalizacji

SUiKPZ Studium Uwarunkowań i Kierunków Przestrzennego Zagospodarowania

GPOZ Gminny Program Opieki nad Zabytkami

RZ Rejestr Zabytków

PZPW Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa

Chciałbym wyrazić serdeczne podziękowania wszystkim osobom, które udzieliły mi nieocenionej pomocy w procesie pozyskiwania zdjęć do załącznika niniejszej pracy. Dziękuję za poświęcony czas i współpracę, które znacząco przyczyniły się do jakości i kompletności tej pracy.

W szczególności chciałbym wyrazić głęboką wdzięczność dla:

Alicji, Jacka, François, Nathalie i Thomas Pawlak; Hanny Belke-Markiewicz;
Bartosza Kruczyńskiego; Michała Konopskiego; Doroty Stawickiej;
Piotra Waleskiego; Martyny Sobczak; Anny Grabowskiej-Nogala; Moniki Tutaj;
Doroty Szafran; Małgorzaty Justyńskiej; Małgorzaty Goździeckiej;
Ewy Szymańskiej; Sławomira Pijanowskiego; Natalii Trojanowskiej;
Agnieszki Nowak; Pauliny Górskiej; Kl. Krzysztofa Zawady;
Marii Krawiec; Klaudii Grzegórzko i
Antoniego Markiewicza

Atlas dziedzictwa socmodernizmu stanowi integralną część
rozprawy doktorskiej pt. „Znaczenie trudnego dziedzictwa
kulturowego socmodernizmu w rozwoju miast w Polsce”.